COMMENTARIA, HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI, CIVISQVE BONONIENSIS:

IN

LIBRVM HIPPOCRATIS DE ALIMENTO:

Prælecta dum profiteretur Bononiæ supra ordinariam Medicinæ, & iam primò in lucem edita.

BASILEÆ,
PER SEBASTIANVM
HENRICPETRI.

ILLVSTRISSIMO AC INCOMPARABILIS VIRTVTIS VIRO IACOBO BONCOMPAGNIO,

VTRIVSQVE MILITIAE S.R.E. Gubernatori Generali.

H.*Cardanus Mediolanensis, Ciuisq; Bononiens. Medicus.* S. P. D.

SÆPE' obseruatũ esse cõperimus, Illustrissime Princeps, artes ac disciplinas cum armis, ac uiris uirtute præditis, atque Monarchia ad summum fastigium peruenire, & ut antiquorũ quam plurima exempla prætermittam, Philippi in primis atq; Alexandri Macedonũ Regum ętate id præclarè contigisse nemo nescit. Ea enim tempestate

ſimul fermè floruerũt in Philoſo-
phia, Plato, Ariſtoteles, ac Theo-
phraſtus. In pingendi, fingendi fa-
cultate Apelles, Prothogenes, Ly-
ſippus, & Pyrgoteles, cum eloquẽ-
tiæ laudé Demoſthenes. Vt autem
externa quoq; præteream C. Cæ-
ſaris, & Auguſti temporibus ne-
mo eſt, quin uideat omnis generis
eruditione, M. Varronẽ emicuiſſe:
in dicendi facultate, Tullium Hor-
tenſium: in Poëſi, Virgilium, Ho-
ratium, Ouidium: in Geographia
Strabonem, in Medendi ratione
Dioſcoridem, in hiſtoria Saluſtiũ,
Liuium, Diodorum Siculũ. Mox
uerò ſub Antonino Philoſopho,
alia eſt conſecuta, eruditorum ho-
minum in omni liberalium artium
genere copia. Ptolemæus enim in
Mathe-

Mathematicis, Alexander Aphrodiseus in Philosophia: Galenus in Rei Medicæ scientia claruit. Sileo Plutarchum non minùs historicũ, quàm Philosophum, Vlpianum, Masurium, Iurisconsultos, atq; Athenęum plusquam Grammaticũ. Ergo & si Monarcha desit, cum tu uirtute incomparabili nostra ætate in omni eruditionis honestę genere exercitatus sis, herois nomine dignus, cur non dignissimus quoq; etiã habearis à me cui liber hic, memoriaq; tanti uiri in eo contenta, laboresq; hi nostri dedicentur. Accedit huic deliberationi ut per eam publicæ utilitati, securitati tuæ & meritis erga me tuis satis faceremus. Liber enim est primum Diuini Hippocratis, Argumẽtum DE

ALIMENTO ex quo uitã ipſam conſtare non dubitamus: neque priſcis illis temporibus homines magis tanti beneficij memores, q̃ recto iudicio præditi defuerunt, qui eos, qui tuendæ ac ſeruandæ uitæ ratione͂ alijs tradidiſſe͂t, Deos appellârint. Cùm ergo omnia bona ex uita pendeant mortalibus, uirtus, pietas, incolumitas, forma decus, robur, filij, opes, honores, pote͂tia, officia, uoluptates, ſi quid hoc opere ad uitam præſtitero cũ te impulſore, adiutoreq́ ac defenſore id impetrauerim, meritò omnia illa bona nomini tuo debebuntur. Quare & librum ipſum, qui amanter ad te ſeruãdum uenit, amplectaris rogo ac foueas, nam et cõſtantiæ tuæ fuerit, cui ortum dederis,

ris, eundem etiã tueri, quod si spre-
ueris eo minor factus apud te, mi-
nuet, & apud omnes alios autho-
ritatem. Verum si quis obijciat il-
lud.

Parturiet montes, nascetur ridiculus mus,

Vnde tot miracula & utilitates?
An non in nobis continuè omnia
diffluunt per tot excrementa ac dis
solutiones, attritionesq́, ex aëris
iniuria doloribus, fame, siti, uigi-
lijs, tristitia atq laboribus, uene-
reis compedibus, atque fuga (ò mi
seram mortalium uitam) Quid si
non repares, imò etiam obstes sin-
gulis diebus haurimus mensura
mensa D C C C. Amphoras aëris
Italicas: cogimur uel libram cibi e-
dere aliquãtò plus qui tam parum
edunt bibere, ut libram cum sextan
te: quo-

te:quomodo uiues, si modum huic adhibere nequiueris? Docet Hippocrates quid facere debeas in hoc libro, scilicet, quę nam sint unicuiq; meliora, quale etiam, quãtum quoties, quomodo, quãdo, in quibus, & cum quibus, quibus occasionibus, & quousque perseuerandum. Quæq; mala si intermittantur, aut aberrẽt, succedere soleãt, seu morbi, seu labes, aut detrimẽta, uel damna. Hinc modos se tuendi utiles ad libros sanitatis conseruandę, atque omissam recuperandi: ad eos quos de uictus ratione exposuimus intelligendos. Vt ex hoc ipsi, uelut ex montana nardo, duplex radix, aut potius ex Hyperici ramis duplices hincinde ab eodem trunco perpetuò nascũtur: ita tota Medicina,

dicina,quę in duas partes ab initio
diuisa in unum hũc librum coëat,
& ab illo prodeat. Atq; hoc ad usum.
Quid postea contemplatione,ne minor est? aut parum utilis?
cùm elemẽto omnia humores, causas morborum, ac morbos ipsos,
tum uerò Symptomata, ex hoc Galenus eruerit? Inditio est expositio
locupletior in hunc ipsum libellũ,
atq; maior quam in libros de Aëre, & Aquis,ac locis, aut de humana natura, uel de humoribus, seu
Prognosticorum, cùm tamen hi
quadruplo & magis, hunc ipsum
magnitudini ne superent,et illi etiã
sint ἴσα ut Græci dicunt. Quid est
causę? nisi quod non solùm sit Hippocratis legitimus, sed & fundamenta totius doctrinæ medicę cõtineat.

 tineat.

tineat. Non hortabor ut uulgus ſo let ad humaniter excipiẽdum qualiſcunq; fuerit, quod non ob hortationem meã melior fies, ſed quoniam tu tua uirtute adeò eminenti ac ſplendida effecerit, ut hortando ad id quod in te melius eſt, quàm in me ipſo, iniuria afficiam. Vale.

HIERONYMI CARDANI, MEDIOLANENSIS MEDICI, CIVISQ'VE Bononienſis,

IN LIBRVM HIPPOCRATIS *de alimento: commentaria, prælecta dum profitetur* Bononiæ *ſupraordinariam* Medicinæ.

Procemium in operis Titulum.

LIBRVM hunc legitimum eſſe Hippocratis, Antonius Fracãzianus Vicẽtinus, qui paucis ante annis medicinã hoc eodem loco clarè profitebatur, recto iudicio cenſuit in his Commẽtarijs, quæ in manibus omnium habẽtur: de quibus nihil eſt, quod dicã: niſi plurimùm ualuiſſe iudicio, cęterum impeditum, & morbo, & negotijs non potuiſſe ſententijs ueterum cõfirmare, qui mos hodie in uſu eſt, atque deſideratur ualde, idq; nos explebimus. Vt igitur initium rei faciamus: dico Galenum, in tertio de Temperamentis hęc habere, [Hippocrates (ait) nutrimẽtum eſt, Cap.

&

&quod nutrit, & quod ueluti nutrimentum est, & quod futurum nutrimẽtum est.]
Tex. 9. Quę uerba ad unguem post initium scripta habentur: ut dubium non sit, hunc librum
Cap. 6. Hippocratis non esse. Præterea in libro de libris proprijs cùm hic libellus tam sit exiguus, quatuor commentarium libros in eũ se scripsisse testatur: ut hoc uel solo argumẽto esse Hippocratis constet. Quæ enim amẽntia fuisset cum in librum Prognosticorum, & de humoribus, & de Aêre, aquis, & locis tantum tres libros cõscripsisset, quos cõstat esse legitimos Hippocratis, pulcherrimos, & longos, atq; multò maiores, ut duplo aut triplo quam hunc, quatuor in hunc solum edidisse, qui nõ esset legitimus? Præsertim cùm non hic Delio natatore indigeat, sed per consequentiam feratur, ut Prorrhiticorum librum excipiamus. Rursus in
Cap. 10. primo de tuenda sanitate scribit [Raritas corporis ad transpiratum his, quibus plurimum aufertur salubrius: quibus minus insalubrius] citat autem locum esse ex Hippocrate, ubi agit de his, quæ nobis in commodum, aut incommodum ex alimento cedunt. At hæc uerba infrà habetis ad unguẽ in hoc libro: Neq; adijcit ut in alijs (cum du

bitat,

bitat, an sint uerè legitima Hippocratis) Tex.51.
quæ faciunt ad comprobandum sententiã
suam, hæc uerba scilicet (hęc Hippocrates,
aut ex antiquis unus, qui pares Hippocrati
& ætate, & authoritate fuerunt) uelut in
primo de alimentis cùm ait, [In præsentia Cap.1.
uerò tempus exposcit, ut alimẽtorum tem
peramenta exequamur, ea methodo, qua
in libro de uictus ratione sunt scripta, qui
est, ut non nullis placet Hippocratis: ut a- Com. primo.
lijs Philistionis, aut Aristionis, aut Euriphõ
tis, aut Philitæ] in sexta quoq; aphorismo-
rum adit Pherecydem, prętertiis duobus ul
timis. In his autem, quæ ex hoc libro citat
cõstanter Hippocratis & sine dubitatione
nomen affert. In primo etiam de usu partiũ
cùm ait. [Cum igitur dixisset Hippocrates Cap.8.
in totius corporis cõpagine, quã οὐλομελίην
uocat, omnia compati & consentire, partis
autem cuiusq; particulas ad eius actionem
conspirare] Atq; hæc uerba ita infra legan-
tur [Conspiratio unà consentientia omnia, Tex.35. & 36.
iuxta quidem omnium membrorum com-
paginem: iuxta partem uerò partes unius-
cuiusq; partis ad opus] liquet etiam in Gręco exprimi illud κατὰ μὲν οὐλομελίην πάντα. ut
non possint hęc uerba tribui authoritati li-
bri de

bri de locis in homine, ubi hæc non eo mo
do se habēt: & in libro de usu respirationis:
In princi- pio. Atque hoc est quod ab Hippocrate dicitur
[Principium alimēti spiritus, os, nares, gut
Cap. 5. post principiū. tur, pulmo, & alia respiratio] lege infra
libro de alimento [Principium alimēti spi-
ritus, os, nares, guttur, pulmo, & alia tran-
spiratio] An ne amplius dubium est, quin
sit Hippocratis liber? Alia rursus est autho-
ritas clara in primo de cōpositione medica
mentorum secundum genera, ubi & uerba,
Cap. 17. & nomen libri, & Hippocratem unà addu-
cit, dicens, utile et noxium ex illius senten-
tia ad aliquid dici: Sed dubium est tamē ex
pluribus: primum quod in titulo habetur
περὶ τροφῆς hoc est, de alimento. Galenus au-
tem de nutritione dicit exposuisse librum,
sed in Gręco exemplari habetur περὶ τροφῆς,
ut si error sit, non in re, neq; uarietate uerbi
Gręci, sed in interprætatione habetur. Dif-
ferunt sanè multum, alimētum & nutritio,
cùm unum sit res, aliud actio. Deinde quod
in titulo Græcè hæc adijciantur [τοῦτο τὸ σύγ
γραμμα φησὶν ὁ γαληνὸς, μὴ εἶναι ἱπποκράτους, ἀλλὰ
οὐδὲ πάλιν ἀνδρὸς τοῦ τυχόντος. καὶ ἴσως τοῦ θεσσαλοῦ. δο
κεῖ δέ τισιν ὑπὸ ἡροφίλου συγκεῖσθαι. Idest: hoc con-
scriptum dicit Galenus non esse Hippocra-
tis, sed

tis, sed neque rursus uiri uulgaris, & fortasſis Theſſali. uidetur autem quibuſdam ab Herophilo compoſitum.] Reſpódeo quod illa additio eſt imperiti uiri, cùm tot ſint libri noti, nullam appoſuit cenſuram, uelut in libro de natura Pueri, de morbis mulierum, de quibus iure dubitare licet: de hoc de quo dubitare non licet, cùm ſint ſexcentę alię authoritates Galeni in hanc ſententiam, hęc ille adiecit tam perperam. Sed dices Galenus ubi enumerat legitimos Hippocratis libros, tertio de difficultate ſpirandi, hunc non nominat? Ad hoc dicendum, ibi Galenum enumeraſſe libros magnos, non libellos, neq; enim ibi uel libros de Articulis, uel de medici uulnerarij officina, nec de uulneribus capitis, neq; de ulceribus, quos ſatis conſtat eſſe Hippocratis. Quin & ego in prima editione Artis Medicæ paruæ oblitus eram aſſcribere librum hunc germanis Hippocratis, cùm in nullo ordine ibi eum repoſuerim. Sed Galenus ibi fatetur alios etiam eſſe libros ſuos legitimos. Cum uerò, ut dixi libri an ſint legitimi ex duabus intelligamus ſententijs: in hoc nulla ex parte declinat ab Hippocratis grauitate, & phraſi, in qua multum abeſſe Cap. 11.

uidetur

uidetur ab Hippocratis more, qui eſt, connexus, clarus, demonſtratiuus, & efficax: ut in libris de Articulis, de fracturis, prognoſticis, de uictu in acutis, de Aëre, Aquis, & locis: in hoc eſt diſiunctus, obſcurus, & inordinatus, nec quicquam demonſtratũ quam dubitationem. Fracanzianus etiã uidit, ac nouit, ſoluitq́; non malè [Hippocratem ſcilicet multa breuiter obſcurè, & inordinatè ſcripſiſſe, nil falſum tamen, neque cuius rationem non intelligeret.] Cur autem hoc fecerit, unam cauſam aſsignat, quod inuenerit: tum inuẽtori tempus perſæpè deeſt explicandi, & occaſio ordinatè tradendi. Verùm cùm hæc cauſa uera ſit, alias tamen ego etiã addere ſoleo: una quòd ea ætate maxima charitas ſcribendi eſſet, adeò ut ſcriberent in tiliæ corticibus, atque in tabellis ligneis: altera quòd occupatus in exercendo artem, multos enim curauit ægros, non ut Galenus, & Princeps, & alij multi, qui ſola ratione ſæpè contenti ſunt, ſed ſemper experimẽto duce, comite ratione, ut dici ſolet. Tertia uerò quæ potior eſt, & magis abdita, quòd breuiter ſcripta plura amplectunt̃, & lucidiùs, & facilius, quàm prolixè, & longa oratione. Hoc autem quia

non soleo quicquam uolens repetere, & scripserim iam in Dialectica ut declarê cõsulto omittere decreui. Est præter id argumentum, ex tertiô in Sextum de morbis uulgaribus, commẽtario, ubi uerba ex hoc libro citans, nõ meminit Hippocratis. Sed hac authoritate potius conuincitur oppositum, si quis rectè perpendat, nõ est autem locus ut magno negotio hic singula explicemus, sed suo loco declarabuntur. Tractatio est (ut dixi) de alimento non de nutritione, & eius commodis, & incommodis. Norat duobus distingui cœlestia ab inferioribus: generaliter quidem quòd hæc intereant, illa semper sint: altero quod est præcipuum uiuentibus, quoniam illa nec dissipantur, nec reparantur, quorum utrumq; contingit his, quæ sub luna sunt: quot ergo, & quæ ex his contingerent considerare in homine, ad medicinam spectat: & ob id de alimẽto tractauit: Quòd uerò addit [uerum est] scilicet scopi scientiam ualde utilem esse: quòd ad eum omnia, si dirigantur, facilis fiat interpretatio. Et Scopus est (ut dixi) scire utilitatem, & detrimenta doctrinæ: utilitas autem huius libri, est elementa, & principia artis Medicæ constituere: *In principio.* *Tex. primo in fine.*

b quæ

quæ doctrina ab elementis sumpta, ut primum sit demonstratiua, & ob id etiam certissima,& ut maximè etiam ordinata, atq; hac Mathematici maximè præstãt, & tamẽ ea etiam utuntur philosophi, & medici. Si uultis exemplũ, habetis ab Hippocrate in libro de natura humana, exquisitissimum: ubi probat Hippocrates hominum non esse unum, quia non doleret. Simili doctrinæ modo (licet obscurius,) quia philosophiæ principia, non sunt adeò perspicua, ut medicinæ,& longè minus, quam mathematicarũ, teste philosopho, utitur in primo physicorum: & ideò hoc genus docendi præstat, ut certius, ut clarius, ut ordinatam magis efficiat artem, tum ut absolutiorem, & ob hæc, omnia melius memoriæ mandari possit. At uerò, quia hæc sunt commentaria, certam nõ habent diuisionis rationem, quapropter, tametsi Galenus in quatuor diuiserit, id potiùs magnitudinis causa factũ est, quam quod series libri hoc postulet, ac exigat. Nos autem alioquin prolixiora cõmentaria scribere soliti, non quęremus hãc occasionem diuidendi, quæ si à Galeno nobis oblata fuisset, forsan accepissemus. Prę terhas communes dicas, sunt duæ singulares,

2. Primæ philosophiæ in fine.

lares,ac huic libro peculiares: quarum prima est,ut sit utilissimus, & quasi fundamentum librorum: De alimentis Galeni, & de cibis boni,& mali succi: De attenuante uictus ratione,& de tuenda sanitate, tùm uerò ad proprios de dieta præcipuè secundũ. Et de humoribus. Ad nostros etiam de Tuenda sanitate,& præcipuè,quoniam magis sunt similes illi, quam qui à Galeno scripti sunt:quoniam eos separauit à reliquis, qui sunt de materia cibari. Altera est ad firmitatem corporis,& robur,& sanitatem, ac bonum habitum,tum uitæ longitudinẽ. Cùm enim præter radicem omnia, in nobis constet his quatuor,cibo,potu,spiritu, & ut bene superentur ac conficiantur: manifestum est,quod qui hanc tenebit rationem, is potietur huiusmodi cõmodis. Et qui uice uersa debuerit his commodis potiri, oportet ut hanc rationẽ intelligat:in hoc igitur bona huius uitæ secundùm naturã continentur: Quamobrem ea intentione lectitandi sunt ut illius fructus per omnia permeet ut etiam infrà dicemus. Modus autẽ demonstrandi in his,quæ de Dialectica scripsimus cũ Hippocratis sit liber,manifestus est. Inde ergo ordinem legendi hæc commenta- Com. 5.

ria, quiſq; intelligere poteſt, qui elementá præcedere ea, quorũ ſunt elemẽta nouit. At nõ ſimpliciter hęc ſunt élemẽta cõſtitutionis, ſed reparationis, quapropter nõ ſolùm libri de diſſectione, & uſu partiũ, ſed etiã de natura humana hũc pręcedere debent, atq; ex cõſequenti cõmentaria noſtra, ſed his omiſsis, illud quaſi parergá addã, nil me optaſſe magis, quàm ut Galeni cõmentaria in hũc librũm inuenirentur, cùm ex ratione arithmetica cenſeantur multò maiora fuiſſe prognoſticorum commentarijs, quæ habemus, & ſuper tam paucis uerbis mirã quandam artem expreſsiſſe, Galenum ueriſimile ſit.

LECTIO II. TEXT. I.

Alimentum, & alimenti ſpecies, unum & multę. Vnum quidẽ quatenus unum genus.

PROPONIT duo, alimentum eſſe unum genere, ut ſpecies multas ſub ſe cõtinet: etenim apud Porphyrium licet uidere: genus cõtinet ſub ſe multas ſpecies, et duplex eſt, generaliſsimũ, quod de omnibus dicitur, quę

eiuſdem

eiuſdem naturæ ſunt: uelut ſubſtantia, eius enim commune eſt ſubijci accidẽtib. & per ſe poſſe ſtare, hoc autem magis perſpicuũ, cùm in incorporeis dubium ſit, an illis inſit aliquod accidẽs. Nã de corporeis dubiũ nõ eſt, uelut de motu, lumine, umbra. Ita quantitati, ut diuidi aliquo modo poſsit. Qualitatis ſimilitudo, aut diſsimilitudo atq; ita de alijs. Nã augeri, aut minui, neq; ꝑ ſe, neq; in cõparatione ad ſubiectũ adeò cõmune eſt, ut omnib. qualitatibus cõueniat. Similiter ergo de alijs. At alimentum generaliſſimum genus eſſe non poteſt, cum ſub ſubſtantiæ genere magis uniuerſali contineatur. Genus autem ſubalternum eſt, quod ſimul eſt genus, ut contineat ſub ſe ſpecies, ut etiam ſit ſpecies, quia uniuerſali magis generi alij ſubijciatur. Cùm autem dixit alimenti ſpecies, palàm indicauit non intelligere, quod ipſum ad genus ſuum, & ſpecies ſub eo cõtentas contineatur, ſed quod ipſam plura contineat, uelut animal, bouẽ, aſinum, hominem, iuxta illos, qui credunt hominem animal fore. Hic caderet dubitatio an genus ipſum aliquid ſit, aut non, niſi mentis conceptio? atque ita de ſpeciebus, & rurſùs quomodo ſpecies inter ſe differẽ-

tijs differant?nam species genere quo conuenit,& differentia qua differt,ab alia constituitur. Verum hæ quæstiones ad Dialecticos pertinent. Quæramus ergo illud quod ad Medicinam, & est ratio generalis ac uera qua alimenta omnia in hoc non solum nomine,sed etiam imagine, ac ratione côueniunt alimenti. Vt enim habetur à Philosopho,tria sunt genera eorum,quæ dicũtur de alijs aut enim dicuntur eadem ratione,& appellãtur uniuoca,aut diuersa prorsùs,& dicũtur æquiuoca, uelut canis de pisce stella, & quadrupede: aut non prorsus eadem, neque diuersa ratione, ut cum una ab altera pendet:ut Grammaticus à Grammatica. Genus ergo cũ una ratione de suis speciebus dicatur,uelut animal de omni animali,quod sentiat:& color quòd sit extremum perspicui corporei, ita alimẽtum si sit genus una ratione,de omnibus dicitur alimentis. Hoc autem & omissum ab Hippocrate,dicit quod primũ uideatur ex ipsa uocis significatione notissimum: tum quod adeò multa de eo explicauerit, ut supfluũ existimauerit quicquam ad illius intellectum præponere. Quæ solutio uerior est & firmior. Sed nobis qui planam doctrinam

In Ante prædicamentis.

facere

facere nitimur, nó idem eſt faciendum, ſed
totis uiribus annitendum, ut initium do-
ctrinæ perſpicuum reddamus. Eſt autem
principiũ doctrinæ, ut inquit Philoſophus
5. primæ Philoſophiæ duplex, unde quis fa Tex.a.
ciliùs diſcat, & unde primum res cognita
eſt, ut demonſtrationum ſuppoſitiones, un
de liquet illum intelligere utrumq; genus
definitionis nomine: unde facilitas diſcen
di & rei: unde perfectio. Horum igitur u-
trumque diſcere oportet. Sed quod ad de-
finitionem nominis attinet, illam in nomi-
nibus pręponere non decet, in Æquiuocis,
niſi cùm prius ſignificata diſtinxerimus.
Sunt autem Æquiuocorum duo genera: u-
num uerum, quod diuerſas res ſignificat, ut
canis de quadrupede, de galei piſcis ſpe-
cie, & ſtella. Eſt aliud genus Æquiuoci ab
uſu: quoties ſpecies nó habent nomé, pro-
prium aliud à genere. Velut dicũt eſſe apud
Hebræos. In hoc ordine eſt alimentum ad
ſuas ſpecies comparatum, & humida ſecun
da, & intellectus incorporei: atque in hu-
iuſmodi nominibus ſignificata primum di-
ſtinguere oportet: quod fecit Hippocra-
tes, dicens, quod alimétum capitur pro ge-
nere, & ſpeciebus, ſi pro genere eſt unum, ſi

pro speciebus plura. Sed ad res ipsas declarandas iam nunc redeo, & primum quid mistio, quid generatio, & quid nutritio.

Mistio ergo quadrifariam fit ad generationem: prima est fortuita, uelut cum hudum: et pingue humidum miscetur pulueri in imo fluminum, atq; torrentium, & ibi fit quædam generatio à frigore lapidum: ideò in fundo fluminum fiunt tot lapides: quorum maxima pars uita caret: pauculi uiuūt, quibus dū durescunt calor cælestis, qui sub illa frigiditate latitat, uestigia animæ imprimit. Velut de lapidibus agri sterilis Veronensis, qui omnes impressam habent figuram signi Salomonis, de quibus dubitādū non est, quin sint unius, & eiusdem speciei: & ideò habent animam. Etenim quod species fit à forma, & forma naturalis est anima, aut forma elementi: mista enim ex elementis, ut lutum, & bulla nō habent unam formam, sed duas, aut plures, secunda fit ab anima mundi, seu calore solis: & fit generatio plantarum absque semine nascentium, & animalium ex putredine genitorum. Et tunc fit principium quoddam, quod fungitur uice seminis, & istud permutat sensim bifariam partes, & ratione quantitatis, &

ratione

tatione ſubſtantiæ. Ideo priùs generantur oculi,quàm pedes, & uenter, quam cutis: & oculi,& uenter ſenſim generantur:et fiũt abſq; tranſmutatione partis in partem:materia enim quę delegata eſt oculo generando,non aliunde ſumitur, quàm ex loco firmo eidem aſsignato:imò ſi moueatur, uel tantillum fit mõſtrifica generatio.Hęc mutatio differt à priore in quatuorprimum, quod fit à calido,illa(ut dixi) à frigido:ſecũdum,quoniam in hac mutatione, eſt principium proprium in illa ut plurimum,eſt ſolum commune. Tertium, quia in hac tota materia ab initio conſiſtit, in illa perpetuò augetur.Quartum quoniam in hac materia uario modo tranſmutatur, in illa tota eodem modo. Conueniunt in hoc quod eſt miſtio, diuerſorum ad minima & mutatio ſubſtantiæ.Et quod hæc fiunt ſenſim: tertia mutatio fit à ſemine proprio. Et hæc habet omnia communia cum priore: differt ſolum, quòd principium eſt ab anima propria,quod eſt actu in ſemine,& in quibuſdã fouetur ab anima mundi, uel natura, ut in ouiparis quibuſdam,à parente ſcilicet matre.Eorumq; enim quæ ab animali generãtur tres modi ſunt; alia quidem ex animali

animal ſimile, ut ex tauro uitulus, aut diſſimile, ut ex muſca uermis: alia ex ouo ut aues, piſces plurimi, atque ſerpentes: alia ex colluuie ut anguillæ, ſcarabei, quorum generatio eſt media, ut manifeſtum eſt inter ſecundum & tertium, miſtionis modum. Liquet igitur quòd hæc miſtionis ſpecies differt à prima totidem modis, quot ſecunda. Quarta miſtio eſt per nutritionem & alimentum: atque hæc fit ab anima: ideò in actu ut ſecunda, & tertia, ſed & ab inſtrumento iam perfecto, & per translationem ex loco ad locum: & fit omniũ partium ſimul, quantum ſit merito alimenti. Et ideò differt nutritio à generatione in tribus: apud Ariſtotelem autem in quatuor. Primum iuxta nos eſt, quòd in generatione, & quod tranſmutatur, & in alimentum ſeu uice alimenti, ut ſanguis menſtruus, & id in quod tranſmutatur, ſcilicet fœtus, poteſtate non actu ſunt. In nutritione quod nutritur eſt in actu, ex quo nutritur poteſtate. Secundum quia in generatione non fit translatio ex loco in locum, ſed omnes partes trahũt, & ubi adhæſerint tranſmutantur: & in nutritione primum co quitur cibus in uentriculo, pòſt trahitur ad iecur:

iecur:demum ex illo ad membra. Tertium quia in generatione priùs generantur tria principia, cor, iecur, & cerebrũ saltem (contendũt etiam Galenus & Aristoteles, quid primum inter illa generetur) & similiter oculi, ante multa alia membra: unde Galenus in libro de formatione fœtus cõstituit quatuor tempora. Primum in quo iecur: & uenæ: secundum in quo cor & arteriæ: tertium in quo cerebrum & sensus, ac nerui: quartum in quo extrema formarentur. Hęc satis clara & perspicua si tempora generationis à temporibus nutritionis distinguãtur. Postquam enim homo natus est, nutritionis tempus solum inchoat: generationis autem solum finitur prope septimum, aut octauum diẽ: quicquid medium est ab octauo die ad partus diem, mistũ est ex generatione et nutritione. Cu- Cap. 3.

ius sit tale exẽplum: sit cor- b
poris b c fœtus, iecur a octa- e a
uo die: quod crescat usq; ad c h
e dũ corpus ad b f g magni- f g
tudinem peruenerit: si ergo nutriretur perpetuò, sed per generationem augeretur, aut e occuparet b c: aut b c nutritur: aut augetur nondum genitum, sed ut

est po-

est potestate corpus fœtus? Primum absonum est,& experimento repugnat: neq; enim fœtus est totus iecur, sed augetur ut illud: parum minus aut plus: Si uerò b c nutritur, nutritur & quælibet illius pars, atq; ideò etiam a. Sin autem augetur ut corpus lapidis, quod est in imo fluuij nondum lapis, sed simul fit & maior, & lapis: ille quidē fit per additionem exteriorem: at hic iam formam accepit a ab ipso h, quod ponatur esse septum transuersum gratia exempli. Si igitur citra extensionem nutrimenti augeretur, eadem pars fieret ex septo iecur, & ex iecore septum, ex quibus multa impossibilia sequuntur. Quartum uerò apud Aristotelem est, quoniam quod generatur non est animatum, quod nutritur est animatum. Si enim generatione, quod fit, consistit, quod generatur non est, ideò neque animatum est, sed & contrarium eandem patitur contradictionē: nam si quod nutritur est: idem uerò quòd generatur nutritur, quod generatur animā habebit. Sed hæc alterius sunt considerationis: Alimentū est igitur, quod transmutatur secundùm substātiam ab eo, quod actu est in eius, quod alitur per translationem loci in eodem tempore totum simul,

mul. Et si obijcias quod non totum simul, sed priùs in uentriculo, inde in iecore post in membris? Dico quod licet in membris, quæ præparant, nutritio fiat prius, non tamen in toto. Nam uētriculi pars exterior, & iecoris gibba eodem tempore nutriuntur, quo totum corpus. Indicio est, quod simul incalescit, reficitur, appetit, quod esse non posset, si tertia concoctio diuersis temporibus in diuersis membris celebraretur. Huius ergo causa, quod de fœtu diximus, factum est, ut multi generationē à nutritione distinguere nesciuerint: quomodo autem sint distinguenda, nūc aperiam in fœtu octimestri, in quo plus nutritio uiget, quàm generatio, tria fiunt: generatio ut unguiū: absolutio ut cutis, nutritio ut totius corporis. Rursus in sexto mense adhuc plus uiget nutritio, quam generatio. Et generātur partes quędam, uelut digitorum extrema, quę nondum coaluerunt, aut propriam formā accepêre: his enim duob. potissimè dignoscuntur ac distinguuntur, quæ generantur: quia uel nondum figuram nacta sunt, aut nondum perfectæ concreuêre: ut in lacte, dum coagulatur. Ergo quæ augentur, nutritione formantur ab anima, & perficiuntur à ca-

Formam.

à calore ſimul,ita ordinata ſunt. Dicam de uno membro, ut euidentius ſit diſcrimen: Oculus ut totum quoddam augetur nutritione, ita quod alimentum in unamquamque partem trahitur, ac diſtribuitur, tranſmutatur uerò in ſimile, & ideo in formam membri perfectam: partes autem quæ in ipſo nondum ſegregatæ erant ut Arachnoides à Cryſtalloide ſeparantur, quæ iam ſeparatæ erant,diſiunguntur: ſingulæ ſeorſum dureſcũt propria duritie, & ita etiam perficiũtur: hocq; modo ſingillatim cuncta abſoluuntur,& uis quæ format in id, quod iam factum eſt agit: ac ſimul in id etiã quod nondum factum eſt,ſed tranſmutatur.

LECT. III. SVPER EODEM TEXT. I.

Cap.7.

EXPLICATA ratione alimenti ſecundùm naturã, uideamus quid ſit alimentũ iuxta Medicos. Dicebat ergo Galenus primo de Elementis,cum duplex fiat mutatio in noſtro corpore,una ſecundùm ſubſtantiã,quę duplex eſt: ſenſilem uelut ſudor & urina,alia ſecundum ſubſtantiam inſenſilem, quæ fit per meatus cutis, alia uerò in qualitate neceſſe

necesse est utramque restituere, quod ergo restituit substătiam dicitur alimentũ, quod qualitatem medicamentum. Verùm quia qualitatem sine substantia non licet inuenire, substantiam etiam qualitatis expertem difficilè ob id alimenta fermè omnia mutant corpus: & medicamenta pleraque nutriunt: quæ tamen magis mutant, minimè nutriũt: ea propriè & maximè sunt medicamenta, quæ uicissim nutriunt, & non mutant ea appellamus alimenta. Atq; hæc breui confirmat sermone. Tertiò de simplicibus medicamentis. Quæ'nam igitur sit propria alimenti ratio, duobus in locis in libro de cibis boni & mali succi declarat: primum cùm dixit proprium alimenti est quod sit affine ei, quod alitur: sicut quæ maximè contraria sunt uenena: quæ autem inter hæc media medicamenta, posterius autem aliud magis utile dat documĕtum, scilicet alimentum, etiam debere ad unguem medium esse crassi, & tenuis, lenti & friabilis, atque ita calidi, frigidi, sicci atque humidi aliter expers qualitatis esse non posset. Palàm tamen est hic alimenti nomine alio modo uti, non solùm quod nutrit, sed quod nutrire potest. In nominibus enim analogis,

Cap. 4.

Cap. 5.

Cap. 5. in prin.

nalogis, quorum est usus in arte, singula significata opportunè exponere debemus. Analoga enim nomina quædam ad similitudinem generis referuntur, ut ens est, & potentia, & actus, & accipiuntur talia genera eodem modo, uelut figura: & in definitione animæ: ánima enim uegetatrix est actus secundus, quia semper agit, cæteræ autem actus primus, quia non semper agunt. Et illud genus potest accipi in definitionibus, uelut docuit ibidem. Alio modo consideramus quatuor causas in artibus: & quęcunque referuntur ad eandem formam, nō solùm sunt eiusdem generis: sed persæpè eiusdem speciei, ut homo apud Medicum: quæcunq; autem conueniunt, & referuntur ad alias, non sunt eiusdem generis, & tamen considerantur ab eodem artifice: ut sanum quod efficit, sanitatem, ut instrumentum aut agens naturale, aut quod ad sanitatem dirigitur. Et ideò non est necessarium, ut omnia considerata ab uno artifice sint eiusdem generis, ut plantæ, animalia, metalla, exercitatio, medicamentum, natura, media: omnia enim sana sunt, & à medico considerantur, non tamen sub uno genere continentur. In scientijs autem ueris dubium

Analoga.
Secundo de Anima. Com. 30.
Primo de Anima. Com. 7.
4. Primæ phy. Text. & Com. 2.

est,

eſt, non in mathematicis forſan, quia ſolam formam inter cauſas conſiderant, & iam dictum eſt, quod quæ formam habent eandẽ, ſunt ſaltem unius generis ſi non ſpeciei: at de naturali philoſophia eſt quæſtio cum ſit media inter puras ſcientias, & artes: Et mihi uidetur, quod non ſolùm naturale, ſed etiam Geometricum dicantur ſecundum Analogiam, quoniam puncta lineæ ſuperficies corpora anguli figura communes animi ſententiæ conſiderantur à Geometra, & diuiſio, & proportio quædam, ut principia: quædam ut ſubiecta, & ideò non in eodem ordine: Ergo hæc eſt analogia, neque ſunt eiuſdem generis, quia punctũ non eſt quantitas, ſed principium quantitatis. Principia uerò ſunt alterius generis cũ ſint complexa & punctum quoddam ſimplex, & rurſus diuiſio, & proportio ſunt in prædicamento Relationis, & tamen omnia ſunt Geometrica. Quod autem ſit neceſsitas huiuſmodi conſiderationis in ſcientijs, dubiũ non eſt propter duas cauſas. Prima quia ad nullum alium ſpectare poſſent, & ita remanerent abſque cognitione. Et ſi quis dicat quod à Dialectico, uel primo Philoſopho iſta conſiderantur? dico quod conſideratio

c Diale-

Dialectici nō est de re ipsa, an falsa sit, & cuius naturæ sit? sed solùm quod sit principiũ simplex, aut oratio, & quod sit in prædicamento isto, uel alio, sic ut comprehendatur hac dictione quantitas, aut qualitas, aut relatio, aut non. Primus autem philosophus considerat triangulum, & quadrangulum, & diuisionem, & punctum, & proportionē, & tamen palàm est, quod Geometra considerat de triangulo, & quadrãgulo. Ergo reliqua etiam habebunt duplicem considerationem, scilicet generalem, quæ pertinet ad primum philosophum, & qua probatur quod sint: & quod sint ex eo ordine entiũ: ꝓpriã quoq; ut referũtur ad affine prædicamētũ. Alia ratio est clarior, & efficatior: nã sciētia nō cõstat, nisi ꝑ demõstrationē: sed demõstratio exigit partim notitiã horum, uelut pũcti: partim ueritatem: uelut quod totum est maius sua parte: partim utriusq;, uelut propositionis. Ergo notitia horum pertinet ad Geometram, sed dubium est, an genus posit esse analogum, quia quatenus genus, est secundum unam rationem. Neque enim esset unum genus, nisi esset una ratio generis. Si autem genus non posset esse analogum actu? non posset poni in defini-

Pri. poster. 5.

definitione animæ. Et ideò respōdeo, quod genus potest esse analogum in comparatione ad suam speciem, non tamen in se. Et hoc non fuit intellectum ab Auerroë, neq; alijs philosophis quoniam actus genus est. Cùm autem dicimus actum secundum, & comparamus actum in genere ad actum secũdum, est sicut cùm comparamus animal ad hominem, quia animal quod est in homine, est perfectus quàm in asino, eo quod suscipit formam rationalis, sed est differentia, quia in genere analogo addit perfectio, quæ nō repugnat toti generi. At in animali repugnat, quoniā si omnia animalia haberent animam rationalem, animal non esset genus: neque posset dici de asino, & boue, sed actus, etsi omnis esset secundus ? tamen posset dici de quauis anima: quia aliquando anima rationalis, & sensilis sunt in actu secundo, & tamen retinent naturam propriam. Ergo concludo tandem, quod genus analogum inuenitur in his, quæ sunt imperfecta ex sui natura, & possunt recipere perfectionem, & ob id illud, de quo dicitur tale genus: utpotè anima non est analogum: quia suæ perfectiones sunt distinctæ per naturam: sicut etiam ho-

mo ab asino. Et animaduertite, quod analogia nunquam conuenit speciei ultimæ, neque generi primo & ratio est, quoniam species ultima est unum, & idem perfectè. Ergo nó potest admittere prius & posterius. Idem enim non potest esse se ipso prius, aut posterius: neq; etiam in primo genere, quoniam non diceretur de omnibus ęqualiter, & una ratione. Et ita nó esset unum genus. Ergo cum non dicatur de genere generalissimo, neq; de ultimis speciebus, relinquitur ut dicatur de genere medio, ac specie media. Superest ut consideremus an ens, & unum, & bonum, & similia dicãtur de substantia, & accidentibus per modum generis, aut ut medicinale seu per modum artis: & uidetur quod per modum generis. Sed obstãt tria. Primum quia esset unum genus omnium, & non decem. Secũdum, quia primum genus esset analogum, quod iam docuimus esse non posse. Tertium quia Aristoteles quarto, primę Philosophię hoc negat, addens rationem, quoniam entia quędam dicuntur substantiæ, quædam passiones substantiæ. Velut quantitas, qualitas quædam à substantia, uel ad substantiam, quædam ut priuationes, quædã ut referũtur ad
Tex. 2.

tur ad

tur ad subſtátiam. Ita ergo cum hic ſit alius ordo, quam imperfecti ad perfectum, quare non poſſunt eſſe unius generis, ſed cóſideratio de ente dicit, eſt uelut medici de medicinalibus Nec eſt neceſſe (inquit) ut conſideratio unius ſciẽtiæ ſit ſolùm de his, quę ſunt unius generis, ſicut uidemus de medico, & quoniam ipſe comparat conſiderationem primi philoſophi, ad artificem ſcilicet medicum, & medicus eſt artifex, & primus philoſophus nó eſt artifex: Ideò comparatio non eſſet bona, quia dato, quod medicus ſit unus artifex, & tamen conſideret plura genera rerum, nó tamen ſequeretur, idem de ſcientia primæ philoſophiæ, quæ neq; eſt practica, neq; ars, niſi illud eſſet uerum de omnibus ſcientijs puris, uelut Geometria, & ideò dixi, q; Geometria habet ſub cóſideratione ſua diuerſa genera, tamẽ ſubiectum proprium non eſt Analogum, quia conſideratio de ſubiecto proprio eſt per ſe primo: ſed de alijs, aut non per ſe, aut Tex. 9. omninò non primo ex his liquet: quod intendebamus, ſcilicet Alimentum eſſe genus, ut dixit Hippocrates, quod conuenit generaliter omni alimento, ſeu quod eſt futurum alimentum, ſeu quod eſt: ueluti ali-

mẽtum, seu quod est perfectè: id est, primũ alimẽtum, & est Analogum, uelut, & actus in definitione animæ, & hęc est uera expositio. Quãquàm possemus dicere, quòd esset solum analogum, ipsa scilicet uox, & quòd alimentum uerum est quod nutrit, & est genus, sed, ut dixi, prior expositio est uerior, quia Hippocrates de omni genere agit primo, secundo, & tertio, & etiam Galenus hoc modo bene inscripsit libros de Alimentis, quæ inscriptio non adeò conueniret iuxta secundam expositionem. Ex quibus colligitur, quam necessaria sit Dialectica medico, & longè magis, quam naturalis philosophia: nã hæc solum ab initio, quoniam, ut dicebat Philosophus in libro de sensu, & sensili, ubi desinit philosophus, ibi inchoat medicus: at Dialectica ubique se intrudit, & ut ita dicã penetrat uiscera medicinæ, & etiam hæc fuit sententia Galeni imò manifestius eius mens, unde tot in ea scripsit non in philosophia.

LECT. IIII. SVPER TEXT. II.

Species uerò humido, & sicco, & in his forma, & quantitas est.

SICCA ſpecies alimenti proponit duas diuiſiones, unam in alia in cluſam. per ſe quidem, & in comparatione ad aliud, ut in ſequenti textu eam, quæ per ſe eſt triplicem proponit, & ut rectè ait Boëtius per oppoſita. Oppoſita aũt bifariã, alia quidẽ cõtraria ut humidũ ſicco, alia nõ, ſed eorũ quædã, quæ p priuatione, ut albũ nigro, nõ ſunt contraria, quoniã nõ inuicẽ agũt, quædã, quæ ſunt extrema ſolũ, ut curuũ, & rectũ, quędã relatiuè, ut paruũ & magnũ: quædã ſolum, quia re diſsident, licet non uideantur oppoſita, uelut triangulum, & quadrangulum: ergo, ut ad primam diuiſionem ueniam humidũ, & ſiccum bifariam dicuntur poteſtate, atq; actu, tertio de Temperamentis. Et rurſus eorum, quæ poteſtate talia ſunt, quædam non deducũtur ad actum, niſi per alia, quia non habent principium actus in ſe ipſis, ut piper: Quædam habent in ſe ipſis, uelut roſa tempore hyemis: nam à ſua forma ad actum reducitur, & ita dantur hæ qualitates cum medio actu. Vnde rectè dubitatur, cur non meminerit calidi, & frigidi, reſpondet, quia illæ qualitates magis pertinẽt ad medicamentum, quàm alimentum, & uerum

Com.

Cap. 1.

est. Aliter etiam possumus dicere intelligẽdo per siccum, durum per humidum, liquidum, & ita excluditur calidum, & frigidũ. Ergo pro hoc in mentem mihi uenit eius, quod Galenus dicebat, sexto de tuenda sanitate. [Ac maximam quidem uim habẽt ea: quæ eduntur, bibunturq;. Non in uentre modò, sed etiam toto corpore conficiendo totius substantiæ conuenientia: cuius ratione nutrimenta animalibus, & uaria, & speciebus multum inter se diuersa habentur: cùm nulla similitudo sit eius, quod ex pálea, & herbis accedit, ei quod ex oßibus, & carnibus, nulla societas eius, quod ex pane est, cum eo, quod ex cicuta, & ueratro, nam, & hęc animantium quibusdam nutrimenta sunt.] Fiunt autem, & qualitatibus conuenientiæ utique. Si seruare temperamẽtum studes humidis naturis humectante cibo maximè quadrante: siccis uerò is, qui siccet: sed si alterare placet: contrarijs, in eo autem qui est in calido, frigidoúe ad intemperantiam lapsu, cõtraria dare semper expedit: cum & efficacißimæ eiusmodi intemperies sint, & (ut ita dicam) magis, quàm quę ex siccitate, & humiditate consistunt. Potentes quippe cum facilè similibus nu-

Cap. 3. iuxta med.

bus nutrimentis morbosam intemperantiam generent. At si siccius quod uis membrum efficias? nihil manifestè lædes, pari modo nec si humidiori suam humiditatem serues. Notãdum quòd ut habetur in libro de cõstitutione artis medicæ, quatuor sunt qualitates primæ, quæ ob hoc (inquit) uocantur actiuæ, non quia solæ agant, nam & acutum diuidendo agit, & graue tundendo frangit, & dulce in sensum, & erodens com minuit, astringens etiam astringit, sed tamen calidum, & frigidũ, & humidũ, & siccũ actiuas qualitates solũ appellamus, quia totá rei substantiá primũ peruadunt etiam non corruptæ, neque discussa soliditate, & quod maius est, nihil dissimile faciunt, sed calidũ efficit calidũ, & frigidũ efficit frigidum, & humidum humidum, tam intus, quàm extra: alia autem non, sed acutum diuidendo non efficit acutum, neque acre acre, nisi ut misceatur, & ita neq; dulce, neque astringens: & ideò dicit Galenus, meritò istæ qualitates prçter cçteras appellantur actiuæ: & inter has ponit ordinem, quia caliditas magis agit pòst frigiditas, pòst humida qualitas per se plus agit, quàm siccitas, quamuis si adiũgatur calori, quia calor Cap. 5.

 perac-

per accidens exſiccat. Ideò uidetur ſiccitas maioris actionis humido. Dicuntur etiam iſtæ qualitates aliquando omnes actiuæ, quia omnes agunt alio modo calidum, & frigidum, dicuntur ſolum actiua, & humidum, et ſiccum paſsiua, quia calidum, et frigidum magis agunt, quam ſiccum, & humidum, & etiam quia id, quod patitur, patitur in quantũ humidũ & ſiccum, & ideo humidum, & ſiccũ ſunt ſimul, & agẽtia, & patientia, quare non numerantur pro agentibus, adeò ualidis, neque ſynceris, imò inter qualitates paſsiuas, & breuiter, ut dicam humidum, & ſiccum ut comparantur inter ſe ſunt qualitates actiuæ, quia humidum agit in ſiccũ, & ſiccũ agit in humidũ, ſed cõparãdo humidum, & ſiccum ad calidum, & frigidum dicuntur paſsiua, quia proprium humidi, & ſicci eſt pati: à calore, aut frigore, & ob hoc dicebat Auerroës, quarto metheororum. quòd omnis generatio fit ex calido, agente in humidum, ſed nos omittemus philoſophica, quandoquidẽ ſufficient medica: Illud tamẽ eſt ad propoſitum, quoniam humidum, & ſiccum pro qualitate rurſus bifariam ſumuntur. Scilicet pro qualitate tantum, & pro qualitate in ſubiecto,

In Commento magno.

uelut

uelut in primæ aphorismorum, cum dixit. Cap.14.
[Qui crescunt, plurimum habent innati caloris.] manifestum est, quòd per calorem intelligit substantiam calidam. Vnde Gale- Cap.6.
nus introducit illam disputationem, primo de Elementis, cum suo præceptore, & omissis tricis illis, distinctionem omninò approbat paulò pòst. Videmus enim pue- Cap.5.
rum tempore hyemis, esse ualde calidum, & ideò bene concoquere, quia qualitas licet sit exigua, est tamē in multa substantia, senex autem tempore æstatis malè concoquit, quia qualitas magna est in exigua substantia. Quarta distinctio est, quòd calidum & humidum, & eiusmodi, possunt intelligi absolutè pro eo, quod est omninò calidū, uel humidum nihil habens admixtum cōtrarij, & pro eo, quod est tale, quouis modo, ut butyrum primo modo sunt alimen- Cap.6.in
ta, ideo ut ueriùs dicam, quod etiam uide- prin.
tur uoluisse docere, primo de temperamentis, scilicet quòd unaquęque qualitas trifariam dicitur, uel simpliciter, & sic dicuntur, alimenta tantum calida, uel humida, uel ex abundantia, ut piper calidum, & siccum, quia illæ qualitates superant cōtrarias, uel in comparatione, uelut dicimus uentum orienta-

orientalem in hyeme esse calidũ, licet sit frigidus, & caprã esse siccã in cõparatione ad ouem, quãuis capra sit humida simpliciter.

Cap. 3. in fine. De his aũt omnib. in humido dijudicat tactus, uisus, & ratio, secũdo de Tẽperamẽtis.

Pòst, subijcit de forma, quoniam alimẽta quædam sunt multi nutrimenti, & quædam pauci, & quædam boni, & quædam mali, & hæc sequuntur substantiam rei potius, quam qualitatem, quia portulaca est frigidior, & humidior, quam fungus, & tamen non est adeò mali alimenti, & caro serpẽtis est minus sicca, quam piper, aut lens, et tamẽ est deterioris alimenti caro serpentis, quam piper, aut lens, & ita quędam sunt proxima temperamẽto, ut saccarum, quod tamen parum nutrit: & carnes auium rapacium sunt longè calidiores, & ficciores, & tamen magis nutriunt, & multa sunt ficciora tam calida, quam frigida ipso cicere, ut pannicum, & milliũ, & lens, & caulis, & tamen omnia uetustate gignunt animal, & solum cicer nunquam generat animal, ut inquit Theophrastus. Hoc est ergo quod intellexit Hippocrates per hoc nomen *formæ*. Potest etiam intelligi de præparationibus, & de duritie, & mollitie, de saporibus, de odoribus,

De Hist. plan. lib. 8. Cap. 10.

odoribus, de pondere atque istiusmodi: nam grauia multum nutriunt, possunt & parum nutrire, sed leuia non possunt nutrire multum, uelut pannicum & furfur. Et licet odores non permutent quantitatem alimenti, permutant tamen qualitatem, sed de hoc inferius. *Et quantitas est.*) Hoc est tertium discrimē, quoniam ex multo alimento plus nutrimenti accedit, & plus difficultatis in cōcoquēdo ex proportione respondenti, quod optimum est ex pauciore, leuitas in concoctione, sed tabefactio corporis, & multitudo quidem alimentorum deterior est in his, quæ multum nutriunt, & paucitas in his, quæ parum contraria ratione: minus malum est copia in cibis parui nutrimenti: & paucitas in his, quæ plurimum nutriunt, & in hoc decipiuntur, quoniam plerique uulgares, & multi etiam medici existimant maius periculum esse ex repletione olerum, aut fabæ coctæ, quàm ouorum, aut carnis, & hoc est manifestè falsum: quoniam ex copioso cibo & multi nutrimenti generantur omnia mala in humoribus, quæ sunt tria, ut dicebat Galenus, multitudo, crassities, & lentor, quorum nullum cum generetur ex cibis pauci alimenti si copiosa

Tertio de cau. sympt. cap. 2.

lior longè, quia possunt signa esse propria, & non inseparabilia: inseparabilia nō propria: inseparabilia & propria, neque insepa rabilia, neque propria. Istud tamen facilius est scitu, quia paulatim educitur ex principijs morbi lateralis: at quod non sint plura, neque pauciora hoc est perdifficile admodum, & quasi supra uires. Et ideò pauci hoc norunt determinare, & maximè quia si quis rectè consideret, tertia quæstio includit secundam: nec potest ita educi ex princi pijs rei, propterea dubitabat F. meritò & cōnabatur soluere quæstionem, scilicet, an di uisio illa in quatuor membra, & est prima cum secunda coniuncta, in rei ueritate euacuet totum quæsitum, scilicet de omni alimento, ut dicamus ita: omne alimentū uel est humidum, uel siccum, uel plurimū, uel paucum, uel sub tali forma, uel sub alia, uel ita operatur, uel non ita operatur: & dubitat, & uellet soluere, & non potest quamuis ego crediderim peruenisse ad ipsum exactam paraphrasim aliquā expositionis Galeni, uiri sanè generosi in Græco quàm ipse Latinam reddiderit, sed ut dixi non potest † soluere istam difficultatem, quia neque Galenus cum sua Dialectica potuisset hoc fa-

cere: nobis autem eſt conceſſum id facere ſine negotio: & credendum eſt, quod Hippocrates hac arte uſus ſit in conſtruendo libro, aliter fuiſſet coactus multa repetere, & multa omittere neceſſaria in enarratione libri de alimēto, & eiuſmodi eſt cum tria ſint prædicamenta, ſeu ordines rerum, quæ dicūtur per ſe, licet omnia præter ſubſtantiā referantur ad ſubſtantiam: tamen duo, ſcilicet quantitas & qualitas referunt ſolùm, quò ad eſſe, & non quò ad intelligi. & licet omnis quantitas ſit alicuius quantitas, & omnis qualitas ſit alicuius qualitas, & non ſemper ſubſtantiæ, quia figura eſt etiam uiſionis ſeu phœnomenum: quod Barbari appellant apparentia, tamē quantitas, & qualitas poſſunt intelligi abſque alio ordine: poſſum enim intelligere calorem, & albedinem abſq; alio ordine, ſeu prædicamento, ſeu alia re: at uerò non poſſum intelligere illud de relatiuis, uel de actione, uel paſſione. Ergo quod ad artificem attinet, omnia prædicamenta reducūtur ad quatuor modos, ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & ad aliud, & hoc eſt quod dixit, & ad quædam, & ad tot, ſcilicet, quia ſub iſto modo continentur, ſeptem prędicamenta, quę

Dialectici nõ est de re ipsa, an falsa sit, & cuius naturæ sit? sed solùm quod sit principiũ simplex, aut oratio, & quod sit in prædicamento isto, uel alio, sic ut comprehendatur hac dictione quantitas, aut qualitas, aut relatio, aut non. Primus autem philosophus considerat triangulum, & quadrangulum, & diuisionem, & punctum, & proportioné, & tamen palàm est, quod Geometra considerat de triangulo, & quadrãgulo. Ergo reliqua etiam habebunt duplicem considerationem, scilicet generalem, quæ pertinet ad primum philosophum, & qua probatur quod sint: & quod sint ex eo ordine entiũ: ꝓpriã quoq; ut referũtur ad affine prædicamétũ. Alia ratio est clarior, & efficatior: nã sciétia nõ cõstat, nisi ꝑ demõstrationé: sed demõstratio exigit partim notitiã horum, uelut pũcti: partim ueritatem: uelut quod totum est maius sua parte: partim utriusq;, uelut propositionis. Ergo notitia horum pertinet ad Geometram, sed dubium est, an genus posit esse analogum, quia quatenus genus, est secundum unam rationem. Neque enim esset unum genus, nisi esset una ratio generis. Si autem genus non posset esse analogum actu? non posset poni in defini-

Pri. poster. 5.

definitione animæ. Et ideò respódeo, quod genus potest esse analogum in comparatione ad suam speciem, non tamen in se. Et hoc non fuit intellectum ab Auerroë, neq; alijs philosophis quoniam actus genus est. Cùm autem dicimus actum secundum, & comparamus actum in genere ad actum secũdum, est sicut cùm comparamus animal ad hominem, quia animal quod est in homine, est perfectus quàm in asino, eo quod suscipit formam rationalis, sed est differentia, quia in genere analogo addit perfectio, quæ nó repugnat toti generi. At in animali repugnat, quoniã si omnia animalia haberent animam rationalem, animal non esset genus: neque posset dici de asino, & boue, sed actus, etsi omnis esset secundus ? tamen posset dici de quauis anima: quia aliquando anima rationalis, & sensilis sunt in actu secundo, & tamen retinent naturam propriam. Ergo concludo tandem, quod genus analogum inuenitur in his, quæ sunt imperfecta ex sui natura, & possunt recipere perfectionem, & ob id illud, de quo dicitur tale genus: utpotè anima non est analogum: quia suæ perfectiones sunt distinctæ per naturam: sicut etiam ho-

mo ab asino. Et animaduertite, quod analogia nunquam conuenit speciei ultimæ, neque generi primo & ratiò est, quoniam species ultima est unum, & idem perfectè. Ergo nó potest admittere prius & posterius. Idem enim non potest esse se ipso prius, aut posterius: neq; etiam in primo genere, quoniam non diceretur de omnibus ęqualiter, & una ratione. Et ita nó esset unum genus. Ergo cum non dicatur de genere generalissimo, neq; de ultimis speciebus, relinquitur ut dicatur de genere medio, ac specie media. Superest ut consideremus an ens, & unum, & bonum, & similia dicātur de substantia, & accidentibus per modum generis, aut ut medicinale seu per modum artis: & uidetur quod per modum generis. Sed obstāt tria. Primum quia esset unum genus omnium, & non decem. Secūdum, quia primum genus esset analogum, quod iam docuimus esse non posse. Tertium quia Aristoteles quarto, primę Philosophię hoc negat, addens rationem, quoniam entia quędam dicuntur substantiæ, quædam passiones substantiæ. Velut quantitas, qualitas quædam à substantia, uel ad substantiam, quædam ut priuationes, quædá ut referūtur ad

Tex. 2.

tur ad

tur ad subſtátiam. Ita ergo cum hic ſit alius ordo, quam imperfecti ad perfectum, quare non poſſunt eſſe unius generis, ſed cóſideratio de ente dicit, eſt uelut medici de medicinalibus Nec eſt neceſſe (inquit) ut conſideratio unius ſciétiæ ſit ſolùm de his, quę ſunt unius generis, ſicut uidemus de medico, & quoniam ipſe comparat conſiderationem primi philoſophi, ad artificem ſcilicet medicum, & medicus eſt artifex, & primus philoſophus nó eſt artifex: Ideò comparatio non eſſet bona, quia dato, quod medicus ſit unus artifex, & tamen conſideret plura genera rerum, nó tamen ſequeretur, idem de ſcientia primæ philoſophiæ, quæ neq; eſt practica, neq; ars, niſi illud eſſet uerum de omnibus ſcientijs puris, uelut Geometria, & ideò dixi, q Geometria habet ſub cóſideratione ſua diuerſa genera, tamé ſubiectum proprium non eſt Analogum, quia conſideratio de ſubiecto proprio eſt per ſe primo: ſed de alijs, aut non per ſe, aut omninò non primo ex his liquet: quod intendebamus, ſcilicet Alimentum eſſe genus, ut dixit Hippocrates, quod conuenit generaliter omni alimento, ſeu quod eſt futurum alimentum, ſeu quod eſt: ueluti ali- Tex. 9.

 mentum,

mẽtum,seu quod est perfectè:id est, primũ alimẽtum, & est Analogum, uelut, & actus in definitione animæ,& hęc est uera expositio. Quãquàm possemus dicere, quòd esset solum analogum, ipsa scilicet uox, & quòd alimentum uerum est quod nutrit, & est genus,sed,ut dixi, prior expositio est uerior, quia Hippocrates de omni genere agit primo, secundo,& tertio,& etiam Galenus hoc modo bene inscripsit libros de Alimentis,quæ inscriptio non adeò conueniret iuxta secundam expositionem. Ex quibus colligitur, quam necessaria sit Dialectica medico,& longè magis, quam naturalis philosophia: nã hæc solum ab initio, quoniam, ut dicebat Philosophus in libro de sensu,& sensili,ubi desinit philosophus,ibi inchoat medicus: at Dialectica ubique se intrudit, & ut ita dicã penetrat uiscera medicinæ, & etiam hæc fuit sententia Galeni imò manifestius eius mens, unde tot in ea scripsit non in philosophia.

LECT. IIII. SVPER TEXT. II.

Species uerò humido, & sicco, & in his forma,& quantitas est.

CIRCA

CIRCA ſpecies alimenti proponit duas diuiſiones, unam in alia inclusam. per ſe quidem, & in comparatione ad aliud, ut in ſequenti textu eam, quæ per ſe eſt triplicem proponit, & ut rectè ait Boëtius per oppoſita. Oppoſita aũt bifariã, alia quidẽ cõtraria ut humidũ ſicco, alia nõ, ſed eorũ quædã, quæ ꝑ priuationẽ, ut albũ nigro, nõ ſunt contraria, quoniã nõ inuicẽ agũt, quædã, quæ ſunt extrema ſolũ, ut curuũ, & rectũ, quędã relatiuè, ut paruũ & magnũ: quædã ſolum, quia re diſsident, licet non uideantur oppoſita, uelut triangulum, & quadrangulum: ergo, ut ad primam diuiſionem ueniam humidũ, & ſiccum bifariam dicuntur poteſtate, atq; actu, tertio de Temperamentis. Et rurſus eorum, quæ poteſtate talia ſunt, quædam non deducũtur ad actum, niſi per alia, quia non habent principium actus in ſe ipſis, ut piper: Quædam habent in ſe ipſis, uelut roſa tempore hyemis: nam à ſua forma ad actum reducitur, & ita dantur hæ qualitates cum medio actu. Vnde rectè dubitatur, cur non meminerit calidi, & frigidi, reſpondet, quia illæ qualitates magis pertinẽt ad medicamentum, quàm alimentum, & uerum

Com.

Cap. 1.

eſt. Aliter etiam poſſumus dicere intelligẽdo per ſiccum, durum per humidum, liquidum, & ita excluditur calidum, & frigidũ. Ergo pro hoc in mentem mihi uenit eius, quod Galenus dicebat, ſexto de tuenda ſanitate. [Ac maximam quidem uim habẽt ea: quæ eduntur, bibunturq;. Non in uentre modò, ſed etiam toto corpore conficiendo totius ſubſtantiæ conuenientia: cuius ratione nutrimenta animalibus, & uaria, & ſpeciebus multum inter ſe diuerſa habentur: cùm nulla ſimilitudo ſit eius, quod ex pálea, & herbis accedit, ei quod ex oſsibus, & carnibus, nulla ſocietas eius, quod ex pane eſt, cum eo, quod ex cicuta, & ueratro, nam, & hęc animantium quibuſdam nutrimenta ſunt.] Fiunt autem, & qualitatibus conuenientiæ utique. Si ſeruare temperamẽtum ſtudes humidis naturis humectante cibo maximè quadrante: ſiccis uerò is, qui ſiccet: ſed ſi alterare placet: contrarijs, in eo autem qui eſt in calido, frigidoúe ad intemperantiam lapſu, cótraria dare ſemper expedit: cum & efficacisſimæ eiuſmodi intemperies ſint, & (ut ita dicam) magis, quàm quę ex ſiccitate, & humiditate conſiſtunt. Potentes quippe cum facilè ſimilibus nu-

Cap. 3. iuxta med.

bus nu-

bus nutrimentis morboſam intemperantiam generent. At ſi ſiccius quod uis membrum efficias? nihil manifeſtè lædes, pari modo nec ſi humidiori ſuam humiditatem ſerues. Notãdum quòd ut habetur in libro de cõſtitutione artis medicæ, quatuor ſunt qualitates primæ, quæ ob hoc (inquit) uocantur actiuæ, non quia ſolæ agant, nam & acutum diuidendo agit, & graue tundendo frangit, & dulce in ſenſum, & erodens comminuit, aſtringens etiam aſtringit, ſed tamen calidum, & frigidũ, & humidũ, & ſiccũ actiuas qualitates ſolũ appellamus, quia totã rei ſubſtantiã primũ peruadunt etiam non corruptæ, neque diſcuſſa ſoliditate, & quod maius eſt, nihil diſsimile faciunt, ſed calidũ efficit calidũ, & frigidũ efficit frigidum, & humidum humidum, tam intus, quàm extra: alia autem non, ſed acutum diuidendo non efficit acutum, neque acre acre, niſi ut miſcetur, & ita neq; dulce, neque aſtringens: & ideò dicit Galenus, meritò iſtæ qualitates pręter cęteras appellantur actiuæ: & inter has ponit ordinem, quia caliditas magis agit pòſt frigiditas, pòſt humida qualitas per ſe plus agit, quàm ſiccitas, quamuis ſi adiũgatur calori, quia calor Cap. 5.

per accidens exſiccat. Ideò uidetur ſiccitas maioris actionis humido. Dicuntur etiam iſtæ qualitates aliquando omnes actiuæ, quia omnes agunt alio modo calidum, & frigidum, dicuntur ſolum actiua, & humidum, et ſiccum paſsiua, quia calidum, et frigidum magis agunt, quam ſiccum, & humi dum, & etiam quia id, quod patitur, patitur in quantũ humidũ & ſiccum, & ideo humidum, & ſiccũ ſunt ſimul, & agẽtia, & patien tia, quare non numerantur pro agentibus,. adeò ualidis, neque ſynceris, imò inter qua litates paſsiuas, & breuiter, ut dicam humidum, & ſiccum ut comparantur inter ſe ſunt qualitates actiuæ, quia humidum agit in ſiccũ, & ſiccũ agit in humidũ, ſed cõparãdo humidum, & ſiccum ad calidum, & frigi dum dicuntur paſsiua, quia proprium humidi, & ſicci eſt pati: à calore, aut frigore, & ob hoc dicebat Auerroës, quarto metheororum. quòd omnis generatio fit ex calido, agente in humidum, ſed nos omittemus philoſophica, quandoquidẽ ſufficiunt medica: Illud tamẽ eſt ad propoſitum, quoniam humidum, & ſiccum pro qualitate rurſus bifariam ſumuntur. Scilicet pro qualitate tantum, & pro qualitate in ſubiecto,

In Commento magno.

uelut

uelut in primæ aphorismorum, cum dixit. Cap.14
[Qui crescunt, plurimum habent innati caloris.] manifestum est, quòd per calorem intelligit substantiam calidam. Vnde Galenus introducit illam disputationem, primo de Elementis, cum suo præceptore, & Cap.6.
omissis tricis illis, distinctionem omninò approbat paulò pòst. Videmus enim puerum tempore hyemis, esse ualde calidum, Cap.8.
& ideò bene concoquere, quia qualitas licet sit exigua, est tamē in multa substantia, senex autem tempore æstatis malè concoquit, quia qualitas magna est in exigua substantia. Quarta distinctio est, quòd calidum & humidum, & eiusmodi, possunt intelligi absolutè pro eo, quod est omninò calidū, uel humidum nihil habens admixtum cōtrarij, & pro eo, quod est tale, quouis modo, ut butyrum primo modo sunt alimenta, ideo ut ueriùs dicam, quod etiam uidetur uoluisse docere, primo de temperamentis, scilicet quòd unaquęque qualitas trifariam dicitur, uel simpliciter, & sic dicuntur, alimenta tantum calida, uel humida, uel ex abundantia, ut piper calidum, & siccum, quia illæ qualitates superant cōtrarias, uel in comparatione, uelut dicimus uentum orienta- Cap.6.in prin.

orientalem in hyeme esse calidũ, licet sit frigidus, & caprã esse siccã in cõparatione ad ouem, quãuis capra sit humida simpliciter. De his aũt omnib. in humido dijudicat tactus, uisus, & ratio, secũdo de Tẽperamẽtis.

Cap. 3. in fine.

Pòst, subijcit de forma, quoniam alimẽta quædam sunt multi nutrimenti, & quædam pauci, & quædam boni, & quædam mali, & hæc sequuntur substantiam rei potius, quam qualitatem, quia portulaca est frigidior, & humidior, quam fungus, & tamen non est adeò mali alimenti, & caro serpẽtis est minus sicca, quam piper; aut lens, et tamẽ est deterioris alimenti caro serpentis, quam piper, aut lens, & ita quędam sunt proxima temperamẽto, ut saccarum, quod tamen parum nutrit: & carnes auium rapacium sunt longè calidiores, & ficciores, & tamen magis nutriunt, & multa sunt ficciora tam calida, quam frigida ipso cicere, ut pannicum, & milliũ, & lens, & caulis, & tamen omnia uetustate gignunt animal, & solum cicer nunquam generat animal, ut inquit Theophrastus. Hoc est ergo quod intellexit Hippocrates per hoc nomen *formæ*. Potest etiam intelligi de præparationibus, & de duritie, & mollitie, de saporibus, de odoribus,

De Hist. plan. lib. 8. Cap. 10.

odoribus, de pondere atque iſtiuſmodi: nam grauia multum nutriunt, poſſunt & parum nutrire, ſed leuia non poſſunt nutrire multum, uelut pannicum & furfur. Et licet odores non permutent quantitatem alimenti, permutant tamen qualitatem, ſed de hoc inferius. *Et quantitas eſt.*) Hoc eſt tertium diſcrimē, quoniam ex multo alimento plus nutrimenti accedit, & plus difficultatis in cōcoquēdo ex proportione reſpondenti, quod optimum eſt ex pauciore, leuitas in concoctione, ſed tabefactio corporis, & multitudo quidem alimentorum deterior eſt in his, quæ multum nutriunt, & paucitas in his, quæ parum contraria ratione: minus malum eſt copia in cibis parui nutrimenti: & paucitas in his, quæ plurimum nutriunt, & in hoc decipiuntur, quoniam plerique uulgares, & multi etiam medici exiſtimant maius periculum eſſe ex repletione olerum, aut fabæ coctæ, quàm ouorum, aut carnis, & hoc eſt manifeſtè falſum: quoniam ex copioſo cibo & multi nutrimenti generantur omnia mala in humoribus, quæ ſunt tria, ut dicebat Galenus, multitudo, craſsities, & lentor, quorum nullum cum generetur ex cibis pauci alimenti ſi copioſa

Tertio de cau. ſympt. cap. 2.

pioſa ſint, ex his manifeſtum eſt maius detrimentum eſſe in carne, & ouis copioſè ſumptis, quam in melle, uel ſaccharo, uel oleribus, uel leguminibus bene coctis, aut oriza, & pannico, & ſimilibus.

LECT. V. SVPER TEX. III.

Vt ad quædam, & ad tot. Auget autem & roborat, & incarnat, & aſſimilat, & diſsimilat, quæ in ſingulis ſecundùm noſtram uniuſcuiuſque, & facultatem, quæ ab initio.

Com. DECLARAT primæ diuiſionis ſecundum membrum per tertiam diuiſionem & quartam, ut diuiſio ſit hoc modo alimentum, ut diuiditur in ſpecies bifariam, dicitur ſimpliciter & in cõparatione ad aliud, & hæc eſt prima diuiſio. Secunda fuit primi membri in humidum & ſiccum in quibus forma, & quantitas continetur. Secundum membrũ primæ diuiſionis fuit ut alimentum ad alia comparatur, & tunc ad quædam, & ad tot comparatur, & eſt tertia diuiſio. Illud uerò ad quædam eſt quarta diuiſio, in auget, & robo-

roborat,& incarnat, pro ut dicemus in explicatione ipſius. Et ſunt quinq;. Dicamus ergo primum de tertia diuiſione, & manifeſtum eſt quod ipſa eſt per ſe clara intelligentibus. Cùm enim interrogamus aliquem de pluribus, dicimus & de hoſpitibus, & de inimicis, & de ſocijs, & latronibus, de ægris,& quibuſcunq; alijs, quínam ſint, & hoc declarat per quædã,& quot ſint,& hoc per eadem uerba edocet, ſcilicet quot ſint, quaſi innuat quòd oportet hoc ſcire de alimento ad quæ'nam ſit comparandum, & quot ſint. Sunt ergo ut dixi quinque illa: & iſtud eſt clarum: alterũ uerò de numero eſt difficilius,quia poſſum bene ſcire quod cóparatur ad ea,quæ auget,roborat,incarnat, aſsimilat & diſsimilat:an uerò ſint tantum quinq;, iſtud eſt longè difficilius ſcitu: nec tam pronum imò iſta quæſtio ſemper uerſatur in tota medicina. Scio qđ ſunt quinque ſigna morbi lateralis, ſed & quæ ſint. Verũm an hæc quinq; tantùm iſtud eſt difficillimum. Cùm ergo ſint tres quæſtiones, quæ ſint ſigna morbi lateralis, hęc eſt facillima,quia probať ex principijs ipſius morbi. Secunda an illa ſigna ſint uerè ſigna, ſcilicet propria & inſeparabilia: iſta eſt difficilior

lior longè, quia possunt signa esse propria, & non inseparabilia: inseparabilia nō propria: inseparabilia & propria, neque insepa rabilia, neque propria. Istud tamen facilius est scitu, quia paulatim educitur ex princi-pijs morbi lateralis: at quod non sint plura, neque pauciora hoc est perdifficile admodum, & quasi supra uires. Et ideò pauci hoc norunt determinare, & maximè quia si quis rectè consideret, tertia quæstio includit secundam: nec potest ita educi ex princi pijs rei, propterea dubitabat F. meritò & cō nabatur soluere quæstionem, scilicet, an di uisio illa in quatuor membra, & est prima cum secunda coniuncta, in rei ueritate euacuet totum quæsitum, scilicet de omni alimento, ut dicamus ita: omne alimentū uel est humidum, uel siccum, uel plurimū, uel paucum, uel sub tali forma, uel sub alia, uel ita operatur, uel non ita operatur: & dubitat, & uellet soluere, & non potest quamuis ego crediderim peruenisse ad ipsum exactam paraphrasim aliquā expositionis Galeni, uiri sanè generosi in Græco quàm ipse Latinam reddiderit, sed ut dixi non potest † soluere istam difficultatem, quia neque Galenus cum sua Dialectica potuisset hoc fa-

ceret

cere: nobis autem est concessum id facere sine negotio: & credendum est, quod Hippocrates hac arte usus sit in construendo libro, aliter fuisset coactus multa repetere, & multa omittere necessaria in enarratione libri de alimẽto, & eiusmodi est cum tria sint prædicamenta, seu ordines rerum, quæ dicũtur per se, licet omnia præter substantiã referantur ad substantiam: tamen duo, scilicet quantitas & qualitas referunt̃ solùm, quò ad esse, & non quò ad intelligi. & licet omnis quantitas sit alicuius quantitas, & omnis qualitas sit alicuius qualitas, & non semper substantiæ, quia figura est etiam uisionis seu phœnomenum: quod Barbari appellant apparentia, tamẽ quantitas, & qualitas possunt intelligi absque alio ordine: possum enim intelligere calorem, & albedinem absq; alio ordine, seu prædicamento, seu alia re: at uerò non possum intelligere illud de relatiuis, uel de actione, uel passione. Ergo quod ad artificem attinet, omnia prædicamenta reducũtur ad quatuor modos, substantiam, quantitatem, qualitatem, & ad aliud, & hoc est quod dixit, & ad quædam, & ad tot, scilicet, quia sub isto modo continentur, septem prędicamenta, quę

sunt, relatio, actio, passio, ubi, quando, situs & habitus, sed praecipuè intelligitur de primis tribus, & hoc est ad quędam, utpotè ad senes, iuuenes, calidos, frigidos, imbeciles, robustos, ac reliqua, & similiter quod ad actionem attinet & passionem, & hoc declaratur in quinq; exemplis, quæ ponit. At uerò in secunda diuisione connumerauit formam pro qualitate, quia formæ sunt diuersorum generũ & multiplices, & quantitatem sub proprio nomine, & per substantiam humidum & siccum, ut superiùs declaratum est diffusè. Ergo manifestum est tandem, quod non possunt esse plura, neque pauciora: & mẽs Hippocratis clara est. Manifestum est etiam quod sub membro ad aliquid pro ut distinguitur à relatione, quod continentur maximè duo illa actio, & passio: nam ubi, & quando, parum conferunt & considerãtur: situs uerò & habitus etiam nihil prorsus. Erunt igitur de alimẽto propriè sex consideranda, substantia, quę intelligitur per humidum & siccum, quantitas, ut multum & paucum, per qualitatem autem multa, sed pręcipuè graue, leue, molle, durum, simile, dissimile, quod posset etiam referri ad substantiam: & pręparatio, & hęc

quatuor

quatuor primò conſiderabuntur. Secundo uerò ab his, & alio ordine primo, id eſt, ratione finis multum alere, & parum, facilè, & difficilè, breui, & tardè cōcoqui, boni eſſe alimenti, & mali, excrementoſum eſſe & non eſſe, excrementoſum & facilè corrũpi, aut difficile: & ita ſunt ſex quæ cũ reliquis quatuor faciunt decem, quæ omnia pertinent ad formam, & qualitatē, niſi illud multũ alere, quod eſt anceps. Poteſt enim pendere ex quãtitate cibi aſſumpti: ut ſi quis comedat multas lactucas, aut ex qualitate, ut uitellos ouorum ſorbiles. Tertium eſt quãtitas: Quartum eſt relatio (ut dixi) iuxta diuerſitatem corporum, & occaſionum ætatum ſexus temporum. Quintum eſt actio ipſius alimenti in eo, quod mutat & paſsio in eo quod mutatur, & eſt ſextum. Illa uolui diffuſiùs declaraſſe propter tria. Primum quia aliquibus forſan poterant uideri difficillima, ut etiam ſunt ſi quis non rectam uiam interpretandi ingreſſus fuerit. Secũdò ut intelligeremus quę ſcribũtur ab Hippocrate in iſto libro nō obiter, ſed maxima ratione conſcripta eſſe. Tertiò ut intellige- *Primo coe-*
remus ſequẽtia. Minimus.n. error in princi *li.7.33.*
pio, maximꝰ eſt in fine, dicebat Philoſophꝰ.

Pro quarta ergo diuisione proponit Hippocrates quintã, scilicet incremẽtum, quia ut rectè dicebat Galenus Hippocrates nihil dicit eorum, quæ per se manifesta sunt, uel etiam nota uulgaribus. Incipit ergo ab incremento quia si dixisset quod alit, fuisset ridiculus. nemo enim nescit quod alimentum est, quod alit. Alimentum ergo alendó auget, ut ideò incrementum est duplex, & ut alimentum est analogum, scilicet ad incrementum comparatum, ei cui nutrimentum adijcitur, et ita semper est incrementum, quia semper addit comparatum fini, & parti, quæ nutritur, ut etiam resoluitur: & ita non semper quod alitur, augetur, quia resolutio potest esse tanta, quãtum est quod adijcitur, uelut in iuuenibus, uel etiam maior, ut in senibus. Et ponit tres oppositiones, unam quæ est inter augmentum & robur, quia unum pertinet ad corpus, aliud ad animam: aut saltem ad usum facultatis. Secunda est quòd σαρ' οῖν à σαρκόω, quod est carnem augeo, id est, cùm quis carnosus efficitur: hoc enim aliud est, quam augeri uerè: quoniam uerum augmentum fit in membris solidis: & seminalibus (ut eo utar uocabulo, Latinum enim est, sed significato

Secundo de diff. spir. Cap. 7.

ficato nō idē exquisitè? atq; ita ex alimento augent mēbra, non solùm seminalia, sed carnosa: Et assimilat atq; dissimilat inquit iuxta naturā unis cuiusq;, scilicet hominis, & facultatem quæ ab initio, id est, illius alimenti, quoniam si alimentum ab initio fuerit calidum, & siccum, & exhibitum fuerit calido, & sicco corpori, assimilabit illud & maxime temperatum temperato, si autem alimentum temperatum exhibeatur intemperato, aut intemperatum ab initio, id est, antequam assumatur & edatur temperato, tunc dissimilabit ipsum sibimet. Et in hoc aliquando est utilitas reducendo intemperatos ad temperiem, aliquando iactura, reducendo temperatos ad intemperiem. Et similiter in prioribus temperata temperatis prosunt, sed intemperata similia intemperatis nocent, ut regula similium alimentorum, non sit ut in libro de cibis boni, & mali succi habetur à Galeno. Sed de hoc pleniùs in sequenti lectione. Cap. 10.

LECT. VI. SVPER TEXT. EOD. III. ET IIII.

Cap. 11. iuxta. Medi. Parte. 7. Post princip. Comm. ultimo.

CIRCA ergo alimentum, ut comparatur ad incrementũ ſcire decet, quod ut habetur. Decimo artis iurandi, & in ſexto Epidemiorum, & etiam infra quinq; modis corpus noſtrum augetur ſolidis, & ita uſq; ad ætatem conſiſtentiæ: in ætate conſiſtentiæ neque augentur, neque minuuntur: & ſolida dignoſcuntur: quia omnia ſunt alba, ut colligitur, primo Prognoſticorum à Galeno. Et ideò dubium eſt de ea parte, quæ uocatur parenchyma, quæ eſt in iecore, in pulmone, & in renibus. Nam illa non eſt alba, ſed rubra, & tamen nõ ſemper augetur, ſed ut reliqua membra ſeminalia ſolum uſque ad ætatem conſiſtendi. In tempore uerò cõſiſtendi, neque augetur, neque minuitur. In tempore autem ſenectutis ſolida minuuntur. Eadem eſt dubitatio de carne pulmonis cordis, & renum, quanquam de corde Galenus uelit, quod ſit uelut muſculus, quia continet fibras & caro muſculorum augetur etiam in ſenecta, & reddam rationem huius, quoniam hoc eſt ſecundũ quod

augetur

augetur & ſemper augetur: uerumtamen in decrepitis rariſsimè. Cauſa ergo eſt, quoniam illa caro fit à bono ſanguine, ſed iecur quod fit nimis calidum, uel nimis humidũ, naturaliter poteſt in ſenio temperari. Ergo homo poteſt fieri carnoſior in ſenectute, quàm in iuuẽte. Augmẽtũ igitur hoc differt ab augmento ſolidorum. Tertium augmentum eſt pinguedinis, & doctrina horum eſt manifeſta, ſecundo de temperamentis. Si ergo *Cap. 5.* iecur ſit bene temperatum & humidũ ualdè in ſenio, corpus illud impinguabitur circa loca, ubi adeſt adeps, ſcilicet maximè circa renes, unde boues ſenes plurimum habent ſepi. Et ita circa cor etiam, ſed iſta duo non uidentur: extra autem in duobus locis creſcit adeps, ut uideri poſsit manifeſtè, ſub cute & in omento, & uidentur uentricoſi. Vnde illud Perſij,

Venter aqualiculus propenſo ſexquipede extat.

Quidam Florentinus cùm uidiſſet huiuſmodi hominem, dixit ad ſocium. Volo deponere pignus tecũ, quod diuinabo, quid cogitet ille uir: reſpondit ſocius forſan ex compoſito hoc agis? cui reſpondit Florentinus, non certè, & iurauit ſe nũquam aliàs hominem uidiſſe, neque ſcire qui ſit: agere

bona fide. Itaq; certatum est de cœna: adierunt hominē, inquit Florentinus, dic quæso ò amice, nunc nil cogitabas? tum ille respondit uera dicis. Itaq; lucratus est cœnā duplici argumēto, ad eam coniecturam uenit, & quòd qui cogitant adipe non implentur, & quod qui pingues sunt, non sunt cogitabundi: ex utroque colligebat, quo cœnam corraderet. Ideò iam habetis tria genera augmenti, quorum unum fit solum usq; ad ætatem consistendi, scilicet solidorum: alterum usque ad ætatem decrepitam, sed non in ea. Hæc autem uerè omissis nugis, quorundam incipit à septuagesimo anno: uel si maximè tardè octuagesimo: & si quā celerrimè à sexagesimo: in debilibus consumptis breui uita aëre pulurulento, ut in Arabia. Tertium etiam in decrepitis augetur: raro incipit: locus secundus, in quo apparet, est in insuperficie corporis, quoniam inter cutem, & carnosam membranam pinguedo ubique fermè interponitur, quæ ibi crescens molliorem, obæsiorem, & candidiorem reddit hominem. Quartum incrementum est sanguinis boni: nam reliqui humores nō sunt animati: sed sunt excrementa, ut habetur à Galeno, secundo de faculta-

tibus

tibus naturalibus. Loquor de humoribus separatis à sanguine. nã, qui sunt in sanguine, possunt dici forsan animati: quatenus continent spiritum. Nam ut habetur à Galeno, & à principe prima primi: sola membra, & spiritus sunt animata, & quod animatum, est analogum: secundùm Aristotelem enim primum animatum est cor, & secundum est Spiritus in eo, & tertiũ sunt membra reliqua, & calor naturalis, seu sanguis. Sed iuxta Platonis opinionẽ primum animatũ est idem ille calor, non quia suscipiat animam. Anima enim est ex Platonis sententia in mundo incorporeo, & transmittit similitudinem membris, seu cordi per calorem solis, & hæc similitudo uocatur uita: & est administratio ipsius caloris per ipsam animam: seu animæ lucem, & ideo primum animatum est calor, & secundum est cor, & tertiũ est calor naturalis, qui influitur à corde: & quartum sunt membra maximè principalia, & præcipuè iecur, & cerebrum, & testes; & si quis dicat. quòd iecur uiuit ante cor dico, quod & si non sit cõcedendum ab Aristotele, neque etiam forsan uerum, tamẽ non repugnat his, quæ dicimus, quia ut dixi primum animatum est calor communis,

Cap. 9. Septi. de Dec. Hippoc. c. 5. Hipp. cap. 5. Prima primi cap. 1. post proœm.

qui postmodum uocatur uita, & iste administrat opera uitæ generando fœtum ante iecur, etiam teste Galeno: & philosophus cogitur hoc fateri; & quintum sanguis qui incalescit à spiritu delegato, à membris, & humores, qui non sunt in actu secundùm unam opinionem, scilicet medicorum, aut solus sanguis purus secundùm opinionem Auerrois, & philosophorum. Incremētum igitur boni sanguinis contingit sine incremento corporis, & cum incremento eius. Et hoc est clarissimum. Sed quomodo sine incremento, istud forsan posset esse dubiū, & dico, quod cùm uis iecoris fuerit perfecta, & cor fuerit debile ualdè, sicut potest cōtingere uisceribus, imò contingit in ualde senibus, tunc abundat bonus sanguis, & tamen corpus non nutritur, & si hoc cōtingit in hecticis manifestè, non debemus dubitare de decrepitis, multò magis, quorum sanguis non incalescit præter naturā à corde. Hoc ergo est quartum incrementū, sicut quintum est in spiritibus. Hoc autem accidit manifestè ex bona temperie, & densitate substantiæ cordis, sicut sæpiùs retulimus.

Roborat) quatuor modis augetur Robur in ho-

in homine primum uere, cùm uires ferẽdi, & impellendi, & conſtringendi, & trahendi (in his enim quatuor cõſiſtit robur: quod etiam eſt analogum, ad iſta quinque, dico genus, ut etiam dixi de alimento, & incremento, & calore) quod fit ex magnitudine membrorum ſoliditate, ſeu denſitate, duritie, & abundantia caloris: ſi uerò deſit magnitudo membrorum, & totius corporis, & adſint reliqua, fit ſecundum genus roboris, & uocatur agilitas. Tertium uerò eſt robur, quo homo reſiſtit in morbis: unde uideas multos robuſtiſsimos corpore, q̄ breuiſsimo tempore pereunt, & ex morbo etiam nõ ualde magno, quia, de illis qui pereunt ex magnis abſceſsibus nihil mirũ eſt, cùm nõ ex imbecillitate pereant, ſed ob magnitudinem morbi, ſed qui pereunt ex paruo morbo breui iſtud contingit, ex intemperie, aut raritate alicuius membri principalis, aut mala compoſitione eius: cõtraria ratione, quidã ſeniculi reſiſtũt magnis morbis, propterea, ꝙ humores non ſunt multi, aut nõ ualde mali, & mẽbra principalia ſũt temperata, & denſa, licet non abundent calore naturali. Et ſi quis dicat, quare ergo nõ generant multum ſanguinem? dico, quòd

uentriculus, uel iecur erit in causa, uentriculus ob imbecillitatem, iecur ob paruitatē, & si etiam fuerit raræ substantiæ, sed tunc erunt morbi ualdè longi. Quartum genus roboris est in sensibus, ut qui procul uidēt, subtiliter audiunt, olfaciunt, de gustu optimè iudicant. Sensum tactus exquisitum habent, ista maximè, proueniunt apud medicos ex cerebri temperie, tenuitate substantiæ, & puritate, ac multitudine spiritus animalis fulgidi, & clari, quemadmodum homo uidet bene in clara luce, & nō in obscuro, facit & ad hoc si non primo saltem secūdo, robur cordis, & iecoris, & in hoc ordine constituuntur etiam robur concoquendi, expellendi, retinēdi, & attrahendi, & generandi præter omnia.

Inde subijcit, quod asimilat, uel disimilat, hoc planius declarabitur in sequentib.

TEXT. IIII.

Asimilat autē pro uiribus, cùm id quod superuenit superatur, preexistens uerò superat.

Com. Vult docere quomodo asimiletur nutrimentum, scilicet cùm id quod superuenit supe-

ſuperatur ab eo, quod præexiſtit in corpore ipſo.

LECT. VII. SVPER TEXT. V.

Fit autem exile, cùm primum in tempore diſſolutum, uel appoſitum: quandoque uerò ultimum in tempore diſſolutum, uel appoſitum.

SENTENTIA eſt, poſtquam declarauit, quòd nam ſit alimentum, quod auget, & roborat, & carnē gignit, docet, quod ſit quod exile reddit corpus, & cōtraria facit, ſed prius doceamus, quid ſit alimentum, quod diſsimilat, & quæ uis ſit in nutriendo alimenti cùm diſsimile fuerit corpori. Nam ut habetur tertio de Symptomatum cauſis, alimenta non ſolùm mutantur, ſed etiam mutant corpora noſtra. Licet autem uerba eius referre ad unguem. Sunt autem hæc. [Quam magnam uerò uim habeat nutrimētum ad carnis mutationem, etiam ab Ariſtotele eſt traditum, ubi meminit regionum in, quibus pecora, tam colore, quam cæteris differentijs *Com.* *Cap. 2.* *Pag. 4.*

tijs

tijs sensilibus mutantur, atque alterantur, qui uerò à nutrimento alterari, nutrita inficiantur (eius enim quod uincitur, esse nomen non uincentis) hi de mutatione, quæ in animalibus cernitur, quid recti dicant nõ habent: multoq; minùs de ea, quæ in stirpibus notatur, sed à rebus, quæ luculenter omnibus apparent: quid dicant incerti, hærentesq; redduntur. Si quidẽ quod de Persica planta, quæ ex Perside in Ægyptum est translata, proditur, nemini est incognitum. Lethalis siquidem in Perside erat in Ægyptum autem translata, id quod periculosum erat, mutauit, (ueluti arbitror) nec quod apud nos in uitibus apparet, quę cùm locum mutant diuersum afferunt uinum: De alijs uerò stirpibus tradiderunt, qui de agricultura scripsêre, sicuti etiam de herbis ij, qui de herbis prodiderunt. Transportata enim ex alijs in alia loca, sæpè minùs, quàm duorum studiorum interualla multis modis alterantur. Conueniebat igitur, qui, aiunt, nutrimenti nomẽ: eius quod uincit, alteratq; ; ac mutatur dumtaxat esse nõ id modò scisse, ac dixisse, sed etiam de leucas generatione differere tentasse: quippe aut ipsa nutrita caro eius morbi causa est,

aut ipſum nutrimenti uitium, ſed ſi nutri-
mentum cauſa non eſt, (ita enim uoluit)
neceſſe eſt carnem dicant: quid ergo pati-
tur hæc, quod nutrimentum ſibi in totum
non aſsimilat? Fiet enim eo certè pacto na-
tura uitij cauſa: At multò (arbitror) ſatis e-
rat nutrimento cauſam imputare, iam uerò
nec propterea, quod nutriri opus ſit, ut ſibi
nutrimentum aſsimilet. Aſsimilari ac mu-
tari nutrimenti ſit paſsio, non poteſt idcir-
co, quod patitur uiciſsim aliquid, tametſi
minimum in id, quod agit, facere, cum eius
ſententiæ eſt maximè contrarium in diſpu-
tatione, de his non nos modò oſtendimus,
ſed etiam ex philoſophis ijs, qui omnium
naturę affectuum, ac paſsionum grauiſsimi
interpretes fuerunt. Apparet enim omnia,
tametſi multò ijs, quibus appropinquant,
ſint ualentiora, aliquid tamen ab ipſis ſen-
ſile, manifeſtumq; pati, & ſi non primo ſta-
tim occurſu, at certè tẽporis proceſſu iam
ferrum acutiſsimum, moliſsima ſecanda
carne eſt hebetatum, & duriſsimus lapis à
guttula longo tempore ictus cauitatem cõ-
traxit. Quid uerò in ijs, quæ miſta ſunt fiat,
omnes norunt: Siue enim in amphoram a-
quæ feruentis frigidæ eminã inijcias, quod
mixtum

mixtum ex ambobus est, non solum quòd emina uincatur, indicabit, sed etiam, quod uincens patiatur. Siue contra eminam calidæ immittas in amphoram frigidæ uincetur: quidem emina patietur, tamē pusillum aliquid, & amphora.] unde etiam illud liquet plantas magis mutari, quam animalium corpora, & inter illa etiam magis, quę minùs mouentur, & quæ in aquis degunt: quoniam non solùm nutrimentum mutatur, sed & quod uice aëris est, & motus impeditur.

Quod ergo ad textus præsentis expositionē attinet, duo proponit Hippocrates, scilicet quod alimentum fit exile, id est, neque auget solida, neque robur, neque carnem, neque assimilat, neque dissimilat (ex quo patet quod *per dißimilare*, intelligit temperare corpus intemperatum, & ita accipitur in bonam partem) sed oppositum facit: quid enim est proprium alimenti? est (ut dixi) semper augere non secundum actum secundum, id est, in effectu, sed primum, scilicet in eo, quod alit. Ergo exile est ad unguē oppositum alimento, & est ipsa priuatio, seu corruptio alimenti: & tunc textus recipit quatuor expositiones; duas quidem ratione

tione primi & ultimi, & duas ratione eius, quod est dissolutum, uel appositum: constat enim quod sunt duæ expositiones, & cùm quęlibet ipsarum posit intelligi bifariam, erunt quatuor oppositiones simplices, & quia duæ, & duæ sunt oppositæ, ex his fient, quemadmodum in intemperiebus quatuor compositę coniugationes. Dicemus ergo primum de simplicibus, & proponemus modos, & secundo de compositis, & describemus quatuor cóiugationes, & inter eas primùm illam, quam amplectitur F. Deinde alias tres, & considerabimus quæ sit melior. Per primum ergo, iuxta F. intelligitur quod assumitur in primis diebus per ultimum quod in subsequentibus, & per dissolutum, quod dissoluitur antequam apponatur, & per appositum quod dissoluitur atque discutitur, postquam iam appositum fuerit. Vt sit sententia, seu nutrimentum primum per se non concoquatur, & ita dissoluatur antequam apponatur: seu dissoluatur postquam appositum fuerit: seu rectè concoquatur, & apponatur, neq; per se dissoluatur, sed per nutrimentum, quod recipitur subsequentibus diebus, siue illud non concoquatur, & ideò corpus absuma-

tur,quia nihil loco eius quod absumitur reparatur, seu,& illud concoquatur,& apponatur, sed postmodum dissoluatur, & omnia hæc dicit F. cōtingere possunt,uel ex natura eius,quod assumitur,ut sunt fructus horæi,uel ratione quantitatis, uel qualitatis,& hoc est per accidens seu casu, sicut etiam præparatio ordo,hora, studia, tristitia exercitatio intempestiua,& alia externa,ut totus sensus sic collectus, talis sit: Alimentū redditur inutile, (quod est exile) uel per se primo cum assumptum non cōcoquitur, adeò ut posit apponi, & ideò antequā apponi posit dissoluitur,uel cùm apponitur, deinde dissoluitur,non quia inutile sit: sed quoniā natura eiusmodi est ut declarabo: uel cùm à succedēte dissoluitur,quod prius assumptum est,& appositum,scilicet ab eo, quod dissoluitur post assumptum, aut corrumpitur, & corrumpit prius assumptum. Secundus sensus est noster,quia iste,& si uerus sit durus est ut intelligantur contraria dissolutum, & appositum, & quoniam ex utrisque idem aduenit,scilicet ut corpus,& uires non augeantur, uideamus quomodo istud contingere posit.Et clarum est,quòd duobus modis corpus nostrum cōtabescit:

une

uno modo, cum fit tenue, & aridũ: aliq cùm fit sub habitu illo, quem uocamus hyposarcam, & non in leucophlegmatiam, sed propriè hyposarca, & est habitus mortuorum: & tument mẽbra, ut facies, & pedes: & quę non tument, fiunt arida, ut hecticorum. Et primus habitus fit ab inedia, esu fructuum, & herbarum sine pane, carne, piscibus, lacte, ouis, caseo mazza: alter ab esu carnium, & piscium semiputridorũ: & item ranarum malarum, & fungorum, unde carnes semiputridæ etiam, quòd alatur efficiũt carnem & substantiam fungosam, & tumidam, & mali coloris. Sensus igitur secundæ oppositionis est manifestus, scilicet, quod non augentur per alimentum, cùm alimentum dissoluitũr ob tenuitatem, aut corrumpitur ob prauitatem: Et hoc seu in primo alimento contingat, seu ex uitio, quòd non concoquatur in uentriculo, aut iecore: aut corrumpatur in ipsis, & hoc uocat primum alimentum, aut dissoluatur in ultimo, alimento, sicut fabæ propriè & cicera, & etiam reliqua legumina: quæ & si in primis coctionibus transmutẽtur in primum alimẽtum, scilicet chylum, & sanguinem in tertia cum apponuntur transmutantur in flatum, &

 obid

ob id excitant uenerem. Et hęc omnia possunt contingere uitio rei, quæ sumitur, & concoctionis ob uitium uentriculi, uel iecoris, uel ob malam præparationem, aut paucitatem, quę ad dissolutionem facit, aut multitudinem, quę ad corruptionem, & ita propter malũ ordinẽ, intempestiuã exercitationẽ, curas, uigilias, studia & eiusmodi. Ex hoc patet quod plurimum refert, quo quis cibo, & potu utatur, ut etiam se possit tueri ab iniuria aëris pestilentis: & maximè adiuuante exercitatione. Et ita uicissim si exercitatione priuetur, ut hi qui in carcere detinentur recta uiuendi ratione, & suffitibus se tueri poterunt. Et generaliter cùm sint tria potentissima, quæ mutant corpus nostrũ, aër, cibus, & potus, & exercitatio, ubi uno ex his destituamur, reliquis duobus poterimus nos tueri. Exercitium enim prohibet ne id, quod appositum est, efficiat
Cap.86. exiles. Circa uerò similitudinem, aut dissimilitudinem notandum, quòd ut habetur in libro Artis Medicę triplex est scopus exhibendi alimenta: utilis unus in temperatis, qui debet fieri per similia: Secundus per similia in intemperatis pro cõseruanda tẽperie, qualis est, & hic est triplex, uel cùm intem-

intemperies est ob ætatẽ, alendi enim sunt similibus in passiuis qualitatibus, pueri hu midis, s. nes siccis, iuuenes mediocribus, sexto de Tuenda sanitate: uel cùm intemperies est exigua, uel cum homo est occupatus. Tertius scopus est p dissimilia, cum intemperies est naturalis, & magna, & homo in ocio. Reliqui autem modi sunt mali, ut si uellet inter negocia reducere quenquam, multò minùs qui nollet parere, aut careret necessarijs. Multò etiã minùs si uellet curare quẽquam in huiusmodi casibus, ut in castris plerumq; fieri solet. Cap. 3.

LECT. VIII. SVPER TEXT. VI. VII. ET VIII.

Destruit autem utrumq; in tempore & post tempus id, quod extrinsecus assiduè super ingestũ est. Et per multum tempus firmiter omnibus membris implicatum est, & propriam quidem formã producit: Priorem autem aliquando & priores destruit.

Com. IN hoc textu declarat duo genera alimēti exilis, & quòd sit commune illis, & in quo differant: commune inquit est omni alimento, quod extrinsecus assumitur si assiduè quis eo utatur, ut propriā inducat formam, quę destruit priorem formam, & etiā illud quod per longum tempus membris inhæsit: scilicet per primam naturalem temperaturam, per secundam habitum acquisitum, de quo Galenus tertio de causis pulsuum. In quo uerò distinguuntur, est quoniam aliquādo illam, quam producit eā est prior, sed exilis ut in tabe, & atrophia: aliquandò uerò etiam priorem destruit, ut in hyposarca: nam hectici sunt illis similes, nisi quòd sunt tenuiores, & macilenti: hyposarci autem sibi dissimiles, adeò ut ab his, qui eos solùm ante inchoatum morbum uiderint, uix dignoscantur. Cur autem dixerit in tempore & post tempus F. interpraetatur in tempore primæ & secundæ coctionis: post tempus dum tertia concoctio celebratur: sed quia hæc uerba nó cohærent benè cum prioribus, quia iam tempus ultimū intellexit tertiæ coctionis iuxta nostrā expositionem, ideò forsan melius erit intelligere

Cap. 5. (margin, beside "tum, de quo Galenus tertio de causis pulsuum")

gere in tempore dum apponitur,& assimilatur: post tempus, id est, post assimilationem imperfectam. Et habetur de hoc pulchrum exemplũ in primo de Facultatibus naturalibus. Dicebat Galenus, humor qui nutrire debet, primum spargitur in cauitates membrorum: post apponitur (si autem non apponatur, ut consumatur necesse est, & tum fit hectica) unde agglutinatur: quod si appositum, non agglutinetur, nec adhæreat, fit genus anasarchæ hydropis, quoniã non adhærendo soluitur, in aquosam quandam substantiam: aut potius, quia non conuersum est in aquosam illam substantiam, non potest agglutinari, nec adhærere: demum seu quarto agglutinatũ assimilatur: sed si non potest assimilari, tunc fit impetigo si in carne ꝓfunda: seu uitiligo si solùm in cute. Vult ergo Hippocrates intelligere in tempore appositionis, agglutinationis, ut post tempus auté assimilationis, id est, quoties nondum assimilatum fuerit, post non statim corrumpit corporis habitum. Cap. 11.

Circa hoc notandum quod rectè fuit dictum à Principe, ne gaudeant malo utentes regimine, quoniam si in præsenti detrimentum non sentiunt, in futurum non euadẽt. 3. primi Doc. 2. cap. 7. Pag 3.

Et rursus quòd temperies acquiritur ex lon
go usu alicuius cibi in toto corpore, adeò
ut etiam ex ueneno, sicut de Cicuta narrat
3.de simpl. Galenus & anu, quæ ea uescebatur & co-
Medic. piosè, seu primum ab initio exigua sumpta
cap.18. quantitate. Putat Galenus eam esse frigi-
in fine. dam, uelut & opium, quo Turcæ, quasi quo
tidie ad drachmæ pondus utuntur, quod a-
nimum soluat curis, somnum conciliet, &
uenerem augeat. Sed dubium nō est, quòd
neque cicuta, neque opium frigida sunt:
quantum abest ut lethalia hac ratione. O-
mitto quod cicutam sæpiùs exhibeat Ga-
Cap.2.Sec. lenus septimo de compositione Medica-
ulti. mentorum, secundùm locos ad uocem in-
terceptam ex destillatione: & ad sanguinis
Cap.4.Sec. reiectionem ex ore paulò pòst, & postmo-
2.bis cap. dum in decimo ad uesicæ affectus: & ulce-
5. ra. Si quis ergo allio assiduè utatur, aut fra-
Sec.1.cap. xini semine, aut folijs, ac surculis tenerri-
1. mis, quis dubitat solo spiritu illum neca-
Sec.1. turum serpentes, nec ad eum accessuros. Et
si mordere illum cogantur interituros? &
ita de carnibus uulpis, ut sit uersutus: lupi
ut edax. Similiter si puella assiduè nutria-
tur carne turturum, fiet melancholica, sed
prudens, & casta multum. Hæc igitur prorsus

sus

sus manifesta sunt, sed dubiũ est, an in membris principalibus hæc conuersio fieri possit? & respondemus quòd sic, sed non tanta: minùs enim afficiuntur: sed tamen mutantur, & ipsa plurimum uentriculus ob integritatem uirium in cibis, & quia nutritur ex cibo nuper assumpto. Tertiò de Facultatibus naturalibus: Iecoris ima, quoniam imbuuntur chyli uiribus, & totum ipsum ob propinquitatem: Cor ob robur attrahendi: quod manifestè uidemus in plerisq; uenenis cum plurimum patiatur, & plus alijs membris ob raptum celerem, & uehementem eorum, quæ assumuntur. Vnde etiam accepto uino plurimum ac statim mutatur commodè, uel incommodè, prout opportunè, uel importunè oblatum fuerit. Sed cerebrum ob imbecillitatem cùm sit mẽbrum tam molle, quam etiam exangue. Cap. 13.

Sed dices ex hoc uidetur, quòd magis debeat pati corpus, quanto consuetudo longior fuerit cùm contrarium & Hippocrates, & experientia testetur: attamẽ cùm plus mutetur intemperies, necesse uidetur, ut magis pati debeant. Respondeo quod mutatio ipsa, quæ est motus, est causa passionis in non consueto: ergo illa fit maior, 2. Aph. 50.

quia motus est ad contrarium naturæ. Mutatum autem esse corpus hoc maius est in processu temporis, & ideò si sit ad bonum, minus etiam patietur, qui consuetus est r. ô ratione mutationis factæ, sed quia est ad bonum: si uerò ad malum, tunc plus patietur, qui diu consueuit, quàm qui parum. Supponamus ergo assuetum cibis ualdè calidis, ad cibos ualdè frigidos, repentè transire alium sensim: in quindecim diebus plus patietur qui reperit, transijt quam qui sensim: quoniam mutatio est magna. Sin autem duo ex calidis cibis transeant ad paulò calidiora, & unus longiore tempore alter breuiore plus patietur, qui longiore, quàm qui breuiore. Et si ęgrotet facilè euadet, qui breui tempore mutauit uictus rationem, & & alter qui diu perseuerauit interibit. Et generaliter faciliùs ægrotabit, qui magno motu, & repentè mutat consuetudinem: sed faciliùs etiam euadet: qui autem sensim, & longiori tempore, non ita ægrotabit, sed ubi ægrotauerit magis erit in periculo. Et hoc si mutatio ad malum fuerit. Nam in bona quantò diutius perseuerauerit, eò erit tutior: nam in repentina mutatione etiam ad optimum est periculum morbi, ut etiam

docuit

docuit Hippocrates. Eadem dico de mutatione aëris, & regionis, & etiam de Venere nimia, de curis, uigilia: nam in omnibus maius periculum morbi ab initio: mortis autem post contractã diu consuetudinem. 2. Aphor. 51.

TEXTVS VII.

Facultas autem alimenti peruenit & ad ossa, & ossium partes omnes: & in neruum, & in uenam, & in arteriam, & in musculum, & in membranam, & carnem, & pinguedinem, & sanguinem, & pituitam, & medullam, & cerebrum, & spinalem medullam, & uiscera, & omnes ipsorum partes.

SI simpliciter intelligantur hæc, meritò quis dubitare posset, nõ esse Hippocratis, quoniam morem eius non sequatur: sufficiebat enim in libro tam compẽdioso, in quo licet, quasi è tripode (ut dici consueuit) diuinare dixisse in uniuersum corpus, & eius singulas partes: & non enumerare tot, ubi, Com.

ratio

ratio una est,& tamen non omnes?Cùm uerò Hippocratis liber sit non simpliciter uerba hæc interpraetari oportet:ei tamen ratio una est. Est ergo ratio una,& plures. una q-dem,qa uniuersum corpus nutritur, & suo simili, & quod est alimentum, sed ut dixit alimentum assimilat cùm id,quod superuenit superatur. Cum ergo superetur à partibus maximè specie distinctis, ergo alimentum,quod est unum,& tot modis iam ut dictum est plura est:& in plura significata diuiditur,seu pluribus modis dicitur humido, sicco,forma, quantitatè, & ad quædam, & ad tot,& quot auget,& roborat, & qđ exile corpus, & debiles uires facit, & assimilat,& dissimilat:Et quod mutat in propriã, & pristinam formam,aut in alienã, & quod hoc facit in tempore,& post tempus,etiam uariatur penes partes, quæ aluntur, ut hîc docet. Solùm ergo expedit docere has oppositiones,quæ'nam sint singulæ: Inquit ergo ad ossa,& singulas eorum partes, ut doceret admirabile naturę opus:nam si in singulas partes ossium penetrare debet, duo sequi oportet maxima admiratione digna: unum scilicet ut res adeò mollis penetret per rem adeò durã, qualis est ossis substan-
tia,

tia, ubi etiá duriſsima eſt: hoc enim neceſſarium eſt, ſi debet penetrare in omnes partes. Alterum eſt, quòd ſaltem tempore incremẽti oportet, ut extendatur ſecundùm ſingulas partes. Et hoc eſt artificium naturale admirabile, quod in hoc fundamentũ habet, quod ſingulæ partes trahunt ſimul, & hoc ſi quis rectè conſideret, habet rationem infiniti, quoniá cõtinuum in infinitũ diuidi poteſt: igiť ſi quęlibet pars nutriti nutritur, & partes ſunt poteſtate infinitæ, & dum nutriuntur ſunt actu, igitur corpus noſtrum, dum nutritur, eſt, aut nutritur ut infinitum: Vt ergo euaderet Hippocrates, hoc argumentum cauilloſum dixit quod facultas non dixit de alimẽto, quod perueniret ad omnes partes omnium membrorũ. Ná facultas peruenit ad omnes partes eius, qđ nutritur, ut ſunt poteſtate infinitæ, actu tamen unum continuũ: & ita hoc modo non habet rationem infiniti: ſicut neque calor cum calefacit penetrando corpus: at in nutritione neceſſe eſſet ſingulas partes diuelli: in facultate autem augenda, aut reparanda, non eſt neceſſarium ut diuellantur: quia alimentum eſt corpus, & facultas non eſt corpus. Et ob id neceſſe eſt dicere unum è

duo-

duobus: uel quod alitur corpus secundùm unamquamque partem, ponendo minima naturalia, ut multi uolunt: & ita non sunt infinita, & sunt omnes partes partium: ipsa autem non nutriuntur secundum partes, quia partes non habent, uel dic quod uidetur magis ad mentem Hippocratis, quod aluntur partes in potentia, ut sunt in toto, quod est actu à facultate, ita ut quadam ui diuina alimētum fiat incorporeum, & transmutetur à facultate, & ita trahitur à toto, & omnibus partibus eius, quæ sunt potestate non actu in toto: & est ac si alimentum sit sola qualitas, sed post fit corporea illa qualitas, & transmutatur in alimentum: sicut cum spongia uapore impletur, & diuellitur, & post mutatur in aquam. Et ne quis miretur, quia hoc opus est diuinum à Deo fortasse, & natura factum, ob uiuentium salutem. F. autem dicit, quod Hippocrates meminit facultatis tantùm, quia ob illam solùm aut principaliter trahitur alimentum. Sed quid in tempore incrementi cum substantia ipsa non sola facultate indigeat corpus? Aliter potest & melius F. sententia intelligi, quòd ob facultatem trahitur alimentum, tanquam causam efficientem nō

finem,

finem,& hoc eſt uerum,uel etiam tanquam finem:ut facultas incrementum, & reſtaurationem includit.

Et in neruum,uenam,& arteriam

Hęc ſunt membra ſimplicia,aſpectu tamen ab anatomicis compoſita,quia ex fibris: Ego autem declaraui quod fibræ non ſunt partes ſeparatæ,neq; cauſa motus,ſed motus eſt cauſa,ut uenæ & nerui fibris conſtare uideantur:uenæ ergo,& arteriæ oſſa mẽbrana caro,& pinguedo ſunt aſpectu, & re membra ſimilia. Nerui uerò aſpectu ſimile corpus referunt,ſed tunica integuntur. Sicut cerebrum & ſpinali medulla membranis diuiduntur. Et uenæ opponuntur arterijs:uenæ enim ſunt quietæ arteriæ, mobiles,nerui ſentiunt,& oſſa non ſentiunt: ſaltem ſenſu qui dignoſcat. Et medulla non eſt membrum, ſed præparatio ad membrum, ut tertio de facultatibus naturalibus. Cap.ult. Et ideò opponitur cerebro, & medullæ ſpinali. Et coniunxit medullam ſpinalem cerebro, ut partem illius licet extra ipſum promineret. Et muſculum nominauit,uel inter membra compoſita,quę uidẽtur ſimplicia:morem uulgi ſecutus ſuorum tempo-

temporum: aut inter membra uerè composita cum uisceribus, contra illis opponens: nam uiscera singula habent manifestam cauitatem, musculi autē solidi sunt. Sanguinem autem & pituitam nominauit, non ut partes corporis, sed ut generale alimētum partium eius: uel ut subiecta propria caloris naturalis.

TEXTVS VIII.

Et quidem & in caliditatem, & spiritum, & humiditatem.

Com. HANC partem diuisi à præcedenti, quoniam multorum opinione spiritus non nutriuntur, sed tantummodò generántur: cætera autem nutriūtur. Quod si calor nutritur, & augetur, augetur & spiritus: at non generatur calor. Media enim est uia, quod enim augetur, aut nutritur secundùm unamquáque partē nutritur, & augetur: quod gignitur eius nil præfuit: at calor, & iam præfuit, ideò non gignitur: neque nutritur cùm nō in singulas partes distendatur: sed incremē to facto exteriùs nutriri uidetur: cùm autē non extendatur, neque augetur Spiritus, ergo nec quemadmodū ab initio corpus per quali-

qualitatem non per quantitatem perficiuntur, cùm sint ab initio perfecti: neque nutriuntur, quoniam iam pars additur, neque in ſpiritum ſpiritus permeat, ut adiungatur. Addit humidũ ea ratione, qua ſanguini pituitam, quia in his duobus calor naturalis uiget. Sed cur nutriri ergo hæc dicuntur? reſpondeo quod falſum eſt, quod cõmuniter dicitur, ut multa alia: nam ſpiritus bifariam nutritur, uno modo tantum generatur. Generatur ſi quidem quia nõ penetrat alimentum in ſpiritum, quemadmodum in membra, ſed nouum ſpiritum prorſus generat: uerùm nutrire bifariam dicitur & reſpectu noui geniti cuius pars antea pręfuit, & ita per partem poſt partem augetur, ſicut in nutritione non ſimul totum, ſicut in generatione: & quoniam facultate non corpore recreat illum, qui præfuit: quod uidemus manifeſtè, & in aſſumptione prannij uini, & auræ temperatæ perflatu.

LECT. IX. SVPER TEXT. IX.

Alimenti autem, quod alit, hoc alimentum: & quod ueluti alimentum, & quod futurũ eſt alimentũ.

Com. ALIAM distinctionem generis sui subiecti hîc affert,] de qua (ut dixi) meminit Galenus tertio de Tēperamētis. Primo enim dicitur alimentum de eo, quod est appositum,
Cap.2. & agglutinatum, & iam assimilatur: nondum tamē est assimilatum, hoc enim quod est assimilatum, est pars membri. Secundo dicitur alimentum de eo, quod est præparatum, & alendum, & huiusmodi sunt septem species: cibus deuoratus in uentriculo, chylus, sanguis, ros in osculis uenarum, ros sparsus in cōcauitatibus membrorum, appositum nondum agglutinatum, & agglutinatum nondum conuersum. Cùm uerò dixit, & quòd futurum est, intelligitur de alimento, quod nondum deuoratum est, & est materia alimēti, ut caro panis fructus olera. Qua ratione inscriptus est liber de Alimentis à Galeno, ut iam diximus. Alimentum etiam dicitur de cibo iam sumpto, quatenus refertur exempli gratia ad hesternam diem, dicit F. non est alimentum, nisi impropriè. sed hoc uidetur nimis curiosum, ut ita dicam. nescio enim quid intelligat per hesternam diem: forsan de prandio uel cœna, quod cùm fuerint sub

tertio

tertio genere alimenti, id est, futuri alimenti, non desinunt talia esse, nisi mutato uerbo est in fuit: ut dicamus cœna fuit futurum alimentum heri. Sed omittamus nó necessaria. Et dico quod propria ratio alimenti est, quod nutriat, & assimiletur, ideò assimilatur animæ, quæ & ipsa est actus. huic accidit ut augeat, & roboret, & incarnet, & assimilet: & dissimilet actu quidé, quod principale est: potentia quod ueluti alimentum est, & quod futurum est alimentum: & dubium non est, de his omnibus: nam licet quod dissimilat, non uideatur esse alimentum, id tamen magis facit post tempus, quam in tempore: sed de eo, quod exile facit, dicimus eadem ratione nisi forsan dupliciter analogum non mereatur sub genere contineri, quod enim assimilatur aliméto, est alimentum non primo, sed similitudine: at sic non contineretur sub genere, sed quoniam etiam cùm hoc est potestate alimentum.

Circa hoc animaduertendum, quod alimentum exile partim nutrit, & eatenus est alimentum, partim corrumpit, aut non restaurat, & hoc modo alimentum non est. Quod igitur est alimentum, est in eo, quod

patitur, scilicet uincitur, & assimilatur. Dicebat Galenus tertio de Temperamentis:
Cap. 2. nutrimentum utputa uinum cum non superatur, & pleraque alia nutrimenta calida tantum abest ut calefaciant corpus, ut illud etiam refrigerent: quoniam nutrimentum nó calefacit, nisi cum est appositum, & iam assimilatur: antea uerò etiamsi sit, calidam refrigerare solet. Et ideò ex copia uini potentis generantur ægritudines frigidæ. Et enumerat octo ex his principales Apoplexiam, resolutionem, paraplexiam, catochum, charum, comitialem, conuulsionem, & distentionem. Sed utinam docuisset Galenus primum, quomodo ex nutrimento calido generetur sanguis frigidus: & cur nó ita ex pipere, sicut ex uino, deinde quomodo nutrimentum ex uino uerè sit calidum, sed quod assimilatur nutrimento sit frigidum. Dico ergo quod hoc non est uerum per se, sed in uino fermè solo: nec ob naturam generalem, sed quia tenue: & multum nutrit in prima, & secunda coctione, & amicum iecori, ideò multum ex eo trahitur, & antequam coquatur in uentriculo: & tendit ad caput, & ideò generat præcipuè morbos capitis, & hydropem propter
iecur,

iecur. Sunt ergo in eo non solùm caliditas, sed quod est liquidum, quod plurimum nutrit in prima, & secunda coctionibus, & parum in tertia: quòd est iucundum iecori, & demum quia natura tendit ad cerebrum. Et ideò nihil est deterius copioso illius potu. Sunt ergo sex quæ in uino conueniunt ad hoc, ut generet morbos frigidos, ac pessimos. Dicat forsitan quis cur non in melle cum sit calidum tenuis substantiæ gratum iecori? Respondeo quòd mel est iucundius uétriculo, & ideò in iecore generat bilem, quia substantia eius ob pinguedinem non potest refrigerari. Videant ergo qui potu uini adeò delectantur, si nó credunt mihi credunt Galeno.

Circa hoc quod alimentum calefaciat animaduertere debetis, Galenum secundo de Simplicibus medicamentis facere triplicem diuisionem. Prima calidum, aliud per se, aliud per accidens. Secũda calidum per se, aliud actu, aliud potestate. Tertia dicit, quæ est communis etiam utrique calido actu, & potestate calidum, aliud ut cibus, aliud ut medicina, aliud ut fomentum. Cap. 23.

Præterea debetis rursum animaduertere quod idem specie potest esse aliṁetum, &

3. De facul. nat. cap. 13. simile alimento: uelut chylus, & sanguis sunt, alimenta uera, chylus, tunicæ interioris uentriculi, sanguis, carnis, iecoris: simile autem comparatione aliorum membrorum.

Circa hæc etiam notandum quod scribitur à Galeno quinta Aphorismorum, dum Com. 39. meminit huius loci, dicens: [Quod autem superest ex aliméto in ossibus est, quod est in eorum cauernis ex iecore sanguis, & spumeus humor, qui in pulmonibus inuenitur, & qui in compagibus articulorum glutinosus, & qui in testibus, & parastatis semen, & in lingua saliua. Sunt & in mãmis, adenes habétes uim sibi assimilandi, quod ad eos influit. cumq; sint exangues & albi, talem efficiunt humorem, quale est lac: eoque maiorem illius copiam, quò plus humoris defertur ad ipsos.] Hic Galenus uidetur uelle illa uerba, & qđ ueluti alimentum ad superfluum utile eius quod alitur, non ad id, quod est paratum ut alat: nam totum id referri uult ad uerba illa. Et quod futurum est alimentũ. Quæ uerò inutilia sunt non alimentum, sed excrementum uocan-Tex. 102. tur: nam saliua ad gustum facta est, secundo de Anima eadem ad sermoné, & etiam ad facilem

facilem respirationẽ. Ex quo colligo quòd commentaria hæc & si sint, uel F. uel alterius clarissimi uiri, non tamen necessarium est,ut fuerit Epitome Galeni. Sed neq; contrarium sequitur, quia sæpè Galenus diuerso modo exponit eundem locum. Velut mox cum inquit in primo de Facultatibus naturalibus,ubi locus hîc à Galeno citatur maxima controuersia,apponam autem uerba [propriè quidem nutrimẽtum est, quod nutrit: quod uerò ueluti nutriens est, nondum tamen nutriuit,cuiusmodi scilicet est, quod agglutinatur, uel apponitur id propriè nutrimentum non est, sed æquiuocè: quod autem in uenis est, atque hoc etiam magis, quòd in uentriculo est, id tanquam nutriturum aliquando sit, si probè concoctum fuerit nutrimentum appellatur.] Ad hunc modum ædulia quæque nutrimenta uocamus,non utique quod iam animal nutriant,neq; quod talia sint,qualia sunt, quæ nutriũt,sed quod nutritura sint,si probè fuerint cõcocta. Sensus horum uerborum admirabilis uidetur: sed si quis clarè animaduertat,nullam habet difficultatem: Si quis quod est alimento iam simile, ut quod apponitur,uel agglutinatur uelit uocare uerũ Cap. 11.

alimentum, aberrabit: nam æquiuocè tantùm dicitur, sed si quod est etiam remotius illo, utpote sanguinem, & chylum, & pepones antequam edantur alimentum uocet, quia futura sint, alimenta uerè appellabit. Atq; eo modo si quis actum primum dicat secundum, non uera dicet, sed tamen ambo possunt sub eodem genere, & nomine contineri. Quod expressè dicitur ab Auerroë dum dixit actus, & potentia in eodem genere continentur.

In cō sex. pri. De An.

Circa assimilationem, quę ex nutrimento fit, dicebat Galenus hoc esse argumentum quòd alimenta mutent ea, quæ nos alunt, quòd plantæ quædam uenenosæ trāslatæ fiunt non uenenosę, & habetur exemplum de Persea in Perside, quæ translata in Ægyptum facta est commoda esui, ut secundo de Alimentis. Sed ex hoc habetur, quod non solum alimentum uerum assimilatur membro, sed membrum assimilatur alimento, in eodem tempore tamen mutatur alimentum, quo fit tale, sed mutat post mēbrum. Tamen alimētum est in eo, quod trāsmutatur, non quod transmutat: hoc enim accidit ei. De his uerò, quæ ante nutritionem accidunt. Dicebat rursus Galenus tertio de

Cap. proprio.

tío de Symptomatum causis, ordinè has de clarans, & quomodo ista fiãt optimè in pue rulis concoctio, appositio, agglutinatio, in dè affixio, demum nutritio, quòd affixio est agglutinationis quædam species, cùm iungitur, sic alimentum ei, quod nutritur ut unum fiat. Et quòd ex his concoctio, & assimilatio cùm sint mutationes substantię me liùs fiunt in humidioribus corporibus. Nec minus etiam ad appositionem & agglutinationem mollities corporis, quod & agglutinatur, & apponitur, & eius quod agglutitur, & apponitur facit quã in concoctione atque nutritione. Ideoq; ob hęc omnia pueros optimè nutriri ostẽdit. Docet insup eorũ caliditatẽ similiter facere ad appositionẽ colliquãdo, uelut ad cõcoctionẽ, & nutritionẽ permutãdo: ut alimentũ calido, & humido maximè ut fiat alimentũ, & alat, indigeat & perficiatur. Hoc uolui dixisse ut intelligant, qui hæc legent affixionem, ut ille uertit non minus appositione, & agglutinatione necessariam esse. Esse autem alimentum iam, q, affixum est, nõ in eo quod affigitur, sed ob id, quod dum affixũ est, necesse ęst ut assimiletur: quod autem assimilatur iam est alimentum, quia alit, igitur *Cap 3. post principium.*

f 5 gitur

gitur affixio sola communis est utrique alimento, & uero, quod iam alit in eo, quòd sine assimilatione, aut bona, aut mala esse nequit, & agglutinationi, & in hoc nódum dici debet alimentum, quia alimentũ consistit, ut concoctio in assimilatione substantiæ, & ideò in mutatione eius, non autem in mutatione iuxta situm, aut aliam rationem. Vnde meritò dubitatio emergit in quo genere rei seu prædicamenti, ut dicunt appositio, & agglutinatio reponi debeant? Neque enim simpliciter dicendum, quod ad aliquid: cùm quiddam sequatur, neque quæ ad aliquid sunt motum aliquem significant, aut aliquid efficiunt. Sed entia imperfecta facilè miscentur: at substantia nulli miscetur, quod perfectissima sit. Appositio ergo dicit quatuor mutationem in situ, & in quantitate coniunctionem, & incrementum substantiæ passionem: agglutinatio non dicit aliquid ultra appositionem, nisi quia facit continuum appositio contiguum. Et illud etiam accidit, quia huiusmodi sunt conditiones quædam, & passiones, & proprietates prædicamentorum non res.

LECTIO

LECT. X. SVPER TEXT. X. ET XI.

Principium autem omnium unum,& finis omniũ unus. Et idem principium,& finis.

CVM declarasset quòd alimentũ est unũ genere illis tribus, quod nutrit,quodq; simile est ei,quod nutrit: Et quod futurum est alimentum,uult ostendere quod nó iuxta homonymiam dicitur de singulis, sed uerè: & construitur ratio huiusmodi:quorum principium,& finis sunt eadem: illa sunt eadem iuxta naturã:quia,natura suis terminis continetur:alimentum omne hoc modo distinctum,habet omnia,quæ sub diuisione continentur, idem principium, & eundem finem: igitur omnia habent eandem naturã, & uno modo non æquiuocè dicuntur. Ad hæc igitur ostendenda, oportet declarare, quod'nam sit principium alimenti, quis finis: tertio quòd idem sit principiũ. Et post, quod omnium sit unus finis: demum quòd si omnium sit idem principiũ,& finis,quod omnia sub eodem genere cõtineantur. De

fine

fine haud dubium eſt,quod eſt facultas nutriendi,& reſtaurandi corpus,& hoc intelligendo,ut F.non ut Galenus (Quod eſt ueluti alimentum)uel dicas, quòd talia excrementa fuerũt ordinata in nutritionem, nec fuêre ſuperflua,niſi ob copiam, & multitudinem. Sed de principio poſſet dici, quod ſit unum,quia,ut ait finis, & principiũ ſunt idem,ſed adhuc dubium relinquitur, quomodo principium, & finis ſint idem, cùm hoc ſoli Deo competere uideatur?Dico ergo quòd tametſi principium,& finis ſint idem in agentibus, quia principium motus eſt à cognitione,& deſiderio, finis, quia tamen hæc ratio communis eſt omni fini, & Hippocrates nihil dicit, niſi ſelectum & rarum,nec utitur uulgaribus rationibus, aliã cauſam quærere oportet: ideò dico, quòd facultas ut eſt agens, perfectaq;, eſt principium alimenti,quoniam trahit,concoquit, apponit,agglutinat,affigit,aſsimilat:ut uerò eſt imperfecta:eſt finis alimẽti, ut reſtauretur, augeatur, roboretur. Non eſt autem hoc uerum in alijs,ſed in quibuſdam: uelut inter animalia bombycibus,araneis,& pleriſq; auibus,quæ ſibi nidificãt:à rebus enim ipſis edoctus eſt Hippocrates, & primo de
Pag.3.
dięta,

dięta, de duobus hominibus, qui serra li-
gnum secant. Plura enim agentia sibi præ-
parant, quo se seruent, est igitur sententia
huiusmodi principium, & finis, sunt eadem
in omnibus alimentis, quoniam facultate
alimentum fit, & nutrit, et ad hoc ut nutriat
facultatem: & principium est idem cum fi-
ne, igitur omne alimentum est sub eodem
genere. Et intendit quod facultas facit ali-
mentum, & alimentum restaurat facultatē,
eodem modo, quo factum est ab eadem, sci
licet uerè, uel similitudine, uel quia tale fu-
turum sit. Et ita fit circulus: in circulo autē
ut dicebat philosophus idem est initiū, &
finis, sed est aliud mirabile in eo, quoniam
in illo initium sequitur finē. Et uidetur sen- 17. Probl.
sisse, quod Alcmæon, & Plato, & Aristote- 3.
les, & omnes fermè Philosophi, scilicet, ꝙ
circulus sit in rebus humanis, & toto mun-
do: mobilis in corporeis, immobilis in in- Tex. 5.
corporeis. Et etiam ad illud quintæ parti-
culæ sexti Epidemiorum: hominis anima
(inquit Hippocrates) semper producitur
usque ad mortem: in quo explicando, dicit
Galenus esse opus diuinatione. Verum si
quis animaduertat, quæ de illa scripsimus
in Hyperboreis, ipse uoluit esse calidū sem- Lib. 2.
piternum,

piternum, quod in corpora diuideretur, ac depasceretur seipsum, & ita augeretur uiribus, atque hoc modo se conseruaret, seu potiùs instrumentum, & est uita: & hæc est facultas, de qua agit. Notandum quòd finis multipliciter dicitur, sed principalis duobus modis, cuius causa, & est perfectissimum, & terminus. Vt mors, quę est finis hominis, in primo sensu est intelligendus, circa hæc scire decet, quod in incorporeis, uel
11. Pri. solùm in Deo forma finis, & efficiens unū,
Phys. & idem sunt. In ignobilioribus operatio-
Tex. 36. nibus, ut generatione, & mistione efficiēs, & forma, & finis distinguūtur in animatis: quia principiū est multo nobilius eo, quod fit, & regitur: nam id quod regitur est propter principium ipsum: & ita principiū est idem, quod finis re, non tamē ratione. Nam est principium ut perfectum, & agens: finis ut imperfectum, & patiens. Et ideò finis est nobilior his, quæ sunt ad finem, non causa, qua illa ad finem diriguntur. Velut æger est nobilior medico, nō tamen morbus est nobilior medico, quoniam est finis, quem medicus intendit abigere nō conseruare: & ita facultas est nobilior alimento, nō defectus facultatis. Et ideò in diuinis (quoniam forma

ma cum operatione eſt perfectior, quam quando ceſſat) nunquam ceſſat intellectus diuinus ab intelligendo, & producendo, & amando. & quoniam neque poteſt perfici ab aliquo, nec cōtinere plura, & intellectus in eis, ſemper intelligit, erit intellectus, & operatio ipſa forma in diuinis.

TEXT. XI.

Et quæcunque particulatim in alimento bene, uel malè diſponuntur: bene quidem quæ dicta ſunt: malè autem, quæ his contrariū habent ordinem.

QVONIAM ſuperiùs declarauit, alimētum dici de tribus illis generibus, remouet duas difficultates: primam an alimēto omni particulatim eadem eueniunt? Secunda an alimentum ita dictum etiam conueniat exili? Tertiam nos addimus, quomodo futuri alimenti facultas principium dici poſsit, cùm nondum ipſum, quis aſſumpſerit, & adhuc ſit extra corpus? Ad primam reſpondet, quòd quæcunque particulatim dicta ſunt Com.

ſunt de alimento bono uel malo, eadem de omnibus dicuntur. Nam eſt alimentum exile, utpote quod opponitur, quod agglutinatur, quod ſpargitur: ſanguis, chylus, uel quia diſſoluitur, uel quoniam appoſitum non nutrit, quia non eſt ſimile, ut ſupra uiſum eſt. Et nota quòd intendit de nutrimẽto, quod eſt ueluti, quod alit, quòd aſsimiletur perpetuo, licet non ſit appoſitum, nec agglutinatum, nec affixum, nec tamen eſt alimentum. Ex quibus habetur alimenti primi diffinitio, & eſt quod agglutinatum eſt, & aſsimilatur: nondum tamen aſsimilatum eſt. Et ſi quis quærat quod agglutinatur an ſit alimentum? quia iam ut dixi etiam antequam apponatur aſsimilatur? Reſpondeo, quod id, quod apponitur, uel cenſetur ut pars ipſa, & tunc eſt alimentum, quia dum agglutinatur agglutinatum eſt: ſi uerò pro toto, quoniam, agglutinatur pars poſt partem: non eſt alimentum, quoniam nondum eſt agglutinatum: quia nondum agglutinatur. Ad aliam queſtionem reſpondet etiam quod ſit, quatenus etiã primùm conuenit: quia non ſimpliciter, neq; enim etiam primum ſimpliciter nomen alimenti ei, quod iam nutrit, quando exile eſt, conuenit.

Tex. 5.

Alimenti primi diffinitio.

uenit. Ob id neque simpliciter potest reliquis duobus generibus alimenti conuenire. Sed hoc sufficit, quòd conueniat ut ipsi primo aliméto, seu uero. Tertia dubitatio, declaratur ab Hippocrate infra, dùm docet eodem modo inesse potestatem, & facultatem alimento, quo etiam sunt alimenta, scilicet, ut futura sunt alimenta, ita facultatem habent bene, aut malè alendi, humectandi, aut siccandi: Sed hæc facultas, passiua dicitur, & potestate: ut non similiter dici possit. Facultas, sed principium quoddam potius patiédi, uel ut fiat agens, postquam ad actum deductum fuerit. Per particulatim igitur intelligit, distinctè, & non quod partibus alimenti insunt. Sunt autem eiusmodi ratione diuisionis: nam alimentum prima sui diuisione diuiditur in bonum & malum: alimentum bonũ est, quod optimè cócoquitur, & plurimũ prodest corpori: ideò alimentum optimum nó solùm inuenit in corpore temperato. In intemperatis aũt simile, optimè concoquitur, ut sexto de Tuenda sanitate. Sed non maximè prodest, ut etiam in libro de cibis boni, & mali succi. Cùm ergo in intemperatis alimentum simile magis, & melius assimiletur: dissimi- Tex. 61. Cap. 3.

le magis reducat corpus ad temperamentum, quæritur quod'nam utilius? Respon-
Cap. 56. det Galenus ibidem & in libro Artis Medicę, quòd in humido, & ſicco plus prodeſt ſimilitudo ad bonam coctionem, quam deductio ad æqualitatem temperamenti. Sed in calido, & frigido oportet diſtinguere dupliciter: primum iuxta magnitudinē, quia in magnis lapſibus meliùs eſt uti contrarijs ob periculum immoderati incrementi: in paruis adhûc diſtinguere oportet de utilitate, & ſecuritate. Quod ad ſecuritatem attinet, tutius eſt uti contrarijs: quòd ad utilitatem ſimilibus. Quia ſi in ſimilibus delinquatur, homo faciliùs ægrotat. Secūda differentia eſt alimenti, quod facilè concoquitur, & mutatur, & quod difficulter. Nam quod facilè mutatur, etiam in diuerſis concoctionibus mutatur. Quædam enim facilis ſunt coctionis in uentriculo, difficilis in iecore ut oua: quædam contrà ut olera. Tertia eſt, quoniam quædam multùm nutriunt, & quædam parum: oua multum nutriunt & olera parùm. Sed dicetis, hoc pertinet ad futurum alimentum, & non præſens, neque uerum. Dico quòd ſicut alimentum futurum refertur ad uerum alimētum,

tum,ita uerum etiam alimentum, refertur ad futurũ alimẽtum:adeò, qđ dicimus hoc alimentum eſt multum, & hoc eſt paucum quia exemplum eſt ab hoc,uel ab illo cibo, & hoc eſt coctum exactè,& hoc non. Quarta differentia alimentum quoddam aliud eſt excrementitium, & aliquod eſt purum. Dicebat Galenus primo de Tuenda ſanitate,non ſolùm prima, & ſecunda coctio ſua efficiunt excrementa,ſed etiam tertia. Et illa docet eſſe duplicia,unum (inquit) quod eſt proprium illi alimento: quia nihil tamẽ elaboratũ eſt,quin ex eo aliquid reſecetur: ſecundum eſt, quod fuit tanquam uehiculum, dicit alimenti ſeorſum, & ſimile ei, quod tranſmittitur ad ueſicam. Dicit his excrementis nullum peculiare uas delegatum:ſed expelluntur partim per poros ſeu meatus, qui ſunt per totam cutim ſparſi: partim etiam per ipſorum mẽbrorum ſubſtantiam mollem: Verùm quod humidum eſt,uocatur ſudor,qui emanat ſenſim, ſi calore naturali ſolùm propellatur: ſin aliqua urgente neceſsitate, aut motu etiam confeſtim.Reliquum autem excrementum per inſenſilem reſolutionem exit: ſed & ſecùm deducit aliquid craſsi,quo pili, & ſordities Cap.12.

in cute generant. Vtrunq; ergo horũ poteſt eſſe multum,& paucum. Quinta differentia quoddam alimentum eſt craſſum, quoddam tenue. Sexta quoddam calidũ, quoddam frigidum. Septima quoddam quòd facilè reſoluitur, utpote rarum, quoddam quòd difficile. Nam rarum à ſubtili multũ differt. Octaua quoddam facilè corrumpitur, quoddam difficulter.

LECT. XI. SVPER TEXT. XII.

Succi uarij & coloribus, & facultatibus. Et in nocumentum, & in iuuamentum. Et neque lædentes, neque iuuantes.

Com. PER ſuccos intelligit humores: Cùm dixiſſet ergo alimentũ trifariam accipi, ſeu iuxta primam expoſitioné per ſuccos, innuat quod eſt, ueluti alimentum, ſeu iuxta ſecundum, quod futurum alimentum, explicat quales ſint ſucci: nam illorum uires, id eſt, alimentorũ, quomodo uis dicantur, intendit exponere D. ergo quòd ſucci ſunt uarij, intelligit naturales, quia ſoli illi ſunt materia alimenti, ſed cùm illis ſunt, & qui præter na-

ter naturam ſunt: nam naturales ſunt quatuor, proportione reſpondentes, quatuor elementis, iuxta quod Galenus conſcripſit ſuos duos libros de elementis, in quorum primo tractat de quatuor elementis Mundi, & ſuis qualitatibus. In ſecundo de quatuor humoribus, tanquam quatuor elementis animalium ſeu hominum, & hi ſunt, ut ab Hippocrate habentur in libro de Natura humana ſanguis, pituita, bilis flaua, & nigra: quod etiam multis rationibus declaratur. Prima ab Hippocrate ibidem ponitur: nam ſunt quatuor anni tẽpora, Ver, Æſtas, Autumnus, & Hyems. Et unumquodque tempus dicit generat & cõſeruat ſuum humorem: Ver dicit ſanguinem, Æſtas flauam bilem, Autumnus nigram, Hyems pituitã. Et hoc eſt, quod niſi tempora anni adiuuarent ad generationem, & conſeruationem humorum, cõſumerentur: & ideò in regionibus ualdè calidis, ubi nulla eſt hyems, nõ poteſt generari pituita, Et ſi quis ex nobis ad eam accedat, cõſumitur, donec nulla ſit, & tunc homo moritur, aut grauiter ad mortem uſque ægrotat. Et nunquam poteſt homo carere prorſus uno humore, quin pereat: ſed in omnibus eſt aliquid de illo, quo- Tex. 18.

g 3 niam

niam licet reliquę regiones careant eo tem pore,quo solet generari, & conseruari talis humor,tamen propter uicissitudinem tem poris & loci, est aliquid, quòd tali tempori in ea regione respōdet,ut hyems in Æthiopia,uel ob sitū,ut propè aquas, aut ob mon tes, & uentos frigidos propè positos, aut ob pluuias. Et hoc,quoniam humores sunt necessarij in corpore ob duo: unum, quòd etiam ibi declaratur ab Hippocrate ad con seruandam temperiē: quia si nulla sit pituita in corpore,corpus nimis exsiccabitur, & incalescet: secunda est ut nutriantur membra ex sanguine illi correspondente, & potestate simili. Non quidem ex humore iam actu tali ut docuimus in cōtradictionibus, dum Auerroem, & Aristotelem cōcordem cum Galeno esse ostēderemus: & ideò lien nutritur ex sanguine melancholico, & ossa nerui uentriculus,& intestina,et articuli ex pituitoso:pulmo ex bilioso, & iecur ex puro ac mediocri. Est etiam propria utilitas, quia destrueret corpus:utpote pituitæ madefacere artus, & tēpore famis uerti in bonum sanguinem,& nutrire corpus,sed forsan hac possent aliquandiu saltē carere corpora,etsi non semper:at statim dicit Hippo

crates,

erates, ſi homo careret uno humore, periret. Accedunt præter has rationes aliæ ad idem oſtendendum. Prima quòd ſunt quatuor qualitates, & coniugationes, quæ eſſe poſſunt, ſunt quatuor, igitur & quatuor humores. Nam calor cum humido, facit ſanguinem cum ſicco, flauam bilem. Frigus itidem cum ſicco nigram bilem cum humido pituitã. Dicamus ergo, quòd miſta conſtant terra, & aqua: & calorem agentem in terram generare ignẽ, & in aquam aërem, uel quòd aëri proportione reſpondet, igitur in miſtis omnibus cũ ſint illæ quatuor, partes erunt longè euidentius in animalibus, & hominibus, uocantq; humores. Illas etiam in diſtillationibus oſtendimus, & ideò dubium non eſt: cùm ſenſus atteſtetur rationi. Similiter ſenſus oſtendit in excrementis eſſe quatuor humores, de ſanguine dubium non eſt: de pituita uidemus humorem uiſcidum, & album, de flaua bile etiam humorem illius coloris, & minimè cohærentem, & in melancholia idem cum ſit niger. Eaſdem partes ſpectamus, in ſanguine, ſcilicet quatuor præter aquam: igitur quatuor humores ſecundùm naturã eſſe cõſtat.

In textu ergo proponit tria, de ſiccis co-

lores,& facultates,ut calidum, uel frigidū, & detrimenta, aut iuuamenta. De coloribus constat, quod humores naturales amplectuntur colores ambos extremos, scilicet pituita album,& melancholia (unde etymon nominis) nigrum: bilis autem flaua est, quoniam album,& humidum, dum siccescit fit flauum, ut folia arborum. Autumni tempore: quod enim siccatum est, terreum redditur, atque ideò pullum: pullum uerò cum aduritur, aut rarescit, fit flauum. Vt uidemus in terra nigra cùm arescit: neq; enim quod est in corpore, potest arescere, ita ut humidi prorsus sit expers. At in Creta apparet color flauus, & pallidus ob eādem causam,& in pelle leonis, ut in cortice exteriore arundinis. Sanguis autem ob spiritum, qui inest ei splendidus est, ut cętera, in quibus lux inest, specula, crystallus, aqua, nix, argentum & talia: rubet autem, quia fit à carne iecoris, quæ talis est, dicebat Galenus: at uerò cùm illa sit causa efficiēs aliam inuenire oportebit, quæ sit propria. Dico ergo quòd cùm sanguis misceatur ex flaua bile, pituita,& bile nigra, quòd huiusmodi mistum fiet rubrum: nam album nigro mistum fit rubrum, ut uidemus in fuligine cum aqua mi-

4. De usu partium. Cap. 12.

qua miſta, uel ſi plurima miſceatur lacti: Et ideò etiam uaſa inficiuntur eo colore, ut liẽ nigritie, iecur rubore fellis, ueſica colore flauo: ſed pituitæ non eſt proprium uas. Atque hi termini colorum naturalium puriorum ſunt, poſtmodum colores nõ adeò exquiſiti uſq; ad finem humoris ſecũdum naturam. Velut pituitæ aqueus, & cinereus, & bilis flauæ pallidus, & melancholię fuſcus, liuidusq́; (Verùm de liuido dubito, an poſſit eſſe ſecundùm naturam) Et ſanguinis floridus, & flauus etiam, ſed ſplẽdidus, & phœniceus: ſed præter naturam niger fit liuidus (ut dixi) & cœruleus: bilis autem flaua fit, & uiridis, & rubra, & cinerei coloris, ſed eſt ſubſtantia minimè lenta, & crocea: quãuis hæc fiet uel miſtione, uel ex nigra exuſta, & generaliter peruagatur omnes colores à pallido ad cœruleum uſque, non ſplendidos: & in cæruleo etiam habet partem à quo incipiunt colores bilis nigræ naturalis, aut præter naturam. Sed quoniam (ut dixi) ſplendor non eſt in ſanguine, niſi ob lucem ſpirituum, quæ eſt à calore cœleſti elaborato, & in humoribus præter naturam non poteſt eſſe iſte calor, cùm non ſit in humoribus ſecundùm naturã, propterea cùm

apparuerit hic ſplendor in humoribus, & non poſsit eſſe à calore cœleſti, neceſſe eſt ut ſit à calore igneo. Nam & in rebus naturalibus cernimus lucem quadrifariam fieri, uel à calore cœleſti, ut in Sole & ſtellis, & oculis, & ſanguine: uel à calore igneo, ut uidemus in flamma, pruna, humoribus, & metallicis quibusdam: uel ob perſpicuitatem, ut in aqua, uitro: uel ob nitorem reſiliente luce, ut in ſpeculis, & piſcium, ſquamis, & arenoſo lapidis fluore, qui coloris cinerei eſt, & micat ut chalcanthũ ex Bergomẽſib. montib. Ita in humorib. cùm nó cóſiſtát, nó nitét: nec etiam ob naturalem calorem cœleſtem, neque ob perſpicuitatem, cùm ſint opaci, relinquitur ut ſint propter exuſtionẽ, & quantò magis exuſti, eò magis ſplendent. Et ideò uiridis bilis ſplendet maximè, ſed & atra, dicebat Galenus, magis quã ſanguis. Videtur autem nitor, qui prouenit ex immodica ſiccitate in ſubſtantia tenui, undequaq; ſuperfuſa. Ideò talia cùm apparent in imbecillib. uiribus, mortem pręſentem ſignificant: in mediocribus, non multò poſt, in ualidis etiam tandem.

3. De ſimp. cauſis pag. 7. et eſt pro pe finem.

Et facultatibus.) Dubium non eſt, quin bilis flaua nó ſit calida, & ſicca pituita, & humor crudus,

crudus,frigida,& humida, sed humor crudus minus feruidus, melancholia frigida, & sicca, & alia est fex sanguinis, quæ si mox exeat,splendet,si multò pòst,est terræ similis,& est naturalis.Sed alia est, quę non est prorsus naturalis, neque contra naturã, & exusta à calore naturali intemperato in corporibus habentibus temperiem calidã, & siccã iecoris,ut à Galeno habetur in Arte Medica. Isti duo humores scilicet crudus, & humor adustus naturaliter ualdè abundant in multis corporibus, & medici tamẽ sæpè prætereunt eorum considerationem. Cap.41.
Sed de sanguine dubium est, an sit calidus, et humidus,an temperatus.Et ratione coniugationis posset dici uerisimilius calidus & humidus,pro aggregato, sed hoc est difficile,quoniam sunt ibi duo humores sicci, præter uerum sanguinem, scilicet utraque bilis,& unus tantùm humidus pituita.Et ideo dico,quod sanguis,& purus, & ut constat ex quatuor humoribus est calidus, & humidus,sed magis purus,quàm mistus ob rationem dictam:sed quia est duplex uenalis,& arterialis:arterialis est calidior,siccior tenuior,magis ruber, & ad flauum attinet, & mouetur maiore cum impetu:& ideò est

ille, qui mouetur in affectibus cordis, & prę cipuè in ira, & timore uerecundia, & alijs affectibus, & iecur cōpatiente corde trahit sanguinem ad se ex partibus inferioribus. Cor autem etiam ex uenis non pulsatilibus trahit sanguinem à superioribus partibus, cerebro, & alijs. Hic igitur sanguis est ualdè calidus, & parum humidus. Sanguis tamen purus dicitur temperatus, quoniam qualitates per quas excellit, sunt principium uitæ: ideò non potest esse in excessu, sed reliquum corporis, per quod dicitur in comparatione calidus, & humidus est frigidum & siccum. Velut dicimus forum esse splēdidum, quia cubiculum, quod à foro illustratur, non est adeò splendidum, cùm tamen forum non sit superfluè splendidum. Nam sanguis non potest adeò esse calidus, & humidus, quòd sit in excessu, quoniam quanto calidior, & humidior, tantò magis dicetur temperatus ad uitam. Et maximè quia si loquimur de actu dubium, non est quin sit calidus manifestè: atq; adeò, ut etiam in decrepitis est calidior uola manus hominis temperati. Si de potestate nihil est, cùm enim trumbus fit, aut eo utimur loco cibi, est frigidus, & terreus, sed humores præter

præter naturam perueniunt uſque ad extremum qualitatum, adeò ut ſint ſub natura ueneni, ut bilis uiridis, & nigra aduſta, præcipuè ratione ſiccitatis, & pituita uitrea ratione frigiditatis. Et ideo dicit Hippocrates, quòd perueniunt in detrimentum, qui autem in detrimentum, & iuuamentum, humores naturales ratione uicisſitudinis. Vnde iraſci, & efferuere, ſanguinem in morbis pituitoſis iuuat. Dicebat Galenus primo de Natura humana, melancholia ducit hominem facilè ad conſtantiam, & temperantiam, ac prudentiam: contra ad timorem, ac triſtitiam. Pituita ad patientiam, & continentiam, & manſuetudinem: contra ad ſegnitiem, & ignorantiam, & contemptum, bilis flaua ad audaciam, & promptitudinē: contra ad iram, & ſæuitiam & imprudentiam, ſanguis ad amorem, lętitiam, comitatem: contra ad luxum, uoluptates nimias, & ob id ut propria contemnat ab alijs contemnatur. Quædam neque iuuant, neque nocent, cùm humores fuerint ſatis moderati, licet nō naturales in quantitate, et qualitate: non tamen exactè: in detrimentum Com.39.

præter naturam, ſi ſint omninò,
aut immoderati.

LECT.

LECT. XII. SVPER TEXT. XIII. ET XIV.

Et multitudine, & excessu, & defectu.

Com. DIXIT, quòd succi iuuant, & nocét exponit quomodo. Primùm quidem multitudine & excessu: cùm autem dixit defectu, intelligit etiam paucitatem: uel dic, quod sunt uarij, ut sit quarta diuisio. Pro quo notandum, quod multitudo multũ differt ab excessu: primũ quidem nomine: nam quædam sunt comparatiua non relatiua ut candidior: dicebat Priscianus in tertio, plus dicitur esse comparatiuum multi: sed nõ inuenitur, nisi in neutro genere: igitur multi est positiuũ: quædam relatiua, non comparatiua: ut pater & dominus. Quædam utroque modo, ut plures & maior: quædam etiam sunt relatiua re, non nomine, ut pronomina suus & tuus, ut apud Priscianum quædam nomine non re, ut magnus. Habet enim uim relatiui magnum, paruum, multum, paucum: quia non habent, quò hęc simpliciter significentur. Siquidem relatio ab eo diffinitur

Cap. de cõparatiuis.

Lib 12. cap. de genere.

[quod

[quod ſit cognitionis ante latæ rei repræſentatio.] Sunt (ut dixi) relatiua uera re & nomine, ut pater: & nomina relatiua, ut, qui, quæ. Differunt ergo hæc re, nec ſunt comparatiua: nam ut habetur à Galeno in libro de multitudine. Multitudo duplex eſt, ut refertur ad uaſa, atque hæc multitudo ſolùm dicenda eſt, exceſſus autem cum ad uires refertur, neque idem ſunt: fieri enim poteſt, ut quiſpiam à parua multitudine obruatur, ut in conſumptis: alius, nec à magna, præſertim cùm fuerit boni ſanguinis, ut in Athletis, libro de bono corporis habitu. Alio modo etiam differre multitudinem ab exceſſu, intelligere poſſumus, ut per multitudinē ſimpliciter copiam intelligamus ſine comparatione ulla per exceſſum; copiam cum comparatione: utpote ſi bilis nō etiam iuſto magis abundet, quam debeat, ſub iuſta menſura contineatur, poſt ſublata copia ſanguinis, ut in hæmorrhoſagijs narium immodicis, aut uenæ ſectionibus, poſt ſuper excedat, aderit exceſſus ſine multitudine, ut pariter multitudo ſine exceſſu ſub hoc ſignificato eſſe poterit omnibus humoribus æqualiter auctis, ut in habitu athletico. Tertio modo intelligi poſſunt

Cap. 2.

Iuxta med.

hæc

hæc uerba, ut *multitudo sit omnis copia*: excessus autem solùm appelletur immodica copia. Vt enim ab illo habetur in libro de mul
Cap. 10. & 11. titudine, tria se habent per ordinem in declaranda multitudine, ubi nil aliud obstiterit tumor, post tétio maioris plenitudinis, est signum, inde grauitas. Verùm ualdè malè in eo libro procesit, nec ut in alijs ordinatè, quoniam cùm tam multipliciter diuidi posit, plenitudo seu multitudo: primũ in ea, quæ est secundum uasa, & illam, quæ est secundum uires. Vtranque autem rursus in eam, quæ est ab humoribus, & eam quæ est à spiritu. Eam rursus, quæ est ab humoribus in secundum naturam, ac præter naturam. Tum singulas rursus in moderatam magnam, & immoderatã. Eam rursus, quæ ex humoribus accidit, uel à sanguine tantùm, uel ab alijs humoribus. Singulas etiã harum in exteriorem, & internam, & tam internam, quàm externam: rursus in eam, quæ est in uenis, atque extra uenas: ita iam erunt palàm octo diuisiones: & ex his mem bra illarum penè innumerabilia. Omittere autem loco harum oportuit disputationes contra Erasistratum, & Empyricos, adeò ca uillosas & spinosas, ut uix, & magno cũ labore

bore fructum ex eo libro colligas. Itaque breuiter enarratis singulis diuisionibus, uidendum est, quæ'nam sint earum signa generaliter. Et an multitudinis sit aliquod signum proprium, aut saltem syndrone, ut empyrici existimabant. Demum breuiter tã plenitudinis, quàm inanitionis, tum uerò defectus, & excessus damna apponam. Ergo ut ad primum accedam, dico quod repletio alia quidem est uirium comparatione, alia uasorum, alia musculorum, & partium cauitatem non habentium, alia cauitatum, quæ in corpore sunt. Et partium quidam, quæ cauæ non sunt, consideratio est ex lassitudinibus, & quòd non sunt secundùm naturam. Quæ uerò sunt ad uires comparatæ, aut tẽsionis sensum, si ex flatu afferunt: aut grauitatis si ex humore. Quę uerò in cauitatib. magnis sunt tumore, tensione, dolore, pódereq; dignoscunť. Sed dolor nõ adest, nisi magna sit tẽsio, & locus sensu prę ditus, grauitas nisi materia. In uenis aũt, de quib. ꝑcipuè est quæstio, multitudo ex tensione dignoscitť: neq; enim tẽsio sine multitudine esse potest, si salua sit cõpositio: neq; multitudo magna sine tẽsiõe, sed humores & flatũ, pódus & stabilitas distinguũt. At si

h mul-

multitudo maior adsit, etiam tumor pręter tentionem aderit. Verùm quoniã hæc pleni tudinem indicant, quæ est in uasis, sensui manifestis: non tamen ea, quæ euacuationem exposcit: fieri enim potest ut ob calorem, humores, & sanguis extrà trahantur interioribus uasis exinanitis: at tum pondus deerit, & causa manifesta erit, & calor percipietur tactu. Ergo cùm tensio in uniuerso corpore uiget, & citra caloré euidentem, dicit Galenus, tunc est signum repletionis sanguineę in uenis: intelligendo per sanguinem non purum illum, sed aggregatum ex quatuòr humoribus. Si autem sit cũ calore immodico, flatuosa erit repletio. Primùm ergo quòd in multitudine præcedit, est tumor, inde tentio: multa enim tument, quæ mollia sunt: at quod tenditur ob multitudinem, necessariò tumet. Nam quędam à siccitate tenduntur, nec tamé tument. Percipitur etiam tentio quandoque sine tumore in partibus internis. Compressa enim pars sensu prædita, quæ uenæ adiacet tensionem præfert: at non tumorem cùm ad illum excitandum totam uenam impleri necesse sit. Tentio uerò, etiam ex mediocri repletione fiat, quocirca tentio in externis

Libro de multitudine. Cap. 10.

partibus,

partibus, quæ liberiùs attolluntur, tumorem subsequitur: In internis autem ubi adest compressio circumstantiam illam antecedit. Et ideo in musculorum uentris repletione tumor præcedit tentionem, in repletione iecoris, lienis, uentriculi, mesaræi, tentio tumorem iccirco tum ex his, quæ euidentiora sunt, tum ex successione unius ad alterum, indies cognosces, an dispositio sit intùs, aut extrà. Quantum autem referat cùm una sit semper lethalis, altera non magna, res & ad curam satis intelligi potest. Rubor autem caliditatis inditium est, seu in toto, seu in parte. Et sanguinis plerumque multitudinem indicat, si nulla adfuerit inæqualitas. Sed & pulsus plenitudinem, & inanitionem indicat, sensu id magis declarante, quàm multa alia, de quibus Galenus testatur, cùm id apertè neget posse cognosci, non solùm eo in libro, sed in pulsuum tractatione. Porrò inditia singulorum humorum redundantium ex colore, si sint in partibus exterioribus docet: nam pituita album reddit: atra bilis nigrum, flaua autem flauum. Crudum autem humorem distinguere docet à pituita, quod sit minus flatulentus, atque in

urinis ſubſidet fabaceæ pulticulæ ſimile. Et ex eo fiunt inappetentes: ſicut ex acida pituita famelici, ex ſalſa ſiticuloſi, ex dulci ſomnolenti. Et cùm omnes pituitæ ſpecies ſomnolentos efficiant, maximè tamen id agit dulcis pituita, & crudus humor, ſicut è diuerſo bilis flaua uigiles, & melancholia tetricos aſpectus, & animi tædium, & moleſtiam. Vbi uerò uentriculum occupent, & eius os, bilis flaua ſitibundi erunt, & cibum faſtidient, osque amarum erit. Si atra mœſti, horribiles, ſitis expertes, ſaliua referti, alij uerò ex his cibos auerſantur, quòd à corruptione fit, alij nimis appetunt, quòd melius eſt ſignum, ſed tamen acida pituita abundat, optimum æqualitas: & cacochymiæ quidem: pulſus propriè ſunt languidi re inæquales, & ſi cum multitudine ſit etiã parui, & oppreſsi: neque tamen quales ſint apud Galenum inueniuntur.

Plenitudinis autem damna ſunt, torpor, in operationibus grauitas, corporis periculum obſtructionis, & ſuffocationis, & dolorum. Et ſi aduenerit morbus, ut breui pereat, & tardè ſanetur, & ſi ſit in uenis fracturæ uaſis. Et ſi adueniant morbi epidemij ipſi ſunt eis obnoxij. Et ſi exercentur ſunt in pericu-

1. de Differ. Feb.

periculo febris, & inflammationum: & si non exercentur, augetur repletio, & sunt in periculo, ne suffocentur: & si inediam patiantur inflammantur: & si edunt, replentur nimium, & suffocantur. Et tempore pestis, uix unquam euadunt, quin moriantur, & à mutationibus temporum, & ciborum prauorum maximè læduntur. Et in æstate, & in hyeme maximè uexantur: & perpetuò quandam molestiam sentiunt. Excessus autem auget dāna illius humoris: & sanguis bonus per se non nocet, sed affert grauitatem solam, periculum suffocationis, & rupturæ uasis. Paucitatis autem humorū, ubi alimentum externum non desit, uix ulla sunt damna, & ideo non illa retulit, sicut de excessu, & defectu, quia hæc includunt inęqualitatem. Sed paucitas humorum uix potest esse tanta, ut noceat, ideò illius non meminit: quinimò tot Philosophi, sed magis uiri sancti ad extremam perdurarunt senectutem, incolumi perpetua ualetudine, qui bus nulli penè erant humores in corpore. Et plures ex his etiam ultra centesimum annum: neque tamen à laboribus corporis, ac animi fermè assiduis abstinebant. Nec uideo quod paucitas humorum obsit in ul-

lo, præterquam ad uenerem, aut ad uisus hebetudinem, si sit moderata, & ex cibis crassis maximè, & in corpore sicco natura ad cutis fœditatem, & pruritum. Constat enim quosdam ex illis solo pane, & sale, & aqua, alios solis oleribus, cum oleo coctis: quosdam sine pane, & quosdam cum eo: & melius, quòd nutrimentum (si desit panis) non sufficiat alendis solidis membris: alios sola pulte uixisse: alios solis quinque ficubus siccis absque pane, ab occasu solis, omnes tamen solo potu aquæ contenti fuêre: alioquin in tanta inedia uinum tutum
Cap. ult. non est: & malè conuenit. Constat Galenũ tam in plenitudine, quàm in uacuitate, & excessu, atque defectu considerasse uictus rationem præteritam, eamq; iubere debere considerari. Vtpote si laboribus, si uigilia, si cibis calidis, siccis'ue, & paucis: & uino, & si contra usus fuerit, ut naturam maximè humoris abũdantis cognoscat. Nam de multitudine simpliciter iam docuimus. Est autem (ommissa plenitudine quò ad uires) consideratio maximè utilis, & necessaria medico: si adest multitudo in uenis, aut in cauitatibus (nam de ea, quæ est extra hęc loca, cònsideratio est ut rei pręter naturã, &
breuis

breuis temporis: hæc enim non ſolet mane re per menſes, nedum per annos.) Si humorum in actu an poteſtate ſolum, inde ſi corruptorum, ut ſit cacochymia, uel bonorum & in ſua natura? Qualis denique humoris tanquam ſuperantis? Et nota quod F. non uult quod melancholia excitet famem in uentriculo, quia ſolùm ſpargitur. Dicit in imo uentriculi non ad os, ſed roborat ipſum, & inteſtina. Et eſt alia ratio etiam, quoniam cùm ſit actio, quæ dirigitur ad opus perfectius, oportet, ut nó tranſgrediatur metam finis. Finis autem famis eſt cibi concoctio, & ideò naturaliter hic appetitus debet menſurari iuxta uim cócoquendi uentriculi, & non indigere auxilio externo. Nó eſt autem ſic de bile flaua ad expulſionem: quoniam expulſionem factam nulla poſtmodum ſequitur alia actio: quanto minus neceſſaria.

TEXTVS XIIII.

Et complicatione aliquorũ quidem, aliquorum uerò non: & omnium.

Com. HÆc est quinta uarietas in succis, seu, si uelis referre ad damna, & utilitatem secundus modus. Dico cōplicatio omnium est illa, quæ fit in sanguine, & ea naturalis est, quorundam autem sic, & quorundam nó: complicantur duo, aut tres: & tres quatuor modis iuxta humorum numerū, cum in unaquaque coniugatione unus desit: sex autē in binaria. Ex his quædam sunt simpliciter malæ, quædā malæ magis, quàm bonæ, & quædā bonæ magis, q̄ malæ. Et ex his quę simpliciter malæ sunt, omnes sunt malæ alteri humori, & non uicissim: aut huic membro, nó omni, & ratione motus, & reliquarum conditionum. Vt ergo incipiam explicare, quæ proponūtur: quilibet humor permixtus sanguini, inutiliter & malè misceturilli, cùm eius corrumpat naturam, & ita fiunt tres binariæ, & totidem ternarię coniugationes malæ. Vtpote bilis flaua, & sanguis: bilis nigra, & sanguis: pituita & sanguis. Loquor nunc de pituita præter naturam: atque iterum bilis flaua, & nigra, et sanguis, bilis flaua, & pituita, & sanguis, & pituita, & melancholia, et sanguis omnes istę sunt malè comparatæ ad sanguinem: at contra com-

tra comparatę ad humores, bonæ sunt: quoniam, ut sanguis ab eis uitiatur, ita cõtra ipse, aliorum humorũ prauitatem mitigat: Vt in eo Aphorismo [Desipientiæ, quę cum risu fiunt securiores: quæ uerò cum studio periculosiores] Hoc accidit, quoniam atro humori sanguis admistus est: quanquã Galenus interprætetur aliter, ut sit illa à fæce sanguinis, alia à flaua bile, & tertia à bile flaua exusta, quæ est omnium acerrima. In uniuersum considerare oportet tres regulas in omnibus mistionibus. Prima humor minus malus deteriori incommodę permiscetur, & illius malitiam auget: contra minus malus deteriori minuit. Secunda humores in eo, in quo conueniunt augent prauitatẽ, in quo sunt contrarij, minuunt: uelut bilis flaua, & atra conueniunt in siccitate, & in hoc augetur utriusq; malitia: Dissident in caliditate, & frigiditate, & hoc modo minuitur utriusq; malitia. Et ita in quartana, cui admiscetur pituita, frigiditas augetur & est contumacior ad sanandum: est tamen securior, & minus tabefacit hominem, quia siccitas melancholiæ retunditur ab humido pituitæ. Bilis ergo flaua mixta pituitæ tenui, mitiorem reddit febrem tertianam, 6. Aphorism.

& breuiorem, quotidiana. Tertia mistio bilis ratione tenuitatis est mala, quia ducit pituitam ad cerebrum, & articulos: & ita facit podagram coxendicis dolorem catochum. Et ita cum atra bile, quasi semper interficit cū flaua, ducat ad intima, & atra impediat coctionem, sed melancholia mista pituita, efficit ut non concoquatur ob crassitiem. & ita mixtio ratione qualitatū contrariarum persæpè bona est: ratione multitudinis semper mala, ratione substātiæ plerunque mala, non tamen semper. Et ita seruabis in alijs.

LECT. XIII. SVPER TEXT. XV. ET XVI.

Et caliditatem lædunt, & iuuāt. Et frigiditatem lædunt, & iuuant.

Com. DOCET duo: unum in præsenti, aliud in sequenti, quibus alimenta iuuant, & lædunt nostrum corpus, tanquam duæ principales causæ. Prima est calor, & frigus, ut instrumentum actionis: & facultatem, ut principale agens. Cōstruitur ergo ratio huiusmodi: mutato instrumento primo, mutatur actio

ctio & ſtatus rei productæ: ſed calor, & frigus ſunt inſtrumẽta omnium actionum in corpore noſtro: & alimentum mutat calorem, & frigus: quia aliud eſt calidum, aliud frigidum, & ſi ſit temperatum adhuc calefaciet frigida, & refrigerabit calida, igitur ex tribus ſyllogiſmis inuicem complicatis euidentibus demonſtratur, alimentum mutare corpora noſtra. Iuuant ergo quæ ſimilia ſunt in temperatis, aut illi proxima, aut contraria intemperatis: lædunt quæ ſunt contraria in temperatis, aut parum diſtantibus ab illis, aut ſimilia in ualde intemperatis. Verum prior ſenſus uidetur uerior, ut lædere, & iuuare intelligatur, ac referatur ad qualitatem, non ad hominem. Calidi enim operationes ſunt concoquere, attrahere, retinere, digerere, dolorem lenire, emollire, expellere, quæ ſuperflua ſunt, rarefacere, mouere, adiuuare naturæ opera, licet uerò calidum hoc agat: attamen ſi offendat, dixit Galenus in libro de Vſu reſpirationis corrumpit, & quam celerrimè corpora: adeò ut maximas afferat noxas. Aliud calidũ temperatum cum humido iunctum, exteriusq; applicitũ refrigerat, ut habetur à Galeno ſexto Epidimiorum. Et ideò balneum dicit,

5. Aphor. com. 22.

Cap. 5. iuxta mediũ.

Par. 5. com. 36.

dicit,licet actu calefaciat potestate, tamen refrigerat: causa est,quoniam caliditate tēperata,aperit poros, unde auocat etiam uapores extra, & ita refrigerat intima detrahendo,quòd calefacit: sed partem exteriorem refrigerat introducendo aërem,qui refrigerat,& aquam,quæ, & ipsa refrigerat actu.Et ita utrinque totam corpus refrigeratur. Similiter ab aëre frigido dicebat calor innatus corroboratur bifariam, & uentilatio,dum expellitur quicquid fuliginosi est. Et dum ad moderatam metam reducitur mixto frigido aëre cum ipsa flamma. Mihi autem uidetur tertia quædam causa ex prima desumpta, scilicet motu ac uentilatione. Nam ex ea accenditur ignis,& flamma, & calor, quoniā motu inualescit, & penetrat in alimentū. Attamen uidetur hic Hippocrates per calidum cum illud comparet frigido,& ut lædit, uel iuuat non intelligere innatum calorem,sed potiùs qualitatem huiusmodi etiam caliditas comparata, ad aliud diuersos sortitur effectus:nam si moderata fuerit, & agat in materiam crassam, & lentam,generat flatum, dicebat decimo de Compositione medicamentorum secundùm locos. Dico ex hoc colligitur, quòd

Lib. de usu Resp. cap. 3. in fine.

Cap. 9.

per

per calefactionem, & refrigerationem extinguitur Priapismus: & ita etiam refrigerando quosdam alios calefaciendo Venereæ rei robur intenditur. Eiusmodi sunt infinita: nam uidemus quòd etiam uentriculi intemperies calida refrigerantibus curatur, frigida calefacientibus: atque sic concoctio iuuatur. Vt septimo Methodi. Est & alius sensus uerior, & est ut intelligas duplicem qualitatem naturalem, & præter naturam: quæ naturalis est, semper iuuatur à confirmantibus eam, sicut quæ præter naturam est, offendit aucta, & hoc modo frigiditas naturalis temperat calorem, repellit, astringit, confirmat membra: præterea inducit somnum, sedat dolores. Quæ autem refrigerant magis nocent, quàm quæ calefaciunt ex cibis: quę autem ex medicamentis calida, magis nocent quam frigida. Causa primi est, quod concoctio cõsistit in similitudine, & calore, sed homo est natura calidus, & ob id calidis similior, & à calido etiam iuuatur. Et etiam quia calida plerunque sunt leuiora, rariora, molliora. Et ideò dubium non est, quin melius sit declinare ad caliditatem in cibis, quàm medicamentis. Et hoc præcipuè, quoniã cibi sunt propinqui

Cap. 7. & 9.

pinqui temperamento: & plerunque humidi. At in medicamentis ad calidum declinare deterius est, quoniam primùm qualitas illa plus agit: & cùm iam supponatur multum recedere à natura nostra, plus offendet, quàm frigida. Secundò quia magis rarefaciunt, & dissoluunt corpus: frigida autem confirmant. Tertiò quoniam noxa eorum difficilius restauratur, quia frigidum est minus potens calido. Quartò quia simile magis patitur à simili, quoniam terminus eius est angustior: Et ideò refrigerationis magnitudo longiùs extenditur, quàm caloris. Homo enim est propior exustioni, quàm congelationi. Quintò quia finis ustionis est deterior, quàm finis refrigerationis, quoniam ex ustione amittitur forma substantiæ, & qualitatum: ex congelatione solùm qualitates. Vescimur enim congelatis, & aptè, ut stophi pisce, quo uescimur, quamuis frigore durato, ac longè melius, quàm si duratus non esset gelu, & quouis salito pisce. Hoc non potest fieri ex aliqua re usta: quinimo etiam ante ustionem corrumpuntur pleraq; à calore, ut edi non posint.

TEXTVS

TEXTVS XVI.

Facultatem lædunt, ac iuuant.

DIXIMVS duo esse p quæ opera- Com.
tiones fiunt, uel, ut instrumentum, uel ut principale. Et quòd facultas est principale, calor & Cap. 6. in
frigus instrumētū dicebat Ga- fine.
lenus primo de facultatibus naturalibus: molle, durum, lene, asperum, caro, sanguis: ista fiunt à primis qualitatibus: at cauitates illæ, & symetria partium, & huiusmodi fiūt à uirtute formatrice, quæ artificiosa est, & optima. Sed quid sit hæc facultas F. dicit quod est forma, quæ est temperies, uel à tēperie, uel deriuatur ab aliquo, quòd est à temperie. Et in hoc non loquitur. Secundum Philosophos, neque Theologos, sed
Medicos. Neque uerò etiam secundum Ga Cap. 13. in
lenum. Is enim fatetur, quòd formatio no- fine.
stra est à sapiētia diuina. Vt in sexto de Vsu Cap. 2. &
partium loquens, de uenis cordis, & in un- cap. 14.
decimo de musculis temporalibus. [Quòd mihi diuinæ iustitiæ proprium esse uidetur non modò inuenire, quę oportet. Verùm etiam cuique tribuere pro merito, ac dignitate, nec quicquam superfluum aut mancū effice-

efficere.]Et expreſſè paulòpoſt dum de pilis palpebrarum loquitur, & cur æquales ſint. [At uerò uſum naturæ forſan tribuit? mihi ſanè uidetur naturam eodem eſſe authorem,& generationis,& uſus uitæ. Si enim machinæ ipſius cõſtructio ad aliquem opificem pertinet, ad eundem pertinebit, & uſus?] At quid'nam modo ſit hæc facultas,& quomodo procedat ab anima in corpus, ſcire decet, quòd ut aliàs dixi anima aſsiſtit corpori,uelut nauta naui ſecundùm Platonem, quem in Philoſophia Galenus ſequitur,ſed ſecundùm Peripateticos, & fidem noſtram uerè eſt humani corporis forma. Sed quomodo ex una operatione tot profluant, ſicut uidemus mouere, nutrire, ſentire,recordari, tum etiam diuerſis ſenſibus uti, & ab uno ſimplicisſimo tot procedere cum ab uno in quantum unum non procedat, niſi unum: Alexander uiſus eſt rationem ſatis ueriſimilem reddere, cùm uelut ex pluribus medicamentis in unum compoſitis plures oriantur facultates, & ab uno ſpeculo plures reluceant imagines, cùm tamen modus ſpeculi ſit unus,ita dico
Cap.6. de animo. Priſcianus primo in Theophra-
& 9. ſtum duo præſupponit. Dicit primũ,quòd
anima

anima concurrit ad sentiẽdum actiuè, quia dicit non posset simul contraria recipere: secundum, quia habet rationes seminarias inditas corporibus, per quas potest in diuersa, sed quomodo possit in diuersa, cùm sit indiuidua? minimè docet. Quãuis enim cœlum agat, non tamen constat, quomodo quædam calefaciat, & quædam refrigeret. Et similiter qua ratione, & à quo inditę sint hæ origines seminales, & ideò dicebat ibidem, quòd spiritus c[illegible]rrit ad sensum passiuè, quoniam corpus: & actiuè, ut animatum est: ideoq; educit species, quæ sunt in obiecto ad actum. Ergo ut idem calor solis & rosæ, & asini seminalibus rationibus eruat germanũ semen: eodem modo ad unguem anima, cùm sit una, eruit has uires ex obiectis, deducens illas ad actum. Sonus enim, & lumen quædam sunt res, & nõ sunt: potestate quidem sunt, dubium nõ est. Neque enim ad actum possent deduci, sed etiam actu, quia plus sunt, & aliquid magis in actu, quàm calor in pipere. Sunt ergo in materia actu: forma autem potestate. Rationes autem seminales sunt rursus in materia per primam potentiã: & in primo actu eodem intuitu constituuntur per primam Cap. 3.

causam. Duplici ergo modo facultas inest corporibus per unam, & eundem, simplicemq; animam: uno quidem quatenus ad diuersa comparatur. Velut decem ad duo, tria quatuor, & sic de alijs, diuersam habet proportionem, ortam ex his, quibus comparatur, & iuxta effluxum. Nihil enim est tam unum, quin diuersum sit ratione effluxionum, & uirium. Velut calor cordis est alius in cute, alius in uisceribus, & corde: etiamsi illa omnia essent eiusdem rationis, solum ratione propinquitatis atque distantię. Ergo anima ut sortitur spiritum siccum, terreum, & agilem, mouet: ut contra tenuē, & quietum, audit: ut hebetem, & immobilem, tactu percipit: ut fulgidum, & penê incorporeum uidet. Idem dico de interioribus facultatibus. Est igitur facultatis principium in anima: in subiecto autē, in membro, à quo formam recipit: quoniam ad operationis symetriam illud est comparatum: Et in spiritu, ut instrumento animæ operantis, iuxta membri naturam, & compositionem. Velut folles in organo habent rationem animæ. Sunt enim ex se æquales: organi autem compositio, ut instrumentum, id est, membrum: spiritus autem ut digiti

giti pulsantis, obtemperantes uoluntati animæ. Manifestum est autem, quòd oportet inter sensum & sensile quandá esse proportionem. Etenim tametsi species sensilis non educatur ad actum, nisi per sensum, inducitur tamen maior actus, quàm conueniat: quoniam est agens naturale, & operatur in omnem materiam obuiam factam: Sicut anserculi, qui deuorant caulium truncos, à quibus strangulantur, cum deceret tantundem solum deglutire, quantum est, quòd commodè possent. Non est igitur facultas in anima, quia simplex est: facultas autem multiplex, nec in membro solo: oculus enim mortui, non uidet: sed in membro animato, quæ auté est uegetatrix est in extremo, quoniam est in membro, quatenus nullas alias habet uires: sicut uis Solis in nube solum illam facit uisibilé: & in aëre causa est alia uidendi. Et in fimo generat uermes: & in sorditie nauium generat murem. Erit ergo facultas nutriendi, uelut facultas solis in fimo, & sensilis, ut in cœno, ex qua generatur rana, & imaginandi, ut in nauis colluuie, unde generat mus. Interiores autem cerebri facultates ita se habent, quòd cum anima longius abest à materia reddi- Cap. ult.

tur etiam magis pura ab his, quæ eam imperficiunt, uelut motus diuisio, atque priuatio, ut inquit Priscianus in secundo commentariorum super Theophrastum de sen-
Cap.19. su. Formæ ergo, quæ erant in spiritibus, tẽpore obiecti, & seruatæ, uel in spiritu, uel in cerebro, dum mouentur imperio uolunta-
Cap.3. tis, referũt imagines sensilium in absentia. Vnde etiam fit, ut quandoque formæ illæ dum spiritus ad instrumentum sensus referuntur, ostendant rẽ quasi præsentẽ cùm nõ fiat sensus, quia obiectum non adest. Affero autem unum exemplum de Phantasia inter multa. Cùm anima uult uidere aliquam imaginem, mouet illam prius cognitam ex sensibus anteactis, aut similibus, & post refertur ad eam, uelut in speculo, atque sic imaginatur. Et mouet quicquid uult, modò non adsit impedimentum, quoniam ex sensibus tã internis, quàm externis fit impressio in anima sensus, & phantasiæ, & intellectus, & anima perficitur, habens actum primum, quem ipsa pro arbitrio deducit ad actum secundum. Et hic actus fit dum est annexa corpori per uitam: & interim gaudet, & lætatur ex illa cognitione, quæ desinit per separationem uitæ remanente pura co-

gnitione, quæ est ei naturalis: sicut sol apposito urceo aqua pleno, reddit iridem in pariete, & subtracto urceo remanent radij simplices, sed clariores, & minùs confusi. Si igitur sol intelligeret, & sentiret, & gauderet illis imaginibus. Et hoc est ex eius natura. Et fuit necessarium ne in uniuerso deesset, quòd colligeret illas formas seminales sonorum, & colorum, & luminis, & odorum: Et ut simul satisfieret cognitioni cuidam, quæ non erat digna intellectu cœlesti, & sicut sensus proprij est instrumentũ proprium, ita phantasiæ est commune instrumentum sensus communis cui annexa est. Si ergo ut dixi anima est simplex, & sensuum exteriorum sunt instrumenta corporea, ita poterunt esse interiorum. Sed eò nobiliora, quò operatio operatione nobilior est. Et sicut in sensibus externis facultates sunt diuersę, & membra diuersa, ita interiorum totum cerebrum. Sed facultates sunt quasi permistæ. Ergo cùm alimentum crassum substantiam membri crassam reddat, nocebit facultati intelligendi, & uidendi: ita tenue facultati motus, & gustus, ac tactus absque eo, quòd calefaciat, aut infrigidet.

LECTIO XIIII. SVPER TEXT. XVII.

Facultatis uerò uariæ species.

Com.3. NVMERVM facultatũ definire(ut ab initio dixi)dum de diuidendi ratione agerem, difficillimũ est. 9. Art. cur cap.10. Prima tamen diuisio est triplex, in naturalem,uitalem,& animalem: nõ ita appellatam, quod reliquæ non sint animales: sed quia ex ea maximè conspicua sit anima.Velut motus cordis,& arteriarum:naturalis autem crescere,gigni, nutriri: uidentur & ipsa communia plantis,& lapidibus. Cumq; plantæ uiuant, quia tamen nõ mouebantur, in his perspicuum non erat animam esse. Verùm dicet aliquis, uidetur naturalis anima uitali nobilior, quoniam assimilatur saltem plantis, illa autem elementis,& mixtis puris.Dico quòd naturalis est admirabilior sanè, cùm in ea appareant tot diuersitates,in plantis, quæ non apparent, ex motu pulsus ac uita. Sed de hoc dicemus infrà, dum de uitali facultate loquemur. Quælibet autem facultas primùm in duas diuiditur.Velut Animalis in sensilem, & motricem uitalis in uitam, & pulsatilem natu-

naturalis in conseruatricem, seu nutricem, & genitricem. Eadem tamen diuiditur in dominam,& seruiētem: sed domina in tres postmodum omissa priore diuisione, nutricem, augmentatricem, & genitricem. Hanc autem necesse est ponere ob seruientes. Sed tamen prima diuisio etiam mihi uidetur necessaria, ratione finis, & propter aliarum facultatum exemplum, quæ sic diuiduntur. Ideò illam ponerem seorsum. Dicamus ergo quod facultates inseruiētes, sunt quatuor, attractrix, retentrix, concoctrix, expultrix: nam separatrix fit ob similis attractionem,& dissimilis quietem. Si enim unum attrahitur, alterum relinquitur, fit separatio unius ab altero. Sed nutritio fit attractione iam cōcocti humoris, inde retentione, post appositione, agglutinatione, affixione, assimilatione: his septem fit nutritio, quemadmodum dictum est? Concoctio autē fit assimilatione, non exquisita in substantia,& qualitate. Ob id concoctiones diuisæ, locis ac temporibus sunt tres (nam uenæ concoquunt in uirtute iecoris) uentriculi, iecoris,& uniuersi corporis. Secunda tamen est, quintuplex. Fit enim concoctio: primum in uenis Mesaræi: & hæc est ualde

leuis,& generatur ſanguis ualde dilutus,& non fit hæc generatio ſemper, ſed cum alimentum eſt ualde ſanguineũ, & calidum, & humidum. Velut ex luteis ouorũ, & carne ſuilla,friabili,toſta in ueru,& pręparatis carnibus, aut piſcibus in patella, cum aromatibus, & auxilio boni uini: & in pueris & iuuenibus,& in habẽtibus abdomẽ craſſum,& pingue, & in cibis à chylo diu retento in Meſaræo.Sicut quando ſunt lenti, & craſsi,& per longum ſomnum,& propè Iecur,& procul ab inteſtinis, & præcipuè cũ adeſt obſtructio in uenis,cauę,iecoris,tunc aliquando generatur ſanguis diluti caloris,& ſubſtantiæ.Et cauſa fuit declarata ſuperiùs ex quarto de uſu partium, quia propria cauſa generationis ſanguinis eſt ſubſtãtia iecoris,& parenchyma eius tam in colore,quam in ſubſtantia: & hæc generatio eſt leuis,rara,ſed manifeſta,& euidens: alia uerò quæ ei opponitur ad unguem, eſt ualde frequens,& fit quotidie, & eſt ualida, & potẽs, & generatur ſanguis optimus, craſſus, & floridus, & fit in uenis totius corporis, poſt cauam,ſed pręcipuè prope iecur, & ꝓpe cor:& ideò maximè in ea parte cauę uenæ,quæ eſt iecur,& cor,& fit ex pituita,cõtenta

tenta in uenis, rubra, crassa, bene elaborata sed hæc cōcoctio est obscura: quia fit ex sanguine in sanguinem, & ob id cùm sit parum euidens aliqui eam etiam negauerunt, reliquæ duæ sunt notissimæ. Sed tamen in his admittitur exiguus error, imò forsan nó leuis, quia ex duabus faciunt unam, & est cōcoctio, quæ fit in caua parte iecoris, ubi chylus manifestè transmutatur in sanguinem dilutum, & album. Est tamen sanguis uerè, sed aquosior, non solùm quia concoctus in parte iecoris minùs calida, & quę uenas habet latiores, & breuiori tempore, sed quòd maximum est, quoniā habet admistam partem serosam secùm: & hæc manifestè apparent in fluxib. hepaticis ut nemo possit dubitare de omnibus his. Alia uerò fit in parte gibba, & media iecoris, quæ est calidior longè caua, tum quia caro eius est, ibi crassior, tum quia est propior cordi, tum etiam quia continetur in membris spiritualibus: est enim pars eius supra septum transuersum, & in uentre medio membrorum spiritualium, & ad hoc iuuat etiā motus, & pinguedo septi transuersi, & cōsensus cum corde per uenam magnam, seu truncum magnū. Vnde uulneratus ibi statim moritur,

& ſine ſpe auxilij,non minus quam uulneratus in corde,quòd etiam uidit Homerus. Similiter & ad hoc facit anguſtia uenarum ipſius iecoris(ut ſexto Anatomicarum Aggreſsionum, cum uix poſsit ſtylo perpendi,an ſanguis penetret,uel non) & diuturnior mora, & ideò ibi fit uera generatio, & perfecta ſanguinis,ut eſt alimentum animati,non ut eſt alimentum animalis perfecti. Nam uidemus quòd plantæ aluntur, & tamen carent corde,& omni alio membro, quòd cordi proportione reſpondeat, attamen nulla planta caret eo quòd reſpondet proportione ipſi iecori, & hoc eſt duplex: unum eſt ſurculus ſuper radicem, ſeu ſuperior radicis, & ideò omnes plantæ cum eo defoſſæ propagantur, eo abſciſo pereunt. Aliæ habent ſuum principium nutritionis, non ſolùm ibi, ſed extẽſum per totam medullam,& illę uiuunt, & augentur defoſſæ per truncum ſine radice etiam,quoniam habent medullam,ſicut ſalix,& iaſſemin,& uitis,& multæ arbores,quæ naſcuntur prope aquas,& in locis humidis, & dicunt etiam de oliua: Vnde illud Virgilij:

Cap.11. & 12.

Truditur ex ſicco radix oleagina ligno.

Ergo ut ad rem redeam, in corde humano in ſi-

in sinistro uentriculo fit mutatio sanguinis, ex uenali in arterialem, & ibi generatur etiam spiritus uitalis, & huius tertię generationis sanguinis (omissa illa uenarum seu secundę) posita tertia, & quarta pro una, nõ meminit ullus author, tanquam secundæ generationis, quia Aristoteles ponit eam solùm, & non meminit eius, quæ in iecore. Ergo nõ potuit ponere secundam, quia generatio est rei perfectæ. Est enim terminus eius substantia, quæ non suscipit magis, & minùs. Sed sanguis perfectus, aut saltem perfectior generatur in corde, aut fit saltem secundùm medicos. Ergo non potest generari in iecore, aliter unius & eiusdem rei esset duplex substantia, & una perfectior alia, & ita substantia susciperet maius & minus, quod est contra principia Philosophiæ. Galenus uerò uidens hoc, & uolens statuere generationem sanguinis in iecore, dicit non generari sanguinem in corde, sed spiritum, neque etiam perfici sanguinem ibi, ut sanguis est, sed præparari ad generationem spirituum, & ita concedit permutari secundùm substantiam, quia est tenuior, & secundum colorem, quia est magis flauus, & secundum qualitatem, quia est multo calidior,

In prædică menti cap. de substantia.

lidior,

lidior, & est etiam admixtus plurimo aëri, & uapori: imò uaporosus, & ob hoc, tum etiam ob caliditatem, & assiduum motum uiolentiorem, quia cor magis mouetur in parte sinistra, quàm dextra: & mobilior est sanguis arterialis uenali: & hoc modo secũda concoctio prætermittitur ab omnibus, quamuis litigent, quæ'nam sit Aristoteles diceret accidentia, & operationes ostendere formam: cùm ergo concoctio sit mutatio substantiæ, & qualitatum, & uideamus in corde sanguinem elaboratum differre manifestè à priore sanguine in substantia, in colore, in caliditate, ab eo, qui est in iecore. Dicet ergo factam esse concoctionem ibi, sed non est locus hic disputandi de hoc. Circa nutritionẽ aũt tres regulas necessariũ est animaduertere, quæ etiam seruiũt magna ex parte ad intellectũ augmenti. Prima est qđ in nutritione partes non extenduntur semper: aliter semper homo augeretur, quod est falsum: & tamẽ totum corpus nutritur, quia licet non dentur duo corpora simul: tamen corporea substantia exuta quantitate recipitur in corpore: & ita penetrat nutrimentum, sicut quædã qualitas, & dũ assimilatur, desinit esse corporea: & fit uerè corpus,

pus, sed nō fit augmentū per illud corpus: quia maior est facta resolutio antea, uel æqualis, additioni: in tempore uerò augmenti fit extensio, & tūc substātia corporea cōuersa in corpus, id est, habēs dimensiones, ut dicūt, facit augmentū: quia efficit maius. Oportet igitur ponere istam substantiā corpoream mediam inter corpus, & qualitatē: & de hoc etiam locuti sumus superiùs. Sed imperfectè, quia nō erat locus. Secunda regula est, quoniā in nutritiōe (& de hac etiā alibi dictū est, sed hîc necessariū est repetere) fit mutatio secundùm materiā totā, emanēte formā & fluxus, & refluxus totius materiæ: aliter nō esset uera nutritio: & hoc est q; dixit Philosophus, nutritionē fieri fluēte materia, & secundū materiā manēte forma. Et tamen cùm hoc corpus ꝑpetuò senescit, ut primo de Tuenda sanitate: & in libro de marcore: quia licet materia fluat, & refluat, qđ adijcit̃ est frigidius, & siccius: eò q; resoluit̃ ob duplicē causam. Primùm quia resoluitur sola pars aërea pura, & q; adijcitur semꝑ habet aliquid excrementi terrei: imo etiā aquei, & quia dixi, quod fluit, & refluit tota etiā pars terrea: dico quod illa nō fluit, quia cōsumat̃, sed quia expellitur ꝑ euaporatio-

Cap. 1.
Cap. 4.

ratio-

rationem: & ideò omnes homines emittũt illud excrementum terreum in cute: & ita generant terram in superficie, quæ abluitur in balneis: nostra autẽ ætate cum exoleuerit usus balneorum, resoluitur ex attritu: & in aliquib. partibus, utpote in pedibus remanet: & refrigerat pedes, & redit etiã humidos: quod multum obest bonæ ualetudini, & ideò bonum est sæpè in tuenda ualetudine abluere pedes: manus autẽ, & uultũ abluũt, quotidie homines ciuiles: caput etiam aliquando per interualla in reliquo corpore atteritur, sordes tùm ex uestibus, tum ex mutatione interularum, & lineorũ indusiorum. Secunda causa permutationis in deterius, & ut membra siccẽtur, & fiant, magis terrea est, quia actio nutriendi, & concoquendi semper aliquid relinquit, ut non posSit perfectè asSimilare. Nihil enim agit adeò perfectè, ut ad unguem asSimilet sibi: quia hoc repugnat. Cùm enim priùs sit disSimile, & omne agens oportet ut uincat passum, & superet, illud si posset perfectè asSimilare fieret actio ab æquali. Sed est ratio euidentior, quia terminus contineretur in latitudine. Sunt præterea multa alia impedimenta, ut illud aëris circunstantis,

excre-

excrementorum, quæ ſunt cum alimento: & quia fieri uix poteſt, ut ſit plenè elaboratum, in omnibus prioribus cócoctionibus: & quod fuerit deſumptum optima ſubſtantia, iſta quatuor impediméta ſunt præcipua. Tertia regula eſt, quòd augmentum poteſt dici fieri ſecundùm materiam ſolùm, & poteſt dici fieri ſecundùm materiam, & formam, & tamen fiet eodem modo, & utrunque uerum erit. Nam ſi per formam intelligo figuram, ſolam fit ſecundùm formam tantum, quia figura non mutatur: ſi per formam intelligo figuram cum quantitate, fit ſecundùm materiam, & formam, quia fit ſecundùm formam, non ut continet figuram, ſed ut continet quantitatem, quia quantitas mutatur, eò quòd augetur. Vt ergo perficiam ſenis doctrinam ab eo traditam, dicemus, quæ ſequuntur in alia lectione.

LECT. XV. SVPER EODEM TEXT. XVII.

Relinquebatur dicendum de generatione, & an ſit prior nutritione? Et prius dicitur tempore, & cognitione. De his duob. nó eſt

est quæstio. Nam tempore est quasi fortuitum, cognitione autem, ut hic, quia materiæ coniuncta sunt, effectus causis. De natura prioribus Quæstio est. Proprium eorum quinto Metaphysicæ est posse absque alio esse. Nos autem duobus alijs modis medica tractantes, intelligimus prius, quod primùm à natura intenditur: uel quod & si ab alio separari non potest, fieri unum sine alio esse, intelligi tamen potest ut pes uestigio prior est. Ergo inseruientes facultates priores principalibus, quoad opus concoctio nutritione inter se retentio concoctione. Et principales nutritio incremento. De sola nutritione ad generationẽ (cuius sunt tres partes) dubitatio erat. Prima initium quod ante nutritionem fit cùm tum trahat: aut dum augescit, & tum generatio prior est, quia absque nutritione fieri intelligi potest. Secunda cùm perfecta est, idest, facta substantia, idque momento contingit: pręcedit autem nutritionem perfectam, quæ solum est substantiæ perfectæ natura, sine & cognitione: sed perfecta posterior est. Eadem dico de incremento, quod ad alia comparatũ eundem retinet ordinem, quem nutritio, nisi quod çum inter se comparantur,

1. Phy. Tex. 2. Cap. 11.

2. lib. 26.

posterius

posterius est. Tertia est cùm generatione opus est absolutũ, tum etiã fine, natura generatio præcedit? Tertio modo natura antecedit nutritio. Nam nisi nutriretur cutis, & ungues absolui non possent, cùm incremẽto conficiantur. Genitum enim tam perfectè, quam imperfectè augetur. Etenim in ouiparis licet uideantur simul gigni, non id fit: sed ex uitello accessio nutritio incremẽtumque contingit. quod indicat tum præter cætera concoctio partium eius. At de membris seminalibus forsan esset quæstio? Et mihi uidetur solùm de parenchymate tanquam medio.

Circa facultates inseruientes notandum, quod natura non utitur musculis in eis per se, sed solùm per accidens in paucis casibus ob tres causas. Primum quia non obediunt nisi facultati animali, & uoluntati non naturali. Secundo quia sunt maiores, & ideò occuparent nimis amplum spatium, & non possent etiam operari iam subtiliter, ut inseruirent motibus naturalibus, qui fiũt per minima ut attractio, & expulsio. Tertio quoniam membra, quæ habent functiones naturales sunt similia, & musculi constant ex partibus dissimilibus: & cùm sint mem-

bra organica,& ita membra ſimilia indige-rent membris organicis, cùm ſit cōtrarium potiùs uerum,& peruerteretur ordo naturæ:& ſequerētur mille abſurda. Et etiam ut declaraui in contradictionibus fibrę diuerſæ non ſunt cauſa diuerſorum motuum,ſed motus diuerſi potiùs ſunt cauſa diuerſarū fibrarum. Attractio igitur ut primum de ea loquar, cuius etiam opus aliarum opere prius eſt. Triplex eſt alia cibi,& potus cōfertim, & in magna mole aliter oporteret, ut hirundines ſuggere alimentum:alia eſt alimenti ut diſtribuitur, quæ fit per minima: non enim, niſi ſic comminutum poteſt concoqui:tertia eſt aëris ad temperandum cor, & cerebrum,& ſpiritum animalem & uitalem. Sic etiam neceſſarij fuêre tres modi atrahendi,nec plures,nec pauciores, & ſinguli ſingulis. Dico ergo quòd attractio cibi,& potius per gulam non potuit fieri,niſi per fibras nō per calorem,neq; per uacuum ſeu conſequentiam: quia per calorem non poteſt trahi, niſi quòd tenuiſsimè diſſolutum eſt:at non poterat ſic diſſolui, ut dixi, niſi hirundinum more non edere, ſed ſuggere cibum uoluiſſemus: igitur non potuit trahi à calore. Sed nec per conſequentiam,

quia in

quia in huiusmodi necessaria fuisset uia præ angusta, quæ in gula multa incommoda, & pericula attulisset. Secundò quoniam uentriculus fuisset mirum in modum ab aëre refrigeratus, adeò ut concoquere non potuisset. Sicut uidemus in tympaniticis, ideò oportuit ut attractiones fierét à fibris, coadiuuantibus etiam musculis, maximè in difficili deglutitione. Sed attractio nutrimenti ad iecur, non potuit fieri per consequentiam: eadem de causa refrigeratum enim fuisset iecur, & euersa uis concoctrix. Et etiam non potuisset diuidi alimentum ad minima: attractio enim quæ dicitur uacui, & ad magnas moles, ac graues, & ad diuisum humidum inutilis est, & ideò nō opportuna iecori, sed nec à fibris, quoniam illę non possunt sensim (ut dixi) trahere, sed corpulentum tantum, et ideò fuisset hęc attractio incommoda coctioni: quapropter iecur fibrosum factum non est. Quòd & si dicant uenas Messaræi per quas trahit esse fibris intertextas, quamuis de hoc parum constet, dubium tamen non est etiam ossa trahere, de quibus certum est non habere fibras. Relinquitur igitur ut fieret à calore, & quasi à proprietate. Simili ratione neque

aër à fibris trahi poterat: quid enim aëri cũ fibris? Diffugiſſet enim inter fibras: & ideò aſpera arteria eſt factæ tota leuis ob hoc, ne aër perſpiraret, neque à calore: nõ enim potuiſſet fieri attractio confertim, & ita animal ſuffocatum fuiſſet, & indiguiſſet calore immenſo: igitur oportuit ut fieret à conſequẽtia. Sed in hac neceſſarij fuêre muſculi, attollentes celeriter pectus, ſicut folles: & ita hæc attractio fit à uacuo per ſe, à muſculorum motu per accidẽs. Cùm ergo hæc attractio rurſus ſit analoga, difficilè fuit reddere rationem, quomodo à calore fiat, niſi de ea, quæ eſt alimenti, ſicut iecoris chyli renũ, ſanguinis in iecore diſperſi: nec quomodo etiam fiat ſatis docuit: alia, quę eſt aeris, procul dubio ſi à uoluntate fit etiam cũ ſenſu. Tertia uerò à naturali facultate, quæ caloris medio mouet fibras, & gulam ſecundùm appetitum, partim naturalem aliquo etiam modo uoluntarium. Si enim appetit ui animali, ergo etiam quod appetit naturali facultate trahere poteſt: aliter ille appetititus non ſolùm eſſet inutilis, ſed etiam damnoſus. Concurrit ergo in una ſpecie calor per ſe, ſcilicet in naturali: in hac ut cauſa generalis: & inſtrumentum functionis, con

ſeruans

ſeruans tantùm illam,non ut agens: ſcilicet in attractione cibi,in attractione autem aëris non concurrit,niſi ut adiuuat muſculos: ſed pectus dilatatum à muſculis dilatat pulmones: pulmones ob id attrahunt aërem: ſed ad cerebrum trahitur aër per nares eodem motu pulmonis.Inde portio quę aſcēdit per nares,trahitur motu conſequenti à cerebro, indicio eſt quod occluſa uia inter nares,& os nares nihil trahunt, & quod tā in inſpiratione, quàm in expiratione actio narium eſt conformis ad unguem, & in eodem tempore cum actione pulmonis, atq; oris.Calor igitur,ut calor naturalis, non ut magnus,aut paruus, ſed ut potens,ac benè temperatus eſt cauſa attractionis.Calor autem qui trahit,ut alimentum, & ex propria ui quantò magis augetur, & ualentius trahit,ſicut in diabete. Et de modo hoc dictū eſt in opere de dentibus. *Lib.3.in princip.*

Sequitur retentio,quæ eſt pars attractionis,& finis eius. Cùm enim appetat membrum aliquid:habitum cupit etiam retinere.Fit ergo eiſdem modis: ſed litigant aliqui,dicentes in attractione tendi fibras longas,in retentione obliquas. Aliqui tamen uolunt ex tranſuerſis expellentibus, & lon

gis trahentibus, simul extensis fieri retentionem, & in attractione humidum, iuuat ob id, quod res faciliùs labitur, & quod mébrum magis distenditur: sed nocet, quoniã membrum est debilius in trahendo: loquor nunc de attractione, quæ fit per fibras, sicut in gula, uentriculo, intestinis (quamuis sint, qui negent intestina habere uim attractricem) uesica, & huiusmodi. Siccitas autem contrarijs rationibus iuuat, & nocet cum tamen fuerit ualida plurimum nocet. In attractione autem partis aquosæ calor (ut dixi) & siccitas plurimum possunt: alimenti quoq;, sed p accidens nocet, quia trahit confertim & obstruit, & non potest concoqui. In attractatione autem per cósequentiam illa fit à musculis, ideò requiritur temperamentum partium, & calor multus influens. Humida si sint membra, non habent motus ualidos, sicca habent, sed celeriter corrumpãtur, & debilitantur. Retentrix ergo uirtus à siccitate moderata iuuatur in fibrarum operatione: immoderata autem qualitas, deijcit omnem actioné propriam cuique membro. Secunda Aphorismorum, & est generalis in qualibet etiam specie harum facultatum. Retentio autem spiritus indiget

indiget robore musculorum: Alimenti autem à calore minore melior est ob id, quòd non expellitur. Et ideò uidemus in frigiditate uentriculi retineri cibum, tum etiam, quia membrum constringitur. Vnde in retentione quauis, partes constringuntur. Hæc prima est post concoctricem, quę debilitatur, quoniam eius functio diuturna est, & continua, & ob id in ægris, & senibus prima est (ut dixi) cuius functio debilitetur post concoctricem, non tamen idem dicendum est de facultate. & ideò etiam facilè reducitur uerum, non ad perfectam integritatē eadem de causa, quia opus suum laboriosum est ob diuturnitatem, facilè ergo est initium reparandi, restitutio autem ad pristinum statum difficilis. Quò ad facultatem autem, prima quę dissoluitur est, quę ab animali pendet, quamuis in operatione sit magis manifestum, in attractione quidē maioribus uiribus egeat: in genere tamen sunt pares: quia non pereunt, nisi compagine membri dissoluta, & eo in casu necesse est omnes perire.

Concoctrix autem (nam hæc ordine naturæ sequitur) licet sola ex inseruientibus facultatibus sit absq; motu (nam retentrix

eſt etiam cum motu, ſed occulto, ut docent Philoſophi) fit à calore naturali, qui quantò maior eſt ex ſe, eò meliùs cõcoquit. Sed cùm eſt immoderatus, ideò ut conſumat ſubſtantiam, aut ſiccet alimentum, ibi ex defectu ſubſtantiæ, hic ex defectu humidi malè concoquit. Sed concoctio non eſt trium generum, ut reliquę facultates inſeruientes, ſed unius tantùm. Et calor idem ſi ſit cum humido temperato perfectius concoquit: ſed minus, ſi cum copioſo data ratione plus: ſed non adeò benè. Oſtendo autem utrumque, nam cùm ſit idem agens ut ſupponitur, & humidum retundat illius uim, ergo minus perfectè concoquet, quia tamen plus mollit, plus concoquet. Et ita breuiter uos docui, quęcunque poſſunt dici, de concoctione in pueris, qui plus iuuenibus concoquunt, ſed imperfectiùs. Contra iuuenes peſsimè, ſenes quia calor eſt minor, & humidum non copioſum, ut in pueris, nec temperatum, ut in iuuenibus: meliùs tamen concoquunt ſicca familiaritate ſubſtantiæ. Concoctio autem eſt opus naturale, æquale in omnibus rebus, quæ per calorem deducant rem ad ſuæ ſubſtantiæ ſimilitudinẽ: calor enim quiuis, & igneus,

&

& putridus, & naturalis, cupiũt aſsimilare id, quod patitur ei, à quo prodeũt: quia ſi ſe ſeruant in illo cũ cupiant ſe ſeruare, omnia, aſsimilare cónanť ei, à quo prodeũt. Sed qd de ſolari calore, nũquid cupiet efficere aliũ Solem, aut ſimilẽ ſubſtãtiã ſolari? Reſpõdeo q, ille calor non eſt ſolaris ut eiuſmodi eſt, ſed aẽreus, & ideò cupit reducere materiã ſubiectã in aëris naturã, nõ eſt ergo concoctio res quædã propria, quò ad finẽ, ſed actio propria cum fine cõmuni, tùm à cauſa, quia eſt ut agẽs efficiat ſimile, & illud ſimile aliud ſimile. In calore aũt proprie (ut dixi) & ideò etiã generatio eſt ſimilis duplici cauſa tum generali, quoniã omnis actio eſt ad ſimile, tum quia generatio indiget calore, & calor intendit generare ſibi ſimile, ut diutiùs poſsit pmanere. Prima aũt eſt, quæ debilitať inter alias functiones in ægris, & in ſenibus, quoniã ſi prima poſt ipſam, debilitatur retentrix inter cæteras: & coctionis opus indiget retentricis opere: igiť coctionis opus primũ debilitať inter reliqua, & illud ſolet antecedere flatus. Vnde flatꝰ multus in ſenib. eſt ſignũ imbecillitatis concoctricis, totius tamẽ functionis abolitio ſeu facultatis etiam eſt ultimũ omnium aliarũ,

quia non uiueret, niſi nutriretur: nam anima quæ nutrit ſemp eſt in actu, dicebat Auerroës primo de Anima. Similiter reſtituitur facilè etiam ab initio, quoniã actio eius eſt familiaris naturæ, & minus laborioſa, ut etiam retentricis, quia cõſiſtũt una in quiete prorſus alia in motu occulto, ſed reſtitutio integra eſt difficillima, & longa, tũ quia opus ſuũ eſt laborioſum, tum quia præſupponit reſtitutionem duarum aliarũ facultatum per ſe attractricis, & retentricis: expultricis autem non per ſe: Eſt autem retentricis facultatis duplex munus retinere & cõplecti: hoc autem multum refert ad coctionem, ut tertio de Facultatibus naturalibus,
Cap.4. & alibi ſæpè. Vnde uitiata retentrice magis ob ſecundã expultrix inſurgit, & eijcit cib. ante tẽpus, quia corrũpitur, & fit odioſus: q̃ ob impedimentum primæ functionis.

LECT. XVI. SVPER EODEM TEXTV XVII.

VNde ſequitur expultrix, quæ eſt difficilioris cognitionis, & plures etiã habet cauſas, & cognoſcendi, & rei. Et rei quidem, quia omnes eas habet, quas attractrix, & retentrix,

trix,& præter eas. Flatum hic enim impetu suo cogit exire, contenta etiam in uita natura, sed hæc species expultricis non propriè naturalis est: cognitionis autem, quia ad expellendi actum necesse est, non solùm præcedere cognitionem noxij præsentis, ut in attrahendo, sed exigitur aliquid plus, quoniam ex iucundo, ubi transierit in molestum, uel etiam inutile statim protruditur. Cum enim uentriculus sibi cōnexerit, & quod satis est attraxerit pro alimento, nō uidetur bonum ei amplius retinere, quòd superest, ideò ut odiosum expellit, nisi forsan in grauitatem quis retulerit. Aliàs disputauimus abundè an particula ulla ex Galeni sententia in alia protrudat, quòd continet, uisumq; est, quod solum, quæ indigent trahant, non quòd particula ipsa transmittat, nisi cum protrudendum prorsus extra corpus, uelut intestina fæces, uésica uriná, cerebrum mucum, pulmo screatum totum corpus sudorem hæmorrhoidarum, uenæ, & uteri, & nasi sanguinem. Vnde enim hæc exibunt, nisi protrudantur? At uerò intùs sufficere solum attractionem mihi uidebatur, tandem tamen ex quodam fragmento, hoc genus expultricis etiam apud Galenū

inuene.

inueneram,sed satis obscurè.Nūc uerò clariùs id interpraetabor.Etenim Galenus expultricem admittit, & fatetur, quod membrum expellat,quæ superflua sunt: non tamen ita inquit ut transmittat ad aliud membrum utilitatis illius gratia:sed quacunque potest illo ad quod truditur rapiente. Atq; sic is motus ex duobus componetur, iuuabitq; alter alterum communi scilicet, quo membrum expellit, quacunque eat quod truditur,& proprio, quo trahit à particula.

Paulò post medium. Et fuit sentētia Hippocratis primo de diæta.Ex qua apparet clarum discrimen in hoc expultricis, atque attractricis: nam facultas,quæ attrahit, tanquam utile sibi trahit, quę uerò expellit,non ad certum membrū, ut illi proficiat protrudit: sed solùm ut se exoneret, ex quo manifestum est, quod iá antea diximus,scilicet in retentione esse laborem quendam, atque motum obscurum

Cap.13. tamen.Vnde natura cum primum cessat utilitas ab eo,cupit se exonerare uerba illius ex tertio de Facultatibus naturalibus subijcere opportunum duxi. [Singulæ enim particulæ ubi conuenientem succum attraxerunt, deinde ex retento fructum cœperūt:totum quòd superfluum est:quàm possunt ce-

ſunt celerrimè, cõmodiſsimeq́; pro ſuperuacui ipſius huc illuc'ue momento abijcere properant. Eoq́; uentriculus, quòd excrementorum in eo fluitat, per uomitionem expurgat: quòd ſubſidit alui deiectione. Atque id eſt, quod animal eſſe nauſeabũdum uentriculus, ſcilicet ut per uomitionem uacuetur impetum capeſcere. Ergo tantá uiolentiam, uehementiamq́; excretiua uis obtinet, ut ubi in morbo, quem εἰλεὸν Græci uocant, tranſitus omninò præcluſus eſt, uomatur ſtercus. Et rurſus ibidem. Cùm itaq; particula quæq́; ſimiliter uentri appetat utique & nutritur, & nutrimentum amplectitur ad eundem, quo uenter modum, id undique conſtringit. Conſequitur autem neceſſario hoc opus cibis quidẽ ceu prius eſt dictum, ut concoquantur uentre, ſcilicet non iccirco circa illos ſe contrahente, quò reliquis partibus eos reddat accommodos (Sic enim nõ tam naturale eſſet organum, quàm animal, quod ratione, menteq́; præditum, quod melius eſt eligeret) Verum ipſe iccirco circa cibos ſe conſtringit: quod totum eius corpus, & attrahendæ propriæ ſibi qualitatis, & eadem fruendi, ſicut ante monſtratum eſt uim obtineat. Accidit uerò

interim,

interim,ut cibos alteret: iam uerò ubi impletus, satiatusq; eorũ humore est, ꝑ onere eos de cætero habet: Ergo quòd redundãs est, statim abijcit, ac deorsum trudit: ipse scilicet ad aliud opus, nempe ut agglutinet conuersus. Hoc in tempore nutrimentum cum per tota intestina permeet per uasa, quæ ad ea pertinẽt rapitur: plurimum quidem in uenas exigua quædam portio in arterias: ceu infra mox docebit? Iam hoc tempore etiam intestinorum tunicis apponitur? At mihi omnem (uidetur) iam naturæ circa nutrimentum operam in tres temporum uices cogitatione partire. In prima quidem simul, & manere id in uentriculo, & concoqui intellige: tunc uentri ipsi ad saturitatem apponi: aliquid uerò eius etiam ad Iecur ascendere. In secunda transire id ad intestina, ijsque ipsis ut iccirco ad saturitatem apponentem portiunculam eius exiguam in omnẽ corporis partem ferri. Porrò hoc tempore, quod in primo est appositum in uentriculo affigi intellige. In tertia uerò temporis portione uentriculum quidem iã nutriri ijs, quæ affixerat planè sibi assimilatis: affigi uerò tam iecinori, quam intestinis, quæ ijs fuerant apposita: præterea in o-

mnes corporis partes digestionem, appositionemque fieri.] Constat ergo de hoc ipso ut uno exemplo loquar (nam quæ uia ueri docendi eiusmodi est, ut uno perfectè explicato omnia ad eius norman intelligantur. Nanque si singula quis enarrare uoluerit, nil ampliùs efficiet, & librum tamen in immensum augebit: sin uerò diuersa, sed imperfectè singula cupiens omnibus satisfacere difficillima reddetur doctrina, & nihilo seciùs tota erit imperfecta) quod expulsio cibi è uentriculo, & attractio eius à iecore duobus motibus constant: uno quidē, qui fit per fibras confertim, à uentriculo, neque enim expulsionem cōueniebat sensim fieri, ut neque attractionem confertim. Nam in hoc, & coctio impediebatur, & obstructionum periculum erat in illo: membrum fuisset impeditum diutiùs, & mala etiam qualitate affectum. Cùm uerò duo hi motus nullo modo inter se conuenire possent, ut confertim aliquid ab uno membro expellant, & simul sensim trahatur ab alio, necesse fuit quietem intercedere, quæ fit chylo translato ad intestina maximè Ileon, atque ita diuisus chylus per sinuosam reuolutionem, atque in eo quiescens, tum in

alijs

alijs inteſtinis trahitur ab ipſo iecore, ita compẽſata ratione motus illi ſibi inuicem famulantur. Vnde perſpicuum eſt, quod ab initio intendebamus duo tantum eſſe genera expulſionis cum attractionis ſint tria, neque enim eſt ulla expulſio, quæ à calore ſenſim fiat, ſed omnes uel à fibris cõfertim, uel ſubſidente membro uel à lacertis ſeu muſculis: Vnde hæc tertia loco alterius quæ deficit ſubſtituitur hinc etiam patet defluxiones quę ſenſim fiunt, uelut ſanguinis hęmorrhoidalis, menſium, pituitæ per aluũ, ꝑ nares, nõ eſſe naturales ſimpliciter, ſed confertim factas, uerũ impeditas aliqua cauſa, ueluti anguſtia uenarum, lentore materiæ paucitate atq; huiuſmodi, ſecus fiũt omnes ex propria grauitate, aut flatu, aut proprio impetu materię. nã neq; hic deeſt in corporibus animaliũ, ut materia ꝑ ſe, uel calore, uel grauitate motũ citat: ſicut uidemus in uaporib. qui ex aqua aſcendunt ex pluuia: quæ rurſus ſpontè deſcendit nemine protrudente, fiunt & alię ob contentricis facultatis imbecillitatem: idq; proprium eſt earum expulſionum, quæ ſenſim deſtillant (hoc enim frequentius eſt) tum materiæ pondus, ac fluxa natura: uel leuitas cum im-

petū iuncta, quam quod naturę conet̃ confertim expellere, & impedita hunc motum defluxionis paulatim efficiat. Sed emergit dubitatio, quomodo materia protrudatur à corde ad cerebrum, à pulmone ad fauces, aut contra in angina? quia cum membrum non mittat ad locum certum: neque cerebrum, aut fauces trahunt, quia nō trahunt, nisi utile: igitur non poterit transmitti? respondemus quòd quatuor modis: primum ex dolore. Natura enim trudit sanguinem, dum properat causam doloris expellere in membrum aliud. Secundum, quia materia, aut uapor leuis est, & ascendit: aut crassus, & grauior, & descendit. Tertium quia mēbrum ad quod transmittitur est calidum, & ea causa trahit utile, & inutile, cum uicerit propriam membri naturam. Quartum quia alia membra ualidiora dum expellūt in illo conflictu truditur in imbecillius. Ex tribus ultimis causis fit una (dixi) historia uirtutis expultricis: non ut reliquarum facultatū simplex, & perspicua, sed uaria, & difficilis, & obuoluta: atq; etiam ut ita dicam obscura. Eijciuntur ergo à musculis primū fæces, quoniā confertim expelli operepretium erat, ne nostra uita perpetuo in expel-

3. Meth. cap. 4.

lendis fæcibus esset occupata: tum etiã ob inuolutionem intestinorum, & ipsorũ excrementorum duritiem, idq; opus ponatur pro primo expultricis genere. Sed tamẽ ne ignores persæpè hoc munus etiam esse solius facultatis naturalis, ut in fluxibus uentris cum etiam nobis nolentibus per fibras solas intestina fæces eijciant. Adeò ut sint tres modi expulsionis: ſęcum per solos musculos cum natura torpente ad munus, timentes nobis consilio conamur eas expellere per sola intestina, cùm uelut in fluxibus fæces nobis inuitis emittimus, & per utrunque cum natura mouet, sed ob anum constrictam non possumus: tunc compressis musculis uentris adiuuamus opus. Secundum uerò est, quòd fit à fibris ut dictum est comprimentibus, ut dum cibus epiloro protruditur ad intestina. Estque alius modus, dum uomitu, quæ in uentriculo contenta sunt, eijciũtur: neq; enim per musculos is motus fit, qui nulli sunt huic operi delegati, neque per solas fibras: tantùm enim impetus concitare non possunt. Sed est genus motus uoluntarij: cuius iindtio est, quod imaginantibus nobis persæpè excitatur etiam nulla noxa in uentriculo re pcepta:

pta: sed & nó sine sensu nostro uomitus: sit quòd uerò huiusmodi est ad facultatem animalem pertinet. Namque excretio, quæ per pilorum fit omninò sensum nostrum latet. Fit ergo eiusmodi motus à parte carnea, quæ in exteriore regione uentriculi est: eaq; uicem gerit musculi: ac in functione: ut medium quiddam etiam fit functione: ut medium quiddam etiam sit functionis naturalis atque animalis, eius tamen initiũ animale est. Causa uerò naturalis potest esse actio mista ex utroque: quod enim incitetur, quod inuertatur fundus hoc animale est: & ad eam facultatem pertinet: quòd abhorreat contẽtum siue cibum, siue humorem, quodque inuersus constringatur, & expellat hoc totum naturalis facultatis est, ac functionis. Tertium exemplum est in expulsione spiritus, quæ fit subsidentibus pectoris partibus, atque ob id etiam pulmone cõstricto. Pectus autem subsidet, uel sponte grauitate sua, ut secundo de motu musculorum habetur: uel si opus sit celeritate coadiuuantibũs musculis intercostalibus, ut in uocib. magnis, atq; clamorib. Cap. 9.

Ex hoc liquet expultricem facultatẽ nihil cum calore habere, nisi forsan, uel suma-

mus calorem pro uirtute. Virtus enim quò ualidior est, proculdubio uehementiùs expellere potest: aut quoniam calor ipse mordeat, & excitet facultatem ut debilem, & acri humore: aut quoniam flatum citat, ex quo (ut dixi) imago quædam functionis ipsius expultricis adueniat. Flatus enim omnia hæc pulchrè referre potest, hosq; motus efficere: uelut Hippocrates testatur longo sermone. Liquet igitur cur Galenus hác rem de calore, quomodo adiuuet expultricem facultatem inuoluerit. Nam est, ut in prouerbio, qui quærit nodum in scirpo, & Mariam Rauennæ, cùm nulla esset eiusmodi: ita nulla meta caloris, uel augere, uel minuere opus facultatis expultricis potest. Nec ipsam reddere robustiorem: nisi (ut dixi) centies, quatenùs frigiditas, aut immoderata quælibet qualitas dissoluit instrumentum, atque illius omnes ex æquo fermè functiones. De sicco autem, & humido alia ratio est: instrumentum enim moderatè siccum, & temperatum proculdubio ualidius est, non solùm in huiusmodi functione: sed & in attractione, & retentione: plus tamen iuuat siccitas opus contentricis facultatis, quá expultricis: inde expultricis,

In libro de Flatibus.

quàm

quàm attractricis (loquor de ea, quæ per uil los fit: nam de calore iam diximus, nullam esse ei partẽ in expultrice facultate, aut functione). Quocirca meritò iam dubitare expedit, quónam pacto in mortuis fiat expulsio excremẽtorum, & per uomitum, & per secessum, tum etiam crepitus uentris? Idq; contingit à frigore: constrictis enim membris, atque fibris maximè adiuuante flatu, tales expulsiones contingunt magna cum admiratione. Oportet autem ad hoc tria cõcurrere flatum, materiam multam, liquidam, & refrigerationem celerem: quæ contingere solet ubi calor in materia aquæa, aut serosa cõstitutus sit. Celeriter eñ refrigerant membra, & antequam spontè exoluantur: quæ uerò secùs accidunt, & sensim proueniunt effluxiones sunt ob multitudinem liquidæ materię, debilitata concoctrice: sicut accidit, uel cibato ægro nimis copiosè, ut fieri solet, aut rupto aliquo abscessu, aut ex translatione cadaueris ꝑpter motum & situm. Iccirco ex omnibus his colligere licet differentiam functionis à facultate: functio enim primùm semper facultatis munus est, sed imago functionis nõ ita: uelut quæ ex flatu, aut imbecillitate cõten-

tricis facultatis destillatio prouenit, aut uomitus imaginem præbent expulsionis, & functionis expultricis facultatis, non tamē sunt opera eius, neque functio dici potest. Rursus functio multis modis præpediri potest, corrumpi, tolli illæsa facultate. Et modi quidem, quibus functio læditur, diuersimodè iam nimis noti sunt: facultas autem non potest lædi ob animam etiam, si anima mortalis esset, nisi ea prorsus dissoluta, & iam mortuo homine, quātò minùs cùm sit immortalis. Sed neque ob functionem dici læsa potest, relinquitur ergo ut læsa tantùm, aut sublata dicatur, quando proprium instrumentum fuerit in ea parte similari, ita dissolutum, ut omninò extra naturā suam fuerit: nec substantiam debitam retineat, ut primo ac secundo Methodi de chrystalloide. Nec ergo calor, aut frigus obsunt facultati, sed bifariam nocent, aut functioni solum, cùm sint instrumētum eius: aut etiam corrumpunt facultatem non per se, sed corrupta substantia proprij membri. Diximus enim facultatem esse uim animæ, communicatam membræ, tanquam subiecto, & spiritui tanquam medio per uitam. Et facultates quidem magis iunctæ sunt in origine:

quia

quia cùm ad animam referuntur, omnes una sunt: propriè tamen magis diuersæ functionibus: quia diuersæ prorsus natura sunt inter se, & simplices. Functionum autem uarietas magis, quàm facultaté perspicua est sensibus: opere autem ipso, & naturę munere minus. Nam idem chylus simul expellitur à uentriculo, retinetur ab intestinis, trahitur à iecore.

LECT. XVII. SVPER EODEM TEXTV XVII.

SVperest, ut dicamus, de facultatibus animalibus, quæ diuiduntur in motrices motu uoluntario, & in sensitrices, & ea, quæ sentit est duplex, quæ sentit præsente obiecto. At illa diuiditur in quinque sensus: alia uerò sentit absente obiecto, atque illæ tum sedes earum multipliciter uariantur numero. Quidam enim tres, quidã quatuor, aut quinq;. Et quia hoc esset magnum Chaos, ideò oportet singula capita distinguere, nã principalia fuere tria. Dico ergo quòd in nobis tria sunt genera motuũ naturalium. Et sunt post uiolenti à grauitate, & à flatu, & quidam motus etiam est à grauitate na-

turalis,ut descensus pectoris: qui licet sit à grauitate est tamen naturalis ratione finis, qui est utilis homini. Motuum igitur localium naturalium unus est à facultate naturali, de quo dictum est: Ali sua uitali de quo mox dicemus. Tertius est ab animali, & iste est multiplex, atque adeò diuersus, ut plures dubitauerint de illis. Primus ergo est notissimus, qui fit à musculis, uel quia id, quod mouetur sit musculus: hoc enim est generale in huiusmodi motibus, quòd musculus per se moueatur, ratione qua motum efficit: membrum autem per cõsequentiam: sed ratione finis mouetur membrum per se: quia hoc intendit natura principaliter: musculus autem illi famulatur: Declaraui etiam aliàs modum, quo membrũ mouetur à musculo, ignorantibus nobis talem musculum: quia anima, quę est in membro, saltem per facultatem mouet membrum, motu imperante, & initium prębente, unde musculi illi delegati, statim postmodum tanquam admoniti illum perficiunt, & motum descensus (ut dixi) adiuuat grauitas membri. Et secundus motus est in quibusdam partibus secundum uoluntatem, & nõ fit per musculum secundùm illos, quia musculus

sculus semper mouet trahendo uersus principium suum, sed lingua mouetur dum exeritur, ita ut uel à nullo musculo moueatur, aut saltem non se trahente uersus principium sui ortus: contraheret enim illam. Et hanc difficultatem attigit Galenus in libro de motibus manifestis & obscuris: quocirca etiam ut refert in Primo de motu muscu- *Cap. 5.* lorum, nonnulli opinati sunt linguam totam esse unum musculum, & ideò tota semet posit mouere: quòd ni à Galeno ne- *Cap. 4.* garetur, forsan quæsito aliqua ex parte satisfacere possemus. Hoc quidem etiā paulò antè attigerat: sed suo more ad difficultatē conniuens illam subterfugit. Id idem agit *Cap. 3.* ubi ex proposito rem tractat: attamen cum præterire non posset causæ inquisitionem *2 de Fa.* omittit. Sed neque Vesalius quicquam af- *corp.* fert, cùm non potuerit etiā latere hæc quæ- *Hum. cap.* stio iam à Galeno mota. Verum uidetur ea- *19. & 23.* dem esse difficultas de motu brachij, cùm extenditur, uel in rectum, uel in sublime: Nam infra extenduntur brachia pondere suo: cum motui assueti musculi etiam supra attollunt: medio quidem eius, qui secūdus in ordine oritur à iugulo, & ad scapulā protenditur, in altumque brachium erigit. Et

ut mihi uidetur est etiam uis quædam in musculis,qua se extendant, non solum con trahant ad suum principium,atque ita brachium: & lingua, quasi distentis musculis tenduntur. Quamuis enim conetur tueri extensionem fieri per musculos externos, tamen aliud est directio membri, aliud extensio, ut luce clarius est: nam per musculorum opus semper membrum decurtatur, dum laxatur fit longius. In extensione non solùm tenditur,sed fit longius,& de hoc est quæstio. Ideò dico quòd hæc quæstio pendet ex prima:nam membrũ dum cupit extendi, inchoat motum, quem musculi postea complent: sed quia hic motus est contra eorum naturalem inclinationem, scilicet ut se contrahant ad suum principiũ, ideò motus extensionis est imbecillissimus omnium motuũ in homine, & maximè fatigat eum adeò, ut sit experimentum præcipuum robustissimorum uirorum. Dico ergo breuiter quod motus linguę dum exeritur,& mandibulæ inferioris,dũ ante protenditur, & brachiorum fiunt ab extensione musculorum, & quod quilibet musculus habet duas functiones:unam qua retrahit se ad suum principium, & est ualidior: aliam

1.de motu musculorũ. Cap.6.

aliam imbecilliorem, qua extẽditur: & hoc est, quia est instrumentum uoluntarij motus ergo habet facultatem ad opposita. In hoc enim differt uoluntas animalis ab appetitu naturali, quoniam illa est, ad utrunq; oppositorum naturalis ad unum tãtum: ergo Galenus cogitur fateri unum ex his tribus, uel quod musculi non mouentur à uoluntate, sed à natura: uel quod uoluntas nõ potest super opposita: uel quod membra non mouentur à musculis, sed ipsa mouent musculos. Quæ omnia cum sint absurda, & quòd uidemus sit cõtra ipsum de motibus istis: liquet musculos omnes bifariam à uolũtate moueri, sed natura ob membrorum grauitatem, & ut motus essent ualidiores addidit musculos ex aduersa parte: ideò linguę eductio ex ore imbecillis est, sed nulli usui necessarium erat, ut motus ille esset ualidus, aut quod impetu extẽderetur, aut tensa eo modo maneret. Et certè cui cordato uiro in mentem uenire posset, ut natura parti alicui motum unum dedisset, à quo non posset nisi per aliam liberari? Tertius motus est respirationis, qui cùm fiat nobis dormientibus, & profundè, difficile est tueri, quoniam pacto à uolũtate proficiscatur.

Nam

Nam & ſæpe citra uoluntatem deſiſtit, ſæpè mouetur, ſæpiùs uariatur nobis non aduertentibus, & in his, qui delirant. Quamobrem melius eſt concedere uim naturalem muſculis, qua moueant in his, quæ neceſſaria ſunt. Atque hanc ſubiectam tamen uoluntati ut augere, minuere, cohibere, uariareque poſsit pro arbitrio: ſecùs ſuo munere fungatur: ut ſit perſimilis uirtuti cordis, partim cæterorum muſculorum, atque ita miſta: Neque enim exemplum quod adduxit de ſeipſo cum dormiens ambulauit ſimile eſt: quoniam & ſi dormiret, tamen imaginabatur, atque ideò fungebatur uice ac muneribus uigilantium. Quin etiam dormiẽs quandoque mouet crura, brachiaque, uel quia ſomniat, & tunc uoluntarius eſt motus, ille uel citra inſomniũ ex offenſa, quoniam inſtrumenta illa parent uirtuti ſenſitrici. Quartus motus eſt titillationis, qui eſt uoluntarius eo modo, quo etiá contractio membrorum ob punctionem. Eſt enim & in titillatione moleſtia, & nõ leuis licet uoluptati iuncta adeò, ut aliqui præfocentur. Quintus eſt ſingultus, tuſsis, oſcitationis, qui ſunt naturales, quoniam uoluntati minimè obediunt, niſi medio alterius, uelut

& uomitus. Vomitus aliquãdo mouetur ex phantasia, quã quidẽ uocãt imaginationẽ: ergo uomitus & tentio uirgæ sunt sub eodem genere reponendi. Nam sunt naturales, quia nobis non cogitantibus adueniunt, dicuntur tamen uoluntarij, quoniam cor, quod est principium omnium operationum mouetur ab illis imaginibus sicut etiã in timore, de quo dicemus. Tussis tamen & singultus sunt prorsus naturales. Sextus est excretionis fæcum, de quo supra dictum est.

Sensus autem exteriores habent uim ab anima, & subiectum proprium, & cognoscunt sensilia propria per se, & communia, & priuationes. Sensilia communia sunt magnitudo, numerus, figura, motus, & quies: hæc dignoscuntur secundo & minùs distinctè quàm propria sensilia, quoniam propter illa. Ita ut nisi oculus agnoscat colorem, nõ potest cognoscere motum, neq; magnitudinem: magnitudinem igitur cognoscit, quia huius coloris & minus quàm colorẽ, & neque adeò distinctè, neque certo, sed sępiùs fallitur ut bifariam præcellat cognitio proprij obiecti eam, quę est communis, scilicet quòd per se, & primo unde etiam magis

gis priuationem ſenſus nō agnoſcit, utpote tenebras oculus, ſilentiū auditus: ſed interior ſenſus deſtitutus illa uoluptate, quā per exteriorem ſenſum percipere aſſuetus erat. Ita cenſet Priſcianus in primo de Anima.

De interioribus autem ſenſibus magna lis eſt: primū de numero, quidam enim poſuerunt tantum tres, memoriam, phantaſiā & rationem. Quidam addunt ſenſum communem, alij etiam intellectum: nos uerò & habitum quendam ſcimus ineſſe toti corpori, non ſolum memoriam: qui in uſu poſitus eſt: adeò uerò à memoria alienus eſt, ut ſi coneris recordari eorum, quæ didiciſti in cheli pulſanda, etiam amittas habitū, quem habebas. Secunda quæſtio eſt de loco harum facultatū, an ſint in cerebro, uel in ipſa anima? Et ſi in cerebro, an toto, an parte aliqua? et ſi in parte aliqua, an habeāt ſedes diſtinctas? Deinde ſi in toto, ſingulæ uel eadem parte, an omnes in eadem? Tertia eſt, quomodo natura differant? & an intellectus ſit idem cum facultatibus alijs, ut uidetur uelle F. Et ad hoc adducit hanc rationem: uniuerſale ſi ſit, eſt imago. Cōmunis multis eiuſdem naturæ, ſed hoc appræ-

hen-

henditur à phantasia:distinguitur, aut iungitur à ratione:reponitur à memoria. Et similiter incorporea non cognoscuntur à nobis, nisi per imagines à sensu perceptas: ergo nullus intellectus præter has tres facultates est necessarius. Et cùm quispiam habuerit has tres uirtutes perfectas, dicetur esse præstãti intellectu. Cùm enim in omni genere cognitionis seu per sensum exteriorem, seu interiorem sit delectatio, per se in operatione, & tristitia, uel ratione instrumenti, uel ratione annexi cum obiecto: ut si sit immoderatum, aut connexũ rei odiosæ, aut ratione priuationis: in qualibet etiã facultate, seu quæ cognoscat uerè, ut sensili, seu naturaliter tantùm adest uoluptas, & dolor, & in obiecto triste atque iucundum: atque ita desideriũ & odium, ideò in phantasia est uis ad utrumque horum: & hæc est uoluntas. Et hæc Fracantianus ex opinione antiquorum falsa, & ridiculosa indigna puero toties iugulata ab Aristotele, & qđ maius est à sensu ipso. Homo enim intelligit uerè, & procedit intelligendo usque ad Deum benedictum, & uoluntas, quæ non potest seligere aliud à sensu est uolũtas suis & non hominis, sed ignoscendum est anti-

quis

quis eo sæculo non plus scientib. Est postmodum tertia facultas, quam uitalem uocant, cui Galenus duas partes tribuit, motũ scilicet cordis, & pulsus, qui est unus, & fit eodem tempore, & ideò per regulam Geometricam etiam inter se, & conueniunt in eleuationis, & depresſionis tempore, non tamen in magnitudine, neque robore, neç æqualitate, nec plenitudine, quoniam potest esse materia, aut inflãmatio in uno latere, & non in alio, & ob id non diligenter inspicientibus uidetur uarietas in celeritate, aut frequentia inter pulsus diuersorum laterum: alia facultas propriè dicitur uitalis, per quam homo uiuit: sed quoniam medici eam spoliauerunt omnibus uiribus, cũ & sensum, & motum tribuerint cerebro, & facultati animali, & reliquas uires: puta generare, concoquere, nutrire naturali & iecori, ob id nõ habent quid dicant de hac facultate, quã ponũt in calore cordis, & motu illo perpetuo, quẽ etiã si potuissent illi ademissent: sed cùm fiat in ipso corde met nõ reliquerunt, nisi has duas facultates nudas illi. Nec est locus disceptandi cum eis in tam fœcunda historia, qualis est hæc, sed adijcere duntaxat uolo, quę sint necessaria illi. Primum

mum ergo scire debet, quòd uitę partes necessariæ (ut habet in libro de Medicis Diffinitionibus) sunt cor, cerebrum, iecur, pulmo, & uentriculus: quia horũ tria sunt principalia, reliqua duo subministrant eis alimẽtum: nam cerebro cor, & iecur: & ipsum per se sibi subministrat aërem, aut ut aliâs dixi, pulmo. Hic posset meritò quæri, quandoquidem uitalis facultas à pulmone per respirationem sustineatur: eius autem proprium munus sit pulsus, quod nam horum sit magis ei necessarium? Nam uidetur magis proprius pulsus: cùm tamen sine pulsũ per tres dies uiderimus ægros uiuere sine respiratione, ne per horam quidem. Sed nõ credendum est in illis cessasse pulsum cordis, ut corporeum: neque enim sine pulsu cordis, uel tantillum uiuere possunt. Propterea cùm carporum pulsus cessat cordis regionẽ explorare oportet: nam si frequẽs sentitur iam res in extremo est: si solum paruus, sed uelox aliqualiter, nec multum tardus, nec frequens uiuere adhûc potest. Et licet cor posit pulsare cum arteriæ ex toto cessant, si tamẽ per quædam interualla cesset solum motus arteriarum & non sit uitio membri, tũc necesse est easdem sentiri differentias

6 de ... da Sanitate.

9. Methodi. cap. 10.

 rentias

rentias in motu cordis. Propter ergo motum hunc tam ualidum,& calorem, qui uice ignis depascitur corpus, non propter alias facultates solùm est necessarius cib. in
Com.44. ægrotantibus. Primo de uictu in acutis, quem si non dederis duo maxima pericula imminent, scilicet: ut uel concidat motus, & illico suffocetur: aut ne calorem suum subtrahat, per quem naturalis facultas manet,& cesset coctio, & eger ex morbo pereat. Cordis autem munus est per arterias uitalem spiritum delegando in quibuscunque membris uitam influere, atque retinere, & hanc maximam functionem dicit Galenus fouet, & excitet frictio, ita uersa uice à quibuscunq; immodicis euacuationibus euertitur. Secũdo ex doloribus acerbissimis, præcipuè internis,& si cum febre sint. Tertiò ex intemperiebus, ut primo ad Glauconem,& eius propriè dicit indicium est pulsus. Dico magis roboris tamen: aut saltem euidentius, quam imbecillitatis.

LECT. XVIII. SVPER TEXT. XVIII. ET XIX.

Succi corrumpentes, & totum, & partem: & extrinſecùs, & intrinſecùs.

CV'm declaraſſet quod alimentũ eſt, quod facit ad exile, quod forſan melius æquiuocè poſſet dici alimentum, aut tanquam cõtrarium, quoniam non uice fungitur alimenti, ſed deſtruit, uel quia diſſolutum antequam apponatur, & perinde eſt, ac ſi non eſſet omninò, uel quia appoſitum corrumpit, ſeu ſit primum, ſeu ultimum alimentum. Per primum intelligit, quod futurum eſt alimẽtum, ſcilicet cibus, uel etiam poteſt dici humor, & ſimiliter quod ſimile eſt alimento, & eſt humor ſecundùm unam expoſitionem alio modo alimenti excrementum utile, ſicut ſemen & lac, de quibus dictum eſt hic declarat, quomodo ſucci reddant exile corpus nõ diſſoluti, ſed appoſiti. Erat enim illud membrum obſcurius diuiſionis in primum alimentum quod diſſolutum eſt, uel appoſitum, aut ultimum diſſolutum, uel ap- Com.

 poſitum,

positum. Est enim secundum membrum ut liquidum est inter quatuor, & dicit, quod quadrifariam corrumpunt succi, & per hoc intelligit reliqua membra, quæ sunt duo: ut sint omninò sex. Primũ totũ corpus & intrinsecùs, sicut febris, & morbus regius totum corpus: & extrinsecùs, ut lepra, scabies, leucophlegmatia, totum corpus intrinsecus & extrinsecus elephantiasis, propriè partem intrisecus ut abscessus singuli uiscerum: & humores collecti in membro, atque infarcti, aut contenti in cauitate. Item ascites exterius, uelut uitiligo, impetigo, herpes, erysipilas: interius & exterius partẽ in sphado & carienomate. Hæc hucusque pro textu.

Cap. 50. Inquirenda præterea duo sunt. Primum quidem quare corrumpatur totũ, aut pars in uno morbo magis, quàm in alio: uel intrinsecus, uel extrinsecùs, & circa hoc scire decet, quod ut habetur à Galeno in libro artis medicæ. Duo sunt membra, quæ supra totum corpus influũt, & ei humorem subministrant, cor, scilicet per arterias, sanguinem flauum, tenuem, calidum, & iecur, sanguinem per uenas crassum, rubrum temperatum. Duo quoque sunt genera morborũ,

unum

unum quod dicitur fieri ſemper, & non factum eſſe, & eſt febris putrida, hoc igitur genus occupat neceſſario totũ corpus, & corrumpit operationes, quia cor tranſmittit per arterias calorem, & ſpiritum per totum corpus. Cùm ergo ſint corrupti ſpiritus, & ſanguis neceſſariò corrumpit totũ corpus intrinſecùs, non corrumpit autem extrinſecus, quia non eſt morbus factus, ut habetur ſecunda Aphoriſmorum. Quæ uerò proueniunt ab hepate trifariam ſunt: aut enim natura eſt impotens, ſicut in morbo regio (& hæc tacta ſunt in Promptuario) quia nõ poteſt extrinſecus tranſmittere & ita totum corpus corrumpitur intus, ſed non extra, uel potens ualdè, & ita protruditur extrà, & fit ſcabies, uel lepra, uel iecur eſt potens, ſed materia eſt nimis praua, & multa, & tũc expellitur tenue, & remanet craſſum: & pars, & non totum: & ita inficitur corpus intus, & extrà, ſicut in elephantiaſi. Si uerò non à iecore, ſed paulatim collecta materia, non omninò ſæua protrudatur ad cutim, fit morbus in parte tãtum, & exterior, ſicut in uitiligine, & impetigine dictum eſt & ſimilibus. Si autem natura materiæ non dominetur, fit morbus in parte interna tantum,

Com. 22.

Parte 2.

tum, uelut dixi de phlegmonibus uiscerũ, aut scirrhis, aut ędematibus, uel choli dolore. Sin aũt natura ualida sit, sed materia nimis contumax expellitur (ut dixi) tenue & pars, & remanet crassum, & pars uelut in sphacelo, carcinomate, strumis, & huiusmodi, hæc omninò clara sunt, ut dici solet lippis atque tonsoribus. Verùm relinquuntur quædam obscuriora, uelut de morbo regio nigro, qui uidetur fieri uitio totius corporis intus, & tamen est à liene? & respondeo ad hoc breuiter bifariam. Primum quod ille morbus regius est à iecore, quod non potest exonerare nigram bilem in lienem, & ita lien dicitur esse causa morbi regij nigri, per accidens, quia nisi ipse esset obstructus, debilis, plenus, durus: Iecur transmitteret ad ipsum nigrã bilem, & ita sanguis repurgaretur, quod idem accidit in uesica fellis comparata ad morbum regium flauum. Alius modus est, quando ex uitio lienis fit niger morbus regius, ipso transmittente humorem, sed tunc fit sensim, & hoc non negauerim, quin sit aliquis morbus communis toti corpori, qui tamen incipit ab una parte tantùm, sicut accidit in lue Indica, & hoc contingit bifariam etiam: quia membrum pau-

paulatim ſe exonerans,tandem occupat to tú corpus,ſicut in morbo regio nigro à liene, uel quoniam corrumpitur pars à parte in humoribus,ſicut in lue Indica. In ueneno autem corrumpente totum intrinſecùs, poteſt contingere uterque modus, imò for ſan tertius quidam: nam non eſt uerifimile ut fiat per aggregationem, cùm fiat in paucis horis, neque etiam per contagium, & luem,quoniam talia, quæ ſic corrumpunt, cōmunicātur his, qui eos tractant, uelut in elephantiaſi, & lue Indica, & peſtilētia,ſed non fit in his uenenis.Ergo iſtud contingit corrupto primo principio, ſcilicet iecore: nam ut magis incaluerit, ita totum corpus inficiendo ſanguinem calore fœdo deprauat.Forſan quis diceret poſſet, cur nō idem poſsit prouenire concalefacto corde? Dico quod nos loquimur de his: qui ex ueneno ſeruantur,in his enim, qui pereunt non inficior morbum regium etiam poſſe prouenire uitio cordis, ſed tamen prius corrumpitur temperamentum iecoris, quia iecur eſt imbecillius corde. Secunda dubitatio eſt de apoplexia,& reſolutione uniuerſali, & diſtentione,quæ uidentur occupare totum corpus, an ſint morbi corrumpentes

 totum?

totam? & dico quod nō, quia hic intelligit Hippocrates, quod succus corrumpat totum, non autem solus morbus: & ideo dupliciter non dicitur succus corrumpere totum corpus primum, quia in rei ueritate nō corrumpitur, nisi neruosum genus, & non totum corpus, sed quia corrupto neruoso genere perit sensus, & motus, ideò cum pereat sensus, & motus in toto corpore, uidetur totum corpus corrumpi, sed manet coctio, & calor, sicut prius: neque corrumpuntur ista, nisi per accidens, scilicet corrupta temperie cordis, uel propter cōsensum simplicem unius cum altero, id est, cordis cum
3. de usu part. ca. 3. cerebro, quod & si procul sit, ut dicit Galenus tamen rei ueritas est, quod statim communicatur uitium unius cum altero, si sit
2. De Par. c. 7. magnum, sicut etiam docuit Hippocrates de cerebro uulnerato, & uomitu bilis. Si e-
6. Aph. 48. nim statim consentit uentriculus aut iecur, quanto magis cor, quod consentit omnib. membris, & sedet, tanquam rex in corpore, ut nihil prorsus contingere posit, quin ipsum sentiat, imò si ipsum non sentiret, esset perinde, ac si non fieret: & hoc uidemus in punctione minimi aculei etiam urticæ, uel rosæ. Animaduertendū tamen est, quod

&,

&c aliàs dixi Aristotelem non censere cerebrum esse factum solum refrigerandi cordis causa, ut illi imponit Galenus, sed in Tertio de part. Animaliũ, dicit quod ipsum, & cor sunt membra maximè principalia uitæ. Secunda causa est, quare nõ dicatur succus corrumpens totum est, quia non est succus, qui hoc agat per se, neque qui transmittatur per totũ corpus, imò erit exigua portio aliquando, quæ occupabit uentriculos cerebri. Idem dico & magis de morbo comitiali. Non ergo hi tales morbi sunt communes toti corpori, ita ut corrumpant ipsum, sed corrumpunt operationem quandam, quæ est communis toti corpori, eo modo intelligendo ut dixi et hęc distinctio intelligitur à Galeno primo de locis, & in Arte medica loco adducto. Animaduertendum tamen, quod distentio multum differt à resolutione, quia in distentione uerè implentur, omnes nerui, & posset appellari succus corrumpens totum, si nõ esset quod nõ corrumpit totum corpus, sed solum neruos, & ideò totum corpus duos habet sensus: unum ut intelligamus totum secũdùm dimensionem, & hoc modo distentio occupat totum corpus aliquando: nam est a-

Cap. 7.

Cap. ult.

 liqua,

liqua,quæ occupat ſolum unam partem:ſci licet poſteriorem. Emproſtotqnum tamen nunquam uidi,& uix ratio admittit:opiſtotonum & diſtentionem non raró, ſed hanc ſæpiùs,quàm etiam opiſtotonum,alio modo intelligimus totum corpus,id eſt, unãquamque partem non ſolùm ſecundùm dimenſionem, ſed ſecũdùm compoſitionem, ſcilicet,ut corrũpat oſſa, neruos, carnes & reliqua. Succi ergo corrumpentes totum, trifariam intelligi poſſunt, uel ut corrumpant uim, quæ tranſmittitur in totum corpus,ut in reſolutione uniuerſali, & attonito morbo,& hoc modo nó crediderim debere intelligi: quia neq; ſucci ipſi corrumpunt prȩſentia ſua,neq; ſingulas partes. Secundus modus eſt,ut corrũpãt totũ præſentia ſua,ſed non ſingulas partes, ut in diſtentione hoc modo poteſt intelligi corrumpi totum:quia Hippocrates tractat res ſecundum ſenſum. De tertia interpretatione illa uerior eſt, ſcilicet ut corrumpat totum, id eſt,ſingulas partes à capite uſque ad pedes: & hoc modo Elephantiaſis dicetur fieri ex ſuccis totum corrumpentibus, & quod iſte ſenſus ſit uerior, apparet, quia intelligit de uera coctione,aliter nullus eſſet morbus,
qui

qui corrúperet totum corpus intrinſecus, & non extrinſecus. Morbi enim regij & febris etiam corrumpunt extrinſecus, ſed nó uerè, & ideò hos intelligit per morbos corrumpentes: totum corpus tantum intrinſecùs: igitur tertius ſenſus ſolum eſt uerus. Ex hoc patet, quod cum in apoplexia refrigeratur totum corpus, eſt ſignum lethaliſſimum, quia indicium eſt, quòd cor eſt perfrigeratum, & noxa peruenit ad membra principalia alia ut euicta ſint, ſed & maximus calor, quia ſignificat hominem ſuffocari ob impeditam reſpirationem, aut ſignificat Phlegmonem fieri in corde: aut factum eſſe in cerebro. Circa hoc notandum eſt, quod ſucci corrumpunt bifariam totum corpus, & non nerui impediti, ut in reſolutione. Primùm, quia ſucci ſunt liquidi, & nerui ſunt membra, & ſolida. Secundò quia ſucci permeant totum corpus ſecundùm ſuam ſubſtantiam, & nerui hoc non poſſunt facere, ſed ſolam uim tranſmittunt. Et ideò ſufficit corruptio in altero genere earum, ſcilicet uenarum, uel arteriarum, ut corrumpatur totum corpus, non autem neruorum.

LECT. XIX. SVPER TEXT. XIX.

Spontanei, & nõ ſpontanei, nobis quidem ſpontanei, cauſæ uerò non ſpontanei.

ANtequam ad Textus expoſitionem accedam, dicẽdum eſt de ſuccis, χυλοὶ uocantur, & capiũtur pro quatuor humorib. Superiùs dictum eſt de his, ſed quoniam quædam adijcit F. in expoſitione aliquid de eis dicendum eſt, priùs declarata textus ſentẽtia, quę eſt eiuſmodi: *Succi quidam ſpontanei*, id eſt, quo ad nos, qui cauſam eorum ignoramus: comparati tamen ad ſuam cauſam nõ ſunt ſpontanei. Vt uerbum *ſpontanei*, intelligatur, quod cur eueniat non habet rationẽ notã. Cùm ergo (ut dicebat Philoſophus) cauſæ ſint magis notæ naturæ effectus nobis, uidebuntur perſæpè, quæ eueniunt ſine ratione euenire, ac ſponte, quæ tamen uerè eueniunt per cauſas ſuas, ita ut neceſſariò eueniant.

Ergo ut ad explicationem ſuccorum deueniam, de ſuccis cùm dixiſſet quod quidã corrumpunt totum, & quidam partem, & quidam

quidam intrinsecùs, quidam extrinsecùs, declarat quomodo id agant, ut etiam in sequenti textu quidam, quasi spóte generantur, quidam autem ex ratione manifesta, uelut bilis in hyeme, & corpore pituitoso, ob magnam iram, aut cibos, quibus nasturtiũ multum, aut piper Indum sit mistum. Vel si quispiam tempore ueris habitu sanguineo edat funges salitos, & mala insana, & generetur in eo copia melancholiæ, & nesciat horum ciborum propriam naturam. Dicemus ergo hos succos esse, quinque generũ. Primum est cùm substantia eorum est sub forma sanguinis, & in loco sanguinis, in uenis scilicet, potestate autem sunt humores: & tales nutriunt propria membra, bilis pulmonem, melancholia splenem; pituita cerebrum; ossa neruos, articulos sanguis; iecur: & quædam nutriuntur à mistis, ut propria eorum natura mista est: uelut renes ex sanguine bili admisto, cor ex sanguine admisto flauæ, & nigrę bili: Musculi ex sanguine & pituita: secundũ est cũ humores sunt actu eiusmodi, & sunt alterius coloris, & non concrescunt: solus enim sanguis & etiam cum fibris cócrescit teste philosopho. Et locus flauæ bilis est uesica eius, & nigræ lien,

lien, Græcè ſplen, & pituitæ (quæ plurima eſt) uentriculus primum, inde articuli, & cerebrum: & hi humores iuuant, & habent ꝓprios uſus, & nil nocent, modò non exuberent. Tertium eſt cum ſubſtantia eorum eſt mutata citra putrediñe, ut bilis flaua in luteam, & eſt cum colore proprio ſpoliatur: Exinde enim ſi magis uratur, tranſit in rubiginoſam, ſeu ferrugineã, quod ſi etiam magis & parũ ſplendida ſit, & craſſa in rubrã: ſi autem tenuis, & ſplendida in uiridem, & ęruginoſam: & quæ ſic aduritur uix citra putridum calorem, aut auxilium caloris uenenoſi aduri poteſt: quoniam natura humana tantum calorẽ non admittit, qui ſit proportione reſpondens calori uiperarum. Et hoc modo tranſit ad nigrũ, aut uiride citra ſplẽdorem, per fæcem ſanguinis exuſtam terream, ut fiat melancholia aſſata, aut bilis praſsina, uel ratione aſſumptorum ciborũ, ut olerum agreſtium, ratione coloris, & allei, ac cœparum ratione tẽperaturæ, & porrorum ratione utriuſq;: unde etiam nomen ab eo ſumpſit: ſiquidem praſſum apud Græcos porrum ſignificat, & ita etiam mutantur cum coloribus ſapores, eſt & glaſtea, & cœrulea, quæ ad melancholiam attinent.

Simi-

Similiter & in pituita, quæ uel lentore fit mucilaginosa: uel densata redditur uitrea: uel siccata transit in tophum, uel superfrigerata fit acida, quæ autem miscetur terreo exusto fit salsa. Aceti autem sapor nõ est acidus: sed hic est, ut limunij fructus, & quorundam malorum punicorum, & oxalidis: Aceti autem fit, & à calore externo, & frigore cum sit compositus, & est melancholia. Et si sit horribilis, & fœtidus est à putredine. His enim duobus coniuncta putredini ab his, quæ absque putredine fiunt, distinguuntur: Et ideò etiam salsa pituita quædã est à putredine ut in febribus, & ulceribus pulmonis, cùm pus salsum expuitur: neq; pus salsum est, sed pituita putrefacta. Fiunt etiam mistiones humorum quatuor pituitæ cum bile, & fit pallida: si uterque humor tenuis sit: uitellina si uterque crassus, quam notissimam appellat Princeps: multo inferior prauitate altera uitellina, quę fit ex siccata flaua. Distinguuntur facilè cum hæc sit uitellina colore, & substantia concreta, scilicet: illa ut terra, lutea, diluta aqua: aut etiã sicca, quæ deterior est. Et miscetur melancholia pituitæ, & fit humor sanguini similis, sed splendore caret, nec est cõcreta. Ci-

neceuq

nereus purus fit exusta melancholia natu-
rali, aut etiam bile ferruginea, aut rubra: sed
si maculosus sit color ex albo, & nigro, &
nō adsint signa caloris, melancholia pitui-
tæ mista erit. Velut in tophis articulorum
podagræ: secùs rarò citra putredinem inue
nitur, quoniam duo humores crassi non be
nè absque calore magno miscentur. Tres e-
tiam rarius tùm ob dissita loca generatio-
nis, tum (ut dixi) deficiente calore ob hu-
morum crassitiem, miscentur tamen in po-
dagra, & similibus, cùm fluant sub formà
sanguinis, & tamen incalescunt atque pu-
Cap.9. trescunt. Hoc genus humorum est absque
utilitate, & semper cum noxa etiam graui si
plurimum abundat. Quartum genus est cū
putrescunt humores, & tum fiunt omnes
ualde noxij. Et primum sanguis transit in
utramq; bilem. Secundo de Differentijs fe-
brium. Et pituita fit falsa, & corrupta, & fla-
ua bilis gignit bilem fuscam, quandoque ci
neream, ferrugineam, rubram: Hæc est pes-
sima, sed caue ne coloris similitudine deci-
piaris. Ex ferruginea autem fit æruginosa,
& atra: & cùm putruerint, & denuò miscen
tur succis alijs, quãuis finita putredine rur-
Com.27. sus putrescunt, ut tertio Prognosticorum.
Neq;

Neq; enim absurdum est cinerem multũ a- Com.17.
quæ sordidæ mistum putrescere, cùm tamẽ humor in corpore relictus à putredine non posit assimilari cineri ab igne relicto. Et hoc est quintum genus putredinis, omniũ pessimum, cum putridum denuò putrescit, & ei quandoque etiam uenenosa qualitas adijcitur: cùm siccitas magna cum tenuitate substantiæ in ea fuerit, & ideò uideant medici producentes morbos cùm ex prima putredine decidunt in secundam repetitam, & reduplicatam, quæ fit cum noua mistione. Nam nemo euadit ex illis, & est recidiua lethalis, longè diuersa ab ea, quæ fit ob crudos humores, denuò putrescentes, & in hac reflexa putredine necessariũ est, ut sit calor tam tenuis, ut posit putrefacere cinerem illum, & ob id fit noua mistio. Ideò mira est uis huius putredinis, & in uariandis coloribus, & substantijs, ac generibus animalium procreãdis: adeò ut quemadmodum dicit Philosophus, ac Theophrastus singulæ queq; species plantarum suam speciem animalis procreent, ita singulæ terrarum partes ranas, mures, mira serpentum genera, tum uermes, & quandoque etiam aliqua nobilia animalia, & in uisceribus ter

ræ proportione talia respondent, ut generentur infinitę metallicorum substantię diuersæ, quarum numerus non potest diffiniri. Nec unquam descriptæ sunt: aut describentur. Est enim irritus labor compræhendendi omnia talia, quæ uariantur, non solùm ob diuersitaté locorum terrarũ, sed respectu profunditatis, & accidentium, quæ eueniunt indies, ut aquarũ exactionis, cladis agminũ locustarũ pereũtiũ, gelu, pisciũ ex inundatione, & uarietatis temporum in tot sæculis præteritis, & futuris tum natura loci propria montiũ, syluarũ, paludũ, insularũ, littorũ, & huiusmodi. In omnib. tamen his, memento, quòd putrida omnis corruptio à calore cælesti regitur parùm aut multum, plùs ac minus, aliter non fieret adeò frequẽs in putredine herbarum, aut animalium generatio. Pari ergo ratione in corpore humano contingunt diuersa putredinis genera, & inaudita, per quæ humores permutãtur: & nó solũ in quatuor humoribus, sed etiã in iecoribus, & urina: unde cum urina retinetur corrũpitur, & sanguis simul, & humores ipsi corrũpuntur, & pereunt. Et similiter fæx si liquida sit, & diutiùs retineatur putrescit, & generantur uermes praui,

&

&symptomata praua. Et idẽ de pituita cũ retinet in pulmonib. post quadraginta dies putrescit, & facit genus empyematis nothũ. Sunt aũt uerba Hippocratis in primo de Morbis, qui maximè legitimus est. [Fiũt præterea suppurati, etiam si pituita de capite delapsa, ad latus agglutinata fuerit, & putruerit: tunc enim latus inflammatur, ut plurimum, & patitur, quæ ex putredine suppuratur. Et Princeps, & cum retinetur pituita in pulmone, nec expuitur tussi: tunc iá putrescit, & fit putrida, aut hectica.] Idem dico de cerebro & accidunt putredines in humoribus mistis, & sunt deteriores alijs, & incerti exitus. Et omnis putredo humoris interna est, cum periculo mortis, & minus sæua est iecoris biliosi, pòst pituitæ & sanguinis, post bilis nigræ & flauæ, & quæ in uasis proprijs ut lienis, & uesicæ fellis, & musculorum spacijs est minus periculosa: & etiam quòd non occidat, non potest esse sine noxa graui, quanto ergo magis, si acciderit putredo in membrorũ substantia. Fiũt enim putredines admirabiles in membris ex humorum corruptione: & uidi mira in hoc: quidam enim habent membrum prorsus corruptum, ut in sphacelo, in quibusdã

Pag. 7. 10. 3. Trac. 3. cap. 2.

est uomica, in alijs est, sicut caro assata, deni grata: in alijs sicut caries: in quibusdam liuida tantum, in quibusdam coloris arũdinei, in alijs mollis solum & flacida, in quibusdam pustulæ, in alijs tubercula, in alijs coloris uiridis, aut niger apparet sine adustione, hæc sunt quę uidi. Possunt esse, & alia ut lapilli, uermesque.

Circa modo spontaneorum humorum generationem intelligit de præternaturalibus tantùm: nam naturales habent causas notas. Eorum autem, qui præter naturam generantur, & sunt (ut dixi) tres ordines ultimi omnes quidem non possumus dicere spontaneos, uelut si cui iuueni natura bilioso, quotidie se in æstate exercenti, utétiq; multo pipere eueniat tertiana cum uomitu multæ bilis flauæ, atq; secessu, tum demum sudore flauo: nam huic non dicetur euenisse succus spontaneus: sicut neque seni in ocio degenti, natura pituitoso utẽte multis piscibus, & cibis ex farina, & lacte multa uiscida pituita generet. Idẽ degat in cubiculo humili, in quòd radij solares non ingrediantur. Nihil ergo simpliciter casu, aut fortuna accidit, sed comparatiuè ad eum, qui non nouit omnes causas, ut be-

ne

ne sentit F. Nam si quis fodiendo terrā thesaurum inuenit: casu dicitur inuenisse bifariàm. Primum ratione sui, quia nō ea mente fodit terram, ut thesaurum inueniret, sed quia conductus, ut domus fundamenta iaceret: alio modo cōparatione suppositi, id est, fodiendo terram: in hoc enim non continetur thesaurus, sed in illo, quod foderet terram sub qua est, & thesaurus: tunc enim fossio illa est causa p se inuētionis thesauri: duob. ergo modis comparādo fit, & admittitur casus, & fortuna: tertiò non datur.

LECT. XX. SVPER TEXT. XX ET XXI.

Causæ uerò rursùs aliæ manifestæ, aliæ obscuræ.

CVm dixisset quod nihil potest dici spontaneum, id est, absque causa, licet nostri comparatione quædam uideantur spontanea: docet quòd etiam eorum, quorum causæ sunt: quædam possunt dici non spontanea, quoties fuerint causæ manifestæ, & ideò ponit diuisionem causarum, dicēs, quod earum quædam sunt manifestę, & quædam Com.

ſunt obſcuræ. Et cauſarum ſunt quatuor genera, uel rerum cœleſtium, uel mortalium, uel uoluntariorum effectuum, uel miſtorũ, & cœleſtium cauſæ omninò obſcuræ, quomodo enim ſecus eſſe poteſt? cum effectus ipſi nos lateant. Eſt & quintum cauſarum genus incorporearum rerum, adhuc longè hoc ignotius. Reliquorum trium bifariam unumquodq; diuiditur in generales, & proprios effectus, & de cauſis rerum, quæ à uoluntate ſola proficiſcuntur, ſeu uoluntate miſta naturæ, non eſt hic ſermo. Sed de his quæ à natura ſola: harum generales cauſæ, uelut cur pituita putreſcat, notiores ſunt proprijs, ut cur in Socrate putruerit: tum quia generalia ex pluribus proprijs colliguntur, tum quia magis ad mentẽ attinent, non coniuncta alijs accidentibus: uelut in Socrate non ſolùm ſufficit ſcire, cur pituenta putreſcat, & febrem faciat, & appetitus cibi deiectionem, & horrorem, & inæqualitatem, & ab initio crudas urinas, & capitis grauitatẽ, & cur ſub noctem inualeſcat ſed etiam cur ſæpius refrigeretur, cur extremi digiti tantùm, cur toties recurrat? cur nõ ſitiat prorſus? cur plurimum dormiat? cur ſuffocari uideatur? cur urinę conturbentur,
cum

cum ante morbum clarè permanerent? Dico ergo, quod generalia ſunt prius nota, qa ſunt ſimpliciora: plus enim cōtinet animal, quam corpus, & homo quam animal: & facilius eſt pauca quam plura compræhendere, tum quia cùm à proprijs ad uniuerſalia ualeat argumentum, ideò ſi cognoſco hominem, cognoſco etiam animal: ut autem uiceuerſa non ſequitur. At uerò cum cauſa dicatur bifariã: nempe Symptomatis morbus: morbi autem cauſa propriè dicta, neceſſeq; ſit uno eorum admiſſo, reliqua adeſſe, poſſunt autem utraq; eſſe ignota. Nam dicebat Hippocrates in libro de Arte morbi, [qui ad interna obſcuri ſunt, qui ad externa manifeſti.] Similiter ergo, & cauſæ. Quædam enim occultæ, quædam manifeſtæ. Quod ergo effectus ſint manifeſtiores ſuis cauſis, & ideò morbi cauſis ſuis: ſymptomata morbis. Ratio eſt, quoniam ad effectum unũ plures cauſæ concurrunt: oporteret igitur ſcire omnes, & coniunctionem earum: at facilius longè eſt ſcire unum, quã tot, & ſimul etiam iũcta, igitur effectus ſunt notiores cauſis. Quod ſi quis dicat, quod pariter etiã eiuſdem cauſæ poſſunt eſſe plures effectus, utpote pluuię ſunt eiuſdem rationis:

1. Methodi cap. 7.

Pag. 4. in fine.

tionis: causæ autem eiusdem effectus necessariò sunt diuersæ. Habemus igitur quod effectus sunt notiores causis suis, & generales causæ proprijs: igitur causarum aliæ sunt obscuræ, aliæ notę. Sunt etiá causæ notæ ut causæ: & simpliciter: simpliciter nil ꝓhibet esse notiores causas effectib. Sol enim terra & humidum, & stercus auis possunt esse notiora pláta, quę nascitur ex stercore carduelis, qui deuorauit semen spinæ, ex quo orta est planta, sed non poterit esse notius semen illius plantæ causa deuoratū ab aue illa, quod generaturū esset plantam illam: quia oporteret ut scirem, quod deuorauerit: quod rostro nó comminuerit, quod in uentre, & intestinis non corruptum fuerit: quòd in terrá humidam ceciderit: quod nec ab aue, nec uerme, nec alio animali inuentum sit: quod non contritum fuerit casu aliquo: non tostum à sole: non ab imbribus antequam germinaret dissolutum. De causis òccultis, quę & spontaneę uocantur, datur pulchrum exemplum in prima Aphorismorum: [In perturbationibus uentris, & uomitibus, qui sponte fiunt.] Genera auté causarum sunt plura externa, antecedens prima, antecedés nó prima, & cóiuncta, de

qua

qua solùm inter quosdã iis est. Antecedens nó est, ut quidam putant omnis extra nos: nã affectus animi, cibi, potus, uigiliæ, motus numerãtur inter causas antecedentes, & tamen manifestum est eas esse in nobis. Et utrarumq; adhuc aliæ desinunt, aliæ manent iam morbo inchoato: ut quis capitis dolorem à siccitate patiens, ob solem, aut uigilias: quid prohibet, quin adhuc sit in sole? ut rusticis, & militibus accidit: potest etiam esse, ut non sit in sole, nec iusto plus uigilet. Galenus quamuis multa de his scripserit, nó ausus est ob difficultatem aliquid certi in medium afferre: ideò cùm posteriores nil plus sciuerint addere, neque in his, neq; in alijs, quàm Galenus dixerit, res adhuc iacet. Ea tamen sic se habet: Causa manifesta est, quæ uel ægro, uel alijs solo sensu dignosci potest: uelut ira, uigilia, uulnus, copia cibi, metus, retentio fæcum: & quia externę causæ manifestę erant, etiam manifestas externarum nomine appellarũt. Quãuis uigilia, metus, ira, manifestæ sint causæ, externæ autẽ minimæ: collocarunt eas sub externis, quia cum medicus nó habeat, nisi tria genera causarum, quorum duo coniuncta, & antecedens, pertinent ad materiam

dum quod: aut omninò omittere eam diuisionem, & philosophos, qui quatuor ponũt causarum genera tria, scilicet, illa prima, in quibus non differunt, causam autem, quæ est forma medicus non admittit, neque ullus alius artifex, eò, quod ipsam facit. Proprium autẽ causæ est efficere non fieri. Præterea, quia causa est alia ab eo, cuius est causa. Nihil enim est causa sui, forma autem est pars effectus, quia est pars compositi. Compositum autem absque dubio est effectus ipse. Ergo forma non est causa effectus. Accedit quod causa præcedit effectum: ergo cum forma non præcedat compositum, forma apud medicos non meretur dici causa. Ad hęc facilè responderet Philosophus, qđ causa præcedit effectum, natura non tempore, & hoc sufficit, Ad aliud quod pars potest esse, imo iure est causa totius, quia efficit, ut totum conformetur. Sicut nasus est causa faciei, quia complet ipsam, & figurã eius, & exornat eam, quantò magis forma in composito, quæ est prior natura effectu. Ad primam diceret Galenus, quod artifex materiarius, utpote faber inducit formam accidentalem, non naturalem, & ideò illa non est causa, puta scamni, sed eius figura,

&

& ex consequenti accidens. Peccat autem in duobus argumentum de medico: primũ quia forma, quæ inducitur à medico est naturalis, non accidentalis, scilicet sanitas. secundò quia non inducitur à medico, sed à natura. Est enim illud dictum omnium natura operatrix, medicꝰ uerò minister. Ideò Philosophi probant formam esse causam compositi, hoc modo, quod præcedit aliquid, & adiuuat ad efficiendum ipsum, & per se est etiam causa per se eius, sed forma est eiusmodi ratione compositi, igitur forma est causa illius. Propter hoc igitur forsan intellexit Galenus per causam secundùm quam formam, & ideò non dicit quod sit causa secundum quam, sed dicit, & si uelis recipere etiam causam secũdùm quam, quasi dicat connumeratis omnibus causis, etiam de mente Philosophorum: utpote causa secundum formam adhûc non habebis intentum. Iam ergo notum est quartum genus, per quod autem forsan instrumentum, aut uiam intelligit, uelut per asperam arteriam, defluit pituita in pulmonem. Animaduertendum autem, quod loco causæ secundùm formam medici habent tres alias causas, scilicet concausam, causam adiutricem,

diutricem,& instrumentariam. Propriè autem ut colligitur secundo Artis curandi. Causa est illa, qua manete, manet symptoma, seu morbus: dispositio preter naturam, & qua sublata aufertur, & ita intelligitur de efficiente, & secundum analogiam in communi, non de causa morbi tantum coniuncta, quia tota difficultas, ut aliàs dixi in contradictionibus constat in hoc, quoniam si morbus est dispositio, quæ permanet, & causa coniuncta est in genere eius, quod efficit, ut declaratum est, ergo quod iam est, fit, & ita implicat contradictionem.

in lib. de diffi. medicis cap. 1.

7. lib. 22.

Ego omissis his, quæ minus necessaria sunt medico, aut saltem explicando huic loco. Reuertamur ad textus declarationem, & dicamus, quod ut habetur in libro de Arte, causæ quædam sunt manifestæ, quas ut diximus solemus appellare externas, licet non satis propriæ: aliæ occultæ: harum autem duplex est genus: quia enim non fit curatio morbi, nisi sublata causa, ut Galenus ad Thrasybulum, & causa non potest auferri, nisi cognoscatur. Ergo causæ omnes fient ex occultis manifestę. Dicit ergo Hippocrates non omnes æqualiter, sed quædam per sensum cum auxilio

Pag. 3. & 4.

Cap. 5.

rationis,

dum genus causarum, non numerando genus coiecturale, quia illud ex compositum ex secundo, & tertio genere, ut sit nomen homonymum. Quia coniectura quando est bona, tūc coniecturale debet referri ad causas cognitas ratione: cum autem homo decipitur, est in genere tertio, causæ occultæ simpliciter: imò est alterius, quia medicus tunc lædit ipsum ægrum grauiter, & quot eiusmodi sunt nostro tēpore, qui partim imperitia artis, partim ex sectis: quidam enim profitentur se sequi Galenum, aspernari Arabes, quos iusto iure non dico magis hos, quàm quoscunque, qui ut dogma tueantur, perimunt ægros pertinatia & inscitia, oporteret more barbarico trunco ligni affigere. Ita more militari pœna paucorum sontium ad innumerorum innocentium, & totius humani generi salutem perueniret. Alij ob imperitiam Philosophiæ naturalis, Dialecticæ, & Mathematicarum mactant ægros, minore pœna digni: plurimi ob auaritiam atque ambitionem: quibus nescio, quæ pœna sufficere posset. Primum ergo genus causarum est manifestarum sensu, & ob has dicit Hippocrates medicus non errat. Secundum est manifestarum

rum sensu, & ratione, & per has contingit, errare, sed minus. Tertium est earum quæ obscuræ sunt ualde, & in his maximè dum properamus errant medici, & ægri moriuntur.

TEXTVS XXI.

Et aliæ quidem ualidæ, aliæ uero inualidæ.

Textus quandoq; diuiduntur ob subiectam materiam, quæ diuisa est: quandoque ob narrationem, quæ nimis multa continet, ut in hoc, quem disiunximus à præcedenti, quãuis sit unus: & ideò in hoc docet, quod causæ quædam mutant hominem, sed obscurè, & hæ dicuntur inualidæ: quędam manifestè mutant, adeò ut sentiant: alię ut etiam ægrotent: aliæ adeò ut perimant. Et hęc diuisio non potest conuenire manifestis causis: ideò diuiditur solùm causa obscura: quędam enim est adeò obscura, ut effectus etiã sis obscurus: quædam uerò cuius est manifestus: nam causa manifesta uix poterit esse cum effectu obscuro: si effectus debet esse manifestior causa. Sed dices morsus à cane

rabido in interuallo, quo tendit ad rabiem, nec tamen quicquam sentit offensæ, habet causam manifestam, & effectum occultum. Dico quòd non potest dici causa comparatione huius effectus, nisi constet de effectu. Bene poterit esse causa manifesta comparatione aliorum, qui iam rabidi facti sunt ex morsu illius canis: uel ex alijs canibus, & cum coniectura, & timore huius, quem momordit, sed non poterit dici causa manifesta. Aut dic quò hæc est causa manifesta & externa, ratio autem nostra fuit de causis antecedentibus, nõ de externis: nam æquè bene potest esse notus gladius, imò etiam magis, quàm uulnus. Ex quo manifestum, quòd Hippocrates uoluit nos docere, qσ sunt causæ ualidæ, etiam quòd obscuræ sint, quia hic loquitur de siccis, non inualidæ, quæ posint esse manifestæ. Ergo diuidit causas tantùm obscuras, licet parum referat, si etiam de manifestis intellexerit. Verrùm facilius contradicere, quis tibi poterit.

est uomica, in alijs est, sicut caro assata, deni grata: in alijs sicut caries: in quibusdam liuida tantum, in quibusdam coloris arūdinei; in alijs mollis solum & flacida, in quibusdam pustulæ, in alijs tubercula, in alijs color uiridis, aut niger apparet sine adustione, hæc sunt quę uidi. Possunt esse, & alia ut lapilli, uermesque.

Circa modò spontaneorum humorum generationem intelligit de præternaturalibus tantùm: nam naturales habent causas notas. Eorúm autem, qui præter naturam generantur, & sunt (ut dixi) tres ordines ultimi omnes quidem non possumus dicere spontaneos, uelut si cui iuueni natura bilioso, quotidie se in æstate exercenti, utētiq; multo pipere eueniat tertiana cum uomitu multæ bilis flauæ, atq; secessu, tum demum sudore flauo: nam huic non dicetur euenisse succus spontaneus: sicut neque seni in ocio degenti, natura pituitoso utēte multis piscibus, & cibis ex farina, & lacte multa uiscida pituita generet. Idē degat in cubiculo humili, in quòd radij solares non ingrediantur. Nihil ergo simpliciter casu, aut fortuna accidit, sed comparatiuè ad eum, qui non nouit omnes causas, ut be-

ne

ne sentit F. Nam si quis fodiendo terrã thesaurum inuenit: casu dicitur inuenisse bifariàm. Primum ratione sui, quia nõ ea mente fodit terram, ut thesaurum inueniret, sed quia conductus, ut domus fundamenta iaceret: alio modo cõparatione suppositi, id est, fodiendo terram: in hoc enim non continetur thesaurus, sed in illo, quod foderet terram sub qua est, & thesaurus: tunc enim fosßio illa est causa p se inuẽtionis thesauri: duob. ergo modis comparãdo fit, & admittitur casus, & fortuna: tertiò non datur.

LECT. XX. SVPER TEXT. XX ET XXI.

Causæ uerò rursùs aliæ manifestæ, aliæ obscuræ.

CVm dixisset quod nihil potest dici spontaneum, id est, absque causa, licet nostri comparatione quædam uideantur spontanea: docet quòd etiam eorum, quorum causæ sunt: quædam possunt dici non spontanea, quoties fuerint causæ manifestæ, & ideò ponit diuisionem causarum, dicẽs, quod earum quædam sunt manifestę, & quædam Com.

sunt obscuræ. Et causarum sunt quatuor genera, uel rerum cœlestium, uel mortalium, uel uoluntariorum effectuum, uel mistorũ, & cœlestium causæ omninò obscuræ. quomodo enim secus esse potest? cum effectus ipsi nos lateant? Est & quintum causarum genus incorporearum rerum, adhûc longè hoc ignotius. Reliquorum trium bifariam unumquodq; diuiditur in generales, & ꝓprios effectus, & de causis rerum, quæ à uoluntate sola proficiscuntur, seu uoluntate mista naturæ, non est hic sermo. Sed de his quæ à natura sola: harum generales causæ, uelut cur pituita putrescat, notiores sunt proprijs, ut cur in Socrate putruerit: tum quia generalia ex pluribus proprijs colliguntur, tum quia magis ad mentẽ attinent, non coniuncta alijs accidentibus: uelut in Socrate non solùm sufficit scire, cur pituenta putrescat, & febrem faciat, & appetitus cibi deiectionem, & horrorem, & inæqualitatem, & ab initio crudas urinas, & capitis grauitatẽ, & cur sub noctem inualescat sed etiam cur sæpius refrigeretur, cur extremi digiti tantùm, cur toties recurrat? cur nõ sitiat prorsus? cur plurimum dormiat? cur suffocari uideatur? cur urinę conturbentur,

cum

cum ante morbum clarè permanerent? Dico ergo, quod generalia sunt prius nota, quã sunt simpliciora: plus enim cõtinet animal, quam corpus, & homo quam animal: & facilius est pauca quam plura comprehende re, tum quia cùm à proprijs ad uniuersalia ualeat argumentum, ideò si cognosco hominem, cognosco etiam animal: ut autem uiceuersa non sequitur. At uerò cum causa dicatur bifariã: nempe Symptomatis morbus: morbi autem causa propriè dicta, necesseq; sit uno eorum admisso, reliqua adesse, possunt autem utraq; esse ignota. Nam dicebat Hippocrates in libro de Arte morbi, [qui ad interna obscuri sunt, qui ad externa manifesti.] Similiter ergo, & causæ. Quædam enim occultæ, quædam manifestæ. Quod ergo effectus sint manifestiores suis causis, & ideò morbi causis suis: symptomata morbis. Ratio est, quoniam ad effectum unũ plures causæ concurrunt: oporteret igitur scire omnes, & coniunctionem earum: at facilius longè est scire unum, quã tot, & simul etiam iũcta, igitur effectus sunt notiores causis. Quod si quis dicat, quod pariter etiã eiusdem causæ possunt esse plures effectus, utpote pluuię sunt eiusdem rationis:

1. Methodi cap. 7.

Pag. 4. in fine.

tionis: causæ autem eiusdem effectus necessariò sunt diuersæ. Habemus igitur q̃d effectus sunt notiores causis suis, & generales causæ proprijs: igitur causarum aliæ sunt obscuræ, aliæ notę. Sunt etiã causæ notæ ut causæ: & simpliciter: simpliciter nil ꝓhibet esse notiores causas effectib. Sol enim terra & humidum, & stercus auis possunt esse notiora plãta, quę nascitur ex stercore carduelis, qui deuorauit semen spinæ, ex quo orta est planta, sed non poterit esse notius semen illius plantæ causa deuoratũ ab aue illa, quod generaturũ esset plantam illam: quia oporteret ut scirem, quod deuorauerit: quod rostro nõ comminuerit, quod in uentre, & intestinis non corruptum fuerit: quòd in terrã humidam ceciderit: quod nec ab aue, nec uerme, nec alio animali inuentum sit: quod non contritum fuerit casu aliquo: non tostum à sole: non ab imbribus antequam germinaret dissolutum. De causis òccultis, quę & spontaneę uocantur, datur pulchrum exemplum in prima Aphorismorum: [In perturbationibus uentris, & uomitibus, qui spontè fiunt.] Genera autẽ causarum sunt plura externa, antecedens prima, antecedẽs nõ prima, & cõiuncta, de qua

qua solùm inter quosdã lis est. Antecedens nó est, ut quidam putant omnis extra nos: nã affectus animi, cibi, potus, uigiliæ, motus numerãtur inter causas antecedentes, & tamen manifestum est eas esse in nobis. Et utrarumq; adhuc aliæ desinunt, aliæ manent iam morbo inchoato: ut quis capitis dolorem à siccitate patiens, ob solem, aut uigilias: quid prohibet, quin adhuc sit in sole? ut rusticis, & militibus accidit: potest etiam esse, ut non sit in sole, nec iusto plus uigilet. Galenus quamuis multa de his scripserit, nó ausus est ob difficultatem aliquid certi in medium afferre: ideò cùm posteriores nil plus sciuerint addere, neque in his, neq; in alijs, quàm Galenus dixerit, res adhuc iacet. Ea tamen sic se habet: Causa manifesta est, quæ uel ægro, uel alijs solo sensu dignosci potest: uelut ira, uigilia, uulnus, copia cibi, metus, retentio fæcum: & quia externę causæ manifestę erant, etiam manifestas externarum nomine appellarũt. Quãuis uigilia, metus, ira, manifestæ sint causæ, externæ autẽ minimæ: collocarunt eas sub externis, quia cum medicus nó habeat, nisi tria genera causarum, quorum duo coniuncta, & antecedens, pertinent ad materiam

dum quod: aut omninò omittere eam diuisionem, & philosophos, qui quatuor ponũt causarum genera tria, scilicet, illa prima, in quibus non differunt, causam autem, quæ est forma medicus non admittit, neque ullus alius artifex, eò, quod ipsam facit. Proprium autẽ causæ est efficere non fieri. Præterea, quia causa est alia ab eo, cuius est causa. Nihil enim est causa sui, forma autem est pars effectus, quia est pars compositi. Compositum autem absque dubio est effectus ipse. Ergo forma non est causa effectus. Accedit quod causa præcedit effectum: ergo cum forma non præcedat compositum, forma apud medicos non meretur dici causa. Ad hęc facilè responderet Philosophus, qđ causa præcedit effectum, natura non tempore, & hoc sufficit. Ad aliud quod pars potest esse, imo iure est causa totius, quia efficit, ut totum conformetur. Sicut nasus est causa faciei, quia complet ipsam, & figurã eius, & exornat eam, quantò magis forma in composito, quæ est prior natura effectu. Ad primam diceret Galenus, quod artifex materiarius, utpote faber inducit formam accidentalem, non naturalem, & ideò illa non est causa, puta scamni, sed eius figura,

&

& ex consequenti accidens. Peccat autem in duobus argumentum de medico: primũ, quia forma, quæ inducitur à medico est naturalis, non accidentalis, scilicet sanitas. secundò quia non inducitur à medico, sed à natura. Est enim illud dictum omnium natura operatrix, medicus uerò minister. Ideò Philosophi probant formam esse causam compositi, hoc modo, quod præcedit aliquid, & adiuuat ad efficiendum ipsum, & per se est etiam causa per se eius, sed forma est eiusmodi ratione compositi, igitur forma est causa illius. Propter hoc igitur forsan intellexit Galenus per causam secundùm quam formam, & ideò non dicit quod sit causa secundum quam, sed dicit, & si uelis recipere etiam causam secũdùm quam, quasi dicat connumeratis omnibus causis, etiam de mente Philosophorum: utpote causa secundum formam adhûc non habebis intentum. Iam ergo notum est quartum genus, per quod autem forsan instrumentum, aut uiam intelligit, uelut per asperam arteriam, defluit pituita in pulmonem. Animaduertendum autem, quod loco causæ secundùm formam medici habent tres alias causas, scilicet concausam, causam adiutricem,

diutricem,& instrumentariam. Propriè autem ut colligitur secundo Artis curandi. *in lib. de diffi. medicis cap. 1.* Causa est illa, qua manete, manet symptomá, séu morbus: dispositio pręter naturam, & quá sublatá aufertur,& ita intelligitur de efficiente,& secundum analogiam in communi, non de causa morbi tantum coniuncta, quia tota difficultas, ut aliàs dixi in contradictionibus constat in hoc, quoniam si *7. lib. 22.* morbus est dispositio, quæ permanet, & causa coniuncta est in genere eius, quod efficit, ut declaratum est, ergo quod iam est, fit,& ita implicat contradictionem.

Ego omissis his, quæ minus necessaria sunt medico, aut saltem explicando húic loco. Reuertamur ad textus declarationem,& dicamus, quod ut habetur in *Pag. 3. & 4.* libro de Arte, causæ quædam sunt manifestæ, quas ut diximus solemus appellare externas, licet non satis propriæ: aliæ occultæ: harum autem duplex est genus: quia enim non fit curatio morbi, nisi sublata causa, ut Galenus ad Thrasybulum, & causa *Cap. 5.* non potest auferri, nisi cognoscatur. Ergo causæ omnes fient ex occultis manifestę. Dicit ergo Hippocrates non omnes æqualiter, sed quædam per sensum cum auxilio

rationis,

dum genus causarum, non numerando genus coiecturale, quia illud ex compositum ex secundo, & tertio genere, ut sit nomen homonymum. Quia coniectura quando est bona, tūc coniecturale debet referri ad causas cognitas ratione: cum autem homo decipitur, est in genere tertio, causæ occultæ simpliciter: imò est alterius, quia medicus tunc lædit ipsum ægrum grauiter, & quot eiusmodi sunt nostro tēpore, qui partim imperitia artis, partim ex sectis: quidam enim profitentur se sequi Galenum, aspernari Arabes, quos iusto iure non dico magis hos, quàm quoscunque, qui ut dogma tueantur, perimunt ægros pertinatia & inscitia, oporteret more barbarico trunco ligni affigere. Ita more militari pœna paucorum sontium ad innumerorum innocentium, & totius humani generi salutem perueniret. Alij ob imperitiam Philosophiæ naturalis, Dialecticæ, & Mathematicarum mactant ægros, minore pœna digni: plurimi ob auaritiam atque ambitionem: quibus nescio, quæ pœna sufficere posset. Primum ergo genus causarum est manifestarum sensu, & ob has dicit Hippocrates medicus non errat. Secundum est manifestarum

rabido in interuallo, quo tendit ad rabiem, nec tamen quicquam sentit offensæ, habet causam manifestam, & effectum occultum. Dico quòd non potest dici causa comparatione huius effectus, nisi constet de effectu. Bene poterit esse causa manifesta comparatione aliorum, qui iam rabidi facti sunt ex morsu illius canis: uel ex alijs canibus, & cum coniectura, & timore huius, quem momordit, sed non poterit dici causa manifesta. Aut dic quò hæc est causa manifesta & externa, ratio autem nostra fuit de causis antecedentibus, nõ de externis: nam æquè bene potest esse notus gladius, imò etiam magis, quàm uulnus. Ex quo manifestum, quòd Hippocrates uoluit nos docere, q᷑ sunt causæ ualidæ, etiam quòd obscuræ sint, quia hic loquitur de siccis, non inualidæ, quæ posſint esse manifestæ. Ergo diuidit causas tantùm obscuras, licet parum referat, si etiam de manifestis intellexerit. Verrùm facilius contradicere, quis tibi poterit.

LECT. XXI. SVPER TEXT. XXII. ET XXIII.

Natura abundè præstat omnia omnibus.

Com. NEscio quid in mentē uenerit Galeno, cùm dixit non esse propriū munus explanationis declarare sensum, sed significata uerborū: at non dixit obijcient aliqui pudore adducti? non dixerit? mihi sanè uidetur dixisse. Cedam, modò fateátur ergò, hoc ad interpretum nō solùm pertinere, sed magis pertinere, ut sententiæ declarentur, quàm uerba. Nam uerba ob sententias declarantur: atque quærūtur. Nemo ritè sententiam interpretabitur, nisi sequentia antecedentibus contingere nouerit, aut in eo genere liber sit: ut nō artificiosè digestus, sed fortuito congestus dicatur. Vt ergo quæ modò cohæreant sequentia antecedentibus intelligas, & sensum legitimum eruere: debes supponere, ut oratio primum sit in genere earum, quæ ad materiam tractatam pertinent: secundum, ut quod dicitur eius, quod ante dictū est, sit aut expositio, aut uicissim

ex

ex illo doceri posſit, aut cauſam reddat eorum, quæ dicta ſunt: aut ut effectus ad cauſam ſequatur. Vel ſit ad tacitam dubitationem, quæ ex præcedenti oriatur reſponſio: aut membrum diuiſionis tractatæ materię: demum ut ſequentibus etiam uerbis congruat. Vbi hæc tria ſenſus ſeruauerit, probari poteſt, aut ſi alter, melior tamen admitti. *Cur ergo dixit natura abũdè præſtat omnia omnibus?* cùm de alimento loquatur, & nũc proximè de ſuccis egerit, qui multis modis iuuant, ac nocent, ut intelligeremus naturam ſi relinqueretur ſuo muneri, nunquam aberrare. Errores autem procedere ex nobis: & ut euidentius conſtaret, etiam dum conamur auxiliari, nedum quando aberramus. Dixerat autem ſuccos nocere intus, & extrà: docet quòd peccamus maximè etiam extrinſecùs, quamuis ſucci non peccent. Et ut bene animaduertit F. non loquitur hic, niſi de ſuccis, uel de cuſtodia à morbo, cui abundè natura ſufficit: non tamen intelligendum eſt, quod ad ſanationem, quorumcunque morborum uita ſufficiat: nam non luxata, nec fracta: neque ad morbos in figura, & numero, & ſoluti continui cum partes multum diſtiterint, ſed in his omnibus Tex.12.

meliùs semper facit medicus, & per sæpè sunt opera solius medici, ut docet in libro de constitutione artis medicæ. Forsan quis dubitare posset cur natura in mundo sufficiat ad restitutionem eius, & non sufficiat in exiguo animali? Respondeo, quod noxæ in mundo nõ possunt esse adeò magnæ cõparatione naturæ generalis, & ipsius orbis mortalis, ut noxæ propriȩ animalium comparatione eorum, & suæ naturȩ. Vel die, qđ in mundo partes reparantur in animali, oportet esse easdem.

TEXTVS XXIII.

In hanc uerò extrinsecus quidẽ cataplasma, linimentum, unguentum: nuditas, & cooperimentum totius & partis caliditas, & frigiditas.

Com. PRoponit Hippocrates causas, quæ nocent naturæ, etiam absq; succorum uitio. Circa quas dubitabit aliquis cur tã diffusè, quasi oblitus solitæ breuitatis, & in tam exiguo opere locutus sit, cum sufficeret dixisse κα-

τάπλασμα etiam pro quocunque, quod illinitur accipi poteſt:& ἄλειμμα etiam pro unguento,& unctione accipi poteſt. Dicimus Hippocratem tria pręſtitiſſe ſumma in hoc libro compręhenſionem innumerarum regularũ breuiſsimo ſermone:& ob hoc com memoraſſe circiter cclxxx.res ſimpliciter, ut per illas inſinuaret totidem millium con iugationes. Quapropter neque breuior in enumerandis ſimplicibus:neque prolixior in docendis coniugationibus eſſe poterat: in uno enim periculũ erat, aut obliuionis, aut imperfectionis: in altero prolixitatis, aut ſuperfluitatis. Aliud quod præſtitit admirabile fuit, ut ſub uno argumẽto ſpeciali: ſiquidem alimenti totam compræhenderet medicinam,eiusq; partes: atque ita con nexas. Vt una ex alia oriri uideretur. Tertiũ quanquam mirabilius ut omnium, quæ hominibus eueniunt,circa ſanitatem & morborum cauſam in alimentum referat, uelut illud [diſpoſitio athletica non natura: ha- 63
bitus ſalubris melior in omnibus.] Id eſt, 65
quoniam alimentum illorum excedit mul- 75.
titudine,& eſt imperfectius, igitur non adeò idoneum operationibus: Et rurſus illud [lac & ſanguis alimenti redundantia. Vnde

 licet,

licet,unde oriatur,& quid sint scire. Et id ad formationem dies trigintaquinque, ad motum septuaginta,ad perfectionem ducenti, & decem.] Quasi dicat alimentum triplo maius,ac elaboratius exigitur ad perfectionem,quàm ab initio generationis quousq; moueatur. Atque illud: [Naso bis quinque dies: maxillæ & clauiculæ, & costis duplicia:cubito triplicia, & brachio quadruplicia,fœmori quintuplicia: alimentum enim ex confractione ossiũ. Quid enim clarius?] Idest,Nasus cùm tenuis sit decem in diebus ab alimento restauratur: est enim leuis, & exiguo alimento indiget, ut conglutinetur:& ob paucitatem alimenti celeriter siccatur,ut consistere possit.

Hoc mihi reuocauit in mentem, ut aliquid de uia doctrinæ huius libri tractarem, quam constat esse diuisionem,non resolutionem.Resolutio enim optima est ad inuẽtionem agendorum, tractatio tamen artis ac disciplinæ magis propria est diuisioni, quàm resolutioni.Non tamen hoc multum repugnat Galeno,qui diuisionem ad diffinitiuum genus traduxit, ut in Arte medica. Sed ponamus discrimen horum: iudicium autem legentibus permittamur. Namq; in

resolutio-

resolutione incipiendum est à fine,& redeundum est uersus initium, cuius locuplex exemplum ipse Galenus posuit in undecimo methodi. At in diuisione semper uersamur circa subiectum, & subiecti partes, & principia,& alimenta,ac differentias. Diuisio etiam ipsa Hippocratis magis uersatur circa res,& partes rei. Galeni autem Methodus ab initio fuit circa partes diffinitionis, quanquam postmodùm processu libri artis medicę,& ipse diuiserit corpus humanum, & modos morborũ: ut ea tractatio sit huic simillima. Differunt in hoc, quod illa præcipuè uersatur circa diffinitiones: ideò clarior,& Hippocratis in hoc libro circa comparationes, ideò locupletior longè. Vtraque probanda. Cataplasma dicitur commune tribus, quæ Latini recipiunt pastilli, emplastra, malagmata. Differũt autem hæc inter se apud Celsum, quòd pastilli constãt ex sicca materia, adiecto humore non pingui: emplastra ãut pingue humidum recipiunt, uelut oleum, resinam, aliqua autem liquabilem substantiam, uelut ceram, adipem, lachrymam duram. Inter emplastra autem,& malagmata hoc interest, quod emplastra constant ex dura materia, & labo-

Cap. 4. inde 10 & 13.

Lib. 5. Cap. 17.

riosa contritu, ut quæ inflammationibus, & uulneribus imponi soleant, malagmata ex molli, & plerumque ex floribus, ideò etiam abundè trita esse censentur, cũ mollia iam natura sint: nã cuti integrè imponunt. Est præter id emplastrorum duplex genus quòd hæret, & uocatur ceratum, & quod non hæret, & est minus tenax, plerumque etiam liquidius, & appellatur cõmuni nomine emplastrum. Quod ceratum uocatur magna industria: indiget in conficiendo apud ignem: ne omninò non diffluat reliquijs humidi aquei superstantibus, aut friabile sit exusto pingui: Adeò ut hoc summũ experimentum uideatur periti, & exercitati unguentarij. Sunt præter hæc quinque, perfusio, fotus, unguentum, linimentũ, & unctio. Vt in uniuersum sint nouem. Sed fotus adhuc duplex est, qui madefacit ut cum oleo calidissimo, ex absynthio inquit Ga-
8. Artis cur. cap. 5. lenus perfundendus est uentriculus: & qui non madefacit, ut cum in uesicis humor continetur. Applicantur & sacculi, & sicci.
5. De simpl. medic. cap. 6. & 9. Sed reliquorũ usus est triplex, frigidorum, calidorum, & tepidorum: qui longè frequẽtior est, quod uis penetret magis medicamenti, & natura non percellatur. Dubium

est,

est, quòd uelit Galenus tepida applicari emplastra: fotum autem calidissimum. Ea adductus ratione, quòd à tepidis actu exsoluatur calor: emplastra tamen tepida applicari iubet, ut calor intus reclusus confirmetur. Ergo dicamus quid possint emplastra: ea enim triplicem sortiuntur uim, unã ratione eorũ, ex quib. cõponunt͂ iuxta eorũ facultaté, quę modò refrigerat, modò calefacit, aut humectat, aut siccat: alia quatenus poros obstruit substantia maximè pingui, atque sic calorem innatum confirmat. Tertia quatenus calidum imponitur, sicq; exsoluit naturalem calorem peregrino. Cùm uero calidius fuerit, eò magis exsoluit: at ergo oleum ex absynthio, & nardinum, & purpura maximè facultate uentriculo conferunt: sed ea facultas ad uentriculum peruenire non potest, quod multùm distet à uentriculi corpore, nisi sit feruentissimum: distantia eadem facit ne obsit calor ille, neque uentriculum exsoluat: non ergo feruentissimum apponitur, quia tepidum exsolueret, sed quoniam non iuuaret: potiùs uero ipsa caliditate exsolueret uentriculi robur. Atque hæc ualidior causa. Alia quæ licet minùs sit ualida Galeno, tamen magis

Cap.2. fauet. Est quod ut habetur in libro de assuetudinibus, non solùm frigus, sed etiam immodicus calor poros occludit, atq; ita calorem naturalem confirmat, unde oleum feruens lōgè melius tepido erit. Omnium ergo horum causa, perfusio potētissima est, quoniam solet adhiberi calida ualdè, & ex alto, & per lōgum tempus, scilicet à medio horæ seu à quarta parte saltem usq; ad duas horas, raro tamen excedimus horam: sunt autem tria principalia genera perfusionū. Primum, quod fit cum aquis thermarū, quę habent uires proprias sulphuris, aut bituminis, hæ dissoluunt, & mutant intemperiem frigidam, & humidam: aliæ salis quæ astringunt, & siccant, quædam æneæ, quæ resoluunt excrementa, auocant exteriùs & confirmant aliæ ferreæ, & aluminosæ, quæ multum refrigerant, astringunt & confirmant: quædam gypseæ, quæ multum refrigerant, astringunt, & repellunt. Genera locorum quæ perfunduntur sunt tria, futura in capite, & maximè coronalis. Dico potest etiam perfundi initium spinalis medullæ, & occiput ubi est locus cerebelli. Secundus locus est præcordiorum, qui periculosissimus est propter iecur & uentriculum,

quæ

quæ membra non habent integumentum osseum, neque effatu dignum. Tertius locus est membrum patiẽs, ut crura, brachia: perfunduntur etiam renes, sed his, quæ refrigerant, & confirmant. Hæc minus periculosa sunt: medio modo caput. Pericula sunt quincuplitia etiam, si non erres in morbo. Primum si potestate calidissima sint, adeò ut ex perfusione cruris aliqui propè mortem deuenerint ex fluxu uẽtris cum febre. Secũdum si calidissima actu, & diu adhibeantur. Tertium si frigida cerebra ualdè, uelut gypsea. Quartum si aberret in uictu: præcipua tamen sunt in hoc uenus, crapula, uigiliæ, & frigus. Quintum si corpus nõ sit exquisitè purgatum, dicebat Galenus in decimo methodi. Ego uerò nec eorum, qui ex putredine humorum febricitant, lauem quenquam, nec relaxantibus cataplasmatis utar priùs, quam superuacua purgauerim: his uerò euacuatis, non solùm audacter lauẽ, sed etiam cataplasmatis utar. Ea uerò est ꝓportio ꝑfusionis ad cataplasma, quæ cataplasmatis ad infusionẽ seu incessum, scilicet balneũ: nã lotio simpliciter parua res est, etiã in febricitantib. balnei uerò ad inunctionẽ. Memineris ergo ordinis huius. Cap. 16. in fine.

huius.Redeo ad rem. Secundum perfusionis genus eſt ex aquis medicatis,uelut lixiuio,ſed hoc in uſu eſt quotidiano, iubet Auenzoar perfuſionem capitis eſſe calidiſsimam,ſcilicet actu, non autem poteſtate, & ob id etiam neque diuturnam,& in loco calido. Fiunt ergo in huiuſmodi perfuſiones ex rebus medicatis,ut in capite mirto, ſanthalis,roſis,flore nympheæ:uiolæ in calida intemperie,nunquam omiſeris chamæmelum,nec in frigida.In frigida uerò thure, ligno aloes, amaraco,gariophylis atque huiuſmodi utuntur ad ſiccandum cinere ſtipitum fabarum, ita in membris naturalibus abſynthio,chamæmelo,anetho, croco, amomo,ſanthalis,roſis,balauſtio, cotoneis, lambruſca,nympheę flore,menta.Tertium genus eſt, quod fit cum aqua frigida in capite poſt ablutionem, ex lixiuio feruenti, & fit ſuper ſuturam coronalem: & plurimũ confert in confirmando cerebrum, modus eſt perfuſionis quatuor librarum aquæ è puteo,aut fonte hauſtæ, ſiccetur linteis ſiccis ualdè,ſed nõ calidis breuiſsimo tẽpore: pfuſio fit ita, & renes, & iecur, & uẽtriculus. Perfuſio aũt medicata fieri ſolet bis in die, per horam perpetuam pro uice: & tantundem

dem ante cibum per dies xxj. ut sint xlij. horæ. Et hoc in capite paulò plus aut minus, in Sauignano, qui conualuit ex asthmate. Sed quoniam dictum est, quod corpus oportet purgatum esse, benè fecisset Galenus, si hoc docuisset: namque si intelligit de materia febrem faciente, ubi purgatum fuerit corpus, iá febris cessat: nec uideo, quod opus sit cataplasmatis, deinde notas corporis purgati desiderarem. Corpus itidem bifariam purgatum dici potest, uel à malis humoribus, uel etiam à plenitudine. Ergo indicia utriusque discere oportet in pulsu quidem, quia moderatus est, & æqualis, & ualidus. In urinis, quoniam spuma non adest, & sedimentum modicum, & bonum, & urinæ substantia, & color bona sunt in excrementis alui, pura concocta, non malè olentia, somni longi, & quieti. Neque desidia in mente, nec ignauia. Hæc enim pituitę signa sunt, nec timor, neq; tristitia: hæc enim melancholiæ neque iracundia, nec furor præterea leuitas spirationis, & totius corporis alacritas, & patientia summa ad labores, sine ulla læsione. Demùm ratio uictus præcedens bona moderata, cum paucò potu uini, & ex bonis succis color corporis

Libro Artis Medicæ cap. 82. & 99. comparando ea.

poris uiuidus, & exterior cutis, nullis affecta iniurijs. Ex actione autem ipsa cum perseuerante medicamento, quod totum corpus expurgare solet, uelut catapotijs potetibus, helleborismo, aquisúe thermarum. Primùm quidem multum effluit, pòst parum: inde fermè nihil educitur, & urina est bona cum pauco sedimento, & sine spuma, & corporis leuitas sentitur, & fames hæc signa sunt expurgati corporis. Quæ etiam interpretanda sunt in mediocribus purgationibus sæpiùs exhibitis. Talibus igitur tutò adhibenda sunt de Galeni sententia eo in loco, qui Delio natatore indiget, aliàs dicemus, dum de cura febriũ loquamur.

LECT. XXII. SVPER TEXT. XXIII. ET XXIV.

VTilitates autem & commoda, & causę imponendorum cataplasmatum, perfusionum, inunctionum, fotuum, & huiusmodi hæc sunt. Primum emplasticũ dici haud obscu-rum est, quod lentum, ac tenax illiniri aptũ est, ut medullæ, pinguedines, olea, butyrũ, thus: inde addit quod oportet esse terrenæ substantiæ. Eius ergo proprium est ut obturet,

5. De Simp. med. ca. 9. & cap. 11.

turet,uelut primo de Medicamentis secundùm locos,& in quarto, ubi docet, quid sit emplasticum medicamentum, quod obturat meatus,& temperatū est,aut prope temperamentum,cui emplasticum opponitur, quod aperit,uelut Samius aster, & cadmia lota,ac pompholyx etiā lota, & cerussa tractat de his etiā, quarto de simplicibus medicamentis,ubi docet, quædam esse terrea, quædam aquea substantia: nec sibi contradicit, quod hic Samium asterem lotum inter emplastica:priore loco illotum,scilicet, inter emphrastica numerauerit. Declarat autem opera horū pulchrè secundo in sextum de morbis uulgaribus:dicens, talia impediunt,retinent,occludunt calorē ne diffletur, & ob id cogunt ipsos humores concoqui,nisi aut omninò sint praui,aut imbecillus particulæ calor: quo in casu non emplasticis uti oportet,sed concurbitulis cum profunda scarificatione. Ergo ut ad propositum reuertar, etiam emplastica crassa substantia esse affirmat. Quinto Methodi:sicut ea traducit ad internum usum, dicens, illa efficeret humores crassos, & lentos. Dicit præterea primo de Medicamentis secundùm genera, quod uix ullum simplex medica-

Cap.1. Sec.7. Cap.5. Com.32. Cap.3. 5. De Simp. Medic.cap. 12.

dica-

dicamentũ poteſt efficere emplaſtrũ phar-
Cap.3. macum, enumeratq; ceram, propolim, reſi-
nam, picem, ladanum, & ceruſſam, argenti-
que ſpumam: neq; dicit herbæ ipſæ. Ab em
plaſticis emplaſtra deducta eſſe reor, in q-
Cap.5. bus plurimum ceræ recipi iubet Galenus,
quarto de compoſitione medicamentorũ,
per genera, ut per emplaſtrum palàm ſit il-
Cap.2. lum intelligere ceratũ. Ceratum igitur ue-
rè emplaſtrum eſt ad mentem Galeni. Ete-
nim & in quinto hæc habet. Ad emplaſtri
uerò confecturam, uel ceram, uel reſinam,
uel omninò argenti ſpumam diutiùs coctã
adiecturus erat: liquet tenax oportere eſſe
Cap.5. emplaſtrum: cum argenti ſpuma, cum oleo
Pag.4. decocta emplaſtrum efficiat: reparandę cu-
ti idoneum, quod adeò tenax eſt, ut nõ ca-
dat à loco, donec cutis ipſa ſuccreuerit. Vi-
Cap.5. detur & idẽ ſenſiſſe in quarto cùm ait: [At
Pag.4. quia emplaſtrũ id facere propoſuimus, ma-
nifeſtum eſt, quòd unicuique ceram aut re-
ſinam, uel adhuc adipẽ, uel medullam ad-
miſcendam fuiſſe, ac ſi nondum ex his em-
plaſtri ſpiſsitudinem acceperit oleum etiã
adijciendum.] In confectione liquat ceram
primùm & reſinam ſuperfundit argenti ſpu
mæ, & oleo ſimul coctis: his poſtmodum
addit

addit cerusam, & calcē in liuorem redacta, aut alia, & ab ignea mouens, miscet in mortario superfundendo oleum, ut hæc tria in eorum compositione sint obseruāda: ut uis medicamētorum maximè integra maneat: ut omnia perfectè misceantur, & ut optimè hæreat. Idem clariùs in sexto ad emplastri formam pro materia non utilitatis causa, cera, aut resina adijciuntur, uelut & oleum in aridioribus pulueribus. Solet aliquando cerusa cum oleo & aqua, uelut & argenti spuma coqui, ut sit primus ordo: secundus cerę & resinarum: tertius reliquorum aridorum. Quæ igitur emplastra nos uocamus cataplasmata potiùs sunt, hęc cerata: & ideò non adeò formidanda: sed rarior usus in internis affectibus, non negauerim fuisse etiam emplastra, quæ fascijs indigebant, ut hærerent. In uniuersum autem ex consistentia ipsorum sex differentias facit. Cereleon quod nos unguentum solemus appellare, linimentum, post ceratum molle, post ceratum mollium mediocri substantia, inde amolyntū, id est, nō coinquinans, quod tamen sine fascijs nō benę hæret. Demum emplastra, quæ consistunt: id est, quæ sine fascijs adhærent, ut oxycrocium, & ce-

1. De compos. medic. per genera cap. 16. & 2. cap. 14. Cap. 2. & 8.

Cap. 10. primo.

Septimo de cōpos. me-

dic.per genera ca. 11. ratũ ex pelle arietis, & quæ ſunt adhuc tenaciora:horum ſi uelim per ſingula uires enumerare,labor irritus ſit.Quandoquidem tot ſint, quot in medicina ſcopi: præclaræ tamẽ ſunt ſedare dolorem,emollire, in pus uertere,ſaniem expurgare, conſolidare, & roborare. Verùm (ut dixi)à ſubſtantia,quæ ſunt craſsiora, magis calefaciunt, & ob id periculoſius adhibentur, quæ uerò tenuiſſima,ideò etiam leuiſsima. Propriũ & quorundam eorum, quæ meta ſyncritica appellantur, morbos quoſdam curare, dum extrinſecùs auocant, quod quia nimis longè eſt à ui medicamentorum ebibitorum, ab eis ſanari non poſſunt: Neque etiam manu cùm ſint uitia profundiora, uel ſub oſsibus maximè,ſub coſtis nothis, aut pube, aut etiam per ſuturas(ſed id rarius longè) capitis. In quibuſdam per eiuſmodi auxilia adeò confirmatur membrum unum, ut aliud ſanetur. Velut tuſsis per emplaſtrum capiti appoſitum, uomitus per emplaſtrum iecori applicitum,& capitis dolor diuturnus uentriculo. Frac. tamen omnia ad noxã interpretatur:dicens medicum, pro medico non haberi,ſi talia multa nõ adhibeat, quæ lus longè ægrum lædant, quam iuuẽt,atque

que hoc quamque uerisſimum ſit, haud tamen ne piget hæc adieciſſe. Debent autem apponi ad calefaciendum emplaſtra calida etiam actu, ad ſiccandum ſæpiùs renouari: ad refrigerandum, quę in cuti ſunt, uel propè, uel etiam ſi ſolida laborent actu frigida: profundis ualde tepida admouenda. Ad confirmandum cerata, quę aſsiduè hæreăt. Plurimus autem uſus eſt tepidorum, ut in dolorum ſedatione. Nuditas extremorum maximè pedum, & hora ſomni deijcit functionem uentriculi, & ſomnũ impedit, quia quicquid eſt uaporum malorum ad caput repellit, & dolores uiſcerum prouocat. Dicebat ſexto Epidemiorum frigidum, ualdè uenas frăgit, & tuſsim citat, ut nix glacies: & contorquet ut pherea & gongrone: (his longa, & rotunda tubercula poſt aures) ſimul cauſa duritiæ: ſcilicet alui. [Conſtringitur enim corpus à frigore, & cruda retinentur, nec concoquũtur, cùm uel in frigido corpore, uel exangui fuerint: uel membrum, in quo eſt natura frigidum, ut propè oſſa membranas, & articulos: uel in ſuperficie corporis, & rurſus refrigeratio quæ in uĕtre ſunt, durat:] Dicit ibi Galenus, quòd id accidit ob morā partim fæcum, quæ ſic-

Sec.3. Tex.14.

Par.5. Tex.27.

cantur, partim, quia calidum maius est contractum ob frigus externum. Mora sanè facit ut à calore siccetur, & à iecore trahatur humidum: sed cur moram trahant, ibi diutiùs fæces: hoc accidere putat ob musculos ani, à frigore contractos. Sed si musculi à frigore fierent ad retinendum ualidiores, hoc mirabile esset: tùm etiam, quòd materia eo confluente facilè dilatatur anus: ut non ob id retineantur fæces, sed quoniam natura torpet, & ob longos somnos, & ignis consuetudinem, & sanguis (quod maximũ est hac in causa) intra contractus intendit uenas, & musculos ani, quod propius experimento est. Dicebat ibidem si per calida naturâ sit cubile frigidum, in calido tempore crassam reddet. Nam hoc non ex natura frigoris, sed temperato calore cordis, & etiã propter somnum melius nutrietur, & carnosior euadet. Vnde rectè dixerat antea, [generaliter somnus in frigore uestib. contecto: naturalia enim membra gaudent calore, & ob id uestibus corpus cõtegi postulat] uitalia & maximè, quia illa in somno incalescere dixerat, mox refrigerari in cubili frigido. Galenus etiam putat sic perfrigerari uestibus, auocato calore exteriùs. Sed quor-

Tex. 21.

Pag. 4.

Tex. 16.

Tex. 14.

quorſum uerba illa *dormiẽs interius calidior eſt.* Oportet enim eam, quæ ſecundum naturã eſt qualitatẽ conſeruare, nõ euertere. Nam quod calefaciamus externam ſuperficiem, hora ſomni, id accidit, quoniam iniuria aëris fit hanc tollere oportet. In ſomno ergo tres ſunt ſcopi cor refrigerare, non à proprio calore retrahendo, ſed peregrino: hoc ſignificantiùs exprimemus, expurgare à fumo, id fiet per frigidum aërem: calefacere membra naturalia, & exteriora, quod fit in tegumẽtis. Ob id ſi quis hyeme multis cõtegatur ueſtibus, bene concoquet magis, quàm mediocriter: at ſi quæreremus ſolam tranſpirationem, à mediocri mole ueſtium meliùs concoqueret: imò neque à mediocribus, neque multis ueſtibus bene concoqueret, ſed potiùs à paucis, ſic etiam præcipit ad coctionem febrilem, corpus obuolu- Tex.44. tum pannis habendum, quarto de uictu in acutis. Cùm uerò duo tribuiſſet mala Hip- Tex.39. pocrates, pedum frigiditati, aſcenſum uaporum ad caput, læſionem coctionis uentriculi, & aliarum functionum, dolores uariarum partium, & calorem uentris, tamen hæc augentur multò magis in febrientibus.

TEXTVS XXIV.

Eadem ratione adſtrictio, & ulceratio, & morſus, & moleſtia.

Com. Moleſtia ſolet antecedere, & conſequi aſtrictionem, ſicut morſus ulcerationem, humores, qui lædunt ſua qualitate grauiter ſicci ſunt, ſi ſiccitas iungatur frigori fit terreum, & aſtringens, ſi calori igneum, & ulcerans. Fiunt ergo ſcirrhi ex aſtrictione tanto difficiliores ad curandum, quantò ad lædendũ uidẽtur lentiores, cùm ergo iam dixerit ſuccos lædere caliditate, atque frigiditate, nil mirum eſt, ſi ob caliditatem fiũt mordaces, ob frigiditatem aſtringãt: ex uno ſcirrhi ex altero ulcera oriuntur: ex quibus morſus, atque moleſtia imo, ut dixi hæc etiam ante illa ut pruritus ante ſcabiem, & à ſcabie. Et dolor ante phlegmonem, & à phlegmone, & uigilia ante febrem, & à febre: & cruditas ante coctionem uitiatam, & à coctione uitiata. Succi ergo hæc creant, & detrimenta hæc nocent. Vel etiam dicas, quod emplaſtra, & linimẽta, & nuditas, & talia, quæ ſub arbitrio uoluntatis noſtræ ſunt calefaciunt,

ciunt,& refrigerant,& morsus creãt, & molestias,& exulcerant, & astringunt. Vel(ut dixi)ut peccet etiã in calido, & frigido, & ob hoc sequãtur hæc mala. Nam cùm quatuor proponantur emplastra,& operimenta,hęc pertinent ad causas,non ad effectus: quartũ & ulcera, & talia ad effectus solum, uelut & molestia. Tertium de calido,& frigido,& duabus primis causis, & quarto effectui,& utrisq; simul adnumerari potest.

LECT. XXIII. SVPER TEXTV XXV.

Intrinsecus autem, & quædam prædictorum: & ad hæc causa occulta, & parti, & toti, & alicui, & non alicui.

Diximus antea quod bifariam potest interpraetari textus præcedẽs, scilicet,& ut refertur solùm ad opera ipsius medici, & ut simpliciter,& potest etiam referri bifariam: unumquodque eorum, scilicet & ut iuuant, & ut nocent: adeò ut sint quatuor modi, scilicet ut iuuant casu,ut nocent casu, ut iuuãt *Com. 14. ex diuisione Fra.*

exhibita à medico secundum rationem, & ut nocent perperàm exhibita, & dicit quod intrinsecus eadem possunt, & eodem modo quædam, quia & emplastra, & unguentum, & nuditas, & cooperimentũ pertinẽt solùm ad externa. Loco uerò horum adijcit causam occultam, id est, ut exponit F. proprietatem, uelut gratia exempli pulmo uulpis confert pulmoni hominis, & iecur lupi iecori humano, & uentriculus gallinæ, ac mergi uentriculo humano. Dicit autẽ quòd causa hæc occulta potest obesse toti, & parti: toti sicut napelus, & acconitum, quod interficit corrumpendo temperiem cordis, & iecoris, alia uerò nocent propriè uni mẽbro, sicut dabat exemplum Galenus de lepore marino, qui nocet pulmoni, & de cantharidibus, quæ nocent renibus, & uesicæ. Dicit ergo quòd quædam nocent alicui, & non alicui: intelligit, quod illa quæ nocent à proprietate, non adeò nocent omnibus, sicut neque prosunt omnibus, quemadmodum illa, quæ nocẽt propter qualitates manifestas, quia omne frigidum infrigidat, & omne calidum calefacit, & omne astringẽs astringit, & hoc non solùm in hominibus generaliter, sed in quibuscunqũe partibus huma-

humanis, & non solum in partibus humanis, sed etiam animalium: at uerò cicuta interficit hominem proprietate quadam, ut aliàs dixi, & non frigiditate, & tamen non interficit sturnos: & pro hoc experimento tuendo, quia putant, quod fiat à frigiditate. Auerroes præter cæteros, & alij inuenerũt miras fabulas ego aliàs demonstraui clarissimè, quod opium, & cicuta manifestè sunt calida, & sunt somnifera, & occidunt proprietate quadam, & ideò quærendum esset primum, quid sit hæc proprietas? Verum quia aliàs declaraui suo loco dicetur: de ea nunc quæramus, quo nam pacto noceat uni, & non alteri? Et dico quod (ut aliàs declaraui) proprietas non est, nisi similitudo in qualitate cum differentia substantiæ, & uiribus pollẽtibus, & hæc proprietas duobus modis iuuat, & uno modo nocet. Dico ergò quod terra & aqua faciunt lutum, quia commiscentur secundum crassas partes, eadem si commisceantur, secundum eandem mensuram, & refrangantur, generabũt gratia exempli aizoum, plantam eadem mensura elementorum, si denuò refrangatur, & iterum misceatur à forma, & calore potentiore, generabit iecur testudinis. Exempli *2. De generatione & cor. Tex. 49.*

gratia:aut ranæ eadem quantitate, miſcean tur eadem elementa atq; iterum refrangan tur,& fiant, quaſi ultima ſubſtantia, fiet iecur humanum, dico quod iecur humanum iuuabitur à proprietate à iecore ranæ,& teſtudinis, & iecur ranæ, & teſtudinis ab aizoo, & ita aizoum bene proueniet in illo luto,& non in alio:hoc igitur eſt per ſimilitudinem ſubſtantiæ, quia eſt, ſicut oleum in compararione ad ignem unum eſt in poteſtate ad aliud:imperfectius ad perfectius: & propterea plerunque iſtæ proprietates ſunt inter ſimilia,& in partibus,& in qualitatibus. In partibus iecur cum iecore,ut in lupo pulmo,cum pulmone,ut in uulpe uẽtriculus cũ uentriculo,ut in gallina & mergo.Alij etiam dicunt in piſce mugile, & in cerebro ut cerebrum gallinæ:& in corde ut cerui,& in liene ut apri,& ſimiliter laca cõferet iecori,eſt enim rubra, & ſimilis ſubſtã tiæ,& cauſa, quare iuuant eſt, quia ſunt ſimilia in ſubſtantia,& proxima in temperamento,& recipiuntur ut ſimilia, & ut ſimilia iuuant,quæ uerò nocent, ſunt ſimilia in ſubſtantia, & diſsimilia in qualitatibus, & ideò recipiuntur ut amicus fallax, qui ſub ſpecie amicitię recipitur,& receptus nocet

ut

ut inimicus, & ideò substantia leporis marini est similis pulmoni humano, sed habet calorem putridum, & siccum, & ob id exulcerat, & frangit uenas, & interficit. Et propterea dixi, quod illud, quod iuuat, iuuat bifariam, & similitudine substantiæ, & qualitatis: quod uero nocet: nó solũ uno modo, quia similitudine substantiæ nunquam nocet, sed qualitatum dissimilitudine, & maximè putridarum, & corruptarum, sub qua continentur uenena uera. Iecur ergo lupinum (gratia exempli) confirmat iecur humanum, quia recipitur ab illo, & quia est densioris substantiæ, & ut ferrum comparatum ad plumbum penetrat in intima, & condensat substãtiam iecoris humani, quia ipsum fuit factum à natura robustius in lupo ob incommoda, quæ passurum erat ipsum animal edere carnes crudas, & putridas iacere in terra, & luto parum dormire: adeò ut nisi illud membrum fuisset ualidissimum iam diu deficeret species luporum, eadem similitudo gratia exempli, sed maior erit inter iecur humanum, & cichoriũ, & ita plura conueniunt proprietate alicui, uelut iecur lupinum pro imbecillitate: testudinis pro macilentia ranarum, pro morbo

bo regio iuxta qualitates. Nam omnes qualitates possunt conferre, & esse usui præter putridas, sed non uidetur Hippocrates, in hoc textu admittere qualitatem externam, quæ tamen est in iaspide appenso collo, ut testatur Galenus.

9. De Simp. medic. cap. proprio.

Dico quod Hippocrates locutus est de proprietatib. euidentioribus, illa uerò, quæ exteriùs applicantur, minùs agunt, tum quia dissoluũtur à calore imbecilliore, tum quia adest intermedium cutis musculorum osium, & ideo in longa mora putrescunt, si dissoluantur: si non dissoluantur, aut dissoluta parum maneant, parum etiam agunt. Vidi tamẽ proprietatem cuiusdam rei, quę appensa collo statim sistit omnem sanguinem, undequaque fluentem. Sed redeo ad propositum, & declaro duo, quę omiseram. Primum, quia dixi quod oportet, quod illud, quod habet proprietatem sit robustius membro, & dico quod secus esset alimentum: cùm ergo non potest uinci, agit in mẽbrum, & fit medicamentum: alterum est, quod dicebat Hippocrates, quod non alicui, quia sicut homo facilè contrahit scabiem ab homine, non ab equo, ita inter homines aliqui habent iecur mixtum diuersa ratione

ratione à temperamento, adeò ut iecur lupi, non sit ei simile in substantia, nisi parum, & est ꝑcul, ideo nihil agit in huiusmodi hominibus: & ita patet ratio, quare primę qualitates, & secūdæ, & tertię semp agūt, & in omnia & in oēs partes. Proprietates aūt sūt fallaces, & fuit quidā, q sine noxa sumebat auripigmentū, album arsenium uocatū, sub pondere unciæ mediæ, & cum esset in uinculis damnandus morte, ut audiui, relatum fuit hoc Pontifici Leóni Decimo, & sumpsit experimentum solenne, quale solent sumere Principes in magnis rebus: & cum nihil passus esset, permutauit genus pœnæ. Sunt præter hæc multa, quæ agunt mira, & quia non sunt adeò comperta, referuntur falsò ad substantiæ proprietatem: uelut illud de Pæonia. Nam Pæonia confert morbo comiciali, quoniam confirmat cerebrū, & est tenuis substātiæ ualde, & plurimū uaporis emittit, & quod hoc nō sit cōmentū, manifestū est: quia q̄ ꝑprietate agūt, rarò nisi ad unū cōparata agunt, quæ uerò agunt, iam plura nō ex proprietate, sed ex robore uiriū id efficiūt, & ideò deceptus est Galenus, & in hoc, & in iaspide nam nesciuit, q᷑ iaspis astringit manifestè sanguinem suspē-

sus

ſus collo,& eadem ratione confert uentriculo, quia ob laxitatem, & pondus cibi,& potus,& tenuitatem, & quia eſt exanguis maximè gaudet aſtringẽtibus: & corallius ualdè ruber magis iuuat, & creditur, quod exhilaret cor, propter ſimilitudinem ſubſtantiæ,cum ſpiritu uitali:& hoc modo etiã confert uentriculo confirmando calorem & trahẽdo illũ ex corde:ita dico de Pęonia, ſicut de iaſpide, non ſicut de corallio, nam ſuſpenſa collo: maſcula & collecta plena luna iuuat multum podagricos, quia conſumit uapores,qui augent dolorem in podagra. Comicialis etiam fit à uaporibus, ut aliàs declaraui: licet Galenus aliter ſentiat, & talia uidentur agere ab occulta proprietate propter compoſitionem multorũ, quę agunt à manifeſta qualitate: & ita ſunt tria genera agentium,à manifeſta qualitate, ab occulta qualitate, & à natura propria. Et ideò dicam, quod accidit tempore peſtis, iam fermè centum annis, annno ſcilicet M.CCCC.LXXV. narrabat mihi pater Facius Cardanus,quod homines moriebantur, ut ſolent ex contagio,canes nõ moriebantur, neque corripiebantur eo morbo,equi corripiebantur,& bubones emittebant,ſed nõ morie-

moriebantur,& hoc erat,quia natura equorum erat similior humanæ, quàm canina. Ex hoc patet quod etiam quilibet homo habet quædam edulia, adeò sibi propitia, utquàm diu utatur illis, nunquam ægrotaturus sit nisi ex uiolenta causa alia, ex quibus læditur ualdè:licet non calescat, neque refrigeretur. Est etiam consideratione dignũ, quod omnia ista, quæ agunt à proprietate: agunt medio quatuor qualitatum, & illæ sunt instrumẽtum omnium operationum. Et si dicas:Ergo non dabitur medicina temperata. Respondeo,quòd illæ qualitates agunt in corpus nostrum necessariò, quamuis sint similes in gradu, quia experimento uidemus,quod si nos tangamus aquam tepidam,aut lignum tepidum, afficimur dupliciter. Primùm quia crescit multitudo qualitatis. Secundò, quia illa qualitas non est naturalis,& insita nobis est naturalis, & ideò non possunt esse similes, in substantia, licet sint in gradu. Præterea adest raritas & densitas,& motus,qui uariat eam, & uapores,& incrementum: quia primo est in potentia,& paulatim deducitur ad actum, ergo in tota actione est dissimilis. Adest etiã humida qualitas, & maior,uel minor, aut siccitas,

ſiccitas, & difficillimum eſt, quod conueniăt exquiſitiſsimè in gradu, & propter tot & tanta contẽperata corpori noſtro, agunt tamen in illud.

Alia dubitatio eſt, quam mouet F. quia uidetur Hippocrates nolle quod medicus quicquam agat natura nõ impedita, q̃a ipſa non errat: neque errare poteſt, quia ſi uidemus quod lapis adeò rectè deſcendit ad cẽtrum, ut nullus pictor poſſet tam rectam lineam effingere, cùm ſit uiliſsima res, quid exiſtimandum ſit de alijs. Propterea reſpõdet quod intelligit de his, qui adhibent auxilia ſymptomatibus, quia non ſunt adhibenda, niſi cum duabus conditionibus, ut poſternant uires, aut ſint proſtratura eas, & præter id, ut non pendeant propriè à morbo, ueluti dolores à flatu, uel retentione fæcum, uel uigiliæ, uel effluxiones, & hic mos eſt noſtrorũ temporum, ut uideamur agere aliquid ſymptomatibus, occurrimus & perdimus ægrum perſæpè, uelut ſi quis ex motu materiæ uerſus uẽtriculum in ſyncopim decidat, cùm deberemus prouocare uomitũ, damus cibum, quò nihil deterius, & ita ſi ex uigilia deliret cùm deberemus prouocare ſomnum, crura lauare, madefacere

cere caput: apponunt oxirhodina fronti, magis exſiccãtes cerebrum, & uapores intrò trudentes. Vnde phrænetĭcus fit: adducit me ad hoc non tam authoritas F. quàm quod uideam Hippocratem in epidemijs nulla præſidia adhibuiſſe. Eſt etiam deterius cum adhibent perperam, ut uideantur aliquid facere: & primum oſtendo, quod auxilia plus nocent perperam facta, quã iuuent benè adhibita, & cur nam ponamus gratia exẽpli, quod aliquis adhibeat medicamentum calidũ dolori calido, alius adhibeat frigidum in pari gradu: ille qui refrigerabit multò minus refrigerabit, quàm ille calefaciet: tũ quia caliditas pugnabit cũ frigiditate, & non cum caliditate, ſed illam augebit, tũ quia ubi etiam recederent æqualiter minùs diſtat calidũ ab extremo caloris, quàm frigoris. Ergo proportione data maius erit incrementũ caloris, quàm frigoris. Tertiò quia membrũ eſt debile, & ideò magis læditur à ſimili, quàm iuuetur à contrario: hoc experimentum in debilibus, & magis perſpicuũ aqua. Quartò & hoc multum refert, quia in calefaciendo calefactum medicamento poteſtate, calido ſemper incaleſcit, ſed in refrigerando perſæpè repel-

limus,& augemus calorem constringendo ipsum, & repellendũ ad membra nobiliora, & si adsit plenitudo Galenus prohibet apponi refrigerantia, uel etiam resoluẽtia,
11. Art.cur. & hanc eandem sententiam repetijt in li-
cap.5.& bro artis Medicę Et generaliter dico, quod
6.cap.55. medicus quicquid facit, non impedita natura, semper malefacit & demonstratio hęc est natura. Non errat ergo, quicquid tu egeris ea non impedita est damnum ægri. Impedimenta sunt fæces, si non possint emittere, uomitus, screatus, obstructio, sanguinis multitudo, & eò magis in compositione, ut lapis, luxatio, fractura de cibo, uel exigit, & tũc dicitur impedita natura, quæ persæpè non potest accipere, uel non exigit, & tunc uel est impedita, cum uelit, sed non potest, ut cum pituita est in uentriculo, & debemus auferre pituitam, uel non exigit, quia natura est impedita non functio, ut in abscessu iecoris, uel febre, & non debemus dare. An uerò Hippocrates loquatur de er-
Tex.18. rore medici uerisimile est propter præcedentia, quia est in sermone de his, quæ nocent continuato cum uerbis illis succi corrumpentes, & totum, & partem.

LECT.

LECT. XXIV. SVPER TEXTV XXVI.

Euacuationes secundùm naturam uētris, urinarum, sudoris, sputi, muci, uteri, per hæmorrhoidas: uerrucam, lepram, tuberculum, carcinomata, è naribus, pulmone, uentre, sede, cole, secundùm naturam & præter naturam, horum discrimina alijs secundùm aliam rationem, aliquando etiam aliter.

SEx proponit in hoc textu. Primum est ratione eorum̄ quæ expurgantur secundum naturam, & locorum, & sunt quinq;, quæ secundum naturam euacuantur, stercus, urina, sudor, pituita, & sanguis. Sanguis autem & pituita bifariam, pituita per nares, aut palatum, aut ascendendo per os. Sanguis autē in mulieribus per menses, & hæmorrhoidas in uiris, per hæmorrhoidas, omnes istæ euacuationes sunt naturales, & per loca naturalia. Duo sunt discrimina, qa Com.

quędam sunt naturales in omnibus, & uniuersales, & semper, & sunt priores duæ stercus & urina: quædam uniuersales, sed non semper, in omnibusq; ut sudor. Quædam uniuersales, sed non semper, neq; in omnibus ut hæmorrhoides. Quædam in omnibus semper, sed non uniuersales ut mucus, & sputum. Hæc enim solùm euacuant à pectoris partibus, & à capite, non à uentriculo, uel iecore. Hinc colligitur quod hæmorrhoides sint naturales. Cur autem omiserit narium sanguinem, puto nó omissum. Hæmorrhoides enim duo habent significata, sanguinis fluxionem undequaque eueniat ex nomine ipso Græco deductũ: & hæmorrhoides pro morbo ani, aut si uelis illũ intelligere, dicas sanguinem narium non esse naturalem. Dicuntur etiam secundum naturam bifariam, uel quoniam fiant ex ordine naturæ, licet non seruent modum naturalem, ut cùm expurgatur quicquid est superfluum: uel secundum naturam, id est, quod omninò necessarium sit per illas uias expurgari per interualla parua: Sed primus sensus est uerior. Ob id non meminit de uomitu, quia non est exquisitè naturalis, cùm nó sit necessarius corpori omninò naturaliter

liter se habéri. Dicebat Galenus octauo de Cap.3.
Medicamentis secundùm locos. Vomitus
est ex genere supinitatum, quæ eueniunt,
aut ob humorum prauorũ offensam ad os
uentriculi, aut uentriculi ipsius imbecillitatem. Est autem symptoma, dicebat Galenus secundo de Symptomatum causis, simi Cap.3.
le uterino in partu, dum fœtum exprimit,
quò ad motum, sed quò ad genus præter naturã similis in tussi, adeò ut uelit quod assimiletur tussi, quia præter naturam sic ortuĩ
infantis, quoniã fit exprimendo, quod continetur in tussi, cùm per flatũ exprimat materiam noxiam. Idem dixit in libro de Sym Cap.6.
ptomatum differentijs: ubi docet uomitũ,
& fluxum sanguinis narium, & hæmorrhoi das esse præter naturã in eo, quod symptomata: nam naturalia sunt partes solum nostri corporis facultates, & functiones: cùm
igitur symptomata non sint ex horum aliquo, erunt præter naturam. Sunt tamen, di cit secundùm naturã ratione finis cum opportunè fiunt: quia ad leuandam naturam
ipsam, à re noxia. Est igitur symptoma facul Cap.4.
tatis naturalis, ut in secũdo de symptomatum causis habetur, & expultricis. Dicebat
in tertio eiusdẽ, uelut & nausea. Primo de Cap.2.

In fine. Tuenda Sanitate uomitus opponitur alimento, quod futurum est alimentum directè. Sicut hæmorrhagia ei, quod est ueluti alimentum, & alimẽto propriè dicto fluor

Cap.20. substantiæ. In secundo autem de Alimentis, tractans de Armeniacis, dicit, quod prauos humores confluentes ad uentriculum, aut infestos cibos, si supernatant per uomitum eijcit: sin autem resideant in fundo, per aluum conciens diarrhœam.

Cap.1.& sequentibus. *Verrucam, lepram*) ponit hic genera decubitus, dicebat Galenus tertio de Crisi, cùm natura perfectè dominatur materiæ, euacuat eam extra corpus, & de hoc dictum est aliter, traducit in alium locum, & tunc nõ per

Cap.6. fectè dominatur. Dicebat in libro de causis morborum, traducit ad partes minùs ualidas, & ideò persæpè ad cutim, post etiam ad articulos, & ad renes. Isti sunt loci in quos tutius natura trãsmittit humores cõuenienter, cum ipsa non perfectè dominatur materiæ, ut ab Hippocrate primo Epidemiorum. Cruda uerò & incocta, dolores

Par.2. Tex.46. aut recipuas, aut abscessus, sed si impediatur, tunc transmittit aliquando in locũ nobiliorem, & hoc accidit, uel ob uiam obstructam, uel motum diuersum: uelut cum cri-

sis

ſis fit per ſomnum, & homo expergiſcitur fortuitò:ut de patruo meo inſigni ſacerdote Paulo Cardano,& ob id mortuus eſt. Vel dato medicaméto aliàs deducente, aut exhibito cibo importunè, aut ex ira,uel mœrore,aut frigore. Ideò ibi ſubiungit aut mortem. Diximus alibi de cauſis, quare materia ad membra principalia, aut nobiliora ſeratur. Si autem ſit mediocriter ualida, facit (ut in textu) uerrucas. Hæ ſunt puſtulæ triũ generum ſimpliciter dictæ, & acrochordonæ & myrmeciæ. Acrochordonæ ſunt illę, quas uariolas nos dicimus de quibus Hippocrates in tertia Aphoriſmorum enumerans morbos pueriles. Conſtat enim uerrucas (quas nos uulgariter appellamus poros) nõ eſſe morbos pueriles, quin imò ſunt contagioſæ illæ uerrucæ,& adueniunt tam adultis, & ſenibus, imò magis quã pueris. Neq; etiam naturâ ſolet illis expurgare corpus. Hic enim adnumerat uerrucas cum lepra hæmorrhoidibus,& cum tuberculis,& carcinomatibus, acrochordonæ etiam uerrucæ cum dolore adueniunt, ut Celſus docet in ſecũdo libro, de quo miratur Ingraſſius: quia Paulus dicit eas eſſe, ſine dolore. Intelligens p illas tubercula illa lata in imo

Cap. 1. in finem. tendentia in acutum, quę Celſus uocat thymia, quas Galenus dicit eſſe difficiles ad eradicandum. Acrochordones autem ob homonymiam uocis deceperunt plures: dicuntur enim ἀπὸ τοῦ ἄκρου παρεοικέναι χορδῆς, id eſt, à corde extremitatis ſimilitudine quam uocant penſilem. Quam nos ſæpè uidimus latior in ſummo, tenuis in imo: & eſt plerũque ſanguinea: cũ alia ſit acrochordona dicta, quoniã ἄκρας ὀχεῖται τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος, id eſt, extrema manifeſtè cutis occupet, atque hæc eſt, quæ pueris aduenit dolorifica, ac cretica, de qua hic ſermo eſt, quę hoc anno multos peremit pueros ob ſtultitiam medicorum, & pertinaciam quorũdam Bononiæ, cum dicerent non pertinere ad medicos curare eas, & tamen curabãt medici, & dabant uinum: atque ita delata copia humoris ad cerebrũ, perimebat eos: multos ſtrangulabat iuxta ſententiam Principis. Neque ueriſimile eſt latuiſſe Græcos, quòd omnibus aduenit. Procul dubio ergo acrochordona uariola eſt apud Hippocratem, & celeriter abit cum alia acrochordona Pauli, ſit morbus, qui uix unquam per ſe recedit, imò ne morbus quidem, ſed fœditas quędam cutis. Cùm aliud genus cum febre

febre plerumque adueniat,& aeuta, quamuis nonnunquam febre, & ubique in toto corpore aduenit,& contagiosus,& aliquando etiam pertineat ille, alius neque contagiosus, neque periculosus, neque cum dolore,nec cum febre,sitq; diuturnus, neq; omnibus:& nec in toto corpore, sed in paucis locis,& plerumq; in solis manibus:præsertim syluestri parte conspiciatur:& ut breuiter dicam Cellus meliùs, & breuiùs assecutus est sententiam Hippocratis, in quinto libro distinguẽs huiusmodi pustulas, & uerrucarum genera, seu similia uerrucis in Acrochordonas, quæ dolorificè sunt latæ, in imo adueniunt pueris, & rarò paucæ simul,& in saniem uertũtur. Et rarò fabæ magnitudinem excedunt hoc uerum est. Sed admiratione dignum uideri posset his, qui norũt uariolas, nec ciceris magnitudinem æquare. Ideò mirum non est scientibus,qđ faba antiquorũ uix: lente maior erat. Nostra autem quam fabam uocamus, genus nouum est leguminis, ex Ægypto aduectũ, ita error ex errore ortus admirationem parere posset,& sub his acrochordonis etiam morbilli continentur, quid clarius, hæ igitur sunt uariolæ Arabũ. Et myrmeciæ, quæ Cap.15. Sec.18.

& ipſæ cum dolore adueniunt, & latæ ſunt in imo, ſed nō habent reliqua, quæ in acrochordonis, & clariùs aſsimilant, & hi ſunt pro tertia differentia: demum Thymia, quę ſunt uerrucæ noſtræ uocatæ porri. Dicitur autē uerruca à Latinis editior montis pars, atque aſpera, unde uerrucoſa inæqualia θύμιν Græcè dixit, hîc ut de uariolis in dubiū uerti poſsit, non in Aphoriſmis, ubi habet ἀκροχορδόνας, ibi enim uariolas (ut dixi) intelligit, μυρμηκίας autem quaſi formicas, ſi ad
25. etymon reſpiciendum ſit. De tuberculis dicebat Hippocrates ſecunda Aphoriſmorū. [Vbi fauces ægrotāt, aut tubercula naſcuntur in corpore inſpiciēdæ ſunt ægeſtiones, nam bilioſæ fuerint, corpus unà ægrotat: ſi uerò ſimiles ſanis, tutum eſt corpus nutrire.] Ibi totam huius, & illius loci doctrinam Galenus aperuit, dicens. Animalium natura nōnunquam ex principalibus membris humores euacuat malos, alios per urinam, & uomitus, uel aluum inferiorē excernit, alios per cutim extrudit, quos cum euacuare propter craſsitiem nō poſsit, ibi eōs deponit, atque eo modo tubercula naſcuntur in corpore. Tunc igitur conſiderandum eſt, ac diſtinguendum nunquid natura totum in

in partibus patientibus superfluum deposuerit, an adhuc corpus uniuersum uitiosis humoribus abundet, quod excrementa indicabunt, & reliqua quæ sequunt. Ideò hoc idem de acrochordonis, & hæmorrhoidibus, & sequentibus euacuationibus, quæ ad partes corporis fiunt est cōsiderandum, an scilicet totum corpus expurgetur uerè, ac perfectè, an potius natura id tentet efficere, & non posit. Si ergo purgaueris, ubi corpus est mundum, retrahes materiam ut in uariolis, & carbunculis, & penè occides laborantem, aut si non purgaueris, aut euacuaueris cum corpus fuerit plenum, idem & deteriùs accidet. Et præcipua causa in tuberculis est crassities materiæ, nā si tenuis fuerit, ut in erisipilate, non fit tuberculum. Causa autem in illo non uidetur crassities, quod extrudi non posit, nam excresceret in molem ac tumorē: retinetur tamen, quoniam prauitas humoris nō patitur moram ad concoctionem. Videtur igitur mihi causa alia, scilicet nō separari humorem, at hoc etiam contingit cum omninò malus est: quemadmodū in carcinomate. In eo enim materia est admodum crassa & praua, & ideò à natura nunquam subigitur, à medica-
mento

mento tamen præparata expellitur. Malè uocant Latini cancrum, de quo aliàs sermonem habuimus. Est autem duplex ulceratum, & non ulceratum. Cancrum autē Celsus appellat ulcus serpens, præcipuè quod ab externa causa originem duxit, uelut erysipelas, ulceratum, & ulcus denigratum, & gangrenam, & sphacelos, & æstiomenon. Duo tamen tantùm illius genera facit. An uerò carcinoma abscessus seu tumor calidus sit, an frigidus: Videte duodecimo Con

37 tradicentium.

LECT. XXV. SVPER TEXTV EODEM XXVI.

LEpram] hic est quartus morbus seu quintus, qui ad decubitum ptinet, in quo immorari ob multiplicitatem sensus, ut utile fuerit, ita circumcidere, quę adiacentia sunt, & confusionem pariunt etiam uiri est, non ad ambitionem scribentis, sed legentium, atq; audientium commodo consulentis. Ergo lepra est morbus quidam apud Græcos cutaneus, uelut scabies, diciturq; à ψώρα per syncopem, id est, adiecta, id est, squammosa λεπὶς enim squamma est. Eiusmodi squamma-

marum quædam sunt magnæ, ac rotundæ, ut in lichenibus, aliȩ uerò ut piscium moderatæ magnitudinis, tenues, & non adeò rotundæ, lepræ propriæ. Dicitur autem hoc nomen lepra, & ut homonymum ad interpretationem Grȩcorum, & Latinorum, qui è Græco uerterunt, & Arabum, & eorũ Latinorum, qui ex Arabica lingua transtulerunt. Ideoq; apud Hippocratem Galenum, Paulum, & Ætium, dicitur lepra morbus cutaneus de genere scabiei, aut cum maximè impetigenis: At apud Principem, Rasin, Serapionem, Azarauium, de ipsa Elephantiasi, seu circinomate totius corporis apud Græcos: sed forsan magis dici secundùm analogiam, uerisimile est cum eandem habeat (ratione cutis) fœditatem asperam, & squammòsam, in qua omnes conueniunt. Et licet in alijs differant, hoc non efficit, ut nomen debeat dici secundùm rationem diuersam, aliter animal diceretur æquiuocè de Elephante, & uerme: nam plus differt elephas à uerme, quam elephátiasis à lepra. & ita etiam corpus æquiuocè diceretur: nã maior est differentia corporum aliquorum inter se, quam horum duorum morborum. Sufficit ergo ad hoc ut non secundùm homo-

mo-

monymiam dicantur, ut habeant aliquam rationem communem ſimpliciter, aut ordinis cuiuſdam, non quod ſit in eis ratio diuerſa. Ideò relicta hac dubitatione, tranſeamus ad interpretationem ipſam huius nominis. Ergo ea duplex eſt iuxta analogiam, ſcilicet de lepra ſimplici, & media, iuxta quam etiā lepram Iudęorū dignoſcere qualis fuerit expediet, poſtmodum de Latinorum lepra.

Lepra igitur Gręcorum eſt ex genere ſcabiei: eorum enim acrium, quæ ad cutim ſecernuntur, & abſcedunt: alia quidem non colliguntur, efficiuntq; pruritum, aut colliguntur, & faciunt puſtulas, & aſperitatem, non tamen exuſta ſunt, ſed partim ichor, & efficiunt ſiccam ſcabiem, aut humoris ſanguinei aliquid educunt, qui poſtmodum ſuppurat, efficiuntque ſcabiem latam, & pinguem, uocatam tanto fœdiorem uiſu, quanto priore minus moleſtam. Latæ enim puſtulæ (ut inquit Hippoçrates) non admodum pruriunt. Si uerò cum his etiam materia aduratur, quę ichoris habeat rationem, fit ψώρα, ſed pſora in qua apparent quędam ſimilia furfuribus. Si uerò quòd aduritur etiam pingue ſit, nec ſanguineæ partis ex-

expers, fit squamma, quæ crassior, grauior, durior, & splendidior furfure: & tunc uocatur lepra. Lepra igitur est pruritus cum asperitate cutis, & squammis. Hæc igitur est lepra simplex, ut dixi Græcorũ, de qua semper intelligimus. Lepra autem ipsa ab initio subrubra est, & quasi rosei coloris: si autem perseueret, & maximè in corpore cachoclymo, & exusto, & ætate post uigorẽ, & utatur mala uictus ratione, & præsertim, ut uiuat sordidus, & in regione ualdè inæquali, & tempore simili, fit rubra, & asperior, & cum pruritu maiore, & squammis durioribus, & profundiora facit ulcera, & jam incipit esse media & alterius quasi generis. Si uerò adhuc magis perseueret, cum ijsdem adiectis, tum diuturnitate, tum quia putredo putredini superueniẽs, ut aliàs dixi in omni genere, & febrium, & tumorum deterius efficit, & genus sæpè mutat, fit nigra, & est media modi peioris, nondum tamen absolutè transiuit, in aliud genus, sed est ualde grauis, & fœda. Quod si adhuc perseuerent omnia, tunc transmutatur in albam, & tunc est alterius generis pròrsus. Et albus color adeò uidetur esse naturæ mediç leprę familiaris, & proprius, ut quidam

con-

confundant lepram cum leuce, quoniam (ut dixi) in hac media dealbatur cutis, sed & in simplici lepra, ut infrà docebimus, uerum in media hac absoluta multò magis. Et iam biennio præterito fui uocatus ad mulierem quandam, patientem hoc genus lepræ, & ego nesciebam, quod morbi genus esset. C. Montagnana qui me iusserat aduocari, dixit esse lepram, ego non agnoscebã, assuetusq; solum cognoscere lepram simplicem Græcorum, & illam Arabum, quæ Elephantiasis à Græcis uocatur, quæ plurimũ differt ab hac etiam media: quia in Elephantiasi uix adest pruritus, & hic adest non tamen magnus, iam uicta natura. In Elephantiasi sunt tubercula sparsa per corpus, & in profundo in hac pustulæ, quæ tegunt maximam partẽ corporis, & non adeò profundæ, ut etiam consentaneum est. In hac prętereа, & pustulæ, & cutis sunt albæ: in Elephantiasi nigra tubercula ipsa, & cutis, aut fusca. In hac etiam non est aspectus adeò horribilis, nec fœtor adeò magnus, nec forma adeò mutata ab humana, ut in Elephantiasi. Sed & in elephãtiasi homini sunt ꝓpè cubitũ, in parte superiore externa, quasi sub brachio glãdulę quædã duræ à magnitudine

ne ciceris ad auellanæ quantitatem duræ in uno brachio, & deterius in ambob. & quãto maiores: & est signum ualde peculiare. Et non est in media uox adeò rauca & corpus ponderosum, ut in elephantiasi. Et hæc media & multò sæpius simplex uidetur in Italia. Elephantiasis autem rarius, quamuis etiam uiderim in Xenodochio Mediolani, sed frequens est in Gallia, & frequentior etiam in Hibernia iuxta Angliam, dicunt ob esum lactis, & piscium simul, & multum. Et regionis intemperiem frigidam, sicut in Ægypto ob calidã. Ideò non debet dici morbus rarus elephantiasis, nisi in Italia: sed lepra media est, in Italia frequentior, simplex autem longè magis. Haliabbas autem cùm esset Arabs Græcissans, constituit elephanticum morbum quendam, & est tumor uaricosus in pedibus (cui ego à iuuentute subiectus fui, cùm tamen solæ uenæ non pes intumescerer) distinctum ab elephantiasi. Porrò elephantiasim apud Italos uocant indigenæ morbum, sancti Lazari ob parabolam Christi in Euangelio positam, de illo Lazaro paupere, qui uiuens omnibus indigebat, & pessimis ulceribus scatebat, ac fœdis, quem mortuum excepit Abraham in si-

r nu,

nu. Ab hac similitudine illud nomen sumpsit originem. Ideò elephantiasis est carcinoma uniuersale, morbus pessimus, ac propè insanabilis lepra. Arabum plurimum differens à lepra Græcorum, de qua hîc est sermo. Cùm hic sit ex genere eorum, quæ abscedunt: elephantiasis autem, quę corrũpunt. Et est similis ei lues Indica, sed leuior. Lepra igitur simplex duplicem habet causam materiariam, & efficientem: & quandoq; confunduntur, ut secundo de symptomatum causis, & ideò medicus coniungit
Cap.6. persæpè has causas, ut in grauedine, dicimus, quod materia est pituita, & etiã quod efficiens est pituita: & in phlegmone efficiens est sanguis, materia est sanguis. Assumit ibi locum communem, utpote cutim & humorem extimulantem: deinde distinguit in tres differentias iuxta qualitatem bifariam, tenuem & crassum, mordentem & salsum, iuxta multitudinem paucum & multùm: iuxta motum immobilem & mobilem. Et si bene consideres, fiunt sexdecim coniugationes: quarum tamẽ ponit solum de quatuor exemplum, inter quas est illud de lepra, quod sit multus, crassus, salsus, & immotus: paulò antè uerò dixerat, quod est

etiam nonnunquam lentus, & ideò hæret infixus ipsi cuti, ut id etiam coniectemur in lepra. Qui autem mordent humores in cute: ijdem in lingua assumpti, hi autem sunt acres acidi, & salsi, tum quod uidemus ut dixi ab his erodi linguam, tum quia imposita ulceribus mordent, tum quod his quibus uasa rumpuntur in pectore destillatio sentitur huiusmodi sapore imbuta. Ergo in lepra primum talis materia eò transmittitur, inde locus inficitur ut nutrimentum materiam similem generet. Dubium restaret de amaro, sed quia amarum fit transitu, ideò oportet ut fiat antea ualdè salsum ut erodat uehemẽter, antequam fiat amarum: sed uix potest erosio, aut pruritus ab amaro incipere: sunt autem quædam in quibus causa agens est, ualdè distincta materia, ut in febre calor distinguitur à materia, quæ persæpè frigida est: motus autem non ita, & multò minus quies, quæ potest reduci ad causam, sine qua non: habes igitur causas lepræ.

Sed materia eius est communis tam quæ dicta est, quam etiam pituita. Vnde in libro de Affectionibus, lepra, scabies, pruritus, & impetigines, & uitiligines, & alopetiæ à Pag.10.

pituita fiunt. Sunt autem magis defœdationes, quàm morbi. Fauus autem & strumæ, & pani, & furunculi, & carbunculus à pituita fiunt, & morbi sunt ubi apparet, quã leuis morbus sit lepra Græcorum. Hic ergo materia communis dicitur genere, id est, pituita, uel alius humor, uel qualitate ut tenuis, uel crassa ex pluribus cõditionibus communibus, fit propriæ materiæ determinatio, & hæc est in usu apud medicos.

Quomodo autem lepra generetur dubium est, dicente Galeno quartodecimo artis curandi. Harum quæ toto genere prę- cap. 17. in prin. ter naturam sunt, triplex est differẽtia: quædam ex mutatione consistit solidarum partium: sicut myrmetia, etiam leuce, & uitiligo, & ossis caries (quàm sphacelon uocãt) & elephas, & scabies, & lepra. Quædam cũ prius omnino nõ fuerint, postmodum sunt orta, uelut meliceris & atheromata, steatomata, helmintes, ascarides, & ceria, & quæ in abscessibus inueniuntur similia ossibus, pilis, atq; lapillis. Intelligit quod ea, quæ gignuntur præter naturam omninò alia generantur ex alimento solidorum, alia ex superuenientibus, & sunt non omninò aliena à natura hominis, licet sani: alia etiã

toto

toto genere uelut lapilli, uel saltem loci ut ossa dentes pili in atheromatibus, & meliceribus, ac steatomatibus, quę tunicula propria continẽtur, sed ut dixi lepra, & scabies primũ quandoq; fiunt ex humore influente, inde particula inficitur: plerumq; ex contagio, & tũc uitiatur locus. Et serpit malum ob propinquitatem, donec totum corpus occupet. Inde ne omnia attingere uelle uidear, dubium relinquo cur in scabie, & lepra ex contagio contracta morbus nõnunquam transit ex manibus in pedes, medijs partibus nõ effectis: & tamen non ex uitio humorum intus prodit.

His uisis quærendum est sub quo genere morbi contineatur lepra Græcorum? Apud Arabes, & Latinos cum Celsus eius nõ meminerit, & lepra etiam Iudæorum, an sit simplex, an media, an proprius elephas. Ingrassius uult quod contineatur sub albaras nigra, aut impetigine excoriatiua Arabum, & sub impetigine Celsi. Adducit autẽ duas rationes euidentiores inter reliquas de Celso, quod non nominauerit hunc morbum, & tamen cognouerit, & quod auxilia impetiginis sint eadem lepræ Græcorũ. Nos autem libenter ista pertransimus in quibus

magna uis non est in diuersitate curandi, & coniecturæ probabili innititur. Si tamen aliquis ad psoram, aut scabiem lepram reduceret, etiam posset uideri aliquid dixisse.

Cap. 19. Marcellus tamen in libro de medicamentis sæpè distinguit lepram, & elephantem, & impetiginem cùm sit author Latinus: & Theodosij senioris Imperatoris tempore floruerit. Et Plinius secundus in quarto libro suæ medicinæ, & Apuleius de Herbarum uirtutibus, quanquam errorem in codice esse suspicer. Macer quoque sæpiùs meminit eius, & ipsi omnes antiqui authores. Neque enim Celsus unus, quamuis celeber apud Latinos totam constituit medicinam: nam Macer Ouidij amicus, erat, ideoq; antiquior Celso: sed Apuleium Madaurensem etiã floruisse Galeni fermè temporibus, certum est. At de Principe cum cõstituat impetiginem morbum ex melãcholia, ut in septima quarti, & in cantica aliquid habet ambiguitatis.

Cap. 29. *Cap. 10.* *Vt capite de Olfactro et helleboro albo & alijs.* *Tract. 3. cap. 3. 4. parte 116.*

Cap. 13. & 14. De Hebræorum autem lepra maior est difficultas. In leuitico Moses septem considerat, quibus impurus seu leprosus discernitur à scabioso, aut morbo qui tametsi malus sit, non tamen cõmunicatur supponens

in

in omnibus albam factam esse cutem. Primam mutationem pilorum in album, aut flauum, & exiles fieri secundùm depressionem loci, tertium motum, quod morbus augeatur, & diffundatur, aut minuatur: cuiusque terminum septimum diem statuit, atque hunc sæpius repetit, si oporteat: quartum carnis rubræ speciem, quæ cùm pura sit lepram efficacem denunciat: quintum quod sit in toto corpore, uel in sola cute capitis: sextum in uestimentis eadē obseruat: septimum in domo, & parietibus cubiculorum, & laquearibus etiā, sed hoc minus. Ex quibus patet, quod cum albitiem suppo nat in omnibus, & uelit adeò esse contagiosam, quod illud genus erat diuersum ab elephantiasi, in qua sunt peculiaria tumores duri, & nigrities, & à lepra simplici, quæ nō est adeò metuenda. Quare concludemus Elephantiasis, & lepræ quoddam medium fuisse: ut sint sex genera præcipuè lepræ. Primum & simplex Gręcorum: Medium quod in Italia uiget. Iudaicum quod erat grauius hoc, & erat deductum ex Ægypto. Indicum quod uocamus morbū Gallicum, elephantiasim, quæ propria fuit Ægyptijs, & Arabibus unde profluxit illa Hebręorum. Et spe-

iale quod capiti proprium eſt, ex quo genere fuit mentagra, quæ mentem maximè afficiebant Plinij ætate, aut non multo ante: hancq; lichen uocabant. Nam & Indica lues noſtro tempore ſolet ſpoliare mẽtum pilis, & caput capillis, unde irriſui habentur. In hoc igitur genere fuit, quam nos uocamus tignam, non eſt hæc tyria, ſed deterior capiti propria; cuius quidem tria ſunt genera. Mitior quæ medicamentis ſanatur media quæ auulſis capillis, inde ubi ſanguinauerit, illito acri medicamento, & quæ nunquam ſanata eſt. Vt in Ambroſio Cauenago, quamuis egregio medico à fœditate tamen conualuit, ſed non ab alopetia & phtiriaſi. Atque in hoc genere ab aliquibus collocãtur uulpina, quę eſt alopetia, & leonina: ſed hoc parum refert, cùm ob id cenſeantur lepræ ſpecies, quia contagioſæ fœdę & diuturnę ſint. Communia igitur omni lepræ uidentur propagari, contagio cibi, potus, oſculi, lecti, ueneris, ueſtium: deniq; cubiculi, & eſſe in ſumma cute cum aſperitate eius, ac inæqualitate: tum uerò fœda, maximè, cum uerò profundius eſt uitium, etiam ſi lepra ſit aliquid ultra habet, uelut Elephas & Indica lues. An uerò in quouis

Lib. 26. cap. 1.

genere

genere lepræ pruritus adsit, postquam putredo adest, uerisimile est. Lædit enim qđ corruptum est id, quod est sanum. Ideò non prurit si prorsus corruptum sit. Tum enim neque prurit, neque dolet, uel si nimio plus morbus ingrauescat: tūc enim dolorem loco pruritus generat. In alijs excitat pruritū, in aliquibus leuem, in aliquibus uehementem, iuxta humoris rationem.

Concludo ex his, quod sunt quinque genera lepræ: Italica quæ Græcorum: Italica antiqua, quæ & mentegra, & ex natura Indicæ, quę & ista satis leuis est. Nam illa quę nunc habetur non est syncera, sed putredine fortuita facta, longè deterior media Iudaica, & Elephantiasis uera Arabibus, Ægyptijs, & Scotis, ac Hibernis, etiam Gallis communis. Et quod proueniūt illis ex intemperie aëris, uictu prauo, & sordida conuersatione, & duobus ultimis occurrit Moses. Et sunt signa septem communia omnibus, cutis morbus profundus cum pruritu, asperitateq;, & albedine, & squamis contagiosus. Oritur autem aliquibus ab initio natiuitatis contracta origine, ut maximè in his, qui ex coitu tempore fluentium mensium generantur. Vnde Azarauius, qui fuit

unus è quinque principalioribus Arabibus sapientibus, licet ultimus in ordine. Nam primus fuit Geber. Secundus Albucasis. Tertius Hasen, seu Auicenna. Quartus Auerroés, qui huius opinionem approbat, dicit quod qui generatur in prima die, qua prodeũt menses, corripitur lepra intra xij. annum, si secunda die à xij. ad xxiiij. Si tertia die à xxiiij. ad xxxvj. si quarta à xxxvj. ad xlviij. & eadem manet dubitatio, quomodo semina talis morbi posśint tam diu latere, & etiam uidimus de morbo Indico, quẽ reuerti post xxx. annos à curatione: Ingrasśius se uidisse refert, ego sanè post xxij. & occidisse, qua in causa multi multa nugãtur de semine illo morbi, qui tãdiu latet, ut tempore postmodũ uires acquirat: sed hoc est absurdum, quoniam res contra naturam non potest tãdiu latere, quin resoluatur, & extinguatur, aut naturam dissoluat membri, in quo est. Contingit ergo quædam differri per multos annos quatuor modis. Primum secundum naturam, ut dens, qui mihi natus est xliij. anno, & adhûc est mihi in ore robustus, & est superioris mãdibulæ: ultimus à latere dextro. Quoniá locus uel robustior fit, aut dilatat̃ foramen, uel materia

accu-

accumulatur cessante incremento aliorũ. Sunt aũt multi modi in re naturali. Secundus est cum morbus non latitat per se, nec est seminariũ, sed uerè morbus, uerùm per aliquam effluxionem perpetuã, tollitur noxa illius materiæ, & ita illa perinde uidetur esse ac si esset sanus, sed non est inde impedita: effluxione fit morb. manifestus: & læsio etiam eius. Tertius est cum ex mutatione regiminis in uictu, uel etiã ex successu ętatis debilitato loco, uelut etiã in senib. gignitẽ morb. genitis humorib. ut in arte Medica tãgitẽ à Galeno: Et qa lues Indica propriè gignit morbos ex cruditate, ideò existimãt morbos ex imbecillitate naturalis facultatis, esse ab illo morbo. Et tñ nõ sunt, licet sint ab imbecillitate contracta ex eo. Quartus est cũ morbus adest, & tamẽ ob defectũ instrumenti, nõ potest efficere noxam generando materiam illam. Velut si sit frigidus, & membra sint calida ob ætatem, uictum, regionem, & huiusmodi. Et ad hoc faciunt circuitus planetarũ, & septenarij annorum, & similia. Et ideò illi, in quibus tardatur lepra usq; ad xl. annos ex generatione, uel est lepra per uiã decubitus, & ita fit hoc per primũ modum: uel ob caliditatem, quæ

Cap. penultimo.

quæ non potuit efficere feruorem in humoribus,uel ob exercitationem, uel alia, quæ possunt esse plurima. Imò si ille uteretur optima ratione uictus,nunquã aduenirer.

LECT. XXVI. SVPER EODEM TEXTV XXVI.

E naribus, pulmone.

HÆc est tertia pars, in qua postquam, docuit genera materiæ, quæ eijcitur,aut quę per abscessus deponitur ad locum, docet modo p quas uias, & undę deferatur qualiscunque sit, & proponit quinq;, à quibus plurima materia excernitur,à naribus,quia totum cerebrũ purgatur, adeò ut in grauedinibus quantitas sit præter fidem, quę eijcitur singulo die:idẽ de pulmone omnia enim,quæ per pectus eijciuntur, necesse est, ut per pulmones deferãtur, & Galenus recitat de illo, qui in aliquot diebus expuit, sex aut octo, uel etiam decem heminas puris,per uẽtrem intelligit superiorem, & per sedem inferiorem,& per colem urinã: imò etiam semen, sed hic de eo non intelligit: reliquorum quãtitas est incredibilis: si uolumus

1. De locis cap. 3. pag. 3.

lumus etiam per ſedem intelligere hæmorrhoidas, & per nares etiam ſanguinem narium dubium non eſt, quin hoc etiam non ſit uerum: & ita per uentrem poſſemus intelligere inferiorem. Hæc omnia cum ſint uera, poſſunt amplificari iuxta ueritatẽm, uel contrahi ratione inſtituti, eius quod eſt exempla affert accommodata.

Secundum naturam, & præter naturam.

Hæc eſt quarta pars ubi hæc omnia, quæ dixit, & tres præcedentes partes declararat, quia & ſudor, & ſputũ, & tubercula, & uerrucæ, & ſanguis è naribus, & per ſedẽ poſſunt eſſe ſecundum naturam, & præter naturam. Trifariam autem dicitur aliquid ſecundùm naturam, uel quia fiat à natura omninò nullo modo uexata, ut cõcoctio cibi: uel à natura, id eſt, in eius utilitatem, ut tuberculorum generatio, concoctio materiæ febrilis: uel quoniam fit ab ipſa natura, licet uexata, ut diſtinguitur ille motus ab omninò præter naturali: uelut expulſio acris humoris in uentriculo mordentis ante concoctionem: pręter naturam omninò eſt aſcenſus uermium ad uẽtriculum; materiæ

uene-

uenenosæ ad cor: destillatio ob multitudinem materiæ præfocans: ut in rechmone morientium. Hæc enim sunt præter naturam propriã patientis, tametsi non sint præter sub hoc sensu, intelligẽdo per naturam, naturam uniuersalem, qua elementa grauia tendũt deorsum, & calida ascendentia. Secundus ergo modus secundum naturam dicitur à fine, non solum ab agente, sed quia non fit plenè, non dicitur naturalis multò minus tertius, quia nõ fit sine stimulo. Igitur ut perfectè dici possit fieri secũdum naturam, quatuor requirũtur, quod à natura, tanquam principio, quòd ad utilitatẽ propriam, & consequendum finem iucundum ipsi naturæ: quod plenè ipsum finẽ assequi posit, & quod sine stimulo alio externo natura ad id incitetur.

Horum discrimina alijs secundũ aliam rationem.

Hæc est, quinta pars, in qua Hippocrates docet euacuationes consideratas fuisse alia ratione, quàm quatuor prædictis, scilicet à substantia ut sanguinis, à modo ut decubitus partem unam: at loco ut pulmone ab eo, quod est secundum naturam, aut contra,

tra, uel ratione modi, & tunc dicitur secundùm aliam rationem: alijs ratione diuisionis, & propter hoc subiunxit (alijs etiam aliter) & est sexta pars, ac si dixisset non solum hi euacuationes distinguunt in naturales, & nõ naturales ab hoc, quod sint eorum, quæ sunt secundum naturam, & per loca consueta, aut decubitus, sed accipiunt alias rationes distinguendi, hoc quod est secundum in naturã & præter naturã: alij uerò etiam distinguunt rem ipsam, aliter ut mox dicemus. Et intendit, quòd diuisiones debẽt dari per opposita tam in rationibus, quàm in subiectis primum: secundum per opposita pertinẽtia ad artis finem aliter in primo cõtingit, ut uel idem assumatur bis, aut ut multa necessaria relinquantur, quia opposita sunt prorsus separata inuicem, & omninò inter se diuisa, ut ambiant totum genus, uelut corpus in uiuens, & non uiuens, animal in rationale & non rationale. Ideo debent opponi per aduerbium, non. Et in secundo si quis peccet nihil cõfert ad artem, imò dicit Galenus in lib. de Sectis ad eos, qui introducunt, oportet ut sint utilia ad assequendum finem. Quamobrẽ Galenus quarto de simplicibus medicamen- *In prin. cap. ult.*

tis

tis non admittit considerationem medicamentorum ex coloribus, sicut illam quę est ex saporibus, & odoribus, quia non est utilis ad inquisitionem uirium medicamētorum, & facultatum earū. Tertiò uult quòd eiusmodi diuisiones sint per causas principales eorum, quæ à medico considerantur, id est, causam bene, uel malè se habendi: uelut quod euacuationes sint secundum naram, & sunt semper bonæ: aut præter naturam, & sunt semper malæ. Et hoc proponit generaliter tam in sanis, quā in ægris. Cùm autem dixit secundùm aliam rationem intelligit, quæ sit extra genus, nō quæ sub genere compræhendatur. Nam qui dicit hominem, non dicit aliud ab animali, sed qui dicit plantam.

Intelligit ergo primum quod aliud est naturale simpliciter: quod semper & omni homini utile est, & proficiscitur ab ipsa natura, nullo modo irritata, ut fæces, urina, mucus, sputum, sudor æstatis tempore, & uteri sanguis. Est postmodum naturale, quod est à sola natura, & ad finem bonum, uelut hæmorrhoides, & uerrucæ, & lepra: Tertiò quod est naturale ratione loci solum, & tūc non est uerè naturale: quia per aluum & colem

lem poteſt eijci etiã lapis, & ſanies, & hoc nó erit naturale. Ideò ſubiunxit talia utroque modo eijci poterunt. Hic igitur primũ intelligere oportet uerba illa *Horum diſcrimina alijs,&c.*) poſſe referri ad euacuationes, & ad ſecundum naturam, aut præter naturam. Sed poſteriora cùm referantur ad res, intelliguntur de alia diuiſione, ut dicemus. Ergo de omnibus, & primùm de euacuatione in prima Aphoriſmorũ [Euacuatio-
nes non multitudine ſunt æſtimandæ, ſed 23
ſi qualia oportet purgari purgẽtur] Illi gaudebant multa euacuatione dicit Hippocra
tes, non à multitudine, aut paucitate ſunt 21
æſtimandæ. Secundò cum dixit in quarta eiuſdem [Deiectiones nigræ, & ſubiungit, & quanto colores plures praui fuerint, plures peius, cum medicamento uerò melius: & quanto colores plures non praui. Dicebant illi multitudinem colorum eſſe malam.] Dicit Hippocrates non eſt hoc uerũ abſolutè, ſed conſiderare oportet an cum medicamẽto, an ſine: & an colores fuerint praui, ut uiridis, liuidus, niger, aut non praui, ut flauus, & albus, & pallidus. Deinde etiam iſta non ſunt dicenda mala, aut bona, niſi ut ſunt naturalia, aut præter naturã ſub-

ſtantia & loco. Tertium eſt natura humoris utpote bilioſæ excrementa, undecunque
Tex.& com.18. ueniant, dicit Galenus primo Prorhiticorum, & ſumitur ab Hippocrate in textu, bona ſunt ſi à conſimilis naturæ patientibus proueniant, mala ſi à contrarijs. & ideò per
Tex.& com.46. ſe poſſunt neutra appellari. Et in ſubſtantia craſſa, & tenuia, ut ibidem: nam tenuia ab i-
Tex.& com.33. nitio, & craſſa in fine morbi, non mala, ſed ex ratione, ut contra craſſa ab initio, & tenuia in fine. Vel ſi copulentur conditiones non conſequentes, uelut illud æſtuoſi rigores, quadãtenus pernicioſi: flammans quoque cum ſudore facies in his mala. Talia enim ſunt ἄξυνετα & etiam ſi incidant in criſim, nil abſurdum ſignificabunt: aliter poterunt etiam caſu in unum coijſſe, & mortem ſignificare, ut enim rectè dicebat Galenus talia nil plus ſignificat, quàm tãto maiorem morbum eſſe, quo plura ſunt ſymptomata.
Tex.& com.37. [Aut cùm ea adijciũtur, quæ nihilo minus rem nõ mutant, uelut illud nigra reuomẽtes, cibos faſtidientes, deliros, in pube parum dolentes, quibus oculus ferox, & clauſus purgare non oportet.] Dicit Galenus ibi neque uulneratos in corde. Et etiam illud in pube parum dolore incompoſitum
eſt,

est, siue non doleant, siuè parum doleant, seu multum omninò morituri sunt. Quanquam quidam referrent ad uesicæ inflammationem cum delirio. Talibus ænigmatibus delectabantur antiqui, quos Hippocrates refellit.

Vel si referatur ad id, quod est secundùm naturam, non ad signum: uelut Methodici, ut dicebat Galenus, de his quòd omnia referebant ad astrictionem, aut laxationem: ut primo Methodi in libro de Sectis, quanquam non ita intelligendum est simpliciter. Extát enim Chroniorum, id est, de morbis longis quinq; libri Cælij Aureliani Siccensis, in quibus singulorum morborũ ponit proprias causas, ut in primo libro doloris capitis recenset insolationem, et frigiditatem alibi percussionem, aut uulnus. Et ideò illud de laxitate, & astrictione solùm ad morbos materiarios traduci debet: in quibus parùm à ueritate aberrabant. Nam seu quod utile est fluat, seu quod inutile retineatur, fiunt morbi. Addebant insuper & causas alias, causarum adeò ut in generalibus parum delinquerent: uerùm tamen dicit Galenus (& optimè) in primo ad Glauconem, multis erroribus plenas rationes Cap. 2. Cap. 4. Cap. 1. in princ. Cap. 15. pag. 6.

sectantur, ideò homines interficiũt. Nimis enim malè agitur cum erroribus medicorum, uel leuissimis, uita periclitetur. Posset etiam interpretari de his, qui naturam, euacuationem spontanearum, & à medico factarum aliter interpretantur. uelut Aretæus in secundo libro de cholera, dum declarat signa eius morbi, ponit tentiones in ore uentriculi, tormina uentris, nauseam, uomitum bilis synceræ, uertiginem, singultum, conuulsionem ac tentionem neruorum, rigorem, liuorem, unguium frigus extremorum. Sed subijcit quòd si malum ad perniciem tendat sudor, aduenit, & urina ob conuulsionem sistitur, & atra bilis supra, & infra prorumpit, uoce priuantur, & pulsus minimi, & frequentissimi euadunt. quodqúe grassatur æstate maximè, & Autumno, & in iuuenta. Hi ergo ex alijs etiam hoc uenantur, scilicet an sit naturale, aut præter naturam. Ideò signa dicuntur bifariam præter naturam in sanis, & ægris. In sanis quæ morbum futurum indicant, licet non præsentem: at in ægris trifariam, uel quoniam sunt solum signa pathognomica, aut distinguentia morbum: & ideo hęc non debent dici secundum naturam, neq; præ-

Cap. 5.

ter

ter naturam, quia natura tum intelligitur, cum morbo coniuncta. Secundò Critica, quæ etiam sunt indifferentia: possunt enim esse ad salutem aut mortem. Tertiò salutis, & hæc sunt secundùm naturam: & mortis, & hæc sunt præter naturam.

Demum si considerentur signa aliter seu res ipsæ, id est, non ut sunt secundùm, aut præter naturam, sed hoc est extra finem medici, & pertinet ad philosophum naturalem. Vt si quis quærat de pituita, cur sit alba, sanguis ruber? quare moueantur humores leues ad superiora crassi ad inferna, uel ut Fracanzianus si relictis proprijs circa euacuationes, utpote concoctione, & tolerantia differat de die critica, de loco, & uia euacuationis, aliquid dicet: non tamen primum.

LECT. XXVII. SVPER TEXTV XXVII. ET XXIIX.

Vna natura sunt hæc omnia, & non una: Multæ naturæ sunt hæc omnia, & non una.

INtendit duplicem diuisionem, in contraria scilicet rerum, quæ sunt secundùm naturam, & euacuationum, quia mouentur ab uno principio, & est natura, quæ potest in contraria, ut dixi antea de attractrice, retentrice, expultrice, & hic cũ loquatur de expultrice tantùm, dicit hæc est una natura ratione actionis, ratione modi non una cum expellat sursum, & deorsum, & per aluum, & urinas, & intus, & extra, ut in sudoribus ad deiectiones comparatis. Ideò prohibentur unum ciere dum natura alteri est intenta. Est igitur natura multiplex bifariam & ratione loci per quem expellitur, & ratione materiæ, quæ expellitur, utpote bilis, & pituitæ. Sed in ea, quæ fit præter naturam, dicit, quòd sunt multæ naturæ, & non una, & hoc nõ fuit animaduersum ab alijs: quia natura, quæ aliò m do mouet, quam secundùm naturam non potest esse eadem cum priore, neque in modo, neque in materia diuersa, quia hæc differentia manet etiam si principiũ esset idem: sed est diuersa in principio, quia est natura mundi, quæ aduersatur naturæ propriæ animantium: dico non solùm animalium, sed etiam plantarum, &

hæc eſt, quę omnia ducit ad finem,& interficit. Hæc igitͬ natura in genere eſt triplex, propria animantis,& natura communis, & natura pharmaci. Neque enim illa eſt natura propria, cùm non ſit ex animali, ſed adueniat extrinſecùs,& noceat ſæpè,& interdum interficiat: neq; uniuerſalis natura eſt cum non ſpontè moneat, & ſæpè etiam iuuet: ſed eſt quædam natura, ſeu uis addita medicamento per quā natura propria quodammodo mutatur in alienā. Adeò ut ſint, natura interior propitia, & diuerſa: & quæ aduenit extrinſecùs media, modoque propitia, modò aduerſa in protrudendo.

TEXTVS XXVIII.

Pharmacia ſurſum & deorſum: & neq; ſurſum, neq; deorſum.

TRes proponit huius loci interpretationes: quarum prima eſt, quòd medicamentum aliquando per ſeceſſum purgat, aliquando per uomitum, & quandoq; neque úno, uel altero modo, quoniā uel impedita: uel deprauatum medicamentū, aut nimis paucum, aut materia nō præparata. Sunt etiam

aliæ causæ, uelut ex aëre frigiditas magna, calor, qui auocet extra humores, motus naturæ ad exteriora, uelut in sudore, aut ad urinæ uias, cùm in uomitu, & secessu materia, & ex circunferentia ad centrum, & ex gibba iecoris ad cauam partem feratur: & uirium summa imbecillitas, & robur, ac duritics quædam uentriculi, & flatus ualidus uentorum, & maximè Borealium quod experientia sæpè didici. Et referunt quòd luna in fixis signis maximè tauro & leone, & iūcta erraticis grauibus, maximè Saturno, aut Ioui, uel stātibus, & ipsa motu tarda impedit purgationes.

Secundus sensus est, quòd medicamentum aliquando exhibetur per superna, aliquādo per inferna, ut in clysteribus, & glandibus, quandoque neutro modo, ut cum umbilico, & uentri superponitur: uelut emplastrum de cyclamine, & cucumer anguinus hac in causa plurimū potest, inde scammoniū, & helleborus, & quędam adeò ualida sunt, ut in manu detenta purgent per aluum. Quædam etiam ut quotidiano experimento constat, licet non adeò promptè, sed persæpè etiā post multos dies illita arterijs, aut etiā suffitu per os, & nares præ-

cipuè

cipuè attracta, quæ hydrargyrio constant.

Tertius sensus est magis artificiosus, & superioribus cógruens, & est quòd cum dixisset in antecedentibus uerbis, quòd natura euacuat per os, nares, uentrem, sedem, colem, sudorem, & medicus sit naturæ imitator, ideò expedit quandoque medico per superiora educere, quandoq; per inferiora, quandoque neque per superiora, neq; per inferiora, ut in sudoribus educendo, tamen aut prorsus non educendo, neque mouendo, & de hoc habentur duo Aphorismi elati in prima particula. [Quæ iudicatur, & iudicata sunt, nuper neque mouere, neq; nouare aliquid siue medicamentis, siue aliter irritando, sed sinere. Alter quæ ducere oportet undecunque natura repit per loca conuenientia eò ducere.] In his tota hæc sententia docetur seu aliter purgandum sit, quàm per superna, uel inferna, seu omninò purgandum non sit. Et hæc est opinio Fracantiani & bona. 20. & 21.

Hic relinquitur dubitatio cur medicamẽta hunc magis, quàm illum humorem purgent? Primum igitur expedit scire, quomodo medicamenta purgent. Idq; prius præmittendum à substantiæ similitudine, qua-

Com. tuor genera effectuum in nobis contingere nutritionem,purgationem,robur membrorum,atq; uenenum : ut quasi cum poëta dicere possimus

Limus ut hic durescit,& hæc ut cera liquescit,
Vno eodemq; igni.

Nam cum aliquid similitudine substantiæ nobis persimile est,maximè naturæ uentriculi,& qualitate,aut dissimile, & potestate subactum, scilicet, ut substantia non sit rudis,tunc est nutrimentum temperatũ. Tria ergo sunt,quæ necessaria sunt ad hoc ut sint nutrimentum temperatum, quod sit simile in substantia, id est, æqualiter temperatum ex terreo, & aqueo, quod sit bene subactum, & refractum, & ita ut habeat partes aëris,& ignis, ut uocant, id est, humidum, pingue, bene concoctum, & ut qualitates sint similes, aut propè similes. Si uerò substantia elementorum æqualis fuerit, seu similis, & elementa æqualiter subacta, & quantum oportet, sed qualitates peregrinæ,utpote propter nimiam exustionem sit nimis igneum, aut propter longam calidi in humidum actionem, pingue aut nimis terreum, id est, frigidum & siccum, quamuis elaboratum,& immutatũ propter qualita-

litatem agentis,ſcilicet,calidi acutioris, & cum motu,& mora,& quia nimis difflabile ſit,& euaporet,tunc dicetur alimentum inæquale,quod ſi fuerit miſtio ſubſtantiæ æqualis, & temperamentum etiam æquale, ſed non ſit elaborata ſubſtantia, & non adſit peregrina qualitas, tunc erit medicamētum utile illi membro, & maximè ſi fuerit aſtringens pro membris naturalibus,aut odoratum pro animalibus,uel uitalib. Conſtat enim quod membra naturalia parū delectantur aromaticis, ſeu odoratis, & quāuis adeò laudentur: uidemus tamē quod ie cur maximè confirmatur etiam teſtimonio Galeni ab abſynthio, cichorio, carne limatiarum,& iecore lupi,quę nullo modo poſſunt dici aromata,cùm careant odore prorſus,aut potiùs habeant prauum, quàm bonum contraria ratione cerebrum, & cor, quoniam quandam habent cognitionem, & ſenſu non carent, odoribus bonis gaudent,aſtrictione parū,aut nihil. Quæ enim aſtrictio poteſt cōferre cordi?cuius ora adeò ſunt patentia,& motus aſsiduus,& ſubſtātia tam dura,& calor adeò uehemēs, idē dico de cerebro,ſed Galenus parum ad uertens iſtam differentiam pronūciauit utraq; de

8. de medic. ſecundum locos.

de utrisque, scilicet, quod odorata & astringentia conferunt omnibus membris, quinimò etiam pulmo gaudet potiùs laxantibus, quoniam & operatio sua id exigit, & plerumque repletus est peregrino humore, & plurimum appetit trahere aërem: sed deceptus est tamen, quia non animaduertit hoc discrimen, & etiam quia quædam quæ utrumque habent omnibus conferunt, uelut nux myristica & crocus, & xyloaloes, & gariophyli, & similia, quorũ partem nouit, partem ignorauit, conferunt omnibus mẽbris sine discrimine, sed hæc Dialectica non est recta, quamuis composuerit suos libros numerosiores, de demonstratione. Quę habent utramque qualitatem, odoratam & astringentem, conferũt omnibus membris. Ergo omnia membra ab utraque qualitate iuuantur, & ea gaudent. Verum enim est quod supponitur: falsum quod infertur: uelut si duo fratres duas ament meretrices quæ sorores sint, quælibet illarum in ea domo libenter excipietur, uelut propria amasia, uel ut amasiæ soror, non tamen sequitur ergo utraque, ut amasia excipietur, quinimo oderit illam, quæ erit fratris, eò quod rem communem minuet. Solùm in

ore

ore uentriculi (& hæc fuit causa tertia erroris Galeni) hoc uerum erit: quia os uentriculi, quatenus naturale est, exigit astringentia, quatenus animatum, sentit enim famem, & percipit quid desideret, & communicat cum corde, & cerebro uehementi sensu, & per neruos sextiparis gaudet aromaticis, seu odoratis, & ideò ualde gaudet, & confirmatur ab habentibus utramq; qualitatem: uelut sunt illa quatuor quæ nuper dixi, & pręcipuè crocus, quia est magis mollis, & similis cibo, & ideò talia medicamenta dicuntur conuenire, & si fuerint substantia similia, quod tamen in odoratis uix unquam inuenitur, dicuntur à tota substantia conferre, & propter hoc Galenus non potuit docere nos medicamentum, quod conferret iecori, aut uentriculo, aut cordi, aut cerebro ullum prorsus, neq; temperatum, neque calidum, & siccum pro frigida, & humida intemperie membri, neque alterius qualitatis, imò multò minùs quod conferret trifariam illi membro, scilicet, similitudine substantiæ, & astrictione, & ut odoratum, & si modo potest inueniri facilius esset in frigida, & humida intemperie alicuius membri, utpote iecoris, aut cordis, aut

magis

magis oris uentriculi, quia odorata sunt calida, & sicca plerunque. Vnum est, quod medicamentum quod substantia est simile, est astringens, uel odoratum, & tunc est duplex, uel temperatum, uel intemperatum: illud quod est temperatum propriè dicitur conferre, & esse utile à proprietate, quia nō uidetur multum iuuare à qualitate, quàm parum immutat, & non est perfectè subactum, neque refractum: aliter esset cibus purus, aut cib. medicinalis, aut ut dicūt medicina cibalis, quanquā ista duo aut nō multū differant, aut alia ratione, ut nō sit hic locus tractādi, de hoc, quoniā nō licet explicanti aliquē, aut horā declinare, nisi ad primū gradum, scilicet, ut explicet sentētiā, & etiā licet explicare, quę cōsequunt̄ ad illā, aut primo annexa ei affinia, antecedentia, uel consequentia, sed non licet transire ad tertium ordinē, scilicet annexa annexis. Hoc enim est aliud agere, & nos id ubique obseruabimus. Si ergo medicina similis in substantia, id est, & æqualiter temperata, & non assimilata, neque refracta multum: quia (ut dixi) esset cibus, fuerit dissimilis in qualitatibus: tunc dicetur medicamētum utile membro, ex eo, quod operatur per qualitates, &

licet

licet operet̃ per ſubſtantiã, quia tamẽ operatio p̃ qualitates eſt maior et celerior. Ideò interdũ nõ dicimus qđ operetur à proprietate, nõ q̃a nõ habeat eã, ſed q̃a talis operatio latitat ſub operatione qualitatis, & utilitas ſub utilitate, uelut cichorium dicimus in iecore calido, & ſicco, quod multum iuuat, quia refrigerat ipſum, & humectat, ſed uerè etiam agit ex proprietate, & iuuat etiam in iecore temperato, ſed minùs & in iecore frigido, & humido: uerũ, quia quantum iuuat confirmanda ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ, tantum nocet ratione qualitatis, & non poteſt eſſe, quin iuuet, aut noceat ratione qualitatis, & illud iuuamentũ non ſit celerius, & maius, quàm ex ſubſtantia, ideò ſequitur unum pulchrum ex hoc, quod omnem medicinam, quę à proprietate agit maximè ex his, quæ ſumũtur per os: neceſſe eſt eſſe temperatam, aut prope temperamentum, non quod ita ſit, imò multæ medicinæ ſunt, quæ à proprietate multum proſunt, & ſunt ualdè intemperatæ, ſed nõ poſſumus appellare medicinam, quę à proprietate iuuat, quia ſi applicatur his, quibus non conuenit detrimentum eſt maius, & celerius à qualitatibus ipſis, quàm utilitas à

ſimili-

similitudine substantiæ, aut saltem æquale. Sin quibus conuenit existimamus, quod propter qualitatem profuerit, & ita omnia medicamenta, quæ à proprietate iuuant solemus sub temperatis, aut proximis temperamento collocare, non quod ita sit, sed ob causam dictam. Si ergo talia medicamẽta sint ualdè subacta, adeò, ut solùm nutriant, excipiuntur à medicamentis etiã quod iuuent, & reponuntur sub nomine optimo rum ciborum. Sin autem paululum declinent ab hac perfecta mutatione elementorum, utpote quod sint in genere olerum, aut seminũ, dicemus & appellare solemus cibum medicinalem, uelut caro pulli in frigida, & humida intemperie, & est duplex aut enim qualitas est omninò similis, & substantia parum dissimilis: uelut uua passa, aut qualitas parum declinat, sed substantia est omninò similis, ut caro pulli, & utroque modo dicitur cibus medicinalis, aut stante similitudine substantiæ qualitas est ualdè remota, non tamen adeò, quin possit nutrire, & tunc dicitur medicina, quæ est cibus seu cibalis, ut cinamomum, & crocus, & si sit temperata, sed remota natura, ut sunt omnes radices, dicitur etiam medicina cibalis,

lis, uelut radix dulcis: nemo enim appellat medicinam ſimplicem, neque cibum medicinalem. Cùm enim ſunt minus ſubacta, magis agunt medicaměti inſtar. Et ideò iecur lupi forſan non poterit dici, non ſolùm cibus medicinalis, ſed neque medicina cibalis. Eſt ergo medicina, quæ à proprietate agit temperata, in qualitate ſimilis in ſubſtantia ſubacta tantùm ut non noceat, & tã parum, ut nihil omninò nutriat, aut ualdè parum ex quo patet quid ſit uenenũ à proprietate, & eſt illud, quod eſt ſimile in ſubſtantia tẽperatũ in qualitatib. primis nullo modo ſubactũ, aut ſi ſit ſubactũ habẽs qualitatẽ annexã uenenoſam, id eſt, cuius origo eſt calor putridus, qui eſt cõtrarius toto genere calori naturali, uelut fel canis, piſcis, ut dicũt, aut fel leopardi, aut lepus marinus: at uenenum aliud quod non eſt ſubactum, eſt ſicut metallicum omne, quod eſt ſimile naturę humanæ, & quod habet tenuitatem ſubſtantiæ cum denſitate. Illud enim rapitur ad membrum ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ, & membrum non poteſt agere in ipſum propter denſitatem, & ipſum agit in membra remouendo illi à propria natura, à qua dicitur genere, quia non eſt ſuba-

ctum,sed est metallicum, & elementare,& si habeat qualitatem prauā,tunc est uenenū utroq; modo,uelut auripigmentum. Sed si medicamentum non habeat similitudinem cum membro in substantia,sed cum humoribus,tunc erit medicamentum purgans ex eo,quod nō poterit subigi à natura propter densitatē substātiæ,aut ꝑpter qualitatē calidam, quæ impedit & maximè si magna fuerit,& ideò omnia medicamenta purgantia tria habent, similitudinem substantiæ cum humore, per quam trahunt, calorem per quem dissoluunt ipsum humorem, & liquefaciunt, imò separant illud, quod est in potentia, in sanguine, utpote bilem, & deducunt eam ad actum: demum quia non possunt subigi,uel propter uehemētiā qualitatis,ut in scāmonio,uel ob substātiā,quæ non est refracta, uelut in ligno uisci,uel ob utrūq;,sicut in radice cucumeris anguini.

Aliud quod necessarium est scire, ut aliàs à me dictū est: est quòd medicina nō trahit per se aliquem humorem, sed membrum puta uentriculus infectus ui illius medicamenti. Et ideò prius oportet, ut inficiatur membrum ui illa antequam trahat. Cuius indicio est, quod multi purgantur solo odore

odore medicamenti percepto. Et quòd si quis euomat post horam ab assumpto medicamento, totum medicamentum antequã deiecerit, attamen operabitur medicamẽtum illud, & ter, & quater, & quinquies perinde ac si nihil euomuisset. Et ideò cùm necesse sit, ut uentriculus sit imbutus ea ui, oportet ut medicina sit priùs deducta ad actum: & hoc à calore maximè cordis, qui habet uim mouendi: inde iecoris. Ergo sunt quatuor actiones ordinatę in hac operatione medicamenti, deductio ad actũ à caloribus impressis in uentriculũ: attractio humoris ad illũ: et expulsio, et attractio fit, per partes infectas à natura medicamẽti, & expulsio p sanas. Et cũ auxilio calorũ diuersorũ & etiã eorundẽ fiũt eiusmodi actiones.

LECT. XXIIX. SVPER TEXTV EODEM.

VT autem hæc omnia sic se habere ostendam, Hippocrates in libro de Natura [pueri (inquit) unumquodq; simile ad simile, abit densum ad densum, rarum ad rarum, humidum ad humidum, iuxta cognationem] & in primo de Dięta. [Antequam misceantur,

Pag. 3.

Pag. 4.

tur, oberrant, uelut ignota, postquam autē mista fuerint, se cognoscunt: concors enim concordi adhæret, & assidet discordia re-
Cap.5. bellant] Galenus quoque secundo de elementis, hanc sententiam ut Hippocratis e-
Cap.24.25. narrat, de purgantibus medicamentis, di-
& 26. cit apertè tertio de Medicamentis simplicibus, quòd trahūt similitudine substantiæ. Et quod non trahunt, quia idem, sed quia simile, & (ut dixi) oportet ut sit perfectius. Addit etiā, quod aliquid est iam simile perfectè ad trahendum idoneū (hoc enim intendit per actum, & potentiam licet obscūrè dictum) quædam imperfectè uelut caustica intelligit, quod quædam urunt statim admota, ut urtica, & stella marina, & scilla: quędam non nisi à calore naturali elaborata, uelut auripigmentum. Sed philosophi idem etiam, & melius exprimūt. Auerroës
Cap.21. siquidem Quinto Collectaneorum Attractio licet fiat à calore, tamen propria nō est, nisi ob similitudinem mistionis elementorum in attrahēte, & attracto, & hęc est similitudo substantiæ, ut magnetis cum ferro.

Relinquitur postmodum ultima dubitatio, quare medicamentum purget per inferna, seu per aluum, aliud per superna, quodam

dam per utrunque? Et quare in uno non in alio? Et quare in eodem diuersis temporibus diuerso modo? Et quare modo humores eiusdem generis?modo uarios? Et hoc secundùm principia iacta, iam & etiam secundum Galenum, quia hæc principia non sunt diuersa, aut parũ à Galeno, sed sua sunt imperfecta, quia non tradidit, ut sæpiùs diximus, nisi quæ accepit ab antiquis, nam præter modum operandi ipse, nihil de suo adiecit illorum inuentis. Dico ergo quòd medicaméta dicuntur solùm purgantia per aluum, non quia semper id agunt, nullum enim tale esse potest. Sed quę cùm purgant non mouent uomitum, ut rhabarbarum, & magis mirabolani citrini, & aloes, & generaliter mitia, & quæ astringunt cum lenientia uocata: quædam tamen possunt solùm uomitum mouere, & non purgare per inferna, ut anethum: & quęcumq; absque purgandi ui horrida sunt, aut abominanda. Sic lauri folia, limaces terrestres, bulbus uomitarius, asphodelus, & huiusmodi, ut etiam narcissus, & glans unguentaria, & asarum, semen cœparum, atriplicis, rapę, raphanus, sal, flos myricæ. Quædam uerò utrunq; simul possunt, uelut helleborus, & cucumer

Ex Dioscoride.

anguinus,& multa è uiolentis medicamentis,ut ricinus. Singula uerò, quæ humorem unum uomitu purgant, aut per aluum ubi uel praua sint, aut in copia magna sumpta utrunque præstant. Sed proniora sunt, quæ purgant, ut uomitum prouocent, quam ut uomitum prouocantia per aluum purgent. Quęrédũ est igitur, cur medicina simul purget,& uomitum prouocet? Et cur medicina purgare solita uomitum prouocet solùm, aut simul cum purgatione. Princeps in quarta Primi inquit: [Medicina uomitũ prouocans locò eius subducit aluũ ob uentriculi robur, aut propter alui lenitatem, & fluxum uentris, uel non prouocat uomitum ob famem, aut difficilem naturam ad uomitum.] Addit quintam causam grauitatem,& uelocem descensum: quæ poterat omitti: tum enim non est exquisitè uomitum ciens. Contraria ratione subiungit, quod purgans per aluum cóuertitur ad uomitum ciendum, uel ob uentriculi imbecillitatem, aut alui siccitatem seu fęcum duritiem, aut quia qui bibit, illud abhorreat ipsum, uel quoniam iam nauseabundus est, & humorũ natura ad hoc adiuuat: nam flaua bilis ad uomitum facilè parata est, reluctatur

Cap.4.iux. Med.

ctatur purgationi ob leuitatem: melancholia contra Pituita media est. Et post dixit, *Cap.5.*
quod medicina purgans excitat uomitum & morsum uentriculi, & palpitationẽ cordis, & syncopim, & sudorem ob oris uẽtriculi affectum: ideò cogimur nosmet uomitum prouocare, aut saltem adijcere astringentia, quæ inferiùs propellant.

Ergo ut primum definiam quæstionem: medicina purgans aluum propter id primum, quòd humorem, qui aptus est purgari per aluum mouet humorem melancholicum. Quarta Aphorismorum, & antea adducit tres proprietates ad hoc, ut medicina purget per inferna, quòd sint difficulter uomentes bene carnosi, nec tempus sit æstiuum. Quoties ergo medicina purgat humores contrarios, utpote melancholiam, & flauam bilem, uelut fumaria, tunc prouocat uomitum, & aluum. Et magis, quæ uiolenter purgant tres humores, ut præcipuè cucumer anguinus, helleborus niger, & agaricum, & causa uomitus est ex natura patientis, aut multitudine humoris, aut qualitate, uel abominatione, aut flatu. Infantes maximè ad uomitum proni sunt contra senes, & causa est in infantibus paruitas uen-

9. *7.* *3. De densi bus.* *Cap.90.*

triculi, & abundãtia humidi, ut supernatet, & cruditatum copia, & quia nõ astringitur: senes autem habent amplum uetriculum, & robustum ob siccitatem: abundant cruditatibus & humido. Et qui sunt temperamento sicco uentriculi minùs uomunt contrà, qui humido & consuetudo est maxima causa uomitus: adeò ut quidam uel minimo potu, uel quauis imitatione euomant, & cum consuetudo plurimum posśit in actionibus naturalibus, & uitalibus, & animalibus, & uomitus sit res composita exactione trium uirtutum. Nam de duabus manifestum est, quia est actio facultatis expultricis, & naturalis, quoniam quandoq; concitatur absque cogitatione à sola natura, & contentis: quandoque à sola cogitatione & absque natura, quandoque ab utroque: ideò manifestum est, quod est opus facultatis naturalis, & animalis. De uitali patet ob palpitationem, & ideò fit à natura multis modis ex qualitate cum supernatat, ut pinguia, & ob id oleum, & pinguia excitãt uomitum, & facilem. Cum enim uentriculus abhorreat illa, nec posśint descendere, necesse est, ut per uomitum talia expellantur: & propter id oleũ, & pinguia cum iungun-

guntur multo potui excitant uomitum fermè semper: alia sunt, quæ excitant ob impetum & leuitaté, uelut biliosa. Vltimũ est ex abominatione, nam cũ uentriculus aliquid abominatur, confestim tentat expellere, at non potest per inferna, quoniá nó potest se constringere adeò celeriter. Et etiá quia pilorus est in superiore parte, id est, in medio: ergo in omni repentina expulsione cócitat̃ uomitus: qa ambo foramina sunt (ut dixi) in parte superiore, unum in medio, quasi & è regione fundi, aliud à latere dextro, sed nó in imo. Medicamentũ ergo quod tenuia solum purgát, & uiolenter, solùm purgat p uomitum. At dices scammonium uioléntissimè purgat, & leuia quæque, & tamen non est uomitiuum? Respondeo quòd scammonium purgat nauseam mouendo, ut etiam Mesue affirmat. Et præsertim quòd moueat flatus copiam (& est quinta causa) cum ergo purget humores tenues, & cum multo flatu, & in magna copia, ac celeriter, ut ponatur uiolentissimum medicamentorũ, ac quasi furiosum, ideò non potest esse sine uomitus uoluntate: quia tamen purgat maximè per aluũ, quærere oportet causam, quæ alia esse non potest, nisi quòd medicamen-

2. Parte De medic. purgan. cap. 1.

5. de dentibus. Cap. 43. in prin. De purga. medic. Theor. 1. cap. 1.

ta eiusmodi primum exeũt, ut aliàs dixi. Et ideò concitant aluũ, quia irritata facilè reliqua subsequuntur, & continuatur operatio medicamenti, & maximè adiecto aliquo, quòd roboret os uentriculi, & præcipuè à principio, q, facere debemus. Verùm Mesue uult, quod medicamentum purgans solùm ducat ad intestina per se, ideò non laborat in reddendo rationem, cur etiam si bilem, & confertim & multam purget, non prouocet uomitum cum materia sit in intestinis. Nam hæc fuit sentẽtia Principis, quã Mesue pluribus rationibus cõfirmat: quod materia à medicamento purgante per aluũ ducatur ad intestina, non ad uentriculum. Prima quia humores cum sint graues, proniores sunt ad descendendum quàm ascendendum. Secunda, quia meatus à iecore plures sunt ad intestina, quàm ad uentriculum. Tertia quoniam natura intestina fecit ad euacuanda, excrementa nõ uentriculũ. Quarta quoniam (sed hæc malè intellecta est) membra nobilia essent proximiora, & læderentur magis. Ego addo quintã, quod multi euomunt medicinam, & non humorem, sed postmodum per secessum euacuatur, & sentimus murmur post medicamentum

tum assumptum in intestinis. Et licet uomitus persæpè associet deiectionem, ille contingit ob consensum uentriculi, cum colo intestino, quod superequitat uentriculum, & tangit ipsum, & ei connectitur: Ideò in transitu materiarum corruptarum per colum, uentriculi fundus læditur, & nausea prouocatur: quæ si perduret diutiùs uomitus, inde sequitur. Quod uerò difficultatẽ affert est, quia uult quòd medicamentum tam purgans per inferna, quàm uomitum prouocans, trahat dum est in uentriculo, & hoc est mirum, ut trahat ad intestina, & maneat in uẽtriculo. Omnis enim attractio est ad se, & similiter hoc est difficile, quomodo deiectorium fiat uomitorium, seu quia supernatet, aut quoniam agitet uentriculum, uel quia sit abominabile, (nam irritatio etiam ad hoc pertinet) nam cum materia sit in intestinis, non facilè poterit sursum trahi, & si medicamentum sit compositum, facile est reddere causas utriusq;, uelut dictũ est de ricino: habet enim utramq; partem. Sed si mutetur, aut prorsus, aut magis purgabit per unam partem, quam per aliam. Et etiã oporteret ut traheret alio more, & ad alium locum. Et rursus quia difficile uidetur,

tur, ut uomitorium fiat deiectorium: quia trahet alio modo, & etiã ad locum, in quo non est ipsum medicamentum: nam habet duplicem difficultatem, unam ut trahat ad alium locum, quã ubi sit: sed quia hoc à natura esse potest cui omnia uidentur licere: in hoc autem à casu fiet, & commutabitur natura, & hęc est alia difficultas, & ideò melius est ut assentiamur primæ opinioni, cui solùm repugnat, quod intestina nõ trahũt, sed intelligitur de ui attrahente per uillos, nõ enim ullum membrum à quatuor facultatibus destitui potest: Tertio de Naturalibus Facultatibus, & ideò uentriculus ualidus est aptior uomitui, ratione eorum, quæ trahuntur ad uẽtriculum: & ineptior ratione iam contentorum in eo. Aliud est deiectorium, quòd celeriter transit ad intestina, & post educit humores, & ideò antecedit illos ut dictum est: & Brasauolus testatur generaliter hoc ex Galeno, licet ille solum affirmet, id de colocynthida: Inquit enim, quoniam ualidum est medicamentũ in purgando, ideò pręuertit exitum. Sed animaduertite, quod Galenus hoc non dicit, quòd præuertat exitum humorum, quem purgat, sed quod cum his, quæ purgat exiens:

Cap. 5.

præ-

præuertit opus calefaciendi, & ficcandi.

Concludo ergo quòd medicamenta uomitoria ſunt quæ non deſcendunt ob aliquam cauſam à uentriculo, & trahunt proprium humorem, & poſſunt trahere. Deiectoria quæ deſcendunt ad inteſtina, & trahunt: uomitoria & deiectoria, quæ partim manent, & partim deſcendunt ad inteſtina, & trahunt ad proprium locum. Mutantur uomitoria in deiectoria hominis, aut temporis occaſione, aut caſu, quoties manet in uentriculo, ſed eo usq; trahere humoré nō poſſunt. Et ſi partem trahunt, partem non: efficiuntur deiectoria & uomitoria. Deiectoria autem fiunt uomitoria quotiens retinentur in uentriculo, ſed ſi deſcendant, non poſſunt fieri uomitoria, niſi ob fæces nimis ſiccas, aut aliquid aliud obſtruens, ſed ubi uiolenter nimis trahat, licet fiat uomitorium ob multitudinem humorum, ut etiam in eorum abundantia, tamen erit etiam deiectorium.

LECT. XXIX. SVPER TEXTV XXIX.

In alimento pharmacia optimū: in alimento pharmacia malum.

Com. Cap. 22. DVas huius loci fuiſſe expoſitiones, etiam antea commemorat F. Vnam quòd in alimento ſi ſit uis purgandi, quandoque conferat, ut docet Galenus ſecundo de alimentis, ubi reddit cauſam, cur aſtringentes fructus in fine cibi molliant aluum, maximè, ſi præceſſerint acria & nitroſa, ac ſalſa, ut garum, & radiculæ ſale cõditæ: exemplo Protę rhetoris, & ibi adducit etiam teſtimoniũ iuuenis, qui cum ex ſcãmonio minimè purgatus eſſet, quinimo uentriculus intumuiſſet, & grauaretur, exhibitis malis punicis, uenter laxatus eſt, atq; deiecit. Ergo ibi tria eduliorum genera (quorum meminit) obſerua: & ſexcuplicem etiam ordinem eorũ ſalſa, & nitroſa, ſeu uellicantia, aſtringẽtia, & pinguia. Si igitur, dicit nitroſa, & ſalſa primùm aſſumantur, inde pinguia ſeu carnoſa demùm aſtringentia, uenter conſtricto uentriculi ore ſuperiore, inferiore autem laxato deijcietur. Si autem aſtringẽtia primùm poſt nitroſa, demum carnea: aſtringetur uẽter conſtricto inferiore uentriculi ore, non tamen uomitus prouocabitur. Si autem aſtringentia primum inde carnea ſumantur, demum quæ uellicant uentriculum, uomitus

rus ore uentriculi ſuperiore moleſtia affe-
cto,prouocabitur atque hos tres modos de
clarauit Galenus:ſed cũ cótingat hominib.
in quemlibet modũ incidere, ſeu fortuito,
ſeu ut ſciamus, quid agendum etiam reli-
quos ex eiſdem declaremus: ſi ergo carnea
primum aſſumantur, poſt nitroſa,demùm
aſtringentia, deijcietur etiam uenter, ſed
non adeò ut in primo modo.Si carnea,poſt
aſtringentia,demùm ſalſa, ut quibus nil eſt
penſi,circa uitam,ſed omnia peruertunt,uo
mitus prouocabitur, & aluus etiam deij-
ciet:ſed non adeò uehementer utrumque.
Verùm ſi aſtringentia primum poſt ſalſa,
demum pinguia,& carnea faſtidium patie-
tur, qui ſic præter conſuetudinem cibos
ſumpſerit, & cum hoc aluus non deijciet.
Conſtat igitur,quòd hoc aliquando erit bo
num,aliquãdo malum ratione ordinis. Sed
& ratione eius,qui aſſumit, utpote in ſeni-
bus in his,qui coli dolore, quiúe flatu infe-
ſtantur in ramice bonum erit : non quod
hoc unquam bonũ ſimpliciter eſſe poſsit,
(miſcere medicata cibis) ſiquidem coctio-
nem euertit, ſed quoniam quandoque à
maiore periculo nos tutos reddat, bonum
dici poteſt:ſecùs autem malum, uel ſimpli-
citer

citer in sanis, uel etiam deterius in habentibus uiscera debilia, uel si curæ sit nobis urinam prouocare, auertit enim. Sed & est alius sensus circa hoc: dicit ut non de purgantibus agatur, sed his quę calefaciunt, aut refrigerant, aut sudores, uel urinas prouocãt, uel aperiunt obstructiones, uel confirmant membrum. Dico est etiam tertius sensus, & est ut medicamento purganti, misceamus cibum. Velut cum damus catapotia à cœna cassiam lenientem, quam nigram uocat Auctuarius, ante cœnam, quo etiam modò damus medicamentum, & post cibum maximè ptisanam, ut Hippocrates præcipit, in secundo de Victu in Acutis. Demum est ultimus sensus de his qui purgant, & nutriũt, atque id uicissim suis interpositis horis, quem modum iuniores, & Galenus etiam uocant Epicrasim.

2. interpretatio.

Tex. 12.

Ex his omnibus F. recipit tertium, qui sit conformis, ut dictum est uerbis Hippocratis, & reddit rationẽ: nam secundus non seruat proprietatem uerbi φαρμακείας quod est medicamẽtum purgans. Primus autem est indefinitus, ut omninò tam paucis doceri posſit, cùm tot sint, quæ iuuent, aut noceant, & etiam, quæ nil horum efficiant, quod

minimè

minimè sub dicto Hippocratis sic intelle-ćto: compræhenderetur igitur, relinquitur solum hic tertius modus: nam quartus non est compræhensus in uerbis Hippocratis, sed quadam similitudine trahitur à nobis ob præclaram utilitatem, hûc in disputatio nem. Et quia dixi optimum esse pharmaciam in alimento, huic opposuit positiuũ, scilicet, malum, nō superlatiuum: reddit rationem ob egregias utilitates, quas affert alimentum, post medicamentum, & enumerat eas prima, quæ à Galeno refertur inter præcipuas loco adducto est, ut detergãtur reliquiæ medicamenti, hærentes ori, gulæ, & ori uentriculi, ex quibus æger læditur, & appetitum cibi amittit, & ad uomitũ, uel nauseam irritatur. Com. 12.

Secunda utilitas proponitur à Galeno ibi, & est, ut mala qualitas medicamenti, & à ueneno, non multum abhorrens retundatur. Tertia proponitur à F. sub nomine medicamentorum lenientium, sed etiam maximè conuenit purgantibus ualidis, scilicet, ut calor ob cibum contractus ad uẽtriculum celerius deducat medicamẽtum ad opus, & ipsum medicamentum etiam euincatur à calore, nec adeò lædat uentriculum.

Hæc utilitas adeò magna eſt, ut ego ſoleam prædicere multis medicamentum non purgaturum, niſi à prandio, & cum non purgantur, do prandium etiam in medicamento ualido. Quartam utilitatem proponit generaliter F. ut uideatur ſuauius, & hoc non intelligitur de ptiſana, ſed de his, quæ iam miſcuerat odoratis medicamento Hippo-
Tex. 11. crates, ſed hic cum dictum intelligatur generalius, poterit accipi, uelut cum medicamẽtum ſumitur cum aqua lactis, uel in morſulis cum ſaccharo confectis, aut melle. Et ut quidam cum uuis paſsis: & nunc eſt in uſu cum rhabarbaro: ſed tamen cum ſcammonio, aut helleboro non laudarem, quia ratione corticum: retinentur in uentriculo, & ideò mirum in modum nocent ei: at non ſic rhabarbarum retentum noxium eſt illi, ſed uel innoxium, uel ſalutare. In omni caſu tamen melior eſſet ptiſana. Quintam utilitatem, ut ſit ſuauius receptum, & ita non cõmoueat nauſeam, & hęc eſt generalis, & ponitur à F. Sexta utilitas, cuius nõ meminit, & eſt ut diu moram trahat in uentriculo, & ita perfectè expurget ipſum corpus, dum natura cupit retinere cibum, & ideò medicamenta ſic ſumpta, non fruſtrantur opere ſuo.

ſuo. Septima & ultima eſt, quoniam corpus humectatur ex eo: nam medicamenta exſiccant corpus trifariam, natura: pleraq; enim ſicca ſunt rhabarbarum, agaricus, aloes & uiolenta uſque ad ueneni etiam limites: & expurgando humidum, demum ob uehementiam motus. Ideò dixit Hippocrates, [qui in medicamentis purgati non ſitiunt, non quieſcunt, donec ſitiant. Et ſimiliter recreâtur ſpiritus ab illo cibo.] Propter hęc omnia dixit eſſe optimũ in alimento pharmaciam: malum uerò iſtud non perfectè declarat F. ſed nó omnia poſſumus ómnes. Inquit enim, quod ubi non expedit permiſcere medicamenta cibo, tunc trahitur cibus extra uentriculum, & hoc detrimẽtum, non eſt adeò magnum, ut utilitas cum opportunè admiſcetur. Et colligitur hæc authoritas, in primo de Victu in acutis ab Hippocrate, ubi ſubluendum eſſe docet, ſed uera reſponſio eſt, quod Hippocrates diſtinguit tria tempora à medicamento ſtatim, & hoc uult eſſe bonum à fine operationis medicamenti, & tũc uult ptiſanam eſſe modicam in medio cùm medicamentum cœperit operari, non tamen abſoluerit, & tunc dicit eſſe malum, & hoc quia comparatio-

4. Aphò. 19.

Tex. 45.

nes debēt esse ad idem secundùm idem : & causa est, quia tūc cogit retinere natura ob cibū,& expellere ob medicamētū,& humorē,& hæc sunt contraria ideò deuitanda.

Sed emergunt hic duę dubitationes:una circa literam,alia accessoria, sed ualdè pulchra,quam nemo attigit,uel quod non animaduerterint, uel quod facilè illis solutio occurrerit.Prima est ergo,quę dicta est, quare non uereatur in ægro Hippocrates subducere cibum crudum è uentriculo? Dico quòd primum præsupponit esse ptisanam solam,secundo præsupponit, quòd debeat retineri,donec concocta fuerit,ideò subiecio [Neque insigniter minore quàm consuetam est quantitate , non ergo eam contemnit noxam] nec textus nuper adductus facit pro illis:nam cum assumpserit cibum, tunc primum est si posit euomere. Istud supponit difficillimum in laterali morbo: ubi uerò non posit,tunc melius multo est, ut incoctus descendat ex uentriculo in intestina,ubi non affligit septum trāsuersum, quàm ut maneat in uentriculo multiplici, cum incommodo difficultatis spirandi febris,& similium. Aliud uerò est ut non habenti cibū consulat,ut capiat illum sub spe,

quòd

quòd si descendat ante coctionem, parum sit nociturus, cùm hoc non dicat. Ideo proposui difficultatem non ut intactam, sed ut malè solutã ab alijs. Secunda ergo difficultas est, quare ptisanã statim à medicaměto ibi, & nõ ptisanã cum ipso medicamento facit, quia medicaměrum erat exiguum, & odoratum, & sub forma boli, ubi si dissolutum fuisset cum ptisana: primã totius ptisanę saporem, & odorẽ corrupisset, & ita fuisset difficilius ad bibendum, secundò non eluisset ptisana uim medicaměti, substantiã, odorem, atque saporem, utque fuisset illo infecta, secùs syncera hoc potest facere. Hic quæritur an bonũ sit accipere casiam post cœnam, maximè in morbis pectoris, idem de catapotijs? nam Hippocrates dabat post cibum non ante: dico quod ante ut inter cibum, & paulo pòst in his, quæ dissoluuntur parum refert, & maximè cùm ex motu, uel etiam decubitu omnia inuertantur: sumpta autem post sint odiosa, magis mouent nauseam, nec casia adeò coctionem impedit: leniunt tamen magis pectus, quę eiusmodi sunt, quoniam hærent faucibus, & arteriæ ideò bibere post, non conducit: & quia aspera arteria cohæret gulæ, & ideò deuora-

ta resudant, ut ex Platone, Plutarcho, Galeno. De catapotijs supernatent, à capite trahunt & coctionem, non adeò impediunt, non tamẽ bonum est, ut plena cœna, quemadmodũ usus est exhibeãtur. Dat aũt post Hippocrates, quia quod dabat erat molle, & ualidius, hæc duriora, & infirmiora, ista purgandi caput: illa membra inferiora.

LECT. XXX. SVPER EODEM TEXTV XXIX.

Com.33. Com.21. in prin. Dictum est, quòd huc ptinere poterat, id de Epicrasi, de qua dictũ est in sexto Cõtradicentium, & in prima Aphorismorum, & nũc parcius agendum est. Dico ergo, quod Epicrasis locum non habet in febribus ex auctoritate duodecim Methodi: at de alia, quæ habetur in nono, cùm ibi agat non solùm de febribus, sed acutis, & continentibus, doceatq; intẽtionem curandi per missionem sanguinis, uidetur loqui ibi in febribus, adhibendamq; illis Epicrasim: sed certè in febribus nulla Epicrasis utilis est: oporteret enim præuenire putredinem, atq; putredinis noxam nutriendo, si nutritio utilis esse deberet. Et ideò hic rursùs consur-

Cap.10. in fine.

git

git duplex difficultas: una quoniam in una die, imò in paucis horis uires augentur ex alimento, igitur meliùs concoquetur materia febrilis & ita euadent, qui secùs euadere non potuissent cùm terminus iudicationis sit multò longior die una, nedum paucis horis? & hoc habetur de uino tertio de Temperamentis, & ita de ouis, & similibus secunda ratio est, quoniam in syncopi exhibemus uinum secundùm Galenum, & cum offa panis, & hæc plurimum nutriunt, ut habetur ab eodem primo de Victu in Acutis, & uires restaurantur ex eo, & contingit nónunquam euadere ægrum, qui aliter nó esset euasurus, & meliùs est præoccupare, imò dicit est medici generosi, nó permittere ut æger incidat in eam, sed præuidere, & occurrere cibum: administrádo ergo talis uictus ratio utilis esse potest, & multò magis in febrientibus. Dicet enim quis iure meritò (non loquor de necessitate, nam si non sit iuuaturus cibus, sed periturus omninò æger, Galenus iubet medicum abscedere) si tum iuuat adeò prostratis uiribus, ut fermè spes non sit concoctioni, quare nó multò magis iuuabit in uirib. mediocriter defectis. Tertia ratio sumit ex authoritatibus:

Cap.2. pri. ad Glauc. cap.14.
Com.13.25. & 27.
12. Methodi cap. 3. post medium.
Com.17.

Com.27. omitto modò Principis, de quibus in Contradictione: & illa primæ Aphorismorum, & primo de Victu in Acutis [cibi (dicit) testiculi gallorum, alæ columbi, oua, & reliqua, quę medici languentibus dare consueuerunt] de qua etiam dictũ est assumo eam, Cap.6. duodecimi Methodi, quã quidam magnifacere se simulant, cùm enim locutus esset, de exhibitione ouorum carneorum, & uini, subijcit tali affectu laborãtis iuuenis, in de- Cap.3. cimo libro meminimus, quoniam ut dixi quotidie nutriui, idq́; ante accessionem potissimùm, ergo dicunt illi eiusmodi nutrimentorum ptisana sola nutritum esse, oportuit eum iuuenem: aliter extra propositum esset. Quarta ratio est, quod uidemus multos ouis, carne contusa, uino, & pane pauxillo euadere etiam, quod ter, quater, ac sexies nutriantur in singulis diebus naturalibus: & cum peruenerint propè mortem: nõ cessante tamen ea uictus ratione, prorsus restitutos, & conualuisse. Si ergo ex tanto discrimine profuit, & sustinuerunt, cur non iuuabit dum morbus, multò mitior esset, cùm apud te constet eo tenuius cibandum ægrũ, quo morbus maior fuerit? At hic neque ad morbi magnitudinem, neq; ad nutri-

tri-

trimenti copiam, neque multitudinẽ quicquam poteſt accedere? Hæc ſunt tria præcipua,quę poſſunt adduci pro illis,qui medicamentis, & cibi copia utuntur in febribus. Pro medicamentis & Epicraſi eſt hæc ratio: in lenta febre materia heterogenea multa craſſa, neceſſe eſt, ut accidat quòd in igne,ubi ſunt diuerſa ligna quædã iam propè ſunt in cinerem conuerſa, quędã ardent, quædam nondum ſunt accenſa: & in lebete,ubi multę carnes ac diuerſæ quędam coctæ, quædam crudæ, etiam quædam ſemicoctæ:at par periculũ eſt,non educere concoctam, & crudam, uelle purgare,quod etiam facit natura, ut in tertio Epidemiorũ, parte prima,proponit duorum agrorũ continuata ſerie hiſtoriã Cherionis, uiri qui ter iudicatus eſt, & euaſit, & Eurianactis filiæ fœminæ,quæ ex eodem morbo his iudicata eſt,& obijt. Ergo cùm medicus debeat imitari naturam ſaltem rectè operãtem erit neceſſaria Epicraſis & huiuſmodi curandi ratio. Dico ergo primum quod purgationes iſtæ,quæ adhibentur materia nondum concocta,neq; turgente, euacuant materiã ſenſim,quæ etiã ſenſim, & per interualla aucta eſt ex erroribus uictus: atq; ita prohibẽt

Languen. Quarto Sexto.

incrementũ materiæ coniunctę. Ergo duobus modis aberrantes, & dando qualia dare non deberent, & euacuando, quando nõ deberent, minorem errorẽ admittũt quam si uno tantũ modo peccarent. Nam si nutrirent, & non euacuarẽt, adeò augeretur materia antecedens, & inde coniuncta, ut febris omninò interficeret illum, si autem purgarent, nec nutrirent, impedirent coctionẽ materiæ, mouendo illam, nec educendo, &
Tex. 22. debilitarent uires, & educendo utile siccarent corpus, ut quarto de Victu in Acutis: adeò ut æger futurus esset in longe deteriore statu, quàm si non usus fuisset cibis nutrientibus. Cum ambobus aũt his superueniũt septem mala. Ex cibo duo certè labor uirtutis & impedimentum coctionis, quæ pono pro uno supponendo, quod laborem restauret & æquet nutrimentũ ex cibo sumptum: alterum est incrementum materiæ peccantis, & tertium obstructio (sed quia hoc non est necessarium, ut neque flatus, ideò non connumero, nisi hæc duo impedi-
Cap. 8. linea præser tim, 114. & 159. menta coctionis quod semper adest & euidens) tum accesio ad materiam, quod potest esse nõ ualde magnum ex purgatione, ut docet secundo de facultatibus naturali-

bus

bus in calido corpore, & multò minùs febricitāte cibi, potestate calidi, nō in sanguinem, sed bilē cōuertuntur: hi autē & calidi, & pingues, ut ardeant, & obnoxij putredini ut febrem augeant: & lenti, ut obstruant, & multum alunt, quod maximum est: nam coctionem impediunt, quia difficiles concoctu: quia multi alimenti. Nam plurimum difficile, & tardè subigitur in coctione tertia ad quam pertinet concoctio morbi. Cōstat enim quòd ratio uictus non exigit carnes, aut oua, uel uinum in febribus. Secūdò de diæta, de uino, quod est calidū, & siccū, & oua sint robusta. De carnib. cōparat eas allio, secundo, de Victu in Acutis. Vbi dicit non esse moderatam ut panem, & mazam sed turbare. Maza autē est polenta oleo mista, de qua aliàs & ex Athenæo. Vnde puto Marzapanum dictum, & est ac si dicas panē iucundissimum, & magnificum à Mattya, unde *Machon Nil Mattya* mihi uisum est iucūdius. Attestātur ea, quæ Galenus scripsit septimo de compositione medicamentorum secundùm locos de uarijs placētulis. Idem docet prima Aphorismorum uictum febricitantiū proprium esse ptisanam.

Pag. 7. Tex. 34.

Lib. 14. cap. 32.

4. & sequentibus.

LECT.

LECT. XXXI. SVPER TEXTV EODEM ET XXX.

EX purgatione autem triplex malum impedimentum ex coctione mota materiâ: resolutio uiriũ ex labore, & calore præter naturam incrementum, ex motu materiæ cum nixu facultatis. Alia etiam possunt sequi, uelut obstructiones, tormina, calor ex medicamenti natura: sed hæc ut non necessaria, uelut & uigiliæ, & appetitus deiectio omittantur. Ex natura temporis morbi duo symptomata coctionis, & crisis: si igitur hæc septem ægri uires ualidæ superabunt euadet æger, plerique tamen morientur, quia non sufficient. Vbi ergo euaserit illud tempus æger, aut materia erit eiecta per crisin, & ita prorsus seruabitur, sed lãguidis uiribus admodum: sin autem solum febris fuerit diminuta, aut morietur etiam postmodum, aut transmutabitur morbus, & æger superer it, & erit ualetudinarius. Et similiter ubi medicamentum non purgauerit, tunc hoc erit pessimum, & æger omninò morietur, quia absque utilitate adijciet illa tria mala, ergo tale regimen uictus est omninò perniciosum.

ſum. Nam ubi quis utatur ſola priſana, uel lacte ſeminum, melonum: hora ſtatus non aderũt, niſi ſymptomata ea ſeparationis materiæ & expulſionis: & ita ſi expellatur facilè expelletur, & uires integræ manebunt: ſi non expelletur, ſanabitur paulatim, & certè: & rarò tranſmutabitur. Erit ergo hic ordo: Qui prorſus ſanandi erunt cum criſi ex recta uictus ratione, ex hoc mala utrinque adhibita, ſcilicet, nutritione, & importunis medicamentis, ubi euacuauerint, (aliter enim ſi non euacuauerint, aut unum ex his tantum adhibitum fuerit, uix unum è centum ſeruari, atque ægrè poterit) non iudicabuntur, aut imperfectè, & ſenſim, magnoq; cum labore perfectè ſanabũtur. Qui autem per criſim imperfectá ſanandi eſſent, ſic curati remanebunt ualetudinarij. Qui autem ſanandi eſſent ſenſim, hi aut tum morientur, aut paulò pòſt & ſenſim. Qui autem laborioſa criſi euaſuri eſſent, hi uix cœpta ea interibunt, nullus ergo ex hac uictus ratione, atque curandi modo, non grauiter lędetur. Ex quo patet, quod ſenum, & infantiũ & imbecillium, & mali habitus, qui hac curandi ratione à medicis inſtituentur, prorſùs nullus euadet. Et ideò per hæc patet ad

quar-

quartam rationem. Redeunt autem è mortis faucibus ob hoc, quoniam eò deuenire necesse est, illos ob malam curandi ratione, & morbi naturalem processum, nec pereāt, quia uires (ut dixi) omnibus incommodis pares sunt. Restituuntur autem tum, quia finito circuitu febris cum illa cesset, nutriūtur ut secūdo de Facultatibus naturalibus,
Cap.8. & quod prius erat dāno utile redditur. Ad secundum dico, quod ipsum habet duo capita. Primùm cur deficientibus uiribus utile sit alimentum, non deficientibus noceat: alterum cur uires ex alimento in paucis horis, manifestè augeantur? Et coctio si tardet propter uires, cur non iuuet hic cibus ad coctionem? Et responsio de syncope esset facilis, quia tum febris cessat, & corpus est refrigeratum: sed quia Galenus uult, quod ante syncopem exhibeamus. Respondeo, quod tria præsupponit, ibi, non esse phlegmonē in membro naturali, ut iecore, uel uentriculo, & deficere naturalem facultatem ex aliqua causa, & ægrum posse sanari, & in hoc casu primum uult, ut succurramus quantitate, si per eam peccauerimus. Sin autem ui morbi sit, ut in febre est humoribus tenui-
Cap.6. bus duodecimo Artis curandi, dat alicam
cum

cum fructibus austeris. Connumeratur autem alica inter pleniora alimenta,& sic etiã interdum, & per interualla lutea ouorum, & testiculos gallorum, & cerebrum suillum,omnia quę difficilis sunt resolutionis, & quæ maneant in uentriculo non ob id.Si enim fieri posset, curaret, ut distribuerẽtur: sed si distribuerentur, etiam citò difflarentur, quòd esset contra primum intentum. At ubi os uentriculi flaua bile infestatur, & periculum sit,ne in syncopim deueniat, uidetur contraria ratione uinum calidum exhibere, non astringentia & os uentriculi robustum reddentia. Id ergo forsan uidetur periculosum in febre,& bile obsidente uentriculum,ne deducatur ad iecur,& cor.Pręsupponit ergo ut febris non sit ualde magna, dicit & uires deficiant, aut defecturæ sint,& primum iubet intemperiem potu aquæ emendari,tum ad remouendum defectum uirium, ob consensum oris uentriculi,potiùs eligit uinum potens ad uitandum præsens periculum, & auertendum bilem ad uenas,& nutriendum corpus,& ita quatuor præsupponit, & duo alia considerat: supponit ut morbus sit sanabilis, ut uires deficiant ob consensum oris uentriculi: ut

Cap. 4. inde peruenit ad se

febris

febris non sit ualde magna, ut aqua sustulerit malam intemperiem è uentriculo. Tum considerat nutritionem & auersionem bilis à loco, qui adeò magnum habet consensum cum corde & cerebro, & cum his etiam adest uis concoquendi humores peccantes. Et hic quòd dat uina generosissima, & ideò contra morem medicorum nostrorum, qui dãtes uina istarum regionum, quæ sunt leuissima toto genere, & ut uappa comparatione Phalerni Signini Marsij ex Italicis, & ex Græcis, Ariuisia, Lesbia, quorum loco Prannium, aut Græcum, seu Romanium possemus dare. Et Italicorum amabile, Genuense, & Vernaciolam Benaci, & Trebiana Florẽtina. Nostri autem medici, & inter has uappas eligunt leuiores, & ut uocant oligophoras, & ita habentes damna uinorum. Vtilitatem autem nullam, dantque sæpiùs, & per totũ decursum morbi, cùm Galenus exhiberet duntaxat semel aut bis. Ideò uides, quàm multipliciter peccent. Animaduertenda uerò circa hoc tria sunt, ex primo ad Glauconem. Primum quòd cùm uolumus nutrire celeriùs, ac distribuere, & in hyeme, & in frigidis temperaturis, & in senibus, & in assuetis bibere

Cap. 4. iuxta mediũ.

cali-

calidum uinum, etiam calidum actu debemus exhibere contra frigidum, secundùm quod uinum cohibet fluxiones humorum ad os uentriculi. Tertium quod non est idẽ exhibere uinum leue, syncerum, hoc enim nocet, & non confert, & potens, calidumq; (præcipuè autem eligit flauum, & tenue, & odoratum) mistum aquæ: hoc enim confert omninò, & forsan non etiam nocebit. Adijciunt etiam quidam alium errorem, putantes nil interesse inter flaua uina, & nigra decepti authoritate Galeni quarto de Simplicibus medicamẽtis, cum dixit. Multo minus ex coloribus de medicamentorum facultate colligere quid ualeas, cum in singulis coloribus calida, sicca, frigida, & humida medicamenta inuenias, sed manifestè coarguuntur, ex secundo de uictu in Acutis, ubi præsupponit ambo uinosa esse, sed solùm colore, differentia, albo, & nigro. Valde enim dicit mutabunt corpus. Regula ergo Galeni intelligitur de natura simplicium diuersi generis, & dignoscendi per causam: at in eadem specie color plurimum potest in ostendendo naturam rei, uelut inter helleborum album, & nigrum, nõ tamen docet causam, ut sapor. Ad tertium

Cap.23.

Tex.34.

dico ea uerba esse inchoatiua, nó continuà re sermonem, sed referenda illûc. [Qui prę tenues succos habent, & syncope, ob id laborant, quod initio sint cibandi:] non forma proximè præscripta, sed ut iuuenis ille decimo Artis curandi cum alica, & granis mali punici solum: eo enim ut testatur contentus peruenit ad diem xj. quo uinum addidit ob syncopem. Ad id de nutrimento dico, quòd ante syncopim, & citra periculum, si detur plus est iacturæ in incremento materiæ, & impedimento coctionis, quàm auxilij in augendis uiribus. At in necessitate ob facultatem uitalem, uel cadentem, uel mox casuram, debemus exhibere non ut bonum, neq; tutum, sed ut necessarium eligendo minus malum. Ideo concedo, quòd nutritio poterit præcedere coctionis finem, & crisim: Et ex hoc intelligitur error medicorum cui libenter fauent uulgares, dum gloriantur. De auctis per cibum, & potum uiribus cum talis lætitia sit uana. Vident enim iuuamentum, sed non cognoscunt detrimentum. Ideò postmodum succedunt urinæ malæ, & æger tendit ad interitum. Et ideò si subtraxeris alimentū, persæpè non potes illum seruare, & alienum erro-

errorem falso tibi impingũt: & ob id ab huiusmodi socijs oportet cauere.

De epicrasi ob rationes dictas est admittenda etiam in aliquib. febribus longis, sed & in his raro, nec tamen sequitur ut dandũ sit uinum, aut carnes, uel oua, sed ptisana augenda, & si non sufficit, uide quid dicat Galenus in hoc casu: Quod si æger ptisanam, & mulsam fastidierit, pisces saxatiles sunt, maximè idonei, ex aqua, porro, anetho, & sale, modicoq; oleo parati: & ex non saxatilibus aselli, sed ante coximeli propinare oportet. *1. de Victu in acutis. Com. 27.*

Explicato primo & principali sensu, tanquam difficiliore ad persuadendum, transibimus ad secundum de medicamẽtis, quomodolibet euacuantibus sudorificis uriná prouocantibus, aut uomitum. Nam talia etiam cum cibo sumpta, uel sub forma cibi melius operantur. Difficulter uomentibus ueratrũ cũ ptisana datur: minus enim uellicat uentriculum, & exquisitiùs purgat. Et quæ sudorem mouent, aut urinas (ut dixi.) Tertium est de sanantibus ulcera, & putredines membrorum interiorum, uel exteriorum, aut etiam nodos, & durities, ut in lue Indica. Extenditur quarto ad intemperies

ad obſtructiones. Demum etiá ad dolores
& uriginem: liquet ergo, quod nó ob ſolam
tenuitatem uictus tales ſanantur, ut quidã
putant de Indica lue: imò quanto plus cibi,
& potus medicati, ſumitur tanto celerius,
facilius, & melius, ſanantur modo non in-
currant cruditatem. Cauſa igitur huius eſt
aſsiduitas aſſumptióis medicati cibi, & po-
tus cum multitudine: & quia nó ſolum tol-
lit intemperiem, ſed mutat ſubſtátiam, quæ
eſt ſubiectum intemperiei, & quia non eſt
periculũ ne cibus, aut potus à medicamen-
to diſsideat: ultimo quia ad unguem con-
ueniunt, & in idem.

TEXTVS XXX.

Malum & optimum ad aliquid.

COmparatiua, & ſuperlatiua o-
mnia ſunt etiam relatiua: illa igi
tur trifariam dicuntur, ſimplici-
ter, maximè ſuperlatiua, & ple-
nam retinent ſignificationé, quia ad omnes
refertur, ut Achilles fortiſsimus, id eſt, ho-
minum: ad aliquos relata, aut comparatiua
ſine poſitiuo ad relatiuum referuntur: & ita
nihil ſignificát: ut Achilles Græcorum for-
tiſsi-

tiſsimus, ſupponere oportet, quòd Græci fortes ſint. Vnde candidiſsimus coruorũ, nihil ſignificat. Et ita dicit Philoſophus in Prædicamentis duplum non eſt, niſi dimidij duplum. Et ita dico maius non eſt magnum, ſed ſolùm minore maius. Ad poſitiuum ſuum ut optimus bonorum, aut optimum cum de malis mentio facta eſt, ut hic: & retinet mediam uim. Significat enim in eo genere optimum aut meliorem. Vt ſi dicas Romani multi fuêre, Naſica tamen optimus uir fuit, id eſt, bonus ſimpliciter, & ad Romanos comparatus optimus. In quo ſenſu nunc loquitur Hippocrates. Senſus ergo ut etiam F. exponit eiuſmodi eſt medicamentum, & alimentum, poſſunt referri multifariàm ad hominem (nam ad illum omnia referri debent) & ad hominem hoc morbo: puta tertiana laborantem, & ad hũc ipſum hominem laborantem, & in tali occaſione, ſcilicet, æſtate, die, ætate, cauſa, in initio acceſsionis optimum uomitus: in ſtatu ſudor: in declinatione cibus. Admonet ſecũdo ob id, ne exiſtimemus trãſeundum more empiricorum ad ſimilia auxilia: quandoquidem nihil ſit abſolutè tale, ſed ad hunc hominem morbi ſpeciem, & occaſionem.

Cap. De oppoſitis in diuiſionis membro primo. quod eſt de Relatiuis.

1. de ſimplic. medic. cap. 38.

ſionem. O' quot nunc medici improbi in hoc peccant, obſeruantes benefacta eruditorum medicorum, quę illi ſine ratione imitantes, deturpant artem, occidunt miſeros ſuæ commiſſos fidei. Nihil enim dicit Hippocrates eſt ſimpliciter tale. Hortatur igitur Hippocrates, ut ſolum utaris cura rationali, non experimentis: & auxilijs ſecuriſſimis, ut ſi iuues optima, dici potuerint ſi noceas nõ peſsima, ſed ſolum mala. Et circa illud de experimento aliàs dixi, quod quidam ſe interfecit experimento, quod didicerat in quartana cum rediſſet aſſumptis farciminibus, & uino potenti plurimo in die acceſsionis, cum antea eodem præſidio ab eodem morbo eſſet liberatus: nec interceſsiſſent duo, aut tres anni. Et ideò bene dixit Princeps [& experimentis, quæ non ſunt ſecundùm rationem, non eſt credendum, etiamſi mille fuerint.]

LECTIO XXXII. TEXTVS XXXI.

Vlcus, cruſta ſanguinis, pus, ichor, lepra, furfur, capitis manantia

tia ulcera, impetigo, uitiligo, ephe-
lis, quandoq; quidem nocēt, quan-
doq; autem iuuant, quandoq; neq;
nocent, neq; iuuant.

Non satis rectè inducitur hæc sen
tentia à F. sed clara est, cùm egis-
set superiùs de his, quæ possunt
esse secũdùm naturam & præter
naturam, ibi (euacuationes secundum na- Tex.29.
turam) & post de ea, quæ est præter natu-
ram, ibi (in alimento pharmacia optimum)
Hic demum agit de his eiectionibus, quæ Tex.29.
fiunt omninò contra naturam, quia sunt
morbificæ; & declarat idem, quòd in alijs
duabus, scilicet, quod possunt esse bonæ, &
malæ, & neutræ. Præponit, quod noceant
antequam, quod iuuent, quia sunt per se cō
tra naturam, & causæ morbificæ: non ut ali-
mentum, quòd est secundum naturam, &
medicamentum, quod semper adhibetur
ut iuuet. Sed cum enumeret undecim ex
his: omnes tamen sumit, tanquam leues af-
fectus. Breuiter ergo exponemus, quid sint,
ut non augeamus rem in immensum: secu-
ti F. ut possimus docere, illud quod est ne-

cessarium: & ab eo tangitur, scilicet, quando euacuatio ad cutim sit bona, aut mala, aut neque bona, neque mala, & hoc est utile ad prædictionem, & rursus quando debeamus prouocare materiam ad cutim, & quando non. Vlcus ergo est solutio conti-
Cap.1. nui in parte carnosa. Tertio Artis curandi. Et fit pluribus ex causis, erosione fracta, suppuratione, uulnere ueterascente. Similiter crusta seu escare fit, ex exustione, cur à causa interna, uel externa, uelut igne, & quandoque à medicamento, unde escharotica medicamenta. Et plerumque sine his cum obducitur ulceri, loco carnis ob siccitatem solã, nam cũ dico ustioné ultra siccitaté, intelligo etiam caliditaté. Pus est propriè sanguis coctus à calore præter naturam, & naturali, hoc ipso uincente: ut sanies præternaturali Ichor triplex est naturalis, & est aquea pars in sanguine, & est totidem gene-
Par.2. com rum, quot sunt humores in eodé. Sexto E-
men.39. pidemiorum, & omninò prçter naturá cum à calore putrido nil agente, uel non manifestè calore naturali exit materia tenuis, prorsus olida, ut in multis elephanticis, & lue Indica. Et is, qui ex ambobus caloribus uincente, & qui est præter naturam, uocaturq;

turq́; sanies. De lepra satis, superq́; antea dictum est: illud solum admonuisse uelim nō esse adeò lepram leuem, ut putāt morbum, ac differentem ab elephantiasi, ut credunt isti noui medici Grammatici, quādoquidē Galenus hæc dicat sexto de compositione medicamentorū per genera, de Diabotano amplastro loquens [Eadem medicaminis potentia strumis medetur. Verū, quia quædam detersoria cōtinet, ideò quoq; lepras. Purgat etenim consilium in hoc affectu, est cutis induratam summā partem, ueluti deglubere: id quòd ea efficiunt, quæ præterquam quòd supra modum siccāt etiam detergent. Nam si cutis uitium in naturalem habitum redire posset, nemo exsiccatā supra modum siccaret. Quoniam uerò, quod leprosum iam est curationem ullam habet. Proximū fuerit (qui in omnibus insanabilibus morbis communis scopus est.) incurabilem partem ex corpore excindere. Excinduntur autē nonnunquā ferro, nonnunquàm igni, interdū medicamento, uel adurente, uel detergēte simul, ac digerēte, quēadmodū est, quòd cōmemoratū fuit.] Itaq; sileant hi Grāmatici, quibus habemus gratias, quòd in uertendo (qui bene uerterūt) Com. 26. Cap. 2.

labores hos susceperint, Galenumq; minori cum labore legendum integrè nobis tradiderunt. Cæterùm qui sine artibus iam dictis, loqui in medicina ausi sunt, tantum abest, ut quicquam contulerint in rem, uel etiam cõsentanea rationi dixerint, ut ipsam disciplinam prorsùs euerterint, & in prius chaos iam redegerint. Vnde magna ex parte à Galeno, & Oribasio post Hippocratem exempta fuerat. Quis enim solùm uerba præcedentia contemplatus, non existimet lepram esse aliquem morbum grauissimũ, qui solum eiusmodi auxilijs curari possit, cùm tamen non plus uelit, quam quòd in callis, & nodis, quod iam euictum (est uidemus) non amplius posse ad benignum, & naturalem statum medicamentis reduci. Furfures capitis porrigo, à Græcis ptyriasis (Paulo Ægineta teste) leuissimus est affectus, & qui extra omnem exulcerationem accidat, quẽ ego sæpiùs sum expertus. Manantia capitis ulcera plurium sunt generũ, & inter reliqua, quod nostra ætate tineam uocamus, neque propriè est alopetia, neq; ophiasis, sed illa compræhendit, estq; contagiosus morbus. Cadunt ea in parte capilli, aut prauè affecti, rariq; nascuntur ulcera,

Lib. 3. Cap. 3.

sanies,

ſanies, tumor proſerpens, omnia ualde fœda, nec ullum præſtantius auxilium, quam poſt lotionem radicitus capillos ſingullatim euellere, ut ſanguis fluat, inde medicamentum exhibere ex his, quæ agreſtis, & effera impetigines, & lepras curare ſolent. Impetigo duplex, ut in introductorio ſimplex, & quæ ferri poteſt, alia quæ difficilis eſt. Vtraque eſt morbus cutis cum ſquammis, & pruritu, & aſperitate ſerpens orbiculatim, hic tamen habetur in textu λειχὴν. Celſus quatuor eius enumerat ſpecies, ultimamque ex eis ponit inſanabilem. Vitiligo alba, & nigra fœditas cutis illius mutato nutrimento. Vide Galenũ primo de Naturalibus facultatibus. Ephelis eſt aſperitas quædam ac durities mali coloris, quæ plerunque in facie oritur. Cum etiam aliàs alibi, uocant hanc maculam ſolarem. Hippocrates in libro de ſterilibus: Ἐν γαστρὶ ἔχουσιν ἐφῆλιν ἐπὶ τοῦ προσώπου ἴσχουσι, Id eſt, quæ in uentre habentes maculam ſolarem in facie habẽt. Vnde modo intelligitis, quid ſit hęc macula ſolaris, cuius toties Hippocrates meminit. Sanguinis non meminit F. Et cùm ſit in Græco codice, & Cornarij interprætatione, non tamen uidetur ad propoſitum, niſi

Cap. 3. in fine & cap. 17.

Libro 5. cap. 18.

ſectione 16.

Cap. 11.

Pag. 2.

nisi per sanguinem intelligamus cùm manet,& erumpit ex cute: uel cum maculæ ex eo corrupto apparent, liuores uocāt. Plebs morsum mortui. Et sunt maculæ sanguinis cōcreti, uelut etiam in flagellatis. Dubium nō est ipsum loqui hic de cutis defœdationibus tantùm, aut morbis leuibus illius.

F. Ergo iure distinguit de eiusmodi euacuationibus, dicens, quòd si fiant à natura dominante materiæ, id est, materia concocta, quod est clarius tales bonæ sunt: indicant enim naturam prædominari, sicut in
6. Apho. 25. Aphorismo. [Erysipelas uerti ab interioribus ad exteriora bonum, sed quandoque malum indicant, quinto Epidemiorū, cùm exissent Euphranori, postridie febricitauit.
Pag. 12. Pherecidi autem etiam cum accidissent, septimo Epidemiorum mortuus est ipsa die,
Pag. 17. quę fuit nona] Dicit enim Hippocrates, Interpuncta cutis sub pilis. Et post Timona-
Pag. 21. ctis filio bimestri pustulæ in cruribus, coxis, lumbis, & imo uentre, cum tumoribus ualdè rubicūdis: hic mortuus est sine febre ex conuulsionibus, & sacro morbo: sed ta-
Lang. 9. men illis sedatis, dicit. Critoni Primo Epidemiorum pustulę nigræ circa malleolum, cum tumore laxo, obijt secunda die. Et in

ſecundo eiuſdem. Fiebant autem in Perin- *Sec.3.*
tho in febribus æſtiuis circa ſeptimã, octa-
uam,& nonam diem,aſperitudines in cute
miliaceæ,& culicum morſibus, maximè ſi-
miles,nõ ualde pruriginoſæ:hæq; perſeue- *Sec.2.*
rabant ad iudicationem uſque.Et nulli ma-
ſculo erupiſſe uidi:ex mulieribus autẽ,qui-
bus contigerunt nulla perijt. In ſexto autẽ
loquitur de his,quę neque obfuerunt, neq;
profuerunt. Simonis exemplum addu- *Pag.9.*
cens. Rurſus in libro de uulneribus capitis
iuxta finem: Quum os capitis quomodo- *Pag.4.*
cunque fractum, curatum fuerit tanquam
ſanum,ut nec perforetur,nec radatur, & ad
ſuppurationẽ deuenerit, exieritq; ſanies:te
nax,fulua ſub liuida,& os corrumpi incipit
in lingua puſtulæ oboriunt,& deſipiens æ-
ger moritur. In coacis etiam prædictioni- *Aegro.2.*
bus. Quibus in febribus continuis puſtulæ
per totum corpus erumpunt lethale, ſi non
purulentus abſceſſus, fiat. Maximè autẽ cir
ca aures is accidere ſolet. In primo rurſus
Epidemiorum de Sileno loquens: octaua
ſudauit per totum ſudorem frigidum, pa-
pulæ cum ſudore rubræ,rotũdæ paruæ,ue-
lut uari,permanebant nõ abſcedebant:mor
tuus eſt in undecima, cùm eſſet annorũ ui-
ginti.]

ginti. His pro fundamento acceptis, non solùm ut ueris, sed etiam manifestis sensim tentandum est, ut ueritatem eruamus. Nam cum pustulæ prodeũt ipsa actione, duo perpetuò significantur adesse humorem prauum, & superari à natura, nó perfectè. Nam si perfectè superata esset à corpore, non in partem corporis eam secreuisset: uelut uomitu sanguine narium, atque huiusmodi (amoueo, nũc impedimenta extrinseca, frigus, timorem, et talia) igitur non exactè cócocta est. Hoc autem uel ob calorem innatum, imbecillem, uel materiæ naturam, aut utrunque. Oportet igitur hoc non solùm, sed omnia animaduertere. Caloris quidem imbecillitas uel per se, uel loci ratione, ut cum materia est extra uenas, procul à fontibus, & origine caloris, in loco exangui, aut frigido. Et ob id ad podagras sæpè pustulæ consequũtur. Materiæ causa, uel quia crassa, uel quia lẽta, uel quia exusta, uel quia serosa, ut in scabie, uel quia putrida, ut in empiemate, & uulnere capitis, osse corrupto: uel quia uenenosa, uel quoniam multa. Et ideò si æger sit iuuenis, uires ualidæ, morbus acutus, neq; ob uires, nec ob lentorem, aut crassitiem istud accidere potuit.

Neque

Neque etiam ob ſeroſum humorem,ubi uerè acuta,& continua ſit. Conſidera igitur colorem earũ,& ſymptomata,& urinas. Hippocrates ergo non tractauit de ſolis, ueſtigijs hic, quia quę accedunt,& recedunt, per ſe non ſignificant: cùm poſsint accidere ex ſola cauſa exteriore: reliqua poſſunt habere originem ab ea, ſed ab illa primum contingere non poſſunt. Quæ autem manent ſub uitiligine, ut ſquammæ, ſub impetigine cõtinentur. Proponit ergo quinque ordines eorum, quæ in cute apparent, quæ ſeparata natura ſunt,& ſunt duo cruſtæ, & furfures: Quæ coniunctæ ſunt cuti, non tamen efficiunt cauitatem, aut tumorem, & ſunt tria, impetigo, uitiligo, lepra. Quę ſunt cum corruptione cutis à natura exeuntium nomen habentia,& ſunt totidẽ ſanguis ichor, pus. Neque enim cõtingit plura imaginari. Quę mutant compoſitionem in defectu,& eſt unũ, ſed diuiditur in duo ulcera ſicca, & manantia. Quæ mutant in augmento formam cutis, & ſunt puſtulæ. Nam de tuberculis, & abſceſsibus agere non poterat, quoniam eis non conuenit illud. Quandoq; neque iuuant, neque nocent.

LECT. XXXIII. SVPER EODEM TEXT. XXXI. ET XXXII.

ERgo ubi apparent pustulæ, habemus humorem corruptũ, & mediocriter euictũ à natura, & ita de alijs, sed hic præcipuus erit sermo de pustulis, quia sæpè solent erumpere in acutis morbis. Nec aliud erit iudiciũ de uestigijs illis similibus maculis pulicũ, & si illa sint deteriora, quia nunquam boni aliquid attulerunt, cùm natura nihilo plus se exoneret: mali autem plus sæpè. Cum ergo apparent, malum significant, & tunc aut perseuerabunt, & augebunt, aut si statim abscedant facilè redibunt. Cùm natura imperfectam tentet crisim, idque primum. Secundo considera an sint ex natura acrochordonum maiorum, aut minutorum: quidam uolunt appellatas esse sub nomine ἐξανθεμάτων, scilicet, exiguas, quas morbillos dicimus φλύκταινας, magnas scilicet uariolas. In his necessitas spectanda est potiùs, quam quærenda causa. Hæc duo genera non occidunt, nisi uel infeliciter natos, uel malè curatos quibusdam oculum corrumpunt cum imbecilli in capite oculus

lus fuerit imbecillior. Sed si non naturales pustulæ sint, considerabis multitudinem, colorem, odorem, tempus, mutationem, & si pruriant. Et nigræ quidem cum acuta febre ab initio mortem celerem nunciant. Et si cum uiribus ualidis, quantò plures, abundãtiam enim uenenosi humoris ostendũt, in imbecilli, autem paucę, paucę enim prodierunt ob uirium imbecillitatem. Si autem uigoris tempore considera signa coctionis, & iudica. Neque est spes in eis, quę in magnis tumoribus cum in illis natura se exonerat. Ex malisq; urinis in bonas facta mutatione, si uires constent, & locus impedimento non sit multi seruantur. Sin autem ex causa deriuationis ex loco putrido, ut in uulnere capitis, in uteri & uesicæ corruptione mortem prænunciant. Si uerò morbus non dissoluitur, & signum lethale adsit, tunc mortem uiolentam declarant, si plurimæ fuerint: si paucæ celeriorem ob uirium imbecillitatem. Habet enim pustula duo contumacię signa, & quoniam è corpore pelli non potest, & quoniam cogi. Causa enim cur postularum materia spargatur, non tam quærenda est, quàm cur in bubonibus, & alijs colligatur. Cap. 3.

Et bene fecisset Galenus cum docuit, quomodo fiant tumores in libro de Inæquali intemperie, si etiam docuisset cur fiant. Ergo præcipua causa est dolor, & lentor: nam pustulæ fiunt, uel ob ichores, qui non concrescunt, ut in scabie, & ut dicebat Galenus de humore tenui, qui educi per tusim non potest, quia nó cohæret simul: uel qa calor externus aduocat ad cutim, ut in ęstate epinictides, quas uocāt Mediolanēses, *fosfersas*: Arabes plantam noctis, uel ob uehementiam caloris interni adurentis, ut circa carbunculos, uel ob uehementem putredinē, ut dixi. Et pustulæ fiunt ex materia, quæ iam actu est humor potiùs, quam sanguis, quia est iam in uenis prope cutim. Et fit in cuti: abscessus autem in musculis etiā quod attingant cutim, & ex sanguine non ichoribus præcipuè, neque humoribus. Et causa magna abscessuum est dolor, cum fiat in musculis densis, & dolorosis, ac membranis: at in cute non est dolor ei comparandus ob laxitatem eius, ideò non trahitur materia multa aliunde ad locum, & remanent pustulæ, nec augentur: & etiam pustulæ fiunt repentè, quoniā materia est tenuis, & aquea: & abscessus sensim, & indigent mul-

multò maiore tempore. Et princeps satis bene intellexit causam horum, licet non perfectè distinxerit: sentẽtia enim eius est, quod tumores differunt à pustulis ratione materiæ bifariã, simpliciter, seu per se considератæ,& in comparatione ad locum: per se quidem, quia pustulæ fiunt à materia tenui, quę est uapor: ut in Epinyctide,& idem dico de sudaminibus, & benat noctis: aut materia serosa,& aquea, ut in sahaphati, impetigine, & scabie,& eiusdem generis sunt pustulæ asciticorum ab initio, uel ex sanie tenui, ut dictum est in uulneribus capitis, in lingua, in empycis, in extremitatibus,& circa pectus,& in ascite iam diuturna. Et licet materia pustulæ necessariò sit tenuis, non tamen repugnat, quin etiam adsit portio crassa,& terrea, etiam ut in sahaphati & impetigine, ut à Principe ibi, & colligitur à Galeno primo de Tuenda Sanitate. Comparatione autem materiæ ad locum, quia in tumore locus est præparatus ante materiam: in pustulis autem materia ante locũ, ut ab eo habetur in primo libro: uel ob imbecillitatem, uel calorem, uel utrunque ob calorem, ut in dolore, in exercitatione uehemementi ob æstum, uel emplastrum: ob

3.4. Tract. primo. Cap.13.
7.4. Tract. 3. cap.2. 3.& 6.
Ibidẽ cap. 1.& 3. et 6.
Fen.2. Doc.2. Sum.1. Cap.18.
Cap.12.

imbecillitatem ubi ſanguis multus effluxerit, & hęc eſt pręter naturam: alia naturalis triplex, uel ratione naturæ, loci, ut cutis & anus: uel quia parata ſit ad hoc, ut carnes glandoſæ in ore: aut quia facilè natura eò mittit, ut in carnibus glandoſis, quæ ſunt iuxta membrorũ reflexionem, ſeu plicas: uelut in inguine à iecore ſub alis, à corde poſt aures in ceruice. Debilitas autem naturalis contingit ratione loci laxi, ubi ſunt cauitates, & exanguis, & humidi, & frigidi, & in infimo loco poſiti. Ex calore autem, & imbecillitate, ut in contuſione, & ruptura oſſium, & muſculorum, & diſtractione ligamentorum, ut in tortis: ibi, enim adſunt dolor, calor, imbecillitas, & omnia mala. In puſtulis ergo non eſt pręparatio loci certi, ſed in genere totius cutis, aut unius partis, ſatis amplæ, ut cruris, aut brachij. Si ergo puſtulæ apparent, & morbus alleuiatur, tunc conſidera an grauius ſe habeat die ſequente, tunc hoc eſt ſignum roboris uirtutis, ſed morbi maioris: & æger morietur, niſi fiat mutatio alia in modo expellendi. Puſtulæ etiam, quæ ſunt cum pruritu ſunt meliores, ac tutiores, quam quæ prorſus ſine eo ſunt. Cumque ad puſtulas ſuccedit ſuppuratio me-

melius est. Et si colligatur materia, & transeant in tumorem, uel ulcus, tunc securitatem ostendunt ex regula generali. 2 Prog. Tex. 64.

TEXTUS XXXII.

Alimentum non alimentum, si alere nõ potest, nomine alimentũ, re autem non. Opus alimentũ, nomen autem non.

Hoc ex textu, si diuidendus esset liber, inchoare secundum liceret, nam cum in præcedentibus de commodis primis alimenti egisset, hîc ad secundaria transit: distinguẽs nomen alimenti, quoniam uelut & medici, & iuriscõsulti boni & artifices, alij quidem tales nomine appellantur, re non eiusmodi sunt, alij autem re ipsa tales sunt. Dicebat in libro de lege Medici imperiti, qui ex composito personam medici induerunt, similes sunt his, qui in Tragœdijs introducũtur. Quemadmodum enim illi figuram quidem, & habitum, ac personam eorum, quos referũt habent, illi ipsi autem uerè nõ sunt: sic & medici nomine, & fama quidem mul- Com. In prin.

ti:re autē & opere ualde pauci. Atq; in hoc discrimen est hominū à rebus. Nam res inanimatę bifariam solùm dicuntur, ut alimentum nomine solum, & re: at medicus trifariam, opere, doctrina, & solo nomine. Quidam enim intelligunt, & operari nesciunt, qui quasi medij sunt inter medicos ueros, & fictos. Nam medicū, qui nesciat docere, & qui operari sciat, nō licet inuenire. Porrò alimentū dicitur, quod nutrit, & ob opus ipsum, quia alit, nō ob nomen ipsum. Ad qđ non nutrit, duplex est, uel quia genere tale sit: at hoc absurdum est intellexisse Hippocratem, ut uelit uel nomen cōsequi alimenti, quæ extra eius rationē sunt: uelut testas, lapides, ferrum, ligna: intelligit ergo, quod alimentum uerum transit ad alimentum solo nomine comparatione hominis, in quo munere suo nō fungitur: quoniam nomen illud ab opere deriuatum est: quo cum destituitur etiam nomen amittit. Destituitur ergo trifariam, uel semper, uel ad tempus, uel occasionem. Semper, uelut qui nō possunt bibere uinum, aut edere caseum: aut in quibus etiam quòd non abhorreant nihilominus non concoquitur. Ad tempus autē uelut panis infanti suggenti lac non est ali-
men-

mentum. Et similiter dum quis ardente febre laborat, farcimina nõ sunt alimentũ: & lactuca in uentriculo frigido ualdè, & hoc pertinet ad uitium sumẽtis. Pro occasione autem cùm quis immodicè repletus est: aut euomuit, aut non bene coctum edit: aut ob exercitationem, aut nimiũ potum, non concoxit. Ex quo patet hîc accipi alimentum sub significato triplici, de qũo supra, uel qđ alit: uel quod est uelut alimẽtum, uel quod est futurum alimentum, singula singulis referendo. Velut dicemus, quod lactuca infanti nõ est futurum alimentum, neque ei, qui immodicè habet refrigeratum uentriculum, sed solo nomine talibus est alimentum. Etiam sumpta, & non potest conuerti in sanguinem, non est simile alimento. Et ei cui conuersa est in sanguinem, nihilo minus propter leucophlegmatiam, in corporis substantiam non potest transire: dicemus non esse uerum alimentum. Et sufficit tamen ad hoc, ut sit alimentum re, & non solo nomine in generali: ut uno ex tribus modis uerè tale sit. Id est, secundo si non primo: aut saltem tertio si non secundo. Tex.9.

LECT. XXXIV. SVPER TEXT. XXXIII. XXXIV. ET XXXV.

In pilos alimentũ, & in ungues, & in extimã superficiem, ex intrinsecùs aduenit.

DOcet, quonam pacto dicatur uerè alimentum, & uult nos docere Hippocrates, quod etiam horum est alimentum, licet enim non uerè nutriantur, quia uerè non uiuunt (est autem alimentum, quo pars uiuens robur, & incrementũ suscipit) quoniam alimentum modo re sit alimentum, ad præsentem tractationem attinet. Pilos sanè non uiuere omnes fatentur, sub quorum nomine capilli etiam continentur. De unguibus autem quòd non uiuant, satis dubium est,
Cap.2.in Secundo de temperamentis adnumerat il-
princi. los ossibus, & cartilaginibus. Dico ut habetur in libro Artis medicæ capillorum, & unguium nullum est regimen, sed sola generatio. Et de capillis seu pilis manifestum
Cap.9. est: de unguibus autem est magis dubium, cum uideantur esse partes, ut dixi nostri corporis, & pati morbos, uelut dolorem, attritio-

attritionem, pruritum, inflationem, ſciſſuram, ſcabiem, excoriationem, & morbum peculiarem: cum ſcinduntur, & pungunt carnem, & appellat aurem muris, ſed debet 22.3.
potiùs dici dens muris, quia eſt res ualde a- Trac.2.
cuta, pungens, & erodens. Et ſic appellauit cap.30.&
Raſis, à quo ſumpſit Princeps. Verùm ad hęc 31.&
omnia diceret Galenus, quod hi morbi nō 7 4
ſunt, ſed cauſæ morborum, ut cōmunican- Trac.4.
tur, uel carni ſubiectę, uel à latere unguium, cap.10.
uelr adici. Et quòd non creſcunt, niſi in 1.De uſu,
longum, ideò non uerè creſcunt, cùm ue- purg.cap.
rum incrementum ſit in omnem partem, ut 11.
habetur à Philoſopho: ſed huic aliquis poſ- 1.De G.
ſet obijcere de dentibus, qui uiuunt, & ſen- & cort 7.
tiunt, & non creſcunt, niſi in lōgitudinem. 37.
Et ſi dicat, quod ab initio, uel auulſi creſcūt, uerè idem dicam de unguibus: conſtat enim ab initio, uel ſi excidant, & renaſcantur creſcere non ſolùm in longitudinem: ſed dilatari, & ex tenuiſsimis, uelut tela araneæ craſſeſſere. Ideò hoc habet aliquam difficultatem. Satis conſtat, quod ut dentes ſe habent ad oſſa, ita ungues ad cartilagines: ſunt enim ſimilia ſubſtantia utraque, & ambo ſemper creſcunt in longitudinem: & cadentia renaſcuntur. Galenus tamen uult

Cap.11. in secundo. Anatomicarum aggresſionum, quod radices unguium uerè uiuant, & nutriantur, & quòd ad ipſas ueniunt, non ſolùm uenæ & arteriæ, ſed etiam nerui, adeò ut præditæ ſint non leui ſenſu. Et ſic intelligendus eſt in Timæum Platonis, cùm dixit
Com.1. quod ueniunt uenæ ad ungues, id eſt, earũ radices: accipit enim ibi, ut liquet unguem pro toto, ungue ſcilicet, & eius radice. Neq; uos lateat Galenum primo de uſu partium multa de unguium utilitate dixiſſe contra
Cap.8. Ariſtotelem: uelut contra Platonem, & Eraſiſtratum de illarum ſubſtantia: ſed nimis longum ſit illius diſputationes proſequi, uelim duntaxat ſufficiat horum incrementa, etiam fieri per incrementum ſucceſsiuũ non per ingreſſum, & ueram nutritionem, ſed hoc duntaxat diſcrimine, quod pilorũ, neque ſubſtantia, neque radix uerè alitur, & creſcit: nec ullæ ſunt illis uenæ, aut arteriæ, aut nerui delegati, ſed unguium radici: ſcilicet non unguibus: & ſunt annexi ligamentis, dicit Galenus in Secundo Anatomicarum aggreſsionum, articulo ſecundo, & eius oſsibus, ſed unguis ipſe non eſt ullo uinculo coniunctus oſsi, aut carni, ſed ſolũ firmitèr adhęret. Et cùm dixit in extimam

ſuperfi-

ſuperficiem, oſtēdit extremam partem corporis in profunditate, ſicut etiam de pilis: at ungues appoſuit tāquam extrema in longitudine, ſcilicet pedum, & in latitudine, ſcilicet manuum.

TEXTVS XXXIV.

Extrinſecus nutrimētum, ex extima ſuperficie ad intima aduenit.

OStendit aliud genus alimēti, de Com.
quo nōdum ſermonem habuit,
& magis occultum, & eſt, quod
corpus noſtrum trahit circum
circa per oſcula arteriarum aërem ambientem. unde tertio de naturalibus facultati-
bus Arteriæ omnes, quæ ad cutim finiun- Cap. 14.
tur, dum dilatantur externum aêrem attrahunt. Et rurſus Arteriæ trahunt ex propinquo quod leuiſsimum eſt: leuiſsimus autē eſt ſpiritus, inde aër, demum ſanguis planè abſolutus, attenuatusque. Spiritum trahūt ex corde, quæ illi proximæ ſunt, aêrem ex
cute, quæ in ambitu: ſanguinem tamen ex Cap. 9.
oſculis uenarum (ſibi conterminarum tamen) ex corde. Et in primo libro contra Eraſiſtratios de uenę ſectione: Eraſiſtratus affirmat

firmat cuncta animalia per cutim secũdum quòd magis,aut minùs de raritate participant respirare, quòd si ambiens calidũ fuerit,& quis plurimum se exerceat,cùm multum defluet ex substantia,si frigidum, & homo quieti se dederit parùm. Idem decimo
Cap.8. post pr. Artis curandi meminit huius transpirationis,dicens,eam non esse utilem ad refrigerandum cor eo, quòd sibi præcludat uiam, aër frigidus densando corpus. Ægros tamen ponendos in aëre frigido ob respirationem,quæ fit per os, corpus tamen integendum pannis,ne frigore aêris meatus oc
Cap.12. iuxta finem. cap.2. in principio. cludantur. Meminit huius primo de Tuenda Sanitate, appellans transpirationem, & perspirationem sensum latẽtem. Meminit & octauo Methodi, sed non ita,ut de inspiratione agat:uerum sola expiratione: cùm palàm fit unam ad alteram consequi, uelut etiam in corde, cùm ergo in pulsus extensione impleantur arteriæ, notissimum est, tum debere aêrem per arterias in ambitu totius corporis trahi. Sed & in sexto de lo-
Cap.5. post. pr. cis Affectis,dum de hystericis agens inquit [Pereũte ob uteri affectum spiratione, cum corpus uniuersum refrigeretur(id enim manifestè uidet̃) fieri potest, ut nulla prodeat ab

ab ore ſpiratio, quamuis ea, quæ in arterijs fit, nequaquam intercipiatur.] Sed & infrà Hippocrates meminit eiuſdem, dicens [Raritas corporis ad tranſpirationem, quibus plus aufertur, ſalubrius & reliqua.] Et rurſus, & paulò pòſt: [Principium alimenti ſpiritus, nares, os, guttur, pulmo, & alia trāſpiratio.] Cuius & præſentis, omiſſa media, meminit citatis uerbis Galenus libro de uſu reſpirationis. Quid ergo dicendū nūc, nam & tum locus ſupererit.

Tex.51. Tex.54. Cap.5.

TEXTVS XXXV.

Confluxio una, Conſpiratio una, Conſentientia omnia.

TRes intelligit partes noſtri corporis, de quib. ſexto Epidemiorum cōtinentia cōtenta, & permeantia: ſcilicet, membra, ſpiritus atq; humores. Confluxio, id eſt, humorum translatio, ex quouis mēbro, ad quoduis membrum. Neque hoc mirum eſt, cùm uenæ continuæ ſint, & per uniuerſum corpus ſpargantur, nec intercipiantur, niſi in ſepto iecoris. Et de illo uidemus in morbo regio, ut teſtatur Galenus in libro

Par.8. Com.

de

de Purgantium medicamentorum Facul-
Cap.1. tate. Si ergo ui medicamenti quis liberatur ab eo morbo, qui in cute eſt, manifeſtum eſt humores illos permeare ex gibba iecoris, ad inteſtina per cauam, quando nulla alia uia ſit, quæ ſi adeſſet, non ſolùm propoſito noſtro non aduerſaretur, ſed ipſum confirmaret.

Conſpiratio una.) Iſtud transfertur ad ſpiritum, quoniam omnia ſimul ſpirant, nam & cerebrum, qua parte non admittit arterias, etiam ipſum perſpirat.

Conſentientia omnia.) Hoc refertur ad membra, unde in libro de locis in homine: Si (Poſt princip.) quis minimam partem corporis, malè afficere uelit, totum corpus ſentiet, qualiſcunque ea tandem fuerit: quoniá minima quæuis pars corporis omnia habet, quæ maxima. Et quicquid minima pars pertulerit ad gentilitatem refert: unaquæque ſcilicet ad ſuam cognatam. Intendit, quod quælibet pars cùm recipiat uenas, ac arterias, & quod præcipuum eſt neruos communicat totum id uniuerſo corpori: unde totum afficitur. Et licet hoc facilius referetur ad animam, quæ afficitur particula quauis affecta, unde poſt modum totum corpus, huiuſmo-

iusmodi tamen contemplatio esset magis naturalis, quã medica: & ideò minus communis. Nam Hippocrates intelligit non solùm de sensu, ut pote dolore, & uoluptate, sed calore, & frigore bono habitu, & malo pinguedine, & macie, quæ sunt res magis ad medicum spectantes. 2.

Possumus & interpretari de tribus mem bris ortis uenis, scilicet, arterijs, & neruis, ut per confluxionẽ intelligat eam, quæ per uenas fit, unde transeunt humores: conspirationem eam, quæ fit per arterias, & consensum, qui fit per neruos. Et redit res ad idem. Cap. 1. Philosophus hoc uidetur intellexisse secundo de partibus Animalium: dicens omnia in animali sunt propter unum finem Elementa ob similares partes, similares ob instrumenta, instrumenta propter unum finem, & operationem. Et ideò omnia consentiunt in unum, sed hoc est ratione finis, hic autem Hippocrates intelligit; non solùm de fine, sed de forma.

LECT. XXXV. SVPER TEXTV XXXVI. ET XXXVII.

Iuxta quidem omnium mẽbrorum

rum compaginē omnia: iuxta partem uerò partes uniuscuiusq; partis ad opus.

Com. S Ex proponit totum & partem, & partem, ac partes eius partis, & compaginem ac opus. Duas autē suscipit interpretationes: primò, est ut totum compaginatur ex partibus, & opus suum ex earum opere proficiscitur: ita pars ex suis partibus compaginatur, & opus suum ex illarum operibus proficiscitur. Alia interpretatio est subtilior, ut totum ex partibus compaginatur, ita cuiusque partis opus ex partium operationibus constat. Quoniam scilicet patientibus partibus totum pati necesse est, ut antea dixit: sed non est necesse patientibus particulis, partis pati partem ipsam totam: quia totum est magis unum, comparatum ad partes, quàm partes comparatæ ad suas particulas. Iam redeo ad singulorū disquisitionem, ut primum omnis compago in idem consentiat: fieri enim nequit, ut ob id animus noster non indiuiduus sit, & quin uniuersæ partes ut dictum est, non in unum coeant. Libet duo ex pluribus loca citare.

unum

Vnum iam dictum ex secundo de Partibus animalium, alium ex libro de Mundo. Simul quoq; docendum propono, an totum afficiatur parte oblæsa. Nam si totum eodem modo afficitur, ut pars quid differet læsa primo pars à nō læsis. Vtpote cum pes à spina pungitur, si manus eodem modo afficitur, quid differt manus à pede. Deinde id experimento repugnat. Dicendum ergo primo iuxta sentētiam Philosophi in libro de somno, & uigilia [quod sentire non est animæ, nec corporis proprium munus, (nā eidem & habilem facultatem & actum tribuimus) liquet sensum, qui ut actus est motum animæ esse opera, & commendatione corporis factum. Propterea eiusmodi res, neque animę propria est, neq; in animum ullum corpus sentire potest, quod etiam alibi dictum est.] Quantò magis de sensu doloris, qui ad animam ipsam non peruenit, secundùm eos, qui animam in corpore esse nō censent: aut ergo ad uitam peruenit, aut ad animæ limites per corpus: aut ad ipsum hominem, ut peripatetici affirmant. Homo ergo sentit dolorem totus, non in qualibet parte, unde constat ex omnibus partibus compaginatum, aliter nō per singulas par- Pag. 1.

sentire, & simul, causam autem sentimus, uelut frigiditatem expandi: ac quæcunque frigiditas sentitur, tota simul sentitur, ut palàm sit animam nostram esse unam, & incorpoream, uelut & scientiam. Compago uerò hæc in unum coit, idq́; sensus principium statuitur ab Aristotele, cor scilicet, id est, quod est in corde.

Nunc uideamus, quæ dicat Philosophus in secundo de partibus Animalium: Proponit enim primum quod triplex est compositio in nostro corpore similarium ex elementis, instrumentorum ex similaribus, totius ex instrumentis: sed Auerroes malè interpræatur, primam faciens elementorum ex materia & forma, secundam similarium ex elementis: tertiam instrumẽtorum ex similaribus. Verùm decipitur, sic enim essent quatuor compositiones, & in prima etiam dicit melius esse forsan, ut non ex elementis, sed ex qualitatibus dicamus esse compositionem: cum ergo hoc dicat, bifariam excludit compositionem, illam, tum quia elementa commemorando docet illa esse partes compositi, non componi: tum etiam, quoniam qualitates nó possunt componi ex materia, & forma, cùm sint acci-

dentia non substantiæ. Redeundo ad propositum: subijcit philosophus, quod sensus consistunt in similibus partibus, ideò exigunt earum temperamentum, quoniam patiendo fiunt. Operationes autem ab instrumentis, & hoc idem fatetur Galenus in primo & secũdo Methodi. Ob id ergo omnia
Cap. 6. opera partium, fiunt per opus partium illarum. Et circa hoc scire decet, quod functiones partium sunt duplices: una quidem ad actionem, id est, principale opus, alia ad usum, id est, ad commodum, decimoseptimo de usu partium, & secundo Methodi
Cap. 1. Medendi, & de actionibus, quæ sunt sensus
Cap. 6. dubium est, an sint instrumenta partis principalis? Galenus enim in secundo loco tribuit uisionem, oculo scilicet toti instrumẽto, & crystalloidi, seu parti principali. Aristoteles tribuit etiã parti similari nõ oculo, sed actiones instrumentis, uelut deambulationem cruribus. Dico ergo, quòd partes in instrumento quadrifariam factę sunt, aut actionis causa, ut crystalloides, ad uisum, aut melioris operationis, uelut uuea, ut cogat species uisus: aut conseruationis, ut uenæ, & arteriæ, & nerui, aut tutelæ, ut palpebræ, quædam plurium causa, ut tunica alba.

Et

Etprimnm etiam membrum posset diuidi in recipiens,seu subiectum,& deferens uirtutem animæ, ut neruus, seu nerui. Et hoc tantum refert,ut multi dubitauerint, quoniam uidemus,quod uis etiam incorporea exigit medium, ut uis à cerebro ad oculos per neruos transeat: etiam dubium est, an mutet illud medium,an nō. Et tertium est, an eadem deferatur,an multiplicetur:uelut calor diffunditur in medio, & multiplicatur:unde fit,minor in amplo spacio: & hæc est causa, quòd conclusus excoqu ·t difflatus extendatur,& remittatur.

Alia authoritas habetur in libro de Mundo his uerbis [Natura diuina ab uno, eodemq; motu simplici primo uim suam immittit,in ea,quę sunt primo continentia,ab illisque subinde ad ea, quæ longius atque longius absunt, quoad permeauerit per uniuersa, quippe alterum ab altero motum ipsum quoque aliud mouet cum mundo: cùm unumquodque interim agat conuenienter constitutioni suæ, nec tamen eadem sit uia omnibus,sed diuersa nōnullis etiam contraria. Et tamen singula quæque non ipse perficit,sed uelut regem quendam magnum functione propria administrare o- Cap.7.

mnia,atque absoluere, non tamen deceret his,quæ cuperet ipsum astare, & curatoris officio fungi, multo minùs hoc Deo conueniret. Verum unumquodque suę proprię functioni præest, uelut in regno Duces, Quæstores, Cursores, Venatores, Iudices, Munerarij, Coactores, atque eiusmodi.] Similem huic dixerim policratiam humanæ compaginis: cum anima una sit atque indiuidua, & incorporea per calorem, qui semper mouetur, uelut per cœlum Deus cuncta simplicissimè gubernans, cumq; in illo diuersa ratione partes etiam agantur: ita & calor alius in corde, alius in iecore, alius in cerebro, atque diuersus omninò in testibus: quæ autem subiecta sunt diuersa præparatione solis, ac stellarum, & similitudinis ad suam originem diuersam obeunt functionem, uelut si uni, & eidem soli multa frusta uitri figura, & substantia diuersa exponantur: reddent in pariete diuersas, ac dissimillimas formas, non solùm figura, sed etiam coloribus, & magnitudine. Hæc igitur est humanæ compositionis forma exemplaris.

TEX-

TEXTVS XXXVII.

Principium magnum ad ultimã partem peruenit: ex ultima parte ad principium magnum peruenit, una natura eſſe, & non eſſe.

PRincipium magnum exponit F. calorem naturalem, qui peruenit ex intimis cordis, ad circunferentiam ſeu cutim. Ad partem ultimam, ſcilicet, ad manus, & pedes, & ex ultima parte, ſcilicet, regreditur ad principium magnũ: quia ſpiritus ad cor peruenit, atq; hæc eſt expoſitio F. bona: & fundamentum habet in uerbis ſuperioribus (cõfluxio una.) Alia expoſitio clarior ex uerbis illis (cõſentientia omnia) ex corde omnia diſtribuũtur in uniuerſum corpus, & ideò in ira totum corpus: ſed facies maximè rubeſcit, in timore impalleſcit: contra externa, dolores, frigus, timor, uenena omnia perueniũt ad ipſum cor: & uidemus, quod cute uulnerata à ſerpẽte, uel minimum homo perit: & ita corpus perfrigeratur. Et hæc eſt ſententia, quod per ſpiritum genus alimenti, ſicut Com.

per cibum, & potũ inficitur corpus, & hoc uitiato primo principio illius, id eſt, corde; Eodem modo ex una parte uitiatur p eundem cibum, & potũ. Primum principium, id eſt, iecur inde totum corpus.

Vna natura eſſe & non eſſe) Exponit F. per unam naturam conſtat eſſe, & nõ eſſe, ſeu referas ad ſpiritum ut in prima expoſitione, ſeu ad cauſam, quoniam eſt primum cor, quod uiuit, & ultimum quod moritur: per hoc principium magnum conſtat eſſe, & non eſſe. Et declaratur etiã à Galeno quinto de locis. Iſtud autem iure conſtat, quoniam ſi uita eſt per cor, aut calorẽ, mors etiam eſt per ablationẽ eius. Dubitare licet an poſſet intelligere animam, ſed cùm hic liber ſit materiarius, non erat hic locus diſputandi de anima: ſatis enim conſtat cor eſſe hoc magnum principium: & in illo, atque calorem naturalem, ideò cum ſecluſa contemplatione animæ, totum poſsit intelligi hæc dubitatio ad præſentem locum minimè pertinebit. Non enim obſcurum eſt Hippocratem dicere in libro primo de diæta, Animam ſuas ipſius partes circumambulare, augmento & decremento indigentem.

2. De generatione Animal. cap. 3. Cap. 1. Lib. De Iuuent. & ſene. in prin. innuitur. Pag. 4.

Lect.

LECT. XXXVI. SVPER TEXTV XXXIIX. ET XXXIX.

Morborum differentię in nutrimento, in ſpiritu, in caliditate.

Com.

POſtquam egit de ſignis, & rebus naturalibus, ac non naturalibus, quod ad medicaméta attinet, incipit tractare de rebus præter naturam, & ſpiritus quidem hic, Gręcè autem πνεύματα: ut duo illud ſignificet apud Galenum: nam in ſeptimo de dogmate Hippocratis, & Platonis quærit an ſit ſubſtántia animæ, & dicit illum eſſe in uentriculis cerebri. Vnde liquet, non accipi ibi πνεῦμα pro reſpiratione, ſed pro corpore ſanguineó, & ubi comparat illum aëri, appellat eo modo, ut in tertio de Facultatibus naturalibus. Clarius autem Hippocrates per τὸ πνεῦμα ſemper reſpiratum aërem intelligit, non corpus illud ſanguineum, tenue, ac quaſi ſpumam: ſed cum uult hoc ipſum nominare, appellat calorem naturalem, ſeu innatum. Manifeſtum eſt ergo hîc loqui de cauſa morbi, non ſubiecto, quoniam aër nō poteſt ægrotare, ut neq; nutrimentum, ne-

Cap. 3.

Cap. 14.

que caliditas. Quibus uisis dubium nõ est, quin sentẽtia sit eiusmodi: Morborum differentiæ fiunt à nutrimẽto, uel à spiritu, uel à calore. Et habetur quid ei simile, secundo
Tex.2. de Humana natura: Morbi fiunt hi quidem à uictu; ij uerò à spiritu, qui dum uiuimus introrsum fertur. Vbi Galenus exponẽs per
Tex.2. uictum dicit possumus & cibos, & potus solos intelligere: & cum his motiones & & lauacra, & uigilias, animique affectus, & huiusmodi: sed quamuis secunda expositio melior sit: prima tamen solum hic ad propositum. Solùm restat difficultas de caliditate: nam hæc ad alimentum minimè pertinet? Dico quod hæc quæstio non me fatigat, ut F. uel illos, à quibus sumpsit, qui per spiritum, non aërem, sed partem tenuiorẽ, atq; calidiorem ipsius sanguinis interpræ-tantur. Tunc enim uel inordinatum Hippocratem fateri coguntur, qui à partibus ad ea, quæ non sunt partes à substantia ad accidens transiuit, uel si per caliditatem, intelligit naturalem calorem, ab eodem scilicet spiritu ad eundem, scilicet calorem naturalem transierit nugacem. Nobis autem non ita: enumerat enim causas effectiuas, morborũ proximas, scilicet aut alimentũ corpulen-

corpulentũ, id est, cibum & potum: uel non corpulentum, id est, spiritum seu aërem, uel solam qualitatem. Et ita uides ordinem seruatum. Et de primis quidem est hoc discrimen, ut habetur in secundo de humana natura, aêr enim est causa morborum generaliter uagantium, sed & aqua, uerùm non adeò, sed in una regione: cibus autem sporadum, & eorum, qui singulis quasi fortuito adueniunt. Calor autem bifariam est causa morborum: uno modo ut est in aëre, alio modo ut est in nobis: ut in aëre, quoniam (ut dicebat philosophus quarto Metheororum) calor ambientis consumit, & corrumpit humidum proprium rei, ut hominum animaliumq; ac plantarum, tum carnis magis, ac butyri, eoq; corrupto fit ineptum ad nutriendum calorem proprium ipsius rei: extinguitur ergo calor ille, & humidũ corrumpitur, & euanescit, atque ita oritur putredo, retento humido corrupto: & refrigeratio euanescente calore proprio, & exsiccatio euanescẽte humido. Et hæc est causa morborum uagantium. Calor autem in nobis efficit morbos sporades, & unicuique proprios dicebat Galenus: sed si connumerare uoluero, quos morbos creat caliditas, necesse

Tex. 3.

Cap. 1.

4. De simp. Medic. Cap. 2. Cap. 3. necesse sit ut totam hûc conferam medicinam, pręcipuos tamen effectus docebo: aut enim per se simpliciter, & sunt duo calefacere, & colliquare ex primo fiunt ephemeræ, octauo Artis curandi, ex colliquatione
Cap. 5. Cap. 11. pag. 3. tria sequuntur, uel enim dispergitur materia, & cum motu, & fit lassitudo, ut tertio de Tuenda sanitate. Vel fluit in locum unum, & fit tumor phlegmon, uel simile ut secundo de differentijs febrium: uel non mouetur, & difflatur, & si cerebrum petat, facit insaniam, & dat exemplum de carbo-
Com. 8. nibus, primo porrhitici, aut ferũtur ad mẽbranas: & loca tensioni obnoxia, procreantque dolores, ut primo ad Glauconem
Cap. 15. in prin. colligitur, & prima tertij: sed si in loco proprio maneat, nec dissoluatur putrescit. At uerò aliud est opus caloris, ut est qualitas, atque ex ea accenduntur uehementissimi dolores, secundo de Medicamentis secun-
Cap. 1. dùm locos. Ita sunt illius præcipua opera septem, & maxima: ut non mirum sit Hippocratem illam adiunxisse, quasi esset sensus: Morborum causæ effectrices, ex alimento sunt, nutrimentum & aër, & præter id etiam, extraque horum numerum caliditas.

TEX-

TEXTVS XXXIX.

In ſanguine, in pituita, in bile, in ſuccis.

ENumeratis cauſis morborũ effi- Com.
ciẽtibus, enumerat materiarias cauſas, non ſubiecta, ut aliàs docui. Cùm enim morb. ſit in ſubiecto, in quo eſt ſanitas, & ſanitas eſt, ubi & anima, ſcilicet, in parte animata, humores aũt non ſunt animati, niſi forſan ſanguis, nõ poſſunt eſſe ſubiectũ morborũ. Vnde poſſumus rectè dicere bilis putreſcit, non bilis ægrotat, ſed dicimus mens, cor, uentriculus, ſpiritus ægrotant. Verũ hæc omnia rurſus ad alimentum ſub tertio ſignificato, aut ſaltem ſub ſecundo pertinẽt. Dictum eſt enim, quòd textus ille bifariam pòteſt interpætari: atq; hoc modo tota hęc ſeries, pręterquam de caliditate ad alimentum pertinet, tam ex cauſa agente, quàm materiaria. Diximus etiam, quòd medicus hoc habet præcipuum, ut confundat cauſam materiariam, cum efficiente, ut in hoc præcipuè caſu. Dicimus enim bilem eſſe cauſam febris efficientem, & materiam illius.

Sed

Sed de ſuccis dubitat Fracantianus, cùm tamen res ſit ſatis clara: nã per ſuccos quinque poteſt intelligere, aggregatũ ex humoribus: & qui ex ſanguine fiunt, inter quos principales ſunt: humida utilia: humida imperfecta, humida inutilia, incorrupta, & corrupta. Vtilia humida, ut aliàs ſæpè uiſum eſt, ſunt plurium ſpecierum humidum primum membrorum: humidum quod eſt alimentum, humidum affixum, humidum agglutinatum, humidum appoſitum: humidum in cauitatibus membrorum ſparſum, & in oſculis uenarum, ut ſint ſeptem. Imperfectum autem eſt chylus: inutile, ſed non corruptum ichores, qui ſunt in ſanguine, & excrementa, non corrupta mucus, ſaliua, & ſimilia. Medulla eſt in genere huius, quia eſt duplex, quæ eſt ſuperfluum alimenti oſsium, & quæ eſt utilis, ut tranſitura in alimentum eorum. Corrupta autem & inutilia humida, ſanies, pus, ichores, qui cum fæcibus deferunt̃, ſputa purulenta, & quicquid eſt ſimile.

Sed iam uideamus diſcrimina morborũ, ex cauſis ipſis, & primùm efficientibus. Dico ergo quod morbi ab aëre ſunt uelocioris exitus in utranque partem, ſeu ad mor-

tem

tem,seu ad salutem, adeò ut pestis illa,quæ desæuijt per totum orbem ab anno salutis M.CCC.LVI.ad annũ M.CCCC.L. interficeret in tribus diebus cum quodã sputo sanguinis:& Anglicana interficit in una die.Secũdo finiuntur in breuiore tempore, & ideò prior durabat solum. Quinq; mensibus in uno loco,aut circa, & post permeabat in aliam prouinciam,ut refert Matthæus uillanus,in historia Florentina: & ita de sudore Anglico qui permeat etiam de uico in uicũ, & de uia urbis in uiam. Et nisi ita foret desolarentur loca. Ex quo colligitur,quod in huiusmodi peste,quæ à uaporibus, seu aëre proficiscitur, seu generali, seu propria aliqua causa,ut clade,uel alia causa,de qua dicemus infrà, si quis progrediatur orientem uersùs seruabitur, sed homines timent, & fugiunt ad quamcunq; partem præter illã, quæ secura est. Nota etiam quòd cum cœlum habeat duos motus, unum uelocẽ ab oriẽte in occidentem, alium tardum ab occidente in orientem: ex his duobus motibus etiam cõsurgit alius processus pestis à meridie in Septentrionem, posita origine motus à meridie tanquam oriente, cum erraticæ sint in meridiei parte,deferetur ergo uer-

uersus septentrionē. Quarto quoniā obseruatum est, quòd hic transitus fit ab oriēte in occidentē. Causam esse reor motū elementorum similem motui cœli, ut etiā uidemus in mari. Quinto eiusmodi morbi non possunt adeò uitari, ut qui proueniūnt ex alimētis: quoniam aër ingreditur occultè ob sui subtilitatē: & habitare loca alta, aut uti magno igne, & perpetuò est præcipuum auxilium: quia ut declaratum est à nobis aêris substantia non putrescit ob tenuitatem, & ob assiduum motū, & quia nòn potest habere causam illum ambientē ob magnitudinem, & ob lumen, quo nūquam caret die Solis, noctu lunæ, & stellarum.

Est etiā notandum quòd aër, efficit morbos in corporibus nostris trifariàm, uel ex temporum malo habitu, ut si assiduis pluuijs succedant ęstus immensi sine flatu: eleuantur enim uapores plurimi, qui putrescunt, & de hoc locutus est Hippocrates. Secundus modus est à concursu syderū maleficorū, propriè & pręcipuè cum deliquijs luminarium: & uocatur influxus & occulta ratio. Et hoc fuit notum experimento anno M. D. XXIX. ubi per totum orbem fuerunt morbi pestiferi, quorum exemplum

in po-

in posterum nunquã defuit ex coniunctione erraticarũ, in signo piscium anno M. D. XXIIII. Et de hoc locutus est Ptolemęus in secũdo Apotelesmatum, & nos in libro de Erraticis.

Est etiam tertius modus, cũ aêr corrumpitur in uno loco, & non in alio, inde per contagium uicini populi inficiuntur: uelut nostris temporibus in Turcarum regionibus, & in Germania, & hæc corruptio ortũ habet primum à cladibus, cum hominum corpora non sepeliuntur benè. Et etiã à locustarum putredine decidentium in infinita multitudine, dũ per uentos deferuntur. Tertio ex locis, ut specu Ansancti ex terræmotu, & exhalatione. Quarto ex maris inundatione: præsertim cum multitudo piscium, & magnorum in littore relinquitur. Quinto ex immũditie, ut apud Turcas. Vltimo ex ratione uictus, ut apud Germanos, postquã cœperũt edere carnes, & oua, & caseum cum piscibus quotidie, nunquã fuerunt immunes à peste. Et quoniam hæc pestis est maximè contagiosa: quæ autem prouenit à cœlo, minimè seu parum media est, quæ fit à qualitatibus aêris: & hæc quæ prouenit à cibis, potest reduci ad primum

membrum ratione causæ : ratione familiaritatis . Ideò de ea in sequenti lectione agam.

LECT. XXXVII. SVPER EODEM TEXTV XXXIX.

Com. Cap. 1. ET iam dictū est quod pestis, & morbi fiunt à cibis. Et circa hoc notandū, quod ut habetur in libro de Cibis boni, & mali succi, morbi ex fame uniuersali etiam fiunt uagantes, sed differunt ab ijs, qui fiunt ab aêre: quoniã licet conueniant cum eis in hoc, quod totas ꝓuincias amplectuntur, & multitudinem populorum: & sint pestiferi, & sanabiles, ut qui ad cutem tendunt, & medij, & quod sint contagiosi, ut non differant inuicem his causis, nihilominus differunt in hoc, quod morbi ex ciborum caritate, & penuria annonæ sunt magis dissimiles inter se, quam hi qui ab aêre proueniunt. Et primùm, quia diuites sunt plerunq; immunes ab hac calamitate. Secundò, quia ut ibi narrabat cibi multis modis distinguuntur, qualitatibus primis, calidi, frigidi, sicci, humidi, temperati, proximi temperamento, immoderati: deinde saporibus

ribus acres, amari, salsi, qui omnes sunt ualdè mali: inde acerbi, & astringentes tum acidi, & austeri. Idem dico de odoribus, quamuis omnes enim eiusmodi cum malè olent, praui sunt & incocti, etiamsi qualitate parum differant. Et à substantia lenti, friabiles, crassi, tenues, aut mediocres. Et à proprietate medicamentosi, ac ueneno si, ut ex cicuta, & ferula. Vnde ibi notandum, quòd aliqui contradicebant Hippocrati, negantes quicquam facere ad sanitatem uictus rationem, nec demiratus de illis, qui nacti ab initio prauos doctores, & illis adhærentes, nolent in senio ob dedecus relinquere sectas: & etiam ne uiderentur, eousque decepisse clientus, & quia à lucro destituerentur. Atque in hoc genere reponit omnia sata, non multum elaborata, ut pauci alimenti, & excrementitij, & mali, & difficilis coctionis. Hoc docuit in primo de Naturalibus Facultatibus, cætera ibidem ut dixi. Cap. 16.

Ideo quæritur an uitæ humanæ competant olera, & præcipuè lactuca, beta, blitum, borago, & endiuia? istę enim sunt magis innoxiæ. Et ex fructibus uuæ, ficus, amygdalæ, auellanæ, pineæ, & pistaciæ

Dein quod nutrimentum sit melius? an caro, an oua, an prúnia, uua, sicca, an torta: ex amygdalis cũ saccharo, ut de pane nõ quęram tanquam fundamento? Et primũ Hippocrates sexto Epidemiorum (inquit) [cibaria imbecillía breuem efficiunt uitam.]
Sec. 5. Tex. 21. Ibi Galenus exponit per cibaria imbecillia olera, & ex fructibus (inquit) plurimi: nam dubiũ nõ est, quin, per imbecillia cibaria, non intelligat eos, qui parum nutriunt. Quamuis paulò pòst uideatur uelle intelligere eos cibos esse imbecilles, qui citò descendunt. Hoc autẽ non est idem: nam parum nutriunt radices omnes, ut quæ concocti parum retineant, & tamen tardè descendũt: ut contra ouorum uitelli celeriter distribuuntur, tametsi plurimum nutriant. Certum ėst imbecillẽ cibum dici posse, uel qui parum nutriat, ut dictũ est: uel qui friabilis sit, aut tenuis ad modum alimenti, ut
Cap. 5. in libro de cibis boni, & mali succi. Et in tertio de Alimentis. Cibi friabiles quantò sunt salubriores, tantò uirium robur immi nuunt, sed hoc est uerum de his solùm, qui sũnt tenuis alimenti, esse tamẽ cibos crassi
Cap. 27. alimẽti, & friabiles docet tertio de Alimentis; crassos enim multum nutrire dicit. Pręterea

terea in secundo de Alimentis dicit: cichorium homines fame adactos edere, & enumerat illam inter agrestes plantas. Et in libro de Cibis boni & mali succi. Succi maximè, & omninò mali sunt olera omnia agrestia, quæ uocant: lactucæ id genus chondrilla, scãdix, gingidium, seris, cichorium. Est autem tam seris, quã chondrilla cichorij species. Et in octauo de compositione medicamentorum secundum locos cichorium mandunt rurales, crudum, & coctum. Vt non existimet esse cibum communem, nedum ciuilem. Erasistratus autem utebatur, & bis cocta cum oleo, sale, aceto, non acri in cura ægrorum, nõ ut cibo sanorum. Et in octauo de Simplicibus medicamentis, dicit esse frigidum, & siccum in secũdo ordine. Attamen usus obtinuit ut ea assiduè uescamur. Commendatur ad iecur, ad uentriculũ, & à Dioscoride & à Galeno, qui fieri potest, ut adeò noxia sit, cùm tantùm conferat: membris naturalibus? Et de Beta Oribasius in primo & secundo Euporiston, & in secundo Collectaneorum ad iecoris obstructiones, lactucã reposuit inter media edulia. Viri sancti in eremo, cum solis oleribus uictitarent, ad centesimũ an-

Cap. 29. *Cap. 8.* *Cap. 8.* *Cõtra Erasistratios.* *Cap. 4.* *Cap. 18.* *Cap. 4.*

num peruenerunt. Idem argumentum, sed euidentius in genere nucum amygdalarũ, pistatiorum, & pinearum, quæ optimè ad uitam conducere uidentur: postquam Indi ad longissimam cum earum consuetudine perueniunt. Afri quorũ aër est deterior palmarum fructibus uiuentes ad centesimum
Cap. 17. annum. Nuces ergò pineas omnibus præfert Galenus secũdo de Alimentis, dicens,
Cap. 29. boni multi, crassiq; sunt alimenti, sed diffi-
Cap. 30. cilè concoquuntur: amygdalas autẽ omninò improbat pistacia, ut medicamentũ laudat, non ut alimentum. Attingamus tertiã quæstionem carnes præferuntur apud Hippocratem secundo de diæta, oua à Galeno
Cap. 10. potius: secundo de alimentis. De passis uuis hęc habet in genere: Nil refert quòd magnæ sint, aut paruæ, sicut nec cuius coloris sint, sed saporis: quæ autem passæ sunt plùs nutriunt, quam recentes. Et dulces atque astringentes plùs prosunt uentriculo, uidetur autem eò, quòd minus nutriãt, & quòd minus etiã similes sint humanæ naturæ: nã substantia carnis carni similior est, quã uuę carni, quòd pòst habendæ sint carni. Ideò altius rem cõsideremus. Nam & pisces magis dissimiles nostræ substantiæ sunt, ipsi

tamen

tamē magis, quá caro laudātur pro alimento, unde tertio de alimentis, [Pisciū saxatilium alimentū non solùm est ad cōcoquendum facilè, sed etiam saluberrimū. Et ante parum alimentū quod ex piscibus prouenit, sanguinem gignit consistentia tenuiorem, quá qui fit ex pedestrib. animalibus, adeò ut non affluenter nutriat, & celerius discutiatur. Pelagiorū autē medius est sanguis natura, & propinquus ei, qui fit ex pane præparato & perdicib. adeò ut uideatur pisces auibus, & pani cōponere, & præponere quadrupedibus:] quod expresſè docet in libro de Cibis boni & mali succi. Vbi inquit: Auium & piscium propemodum omnis generis succus bonus est. Ibidē quoque docet, quoniā mens sua est, quòd non adeò copiosè alant, qui friabiles sunt, quoniā molles, quòd qui duras habent carnes, si niue circundentur friabiles euadunt, uelut saxatiles. Vt enim parū nutrimēti exhibeāt, facit ut mollis sint carnis, & friabilis, utrunque etiam facit ad coctionis facilitatem, tertio de Alimentis, ut uerò sint inculpati his, & ante in locis adductis, facit ut sint genere tales, ut saxatiles, & ut degant in alto mari; unde Pelagici uocati,

Cap. 9. in princ.

Cap. 3 o.

Cap. 1. qui fermè omnes culpa uacant, & quoniã
Pag. 4. sunt facillimæ coctionis, saxatiles: ut primo de Alimentis. Ideo dantur ægris primùm & ante carnes, ut septimo Artis curandi, & in ulcerosa lassitudine, comparãs
Cap. 6. illos ptisanæ & auibus monticolis. Quarto de Tuenda sanitate: & ibidem etiam in phlegmonosa dicens: Quod si carnes gustare uelit, dabis oniscos, seu asellos, & pi-
Cap. 7. sces saxatiles. Concludendo ergo alimentum, quod ex piscibus sumitur est melius, quã quod ex carnibus, & facilioris coctionis comparando genus ad genus, & speciẽ ad speciem, nisi quòd non est adeò stabile, de mente Galeni. Sed id supplet facilitas. Et in pluribus casibus est etiam longè melius, ut in supercalefactis ex exercitatione febre: & in imbecillibus, ac etiam in his, qui pleni sunt sanguine, adeò ut ex tot exceptionib. fiat una regula generalior, quã illa ex qua exceptiones sumũtur. Et etiam de bonitate loquendo absolutè generalis. nunc ueniamus ad Hippocratem.

Pag. 4. In secundo de diæta non laudat quicquam absolutè, sed solùm cõparatiuè præter Cyceonem ex lacte, hoc enim ad nostrã opinionem accedit, aliàs declaraui, quid

esset

esset Cyceon, & amygdalas: De his enim Cap. 9.
inquit [Amygdalæ æstuosæ sunt, uerũ probè nutriunt,] Quam etiam laudẽ nucibus communibus prębet, & addit quod aluum mouent. Rotundæ autem, id est, auellanæ similes dicit eas esse amygdalis. Cùm ergo pti sanam aliàs solum pro ęgris laudauerit, dubium est, quin nucum genus optimum non sit ad nutritionem. At castanearum, & pinearum, & pistaciorum, non fecit mentionem. Quæ reliquit sciens, illa improbasse uidetur, quæ nõ nouit tractanda, sunt ratione consimili, qua reliqua. Igitur quod ad Hippocratẽ attinet, nucum generi laus tribuenda est. De uuis autem siccis, non meminit: quoniam nondum puto notam fuisse suo tempore Prannicam, & demiror de Galeno, qui differentiam nolit esse inter paruam, & magnam: nam parua si non siccetur bene putrescit: si bene? acida & insuauis, & inutilis redditur: magna uerò pinguis siccata bene, optima est. Demiror hominẽ, qui etsi uera diceret, tam supinè res tractando, tamen occasiones errorũ, & grauium (ut hic) præbet. Debuit enim pluribus, ubi de utilitate hominum agitur? ubi confodere opiniones antiquorum, arctius,

Aristotelem imitādo, quem pro exemplo si proposuisset, & gloriæ suæ magis, & posterorum utilitati consuluisset.

Ergo ut ab initio rem tāti ponderis resumā supponere oportet, cibum eum debere dici utiliorē, qui diutiùs uitam producat, & hominem seruet incolumen: & si etiam robur addat postmodum, etsi bonum habitum præstet, neq; enim dubium est reliqua esse pro nugis habenda. Posthabenda etiā duo ultima, si cum primis haberi non possint. Sed & illud cibū nō posse esse præstantissimū, qui ad speciem unius rei solū pertineat, uelut gobiū, aut pineas: tum quia homo posset in pluribus regionib. eo carere: tum quia non rectè accōmodasset, natura cōmunibus usibus specialia præsidia. Tertiò, quod homo indiget elaboratis igne, & nō potest uti crudis, ut uerè hoc docet Hip-
Pag. 2. pocrates in lib. de ueteri medicina. Ibidem
& 3. etiā præsupponitur, quod cibus bonus est ille, qui neq; meracus est, nec in eo exuperant qualitates excellētes, ut amari, dulcis explicat salsi, acidi, acerbi, fluidi: q, si exuperet uoluptatis gratia (inqt) turbatio acci-
Pag. 6. dit in corpore citra secretionē. Ideò si me-
& 7. diocria sint, uelut panis, & maza talib. commodè

modè utemur: alijs redundendo mistione contrariorũ, & coctione, ac subigendo mul to igne, & aqua. Obseruandũ est deinceps etiã ex animalibus, quænám sint uiuaciora ut in genere eorum, quæ uiuunt terræ nascẽtibus. Camelus ad centum annos peruenit, Elephas ad ducentos, dicit alibi Aristo teles ad trecentos: at nos utimur communibus, & ab omnibus concessis, ut omittamus, quæ de ceruo referuntur: at animalium, quæ carne uiuunt nullum est longæuũ, non leo, nõ panthera, aut tigris, aut pardus, uel lupus, aut uulpes, aut quicquã horum, quod tamen posset referri in penuriã uictus, satis est constare rationem. Forsan ergò melius esset, ut dicamus hominem (quod aliàs docuimus) esse genus coæquale uniuerso animalium generi, & ob id, quosdam uesci carnibus commodius alios natis è terra similes equis, & bobus atque elephantis: alios piscibus, similes anatibus, & fibris: & generaliter tamen eos, qui uescuntur animalibus commodè satis lon giori tempore uiuunt, alij: non id agunt, tanquam utilius, sed ut necessarium, & bre uiorẽ ob id uitã habent, quanquã enim oẽs homines cũ in septimo ordine sint mistorũ 9. De Hist. Animal. Cap. 12.
omnibus

omnibus animalibus, natura coæquentur, & eorũ imaginem referant, tamen ob mistionis, & refractorũ, elementorũ naturam, in hoc conueniunt, ut omnibus uesci possint. Et ideò homo est maximè pamphagus, adeò ut referant certa historia: Indos quosdam edere pediculos, & lendes, & sordida quæq;: gẽtes tamẽ, & familię, & homines diuersi diuersis gaudẽt cibis, ut hi uix sine animaliũ carne, illi sine fructib. alij sine oleribus, alij sine piscib. uiuere possint. Quinimò plura sunt genera hominũ, quá animaliũ omniũ cæterorum: quia sicut ex equa & asino mulus, & ex lupo & cane lycisca, & ita in paucis animalium speciebus commiscentur, ut mista species oriatur, ita hoc est frequentissimũ in hominibus, cum fermè coniuncti ob similitudinem corporum, & tempora gestationis uteri æqualia in omnibus, omnes illæ sub species (ut ita dicam) permisceantur. Et ideò mirabilia in hoc genere contingunt. Et euidenter apparet in his, qui sunt diuersarum gentium. Dico ergo in ratione ciborum, quod & aliâs dixi nucum genus, maximè amygdalæ & auellanæ, & pineæ meliùs nutriuunt carnibus. Et pro uitæ longitudine, & salubritate;

tate;

tate: maximè si cum saccharo conditæ, coquantur in torta, quam uocamus marcipanum. Dicebat Auenzoar in testimonium amygdalarum, quod ipsæ nutriunt cerebrum, cum saccharo, & somnum prouocãt: & facilè efficiunt sputum, & leniunt dolores pectoris. Ad causas ueniamus, sapor earum est maximè tẽperatus, uelut & pinearum, sed hę magis oleosæ putredini omninò innoxiæ, in omnibus uidisse me memini, pręterquam amygdalis, & ciceribus inter legumina, ut etiam lapides cariem uermium sentiant, sed fac ut subeant etiá uermes pro mõstro est, qualis ergo cibus à putredine magis immunis habetur amygdalas, aut quis temperatior? Alimentum solidum, quod ex substantia colligitur: est duræ concoctionis uentriculo, ob pinguedinem odiosam, contusio, coctioq; facilè reddunt: saccharum oleosam naturam temperat, ut fastidium non afferat: at oleosum illud est, quo maximè nutrimur, ideò tale alimentum cum pane optimum est: & quodcunq; cuiq; gratum ac consuetum.

Quod ad olerũ usum attinet mollia quęque, quæ non nigricant, ut lactuca, borago, endiuia, lupulus etiam, & odorata, lenia ut fœnicu-

fœniculus, rosmarinus, menta, & spinosæ: ut cardui, item hortenses cultæ, & gratæ ut mellisophilon, bibinella, crudę bonæ sunt: asperiores, sed non ualdè agrestes, ut beta, blitum, malua, urtica, attriplex, pastinaca, coctæ sunt ciborum medicinalium loco: at agrestes crudæ, ut lapathum urtica: medicamentosa ut cicuta, ferula, dracontiũ, persicaria omninò sunt noxiæ etiã coctæ. Sed & omnes cum præ fame in usum ueniunt, non ob id solum, quod homines his utantur, hoc enim paruum est, si ad reliqua conferatur, sed quod usu necessariorum careamus, uelut panis, carnis, orizæ. Aliud autẽ est per se obesse, aliud uices alterius non supplere, quod perspicuum est in oleribus contingere. Secundo, quod plus edimus ex eiusmodi ut purus cibus, ac merus euadat, quo in casu præter id, quod damnetur ab Hippocrate, ut dictum est, scimus quod etiam panis puri copia quanquã adeò laudati noxia est. Demum quod non uicẽ obtineat medicamenti, cùm sit cibus, unde neque iuuat, ut cæteris miscetur cibis. Hęc omnia cùm non aduertisset Galenus innoxios cibos nimis impensè damnauit: quibus si quis pro ratione utatur, & moderatè, &

tè, & opportunè, & coctis præcipuè, aut pa ratis tantùm abest, ut noxam percepturus sit, ut etiã ab eis plurimũ iuuetur. Et quantò magis cõsuetus ad eos fuerit, quod apertum est argumentum, tales esse bonos, & ueros cibos, ac de unoquoque & generaliter & specialiter in libris de Tuenda sanitate dictum est. 1. & 3.

LECT. XXXIIX. SVPER TEXTV XL.

In carne, in pinguedine, in uena, arteria, in neruo, in musculo, membrana, osse.

Reliquum est ut explicemus, q superererat de causis materiarijs, morborum sumptis, ab alimento, sed priùs distinctiones alimentorum partiri oportet, durus, mollis, pinguis, friabilis, boni succi, mali succi, crasi, tenuis, facilis coctionis, difficilis coctionis: Multi nutrimenti, pauci nutrimenti: Verùm ut dictum est hæ sex distinctiones primum reducuntur ad quinque: nam boni alimenti, & mali; inde diuiditur in crassum & tenuem.

Et friabilis opponitur tam lento, quā pingui,ut sint idem. Iam facilis,& difficilis coctionis reducitur, ut dixi, ad mollē, & friabilem,uel pinguem, & durum. At si durus erit,& friabilis? aut mollis, & lentus? erit medius in facilitate. Erunt igitur quatuor principales diuisiones ciborum, pinguis & friabilis, durus, & mollis. Boni & mali succi, plurimi & pauci. Rursus sub illo boni, & mali succi continetur excremētosus, & non excremētosus. Et ita habes has differentias distinctas,ex quarum confusione tum nominum uarietate, nec non interpretum inconstātia, doctrina reddita est,adeò perdifficilis,ut uix intelligi posset,nunc ad rem redeo.

Febris ex sanguine duplex est: una cùm putrescit,alia antequàm putrescat. Conueniunt inter se,quòd sunt continuæ sine exacerbationibus,& multò magis sine accessionibus: sed quæ à sanguine nondum putrido,fit media, est omnino inter ephemeram & putridam. primùm quidem in substātia, scilicet suauitate caloris: secundò in signis concoctione urinarum symptomatum leuitate. Tertiò, in proprietate, quoniam cum ephemera ad declinationē eadem

dem die properet, putrida autem semper ad statum usque augeatur, synochus (sic enim appellatur) tres habet species: unam ephemeræ, quasi similem, quæ semper minuitur: alteram putridæ, quæ perpetuò augetur, tertiam quæ manet in eodem statu: quæ tamen rarò reperitur æqualiter à putredæ, & ephemeræ natura remotã. Quartò in mutatione: nam ephemera transit in putridam, & in hecticam. Putrida mutatur in hecticam, & hæc frequentius, & fermè in putridam eiusdem generis permutatur. Sed & media in periculo, & in longitudine, neque enim cicura est, neque una die finitur, sed in quarta, uel septima. Pulsus quoque medij quasi sunt: & hæc est uerè febris sanguinis: nam de alia solet dubitari an detur. Synocha autẽ est, quasi media in omnibus, inter synochum & putridas ab alijs humorib. Nam & exacerbationes habet, sed obscuriores his, quæ ex certo humore fiunt, nec semper eisdem diebus, sed synochæ aliæ tertianis, aliæ quartanis, aliæ quotidianis similes sunt, cùm in illas tendant. Vnde etiam mediæ sunt hac ratione, & symptomatibus, & periculo. Tertianæ uerò quæcunq;, & quæ ex bile fiunt, maio-

B rem

rem habent pulſus inæqualitatem, calorem, ſitim, oris amarorem, uigilias, capitis dolores, deliria, nonnunquam etiam uomitus, cibi faſtidium, inquietem, at nil eſt certius ſignum, quam ſiccitatis magnitudo, & calor mordax. Melancholiæ autem calor minor, & ſolidior ſiccitas, & inæqualitas corporis in tactu, neque ſudant incontinuis, & ſunt triſtes, & uigiles, & ad cataphoram proni, & corpore graui, & hæc febris eſt quieta exterius, interius conturbat, & fermè ſemper occidit: Et urinæ & lingua fuſcæ ſi non nigræ. Et flatus abundat & uinum deſiderant: & præcordia dura ſunt, aut tument. Et non multum ſitiunt, ſed tamen os ſiccum: & ſicut in bilioſis fiunt exacerbationes de tertio in tertium diem, ita in melancholicis de quarto in quartum, aut duobus ſe ſubſequentibus diebus, tertio autem alleuiantur, ſed ſunt magis obſcuræ. Et pulſus magis profundi, & inæquales, quorum initium & finis medio euidenter ſunt uelociora. Et accidunt magis autumno & in primis ſenibus, & ſubnigris hominibus bene habitis, & qui cibis delicatis, & craſsis uſi ſunt, ac uinis potentibus, aut nigris, ſolicitis

præterea,

præterea, uigilibus ac prudentibus. Cúmque ex his, qui non ferro, neque ui pereunt duæ quintæ partes obeant ex erroribus medicorum. Cùm paucissimi admodum sint eruditi, dico uel mediocriter, & ex his, qui eruditi multi, nolint studere: plerique etiam ex his, & uix unquam nonnisi serò ad ægros aduocantur: inde errant: astantes ægri mandata transgrediūtur: pharmacopolæ decipiunt, necessaria desunt, aut talia non sunt, qualia esse deberent: Reliquarum trium partium, quinta pars rursus debetur imbecillibus, & morbosis decrepitis infantibus, quos sacer morbus, aut uermes, quasi tumultuariè perimit cachoëticis regio morbo laborantibus, urinæ, urigini, comitiali, uertigini, nephriti tabi, cuiuscunque generis enterocelæ, epiplocelæ, podagræ, & generaliter ualetudinarijs, atque morbosis. Alia quinta pars residui debere abscessibus internis, raró cognitis. Nam potentes ob crapulam, & libidinem, ac uigilias cū curis, & potu uinorum potentiorū, inde fluxiones properāt, à quibus abscessus fiunt in iecore, pulmone, renibus, mesareo & tumor du rus, uesicę, fellis, cóclusa bile, uice fungitur

abſceſſus, occiditq; egregiè:tum uerò & in cerebro, & in membranis iecoris, demũ in liene, qui non adeò ſemper occîdit, ſed eo frequentior tamen eſt quam in alijs partibus. At pauperibus ob crapulam multam uigilias labores, cibos craſſos, & lẽtos, ponderum geſtationem, caſus, contuſiones: par uam ſui curam non ſolum dum ſani ſunt, ſed etiam cum ægrotare cœperint, etiam uſq; ad multos dies potum multum aquæ, & prauorum uinorum, ſicut egregiorum (ut dixi) diuitibus non ſolùm ob uoluptatem, ſed ita perperam conſulentibus medicis, qui minus malum maiore compenſant. Alia quinta pars debetur huic febris generi, ex qua fermè intereunt omnes principes, & ſapientes, & purpurati, cordatiq; uiri tum ob temperaturã membrorũ principaliũ, tum ob uictus rationem. Alia propemodũ quinta pars ex peſtilentibus conſtitutionibus aboletur, in qua tamen & abſceſſus, aut febrium genus dictum falſo peſtilentiæ nomine, pleroſque cum exanthematibus perimit. Supereſt fermè quarta pars reſidui, id eſt, totius xv. partes, ex lx. quarum decem, ut ita dicam, & ſunt totius ſummæ pars ſexta fluxus cum febre occidit:

dit: quoniam & laxando præ imbecillitate pereunt, & retinendo ob febris feruorē. Moriuntur ex hoc iracundi, mala uictus ratione utentes, soliciti, ebriosi, potatores, uigiles, mali animi, tum decrepiti, & qui in igne uersantur. Reliquam totius summæ partem, quæ uigesima restat doli, & uenena occidunt.

De pituita autem febres continuæ, tum alij morbi accidunt, sed febres rarisimè, nisi in infantibus, aut mulieribus quibusdam bene habitis. Nam cum pituita sit frigida, & sit fundamētum naturalis caloris: naturalis uix potest putrescere ob duplex obstaculū. Et ob id uerū est, quod solet dici, eiusmodi febrem uix inueniri: sed ut de sapientibus, qui togam ferunt, ex habitu plures nomine tales appellātur, pauci sunt alij alterius generis: ita de pituosis febribus, plures nomine sunt: quanquam enim quotidie exacerbentur, tepidæ sint, fastidium pariant, anxietatem, deiectionem, appetitus inæqualitatem, pulsus: hæc tamen ex pituita uera non pendent, quinimo illæ sunt mitisimæ æquales, & etiam breui terminari solent. Sed neque in iuuenibus, neque in senibus accidunt. Hi enim

crudum gignunt humorem, non pituitam cùm sicci sint, & non concoquant, unde rarius morbi aduenĩũt illis ex pituita, quã ex sanguine. Iuuenes bene compositi pituitam nonnisi concoctam gignunt, humor autem concoctus bene nullos morbos creat. Sed neque malè dispositi: hi enim generant humorem crudum. Sed humor crudus, ut dixi ad succos pertinet. Ergo per succos intelligere potest morbos ex humoribus compositis factos, possunt autem esse duo, & ita contingere sex etiam morbi, aut tres, & ita quatuor: aut omnes, & ita unus: ut sint omnes morbi compositi undecim. Modi autem compositionis sunt plures. Primus cùm qualitas generis unius alterius substantiæ copulatur: uelut bilis crassæ, notæ tertianæ materia, nusquam ut multi putant, pituita bili mista: sed bilis substantia pituitosa: cum substantiam bilis calor naturalis colliquare, & attenuare non potuit: uel quia imbecillis quod pessimum est: uel quia alimentum crassum, ut in calidissimo corpore, caro, cete: uel in imbecilliore natura, cœpe, uel ob impedimentũ: ut his, qui à cibo se exercent frequẽtissima fit, ac peculiaris febris,

&

& gulonibus, ganeonibusq;. Cumque frequentior sit pura, oportet multas esse causas, à quibus generetur, multisq; modis generari. Secundus est cum propè miscentur, atq; putrescunt, ut in duplici tertiana duplex bilis, in hemitritæo bilis atq; pituita. Tertius cùm procul duæ materię, aut similes, quod frequenter accidit, putrescunt ut in duplici tertiana, quartanaq; multiplici: aut dissimiles, quod raró, ut si tertiana cum quartana misceatur. Quartus cum in eodẽ loco pmistę fuerint, ut in cõtinuis frigorificis. Dicemus aũt de his in sequẽti lectione.

Sed de succis utilibus, ubi corrumpantur siquidẽ absq; febre fiunt genera leucophlegmatiæ albæ, & nigræ, & impetiginũ, ut in primo de Naturalibus facultatibus uisum est. Constat autem ex tam multiplici eorũ genere diuersa esse hydropum subcutanearum genera: sed si putrescant à caloreq; sicco absumãtur, dubium non est, quin hecticæ species generentur. Et siquidem humidum illud, quod resudat ex sanguine consumitur, pinguedo, & caro. Discrimen autem est à succedenti (nam primam hecticæ speciẽ secunda & tertia consequeretur, si cõsumeretur humidum, roridũ ex uenis, Cap. 11.

cum sit aliorum materia? cuius tamen oppositum contingit, ut scilicet secundam prima: & tertiam secunda, & prima consequatur) nam cum calor est in carne alimentum quod ei aduenit consumitur, atq; ideo caro, & pinguedo: faciliùs est autem carnem accendi, quam solida, & quod calidior sit, & mollior, & ad illam plus sanguinis adueniat: unde ex putridis febribus, in quibus sanguis concalefactus est, & exsiccatus, accenditur facillimè, primum hecticæ genus. Secundum uerò est, cùm cauitates solidorum accensæ sunt, ob carnium uicinam: nam alimentum, quod ad illas defertur absumitur, sed antequam absumatur reluctante ipsorum membrorum substantia aliquid ægrè adiungitur, ex quo nutriuntur, sed tenuiter: atque ob id ex secunda in tertiam speciem, adeò facilis est transitus, ut uix liceat, uel à re subiecta, uel ab euentu unam ab altera seiungere. Maximum tamen est cum ipsa solida membri substantia, & cordis cartilagines, atque membranæ, non solùm adueniens humidum, sed proprium ex quo constant, exurunt. Differunt ergo hecticarum genera inter se non propriè ob humidorum

rum species, quæ absumuntur (quanquam id ut accidat eis sit necesse) sed ob loca ipsa, quæ accensa sunt scilicet caro, solidorum cauitates, atque substantiæ. Et ob id non totidem hecticarum species, quot utilium humidorum, sed tres tantum iuxta membrorum partium nostrorum. Imperfectum autem humidum chylus, & ipse cum putrescit, leuitatem intestinorum efficere solet, & sanguis corrumpitur. Non tamen efficit febrem, nisi communem, id est, ephemeram, quæ facilè transit in hecticam post septem dies, qui terminus est, quo protrahi uita potest ex iam parato sanguine, eadē & minora sunt cum exuritur, aut in humidam materiam transmutatur: aut in flatum, aut crudum humorem. At de his posterius agemus, neque enim huc omnia congerere oportet, sed uniuersalioribus debemus esse contenti.

Ichores autem totidem sunt, ut aliâs dixi genere, quot humores sanguinis pituitæ vtriusq; bilis sexto Epidemiorum. unde illis putrescentibus febres intermittentes generantur, uelut ex humoribus ipsis continuæ. Quilibet autem ichor suo humori respondet: unde accessiones tertia-

næ, quartanæ, ſingulis diebus tum circuitus habentur. Sed & in medulla, & mucis, & ſaliua morbi accidunt multitudine primum (nam paucitate uix dicere poſſumus, ut ad materiam referatur, ſed potiùs ad cauſam referendum) inde corruptione, demum putredine, & ſi ex motu obſtruat dolorem uel inferat: quibuſdam medulla putrefacta (quaſi incerta cauſa) putreſcit os, & neque os dolet, ſed membrana, quæ ipſum circũdedit, & mortui ſunt, Tres huiuſmodi uidi. Accidere ſolet ex lue illa Indica.

Corrupti autem ichores, qui cum fœcibus deferuntur & ſanies, & pus iam adepti ſunt tranſmutationem, & ichores quidem ſecundùm naturam, reliqua prætér naturam, quibus ſi alia eueniat tranſmutatio ex mora corrumpuntur, & in deteriorem qualitatem tranſeunt: & ichores quidem putreſcunt, & malè olent: ſanies autem magis putreſcit, & deterius olet, quàm prius, mutatque colorem, & ſubſtantiam: Pus uerò ſolum erodit circumuicinas partes, inde permiſtione facta iterum, deteriore modo computreſcit, & ſequuntur febres lentæ, uelut & ad ſaniem, & dolores,

res, & persæpè mors, ut periculum æquè fermè sit, seu cruda disseces, seu matura nō incidas, ob quod Hippocrates conscripsit Aphorismum. *Par. 6. Aphoris. 27.*

LECT. XXXIX. SVPER EODEM TEXTV XL.

De uenis primò continuandi sermonis causa agemus. vt autem aliquid ualdè abstrusum, & quasi aliorum principium inuenias, quale est hoc, duorum præceptorū meminisse oportet à philosophis traditorum. Primum est demonstrandi, atque id est, definitio. Dicebat enim philosophus diffinitio, aut demonstrationis principium, aut ipsa demonstratio sola positione differens, aut demonstrationis conclusio. Alterum est, ut quod dicitur sibi consentiat, & omnium, quæ in ea re cōtingunt rationem reddat. Quod cùm etiam de Diffinitione deinceps affirmet post, non mirum esse debet, cùm ut dixi diffinitio, quasi medium sit in demonstratione, & ipsa demonstratio. Inuenire autem medium, uel quatenus simplex docuit in primo Priorum: uel ut cōpositum, quod

Com. 1. Post. ca. 2. et ca. 7. Et pri. de Anima. Textu 11. P. Phys. Com. 71. 4. Phys. Com. 31.

quod ut dixi, est demonstratio in posteriorum secundo. Generaliter autem id in artibus, ut aliàs dixi, & scientijs ex finis resolutione, sed in artibus actionis, quam Galenus pulchrè docuit in libro de Constitutione Artis Medicæ in scientijs contemplationis, hoc autem trifariam per mechanica, coniecturam, & casum: præcipuè in Mathematicis: & mechanica alia quidem per se, alia per coniuncta: ut in mensuris per pondera. Specialiter autem unumquodque per suam methodum, ut si naturalia per principia, & causas, & elementa, quibus fiunt, atque consistunt quæri debent primo Physicorum. Igitur quod primo propositum est, quot modis, & qualitatibus humorum cōpositio fiat ad compositas febres inueniendas: utque ex febrium natura, & modis humorum compositio inueniatur. Cùm ergo omne problema (ut ex Aristotele docui) ad medium reducatur, uel quod inest, uel non inest, manifestum est omnia quæsita ad primum principium deduci, ut sint, uel non sint. Ex quorum repetitione composita cognoscuntur. Optimum igitur erit ista diuidere, & scire quales sint febrium per humores

A cap. 14. ad finem.

Tex. 1.

mores

mores, compoſitiones, unde etiam, quot intelligemus. Et quoniam hoc ſcire per principia oportet: oportebit hæc ipſa in principia diſſoluere, quorum unum eſt quod febres aliæ ſunt intermittentes, aliæ continuæ: inde cognoſcere, quomodo unumquodque genus fiat. Principia autem, quæ accipere oportet, & quæ notiſsima ſint, aut ex ſenſu accipere debemus, aut ex communibus ab intellectis, aut proprijs quod difficillimum eſt. Ex communibus duo ſunt genera, quorum unum eſt axiomatum, aliud demonſtrandi modi, quorum utrunque notiſsimum eſt. Velut & ex ſenſu: conceſſa enim ſunt hæc ab omnibus: propria autem alia à prioribus accepta, alia ut cum his coniuncta, alia ratione demonſtrata, ut Auerroes primo cœli dicens, quædam demonſtratione cognoſcuntur, quæ imaginari non poſſumus, ut quod extra cœlum, neque uacuum ſit, neque tempus: Quid plura in Mathematicis? Plura talia oſtendunt Geometræ, de angulo maximè periferiæ circuli, & dimetientis, aut contingentis. Talia ergo demonſtrantur per ea, quæ repugnant. Oportet autem omnia ad unum deducere,

In Paraph. Summa.9.

deducere, & in naturalibus aliqua accipere uerisimiliora, tametsi non sint demonstrata, cùm ex his nullum sequitur absurdum, ex oppositis autem, tum alijs multa. Dicemus ergo primum quod febrium continuarum materia in uenis cōtenta est: nam hoc ut axioma ab omnibus receptum est. Quodque pars materiæ in intermittentibus extra uenas est, dum processerunt sentiunt enim notum, & euomunt ichores humorum, quos isti falsò humores appellant: & ego cum puer essem iam, tamen demirabar ostendētibus mihi medicis, tam quam humores, cum mihi aquosum quiddam uideretur. Et quod materia, quæ extra uenas putrescit febrem solùm diariam facit. Tum primum, quia id ex his, quæ in uentriculo continentur inspicimus, tum etiam, quia sola qualitas ad cor prorepere potest, cum extra uenas eius sedes sit. Et serò transirēt uapores ad ipsum: unde cum non sit ibi fomes putredinis, erit omnis intermittens composita ex duabus febribus: una simili ephemeræ, ex materia, quæ eiecta est extra uenas; altera quæ putrida est, & in uenis materiam contentam habet, quæ plerunque finem accipit intra uiginti qua-

ti quatuor horas, cùm pars illius prius eiecta sit. Vnde non solùm paucior est, sed etiam robur uirium motus is attestatur. Et quòd materiæ huius pars saltem in uenis paruis continetur, neque enim ex magnis in musculos uniuersos transmitti potest, nisi per paruas. Cùm ergo modicus horror solum circa spinam dorsi sentitur, est febris continua: quoniam ibi magna arteria, & uena subiacent, à quibus uapores exeuntes, mordentesque musculos, & per cutim etiam translati horrorem modicum efficiunt. Necesse est etiam aliquid huius uaporis in arterias transire tum ob anastomosin, tum per cor delatos. Ab initio quoque in omnibus febribus unus calor accenditur. neque enim plures accendi uerisimile est: & successio compositarum, id docet. Quamobrem secunda febris proprio calore, & prioris constar, ideoque sæuior est: mitior tamen uidetur, quoniam crassior, aut frigidior, aut magis cōcocta, aut à corde remotior, quas ob causas tū serius accensa est. Prior aūt sæuior fit accedente prognata, caliditate ipsi priori eū cōduplicatur. Quo fit ut etiā sanguis in arterijs quandoque accendatur, quamuis calidior

calidior, purior, ac in perpetuo motu, ut ex arterijs apparet tum perflatus, uelut etiam cor. Si igitur materia in paruis uenis intermittentium tempore tota fuerit, febris ad finem peruenit, si non, non. Nam necesse est, ut aliæ partes in continua materia accendantur, & ut febris continuetur. Quòd si materia tota in paruis uenis sit, non necesse est ob id febrem finiri, unde fiunt febres lentæ. Quæ uix typo carere possunt, cum pars tenuis adeò proxima musculis à calore etiã ipso attenuata, ægrè posit contineri, ut non spargatur super musculos. Horrificarum igitur febriũ duplex genus, aut cum materia simul in paruis, & magnis uenis continetur, quod indicium est multitudinis humorũ, aut cum in magnis tantum, in quibus pars tenuis à crassa segregatur. Distinguit autem locus horroris unam ab altera. Sedes quoque distinctas ostendunt sudorum, & dolorum, & tumorum loca, & symptomata propria partium & fæces, quę discretos humores habent, quãuis confundantur in exitu, non tamen miscentur, & urinæ, quæ euariant, & per dies, & per horas. Cùm ergo in simplici tertiana notha fœcum consistentia una sit, nec à

putredine

putredine diuidatur, erit (ut dixi) humor unus. In hemitritæo autem materia non una est, sed in uenis paruis, quocirca & typus adest utriusque, & die quo geminantur febres, tres fiunt annotationes singulæ singulis febribus propriæ, tertia ex utraque mista. Etenim in adolescente illo sexta hora diei die prima quotidiana accessio incœpit: Quarta hora secunda die: secunda hora die tertia: quarta in aurora: tertianæ autem die prima in hora prima, tertiæ autem diei hora quinta. Quintæ quarta hora: quod pituita per calorem attenuaretur, reliquum bilis ob euacuationem tenuioris partis crasśius redderetur. Vnde idem esse non poterant ni idem simul crasśius, ac tenuius simul fieret. Non me latet erroris aliquid in illis numeris intercedere. Ex materiebus autem mistis febres fiunt horrificæ, quæ neque una sunt, & ob id diuersas habent accesśiones, neque distinctæ: nam non ut hemitritæi fines diuersos habent febres eiusmodi, quæ autem diuersas sedes habent, non unà commiscent accesśiones, uelut (dixi) in hemitritæo. Et tamen in uenis paruis ambæ esse possunt, uelut in duplici tertiana. Et in

2. De diff. feb. cap. 7.

C diuersis

diuersis genere uenis, ut maximè cerebri pectoris, aut naturalium membrorum. Dubium uerò relinquitur, an fiat febris ex sanguine in arterijs contento? & dato quòd fiat, an uita diu stare possit cum ea? Et dico concludendo, quod fiunt sex genera febrium ratione partis, quæ cordi communicatur: aut enim materia est in uenis paruis, & in ambitu corporis, uel extra uenas, sicut solus calor communicetur cordi, & est Ephemera: aut in uenis paruis interioribus, & nihil emittitur, & est febris continua lenta: aut emittitur materiæ pars, & est intermittens: aut est in uenis magnis, & est continua, uehemens, & in istis tribus generib. transmittitur uapor ad cor ipsum, uel materia putrida est in corde, & arterijs, & est pestilens. Quamuis Galenus uelit adesse propriam quandam qualitatem, sed postquam admittit, quod fit in humoribus cordis, quorsum adijcere aliam conditionem: Sextum est cum calor est in substantia cordis, & est hectica: in hectica autem pestilenti calor est ab humore putrido in corde, ideo composita. Contingunt & communes illis ac arterijs morbi obstructiones, & compositiones, & soliditatis diuisæ,

diuisæ, & intemperiei. Sic & in alijs partibus, quas enumerat, uelut ofsibus, carne, & pinguedine. Notãdum tamen quod horum membrorum quadruplex est genus: quoddam est omninò simplicissimũ, ut caro & pinguedo, quæ non constant aliquibus partibus proprijs, neque alienis, neq; alias continent. Quædam continent alias, sed alterius generis, ex se tamen non sunt composita, ut ossa, quæ cõtinent medullam, uelut ossa magna, & crassa: ut brachiorum, & crurum: quædam non continent, ut uocata sesamina, & ex magnis ossa capitis, nisi dicamus cerebrum esse illorum ofsium medullam: quod falsum est, cum neque ex eo ossa illa nutriantur, & intercedant inter ossa, & cerebrum membranæ, quæ non intercedunt inter ossa, & suas medullas. Et ossa nasi, & aurium. Sunt quæ componuntur ex similibus, ut uenæ, arteriæ, mẽbranæ: nam substantia harum, non est diuersa à substantia totius. Sunt quæ ex diuersis componuntur, sed occultè ut nerui: constant enim medulla sua, & membranis. Demùm sunt musculi, qui uerè cõponuntur ex carne, & ligamento, hæcque partes per se sunt: ad utilitatẽ autem uenæ;

atque arteriæ accedunt tum nerui, non ut solùm sentiat, sed ut magis obediant motibus suis. Cur ergo cũ ex tot componãtur inter simplices partes hos adnumerauit, quoniam ubique inueniuntur, & sunt partes communes, ut nerui, ossa, membranæ, uenæ, non autem habẽt locum certum, ut ea, quæ enumerat in sequenti.

Notandum quòd hæ partes nõ sunt causæ morborum ut duæ priores, sed subiecta, quia omnes sunt animatæ. Dubium autem est, quid sit primum animæ subiectum an spiritus, an partes similares, an instrumẽtum. Galenus uidetur sentire, quod animæ rationalis spiritus, aut cerebrum: sed distinguit cum dixit uentriculi substantia: cerebrum enim est membrum organicum, de hoc aliàs sermo habebitur. Satis constat unam tantùm esse animam, & partem unam similarem, recipere primùm uitam, ut est pars instrumenti, quod primum uiuit, & est cor: cuius spiritus est primum, in quo operatio uitæ manifesta fit, ut aliàs de imagine in pariete ex urceo per solis radios reflexa.

Dubium etiam est aliud, quia in uena, & arteria; accidit mala compositio, & ideò uidentur

uidentur membra organica potiùs, quam similaria: sunt enim obnoxia angustiæ, dilatationi, & obstructionibus, & hoc tangitur à F. Respondeo, quòd ratione compositionis, & officij sunt similaria, & ideò apud philosophos sic appellantur: nõ enim componuntur ex dissimilibus, neque habent actionem: ratione autem morborum à medico connumerantur inter utrunq;.

LECTIO XL. SUPER TEXTU XLI.

Cerebro, spinali medulla, ore, lingua, gula, uentriculo, intestinis, septo transuerso, peritonæo, hepate, liene, renibus, uesica, utero, cute, hæc omnia singillatim, & particulatim.

ENumerat quindecim membra uerè organica, & propria morborum subiecta, quę cum prioribus explẽt numerum xxxiij. Horum ergo primum est cerebrum, quod *Com.*

Pag. ult. multis morbis subijcitur: dicebat Hippocrates in libro de glandulis, & uiolentissimis, acutissimisque, ac maximè lethalibus idem aiebat in libro de Sacro morbo.
Pag. ult. Quod ad hoc igitur attinet membra sunt in quadruplici differentia: quibusdã enim contingunt rarò morbi, sed lethales ut cordi: quibusdam frequentes, & non lethales, uelut uentriculo, intestinis, & utero: quibusdam neutro modo, uelut articulis. Contingunt autem morbi his in compositione, in temperatura, & diuisione continui. Et temperatura propriè cõtingit membris cõpositis ob simplicia, ex quibus componuntur: quare intemperies sunt primo in similibus partibus, & mala compositio aduenit primò instrumentis: & hoc quia caro non dicitur immodica, aut pauca, nisi comparatione cæterarum partium: soliditatis autem diuisio est communis utrisque. Et sunt etiam morbi per consensum cum mala qualitas, aut uapor transmittitur, & secundarij cum materia. Et aliud morbi genus parum consideratum à prioribus cum membrũ non recipit auxilium suum à corde, quale recipere deberet & similiter à iecore. Nam uidemus, quòd ex tristitia, aut

timore

timore uehemēti homo non cōcoquit, nō læso uētriculo, ut sint uerè sex genera morborū per se in substantia, ratione materiæ, ibi genitæ, ratione trāsmissæ aliunde, & uocatur fluxio: ratione uaporū, ratione solius consensus, ut patiente ore uentriculi cerebrum, & quia destituitur solito prȩsidio, ut si ad uentriculū cor, aut iecur sanguinem, & calorem non transmittat.

Spinalis medullȩ ꝓprij quidā morbi sunt præter communes, unus est fluxio à capite per quā fit tabes occulta, dicit lib. de Locis in homine: inde ex luxatione uertebrarum iactura magna, gibbus repandus, urinæ suppresio, de quibus in lib. de Articulis. *Pag. 5.*

Ori accidunt morbi plures, prȩsertim autem hi sunt dentium: & aphtæ, & angina, & glandularum abscessus, & ulcera in palato per quæ aliquādo, & sæpè excidunt ossa, ut in lue Indica: præcipuè ut Regi Gallorum Francisco primo, & illustribus mulieribus, & labiorum tumores. Peculiare medicamentum eius ulcerum est: Difriges (inquit Galenus) adeò ut eo solo persæpè sanauerit illius ulcera: & columellȩ prȩcisȩ cicatricē induxerit. Et addit, quod medica mēta oris debēt esse similia medicamentis *Pag. 20. 21. 22. 9.* *De simpl. Med. cap. proprio.*

C 4 puden-

pudendorum: quia utraque sunt calida, & humida membra ualdè, ideò sunt similia, & eadem conueniunt, utrisque. Dicebat præterea sexto de Medicamẽtis secundùm
Cap. 1. locos medicamenta, quæ applicantur ori non debent esse ualida, nec in sua uia, nec ulla uenenosa qualitate prædita, & facilè est uniuscuiusq; reddere rationem.

Linguæ) Hoc est membrum, quod licet contineatur in ore, propter nobilitatem, tamen seorsum meretur ut de eo fiat mentio. Contingunt ei tres peculiares morbi, qui nulli alij membro, & quartum etiam uidi in Augusto Corbeta patritio urbis nostræ; scilicet, ut nullũ perciperet saporem. Cùm enim lingua sit instrumentum saporum, per neruos tertij, & septimi paris ex offensa illorum ablatus est totus gustus, & sentiebat odores, & non percipiebat sapores: & percipiebat ex pipere dolorem: sed non saporem. Et hoc docet esse uerum, quod aliàs diximus sensum noxij esse in toto corpore. Et ideò istæ duæ quæstiones non conuertuntur inuicem; an omnis sensus fiat per neruos, & an totum corpus sit sensile. Secundus morbus est uinculi cónexio sub eadẽ per quod homo ab expedita, & perfecta

fecta locutione prohibetur, unde fiunt trau li, & balbi, & batti, & hæsitantes. Trauli seu blatti, qui non possunt proferre uoces, maximè quæ per t, r proferuntur, batti qui sæpiùs b loco aliarum literarum proferũt, seu quia cõmutent alias in eam, seu quòd in illa ipsa hæreant. Balbi autem seu psel li, qui literam, aut syllabam prętermittunt: Ischnophonus seu hæsitans, qui connecte re syllabas promptè & expeditè non potest. Eisdem contingit ut a literam sæpiùs repetant, & ei inhæreant, quòd hæc sit prima in omnibus linguis Græca Alpha, Hebræa Aleph, & apud Latinos ob facilitatem, uocantur ob uitium ut Dores Platystomi, Sunt & alia duo uitia circa locutionem magis propria, cum mutila profertur litera ultima, quod uitium obscuritatis nõ parum affert sermoni. Apparet autem manifestè in his, quibus dentes priores cecidêre. Et patri meo ut naturale fuit uitium, & etiam ob casum dentium, & mihi quidem, sed ut audio perexiguum semper: neque nunc auctum casu dentis dextri superioris; quod enim hiet, & ea parte os non adeò exactè inflecti potest: alterũ cum incipere non queunt, ubi cœperint loqui ex-

peditè loquuntur atque in hoc à superioribus distinguuntur. Tertium est ranula lapis, qui sub lingua oritur, ut Augusto castri Sancti Petri: cui me præsente forma, & magnitudine similis è linguæ radice eductus est: leui negocio, cùm ante loqui uix posset: locusq; doleret. Quartus est tumor siue abscessus, quem etiam Galenus uidit libro de Differentijs morborum, uideturq; dicit, nec dolor, nec sensus, priuatio, nec scirrhus, aut œdema, uel phlegmon, sed solum peculiare incrementum.

Cap. 9.

Gulæ peculiaris morbus quidam est nõ posse deglutire. Meminit de illo, qui cum aquam frigidam confertim bibisset in eum morbum incidit, ex quo tandem mortuus est.

7. Meth. Cap. 8.

Ventriculo peculiaris morbus fames uaccina, canina, amissio appetitus. Nam peculiares operationes, aut compositiones consequi solent. Nulla autem est peculiaris uis uentriculo, nisi fames ut animalem consequitur uim, aut sitis. Nam nunc pro una habentur, ut ad alimentum referuntur, quòd tam ex cibo, quam ex potu desumitur.

Intestinis peculiaria sunt tinesmon, ileon, & coli dolor, cõmunis autem cholera.

Nam

Nam cum eorum operatio sit excretio duri excrementi, cùm hic appetitus manet irrito effectu molestissimus est, & prohibet somnum, & trifariam debilitat uires uigilia, & surgendo, & compressione musculorum uentris. Ideò somnus conciliandus, tum conuenit præcipuè quies: non ita in diarrhœa, & refectio. Sed & loca inflammantur, ob nixum. Est autem tinesmus duplex notus à materia acri externa, qui facilè curatur, & ab inflammatione difficilis. In hoc casu ex regula generali ob partis ignobilitatem, & symptomatis magnitudinem, conueniunt quæ stuporem inducunt. Cholera est affectus tam uentriculi ob uomitum, quam intestinorum ob uentris fluxum. Ileos est dolor uehemens ipsius intestini longi: & est notus ex fœcibus, humoribus, flatu, & uerus ex inflammatione uomitus, fœcum, & proprius huic illi accidit, cũ auxilia nõ prosunt, & obstructio est pfecta, uel excedit unde triplex in ea, quæ excedit adest dolor maximus propter extensionem. Cholica est minùs sęua: quia intestinũ est latius, breuius, crassius, minoris sensus, ꝓpius ano: deterius in hoc, quod est cauernosum nõ æquale, ꝙ magis commu-

communicat iecori, & uentriculo: quod oportet causam esse maiorem. Ideò etiã ob primam harum causarũ frequentius redit, quam ileon, & frequentius etiam illo aduenit ob pecum duritiem.

Septo transuerso peculiaris morbus, licet rarus est: hectica de qua Galenus decimo Artis Curandi, ubi duntaxat semel uidisse absolutam, inchoatam sæpiùs, marasmum nunquam testatur. Cuius dicit signa delirium, & pulsus duritia, & attractio precordiorum sursum, & superinspiratio ut in flentibus, ut tamen hoc tum pulsus natura differat ab eiusdem inflammatione. Sed & aliud peculiare est symptoma risus, quod indicat titillatio illum excitans. Ipsum autem respirationis eius, quæ secundùm naturam est tam admirabile instrumentum, ut hucusque humanam cogitationem effugerit.

Peritonei autem propria quædam sunt ex illius fractura frequentius ex dilatatione ut fiant genera herniarum, Epiplocele, & enterocele. Sed & defluxus humorum hac causa fit, & circa hæc: uerùm non ita cessat ac redit: cum ergo inflatur spatium, quod est supra os pubis, & extenso homine, su-

ne supino tumor cessat, & redit tunc si sentitur superius, rugitus est enterocele: si plenitudo absque rugitu epiplocele. Si nulla plenitudo, sed tumor rotundus solum est, aitirocele nuncupare potest: estque principium unius earum, quæ dictæ sunt, quanquã Paulus nescio, qua ratione in sexto libro confundat illam, quæ fit in uasis ipsis, quæ alterius est generis, cũ ea, quæ est principium, ut dixi epiplocelis, atque enterocelis. Et illarum duarum clara est ratio, descriptio atq; causa, & dixit Princeps quod ramex, qui accidit supra umbilicum est malus, licet ab initio non uideatur dolorosus, & hoc quia ingrediuntur intestina gracilia in locum ipsum, & ideò fex retinetur. Sed huiusmodi rarò accidit, nec suscipit incrementum uelox. Et hæc sunt uera, sed quod in scrotum descendat intestinum orbum oporteret ut esset semper à dextra, & quod esset magnũ in hominibus, sicut in suibus. Ideò dico quòd quandoque contingit: sed frequentius descendit pars coli intestini, aut ilei. Et uerum etiã est, quod inquit enterocelem, & epiplocelem: quamuis paruas esse magnas ob curationis difficultatẽ, hydrocelem autem, quamuis magnam facilè sanari.

Cap. 64. 22. 3. Tr. 1. cap. 2.

ſanari. De hepate morbi proprij eius ſunt regius, & hydrops. Cum enim propria eius functio ſit generare ſanguinem, is uel fit aquoſus, uel craſſus nimis, & fiunt genera hydropis aſcites, & leucophlegmatia alba, aut nigra: uel exuritur & fit regius morhus. Aliter uel tranſit ad naturã excrementi aquei, uel fœcis, & fit hydrops, aut bilis flauæ, & fit morb. regius, & redit ad idem.

Liene) Huic membro nihil peculiare accidit, quoniam neque eſt membrum commune toti corpori ratione operationis, ut iecur, & uentriculus: neque ratione operationis cuiuſdam propriæ, ut ſeptũ tranſuerſum: nec quia cõtineat ut peritonęum: nec ut uia uelut inteſtina: nec ratione conſtructionis, ut ſpina dorſi, nec ratione proprietatis ut renes, de quibus mox dicam.

LECT. XLI. SVPER EODEM TEXTV XLI. ET XLII.

RENibus ergo peculiaris morbus eſt generatio lapilli, arenę, pilorum, & uermium, quoniam ad generationẽ horum neceſſaria eſt materia, & efficiens cauſa, & propinquitas, tempus & impedi-

impedimentorũ ablatio, & materia est terrea, & aqueæ benè commista, secundo de generatione & corruptione. Et hæc habetur in urina, quoniam pars crassa est separata, & ob uiæ longitudinem bene permiscetur: & agens est impressio caloris, quæ fit à magnitudine eius, & mora, & modo: magnitudinem efficit substantia carnea calida, sanguinea: moram angustia meatuum, quæ etiam est causa ut retineatur, & exsiccetur: Nam ab humido multò impediretur generatio lapidis: ut ergo meatus est causa separationis, & ut excoletur, & angustus ut retineatur, & ob propinquitatem calor magis imprimat: densitas autem substantiæ renum, & altitudo, latitudo, & longitudo, ut magis imprimatur calor. Igitur in renib. fient maximè lapides, ac duri, adsunt enim tres primæ causæ excremẽti uia & meatuũ angustia, & caloris impressio. Et secũdæ sunt materia tenuis, & bene mista, & meatus ut pcolat, & ut angustus retinet, & ut est causa actionis caloris ob ꝓpinqtatẽ & cõplexũ, & in rene natura seu substãtia sanguinea, & densa, & magna, ut sint octo causæ secũdæ, uoco causas primas, id est, remotiores: secũdas effectui ꝓpinquas. Tex. 49. & 50.

cum

cum ergo nullibi ſint omnes, hæ ideò nullibi tam facilè & tam duri lapides generabuntur. Generantur ergo, & in iecore, & in pulmone, ſed in iecore non adeò retinetur materia, nec eſt ſeparata ab humido, & ideo in auibus & animalib. terreis, ut ſunt boues ſenes, magis generãtur in his locis. In pulmone non eſt adeò uia excrementi terrei. Generantur etiam in inteſtinis, ſed non eſt facta ſeparatio craſsi, & uia eſt lata, ut non adeò retineatur, nec locus eſt calidus, nec natura ſanguineus, nec mole craſſus, nec denſus, nec applicatio tam apta: & etiam in ueſica felis: ſed quoniam ibi ob ſitum, & in orbo inteſtino retineri diu materia poteſt ob longam moram, cùm neq; calor, neque materia deeſſe poſsint in humano corpore, frequentius generantur quàm alibi. Et longè frequentius generetur in orbo inteſtino ſi magnus eſſet, & quotidie non humectaretur: & niſi generationem eius præueniret generatio uermium, quæ impedit generationem lapidis, ideò frequentius generantur lapides in ueſica, felis, ob id, quàm in orbo inteſtino. Et cum ibi generantur, fiunt dolores prorſus inſanabiles ob ſitum, quoniam nonniſi caſu eijci

eijci poſſunt. Rarius ergo etiam in uentriculo, in cerebro autem an poſsit generari certum eſt, quòd uix. Centemanus tamen Deſdrenſis affirmat Miſum à pranno pſcilem, medico magiſtro ſuo magnitudine,& forma prorſus fructus mori, cum illis granulis colore cinereo ad pullum tendente. Et adducit multos huius teſtes in libello de lapidibus in humano corpore inuentis. Dicebatque patiens dolere caput ei maximè:contraxiſſeq; eum dolorem ex eſu mori fructus. Quod per abſurdum quaſi uidetur,ſed forſan, ſic imaginabatur ob præſentiam lapidis, ſicut in morſis à cane rabido: uel quod proprietate fructus ille id in eo potuerit.

Veſica) Duobus peculiaribus morbis obnoxia eſt urigini, atq; lapidi magno. Nam lapis, qui in ea concreſcit, & durior eſt, & longè maior lapide renum,& non ab eiſdē cauſis fit:quanquam nonnulli credant,non fieri lapidem in ueſica,niſi qui prius à renibus originē habuerit. Præter id lapis in ea augetur,ob ueſicæ calorem,ac paruitatem; ut in pueris, ſicut dicebat Hippocrates; tū calorem urinæ. Vrina enim feruida facilè gignit lapidem;& cum diu retinetur: uelut

in his, qui aſsiduè ſcribunt. At urigo multiplex eſt, ſed præcipuè diſtinguitur duabus rationibus: quædam enim eſt in præputio, quædam in ipſa ueſica. Alia etiam eſt cum urinæ interceptione, alia ſine, quæ omninò ſit abſque impedimento uix eſt inuenire cum natura metuens ob doloré retineat eam. Et quandoque prorſus intercipitur, quandoque guttatim mingitur. Diximus de tribus ſpeciebus aliàs iſchurię, cum ſupprimitur dyſſuriæ, atq; ſtrangurię, cùm guttatim dyſſuria dolorem potiùs habet. Hic ergo duo potiſsimum conſiderare oportet: primũ cur doleat aliquibus intùs, quibuſdã ſumma uirgæ pars? Simul & illud uidendum, quare cum ulcus intra ueſicã ſit, aut in illius collo, cur doleat extrema pars eius? alterùm eſt de cauſis uriginis, ſeu flagrantis ùrinæ. Quæ poſſunt eſſe materia acris eo defluens, atque hæc poteſt eſſe ſalſa, aut acris, aut qualis aceti, acida acri admiſta: uel ulcus in ueſica, aut ſcabies, aut lapis, aut caro in collo. Cum autem fuerit carcinoma, iam aderit præter uriginem dolor intùs, & pũctio uehemẽs, uel ut ex ictu gladij. Et ètiam retentio urinæ ob tres cauſas metum naturæ excernentis, impotentiam

tiam ad cópresſionem, & ſi ſit in uia: at hoc non eſt ſemper. Et cùm ulceratur fiunt urinæ fœtidæ, & praui coloris, & uita illorum eſt miſera. Quibus autem ulcus adeſt, urinæ ſunt cum multo ſedimento, & fœtido: & fœtor eſt triplex: uel cum expurgata urina, & colata, quod relinquitur ſuper carbones malè olet. Et hoc eſt initiũ: uel cum malè olet expurgata urina, etiam non adhibito igne, & hoc eſt, incrementum morbi: uel cùm olet etiam cum ipſa urina, & tũc ueſica ipſa putrefacta eſt magna ex parte. Et urinæ ulceris, & ſcabie, ſunt turbidæ ſemper, quia ſunt miſtæ ex materia, quæ non eſt obediens naturæ, uelut ſedimentũ, ſed ſolùm deſcendit excremẽtum. Si uerò ſit ulcus, adeſt pruritus in pectine: & ſi ſit magnũ, & malũ etiá dolor. Et ſi urigo ſit ob lapidé, retinetur quãdoq; urina, & exit arena, aut retrimentũ. Et lapis aſper etiá ulceris eſt cauſa, præſertim in his, qui prauo utuntur regimine, & maximè in equitantibus laborioſè. Et proprium lapidis ſignum eſt retineri urinam, & repentè excerni. Ideò mictus frequens eſt ſignum lapidis, ob ueſicam læſam: & cauſa, quando fuerit nimis frequés, quia euacuat urinam, quæ eſt

impedimentum generationis lapidis. Lapis tamen uesicæ non est ex genere eorum, qui in montibus generantur: quia gignitur in loco humido, neque eorum, qui generantur in imo fluminum, cum generetur à calore, illi uerò à frigore. Et si sit ob carnem additam, urina retinetur, & retenta putrescit, & acuta atque acris, & salsior redditur: cùm iam natura sua sit salsa. Sed causa, quare dolor sentiatur in præputio, & non in loco ulceris est multiplex. Prima quoniam nos declarauimus, quòd urigo non est affectus ullius partis internæ, præterquam ani oris, & membranæ primæ uentriculi, ideò uesica hoc morbo affici nō potest, sed sentit dolorem loco uriginis, præputium etiam est pars ualdè sensilis, & etiam, quia in illo est cauitas, in qua remanet aliquid excrementitij, quando uitium est in illis partibus: ideò exulceratur locus ille, & cum transit dolorem, seu uriginem infert. Velut aqua super ulcera, & quanto magis urina salsa, & iam ob affectum corrupta. Demum, quoniam in alijs locis exprimitur, & ob situm, & ob musculos, & loca sunt calidiora, & calidum obtundit doloris sensum. Sed in uirgę foramine non est calor.

calor. Cur autem in quibusdam dolor intùs, in alijs urigo extrà, in alijs utrunque sentiatur? ut in carcinomate maximè causa uidetur offensæ magnitudo in interioribus: hoc enim perspicuum est, sed ubi nō sit grauis offensa loci, tunc ob dictas causas sentiunt eam in præputio. Quod si materia ualdè praua, & locus etiam mediocriter affectus in utroque loco. Antequam enim ho- *Tex. 71. & 73.*
mo ad grauissimum affectum perueniat in uesica moritur: ut colligitur tertio Prognosticorum.

Vtero) Morbi peculiares utero, sunt iuxta operationes quatuor: emittit menses, semen commiscetur in Venere, & concipit. Est etiā quintus ut motum habet solus ex interioribus, & ideò quidam dixerunt esse animal. Cū enim sit reuinctus ad lūbos, & latera descēdit ut in Venere, & partu prolabitur, ascendit, & ita tot fiunt morborum species, quot situs sunt præter naturam illi ualdè incommodi, imò ipsi mulieri. Et mensium quidem ratione tres, corruptio, cessatio, & abundantia: & ex corruptione propriè prouenit sterilitas: ex retentione omne genus morborum prauorum: ex fluxu mors causæ. Retentionis sunt, aut in lo-

co,aut supra locum:& plerunq; contingũt, aut obstructis uenis, aut constrictis. Quæ duo mala habent causas: unum craſsitiem aut lentorem humorum,altera cicatricem, frigus,ac similia.Sed fluxus immodici longè plures sunt causæ calor, dilatatio uenarum,sanguinis acuitas,ac tenuitas,& multitudo.Motus etiam magnus ob sitũ, & loci imbecillitas.Corruptionis calor obstructio,& cruditas.Et hæc possunt contingere superius,ut in renibus, & iecore, & in ipso loco. Sed ex semine duo si retineantur,fit hysterica paſsio,si effluat errofeo loci sterilitas. Quod ad Venerem,impotẽtia, quæ contingit ob constrictionem loci, aut impedimentum,aut obliquitatem. Sterilitatis, quoniam quædam non concipiũt,alię non ferũt,aliæ in partu moriuntur. Vnde oritur disputatio,an liceat in huiusmodi mulieribus facere abortum:& dubiũ non est,quod eiusmodi mulieres, non debent nubere: & si nupserint, ubi conceperint (dum tuto, possunt) abortire ante fœtum animatum, post non licet. Primum quia Dei gratia magna est: deinde quia posset abortire per se, & etiã quia non sunt facienda mala,ut eueniant bona, dicit B. Augustinus. Et in isto
casu

easu posset extrahi infans,& uiuere,sub hora partus:ut dicũt de authore eius nominis Cæsare:nam Cæsari Dictatori non euenit, cùm ad matrem dixerit, aut uidebis hodie me Pontificem,aut nõ uidebis,ut à tam infausto nomine nil bonum sperari posset, quod postea cõtigit. Dicũt etiam de Edoardo Sexto Anglorũ rege,qui parũ tamen uixit: aliquos tametsi referant superuixisse usq; ad ætatem perfectam. Circa motũ dubium non est,nõ tamen multum mouetur, præcipuè ad superiora:Primum quia est reuinctus ad coxendices, & pudenda. Sed neq; habet,quo sustineatur;& cogeretur sustinere intestina, quibus substat, & secum trahere intestinum rectum,& uesicam. Videntur tamen ascendere cùm inflatur, & hoc bifariam,uel naturaliter in prægnantibus,uel præter naturam in ascite uteri,& magis etiam in tympanite. Et hic est unus modus.Secundus cum ex motu pellit intestina superiùs, & ita efficit præfocationes. Tertio cum per uapores hoc agit.

Cute) huius partis sunt omnes morbi,& nullus ei peculiaris. Subijcit autem, quòd hæc omnia singillatim, & particulatim,id est,quoniam uni,& non alteri possunt eue-

nire, sed particulatim, id est, quia proprios habet quosdam morbos, quos nuper explicauimus.

TEXTVS XLII.

· Magnitudo ipsorum magna, & non magna.

Com. in prin. ID est morbi, licet in locis periculosis magni semper sint, ut ipsemet dixerat in libro de Capitis uulneribus: Nullum capitis uulnus leuiter contemni debet: & ita de corde. Tamen dicit magnitudo hæc potest esse magna, & non magna, id est, respiciendo affectum. Propterea dicebat Galenus quarto Artis Curandi: ulcera dicuntur (cæterisque affectibus id conuenit) magna, uel ob particulæ nobilitatem, uel propriam magnitudinem, aut quod sint cacoethæ. Et hoc etiam attigit F. in commento. Et magnitudo morbi dicitur multipliciter præter id. Primo simpliciter ut uulnus in corde, ex quo nemo unquam euasit. & de omnibus inueniuntur aliqua narrata admiranda, de hoc autem nullum. Secundo dicuntur cóparatiuè ad uires. Morbus

Cap. 6.

bus magnus, qui uires excedit, qui uincitur, non est magnus sub eo sensu. Tertiò morbus dicitur magnus per se solùm, uel ut intelligitur cum omnibus, quæ sibi præter naturam cõiuncta causa, scilicet & symptomatibus. Difficilis autem distinguitur à magno, cùm etiam compræhendat eum, qui difficulter sanari potest. Et rursus eum, qui mortem nõ minatur, uelut cæcitatem, adeò quod magnum propriè intelligitur de eo, qui est aptus mortem inducere. Et circa hęc obtinuit usus de eo, qui breui posset afferre mortem, aut qui omninò afferret mortem, licet seriùs, & solemus de hoc simpliciter loqui, dicentes, quoniam est magnus morbus: de illo autem comparare ad ægrotantem, dicẽtes, quod laborat magno morbo. Ideò quæritur uerè cui morbo magis competat hoc nomen magni, an qui celerius potest interficere, an qui est magis insanabilis? Et dico, quòd uerius huic: ex communi tamen usu loquendi illi. F. animaduertit, quod in qualitate potiùs dicitur intensa caliditas, quàm magna. Quoniam est proprium quantitati: qualitas autem intensa potiùs dicitur.

LECT. XLII. SVPER TEXT. XLIII.

Signa, titillatio, dolor, ruptio, mens, ſudor, urinarum ſubſidentia, quies, iactatio, uiſa, imaginationes, morbus arquatus, ſingultus, comitialis morbus, ſanguis ſyncerus, ſomnus.

Com. POſtquam locutus eſt de morbis, tranſit ad eorum ſigna, & enumerat quindecim ex eis pro exemplo. F. in commento ponit uiam cognoſcendi locum affectũ, & hoc docuit Galenus in opere de locis Affectis, ſex libris compreheſo, inde Affectũ de hoc non fecit ſpecialē mentionem, ſed tamen tum in eo, tũ in libris de differentijs Febriũ, tum de ſymptomatum cauſis. Nam quid aliud cauſæ ſymptomatũ ſunt, quã morbi ipſi? ob id nos de illis xi. libris egimus in opere de ſignis, & cauſis morborũ. Similiter dicit etiam differētiam affectus oſtenſurũ, & magnitudinē, adeò ut non ſupereſſent, niſi tria cognoſcenda, ſcilicet

cet causa morbi, tẽpus, & motus. Nam sym ptomata, quasi per se cognoscũtur. In uniuersum ergo omnia, quæ cognosci deberẽt in ęgro ex rebus pręter naturã sunt septem morbi differentiæ: morbi magnitudo, tem pus, locus, motus, & causæ. Sed uideamus de quatuor illis, quæ ipse pollicetur se doctorũ. Dicit ergo morbos, qui sunt in exterioribus partibus, facilè dignosci tactu & uisu. Et de hoc dixit Hippocrates, quòd facilè dignoscũtur in libro de arte, subijcitq; facilè posse eiusmodi morbos curari, nõ quia leues sint, sed quoniã perfectè nobis cognitũ sit, quib. possimus occurrere. Neq; tamẽ eos esse, cui uis uolenti cognitos, sed erudito ualdè per disciplinam, & natura ad hoc bene apto. Dignosci aũt & uisu, ut colorẽ, & tactu, ut calidum dicit frigidũ molle ac solidum, & utroq; sensu, uelut dicit tumorem. Sed de occultis, qui nõ sunt in ambitu, sed in uentribus, aut prope ossa, ait illi sunt difficiliores F. Dicit internosci ex actione lęsa, pręcipuè ex dolore, sed dolor apud Galenũ aliud est ab actione læsa, tumore, excremẽtis, partib. ipsis ab adnatis, ut fungis in uulnere, membranæ cerebri, & crusta in ulcere, asperæ arteriæ. Ab eo quod continetur

Pag. 4.

1. de locis Aff. cap. 1.

tur contentum, ut pulmo si uideatur, uel eius pars pectus, si omentum peritonæum uulneratum esse conspicuum est. Loco etiã inde symptomatibus præteritis, non solùm præsentibus consideratis addes, & rationem uictûs præteritam, sub quæ non solum, & cibi, & potus, sed etiam somnus, uigilia, motus, & rationem, quę ab enumeratione membrorum diuisionis conficietur, ut in uniuersum sint undecim, quæ magis exemplo depræhenduntur, quàm si multis uerbis, id docere contendam. Oportet autem (ut & ibi testatur) tria ad hæc præscire, dissectionem, inde connexionem ad reliqua, tertiò actionem, & utilitatem ipsius membri. Exemplo igitur suo utamur. Est aliquis qui mingere non potest. Primum scire oportet, qúænam membra necessaria sint ad reddendam urinam, iecur conficit. Nam uidimus puerum, qui totam urinam reddebat per aluum. Secundum est uena caua, per quam defertur? tertium sunt renes, quartum sunt ureteres, & si libet addamus, & emulgentes: sextum est uesica cum collo suo, septimum est penis. Si ergo urina supressa est: & uitio penis, aut uesicæ accidat, tumor in loco apparet, & mingendi

uoluntas eximia, & exiguus dolor primũ, inde etiam extẽsio magna percipitur. Iam ergo ad penem, & uesicam res reducta est, sed nõ fit in pene uitium, uelut si liberè semen prodierit, non tumor, non ulcus præcesserit, iam ad uesicã solam redacti sumus. Si ergo uesica in causa est, locum habemus affectum, scilicet ipsam uesicã, & affectum ipsum urinæ retentionẽ. Supersunt causæ ipsius affectus, & partes ipsius uesicæ. Cum ergo urinæ exitus naturalis sit, oportet ut si retineatur, uel ut meatus sit occlusus, uel ipsa se uesica cõprimere nequeat, hoc unũ habet modum, scilicet resolutionẽ. Oportet igitur supplere eam uim. Erecto enim ægro ut stet, uel ut sedeat pronus in anteriorem partem, sic ut collum uesicæ ad inferiora tendat, cõprimemus utrinq; uesicam, fungemurq; uice naturæ uesicæ, & musculorum epigastrij præcipuè illorũ quinti paris, qui sunt in infimo uentris, & si urina ꝓdeat, habebimus & speciẽ affectus, id est, lęsionẽ in tota uesica, & causam eius: siquidem resolutionẽ uirtutis motricis. At uerò si non prodeat obstructio est in collo uesicæ. Habemus ergo partẽ propriè, quę labo rat, & quomodo collũ uesicæ propter obstructionem.

ſtructionem. Rurſus igitur quęrere oportet diuidẽdo eas, quæ meatum obſtruere poſſunt: hæ ſunt caro, quæ ſubcreuit lapis, & quæ ſunt ex horum genere, ut pote arena: tertio ſanguis, & quæ ſunt ab illo, ſicut ſanies craſſa, cruſta, ex ulcere, & hoc eſt quartum. Quintum humor crudus, ſeu craſſus, ſeu lentus, oportet igitur hæc inuicem diſtinguere, utpote, quoniam ſi præceſsit, ulcus, poterit eſſe caro, quæ ſubcreuerit, & ſi mictus ſanguinis, ex renibus, uel ueſica, trumbus, & ſi urina mordens, & ualdè tenuis, aut cũ arena lapis, uel arena. Et in hoc caſu mutato ſitu, guttatim ſaltem urinam reddunt, & humor craſſus, uel urina craſſa præceſſerint, ueriſimile eſt ab humore crudo obſtructum eſſe locum. Conſiderabimus ergo, & rationẽ uictus, & reliqua, & immittemus, catheteram, ſeu fiſtulá argenteam obliquá, ut tandem ſciamus cauſam obſtructionis. Nam ſi liberè ingreditur cathetera, & ſtatim mingit copioſè ſignũ eſt lapidis, aut ſanguinis. Oportebit ergo diſtinguere & ſi mingit, ſed nõ liberè, & urinam craſſam eſt humor crudus, & ſi cũ dolore magno ingreſſa eſt, eſt ulcus & eſchara, & ſi nõ poteſt ingredi, & nõ ſentitur dolor, &

lor, & antea minxit semper magis tenuiter est scirrhus, & si nõ potest trãsire, nisi cũ magno dolore, & tñ nullus prçcesserat dolor, & ubi ingressa est exit urina copiosa cũ sanguine: est caro, & si dolores maximi pcesserũt, & ingreditur, cũ dolore maximo, etiã, imò non põt ingredi, tũc est carcinoma, & est pessimũ. Rursus q̃remus causam causæ p cõsensum: ueluti si suppresio fuit ex resolutione: an facta sit resolutio in toto, uel in medietate, & est clara causa: aut si nõ in toto, an percussus fuerit circa lũbos in spina dorsi: an ceciderit ex equo, aut aliter? an passus fuerit magnũ frigus in pedib. & circa illas partes, an usus fuerit balneo frigidæ ualdè, aut sæpè? Et similiter ex adiacentib. partibus, ubi suppressa sit, ex obstructione: an laboret febre uehementi cũ dolore in parte prope uesicam. Nam posset esse inflãmatio in ea, uel in recto intestino, uel in utero, uel in uirga, quæ omnes partes adiacent ipsi uesicæ, aut collo eius: uel in musculis, qui sunt propè collum eiusdem.

Et similiter species doloris, & species læsæ actionis, & eorum quæ exeunt, significat supra speciem affectus, & super causam: uelut dolor acris ualdè, & pungens,

& mordens significant id fieri à bile, & si sit intolerabilis, nec unquam sit sine illo cum mingit, & non mingit liberè, & sentit pruritum in osse pubis, & mingit sanguinē, aut saniem, aut pus, significat ulcus ex humore bilioso, & si non mingit saniem, neque sanguinem, neque pus, sed retrimenta, & quasi furfurem, & farinam cum dolore uehemente, significat scabiem, & ulcera sordida. Et similiter cōsiderare oportet tinesmonem, quia illud significat læsionem particulæ. Et si dolor sit grauis, erit ab humore crudo, & si sit acerrimus, & perseueret cum pondere & tinesmone, significat carcinoma: & si sit irritatio leuis, & titillatio: & dolor non uehemens, neque perseuerans, significat causam esse ex uapore. Magnitudo autem affectus est per se. Nota primum, deinde ex difficultate sanationis cum auxilia non prosunt. Tertiò ex symptomatibus superuenientibus. Quartò & ultimò ex causæ magnitudine, si illa innotuerit, omnia hæc per se nota sunt præter tertium, scilicet de symptomatibus superuenientibus: ueluti si ad suppressionem urinæ cum dolore, statim sequatur febris, uigiliæ, sitis, deliriū, initium cōuulsionis, iam

nis,iam nõ cogitabimus de carne superaddita,neque de carcinomate, aut lapide, sed de inflammatione uesicæ.Et similiter si sine febre sequatur refrigeratio,& sudor, & syncopis ex suppressa urina, tunc dicemus causam suppresſionis esse sanguinem, & grummos. De reliquis necessarijs non est locus hic,sed declarabimus textum.

Titillatio ergo significat uaporem, aut pus,aut excrementum moderatum, & potest bifariã intelligi, uel pro leui uelicatione, uel etiam pro quodam desiderio, ut in uentre. Dolor malam intemperiem aut solidi diuisionem.Ruptio fit in carne,uel neruosa parte,& significat causam antecedentem, utpote percusſionem, aut humorem acrem præcesſisse, aut distentionem à flatu. Mens cum læsa est, significat primum principium, id est, cerebrum (nunc loquor secundùm medicos) esse affectum. In hoc considerandum est an adsit febris, an non? si non adest an sit cum multitudine sermonis,an cum stupore, an cum ira & motu uehementi?si cum ira,& motu est furor:& fit à bile nõ exusta: & si terminatur in timorem ab exusta: & si uerba solum ex melächolia, & si citra uerba,est stupor,& significat apo-

plexiam superuenturam, aut lethargum. Si autem fuerit cum febre, tunc est delirium: & si sit cum furore, tunc aduertendum est, an sit uehemens? & significat materiam biliosam, & phrenitim: & si sit uehemens, sed non perseuerat: significat uapores biliosos, & est minus malum: & si sit sine furore, & cũ febre, quasi lenta, est deterius: & significat aliquem abscessum in capite ex pituita, aut melancholia. Deinde dicit de sudore, ubi

4. Aph. 83. sudor, ibi morbus dicebat Hippocrates: & ideò considerandum est, si sint in parte sola, utpote circa caput (quod pauci medici animaduertunt) significat ibi esse morbum, aut secundarium, id est, per uapores. Aut si cum his adsint grauitas, & dolor, & molestia magna, & perseuerent symptomata, tunc significat ibi adesse etiam causam morbi. Et similiter si fuerit multus, multitudinem materiæ: & si paucus paucitatem: & si frigidus, imbecillitatem caloris naturalis, & si calidus magnitudinem caloris naturalis, aut præternaturalis. Et si iuuetur bonum: & si exsoluat uires, malum. Et ab initio morbi bonus sudor minus bonus, in fine autẽ malus sudor est deterior. Generaliter deterior in principio cõsiderãt etiã odorẽ & colorẽ.

LECT.

LECT. XLIII. SVPER EODEM TEXTV XLIII.

VRinarum subsidentia) Hic paululum est immorandum, & est sextum signum: dicebat igitur in Prognostico, quod urina, quæ perseuerat bona cum bono sedimento ab initio usq; ad finem morbi significat salutem. Et cùm aliàs sit à nobis declaratũ, quòd sedimentum gignitur in uentriculo: inde necesse sit excoqui in iecore & uenis: quia actio naturalis cessare non potest, ut colligitur ab Auerroe, secundo de Anima, & eam sequitur effectus semper, modo non desit mora, & patiens sit aptum ad suscipiendũ: igitur omne sedimentum, præterquam in fluxu urinæ, uel defectu naturalis facultatis, uel si non sit naturale, recipit aliquã coctionẽ. Vel igitur coctio uitiatur in aliquo membro, uel non uitiatur. Et si non, significat incolumitatem uentriculi, & uenosi generis, & ideò cùm non indigeat tertia coctione, ideò in hectica sedimentum apparet concoctum. Sed quia ille calor etiam est in uenis, ideò in fine secundæ speciei cum iam uenæ sint uitiatæ subsidentiam necesse est

2.lib.Tex. 26.

Com.5.

fieri,non absolutam. Et ideò non erit boni coloris, quoniam solidorum substãtia iam est permutata. Quærendum est igitur primo,an talis concoctio attenuet, uel incrasset:& dico quòd coctio naturalis attenuat:
Cap.2. dictum enim illud philosophi quarto Metheororum in hoc consistit,quod coctio calefacit, & exiccat resoluendo humidum aqueum, ideò quod relinquitur est crassius.
11.lib.24. Quomodo autem id sit intelligendum, uisum est in contradictionibus, & nunc diligentius declarabimus. Dico ergo,quod coctio omnis condensat, quia fit à calore sicco,licet enim elixatio fiat à calore cum humido coniuncto, quatenus tamen coquit est siccus ille calor.Ideò dicit frixa licet coquantur à calore, humido iuncto, sunt tamen licciora assis:& dicit etiam elixata interiùs sunt ficciora. Et ob id subijcit propterea elixatio est concoctio,in qua humidum eius quod cõcoquitur extra trahitur, quod autem relinquitur coquitur. Atque in hoc differt à leui coctione,quoniam totum manet humidum, leuiter coctum: in elixatione paucum sed coctum.Et intendit quod in omni coctione humidum quod concoquitur efficitur in magis pingue,& densius,uelut

lut oleum. Si tamen intelligatur id, quod elixat cum aqueo pingui, poteſt dici tenuius. Et hæc eſt ſententia Ariſtotelis, ſcilicet, quòd calidum ſiccum magis concoquit, quam trahat, humidum magis trahit, quàm concoquat. Dico ergo, quod ſedimentum ſi coctum non ſit, non eſt adæquale, neque pingue, licet uideatur craſsius, non eſt tamen craſsius ſub eo ſenſu, ſub quo accipit Ariſtoteles. Adeò ut ſi apponeretur igni, citiùs euaneſceret, quam concoctum, ut uidemus de oleo in comparatione aquæ: omitto modo ſecretionem. Si ergo ſedimen tum eſt crudum ob primam coctionem, neceſſario eſt etiam crudum in omnibus alijs. Ideò quibus uentriculi uis ualdè eſt debilitata in eis ſedimentum urinæ eſt ualde crudum, inęquale, iacens. Oleũ enim quáuis, ut dixi, aqua multò ſit craſsius eidé tamen ſuperſtat, & in pondere leuius eſt ut referunt, qui de menſuris agunt. Ergo trifariam urina ſe habet malè ad ſedimentum: uel ut non adſit, uel ut præter naturam adſit, uel naturale, ſed non elaboratum. Id uerò trifariam rurſus, ut in elaboratum, ut minus, ut prauè, in ſubſtantia quoque, aut in colore. Ergo primum ſi defuerit, aut neceſſe eſt, nó

E 3 gene-

generari: aut genitam non transire, aut transeuntem consumi. Si igitur non generatur prostratam fundi uentriculi concoctricem significat: & ideò non separatur, quia nõ est utile, nec trahitur à iecore, sed transit cum fecibus. Tùm uerò, & circa uentriculum dolores, & uomitus, aut impotẽtia retinendi cibos: ut in leuitate intestinorum: & urinæ ipsius pallor, & substantia quasi aquea, & totius corporis macies aderunt. Sed finge corpus satis carnosum, urinam multam, & quasi subuiridem sine subsidentia: hoc non potest contingere sublata ui concoctrice in uentriculo, neq; etiam ex obstructione circa iecur: sed oportet illam esse circa renes, prauam, & malam: aut siccitatem uehementem, ibi: nam si corpus nutritur iecur bene habet. Erunt ergo dolores circa renes, aut siccitas immodica: ut partim renes trahant ante tempus urinam multã, partim ut transire non posit, partim ut consumatur. Sed fac, ut urina sit boni coloris, & substantiæ, sed sine subsidentia: color rubeus hominis aut febris tertiana, tunc quis dubitat, quin huiusmodi subsidentia non genita sit? sed calore dissipata, & consumpta. Id uerò accidit in ieiunijs, & cum calidus fuerit uentricu-

triculus, iecur, renes. Sed fac ut urina sit boni coloris, & ratio uictus moderata, nec febris tam ardens, ut ob calorem possimus imaginari consumptam subsidentiam: tunc dubium nō est, & maximè, cum antea subsidentia apparuerit, deinde repentè cessauerit, quin hoc ex obstructione accidat. In obstructione ergo repentè desinit, in consumptione breui, sed non repentè. Primum enim fit pauca, deinde exigua, post nulla. In imbecillate uentriculi & in leuitate intestinorum propriè, aut in uomitu paulatim desinit, & pauca fit, & pallida. Cùm uerò cum his remanet, indicium est non totum excerni, sed quasi oneratam facultatem reijcere. Si uerò fit substantia præter naturam nullam uidi, quæ cum naturali esset præter arenas, & sanguinem: & hoc, quoniam uel quod subsidet est ex humore, uel membris? si ex humore, cùm iam transmutatus sit in rem præter naturam, & causa illa sit potens, deest materia, & efficiens subsidentiæ naturalis: igitur nulla eiusmodi esse poterit.

Et similiter si ex membris calor præter naturam, & morbus adeò magnus, erit ut uel corrumpat naturalis subsiden-

tiæ materiam, uel absumat, uel prohibeat. Minimè ergo est mala in his casibus, ubi aliquid utriusque fuerit, & naturalis, & præter naturam. Præter naturam dico furfuraceam, ut farinam, squamosam, & ut frustula parua carnis, ut etiam grumi. Quæ uerò est cum sanguine, ut dixi, uel arena, uel pilis, uel uermibus, plerunque est cum subsidentia. At imperfecta subsidentia, est ut dixi in colore rubra, flaua: isti colores ferri possunt: pessimi sunt cœrulei, nigri, uirides, & lucidi cœrulei properant ad nigritiem, nigrities est pessima cùm malum significat. Sed non semper significat. At uiridis si sit euidens, est deterior, liuidus autem semper peior, sed non celeriorem nigro significat mortem. Oportet autem comparare huiusmodi colores ad substantiam contenti, & urinæ, & tempus morbi. Contenti quidem: nam quantò crassius fuerit & urinæ substantia tenuior, & morbus magis processerit, eò deterior, contraria mitior. Si uerò quod subsidet fuerit ex turbulentia urinæ? tunc erit secundùm naturam, sed diuisum ad minima. Illud indicat calorem præter naturam ualidum, & si perfectè separetur,

tur, naturam cōcoquere: demum locus ſub-ſidentiæ cū ipſa bona, uel mala fuerit, quanto propior imo, eò celeriorem exitum ſignificat. In ſupremo ergo, ſeu nebula, ſerò, id eſt, circa ſtatum in morituris mortem, in ſanandis enim: quoniam omnes ſanantur in ſtatu, ſtatum tardum ſignificat. Si uerò ſit eneorema in morituris, in incremēti fine uel medio: in ſanandis acutum morbum, & ſtatum ob id nō ualde tardum, in imo, ſtatum celerrimum in ſanandis, in morituris mortē in principio morbi, aut in initio incremēti ſignificant. Dixi propterea, quòd omnia mala ſigna deteriora ſunt, & ſecuriora ad malum, quanto magis morbus proceſſerit. Bona autem etiam meliora: ſed tamen ſi ab initio incœperint, et perſeuerauerint adhûc meliora.

Quies & iactatio) Hic aſſociat ambo contraria, quoniam non eſt, niſi unum uni contrarium, & non eſt, ſicut de urinæ ſubſidentia, quæ multifariá poteſt eſſe mala. Quies ergo ſemper bona eſt, modo ſit uera quies, quoniam etiam in attonitis eſt inquies interior: ideò duplex eſt inquies: una manifeſta, iactatio, clamor, ira, dicit Hippocrates: alia, qua quieſcunt, ſed interim mouentur,

& agitantur, aut dentibus strident, aut conuelluntur, maléue spirát, suffocant. Et quis est qui nó uidit pauló pòst morituros quiescere? & oculis intétis intueri? Dicebat Galenus etiam in quiete laborant musculi: & cùm tenduntur eò magis. Et ideò est falsa quies: ut etiam somnus, qui est cataphora: & fames uaccina: & falsa declinatio: & qdlibet horum est deterius manifesto malo, inquiete, scilicet, uigilia, inappetétia, & uigore morbi: Ex his enim plures seruantur, ex illis nulli, aut fermè.

2. De sympto. causis. cap. 2. iuxta medium.

Visa) Imaginationes seu ὄψεις, φαντασίαι. Apud nos uisa utrunque significant: propterea quòd imaginationes ad concubitum, & pollutionem referuntur. Et uidere quidem mortuos, & diu colluctari cum illis uerbis, aut corpore, & gesticulatione, mortem prænunciat. Præter enim id, quòd uident, quæ non sunt, atque delirant, melancholiam ostendit, quæ si succedat manente febre parua, spes est salutis. Nam iam euictus est humor à siccitate, & feruore febris. Quin etiá si iam diu mortui sunt, procul reuocantur imagines: idque peius est si nuper, iam in eo, quod naturę proximum est grauiter delinquit, & memoriam defecisse, aut corru-

ptam

ptam esse oportuit. Hæc magis uerenda, ut dixi si studiosè, si diu, si cum terrore accidat. An uerò præter id aliquid etiam sit non naturale in huiusmodi dubium est. Occupauerũt enim mortales hac omnes occasiones, & quidam ad conuersationem totum trahunt, alij ludibria uisus esse credunt: adeò ut iam desierint esse, quia contemnuntur, non contemni cœperint, quia desierint. Et forsan quod similitudo rei est, causa in imaginando, uelut dictum est de lapide mori in cerebro, & canum rabidorum morsu, & quorundam etiam serpentũ: aut iuxta Principem operatio causa euentus, & cum possint esse tot causæ huius rei, non debemus negare illam, quia causam nesciamus. Cum experimentum ostendat omnes fermè, qui studiosè hoc agunt, & loquuntur interire. Maximè cum nõ in uigore symptomatum hoc acciderit. Sed quoniam neque omnes, qui uiderint moriuntur (aliqui enim quos uidi euasêre) neque qui pereunt omnes uident: nec causam habet hoc per se saltẽ manifestam, ideo id signum est ab authoribus prætermissum. Circa tamen uisa alia dicebat Galenus in libro de Præcognitione ad posthumũ cũ iuuenis febre acuta laborans Cap. 13.
pro-

proſiluiſſet è lecto, interrogatusq; cur ita? reſpondit uidiſſe ſe ſerpentem rubrum, per laquearia repentem,& ob id timentem, ne ſupra ſe decideret effugiſſe periculum. unde Galenus confirmatus eſt in prædictione, quam de fluxu ſanguinis è nare dextra fecerat, quæ & ſucceſsit coram alijs medicis. Et ob id illo erumpente, ſtatim dilapſi ſunt. Eadem, ſed leuiora etiam per ſomnũ, quæ propriè magis uiſa appellantur.

LECT. XLIV. SVPER EODEM TEXTV XLIII.

Morbus Arquatus) ſeu regius, ſeu icteros, de quo librum quartum de dentibus ſcripſimus, & morbi,& ſigni nomen obtinuit. Hic ergo ut eſt fœdus color in cute, ſeu flauus, ſeu niger, ſeu ſubuiridis ſignum dicitur: ut ex corruptione ſanguinis proficiſcitur morbus,ut ex inflãmatione iecoris, aut obſtructione cauſa morbi. Et ne præter morem aliquid repetam,tranſibo ad ſequentem, qui eſt ſymptoma præter naturam, & ſignũ ſcilicet ſingultum. Ideo cõſiderandum,quod ſigna morborum ſunt trium generum:quędam pura ſigna, ut malus color, malum ſe-

dimen urinæ: quædam ſunt ſigna ſimul, & cauſæ, uelut uigilia, dolor, quædam ſigna ita quod ſunt morbi, ut comitialis, & arqua tus. Quædam ſigna & morbi, aut ſigna, & cauſæ, aut cauſæ ac morbi reſpectu diuerſorum: ut durities in iecore eſt morbus, & cauſa alterius uelut aſcitis. Et ideo oportet primum ſcire de ſingultu, ſub quo genere contineatur. Et rurſus meminiſſe oportet diuiſionis ſignorum in demonſtratiua, & prognoſtica. Et demonſtratiua quidem alia morbum, alia ſpeciem morbi, alia magnitudinem, alia tempus, alia motum morbi, alia cauſas, alia locũ, alia uerò ſunt prognoſtica. Et horum quædam ſignificant ſalutem, aut mortem: aliæ ſanitatem, aut morbum: alia longitudinem, aut breuitatem, ut in libro Artis Medicæ habetur. Demonſtratiua autem in tria genera propria præſentium, anameſtica præteritorum, & futurorum, quæ non ſunt prognoſtica, unde nó dicitur prognoſticum, quia ſolum ſit de rebus futuris: imo dicit ibi, quod cum prædicunt incerta, pertinent ad prognoſticum. Quæ ergo ſequũtur ad morbi eſſentiam, etiam quod ſint futura, utpote quod ſitiet, & de hora acceſsionis, & quod eſt in incremen-

Cap. 12. & 13.

Cap. 7.

mento febris, ad demonstratiuum genus signorum pertinent. Sunt ergo propriè prognostica, quæ sumuntur non simpliciter ab his, quæ insunt morbo, quæ dicta sunt, genus, species, seu differentiæ, magnitudo, locus, tempus, motus, & causa. Sed si camparauero hæc, aut aliqua ex his ad uires, maximè tempus anni coctionem, ætatem, temperaturam, formam, ad solitas operationes, ut à toto pendét, ut possim dignoscere crisim, aut non salutem, aut mortem, morbum grauem futurum, aut leuem, longum, uel breuem: quomodo soluetur, aut morietur erunt signa illa prognostica. Solũ signa coctionis, & cruditatis sunt ambigua, ac quasi medij generis: cùm tamen fiat coctio, & cruditas ex comparatione facultatis, ad materiam morbi, & tendat ad cognitionem salutis, aut mortis longitudinis, ac breuitatis, & crisis, & periculi, & similium talia signa pertinebunt magis ad prognostica, quàm pathognomica. Si autem considerentur ex se, pertinebunt magis ad pathognomica, quia declarant qualitatem materiæ, & ita conditionem præsentem unius ex his septem: utpote tempus ipsius morbi. Reuertẽdo ergò ad propositum di-

co,

eo, quòd singultus est solum signum, ut tamē comparatur ad causam suam, potest esse causa. Et non est absurdum, quod species contineat, quod non continetur in genere. Vnde homo dicit capacem rationis, & subiectum legibus, non autem animal. Singultus ergo à longa febre, uel à siccitate aliud significat, quàm simpliciter. Est autem motus inordinatus uentriculi: & pertinet ad facultatem naturalem, dum uiolentū quippiam patitur, & propriè ad expultricem illius, unum quodque enim membrum habet tres facultates, & utitur illis, & etiam propriam, ut colligitur à Galeno primo de locis. Et ideo cum naturalis transmissa sit, à iecore tamen illam dicimus esse magis propriam membro: quia illi per se inest, nam membrum absq; dubio non uiuit, nisi per arterias, quæ sunt in illo, uel propinquæ illi & non sentit sensu, qui cognoscat eodem modo, nisi per neruos, qui sunt in eo, uel illi propinqui: sed nutritur tamen etiam uinctis uenis magnis, quæ diuiduntur in paruas à quibus nutritur, quia facultas est in membro insita, licet nutrimentum sit ex uenis. Et ideò nutritur illis uinctis, quàm diu suppeditant alimentum contēta extra ue-

3. De simptom. causis cap. 2. post prin. Cap. ult.

nas,

nas:Et hoc ex Galeno. Morbus autem cōmitialis est ex genere conuulsionis, & est totius corporis conuulsio, cum motu dicit, id est, non ex genere distentionis, ut in em-
Cap.7.in princip. prosthotono tertio de locis Affectis. Et habet duplicia tempora accessionum, quæ breues sunt ualdè ut in libro de totius morbi Temporibus: & tamen totus morbus est
Cap.4. longus sui natura, ut primo de crisi. Duo er-
Cap.4.in fine. go obseruare oportet circa hoc, quæ in prima authoritate partim habentur, scilicet, comitialem morbum esse triplicem ab absentia in cerebro, & à cōsensu propriè uentriculi, sed & cuiuspiam alterius membri, ut ibi docet exemplo. Et quod facilè transmutatur in melancholiam, quod ego uidi in Ludouico Bossio, adolescente patritio: & ideò sunt signa, & quandoque uicissim contingit: & adducit testem Hippocratem. Similiter huiusmodi morbus, quandoque trāsmutatur in paralysim, dicebat Princeps prima tertij. Dico & in attonitum, & carum, & catalepsim, & similia.

Trac.5. cap.8.in fine. *Sanguis syncerus* De hoc habentur plures differentiæ à loco, præcipuè naribus, ore, no, ex his enim locis fluere solet, tùm à pudendis mulieribus, & ex causa diapedesi, e-
rosione,

rosione, ruptura. Item cum tussi, uel uomitu, & sine. Et ab hæmorrhoidibus, qui non est commistus, & à iecore, uel liene. Præterea cum dolore, absq; dolore cum febre, & sine febre. Dicebat ergo Galenus in primo Epidemiorum: [Eorum, quibus fluxit sanguis purus, & floridus, neminem mortuum uidi.] Dicebat Hippocrates quarta Aphorismorum [Sanguis quidem qualiscunque fuerit supra malum, infra cutem nigra deiecta bonum est.] Hæc differentia est à loco. Sed in septima particula aliter se habet, inquit enim [Quicunque euomunt sanguinem, siquidem sine febre salutare, si autem cum febre, malum.] Hic ponit duas differentias à loco, & à modo. Sic in illo Aphorismo eiusdem particulæ [A' sanguinis sputo puris sputũ malum] Tria ponit, locum, modum, & mutationem. Et rursus in quinta [Quicunque spumosum sanguinem expuunt, his ex pulmone eductio fit.] Et illud rursus quartæ [Si sanguinem mingant, aut grumos, uel stillicidium urinæ habeãt, & dolor in imum incidat uentrem, & pectinem, & semen circa uesicam, labor est. Et si sanguinem aut pus minxerit, aut squamulas, & grauis odor adsit, uesicę exulceratio-

Par. 3. com. 18.

25.

36. iuxta nostra con.

15.

13.

80.

nem significat.] Sed cùm dixit hic sanguinem syncerum, non eo modo intelligit, id est, rubrum & floridum, sed ad differentiam puris. Intelligit enim *per sanguinem syncerum* qui ex uenis profluit. Nā plurima eiusmodi prodeunt, quæ parum, aut nihil significant. At sunt primum egestiones nigræ, qualis
Tex.21. est sanguis, de quibus egit in quarta Aphorismorum, & qui prodit cum muco è naribus, & ex abscessibus. Nam de his non intelligit: non quod talia non significent, sed quoniam sunt signa confusa. Eruptio enim sanguinis ex uenis puri, idest, non alijs materiebus misti aut putrefacti in duo capita redigitur, scilicet, naturæ se exonerantis opus, & hoc est bonum: aut corruptionem uasis sanguinem continentis, & hoc est ualde malum. Pro natura tamen loci ex quo exit. Pessimum est, si ex pulmone, inde cerebro, post iecore. Deinde si ex uase magno, tertiò si per erosionem magis, quàm si uas casu fractum sit, aut ob plenitudinē. Et notanda est etiam diuersitas sanguinis ex uase: uena scilicet, & arteria. Et uenæ quidem ruber magis densus, minus autem calidus: contra uerò arteriarum calidior, tenuior, & magis flauus: atque adeò, ut non
ruber

rube esse uideatur. Quantitas quoque considerãda, maxima semper mala. Comparari debet paucitas multitudini. Paucus enim fermè semper est malus, quia auxilium afferre nequit, multus autem bonus, ut esse potest, ita etiam noxius. Cum febre ergo multus per loca conuenientia semper bonus: sed (ut dixi) nimius aut cum dolore capitis, qui nõ cessat perniciosus. Nam quosdam uidi sic perijsse, uelut cum sudore. His enim duobus modis frequentiùs pereunt. Alij cum urina: alij cũ uomitu, alij cum alui eiectione. Sed uomitus in nauseam totus degenerat fluxus uentris, in tinesmonem uerum, cum hoc aliquid excernunt. Paucus cum febre, sanguis bifariam deterior, nisi solum indicet.

Somnus) est ex his rursùs, quæ non solùm significãt morbum, sed etiam sunt causa morbi, aut salutis. Vnde quod ad signum præstat, habemus secunda Aphorismorum plura de hoc. Et ideo hic considerandum, quot in generibus somnus compræhendatur: Et rursus, quid sit potissimum in eis, dico ergo quod somnus, & uigilia possunt esse signum solum, ut sunt moderata: sed ut sunt operationes læsæ, aliquando etiã sunt 1.2.& 3.

morbi. Dicemus ergo quòd simpliciter somnus est tantũ signum, & ita uigilia: sin autem lædatur, ut sit non qualis, aut quantus esse debet, & nõ tamen lædat operationes alias, est symptoma. Cùm autem lædit operationes alias, utpote coctionem, aut quod faciat uertiginẽ, quàm sæpe uigilia facit est morbus. Et si dicãt, qđ non possit esse morbus, quoniam est una ex sex rebus, non naturalibus igitur non potest esse morbus. Dicam primùm, quòd lapis in uesica, & in renibus est morbus, & tamen non est pars nostri corporis, erit ergo morbus dispositio facta per lapidem. Aut quod est morbus, ut proficiscitur à natura, non ut est in facultate medici: uel dic, quod dantur symptomata, quæ lædunt aliam operationem. Meliùs tamen est ut dicamus, quod quemadmodum ephemera à calore solis est morbus, non tamen calor, ita resolutio spirituũ aut intemperies facta ob somnum, uel uigiliam, est morbus nõ somnus, aut uigilia. Et somnus signum est frigidi, aut humidi, aut resolutionis caloris: uigilia autem contrariorum. Sed de his dilucidiùs in sequenti lectione ac commentario.

LECT. XLV. SVPER TEXT. XLIV.

Et ex hís, aut alíjs ſecundùm naturam, & quæcunq; alía huíuſmodi, & in detrímentũ, & in iuuamentum procedunt.

SEcundùm naturam) dici poteſt uerè naturaliter: & ab anima, quæ noſtrum corpus regit, qualiſcunq; illa ſit; ſeu à calore naturali, & huiuſmodi actiones, niſi ſint coactæ, ſemper ſunt ad bonum: quia diriguntur à mente. Alio modo dicũtur naturales, ut ab arte diſtinguuntur, & hoc modo eſt duplex natura in nobis: una quę eſt ab anima uegetatrice: & hæc ut dixi ſemper facit ad utilitatem noſtram, alia eſt natura uniuerſalis ab elementis, quæ ab anima Mundi gubernatur: & hæc eſt cauſa omnium malorum: utpote caſus ratione grauitatis, cruditatis, ob elementa frigida: febrium, & uigiliarũ ob partes exuſtas. Et ſub hoc ſenſu capiendo naturam ipſa eſt in iuuamentum, cùm natura propria dominatur: & in detrimẽtum cùm à natura Mundi. Coctio iuuat, cruditas no- *Com.*

cet:uigilia iuuat, dormiendi impotentia nocet. Motus iuuat, inquies nocet, somnus iuuat, caros nocet. Ergo qualia signa sint utilitatis, aut detrimenti, oportet intelligere. Signa ergo demóstratiua, de quibus hic loquitur, sunt sex generum. Aut enim sunt pura signa, ut res naturales subsidentia in urina, bonus pulsus, uigilia, somnus secũdùm naturam: aut sunt symptomata, quæ significant læsam operationem: non tamen sunt læsæ operationis, uel quæ lædant aliam operationem, ut qualitas, aut exiens mutatum. Aut sunt læsa operatio, ut stridor dentium, cæcitas: sed tamen, quod operationé non lędit: aut sunt læsa operatio, & possunt lædere, sed non semper, ut dolor, & uigilia. Nam parua non lædunt, magna lædunt coctionem, robur uirium, & talia: ita ut non lædant, nisi magna. Vel lædunt semper, ut cóuulsio: est enim læsa operatio: & est morbus semper, quia lædit operationem. Aut sunt morbi, & morborum signa: ut febris in morbo laterali. Et ita urina est in primo genere: & difficultas spirandi in quarto, & dolor, ac tussis in tertio, & si deliret in secundo, habes omnia unico in exemplo.

Quibus propositis cósideranda in superuenien-

uenientibus, de quibus tractat hic, & per exemplum in septima Aphorismorum. Primùm an morbus morbo superueniat, an signum, an symptoma, an talia superueniant symptomati, an uerò transmutetur? Et de signis ac symptomatibus: signa, quæ non sunt symptomata, semper sunt bona, quoniam secundùm naturam ut symptomata mala, quia sunt præter naturam. Sed ualde malũ est cùm morbus magnus, morbo magno superuenit, interficit enim, quia lãguidas uires inuenit, & duplicatur morbus libro de Affectionibus. Nihil uerò refert, an transmutatus sit morbus, an superuenerit, ita ut transmutandus. Cùm ergo transmutatus fuerit, aut transmutatus sit, iam habenda est. Primum ratio eorum, qui communicant in materia, nam hi efficiunt solutionẽ prioris morbi: igitur si cũ hoc materia prodeat extra corpus? Prorsus liberabitur, si nõ communicant in malum, est huiusmodi mutatio: Si autem non prodeat extra corpus, tunc consideranda est utriusque morbi magnitudo, ab essentia loco, & diuturnitate. Exemplum ergo eius cum prodit in sexta Aphorismorum. [In melancholicis, & uitio renum laborantibus, hęmorrhoides su-

Ab initio ad 27 Aph.

Pag. 7.

11. & 10.

peruenientes,bonum.] Hic unum duobus
postponit in alio exemplo duo, uni in insa-
nientibus,si uarices aut hæmorrhoides su-
peruenerint,fit insaniæ solutio. Et similiter
Par.2. fluxus sanguinis narium in ardentibus fe-
Tex.63. bribus,primo Epidemiorum, multos libe-
rat. Si uerò(ut dixi) non cõmunicent in ma
26 teria,tũc est malũ, uelut sexta Aphorismo-
rũ. [A' morbo laterali,uel pulmonia,habito
alui,ꝓfluuiũ aduenies,malũ.] Nã materia,
q̃ in pectore est educi nõ potest,ea uia, quã-
uis in lippientib.profluat.Vnde illud ibidẽ.
[Lippiẽtẽ alui ꝓfluuio corripi bonũ.] Quã
doq; etiã uicissim. Velut in quarta Aphori-
Aph.17. morũ. [Quibus biliosæ deiectiões superue
niente surditate cessant,& quib. surditas su
28 perueniẽtib.biliosis deiectionib.cessat.]Ea
dem uerò ratione, si prope locum defluxus
14 fiat transmutatio, uelut in Aphorismo sex-
tæ particulæ. [Ab aqua inter cute habito, si
aqua è uenis in uentrem defluxerit soluitur
morbus.] Neque enim existimandum est,
quod persolui morbum duntaxat, intelli-
gat cessare primum manente secundo, tum
quia illud per se perspicuum est, tum quia
per absurdum,& Hippocrate indignum, ut
pro salutari mortiferam laudaret mutatio-
nem.

nem. At uerò forſan illud mirabile uidebitur propè. [A' longo alui profluuio habito 16
ſpontaneus uomitus ſuperueniens morbũ ſoluit.] Eadem enim ratione de liberatione intelligendum eſt. Cauſa ergo eſt, quoniam alui profluuium ob diuturnitatem eſt deterius uomitu, quem præſupponit futurum breuem. Ideò fit tranſitus à maiore morbo ad minorem. Sed, & quandoque non habita ratione magnitudinis eſſentiæ ſymptomatis, connumerauit inter bona ſigna mutationem, quæ ad bonum eſt comparatione cauſæ eiuſdem, quoniam eſt mutata in melius, & eſt ſubtile inuentu, ut cùm dixit ibidem. [Qui in febribus ardẽtibus tremo- 25
res fiunt, delirio ſoluuntur. At uerò ſi ſymptoma in melius commutetur, quanto tutior erit mutatio] ut cùm dicit: A' ſingultu Ibid.15.
habito, ſternutatio ſuperueniens liberat.

Quandoque morbus morbo ſuperueniens, aut ſymptomati curationem affert, iu- Aph.38.
xta illud. [Quibus dolor circa hypochondrium fit abſque inflammatione his febris ſuperueniens dolorem ſoluit.] Et ſimiliter in ſecunda particula. [Febrem conuulſioni 26
ſuperuenire melius eſt, quàm febri conuulſionem.] Et idem fermè habetur in quarta

57 particula, & euidentius. [Qui à conuulſio-
ne aut diſtentione neruorum tenetur, febre
ſuperueniente, liberatur.] Quandoque etiã
ſymptoma eſt ſignum & cauſa mutationis
loci, & morbi, uelut in eadem particula. [A'
58 febre ardente habito rigore ſuperueniente,
Tex.27.& fit ſolutio.] At febrès diuturnę dicebat Hip
28. pocrates in tertio Prognoſticorum conti-
nuæ maximè tranſmutantur in abſceſſus
præcordiorum, aut uentris. Et intermitten
tes in quartanam, & ſi adſint alia ſigna, uel
differentiæ tranſmutantur in alios abſceſ-
ſus, uelut in eadẽ particula cùm dixit. [Laſ-
31 ſitudinem habentibus in febribus, in articu
los, & circa maxillas potiſsimùm abſceſſus
44 fiunt. Et poſt quibus febres longæ his tu-
bercula, uel labores in articulis fiunt.] Vn-
de uidetur contradicere iam dictis à ſe, ſed
hic loquitur de febre lõga, etiam ab initio,
id eſt, miti. In Prognoſtico autem de ea, quę
eſt longa per tranſmutationẽ ex acuta. Cau
ſam huius trãſmutationis declarauit in eo-
32.& 33 dem libro. Scilicet laborẽ, ſeu laſsitudinẽ.
Vnde dolor, & calor, quæ trahunt materias
ad locum. Labor enim calefacit locum, &
debilem reddit, & doloroſum, quæ omnia
ad fluxionem humorum pertinent. Simili-
ter

ter transmutatio loci, ut ab intùs ad extra, aut cõtraria ratiõe bona ualdè, aut ualdè mala. Vnde illud sexta Aphorismorũ. [Erysipelas ab exterioribus uerti ad interiora, nõ est bonum, ab interioribus autem ad exteriora bonum.] Et paulò infrà. [Ab angina habito si tumor fiat in collo bonũ: foràs enim morbus deducitur.] simile illud: [Quibus tumores in ulceribus apparent, non cõuelluntur, neq; insaniunt ualdè, uerùm euanescentibus, &c. Et trãsmutationes rursus affectuum, & non locorum simpliciter considerandæ sunt] ut quinta Aphorismorũ. [A' quartanis capti, non admodum à cõuulsione capiuntur. Si uerò prius capiant, & quartana superuenerit, liberãtur.] Vterq; morb. durus, difficilis, longus, intermittens tamẽ quartana, quia mitior est, bonum est. Quandoque breuitas utilis, diuturnitas mala, ut in sexta Aphorismorum. [Lienosis difficultas intestinorum superueniens bonum.] Et antea dixerat. [Quicunq; lienosi à difficultate intestinorum capiuntur, ijs superueniente longa difficultate intestinorum, aqua intercus, aut leuitas intestinorũ, aduenit, & moriuntur.] Quædam tamen habent difficilem rationem uelut illud. [Quibus ex stil licidio

14 35 5. Aph. 62. 67 48 41 42

licidio urinæ ileos superuenerit in septem diebus pereunt, nisi febre superueniēte satis urina fluxerit] sed de hoc aliàs diximus.

At de asthmate, aut tussi, si quibus gibbus fiat, quòd ante pubertatem debet mori: istud rationem habet, quoniam morbus est in compositione, & in loco prope cor, & pulmones, & à magna causa. Vt etiam illud

6. Aph. 54. à materia sumptum. In morbis periculosis

iuxta ma- ad hæc periculosi decubitus apoplexiam

teriam. corporis, aut conuulsionem, aut furorem,

Com. aut cæcitatem significant. Materia enim illa contumacissima est, ideò non potest, nisi grauia mala efficere.

Trāsmutatio uerò morbi ad locū omninò diuersum, quandoque est euidentis utilitatis, ut peripneumonia ad aures, alia ad crura humilius, de qua secundo Prognosticorum agit: est bona euidenter, modò non sit additio: aut quòd materia non transierit ad parotidas, sed ad cerebrnm potiùs, inde redundet in illas. Et huius indicium est maximè, quòd iam transmutata, & in pus conuersa est. Secundus modus ut ex morbo ma

Tex. 20. iore in minorem, sed tamen utroq; exitiali.

Vt de Angina in Peripneumoniam, ut ter-

10. tio Prognosticorum, uide quid dicat quin-

ta

ta Aphorismorum. [Quicunque ab angina liberantur, ijs ad pulmonem uertitur, & in septem diebus pereunt: si uerò hoc effugerint, suppurãtur satis, intelligis periculum, nam ne tum liberi sunt.] Tertius modus est cùm in deteriorem: uelut in eadem. [Quicunque morbo laterali laborantes, in quatuordecim diebus nõ repurgantur, ad suppurationem uertũtur, deterior suppuratio, quò ad difficultatem sanationis quã morbus lateralis.] Inde subijcit [Quicunque ex morbo laterali suppurãtur, si in quadraginta diebus non repurgantur, in tabem transeunt.] Quædã uerò habent signa transmutationis, aut quod morbus morbo superueniat, uelut dicebat Hippocrates de febre in regium morbum, quarta Aphorismorũ, si in Critica die à septima inchoãdo fiat bonum, & si non dextrum hipochõdrium intumuerit. Antea uerò dixerat iam esse malum: Manifesta autem sunt, quę à pręter naturali statu, ad naturalem reducunt [Velut illud mulieri sanguinem euomenti mensibus erumpentibus, fit solutio, aut cum ad minus malum, uelut menstruis deficientibus sanguis è naribus fluens bonum.] At uerò ualdè malum cũ geminatur morbus,

5. Aph. 8.

15.

64.

5. Aph. 32.

33.

4. Aph. 34.

&

& morbus symptomati superuenit, uelut in illo [Quibus tormina, & circa umbilicū dolores, & lumborum dolor, qui neq; medicamanto, neque aliter soluitur, his in hydropem siccam firmatur.]

LECT. XLVI. SVPER TEXTV XLV. XLVI. ET XLVII.

Labores totius, & partis.

Com. 2. Aph. 48. Et 7. De dogma. Hippoc. & Plat. TRia sunt, quæ ordine se habent labores: & sunt imago doloris: lassitudines & sunt dolores exigui, maiores tamē laboribus: & dolores, qui sunt lassitudinibus maiores, quod ergo dixit de uno, de omnibus intelligitur. Et propter hoc F. cum in textu posuerit labores in commento, exponit dolo res, sed seu consulto, seu manus menti non cōsenserit, parum refert. Significat & labor actionem ipsam ut ab Hippoc. habetur, & in hoc sensu accipit Galenus secundo de Tuenda sanitate, laborem, pro exercitatione. Est & quintus sensus, quem declarat Galenus octauo Methodi ex Aphorismo primę particulę, ubi morbus peracutus est, statim extremos habet labores, id est, omnia quæ hominem offendunt. Vbi notandum quod

Cap. 7. 2. Aph. 49. Cap. 2. Cap. 3.

quòd ad propositum uestrum est, Galenum seipsum sub persona Methodicorum laudare, mirum in modum, de excellenti ingenio, de eruditione, de Methodo singulari, de paternis diuitijs, & optima institutione: illos autem (ut nunc aliqui faciunt) fortunā accusare, ut se excusēt. Dicit ergo Hippocrates, quòd possunt labores esse totius & partis. Et idem dicendum, ergo de doloribus & lassitudinibus. At per totū potest intelligi ut nulla pars uacet: & hoc esse non potest, nam ossa, uenæ, cor, cerebrum, non sentiunt laborem, & multa alia: uel per totum intelligimus à capite usque ad pedes: & hoc in istis uerbis non satis conuenit, ut de cute capitis, intelligit ergo ut Galenus in Arte Medica per totum: congeriem musculorum: ubi dicit, quòd totius temperamentū sequitur temperiē cordis, & iecoris. Nam si per totum intelligeret etiam testes cerebrum, & pulmones sibi in paucis uerbis contradiceret, & etiam, quia experimur hoc uerum non esse. Dicamus ergo quòd hic per totum fermè idem, non tamen exquisitè intelligit, quòd ibi. Et distinguit tribus comparationibus penes subiectum, penes magnitudinem, & penes utrunq;. Vnde

7. Cap. 50.

Galenus

Galenus alias laſsitudinis differẽtias põ-nit, tertio de Tuẽda ſanitate, tẽdentẽ & ulcerosam: tẽdentẽ & phlegmonoſam ſimul ulceroſam & phlegmonoſam, & ulceroſam tendẽtem, ac phlegmonoſam, ut ſint in uniuerſum ſeptẽ differẽtiæ. Earum tres ſimplices, & quatuor compoſitæ, ergo quæ ſunt toti9 laſsitudines ſeu labores; ſeu dolores, deteriores ſunt, quàm quæ unius particulæ ſi ſpontaneæ ſint? ſi autem ex exercitatione minus; quanquam ut dicebat Galenus in libro de inæquali intemperie eiuſmodi exercitationes immodicæ cum fuerint, ſoleãt excitare inæqualem intemperiem in toto, & cauſa eſt, quoniã membra exteriora magis exercẽtur interioribus, & ex exteriorib. magna paruis, & magna etiam diuerſo modo inter ſe. Spontanei autem labores, & magis morbo procedẽte in toto corpore, cum auxilijs non leuantur, mortem portendũt. Cùm enim laſsitudo in toto corpore fuerit neceſſe eſt, aut totum corpus laboraſſe, aut ex uenis in totum effluxiſſe aliquid, aut laborare primum principium propter quod doleat. Si ex uenis laſsitudo eſt, ſectione uenæ mitigabitur, ſi ex labore, cauſa latére nõ poteſt. Idem ſi percuſſus fuerit, cũ ergo neu-

Cap. 7.

trum

trum horum acciderit, primũ laborat principium, scilicet, cor ut in hectica longa, aut cerebrum cum conuulsio, aut distentio incipit. Si ergo febris adest siccati sunt musculi, non enim soluitur morbus, ut dicit Hippocrates, quinimò potius febri talis distentio superuenire consueuit. Et ideò initium est hic dolor conuulsionis, aut distentionis futuræ. Vnde mors sequitur: inde subijcit. 2. Ap. 26.

TEXTVS XLVI.

Et magnitudinis signa alterius quidem ad maius, alterius uerò ad minus.

Hoc habet duplicem sensum, ut pars alterius ad maius, totum alterius ad minus: id est, labor in toto signum est magnæ noxę: in parte aũt minoris. Et quantò magis in exigua: ut maioris in maiore. Et sẽsus alius est labor etiam in utroque, potest adesse cum magnitudine, aut paruitate, ut magnus in toto, & magnus in parte, & exiguus in toto, & exiguus in parte. Dignotio horum habetur ex sequentibus, cùm dixit. Com.

TEXTVS XLVII.

Et ex utrisque ad maius, & ex utrisque ad minus.

Com. EX hoc apparet, quòd intelligit in præcedēti, quòd totum est ad maius,& pars ad minùs, quoniã læsio est maior in maiore, minor in minore:& hic dicit,quòd præter id læsio in utroque potest esse magna, & potest esse parua, & ideò primus sensus est uerior, & est etiam iuxta mētem alterius explanatoris:Quę ergò pertinent ad primam diuisionem,sunt totum & pars. Et ad partem magna parua:Principalis nō principalis ignobilis: magni sensus, & parui. facilis corruptionis,& difficilis: demùm quæ consentit cum alijs nobilioribus,& quę non consentit.Iuxta secundam differentiam autem magnus labor paruus: Diuturnus breuis: Continuus intermittens acris, uelut pungens, ac mordēs,& qui praua qualitate caret:symptomatibus, & qui leuiter fertur, symptomaticus qui uigilias, sudorem, inquietem, uomitum, uel nauseam, aut excretionē alui,delirium,deiectionem uirium. Et si h ora somni

somni adueniat, ut in morbo Indico. Dicemus ergo de singulis laboribus, & causas, & signa, & effectum, quãtum satis est. Nam distinctè esset uelle conficere librum.

Dico ergo, quòd si affectus sit in parte magna, ita quod eam totam occupet est magnus, ut dicebat Galenus in quarto Artis medendi, & similiter si sit in parte nobili, & si sit cacoethe: sed hoc pertinet ad affectum ut tamen est in parte sensili, ualde pertinet ad primam diuisionem. Et ita etiam de consensu, ut ibi dicit. Et hoc modo etiam si uulnerata esset arteria, aut uena magna. Vnde plus refert uulnus in arteria, quàm in uena simili ob sanguinis impetum, & etiam quia difficilius curat. Quod ad partẽ aũt, quæ facilè corrumpitur, sunt humidæ molles, in quas excrementa influunt, & quę sunt cum exiguo calore. Velut carnes glandosæ, mamillę, perineum, & post anus, sed magis intestina, & uesica, & etiam gula. Et ideò labores in his facilè corrumpunt partem, & difficilis sunt sanationis: sed in articulis, non sunt facilis corruptionis, facilè tamẽ in eos fluxiones fiunt, & ideò etiam illud considerandũ. De alia diuisione omnia fermè sunt manifesta per se, aut ex præcedentibus: ut- Cap. 6.

pore magnitudo affectus, diuturnitas, continuitas, seu quòd sit breuis, uel intermittens, & ita de acri. Vel non possumus addere causam, & coniuncta, sed mittamus hæc, & consideremus laborem symptomaticũ, & qui prohibet somnum, quare dolores eiusmodi hora somni adueniant, ut solent in Indica lue. Et dico quòd humor hic est ex natura pituitæ, & ideò exacerbatur quotidie, & quia est humor crudus, ideò est etiam particeps melancholiæ, quare noctu magis affligit, tum etiam, quoniam à calore diei dissoluitur uapor in nocte retinetur: tum quia propter horam somni retrahitur ex consuetudine ad interiora, & ita magis affligit, & quoniam in somno partes exteriores sunt frigidiores, ut dicebat Hippocrates sexto Epidemiorum: Hi autem labores sunt in parte exteriore corporis: Hæ sunt causæ præcipuę cur ea hora magis affligat. Nam frigidas partes frigidus affectus, frigidiore tempore magis affligit. Symptomaticus autem labor seu lassitudo sit, seu dolor per singula distinguendus est, ostendendo causas, & effectus eorũ, nam de causa uigiliarum, ubi sit labor (de hoc enim tanquam obscuriore sermo habẽdus est) quoties

Part.4. Text.14.

ties induxerit uigilias, maius longè malum est, quam si ex dolore contingant. Et ideò timendum est in huiusmodi, uel de siccitate, uel humorum commotione: labor enim humores commouet, & uigilias, & si fuerit à cibo, tunc efficit cruditates, secùs autem potiùs facit somnum, ut uidemus in rusticis assuetis. Hi enim à labore, & maximè succedente cibo, & potu somno corripiuntur, & profundè dormiunt. Causa est duplex, resolutio spirituũ, & calor capitis, qui trahit humidum supra. Sed prior causa est potior, & maximè si corpus sit boni habitus, & si fuerit in loco libero & aprico, nam dormiunt etiam in meridie. Ergo si nó dormiunt: uel uapores sunt acres, uel caput exsiccatum. Ita ab eisdem causis iuxta dispositiones uarias, corporis uarij, imò contrarij effectus, procedunt. Si ergo labor fuerit cum perturbatione corporis, significat motum humorũ. Si autem animi & imaginum siccitatem capitis, & si incidat, quasi in somnum, sed non corripitur ab eo, significat humores acres. Et ad hoc sequuntur lassitudines ad siccitaté capitis dolor. & Ephemera ut quarto de uictu in Acutis, augeturque uigilia. Ad commotionem autem hu- Com. 115.

morum dolores, atq; inflammationes, sed & febres, ut primo de Febrium Differentijs habetur. Eadem dico de inquiete. Si autem sudor multus profluat, non iam calido corpore: considerandum an calidus, an frigidus, an in uniuerso corpore, an in parte, & qua, & plerunq; fit cum imbecillitate uiriũ. Solet autem hæc sequi, ut in secundo de uictu in Acutis. Fit etiam ob id sudor, ut dixi, attenuato ob laborem sanguine, & moto ad partes externas, apertisq; cutis osculis, unde obnoxij reddũtur resolutioni, & morbis repentinis. Aliqui tamen hac uia expurgantur. Quod si defectio uirium laborẽ sequatur cum sudore, minus periculosum est ob manifestam causam, absq; uerò ob spirituum resolutionem, aut obstructionem iuxta cor, aut in aliquibus uenis, aut arterijs, aut pulmone. Præsertim autem talia contingũt ob collectos humores, iuxta os uentriculi: unde difficultates spirandi, palpitationes cordis, deiectiones & uomitus biliosi, anxietates, & nauseæ, & similia uenenis, & quandoq; mors. Quandoq; retentis, nec distributis humoribus, præsertim si uigilia adsit deliriũ, & comitialis morbus, atque hęc omnia ex labore, maximè in insuetis,

Cap. 2.

Tex. & com. 47.

tis, mollib. & biliosis. Vt nil ex magna lassitudine non sperare possis: præsertim si cum ira, aut tristitia animi fuerit, atq; uigilia, à cibo, aut copia cibi, & uini subsequente, nec quicquam melius est in huiusmodi: quam si decubitus sequaẽ ad articulos, & inflammetur tibia, aut aliqua pars ei consimilis, quandoquidẽ sectio uenæ parũ tuta sit: securius medicamentũ ante febrem. Balneũ quoq; utile est, quies, altus somnus, frictiões, quæ corpus alleuient. Periculosissimum contra cũ laborantes spiritus difficultate præmuntur, & altius suspirant. Periculum enim est inflammationis circa cor, uel etiam in ipso corde, aut uenarum tumentium in illis locis: oportet autem maximè considerare modũ laboris. Nam qui grauis est, maximè facit ad debilitandas uires, qui uelox ad corpus inflammandum, quòd diuturnius ad atræ bilis generationem, dicebat Galenus quarto de Tuenda sanitate. Cap. 4. circa mediũ.

LECT. XLVII. SVPER TEXTV XLIIX. ET XLIX.

Dulce non dulce: dulce ad potentiam sicuti aqua, dulce ad gustũ, ut mel.

Com. QVoniam docuit detriméta ex alimento,& extendit ea usque ad detrimenta morbis proxima, & signa eorum, hic incipit tractare specialiter, de qualitate alimentorũ,& simpliciter,& per se, & comparatione ad naturas,& modum administrandi, uelut de dulci. Inquit primum, quod alimenta quædam sunt dulcia, quędã non. Inde subdiuidit dulce in id, qđ est eiusmodi uerè:& est, de quo gustus dijudicat, quod tale sit: & dat exemplũ de melle: ita dicere possumus de lacte: & de saccharo, qđ ea ætate saltẽ apud nos ignotum erat. nam de Indis nó dixerim. Et expositio F. in hoc non est ad mentẽ Hippocratis, ut per non dulce, dulce potestate intelligat. Nam esset superfluum, quia in tanta breuitate quælibet uerba suum propriũ sensum habere debent:cóstat enim, ꝙ id, ꝙ solum potentia eiusmodi est, non tale est. Deinde ubi relinqueret tot alia amara, salsa, acida, pinguia cum de dulci, & insipido solùm mentionẽ sic exponendo faceret. Ideò cùm clara sit litera, potiùs exponamus eam iuxta sensum reliquorum uerborum docendo, quomodo aqua dulcis sit potestate. Quærendo primum cur aqua omniũ facil-

facillimè, & maximè edulcescat: imò nec ab alijs saporibus adeò inficitur? Secũdum de tribus dulcibus principalibus, & eorum differentijs, tum etiam reliquis dulcibus omnibus. Etenim uult, quod nos nutriamur solùm dulcibus, id est, suauibus, sub quibus comprehenduntur dulcia ipsa pinguia & insipida.

Circa primum consistit demonstratio in duabus propositionibus: insipida facillimè, & maximè dulcescunt, quã propositionẽ declarabat Philosophus in tertio de Anima, oportet recipiens esse denudatum à natura recepti, id est, à toto genere recepti: & ideò si aliquid debet recipere sapores, oportet ut sit prorsus insipidum: & si debet recipere odores, ut sit prorsus inodoratum: & ideò pigmentarij seu unguentarij utuntur oleo balani, quoniam habet duas conditiones optimas. Prima quod est expers omninò odoris. Secunda quia minimè rancescit: & ideò per primam conditionem integerrimè recipit odores, & facillimè: & quemuis, quantumuis exiguum: & per secundam retinet illos quandiu. Et ideò uocatur glans unguentaria, non quia redoleat, sed quoniam aptissima est suscipiendis odoribus, Tex. 1.

bus, atque ſeruandis. Hanc ergo propoſitioné probat Philoſophus hoc modo: quia dicit: Si enim non ſit nudum à natura recepti, ſed ſit ibi, aliquid intùs impediet, & obſtruet, quod recipitur, & quod recipi debet. Sed diceтis contra, quia candidum, ut paries maximè recipit colores, & tamé candor eſt color, quia nigrum eſt priuatio eius, & nigrum non recipit colorem ullum, & ideò domini Philoſophi cogitét ſuper iſta propoſitione. Et forſan dicendum eſſet, quòd hoc non eſt ratione priuationis, ſed eſt ratione ſubiecti: quia nigrum eſt, quod nullo modo recipit lucem: cádidum quod maximè recipit lucem, ex quo oritur duplex ratio ſolutionis. Prima quoniam nigrum non recipit colorem, quia non recipit lucem, quę eſt facilior receptu, & neceſſaria ad illuminandos colores, quia omne coloratum oportet, ut ſit lucidum: lux enim deducit colorem ex potentia ad actum: album ergo cùm ſit maximè lucidum, facillimè recipit omnem colorem, non quia recipiat, ſed quia facillimè oſtendit, & deducit ad actum ob lucis magnitudinem. Secunda ratio eſt, quoniam nigrum eſt opacum, & denſum: cuius indicium eſt,

quo-

quoniam lucem non recipit: album autem est rarum, sed rarum facile recipit, densum difficillimè, ergo album facillimè recipiet colorem, & nigrum difficillimè. Et ideò manendo in principijs, respondendum esset, quod neque album, neq; nigrum uerè sunt colores, sed album est copia lucis: & ideò sol uidetur esse albus (quamuis non sit coloratus) propter multitudinem lucis. Et idem dico de luna plena luminibus, quæ in nocte uidetur candidissima, & tamen non est colorata, ut dixi. Nullum enim immortale est coloratum: est enim color passio mistorum, & immortalia sunt simplicia. Secũda ꝓpositio est, aqua est maximè insipida, quia est simplicissima. Cùm enim sapor fiat ex mistione, propter unũquodq; tale est (aliter tamen interpraetata propositione) & illud magis est. Cùm ergo sapores fiant propter mistionem maximè mista, & ut ita dicã elaborata, maximè erũt prædita saporibus: & ideò etiã simplicia, & minimè mista, minimè sapore prædita: sed aqua (ut dixi) est simplicissima, ergo maxima insipida & inodora. His duabus propositionibus constitutis sequit̃ tertia planè. Ergo aqua est maximè insipida, & inodora, & ideò maximè su-

1. Post. Tex. 5.

suscipiet saporem dulcẽ. Sed aliquis posset obijcere, ergo & acrẽ? qđ est falsum. Nam impositum piper uino magis pungit, quàm in aqua: dico, quod illa propositio Philosophi intelligẽda est generaliter de omnibus, uel saporibus, uel odoribus, & non de uno tantum, & ita dico de alijs. Nam Geometra facilius intelligit Geometriã, quàm qui nihil nouit. Et succus absynthij magis recipit amarorem, quam aqua: quia habet principium ipsius amaritudinis: & eodem modo de alijs. Sed forsan dubitabit aliquis, quia Geometra etiam facilius discit aliã artem, quam qui nihil didicerunt. Ergo non oportet recipiens esse denudatum prorsus à genere recepti? Respondeo quòd illud est per accidens trib. ex causis. Prima propter consuetudinem exercitationis: nam exercitatio auget robur facultatis, ut in libro de
Cap. 4. consuetudinibus. Secundo quoniã ex tali exercitatione discitur Dialectica, utens, ut utar uerbo Scoti, quę postmodum est, quasi instrumentum, ad reliqua discenda. Tertia est, quoniam quæ discuntur sunt partes discendorum: uelut Geometria subministrat Astrologiæ demonstrationes: Arithmeticæ similitudinẽ: uerbi gratia. Euclides demonstrat

ſtrat in quinto libro, qđ ſi fuerint dūæ quátitates, quarū una ſit pars alterius, detrahaturq́; ab ambabus, ipſa pars erit reliquū reliqui, ſicut totum totius eadem pars. Hęc eadem propoſitio aſſumit in ſeptimo libro de numeris. Quis ergo dubitat, quin intellecta priore Geometrica, & de quantitatibus cótinuis, non faciliùs intelligatur Arithmetica? Sed eodem modo muſicæ rationem ſonorum oſtendit, ex menſura chordarū. Sed reuertendo ad propoſitum, Philoſophus in libro de ſenſu, & ſenſili, docet quomodo ſapores fiant in aqua, dicés quod ſiccitas, quę in aqua abluitur ſapores procreat: aqua aūt pronior ad dulcem ſaporē, quàm ad alios: quoniam cum alij plerunq; proueniant ab immodica ſiccitate, & ſapor pinguis ſit omnium humidiſsimus, dulcis omniū, minimè ſiccus, ſequitur ut ſapores dulcis, & pinguis maximè diffundantur in aqua: alij non ita facilè, nec bene, quia retūdunt, pręcipuè acris, tenuis, & aſtringés. Nūc uidendū eſt, cur aliquid ſit dulce actu, ut mel, aliud dulcius calore fiat, nam lac ut inquit Gal. quarto De ſimplicibus medicamentis coctione dulceſcit. Videretur autem & in cæteris cū craſſeſcunt, ut dulciora efficerentur. Sed nō Col. 10. Cap. 11.

ob id lac dulcescit, quòd crassescat, sed quòniam pars aquea euanescit. Ergo ut aliàs dixi dulcis sapor semper est in substantia tenui, ut pinguis in crassa. Et ita salsus in humida, amarus in sicca. Cùm ergo lac sit substantia crassius mellė, & saccharo, ipsum ob id est minus dulce. Fructus etiam cùm sint crassioris substantiæ lacte, & magis aquosi sunt minùs dulces. Et ideò cum pendent in arbore, magis dulcescunt: tum quia partes magis attenuantur, tùm quia humidum, aquosum resoluitur. Saccharum autem est succus arundinis Indicæ. Et nunc tamen ex insula Medera prope Africam, nec nō in Sicilia etiam nascitur. Similior est planta lobæ, quam uocamus milicam, quem arundini. Nam arundinis truncus durus est, leuis, & inanis, sacchari mollis, plenus, atq; grauis. Meminit eius Dioscorides libro secun-
Cap. 74. do, dicens, est species mellis densati in India, & felici Arabia, saccharum nominant, quod inuenitur in arundinibus cōcretum, uelut sal: dentibus fragile corpori, & uētriculo cum aqua utile, tum etiam renibus, ac uesicæ. Plinius quoq; libro xij. saccharum Arabia fert, sed laudatius in India. Est autē
Cap. 8. mel in arundinibus collectū gūmi, modo can-

candidum, dentibus fragile, amplissimum nucis auellanæ magnitudine, ad medicinæ tantum usum, ut facilè intelligamus fuisse cognitum antiquis, sed non cultu. Galenus in septimo de simplicibus Medicamentis, inquit, sed & sacchar (ut uocát) quod ex India atq; felici Arabia aduehitur, in calamis (ut aiunt) cócrescit, & ipsum mellis est species, minus certè nostrate dulce, sed assimiles ei uires obtinens, quod ad siccandum, & detergendum, & digerendũ attinet. Porrò quatenus nec stomacho inimicũ est ceu nostras, nec sitim facit, eatenus ab illo substantia differt. Meminit & octauo Methodi eius collocans inter mulsam, & oxymel, sicut & apomel, adeò ut illi simile esse uelit. Est autem Apomel, ut docet quarto de Tuenda sanitate, quod fit ex fauis melle expresso, ac in aqua tamdiu cocto, donec spumescere desierit. Vnde differt in trib. à mulsa, quòd plus satis aquæ mellis minus recipiat, unde etiam frigidius illa est. Dicitq; licere tota æstate ad refrigerandũ corpus eo uti: maximè si acescat, quod ei facilè contingit non mulsæ, & est secundum discrimen, tertium quod non est repurgatum à cera, & reliquis sordibus adeò bene. Meminit etiam

Cap. de Melle. *Cap. 4.* *Cap. 6.*

Cap.ult. tiam facchari in libro de renum Affectibus: tanquam medicamenti frangentis, & educentis lapidem. Ex quibus habetur intellectus uerborum Plinij: Ad medicinæ tantum usum: scilicet ad eiusmodi, quia non erat adeò dulce, ut mel. Nostrum autem cum arte repurgetur dulcius est melle: nam differt faccharum à facchara regione primum, quòd enim ex India orientali aduehitur optimum est, proximum ex occidentali, tertio loco ex Medera insula, quæ est orientalior Fortunatis solũ partibus quinque, ab Æquinoctij autem circulo partibus fermè xxxiij. distat, & est in diuisione Africæ. Sunt qui Maderam per a proferunt, & Maderas quòd non una sit. Quarto loco est Europæum ex Creta, Rhodo, Sicilia, quinto ex Insula B. Thomæ, q̃ est satis Occidẽtalis, licet sub Æquinoctij circulo, hoc enim nõ durescit, & liquescit, & est flauum: sunt & aliæ differentiæ ex partibus eius, de quibus mox dicemus. Non latuit Lucanũ si non latuit Plinium nota enim fuêre Neronis temporibus.

Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine succos.

TEX-

TEXTVS XLIX.

Signa utrorũq; ulcera oculi, & gustus, & in his magis, & minus.

IN expositione huius textus nutat F. in rei ueritate, difficillimus est, nisi percepta mente Hippocratis. Nam uidebatur ad differentiá dulcis actu, & potestate sufficere gustus: deinde etiam si uellet addere ulcus, nó opus erat oculi exemplo. Hæc torserunt illum, cum tamen clarissima sit sententia. Inquit enim Hippocrates, est dulce actu, qđ cognoscitur à gustu: gustus autem non potest iudicare aquam esse potestate dulcem, sed solùm hoc quòd non sit actu dulcis: ut ergo cognoscamus, quod aliquid tale sit potestate, id est, prorsus insipidum. dicit experiare in ulcere oculi. Ná ulcera ab actu dulcibus morsum sentiunt. Vnde Galenus sexto de compositione medicamentorum secundùm locos: dulcia enim detergunt. Sic & uinum dulce, quod est in quarto ordine mordet, & quia austerum, & quia dulce, & saccharum, & lac, minus tamen lac, quia est insipidum. Sed oculus etiam est pars maxi- Com. Cap. 2.

mè ſenſilis: ſi non alio oſtendatur experimentum, id docet, quòd uel feſtuca maximam excitat moleſtiam, ſed hoc dixit in ſecundo de Medicamentis ſecundùm locos, Cap. 1. & clarius in quarto cùm refert quoſdã maluiſſe mori, quã perpeti dolorem oculi per ſec. 7. in fine. unam diem. Et aſtipulantur, ei quod refert Plutarchus in uita Artaxerxis de illis damnatis, quos cibum ſumere cogebant. At di- Cap. 1. 5. Aph. 20. ces: Frigidum ulceribus mordax, igitur & aqua dolorẽ inferet. Dico quòd uides principia noſtra eſſe uerißima: quia aqua tepida lenit dolores eorum, etiam in ulceribus: actu frigida infert. Et hoc, quia (ut aliàs ſæpe dixi) aqua frigida poteſtate non eſt. Sententia ergo eſt, quibus ſuccus aliquis tepidus ulceri oculi minimè dolorem infert, id poteſtate dulce eſt, quia omnes ſapores mordent, maximè acris, acidus, & ſalſus: poſt aſtringens & amarus omnium minimè dulcis, & pinguis: dulce poteſtate, ſeu inſipidum ſi tepidum admoueatur haud dolorem excitat.

LECT. XLIIX. SVPER TEXTV L. ET LI.

Dulce ad uiſum, & in coloribus,

&

&c in aliis mistionibus, dulce magis & minus.

POstquàm declarauit duo genera dulcis potestate, quod cognoscitur tactu, quia in hoc est excellentior gustu. Nam gustus non adeò percipit aquam puram, cùm sapor obscurus ualdè fuerit ut tactus. Et ideò cũ laudemus aquam puram, docuit nos reconditam doctrinam eius cognoscendæ per tactum magis, quam per gustum & ratio est, quoniam sunt in duobus generibus, hi sensuum: sensus enim gustus est in genere dignoscendi, & ideò non est adeò exquisitus, tum quia nó est hoc adeò necessarium, tum quia multis modis potest impediri. Cum enim eius medium sit saliua secundo de Anima & saliua à cerebro, à uentriculo, à pulmone, à naribus, à cibis & potibus posit uitiari, tum etiam proprijs uitijs oris, ideo sensus ille tactus facilè etiam falli potest, & persæpè aberrat, & raró in minimis collimat, & percipit: at sensus, tactus, qui pertinet ad dolorem, in huiusmodi casu afficitur ab omni minima differentia, & ideò docuit per proprium instrumentum ac modum: & Com.

est ac si diceret cũ aqua, uel alius succus, nõ mouet dolorẽ, tũc est dulce potestate. Nam de dulci actu gustus nos reddit certos. Subiungit modo de dulci ad uisũ: & potest habere duas interpretationes. Prima est: quod sit dulce ad uisum, id est, quod cognoscamus etiam dulcia colore, aut ob alias permistiones, uelut aquæ cum melle: & quod possumus cõiectari saporem ex accidentibus. Aliter & est magis ad rem, quod unũquodque magis tale est cùm maximè retinuerit accidentia illius propria. Et est ac si dicãt dulcissimum est mel, quod etiam debet esse maximè acre libro de cibis boni, &
Cap.12. mali succi, hoc ex octo coniecturis intelligemus: Quod flauum tenax & odoratum,
Cap.6. quarto De tuenda sanitate, non tamen admodum tenax, nec redoleat thymum, & quod est perspicuũ: septimo Methodi. Col-
Cap.6. lectum tamen ubi abundant herbæ odora-
Pag.2. tæ ut thymus, melisso, phyllum, seu apia-
Cap.39. strum, nardus, iuncus, odoratus, rosmarinus, tertio de Alimentis. Et quòd sit substantia inter crassum & tenue mediocre,
Cap.2. primo de Antidotis. Optimum autem dicit Hymetium post Thasium, inde Atticũ ibi-
Cap.4. dem. Vbi etiam dicit habuisse mel acre, &

ama-

amarissimum, quanquam optimum, sed sola uetustate tale euasisse. Quod nam autem sit Hymetium, docuit in libro de Theriaca ad Pisonem, dicens, mel Hymetiũ est, quod nascitur in colle Atticæ, quod etiam suo tẽpore rarum erat. Nostra autem ætate optimum mel ex Hispanijs aduehitur: sed magno pręcio, quincuplo scilicet maiore, communi. Post orientale, quod ex Xantho insula, & Illyrico. Hispanum dẽsum, suauissimũ atq; dulcissimum, ac tenax. Astringit eo dũ ut uentriculo, & hærniæ non parum utile sit. Et lac qđ est candidissimũ, & in mistione, utpote aquæ & mellis, aut ciceone, cum fuerit flauum, ualde tunc etiam existimabimus, quòd sit etiam ualde dulce, & si parũ parum: & ubi aliquid est dulce, ut lac, quanto fuerit candidius, tãtò erit dulcius. Et ita dignoscimus Marzapanos bonos, qa sunt candidi intus ualde, & fragiles, & spendidi in superficie, uelut uitro contecti. Nigri autẽ, & tenaces, sunt praui, & ex saccharo impuro facti, tum etiam pauco. Nam amygdalarum substantia tenacior est. Saccharum enim præter illas quinque differentias locorum, alias quinque recipit differentias. Nam quoddam est ut flos eius, & sine alu- Cap. 14.

mine concretum,& hoc eſt optimum & ſaluberrimum,tam uētriculo, quam renibus, & ueſicæ.Aliud eſt candidiſsimū,& ipſum, & ſplendidius priore præparatum cum alumine, quod eſt inimiciſsimum uentriculo, & membris urinæ generans lapidem. Tertium eſt,quod extracto primo, denuo coctis arundinibus extrahitur exprimēdo uehementer:& eſt tanquam ſaccharum,ſordidum minus,dulce minus,cādidum, conforme ei, qđ in textu generaliter innuit. Quartum fit cùm magnæ parti huius aliquid ex arundinibus nouis admiſcetur,ſicut in lora noſtra,& in his,qui faciunt craſpiam appellatam,ex uino ueteri additis recentib. uuis: & poteſt appellari refectum ſuauius tertio ſed longè utilius ſecūdo. Quintū eſt, quod fit ex recrementis arundinum: & eſt ſaccharum rubrum, quod uendunt pro ſaccharo S.Thomæ,ſed eſt centuplo deterius.In ſaccharo autem S.Thomæ eſt pars candida permiſta,& alia etiam per ſe,& eſt mūdius, & ſuauius. Et eſt mirum, quod cū antiquis copia mellis ſatisfecerit, cum ſaccharo carerent, nunc cum ſaccharum undique aduehatur, & longè maiore quantitate,quam mel,nec mel defecerit, quoniā cera & mel-

li-

lis precium parum creuit, non possunt tamen supplere duo nũc, ut olim mel solum. Cuius causa est triplex: prima luxus immoderatus nostri temporis, & incredibilis. Secunda lex Maumethi quę cogit ad aquę potum, quæ nunc proculdubio occupat maximam partem orbis. Igitur saccharum, seu sacchar (utroque enim modo scribi potest) & est duarum declinationum saccharũ secundæ, sacchar tertię. Sed & saccaron à Plinio ut sit tertiæ declinationis uicem subijt uini: & arundo uitis. At quàm succosior est fructus uitis, medulla illa candida, quę non absimilis est multum sambuci medullæ: & planta uitis una mille arundinibus ob ramos æqualis est. Nimirùm igitur si hęc permutatio penurię potius, quam abundantię occasionem dedit. Tertia est multitudo hominũ, maxima cum iam totus orbis, & zona torrida, & poli, & montes aridi, & desertæ insulæ inhabitentur. Solùm in insulis (non scopulorum ariditas, non fructus maris, nõ solitudo paruitas deterret homines) miseros & agrestes à cultu earum timentibus iniurias, & sæuitiam Pyratarum, multo magis quàm cæli, uel aquarum, aut terræ, uel aëris. Piscibus enim uescuntur, com

mutant eos cum tritico, uino, melle, lignis. Naues & una merx omnia exhibet uigilantibus, solertibus, ac duris hominib. Accedit huic causæ argenti, & auri abundantia ob Indias detectas, & auri fodinas, argentiq́; immensam copiam, adeò ut nunc iam nulli aurei in commercium ueniant, præter Philippeos Hispanos. Hęc igitur est causa prę-
Cap.23. cij immensi sacchari. Sed dices color de natura nō indicat, quarto de simplicib. medicamentis? Respondeo bifariam. Nam sæpe solemus respondere multis modis, quoniā nulli responsioni confidimus. Idq́; ambitiosi & uani hominis est, uel quia causæ omnes satisfaciunt, uelut in pręsenti proposito, ne longius uagari cogar. Primùm color non certam, licet afferat rationem temperaturæ, & uirium aliquid tamen facit, licet minus quam odor. Sapor enim est in primo ordine. Qui enim fructus maturi sunt dulces, ubi maturauerint dulciores euadūt. Quicunque igitur minùs uirides, ac quasi rugosi, nam & per colorem, & rugas, & formam, & accidentia externa, ut uno uerbo dicam compræhendit. Exemplum igitur in moris, quæ nigerrima sunt, & nigerrimum habent succum dulcissima sunt, &
persi-

persica, quę candidissima, & rubicundiora, & cerasa quæ maximè rubicunda, non alba, aut uiridia, dulciora, & chrysomella, quę crocum referunt, & uuæ nigræ nigerrimæ, & citreæ colore saturo, & quæcunque colore aliquo gaudent, ubi minimè dilutus sit: omnia eò dulciora euadunt. Hæcq; ratio coniecturalis est, & tamen ualde utilis. Vnde pessimi fructus sunt, qui attrectati tunica sordida, & ulcerosa, molles colorē suum perfectum, & saturum non habent. Præter id enim, quod immaturi sint, sunt etiā marcidi, quanquam ad incolumitatem ut fructus maturus eo melior est, quò recentior & ex ramis nuper decerptus. Alia uerò ratio demonstratiua est. Nam procedit ex supposito, si sit dulce album aut flauum, & plus fuerit de flauo, aut albo erit etiam dulcius. Et ita cognoscimus marzapanū, an habeat multum sacchari ex colore, si sit candidior, splendidior, fragilior, & in crustas magis concreuerit. Et medicamenta fricando super palmam si sint crocea, quando debent habere crocum: nam tum sunt perfecta: aut non: si desit.

TEXTVS LI.

Raritas corporis ad tranſpirationem,quibus plus aufertur,ſalubrius,denſitas corporis ad tranſpirationem, quibus minùs aufertur, inſalubrius.

Com. Cap.10. HIc textus adducitur à Galeno in primo de Tuẽda ſanitate,& ſententia eius clara eſt, prima fronte.Raritas corporis facit ad tranſpirationem, & ideò quibus plus aufertur ſalubrius,quoniam ſcilicet fumi illi,qui cõcluſi accendere poſſunt, corpus exhalãt, & ex his accenduntur primùm ephemerę, in-

Cap.2. de putridæ, ut declarabat Galenus octauo Methodi medendi, per contrarium denſitas, retinet excrementa,ne difflentur, quæ cùm ſint calida, accendunt febres. Eſt autem denſitas multiplex, alia quidem naturalis, quæ minus noxia eſt cum corpus minus aſſuetum ſit excrementa illa progignere, & ideò tales ſunt robuſtiores, etiam tum ob ſoliditatem membrorum,tum quia minùs læduntur à cauſis noxijs externis, uelut

uelut frigore uaporibus sole uentis. Verùm tota uita tamen magis sunt obnoxij morbis dicebat Galenus in libro de optima nostri corporis constitutione. Corpora duriora, & densiora à causis externis, sunt tutiora: ab internis autem laxa & mollia, & adducit hunc textum præsentem, & interpretatur ipsum: Dicit, quia ibi loquitur de corporibus non simpliciter, sed ad alimenta comparatis, quorum excrementa lędunt magis corpora densa, & dura, quam mollia, & laxa. Quæ uerò aduentitia est densitas, aut raritas magis lædit, & minùs iuuat: lædit quidem raritas resoluendo corpus, adeò ut interficiat, sicut habetur à Galeno duodecimo Artis curandi. Densitas uerò parit febres, ut dixi. Ipsa autem densitas comparatur trifariam aut medicamento emplastico, obturãte meatus ipsos: unde etiam oleum in hoc nocet, & quę connumerantur à Galeno quarto de Simplicibus medicamentis. Amylum, Chondrus, terra Cretensis, & Cimolia, & terra Fullonum, & etiam Samius Aster, cerussa, pópholix, calx, & cadmia, sed hæc ultima lota. Similiter & à frigiditatę, & ideo à uentis frigidis, & à calore: unde etiam à sole. Illud quoq;

Cap.4. Cap.6. Cap.5.

quoq; animaduertendum, quod ut habetur in eodem octauo Methodi: Qui laborant febribus, etiam ephemeris, ex eiusmodi stipatione cutis, maximè indigēt inter reliquas causas sectione prompta uenæ, aliter transit in synochum, & si diutiùs protrahatur, e-
Cap. 2. tiam in synocham. Sic & de ratione excrementorum illud cōsiderare decet, quod dicebat Galenus decimo Art. cur. de illo iuuene macilento, biliofo, qui se exercuit immodicè, & iratus est, & paulò pòst incidit in febrem, quoniam talia excrementa duplicia sunt. Sicut etiam dicebat Aristoteles de euaporatione terræ. Alia sicca, alia humida, (sed non necessariò calida, quia terra nō est calida ꝑ se) quarū una est causa pluuiæ, alia uētorum. Et eodem modo in hominibus fumosa illa euaporatio, alia calida, & sicca, quæ est apta ad progignendam hecticam, nisi ephemera illa probè curetur, alia calida, & humida, quæ generat febrem putridam, & hoc est consideratione dignū.

LECT. XLIX. SVPER TEXTV LII.

Qui probè perspirant, imbecilliores,

liores, & saniores, & facilè cōualescunt: qui malè perspirant, antequā ægrotent, robustiores, ægrotantes autem difficulter conualescunt: hęc autem, & toti, & parti.

Declarat differentiam inter imbecillia corpora, & ægrotatiua, ut ita dicam seu morbosa, & similiter inter robusta, & sana, & proponit tres cōclusiones in singulis, licet secunda de densis corporib. sit paulò magis obscurè dicta, more antiquo, & præcipuè Hippocratis, & dicit, corpora quę probè pspirant, sunt imbecilliora, & tamen sunt incolumiora, & si ægrotent facilius sanantur, corpora autem densa sunt robustiora, & facilius ægrotant, & postquam ęgrotauerint, difficilius sanantur. Palam est autem, quod si corpora rara sunt salubriora cùm nō possint referri ad moderata, uel etiam si referātur, quod sunt salubriora densis, ergo densa morbosiora. Densum ità diffinitur à Philosopho in Prædicamentis, cuius partes sunt propinquæ inter se. Rarum cuius distantes. Idem dicebat octauo Physicorum. Densum Com. Capit. de qualitate. Tex. 55.

ſum & rarum uidentur principia omnium aliorum, & maximè eorum, quæ inuicem permutantur. Dicit enim denſitas eſt cauſa grauis, & leuis, & mollis, & duri, & calidi, & frigidi, & congregationis, ac ſeparationis. Quæ enim denſa ſunt, grauia ſunt, & dura, & congregata, & raritas eſt cauſa oppoſitorum. Et ex hoc textu habetur, quare denſa ſint robuſtiora. Sunt enim magis congregata, & dura, & grauia: Quamuis Auerroes dicat, quod hæc non eſt ſententia Philoſophi, quia uult principium eſſe à quatuor qualitatibus. Verum quod apparet ex experimento, & quod eſt magis receptum apud medicos eſt, quòd denſa
4 difficillimè patiuntur, & rara facillimè. Et eſt conſiderandum etiam quod Philoſophus decima Problematũ ait, corpora puerorum eſſe denſiora, & ſimiliter mulierum, & certè ipſa ſunt inſalubriora, ſed minimè
Cap. 5. ſunt robuſtiora, & ne quis credat hanc ſententiam eſſe ſolius Philoſophi: eſt etiam Galeni in ſecundo de temperamentis. Et propterea dicendum eſt, quod corpora dicuntur bifariam denſa, quod & aliàs dixi, uel quia ſine meatibus, & his opponuntur rara ſecundùm cutim, & talia corpora ſunt inſa-

insalubriora, & etiam imbecilliora: uel densum intelligitur, qđ est contestũ ex tenuiori substantia, & magis cópacta: ut aurum in cóparatione ad plumbum, & eiusmodi densitas facit ad robur, & sanitaté etiã, & ideò Hippocrates intelligit de densitate secũdi modi generali. Et circa hoc haud decet prçterire duo, quorũ meminit Philosophus in quinto de generatione Animalium. Primũ est, quod cutes dicit in senescente ætate fiunt crassiores, & duriores, quia exsiccantur, & ideò fiunt magis terreæ: nõ declarat tamen causam, quomodo fiant crassiores. *Cap. 5.*
De raritate autem manet dubitatio, quia in quantum refrigerantur senes, densior fit cutis: quantum euanescit humor fiunt rariores, & propterea uoluit declarare, an iuuenes sint rarioris cutis, an senes. Aliud quod dicit pertinet ad ea uerba. Hæc autem & toti, & parti. Scilicet quod capitis cutis est crassissima, & humidissima, & reddens rationem, quia rarissima, imò ob id deberet esse densissima, quia humido repletur. Ideò animaduertite, quomodo Antiqui breuitate plura comprændebant, & causam etiã reddebant simul. Est ergo sensus, qa rara est, id est laxa, ideò multò repletur humido, &.

&ob id dicit capilli hominum crassissimi sunt,quia cutis crassissima est, & humidissima. Difficile autem esset ariolari, quorum comparatione intelligat capillos esse crassissimos,cùm cõstet pilos animalium multorum esse crassiores capillis humanis, sed non sunt ferendæ difficultates præter propositum. Deuenio ad rem. Hippocrates intendit,quod qui probè perspirāt, id est, qui raram habent cutim hi sunt imbecilliores. Ostendo quia fit maior resolutio quotidie, quàm in alijs. Ergo fiunt imbecilliores data paritate in reliquis. Cùm enim exhalet calor, licet malus semper etiam aliquid de
Com.27. bono, secum exit sexta Aphorismorum, igitur fiunt imbecilliores perspiratio etiã multa fit magis ex tenuibus humoribus, sed qui habent tenuiores humores, sunt etiam delicatiores, & imbecilliorum uirium: Ergo manifestum est quod dicitur ab Hippocrate. Secunda conclusio similiter est perspicua, quoniam qui multum perspirant, his
Cap.1. corpus refrigeratur ab aliena caliditate. Ergo sunt tutiores à putredine quarto Metheororum, & etiã, quia euacuatur humor noxius, & corpora redduntur ficciora, & ideo minus obnoxia morbis. Tertia cõclusio

ſio ſimiliter patet ex eiſdem. Primum quia pleræque febres acutæ terminantur per ſudorem,& qui habent raram cutim, tum ob ſubtilitatem, tum conſuetudinem; in his natura tranſmittit materias illùc:ergo faciliùs ſanantur. Tales etiam non adeò lædun tur ex aduentu noctis, & frigoris ob raritatem cutis, & ideò non eis contingit adeò augeri febres, & periclitari. Adeſt & tertiũ commodum,quia frictiones plus iuuant eiuſmodi,laborantes,ideò maiorem ſentiũt utilitatem,quam reliqui. Adducitur tamen authoritas Hippocratis in oppoſitum à Fra cantiano ex ſexto Epidemiorum. [Cutis raritas uentris,denſitas cutis colligatio carnium incrementum,uentris torpor,omniũ cõfuſio.] Et ibi Galenus adducit tertio hũc locum præſentem,& duas expoſitiones ad ducit,quarum una eſt ſimplex,ut omnia ſeparatim intelligantur, & eam reprobat propter interpoſitionem illorum, uentris denſitas cutis colligatio, ac ſi ſenſus eſſet, oportet conſiderare cutis raritatem, aut colligationem, & uentris denſitatem, & carneum incrementũ,ſed recipiamus eam, quæ uериſimilior eſt, & eſt quod cutis raritas ſolet afferre uentris denſitatem, quo-

Par. 3. Tex. 1.

niam difflata humidiore parte, uenter restringitur & ficcatur. Vt contra constrictio cutis, seu densitas est causa incrementi carniũ, tum qa minus euacuatur, tũ quia calor redditur robustior: sicut dicit Hippocrates in textu. Et Fracãtianus exponit, quamuis Galenus conuertat ordinem, & causam in commentario illo. Dicit enim, quod accidit cutis densitas, propter incrementum carnium, & non incrementum carnium, ꝓpter cutis densitatem: Et similiter torpor uentris, scilicet, imbecillitas eius in concoquendo est causa confusionis, id est, omniũ malorum. Dicit ergo F. quod textus præsens hic, quem exponimus, intelligitur solum de comparatione corporis ad alimentum, quia sermo est de Alimento: in Epidemijs autem simpliciter, quia corpus densius est, etiã carnosiꝰ, & ideò simpliciter dẽsius est robustius. Sed hoc fatetur iam hic Hippocrates in textu, indiget excusatione. Similiter respondet idem alię obiectioni, quia corpus temperatum est salubrius, eò quòd habet raritatem cutis. Dicit quod est uerum comparatis omnibus causis, tam internis, quam externis: nam corpus temperatum sic est salubrius, comparatione ta-

men ad alimenta, corpus raræ cutis est salubrius. Sed possumus aliter respondere, non uiolando propositionem illam, corpus temperatum habet omnes operationes meliores, quàm intemperatum: neque contrahendo ad id, ut simul omnes operationes intelligantur, & omnes causæ contrariæ, & hoc consideratis duabus propositionibus, quarum una hic est ad propositũ, quoniam comparat corpus rarius, non ad corpus moderatum, sed ad iusto densius. Præterea in secunda propositione quæ est extra textum est, quod non intelligitur hic, nisi de compositione cutis, & non de temperamento: licet enim corpus raræ cutis sit salubrius, etiã moderato in raritate, & densitate ratione raritatis, non est tamen salubrius ratione temperamenti, quia ubi illa raritas proueniat à nimia caliditate, & siccitate naturali, uel etiam à temperie calida, & humida tales faciliùs ægrotabunt, habentibus moderatam temperiem, & densitatem, nõ propter densitatem, sed propter temperiem ipsam. Audacissimus quidam interpres simul, & imperitissimus ausus est mutare textum Hippocratis cum nullus sanus uir unquam ausus sit hoc facere: pote-

rat illum Galenus monuisse, qui toties & Dioscoridem, Hippocratis expositorem, & Zeutidem, & alios repræhendit, quòd ausi sint mutare Hippocratis literam, utque iudicio ualuit, quantum quisque alius (nisi quòd glorię nimis fuerit appetens) ita & in hoc rectè, & pasim in exponendo Hippocratem literam nunquam mutat, sed quomodo forsan suo iudicio melius legi possit, docet. Hoc sanè prudentis uiri est, & acuti, & moderati mutare autem literam amentis, rudis, & de se uana opinione plurimum præsumentis. Sed ad rem redeo. Illud restat difficile, quia si cutis raritas facit uentris densitatem: Ergo corpora erunt morbosa. Dicebat enim Hippocrates in libro
Sec 3. de Aëre, Aquis, & locis, quòd alui astrictio
Tex. 5 est causa multorum morborum acutorum, & generationis lapidis in uesica, & istud pendet ex alimentorum concoctione, non ergo uidetur dissolui contradictio. Et ideò magis ad rem, quia medicum non decet esse sophistam, neq; euadere rationibus, quæ utilitatem medendo non afferant. Dico ergo, quod raritas cutis si immodica sit, densam aluum non efficit, & tales sunt sanissimi, & satis etiam moderati habitus: si autẽ nimis

nimis excedat, ut in quibuſdam, qui perpetuò ſudant, in his fit denſitas uentris, & fiũt macilenti, & morboſi, & maximè ſi exercea ntur, & præcipuè in adoleſcentia & iuuentute: nam perueniunt ad hecticam, ſicut cõtigit de illo Hieronymo in domo Barbianorum comitum adoleſcente, qui adeò benè pila parua ludebat, quem ego puer agnoui. Omnis enim exceſſus prauus eſt ſecundùm Hippocratem, & ideò benè dicebat in libro de ueteri medicina. [Natura noſtra gaudet miſtione, quoniam omne immoderatum abhorret, nec aliquid tale patitur, aut ſuſtinet.] Pag. 6.

LECT. L. SVPER TEXT. LIII.

Pulmo contrariũ corpori alimẽtum trahit, alia uerò omnia idem.

Com. DVplicem nacti ſumus in hoc exponendo textu difficultatẽ: primam ex rei ipſius, & uerborum Hippocratis obſcuritate, & perplexo ſenſu, alteram ex Fr. expoſitione, quę cùm multa bona contineat, omitti non debet: cum imperfecta ſit & implicata nobis. Laborem non leuem inijcit. Eodem autem

difficilis ei uisa est, ut illi acciderit, quòd his, qui multis peccatis, & grauibus ex hac uita discedentes, desperant de uenia illorum apud Deum: quodque est infirmi, & defectus in eis Deo tribuunt. Inquit enim in fine commenti: [Sed hæc sententia maximè difficilis & dubia esse uidetur.] Verùm ei potuit uideri meritò difficillima, quoniam cum nimis multa in unum congessisset, non potuit ordinem in illis inuenire, tùm quia (ut dixi) nimis breuiter illa complexus est. Et ideò contigit illi iuxta Poëtæ sententiam.

Dum breuis esse laboro Obscurus fio.

Tum, quoniam non calluit illam Dialecticam, adeò dilucidam, & robustam (ut ita dicam) quam nos inuenimus, & euulgauimus. Et maximè in ea parte, quæ ad ordinem pertinet, quę omnium sanè est difficillima: de qua in Memoriali uberius, quam alio loco egi. Et ideò textus non est adeò difficilis, ut intelligi non queat. Nam cum sint tria genere difficilium rerum. Vnum quod, & primum, & maximum est, est quod est sensibus incognitorum, tam exterioribus, quàm interioribus: imò & repugnantium, de quibus egimus in libro de Propor- *Parte.2.* tioni-

tionibus, uelut: Quid ſit extra cœlum? Nam ſi dicas nihil ſtatim quis dicet, cur ibi finem accepit? ſi quis ibi prope ita fuerit, ut eo manum extendat: ubi erit illa manus? ſi cœlum mobile? nõ erit ergo prius ultimũ? Deinde quid extra illud? & rurſum renouabitur dubitatio. Si corpus immobile? quid aget? Deinde ſi & ipſum finem habebit, quid denuò extra illud? Si infinitum, aut omninò inutile, aut ab infinitis regetur, & inhabitabitur? imò neceſſe erit, ut ſint infiniti, qui regant? Et etiam cur tam modica portio mobilis facta eſt? Si incorporea ibi ſolum ſint? quid agent? & quid proderit eis eſſe ibi? Si uacuum? quid in eo? & cur tantùm inanis, cùm tam paruo corpore? Eadem quòd non ſit, niſi unum incorporeum, & quòd ſine numero, & tamen plura & infinita. Secundum genus difficilimum eſt, in quo à primis ſuppoſitis ad ultima innumera ſunt media, ut in illa propoſitione [Corpus duodecim baſium pentagonarum] Tertium eſt cùm fiunt comparationes plurimæ inter diuerſæ, & maximè rerum non perfectè notarum: hoc enim eſt obſcurum non per ſe, ſed ratione eorum, qui non tractant rem, ut tractari debet. Et ideò primum genus

17. *propoſ. lib. 13.*

I 4 nun-

nũquam ad facilitatem deduci poteſt, cum neq; exemplo ullo manſueſcere poſsit: & perpetuò cogitationi, & ui imaginandi repugnet. Secundùm etiam difficile ſemper manet, quia licet aliquantulum poſsit decurtari, non tamen ita, ut ex memoria ualida, & magna multitudine rerum imaginatarum, non indigeat. Et ideò ſemper remanet arduum, obſcurum, atque difficile. Et maximè adueniente ſenio, cum eiuſmodi uires redduntur imbecilliores: & apud illos, qui occupatã mentem, ac ſenſus in negotijs habent. Sed in hoc tertio genere plurimum ualet induſtria, & diligentia, & exercitatio in Dialectica. Nam cum incœperis diſtinguere ſingillatim, & ſignificata, & rationem quorumcunq;, ſtatim eluceſcunt comparationes illæ, & quæ ueræ, & quæ falſæ, ſeu inutiles, & quomodo unaquæque earum debeat intelligi. Ex quibus ſimul collectis ſenſus proprius, uerus ipſius textus depræhẽdetur.

Primum ergo oportebit declarare, quomodo pulmo trahat aërem? Et quare, finis ratione? inde qualis natura ſit aëris? & quot modis contrarium intelligatur? poſt alimentum, quomodo corpori dicatur contra-

trarium? Et rursus an attractio hæc intelligatur simpliciter? an quia id optimum sit, & eo gaudeat? Et ut generale ad species sit referendum. Velut si dicamus nix est alba: hoc est, uerum generaliter, quia eadem ratione: Alio modo si dicas animalia cognitione prædita sunt. Hoc distingui debet, quia aliqua sensuum exteriorum tantum, ut limaces, alia interiorum etiam, ut canes, alia etiam mentis, ut homines. Et potest etiam extendi ad singula: ut animalia alimento uescuntur. Palàm est, quòd unaquæque species suo: & etiam, ut toto: uelut pane & uino: alia ut parte, uelut carne: alia ut in quibus aliquid continetur, quod etiam ægrè conficitur: ut truncis arborum, & surculis. Demum etiam uidere, quomodo arteriæ trahant aërem, & sanguinem, & cor: quod tangitur à F. licet uideatur omisisse de corde: forte, quia est eadem ratio in utrisque. Vt sint octo quæsita. Et in unoquoq; nō solùm declarandum est idipsum, quod proponitur, quot modis accipiatur, sed etiam suum oppositum. Vt cum agitur de contrario, etiam de simili agendum sit. Dicamus ergo primum, quod est facile: scilicet, quomodo pulmo trahat aërem: & est

iam ſuperius declaratum: ſcilicet, ratione continuitatis corporum: ſeu ne detur uacuum. Nam in hoc concordes ſunt medici. Seu hoc fiat pectoris ui attrahente, ſimiliter partes pulmonis ſecũ, ſeu proprietate pulmonis, & quãuis cauſa hæc ſit remota, multum tamen referret ſcire eam, ut infra docebimus: ſed quoniam tot ſunt à nobis neceſſariò tractanda, ideò, prætermittimus illã. Secundum eſt, cur pulmo, id eſt, ad quem finem trahat aërem? Et de hoc quod cordis ratione, & ſpirituũ ſuperius dictum eſt: ſed quoniam agentia naturalia agunt etiã propter ſe, ut declarabat Galenus tertio de facultatibus naturalibus, de uentriculo qui licet ſeruiat iecori, tamen primum ſeruit, & concoquit cibum ſibi ideò dico, quod pulmo eſt calidus, & ſpõgioſus, ideò cupit ſemper aërem attrahere. Et ob id pulmo læditur, & à calido aëre, quia non perfrigeratur: & à frigido, quia cùm ſit nimis rara ſubſtantia, læditur à frigido aëre. Et etiam, quia impletur ob propinquitatem fuligine cordis perpetua. Ideò trahit aërem.

Cap. 13.

De Aëre omittamus nugas, quorundam, qui uolunt aërem eſſe natura calidum, quoniam uidemus, quòd in actionibus ſuis refrige-

frigerat, uixq; calefacit imbutus calore solis. Et si adducant Aristotelem, dico: quòd ille intelligit illas quatuor coniugationes, ut sunt in mistis: ita ut per aêrem intelligat humidum, pingue, quod est calidum, & humidum. Hoc uerò quod est infrà, quo respiramus, & qui ad respirationem facit, frigidum esse fatetur. Inquit enim primum in libro de Respiratione. [Quapropter necessariò cōmoda refrigerationis adhibēda sunt, si eiusmodi ignis salus defendenda est: per hæc enim talis interitus propulsatur: Inde aliquantò pòst subijcit. Huiusce rei causam illam ponimus, quod pulmones adiunguntur causa refrigerationis, quam flatus ipse præstiturus est. Post autem subdit hæc pulmones certæ spirationis causam sustinent, quòd fungosi formentur, & inanibus fistulis cauati adhæreant. Hæc item pars omnium quas uiscerum appellatione signamus, multo constat sanguine. Quæ igitˉ tale uiscus adipiscuntur, celeri indigent refrigeratione: quod ipsum uitalis ignis momentum paruum sit atque intus ob caloris, & sanguinis copiam, qua uersus peruagetur: utrunq; aër facilè præstare potest. nam cùm tenuem habeat naturam, omnem in partē

Pag. 7. Pag. 8. Pag. 11.

cele-

celeriter penetrãdo refrigerat.] Eandemq́;
ſententiam rurſus pauculis interpoſitis re-
petit. De contrariorum autem natura quar-
to loco dicendum eſt: & philoſophus quin
Cap.10. to primæ philoſophiæ, & decimo eiuſdem
Cap.6. proponit, quod conueniunt in his tribus,
quòd maximè diſtant, in eodem genere ſeu
ſpecie ſint, ſeu ſubiecto, ſeu poteſtate: quòd
ubi unum eſt, aliud eſſe nequeat. Nec eſt ut
diſputemus an priuatio, & habitus ſint con
traria: quoniam iſtud ad propoſitum no-
ſtrum non eſt. Hæc igitur ſunt tria genera
contrariorum in genere, uelut album & ni-
grum: quæ autem ſubiecto, & potentia pu-
tat Auerroes eſſe eadẽ his, quæ ſunt in eo-
dem genere. Satis autem conſtat oppoſiti
ſignificationem magis extendi, quia ad cõ-
tradictionem: ut eſt & nõ eſt: & eſt album,
& non album: & ad ea, quæ ſunt ut habi-
tus, & priuatio: & ad relatiua, & ad contra-
ria ipſa. Et in eadem ſpecie contraria dicun
tur uelut maſculus & fœmina. At contra-
rium hic intelligere oportet medico ſenſu,
quod omnia hæc habet, & ſuum contrariũ
5 expellit, ut prima Problematum calor, &
22 frigus. Quanquam Hippocrates ſecũda A-
phoriſmorum, intelligat de his etiam, quæ
ha-

habent uim natura oppositá directè, ut plenum, & uacuum, quæ non commiscentur, non ut album & nigrum, amarum & dulce: hæc enim minus sunt contraria pleno, & uacuo. Et miscentur dicebat in Prędicamétis contraria, quæ necesse est, ut unum eorum insit, medio carent: ut sanitas & morbus: par & impar in numero: quæ non est necesse: medium habent, ut album & nigrũ: studiosum & negligens. Accidit autem ut substantiæ ipsæ, uelut excrementa in libro de longitudine & breuitate uitæ, dicantur contraria ratione qualitatum, quæ contrariæ sunt: quando una agit in aliam, aut habent principium actiuum, ut calidum, & frigidum, uel uoluntarium, ut homo homini. Ideò album, & nigrum contraria non sunt. Nam neque ratione substantię: cum ei nihil sit contrarium: neque qualitatum, cùm unũ non agat in alterum: propterea ignis, & aqua contraria dicuntur: nix autem, & calx, & olor, ac coruus non. Eo igitur modo melius est intelligere nomen contrarij, quàm ut apud philosophos: neque etiam ut accipit in Aphorismis. Patet enim quòd sic etiam reliqua alimenta sunt his, quæ nutriuntur, contraria. Contrarium igitur, cótrarium

Cap. de opp*os*. Col. 4.

rium expellit, & ex contrario fit omnis mu tatio multifariam. Primùm ex priuatione, quia album ex non albo: secundò quia uno inducto alterum hebetescit, ut ex candido nigrum, dum fit, & antea fuscum uiride pal lidum. Tertio cùm unius aduentus plenè tollit aliud, ut inanitio & repletio: ubi e-nim repletio est, cessat inanitio: & contrario etiam modo. Nulla enim pars est simul particeps uerè utriusque contrarij, quia nō commiscentur. Quarto modo cum unum expellit aliud, & hoc est proprium primis qualitatibus, & luci, & tenebræ: Sed hæc sunt opposita, ut habitus & priuatio. Cùm ergo caro ex pomo generat̃ dupliciter, ex contrario fit, ut substantia caro, ex non carne: accidentia autem ex non calido calidum, & ex frigido calidum. Quod ergo contrarium ex contrario fiat, trifariamq; intelligi possit, seu ut Aristoteles inqt, quòd omnis mutatio ex contrario fiat, seu motus, seu generatio, seu incrementum, uel decrementum, seu condensatio, aut quod aliquid dealbet̃, aut denigretur, mutata qualitate, ut, ex materia seu termino à quo significat generaliter uerū est: ex sursum magis ad minus: aut ex non carne caro: aut à

ma-

iori ad minus, à densiori ad minus, densum uel rarum: à non carne ad carnem: ab albo ad nigrum, uel cùm à non adeò nigro ad magis nigrum: & ita generaliter quod mutatur in aliud antea non fuit idem. Ex contrario autem alio necessario, nec habente medium, & ita fit semper ex ægro sanum, aut ex sano ægrum: sed simpliciter non ex ægro magis minus, aut contra. Si autem medium habet, & est necessarium, non ex cōtrario propriè, ut ex uiridi fuscum, ex mediocri gnauus, aut ignauus. Sed si non sint necessaria: non etiam fit, si priuatio solùm opponatur, ut ex musico, non musicus, ut nec ex cæco uidens, sed in necessarijs una sola est mutatio ab habitu ad priuationem, non à priuatione ad habitum: ut duo desint, & quòd non ex contrario, sed priuatione, & quòd à priuatione ad habitū, quē iam possedit, non fit regressus. Multò ergo minus in generatione, quoniam substantiæ nihil est contrarium. Si autem ex causa efficiente dicat, multipliciter peccat, qui dicit contrarium ex cōtrario fieri. Tum quia à simili, nō à contrario, nisi fortuito ut in antiparistasi: & neq; à contrario in actu priori, neque enim album à nigro denigratur: imo

neq;

neq; ſemper frigidũ à calido incaleſcit, ſed etiam à motu, à putredine. Verius autem dicemus, ſi ex poteſtate ac forma ſignificet, ut ex poteſtate calido frigidum incaleſcit, & ex poteſtate nigro album denigratur: idq́; eſt quod Ariſtoteles uocat contrarium exitio eſſe contrario in libro de breuitate uitę. Nam frigidum à calido poteſtate neceſſariò corrumpitur ſi corrumpatur, quia in cõtrarium uertitur: igitur quod uertit tale eſt poteſtate. Non enim frigidũ à calido actu, ut igne ſemper incaleſcit, ſed à putredine, aut motu, aut aliquo tali, uelut conſtrictione, quæ omnia palàm eſt poteſtate eſſe calida. Et horum etiã quædam actu talia ſunt: ſed hoc neceſſe non eſt. Dicimus aliquando etiam quædam ex contrarijs fieri, ut generaliter ad ea, quæ faciunt, nõ ad rem quæ fit referuntur: uelut in primo de generatione Animalium alia generantur ex maſculo, & fœmina diſtinctis ut animalia, alia coniunctis ut plantæ. Ita etiam à calido & frigido pugnantibus, generantẽ fulmina, & uenti, & colores. Vel à calido, & agente humido, ut materia: quæ non ſunt contraria ſua ratione, ſed ſolum ut agẽs & patiens: uelut Auerroes quarto Metheororum. Et ut breuiter

Cap. 18.

In com. mag.

uiter dicam, fieri ex trifariam dicitur, uel ut à termino: uel ut à causis inuicem comparatis, uel ut à causis effectio cõparatis. Primis duobus modis, omne, quod fit ex cõtrario ut album, ex non albo, uel ex agente, & patiente, tertio modo ex simili actu, aut potestate. His igitur uisis cũ contraria dicat Hippocrates, intelligit quæ natura apta sunt se destruere, ut calidũ & frigidum hic. Et quia dicit, quod trahit: gaudet eo, uel necessitate trahit. Si motu pectoris, id est, necessitate: si sua natura, quia gaudet. Ideoq; melius est dicere, quod propria natura. Et hoc, quã dicebat Galen9 sexto de Tuẽda sanitate, ꝙ moderatè cõtraria conseruant, ne quod excedit ulterius prolabatur. Sed in pulmone cum intemperies sit naturalis gauderet aëre calido, quia naturale simili gaudet, & ob id ab immodicè frigido læditur, sed iuuatur ab aëre frigido, ut incalescit à fuligine illa: gaudet ergo, & similibus, & omnib. his, quæ apta sunt ad similem statum reducere, atque in eo retinere: igitur gaudebit cõtrario suo naturâ, & in eo casu conseruabitur, ut contrarium illud est cõtrarium etiam alteri causæ corrumpenti ipsum: & ideò læditur ab aëre calido, & iuuatur à frigido mo Cap. 1.

K dè-

derato. Et sic per accidens cõseruatur à contrario, non per se, & eatenus, quatenus solum aër frigidus prohibet noxam fuliginis calefacientis. Aër ergo frigidus est per se contrarius pulmoni, calidus non per se: sed tamen magis nocet calidus, & si non per se noceat: quoniam celerius agit, & etiã, quia actio eius non retunditur à uapore, nec ab alio ut frigidus.

LECT. LI. SVPER EODEM TEXTV LIII.

Com. Text. 54. QVintum quæsitum fuit, quomodo alimentum dicatur corpori cõtrarium? Et an æqualiter? nam Hippocrates cũ dicat infra principium alimenti spiritus constat, quòd uult alimentum aëris esse magis cõtrarium corpori, quam cibum, uel potum: & quòd experimento apparet, & ipse testatus est in tertia Aphorismorum, ætates gaudere contrarijs temporibus, potiùs quam similibus, & ideò aëre. Et Aristoteles in primo de Generatione cùm dixit, Generationem fieri ex contrarijs: quia tum nihil præest, insinuauit idem in nutritione: quoniam quod nutritur, rationem habet agentis, alimen-

limentum paſsi. Philoſophus octauo Phyſicorum clariſsimè loquitur dicens. [Contrarium namque contrarij dicitur nutrimentum eſſe.] Additur autem alimentum omne cum fit ſimile ſimili. Si igitur alteratio neceſſe eſt, ea mutatio, qua ad contraria proficiſcitur. At uerò ſi mutatur, oportet ut ſit quod mutat, & ex potentia calido calidum actu facit. Patet autem id quod mouet, non ſe habere ſimili modo, ſed interdum eſſe propinquius ei, quod permutatur, interdum remotius ab eodem.] In his ergo uerbis dubium non eſt, quod alimentum non ſit contrarium, antequam permutetur ei quod nutrit: hic ergo cum appellet ſimile in membris alijs à pulmone, uel intelligit de alimẽto uero, quod plane eſt ſimile, uel quod uerìſimilius eſt propter ſuccedentia: cùm dixit: [Principium alimenti humidi, & ſicci os gula: patet quod intelligit & per alimentum futurum alimentum.] Alimentum igitur neceſſario partim ſimile, partim contrarium dici debet: maximè, quia naturaliter trahitur, nec ſic traheretur, niſi ſimile: quia attractione naturali, ut oſtenſum eſt, non trahitur, niſi ſimile à ſimili: igitur alimentum

Tex. 55 ſex. cap. 7.

in eo quod trahitur est simile: in eo quod mutatur necessariò est contrarium, præter aërem. Nam hic etiam in eo, quod trahitur est contrarius, ut dixi, quia non trahitur naturæ propriæ ui, sed continuitate corporum, seu ne detur uacuum, ut intelligat ab his, qui in nostris libris Physicis non sunt exercitati. Iuxta hoc ergo inuentæ sunt diuersæ opiniones: prima, quod sit simile in substantia, & contrarium in qualitate. Et in hac est Fracantianus. Secunda quod sit simile in qualitate contrarium in substantia: quia penes substantiam fit mutatio ipsa in nutritione. Tertia quòd sit simile in substantia simul, & contrarium, quia non idem: & adducunt rationem, quia magnes trahit ferrum, quod est simile in substantia, & contrarium, quia agit in ipsum, & non agit in alium magnetem, seu lapidem Herculeum. Et maximè, quod alimenta illa trahuntur, quæ sunt simillima. Quarta quod sint similia in mistione elementorum, & non in eodem ordine, uelut aliàs dixi de luto metallico, lapide, metallo, plãta, animali, exangui, & sanguineo, demum homine ipso. Et uidetur quod prima opinio falsa sit: quoniam non trahitur, quod

est

est dissimile in qualitate, sed potiùs simile. Præterea sic terra, & lutum, & metallica alerent, & caro aleret boues: sunt enim aut esse possunt similia in substantia, & dissimilia in qualitate. Et uenena, & carnes serpentum alerent. Deinde quomodo homines, & boues plantis alerentur? Neque daretur medicina temperata. Secunda uerò opinio, nó uidetur satisfacere, quoniam substantia substantiæ, non est contraria. Et etiam, quia uidemus, quod quæ sunt substantia similiora, melius ac facilius nutriũt, ut dicebat Galenus primò de facultatibus Naturalibus, nec daretur cibus medicinalis. In tertia opinione est illud, quod nó poterit doceri ratio medicinæ temperatæ. Et ob id, quarta opinio uidetur esse uerior. Sed & illa multas patitur difficultates: nam primum bos melius nutritur plantis, quàm carne, & tamen caro est similior. Et si dicas, quod caro non est ex alio ordine, dicam contra, quoniam canis nutritur ex carne meliùs, quam ex planta. Et etiam homo nutritur melius carne hœdina, & pulli quam accipitris aut canis: & tamen caro canis, & accipitris est propior carni humanæ, quam hœdina aut pulli. Accedit quòd quædam

Cap. 10.

ex ordine remotiori (ut lactuca) meliùs nutriant, quàm caro struthij: & pisces absque dubio quadrupedibus, ut aliàs declaraui. Et pisces etiam sunt dissimiliores substantia, & qualitate & ordine, carne maximè porcina. Præterea caro humana nutrit hominem & suilla suem, & tamen sunt eiusdem ordinis. Item animalia ex putri materia genita, non sunt alimentum, & plantæ sunt alimentum, & tamen sunt remotiores ordine ab homine, quàm animalia. Item plantæ crudæ sunt meliores carne animalium cruda? Respondeo, quòd similitudo est causa attractionis, & hæc in qualitate, & substantia: & etiam perfectioris alimenti, & hoc simpliciter. Facilis autem transmutatio sequitur ad similitudinem per se, sed per accidens alia concurrũt, utpote tenuitas substantiæ, & quod sit friabile, & bene præparatum, & non excrementosum, & comminutum, & pauci alimenti: Et quòd facilius concoquitur, meliùs concoquitur: Et quod melius concoquitur perfectius assimilatur. Et ideo caro piscium quorundam, & perdicis meliùs concoquitur suilla, quamuis hæc sit similior: & ob id perfectius etiam, ac melius exhibent alimentum

tum caro piscis petrosi, ac perdicis, quàm suilla. Quòd ad ordinem attinet, caro bouis est media ordine inter plantam, & hominem. Canis autem est in eodem ordine cum humana, licet non sit ei similis ob temperamentũ. Ideò nullum animal, quod carne uescitur, cum uescit est gratũ, & utile homini. Et si dicas leo uescitur pantheris & canibus. Respondeo, quòd propter famem, non tamen sunt adeò suaues ei, ut carnes eorùm animalium, quæ plantis uescuntur. Nam (ut dixi) & homo catulis uescitur, ut testatur Hippocrates secundo de diæta. De lactuca & carne struthiocameli est propter duritiem illius, & intemperiem: est enim maximè terreæ, & exustæ substantiæ. De piscibus dixi, quòd sunt facilioris coctionis, ideò melius exhibent alimentum, suilla. Si tamen suilla assimiletur, melius alit, & plus restaurat, ac robur magis addit. Ideò Galenus septimo Methodi, primum dat pisces, post carnem suillam. De carne humana, & suilla dico quòd ob coctionem fiunt dissimiles, ideò nutriunt: crudæ non. Et hoc fecit natura credo, ut species animaliũ carniuorarũ seruarentur. Cùm enim necesse esset ob generationẽ, & educatio-

Pag. 6.

Cap. 6.

nem filiorum, ut simul uersarentur, si simile simili nutriretur, cum ratione careant, & eisdem armis utantur, & ijsdem moribus prædita sint, & uoces agnoscant, & odore locum ubi uersantur percipiant, & necesse sit, ut sint diuersarum uirium, & sæpissimè fame laborent, unum aliud ederent, & in breuissimo temporis spatio, ne unum quidem eorum superesset. Ob id natura efficit ut carne eiusdem speciei animalis, talia gaudeant. Verum dices quid de piscibus & muribus, quorum unum aliud edit? Et si quis dicat quòd hoc accidit, quoniam plurimũ multiplicantur, ut lucij magni, qui paruos edunt, id non satisfacit. Quia adhuc quæstio relinquitur, quoniam carnem suæ speciei crudã abhorrere deberent? Dico, quòd talia animalia cessante fine periculi defectus speciei, sunt adeò uoracia, ut non abstineant à sui similibus. Impossibile tamen est ut carnes aliorum animalium non magis eis placeant, quam sui similium. Sed homo cum ratione utatur, nõ subit periculum defectus speciei: & cùm edat carnes coctas possunt placere: & ideò Anthropophagorũ genus in tota India maximè Occidentali diu uiguit, & nunc etiam est in aliquibus locis.

locis. Dico ergo quòd familiaritas nutrimenti eſt inter ſimillima, modo tamen ſint propinqua ordine,& non in eodem. Et hęc propinquitas extenditur homine uſque ad tertium ordinem, ideò animalia ſanguinea melius nutriunt ipſum exanguibus, & exanguia plantis. Et licet terrea animalia exanguia non ſint alimento, hoc non contingit eis, quia exanguia. Nam & piſces plerique ſunt exangues, ſed quia ex putredine genita. Quod autem crudæ ſint meliores, & facilioris coctionis carne animalium, & ſanguineorum,& exanguium, hoc accidit: quia caro animalium cùm ſit ſimilior humanæ,quàm plantæ, plus nutrit, ideò eſt difficilioris coctionis,ideò cruda non bene nutrit: quare neque iucunda guſtui. Naturaliter enim unumquodque alimẽtum tam eſt gratum,quàm idoneum fini, ita enim à natura commodè cóparatum eſt, ad ſalutem animalium, ut tam iucundum eſſet,& tum, quantum, & cum prodeſſe poſſet illis. De Attractione dico, quod pendet ut ſupra dictum eſt ex ſolutione primi, & ſecundi dubij, quia trahit ut optimum. Velut frigidus uentriculus, bile repletus appetit aquam, tanquam optimam ratione bilis, non ſuæ

temperaturæ, maximè si esset præternaturalis. Et etiam trahit communi ratione uacui, quæ dicta est: nam priorem sensus, docet cum homo gaudeat respiratione frigida, potiùs quam calida, cùm tamen pulmo calidus sit.

Septima quæstio an corpus trahat alimentum simile solum in genere, an in specie? & respondeo, quòd utroque modo: unaqueque pars enim trahit, quod sibi similius est. Primum substantia, inde qualitate: inde, quod minus simile, & est doctrina Galeni in tertio de facultatibus naturalibus
Cap. 13. 14. satis clara. Vnde non malè dixerunt unum-
15. quodque membrum nostri corporis confirmari ex esu similium: tum quia coctum est simile, & substantia, & qualitatibus, & molle, & plurimum exhibet alimentum ei particulæ, à qua eius plurimum attrahitur. Ex quibus authoritatibus liquidò apparet, quòd attractio cordis, & arteriarum est mista ex attractione pulmonis comparatione ad aërem, & aliorum membrorum ad alimentum. Trahunt enim priori attractione aërem: secunda proprium alimentum: mista ex utrisque sanguinem ut calidum & humidum, & corporeum similem naturę propriæ.

priæ. His intellectis, apparet sensus uerborum Hippocratis: pulmo trahit contrarium naturæ suæ cum trahit aërem, nec tamen corrumpitur ab illo, quia semper laborat in temperie simili naturali, seu præter naturam: alia autem membra trahunt sibi simile substantia & qualitate, & ordine præcedente proximo, aut altero, quod est potestate simile. Et quantò similius, tantò libentius idipsum trahunt. Cor uerò & arteriæ triplicem habent attractionem: unam prorsùs similem pulmoni, qua trahit aêrem: aliam omnibus alijs membris, qua trahunt alimentum. Tertiam ex ambabus mistam, qua trahunt sanguinem. Ideo cor trahit sanguiné trifariam: primùm continuitate corporis, seu ne detur uacuum: & ut nutriatur propria caliditate: & præparet sanguinem per fibras. Et ideò cor habet uim attractricem ualidissimam, cùm sit robustissimum in trahendo singulis modis: est enim præditum ualidissimis febris calore copiosissimo, & facultate attractrice naturali admodum potenti. Sed & arteriæ ualidæ sunt, sed non adeò. Ad horùm autem declarationem subijcit.

LECT. LII. SVPER TEXTV LIV. LV. ET LVI.

Principium alimenti ſpiritus, nares ὀς βρόγχος, pulmo, et alia tranſpiratio.

Com. TRia genera principiorũ alimenti, in his tribus teſtibus. Quamuis poſsint etiam dici quatuor. Nam ſuperius declaraui eſſe ſpiritum, ideſt, aërem & uocatur ἀὴρ, Græcè, & ſanguinem illum tenuẽ Græcè πνεῦμα, ideò cùm dicat πνεύματος, liquet, quòd ſpiritum intelligit cibum membrorum, potum humorum, ſed cibus, & potus eadem uia tranſeunt: & tertium alimentum, quod per umbilicum, & abdomen ingreditur. Huc alludit pro primis duobus alimẽtis ſeu tribus, quod dicitur ſexto Epidemiorum. Et ideò nunc declaremus quatuor membra hic connumerata. Nam de alia dictum eſt ſupra, quòd corpus tranſpirat per cutim ex tertio de Facultatibus Naturalibus. Si quidem ad illam terminantur ora arteriarũ: & hoc eſt, quod dixit, & alia tranſpiratio. Cur autem arteriæ reſpirent in corporis ambitu

Sec. 8. post princip.

bitu? Dicit Fracantianus, quod ibi inchoatur generatio spiritus uitalis, unde sanguis ille ad cor delatus, faciliùs in ipsum transit. Et sanè expirationis causa est manifesta, ut etiam necessitatis inspirationis. Verùm cùm natura semper necessitati coniungat utilitatem, uerisimile est quod dicitur. *Nares* ab hîc incipit, ut seruet ordinem. Vnde notandum, quod antiqui Homerus, Hesiodus, & Hippocrates magis ordinatè sua scribebant, quoniam cum carerent charta, & scriberent primum in tiliæ tabulis (ut Galenus recitat) demum credo in corijs hœdinis, quæ uocarunt pergamena, ut reor, quod Pergami inuenta sint, anteaquã quidquam scriberent, prius experiebãtur in tabulis ligneis, obducta cera leui alba, cum stylo, seu graphio, à scribendo dicto. Atque hunc fuisse existimo primum scribendi modum: post quém inuentæ sunt tabulæ ficulneæ, quæ hoc habent præcipuum, ut neruis careant, inter omnia ligna, & ob id maximè leues sunt, quas ossibus animalium exustis, ac in puluerem redactis, illinebãt qđ constat ex elogio illo M. Marcelli, qui occisus fuit ab Annibale. Qui uult parum uiuere Mediolanum inhabitet ubi iura scribentur

Cap. 15.

In lib. De his quæ in Medica trina fiunt in procœmio.

tur ofsibus mortuorum (quanquam ut uideo Mediolanum multis in locis fit ætate nostra.) Fuit autem Annibal post Alexandri Magni tempora annis fermè cxxx. & ob id post Hippocratem ccxxx. Vnde quod legitur apud Galenum annis ccc. ego potius legerem cccc. Nam post Hippocratem cum non multo tẽpore, uel ante pergamena inuenta esset, cœperunt scribere in charta Ægyptia, quæ ex folijs quibusdam latis constabat, atque in eo, quæ satis commodo præcio uendebatur, pleriq; libri nobilium authorum, ut Platonis, Aristotelis, Theophrasti scripti sunt. Homerus in pergamenis. Nam illa semper nobilitatem suam retinuit: adeò ut etiam nostra ætate cum habeamus chartam ex lini linteis, ac frustis ueteribus tantam, quæ uili prætio ob copiam nunc habetur sola philira, seu philura nobilior, habita ipsa pergamena, de qua apud Plinium: sed tempore Imperatorum inuenta, raráque cuius usus iam diu exoleuit. Est autem magis formæ nomen, quam res: fiebat enim ex tiliæ medio cortice, ut potuerint libri Hippocratis non in tabulis, sed philuris tiliæ esse descripti. Ergo ueteres primum tentabant, quæ scripturi essent

Libro 6. Cap. 14.

cum

cum in cera obducta tabulis, tum in tabulis ipsis ficulneis obducto tenuissimo puluere, osſium animalium. ut etiam nostra ætate forsan, nec latuit eos lapis ille niger, qui eiusdem frustis inscribitur, uocant obsidianum, ut sæpiùs experirentur delendo, reponendoque. cum singula liceret: & maximè in ficulneis, & lapidibus tollere, atq; rescribere ut difficultas, & pretium chartæ ex una, facilitas reponendi ex altera parte, contrarium pepererit eius, quod sperari debuerat, scilicet, ut nil nisi diu meditatum, atque emendatum scriberent. At Galeni temporibus ex Ægyptia, quàm papyrum uocabãt, & linea nostra quarum maxima copia est, fuitq; & uile precium cum delere non tam facilè sit ac reponere, neque plusquam semel, nisi operosa lachrymæ iuniperi negociatione, factum est ut tædio totiens rescribendi minus sæpe corrigerentur. Et ex tædio inde repetito, consuetudo facta, ut uix ter, aut quater relegere, & castigare scripta uelint. Vnde neq; grauitate sententiarum, nec emendatione uerborum, ac structuræ nostra, possunt antiquioribus conferri. Itaque etiam post impresſionem multò minus effusa colluuie sordidorum ingeniorum,

rum,ita contingit ſemper ut utilia inuentá malè adminiſtrata iacturam commodi loco pepererint non mirum ſit ſi nos tamen diligenter nacti occaſionem opportunam Hippocratis ſcripta interpretamur, tũ maximè quod ut (aliàs dixi) in paucis multò plura contineãtur in multis neceſſario pauca. Hac igitur ratione, ut ad propoſitum reuertar Hippocrates longè ordinatus, & uerius ſcripſit in illa breuitate, & longè plura complexus eſt, quàm poſteriores tot editis libris. Licebat & liceret antiquorum beneficio uti in hac copia chartæ. Neque enim quicquam nocet: ſed ut uoluptates obruũt uirtutes, nec tamen impediunt per ſe, imò recreant animos, ſi uſus modeſtus eſſet, ita liceret ficulneis, aut lapideis tabulis inſtitutum antiquum reuocare. Et ſi facilitatem quæras, dixi hunc eſſe unũ modũ, ut omnibus breuiter præſcriptis membrum unum diligentiſsimè, exactiſsimeque, atque ordinatè pro exẽplo explicetur: ut breuitati ſimul, atque ob id grauitati, multitudini, perfectioni, rationi, ſeu demonſtrationi, atque memoriæ, & tamen cum ſumma facilitate ſatisfaciamus. At nũc non facilitas, ſed prolixitas quæritur, & de his nimis.

In initio Dialecti.

Reuer-

Reuertamur ad Hippocratem: Narium duplicem utilitatem Galenus exponit octauo de usu partium scilicet, excrementa cerebri purgandi, & odores attrahendi: in de uocalium, autem instrumentorum dissectione dicit os, nares instrumenta sunt attrahendi spiritum. Idem in Timæum per os & nares fit respiratio. Declarat autem, quo modo in libello de causis Respirationis seu potius fragmento, dicens: Per nares minor pars spiritus fertur ad cerebrum, per os maior ad cor. Et in libro de usu pulsuum ait per nares trahitur aër ad cor, maximè conseruandi caloris naturalis cerebri causa, & minùs ad nutritionem animalis spiritus. Dicebat etiam quartodecimo de usu partium, cùm quædam partes factæ sint uitæ necessitatis causa, aliæ commodi, & enumerat nares. Nam etiam sine illis aër, ad cerebrũ trahi poterat. Constat tamen (& miror de Galeno, nisi ille, qui uertit malè ut reor uerterit) quod per nares etiã pulmones aër defertur. Et ideò legẽdũ existimarem per os, & nares spiritus ingreditur, sed minor portio ad cerebrum maior ad pulmones fertur. Si non stulti sumus, & Grammaticorum more sensa amittere uo-

Cap. 6. iuxta. finem.

Cap. 2. Tex. 15.

Cap. 2.

Cap. 1.

lumus ob inanes uoces res perspicua est. Quidam enim solo ore obturatis naribus, sed maior pars hominum, naribus conclu-so ore respirat.

Os autem factum est, & cibi gratia, & respirationis & uocis, causa, in hominibus,
Cap. 1. ut Aristoteles docet tertio de Partibus Animalium dicit. Os etiam tutelę causa, in quibus discissum est, ut cani lupo. Quibus autem ad respirationem, & uocem an-
11. De usu gustius, ut in homine. Galenus docet os
par cap. 10. non esse necessarium ad respirationem in sano homine, sed cùm uel nasus est impeditus, uel homo laborat spirandi difficultate. Sunt enim tria hominum genera. Quidam qui prorsus benè se habent dum uigilant, & dum dormiunt, spirant per nares. Quidam per uigiliam spirant ore aperto, dum tamen dormiunt, os non hiscit manifestè, quoniam etiam per nares spirant quidam uerò spirant dum dormiunt aperto ore, qui etiam omnes stertunt. Nam aër plurimus confertim attractus, & pituitam siccat, & musculos arteriæ refrigerat, & confertim emittitur, unde stertorem affert. Sed omnibus tamen os est uia spiritus, quoniam qui per nares transit: aër etiam per os

remi-

remigrat ad pulmones. Aduertēdum quod Galenus non contradicit Aristoteli, quia non negat os esse respirationis causa, sed os apertum. βρόγχος potest interpretari guttur, & guttur gula, sed de hoc in Contradictionibus. Pulmo est instrumentum trahendi aëris, atq; etiam uocis dicebat Galenus sexto de usu partium. Pulmone quę carent, neq; aërē trahunt, neq; uocē habent. Vox enim ex aëre fit, quæ ergo carēt pulmone, ut pisces, neq; respirāt, neq; uocē habent. Vbi etiam dabat regulam pulchram, quod cauitas pectoris parum minor est ipso pectore, quia dicit costæ tenues sunt. Et ideò homines, qui habent amplum pectus, habent etiam amplam cauitatem. Vnde uerisimile est in eis adesse etiam magnos pulmones. Sunt em̄ duo unus, hinc inde à lateribus, & cum in eis sint tria uasa, cum suis propaginibus per asperam arteriam trahitur aër, qui postmodum transit in leues, & ex leuibus in sinistrum cordis uentriculum. Dicebat rursus in tertiodecimo eiusdem pulmonem necesse est æquari arteriæ asperæ diuisioni, quoniam quousque illa diffunditur, necesse est etiam pulmones extendi. Est enim pulmo caro, ut ita dicam asperæ

lib. 11. contrad. 43.

Cap. 2. in prin.

Vesalius lib. 6. cap. 7. in prin.

Cap. 6.

arteriæ cartilaginibus circunducta, & iam pulmonem consequi magnitudinem pectoris ostendimus, quoniam in quibus paruum est pectus, fieri non potest ut pulmo magnus sit, si magnum (inquit) melius est repleri cauitatem, quàm inane relinqui. Et similiter aspera arteria uocis causa facta est: quibus ergo uox magna, & quibus amplum pectus his magni pulmones: ut contra parui formam autem nanciscitur pul-

Libro 1. Cap. 19.

mo à pectore, non pectus à pulmone, cum pulmo informis sit. Par est igitur (inquit) Vesalius formam potiùs ab alio adipisci, quam dare. Eius etiã causa collum factum est, ut Aristoteles censet. Quoniam respira-

4. De par. An. cap. 10.

re quædam animalia meliùs fuit, ut uocem ederẽt: at si ob id, & asperam arteriam, quæ deduci posset: ideoque non opertam, sed liberam: igitur, collum, quo tegeretur indicium est, quæ non respirant, collo carere: At pulmo cũ mollis esset cordi ob uasa circũpositus est, ne si ꝓcul abesset frangeret.

TEXTVS LV.

Principium alimenti humidi & sicci, os gula uentriculus.

O sten-

Ostendit tria membra, quæ sunt principium alimenti tam humidi, id est, potus, quã ſicci, id eſt, cibi. Eſt autem quoddam utriuſque particeps, quod uocat ſorbitionem libro de ueteri medicina. Et eſt notandum, quòd hæc membra non ſolùm ſunt principia, ut uia per q̃ defertur alimentũ, ſed os, & uentriculus per quæ mutat̃. De uentriculo notius eſt, quã ut probem de gula, quod ſit ſolum uia dictũ eſt ſuperius: ſed de ore, qđ non ſolum ſit uia, ſed etiam principium coctionis, et mutatiõis, dicebat primùm Princeps prima primi [Nutriens in ore dum mã ditur concoctionẽ recipit, & accepit] à Galeno hanc ſententiam in tertio de Naturalibus facultatibus. Poſt ſubijcit tertiũ principium dicens.

Com. *Pag. 5.* *Doc. 4. Cap. 2. in prin.* *Cap. 7.*

TEXTVS LVI.

Antiquius autem alimẽtum, per abdomen umbilicus.

Infans dum in utero matris, neque comedit, neque bibit, neq; reſpirat, & tamẽ uiuit, nutritur, & augetur, hoc beneficio duarũ

Com.

uenarũ,& arteriæ modo unius, modò duarum ſimul cum uenis complexarum, & uenientium à placenta matris, & ingredientium per umbilicum fœtus, & penetrãt abdomen,& uenæ quidem in truncum uenæ cauæ penetrant, arteriæ autem, aut arteria in arteriam fœtus,quæ è regione loci, oſsis ſacri poſita eſt perueniunt, Deriuantur autem riuuli hi non ſecùs ac fontium ex montibus perexigui, ac quaſi capillares ex placenta ad conficiendum uas, quod umbilicum ingreditur: ita placenta, quaſi humi uenulæ illæ, qua inſtar radicum plantę,undequaque humorem,& ſanguinem, atque ſpiritum exugunt. Ergo ubi uenæ umbilicum fuerint ingreſſæ, in unum coeunt: at arteriæ diuiſæ manent, donec ad infantis arterias, quæ ut dixi ſub oſſe ſacro iacent, peruenerint. Exteriùs autem ubi prodierint dextra dextris, ſiniſtra ſiniſtris, fœtus procedunt,& corpori circumducuntur, donec ad ceruicem illius peruènerint, qua ſuperata, & iam in àduerſam partem delata, placentæ inſeruntur dextra, ut dixi ex ſiniſtra parte, ſiniſtra ex dextra, atque interim circumuoluuntur in ſe,ut longiore proceſſu maternus ſanguis, ac ſpiritus elaboretur

pro

ſ ro illo. Vnde fit, ut quidã haud explicatis his uasis, circa collum naſcantur. Quos mulieres appellant diuerſa ſuperſtitione felices, quaſi rete obducta ceruice aliæ infelices, cum ſolis uaſis magnis, quaſi laqueo detinentur. Certè non paruo periculo ſubijciuntur ſtrangulationis, quod & uidit Hippocrates. Sed eſt cum uaſis illis umbilici meatus quartus ſeu quintus in ordine medius, quem uocant uracum, per quem defertur urina ex ueſica ad ſpacium inter membranas, quæ fœtum circumcincingunt. Et hoc non eſt neceſſarium, niſi ut intelligamus illud, quod pertinet ad uaſa, quæ per abdomen penetrant in umbilicum.

Fracantianus uidetur ſatis rectè ſentire de cauſa fæcum, quæ in inteſtinis, inueniuntur in infantibus etiam, dum ſunt in utero matris. Licet enim nil ingrediatur per os, tamen ubi nati ſunt nuper, & antequam lac ſumant, quod debent ſumere, non ante ſextam horam ab ortu, & non ultra uigeſimam quartam, differre aliqui emittunt fæces. Et dicit quòd eſt excrementum melancholicum tranſmiſſum à liene ſe expurgante in uentriculum. Et non eſt abſur-

dum, quòd etiam ex iecore ipso per uenas mesaræi pars in intestina deriuetur, & ita uel ex hoc, uel illo, uel ambobus simul. Illud tamen hîc quærere non erat necessariũ, sed habeatur loco appendicis.

LECT. LIII. SVPER TEXTV LVII. LIIX ET LIX.

Radicatio uenarum iecur.

Com. 1. Lib. 50.

Ῥίζωσις Latinum nomẽ, nisi fictum non habet, id est, radicationem ut Cornarius, & Fracãtianus uerterunt. De hoc habetur contradictio satis longa inter Philosophos, & medicos. Nunc satis sit duo explicasse. Primum quod alia est medici, ut est artifex cõsideratio, alia ut est philosophiæ pars medicina. Nam cùm artificis intentum, finisq́; sit operatio, quæ in medico est, sanatio. Dicemus quod ad hanc usq; diem latuit medicos omnes, quòd iecur est uenarum principium, ob hoc tametsi cor etiam illarum esset origo: quia iecore calefacto, refrigerato, humectato, roborato, debilitato, ui attractrice, concoctrice, reliquisque huiusmodi mutatis uenæ idem patiuntur. Et curatio

tio iecoris pertinet ad uenosum genus:Et si iecur sit robustum,homines sanantur ex febribus,& educendo sanguinem iecur refrigeratur. Medici ergo disputatio contra alium medicum de principatu uenarum,seu origine conuenit Galeno ut medico: quia stultum esset,ut seruaremus dogma perdere gloriam artis,& ægros. Et ita in memoria recuperanda,& in insania debemus applicare auxilia capiti,& non cordi,& in obstructionibus uenarum auxilia aperientia, iecur quærere,& ita etiam ex urinis coniectari coctionem,& generaliter ita uenæ coniunctæ sunt iecori, ut eo affecto totum genus earum afficiatur. De Principatu autem & origine non erat necessarium Galeno disputare cum Philosopho, sed potiùs illud erat utilius quærere, cur si cor est principiũ uenarum, consensus ipsarum uenarum sit totus cum iecore, & non cum corde? Hoc enim erat decens & pulchrum. Et ideò,sicut ego ostendi aliàs (quia argumenta medicorum, non sunt comparanda rationibus Philosophorum,& tamen sensus,& operatio uidentur fauere opinioni Galeni) Iecur oritur ex uenis, & non uenæ ex Iecore, & uenæ oriuntur ex corde. Ergo Iecoris affe-

ctus si debent communicari cordi, quia affe-
Cap. 3. ctus non est affectus, nisi communicetur ipsi animali & toti, & totus homo pendet à corde. Ergo si Iecur debet communicare affectum homini oportet, ut prius communicet uenis, à quibus oritur, & hoc modo nulla est difficultas: neque in operatione, neque in alijs: sed obstant duo solum. Primum quia Galenus conatur ostendere in libro de Generatione Fœtus, quod iecur generetur ante cor, & uenæ etiam ante ipsum cor, quæ omnia cum sint uana, & cõtra Hippocratem, etiam non est, ut de hoc dubitemus. Nam primum principium in tempore est, quo non est aliquid antiquius. Primum autem in natura, quod habet primam operationem, & perfectionem, sed cor est primũ, quia simul generatur cum alijs duobus principijs, ut testatur Hippocrates. Igitur tempore nihil est prius corde, sed naturâ cor est antiquius, quia habet operationem primam, quæ est pulsatio: nisi concedant, quod possit generari animal sanguineum sine dilatatione, & constrictione & esse perfectissimum. Ergo cor est primum natura, & tempore in generatione, comparatione aliorum membrorũ. Est enim prius per-

perfectione, & operatione, & ideò natura. Tempore autem simul cum sint ambo: Ergo prius natura, & tempore, id est, quia & si simul sint, fuerintque semper præcessit cor reliqua mêbra. Sed aliud quod posset obijci est, quoniam Iecur generat sanguiné, saltem illum imperfectum. Ergo uidetur esse principium uenarum, quia generat ipsum per uim carnis, propriè & non uenarũ. Respondeo quod ambo côcurrunt, imo istud ostendit, quod iecur cùm sit factum à sanguine, & contineat uenas, & sanguis est in uenis, quod principium sint uenæ, & auxilium caro iecoris, & maximè, qa uidemus, quòd etiam uenæ mesaræi habent uim aliquam generandi sanguinem, ut est opinio Principis ponentis quartá concoctioné. *Com. Tex.54.* *Prima 1. Doct. 4. cap. 1.*

Secundum quod declarandum erat summa breuis distributionis uenarũ, quam declarare in præsenti loco opportunum reor: nam minutiora illa, & si pulchra sint, tamé eorum obliuiscimur. Venarum igitur quatuor sunt differentiæ, seu species, seu origines, quæ ex caua Iecoris prodit in bilis uesiculam, lienem, uentriculum, intestina, mesenterium, & omentum. Secúda ex gibbis Iecoris bifariam distribuitur, in supernam *Vesalius lib. 3. cap. 3.*

nam

nam partem attensa cordi, inde ad uenas iugulares, & ad caput ascendit ex qua aiuga etiam costas nutriens, dextra ex parte oritur, utrinque tamen emittit ramos, & in infernam, quæ omnia membra præterquàm superius dicta, & pulmones nutrit. Nam pulmo ex uena arteriali, & ex dextro cordis uentriculo, ubi uena caua ingreditur nutriri solet. Et scias quod secunda, id est, caua ipsi primæ, id est, portæ cõmittitur, tam subtiliter in media carne Iecoris per uenulas, quasi fibras capillares, ut uix stylo aditus ex una in alteram pateat. Ergo Iecoris caua medium, quasi perambulat Iecur trãsuersum secans, inde parte superiore neruosam septitransuersi partẽ pmeat, duosq; ramos distribuit post inuolucrum etiam penetrat, ac ad dextrum cordis basis latus ei coniungitur, cingitque ramo suo eandem, neque uerum est, quod lobo pulmonis caua se immisceat. Ideò sputum sanguinis, nõ à caua uena, sed arteriali, aut artéria uenali, necessario cõtingit citra periculum omninò, ne caua fracta sit. Postquam uerò caua à corde discedens, aiugam emisit ad iugulũ, conscendit diaphratundis suffulta, & glandosum corpus in iugulo substratum, nacta

post

post diuiditur in uenas geminas, dextra, atque sinistra, quarum altera interior, altera exterior omnes ad caput ascendunt: interim uerò ad brachia duos ramos magnos, emittunt quorum alter interior, scilicet iecorariæ nomen obtinet, alter cephalicæ, id est, capitalis. Interest hoc, ne quicquam à uobis necessarium desideretur, quod ad iugulum diuiditur caua in dextram atque sinistram, & utraque pars in duas in ieçorariam, quæ per brachium fertur, & est inferior, & superiorem, quæ iterum in tres ramos diuiditur, inferiorem, qui ex uena cephalica, ad brachium extensum superiorem, qui est interior iugularis, & medium, qui est exterior iugularis, ambo hi rami (ut dixi) per collum ad caput ascendunt. At uerò caua pars, quę descendit ad medium dorsi, fertur deinde ad renum inuolucra, atque ipsos renes, quas emulgentes uocamus, ab ijsdem rami singuli coëuntes singulis ex eadem parte ramis, ex caua inferiùs deductis uasa seminaria efficiunt. Tertia uena arterialis, quæ à dextro cordis uentriculo in pulmones dirigitur. Quarta ab umbilico (ante ortum fœtus) ad iecur. Cap. 10.

TIX-

TEXTVS LIIX.

Radicatio arteriarum cor.

Triplici nos alleuat labore ratio, nam neq; difficultas est eadem in arterijs, quæ est in uenis. Omnes enim fatêtur eas ex corde oriri. Sed neque opus est illas describere, cùm rarò, uel nunquam medici ex eis sanguinem mittere soleant, quod si contingat poterit, qui eo opus habet Vesalium consulere. Accedit, quod ut Galenus docet in libro de dissectione uenarum, & arteriarũ, quod ubi uenæ sunt, plerunque etiam sunt arteriæ, triũm solum meminisse oportet. Primum quod arteriarum duo sunt germina tantũm. Vnum quidem aorte quod ex corde parte sinistra in totum corpus deducitur sursum atque deorsum. Alterum quod ex eodem sinu in pulmones, uocaturque arteria uenalis, cúmque in omnibus partibus, quod est secundum (quod proponere uoluimus) arteria sit sextuplo, aut octuplo maior uena in pulmone cõtrarium contingit. Nam uena, quæ à dextro cordis uentriculo procedit longè crassior est,

est, quàm arteria, quæ est ex sinistro. Tertium est, quod cum in exterioribus partibus uenam semper supra arterias natura collocauerit, solum in capite post aures, & ad tempora arteriæ sub ipsa cute statim sunt. In interioribus uerò partibus conuerso modo se habent, nam intus uena caua sub arteria spinæ iacet, ut nil incommodi ab externis causis pateretur. Nam ab intestinorum sorditie uapor effluens, magis perturbaret puriorem spiritum.

TEXTVS LIX.

Ex his aberrans sanguis, & spiritus in omnia, & caliditas per hæc permeat.

GAlenus in Primo de locis affe- Com.
ctis, ostendit differentiam inter Cap. ult.
influxum cordis, & iecoris supra totum corpus, quia dicit delegant materiam alimenti, & etiam calorem, sed facultatem minimè. Hoc autem (inquit) per uenas, & arterias, cerebrum autem contrario modo, delegat enim facultatem, & non calorem, neque matteriam. Nam facultatem uitalem, & nutriendi

endi unumquodque membrum dicit habet ex seipso inatam, & de naturali manifestius est, de uitali autem magis dubium.
Cap.50. Similiter in libro Artis medicæ dicit, quod totum corpus sortitur temperiem à corde, & iecore, quoniam & materiam alimenti subministrant, & etiam calorem, uidemus enim idem membrum modò frigidum euidenter, pro ut sanguis plurimus, & calidior influxerit, aut deferuerit. Vnde timor extrema refrigerat, & pallida reddit. Hinc manifestum est Hippocratem cognouisse tum multis etiam alijs in locis arterias, & pulsum. Qui enim fieri potuit ut eum ignorauerit, sed confisus in respiratione, non ei ut posteriores diligentius operã præstitit.

Duo uerba ponderat F. quod dicit aberrare arterias seu sanguinem per illas, atque uenas cum potiùs distribuere aut permeare dicere debuisset, sed fallitur, existimans ipsum per iniuriam scripsisse ἀποπλῶντα, id est, aberrare. Nam sanguis quidem aberrat modò plus, modò minus, & casibus multis transmittitur, non à natura sola, sed natura, & casu, arteriæ autem, & uenæ à natura ratione solùm sunt distributæ, sic &

nos

nos aberramus in quotidianis nostris operationibus, sensibus, meditationibus: sensuum tamen & membrorum constitutio & mentis, & memoriæ certa ratione facta est in nobis. Dubitatur & in alio uerbo de uenis, aut arterijs, quoniam non à corde, sed à similibus, & à parte seminis, & à sanguine uteri oriuntur. Ideò dicit metaphoricè ista oriri, sic dicta cùm non oriantur ab illis. Verum duplex est ortus: unus secundum tempus, & hoc modo omnia oriuntur quæ generantur: alius est ortus formæ efficientis, & finis: quomodo omnia pendent à Deo, duodecimo primæ Philosophiæ: quem omnia, quæ sunt in hoc mundo seruant. Si enim mundus oritur à Deo, tanquam effectus eius? Ergo omnia quæ sunt in eo, quamuis facta sint, & genita adhuc fiunt, & originem ducunt, uelut cœlum à Deo, elementa à cœlo, & quæcunque alia ab elementis, & uiribus, quæ in mundo sunt reguntur, & mouentur uiuunt, & tunc ideò meritò oriri, & non minùs, quam quæ generantur ab alio dicuntur. Sed hæc ad Philosophos. Tex. 37.

LECT. LIV. SVPER TEXTV LX. ET LXI.

Vis una,& non una,quæ omnia hæc & alia gubernat.

Com. CVm cõstet altiſsimũ fuiſſe Hippocratis de rebus naturalibus ſenſum, nõ tam ſimpliciter eius dicta interpretari conuenit, ut gratia exempli pro ui animã intelligamus. Illud enim abſurdum eſt dicere animam eſſe uim: & ſi modo concedatur eſſe ſimul unam, & non unam ſimpliciter ſumptam, quod enim eſt unum, quatenus unum eſt plura eſſe non poteſt. Quadruplicem ergo ſenſum tribuere his uerbis licet. Primus eſt ut loquatur de tribus animabus Platonis. Conſtat enim Platonem conſtituiſſe tres animas unam quidem iraſcibilem, in corde animoſam, & uirilem. Secundam in cerebro intellectiuam, & rationalem. Tertiam in iecore apetitiuã,ut ita dicã,&uoluptuoſam,de quibus in libris de dogmate Platonis, & Hippocratis diffuſè actum eſt. Eſt ergo perinde, ac ſi dicamus, uelut dicebat Galenus nono ar.cur. quod iſtæ tres animæ

Cap.10.

ſunt

ſunt ita connexæ inuicem, ut una patiente, reliquæ etiam afficiantur. Sunt tamen plures, ſicut liquet, quoniam diuerſis funguntur officijs, & diuerſas habent uires ac facultates. Secundus ſenſus eſt, ut una ſit anima, & una uis prima, quia unius ſubſtantiæ eſt unum primum accidens, reliqua autem ſe ſubſequantur; uelut ignis eſt calidus, & propter caliditatem diſſoluit, & propter diſſolutionem attenuat, & attenuando attrahit, quoniam corpus quod attenuatur magis extenditur, & ita ordinatim unum fit plura, uelut in numeris ex uno producitur unum, ex quibus iunctis fiunt: duo ex uno autem: & duobus fiunt tria: exempli gratia ſit pater unus, & filius unus, & nepos, & pronepos, & abnepos, & atnepos, erunt ſex, & ſi colligantur uires horum fient ſexagintatres coniugationes. Sed animaduerte quod in corpore humano hæc defluxio eſt connexa, ſicut ſi Sol illuſtraret urceum aqua plenum, & ex illo faceret itidem in muro: ex ea obiecto ſpeculo uiſionem: iſtę operationes & producta ſunt connexa inuicem, adeò ut ſi diſiungerentur, non eſſent: & ideò poſſunt, & ſunt unum, & plura, non ita de generatione filiorum à pa

 rentibus:

rentibus: nam sunt plura, nō tamen unum quia sunt disiuncta. Sed quia istud erat uulgare, & Hippocrates nō scripsit quicquam, quod esset notum plerisque, ideò hic sensus non est legitimus, ut neq; primus, quia mens Hippocratis non est, quod sint tres animæ, aliud est de Platone, neque opus erat Hippocrati, ut medico tractare de animarum multitudine. Est ergo sententia eius, quam etiam superius explicaui, scilicet, quod est una uis tantum in anima, sed iuxta præparationem uidentur esse plures, uelut lux solis est eadem, & in aëre transit, & facit per spiritum, seu claritatem: & in speculo reflectitur, & redit formas rerum: & in speculo concauo facit ignem, & in aqua efficit splendorem magnum: & in urceo uitreo aqua pleno facit irides, ut in pariete aduerso, & in ipso muro, & in linteis colorem, & in limo efficit exhalationem: & plura alia, & tamen est eadem lux, & lumen. Voluit ergo ut intelligeremus, quod & si caloris substantia & lumen sit, idem ita de anima uis est una per se, non una ratione præparationis, & propterea subiecit, quæ omnia hæc & alia gubernat per hæc intelligit iecur & cor: & forsan etiam ut in

textu

textu præcedenti intelligit ſpiritum & ſanguinem, & caliditatem, adeò ut uis illa cenſeatur caliditas, & non anima: & hoc eſt Pag. 2.
conſonum his, quæ dixit in libro de carnibus, & in ſexto Epidemiorum, nec exiſtimo, Part. 5.
quod ibi, per etiam alia intelligat à corpore humano, Tex. 5.
quia tranſgrederetur metam propoſiti ſine utili, & ſermo eſſet magis dubius. Per calorem ergo poteſt intelligere 1. Aph. 14.
tria, qualitatem ſolam, & qualitatem cũ ſubſtantia coniunctam. Vt cùm dixit. [Qui creſcũt, plurimũ habent caloris innati] & poteſt intelligi uehiculum ipſius animæ, & caloris quod ponitur æthereum & æternum, & uelle omnia proſequi ſingillatim, eſt nimis longum, & ideò credo quod eatenus intelligat, quatenus ſufficit medico Velut cũ dixit. Qui creſcunt,] ſcilicet ſubſtantiam elementarem coniunctam ei de quarto modo, qui pertinet ad Imperium, Com. 70.
dicemus infrà, quoniam non eſt de mente Hippocratis hîc.

TEXTVS LXI.

Hęc idem ad uitam totius & partis, hæc uerò ad ſenſum totius & partis.

Com. DVplicem habent interpretationem hæc uerba unum ut per uitam intelligat cor, & iecur: per sensum autem cerebrum, neque dignum est, ut disputemus an sit uerum apud Hippocratem, an illud potius maluerit intelligere, quod sensus sit in corde, & uita in iecore: sed potius de ueritate rei, quæ usui apta est: nam illa habita conuenit explanatori fideli, traducere uerba authoris potiùs ad illum sensum, quam imitando Grammaticos nostri temporis, qui primũ quærunt sensum uerborum, deinde illi uolunt aptare rem, de qua tractatur. In quo trifariàm peccant. Primum quod fallendo lectores in arte adeò utili, & necessaria sunt causa mortis hominum: secundò quia præponunt homunculum Deo, & sapientiam homunculi sapientiæ Dei: quod quam sit impium, nedum absurdum, quisque intelligit. Tertiò quoniam si res, & sensus authoris conueniunt, nihil amittimus, quia utrunque uerum est. Sin autem discordant, quam grati uiri est factum uindicare authorem ab infamia, ut censeamus potius bene dixisse, quàm errasse. Quæramus igitur qd' nam sit principium uitæ totius & partis? & sensus?

sensus? & dico quod sensus principium est in corde, quia ibi est actus & homo non dicitur sentire, nisi cùm percipit, & non percipit, nisi cum cor, & anima percipit, & cerebrum est instrumentum percipiendi generale, & sensus in eo ut oculi, & aures, & nares, & lingua sunt specialia instrumenta. Si ergo oculus est instrumentum cerebri ad uidendum, quia cerebrum habet alias facultates, utpote olfactus, & auditus, & memoriæ. Ergo cum cor habeat alias facultatus, utpote uitam, & pulsum, necesse ut cerebrum sit instrumentum cordis. Quia sicut in mundo omnia reducuntur ad unum scilicet Deum, ita & in homine, & quibuslibet alijs, non enim possunt esse duo prima principia, aut enim necesse est, ut cerebrum sit instrumẽtum cordis, quod uerum est, aut cor cerebri (quod est absurdissimũ: neque aliquis ausus est dicere) aut ut sint duo principia æquè prima, ad quod sequuntur mille inconuenientia. Primum quia idem non sentiret, & uiueret. Secundum quia unus homo essent duo homines. Tertiùm quia non fieret transitus ex uita plantæ ad uitam animalis, & etiam quia uoluntas nõ esset in intellectu, nec timor in eo,

qui recordatur,& multa alia. Indicium autem maximum huius est,quod etiam Galenus fatetur,& postmodum nescio,quomodo quasi obliuiscitur: quoniam cogitantibus nobis,& maximè de re terribili,aut tristi:aut amata, aut iucunda, uel odiosa uultus manifestè mutatur. Sed de iecore maior longè est dubitatio apud me, an in eo consistat uita. Primum, quia si fœtus uiuit uita plantæ,ergo oportet ut habeat principium uitæ in se? Secundò quia multa animalia uiuunt,quæ carent corde, imò etiam plantæ uiuunt manifestè, ergo oportet ut habeant principium aliquod suæ uitæ, & hoc non potest esse, nisi iecur. Tertiò quia uidemus quod habet suas facultates saltem concoctricem absque auxilio cordis, quia posito iecore, ponitur concoctio, & hoc magis esset euidens, si uerùm esset, quod dicitur,quod creatur ante cor. Quartò quia constat quod in mortuis augentur ungues, & capilli: quæ sunt functiones ipsius iecoris,adeò ut Assaytatus credat hominẽ multo post mortem uiuere. Vita plantæ præterea si naturalis esset in corde, esset duplex uita in illo,sensus & motus, una & alia nutrimẽti. Quæritur igit̃ quæ esset prior si sensus, &

ſus,& motus ſentiret moueretur animal anteq̃ nutriret̃,generaret̃,& augeret̃ qđ omni nò eſt impoſsibile.Vel dicendũ eſſet, quod prius uiueret uita plantæ, q̃ propria qđ eſt abſurdũ.In oppoſitũ eſt,quod uidemus uitam illã in iecore perfici uiribus cordis, & etiã nõ eſſet unũ animal,& Philoſoph9 in ſecũdo de Anima,dicit uegetatiuũ eſſe in ſenſitiuo, & ſenſitiuũ in intellectiuo:ſicut trigonus in tetragonoi:ta etiã de facultatibus dicendũ eſt,& uita.Dicendum eſt ergo, qđ uita eſt in ipſo corde,in habentibus cor:etiam uegetatrix & illa non eſt eiuſdem rationis cum uegetatrice plantæ,aut uermis, quia illæ per ſe manent,& uita in iecore,nõ poteſt manere,uel momento extincto corde.Et hoc confeſſus eſt Galenus quinto de locis,ſed uita, & functiones iecoris in fœtu non ſunt ex genere uitæ plantæ, quia & ſi poſſent eſſe(quod tamen ualdè dubium eſt in iecore,nondum corde genito) tamen nõ poteſt ibi eſſe ſine motu pulſatili, qui eſt in arterijs. A' primo enim momento generationis adeſt pulſus in embrione, per quẽ conſeruatur, & uitalem ſpiritum, iecur, & omnia membra genita, & hæc declarata ſunt alibi. Cap. 1.

LECT. LV. SVPER TEXT. LXII.

Lac alimentũ, quibus lac alimentum ſecundùm naturam, alijs uerò non: alijs uerò quibuſdam uinum alimentum, & quibuſdam non alimentum: & carnes, & aliæ plurimę alimenti ſpecies, & pro regione, & conſuetudine alunt.

Com. Lac abſque dubio alimentum eſt omnibus infantibus, imò etiam omnibus animalibus, quæ animal pariunt adeò ut etiã ueſpertilionibus, atque id iure: nam cum in uentre ſanguine parum mutato alantur, uerifimile eſt ut poſtquam nata fuerint, eodem in lac mutato gaudeant: quomodo ergo dicit Hippocrates, alijs uerò non, cùm ſecundùm naturam omnibus ſit cibus? & certè difficilis nodus eſt, propter anteriora uerba [quibus lac alimentum ſecundum naturam.] Dicendum meo iudicio Hippocratem hic loqui de genere animantium, & nõ de homine ſolo. Aues enim non ueſcuntur

tur lacte, quia non est eis secundùm naturam, & similiter pisces. Non negauerim aliquos non esse qui abhorreant lac, quanquã paucissimos, sed illud casu non natura contigit post ablactationẽ: reliqua omnia possunt esse non secundùm naturam, quod manifestum est de illo Normano, quem dicit Bruerynus se agnouisse, qui nec panem, nec carnes, nec pisces, nec caseum comedebat, sed solas uuas, unde mustelæ ei nomen inditum. Qui uerò oderunt uinum, & caseum innumerabiles sunt, & adeò ut nec odorẽ substinere possint, sed plures tamen sunt qui uinum oderunt, quàm caseum. Allium Iacobus Foroliuiẽsis egregius explanator medicinæ, adeò abhorrebat, ut si ederet ipsum ueneni symptomata sequerẽtur. Mirum dictu est solùm panem non tantum homines, sed etiam animalia pleraq; non deuitare, non dicam tamen omnia, sed primũ quadrupedia, nisi feras non cicuratas excipias, uelut leones & tigrides, pisces omnes primum pane gaudẽt, quod pamphagi sint inde omni genere iumentorum, oues, capræ, boues, equi, cameli, elephantes, capre, hinnuli, canes, feles, mures, picæ, sed in uino: psittaci etiam absque uino. Est autem

lac,

lac,ut ad eum redeam(nam Hippoc.propo nit tria pro exemplo,lac, uinum,& carnes) temperaturæ æqualis in actiuis qualitatibus,in paſsiuis nõ parum humidum, cuius ſubſtantia manifeſtè in tria diuiditur,aquã, butyrum,caſeum. Aqua eſt frigida,& humida:butyrum calidum & humidum, temperatura caſeus declinat ad calorem, ſed parum,& eſt etiã humidus,habet & alias partes, ſed quæ ad has reduci poſsint. Dictum autem eſt de illis in libris de Tuenda ſanitate à nobis è quib. præſtantiſsimæ duæ ſunt. Vna quę uocatur ſpuma lactis, dulcis,ualdè & candida exigui alimenti, ſed facillimæ coctionis: altera eſt pinguedo obęſa(quam uocant caput lactis Veneti)è genere butyri pinguioris. Quare autem de pane ſermonem nõ habuerit cauſam eſſe reor, nõ quia in dubium uocari non poſsit, nam ſi comparetur ad hominem: nec lac eſt ſemper alimẽtum(ut dixit) ad animal: neq; panem omnia animalia edũt, & ideò poterat introduci,ut alimentum,& non alimentum. Sed hoc reor feciſſe,quoniam panis eſt res artificioſa,reliqua tria ſunt naturalia. Atq; hæc

Cap.6. eſt noſtra expoſitio. Fracãtianus alium dat

Pag.2. ſenſum,qui innititur dictis Galeni ſeptimo

&

& decimo Ar.cur. ſcilicet, quod lac quibuſdam conuertitur in nidorem, id eſt, ignem & fumoſam corruptionem, uelut in his, qui calido, & ſicco ſunt uentriculo, quibuſdam autem gelaſcit in uētriculo, & in ambobus his hominum generibus, nō ſolùm alimentum non eſt, uerùm magnum affert detrimentum: adeò ut inter uenena connumeretur à Conciliatore in libro de uenenis. Sed & lac quòd in fumidam materiam tranſit, magna affert incōmoda: adeò ut non ignorem, quoſdam obijſſe mortem ex eiuſmodi cibo, potuúe: ſed non id modo, quod cunctis manifeſtum eſt quærendum fuerit, ut neque cur cibis alijs adiunctum, facillimè corrumpatur: adeò ut princeps affirmet ex eſu lactis, & piſcium generari elephantiaſim: quod & nos audiuimus dùm in Scotia eſſemus: idq; frequenter accidere, non tam ibi, quàm apud Ibernos, qui Britannis occidentaliores ſunt. Ea ſolum commemorare operępræcium eſſe duxi, quæ aut egregiam utilitatem habent, aut admirationem continent. Conſtat etenim Galenum lactè moderatè ſumpto coctionis ſpatium tribuiſſe ſex horarum: atque id intelligendum in his, qui medicamenti cauſa aſſumunt, hu-

Cap. 11.

Cap. 77.

ma-

manum,uel aſininum: quæ duo genera inter reliqua facillimè concoquũtur: ſi tamen excipias camelinum quod non habemus: & equinum de quo aliàs ualde dubitaui. Præter id enim, quòd in eiuſmodi uiris, qui hæctica laborant uires ſunt imbecillæ, & aridus habitus: Contrà puritas ipſius lactis, maior quouis alio cibo, & paucitas, & tenuitas, ut dixi, ad coctionem faciunt ulteriorem, hæc uolui dixiſſe memoriæ cauſa. Auerroes enim ſexto collectaneorum ſtatuit menſuram, ſeu menſuræ initium à cochleari: deinde aſcendit ſenſim per dimidium uſque ad tria, uel quatuor cochlearia, & cochlear quidã duplex eſt minus: quòd continet unciam, & quadrantem. Maius autem, aliquantò plus. An uerò ſuper lac dormiendum, uide quinto Contradicentium. Sed omittamus hæc maior eſt difficultas de ſecunda quæſtione, ſcilicet, cur ſit, quòd tam multis etiam optimum lac ſumentibus purum, & opportunè noxium ſit, infantibus autem omnibus utile modò ſecundũ naturam fuerit. Nam & infantes uidi animalium lacte alitos, qui ſuperuixerunt & maximè caprarum, in quibus nihil deſiderabatur, præterquam ingenij uigor: nam eiuſmodi

[...]p. de cu- [...] hæcticæ [...]iculi.

iusmodi pueri ubi adoleuerint, quasi stupidi sunt, atque stolidi, quòd manifestam habet rationem: at ut dixi non ita illud. Dicamus ergo quod causa, quare lac in adultis facilè corrumpatur, atque in pluribus, non autem in infantibus est. Primum paruitas uentriculi infantis, unde meliùs concoquitur, & similiter calor naturalis similior, atque humidior, quàm iuuenum: unde ad coctionem paratior id, quoque quod alitur magis simile est, in adultis autẽ remotius. Quarta causa est motus intẽpestiuus. Quinta uerè est, quod iam consueuerit corrumpi sæpiùs sumptum præter rationem: atque id probo duplici experimento. Primum quòd cũ semel malè me habens comedissem portulacam, antea mihi innoxiam, tum uerò ob multitudinem, & uentriculi frigiditatẽ uomitũ mihi magnum excitauit: ab eo tempore si esitarem portulacam: imo si uel uiderem, uomitus excitabatur. Aliud exemplum est de his, qui uolunt facere abstemios seruos uel ob auaritiam, uel ut modestiùs uiuant: indita enim anguilla uino, si copiosè biberint, ex eo in uini fastidium deuenerint.

Postmodum dicit illud idẽ de uino: nam

uinum

Cap. 1. uinum est alimẽtum, & celerrimum, ut colligitur à Galeno tertio de Temperamẽtis: sed tamen neque omnibus, neq; semper utile est, quia non est alimentum, præsertim aũt lædit extenuatos, & bilioso habitu, ac corpore, & quibus cerebrum est imbecille, ideò infantibus maximè nocet, & pręcipuè antiquum, & potens atq; odoratũ: adeò ut quibusdam phrenitidem statim excitauerit alijs insaniam, alijs conuulsionem, quorum etiam maximam partem perdidit.

Cap. 10. Succedit caro, cuius tres sunt species (ut inquit Auerroes primo Collectaneorum) una quæ est mista cũ neruo, & chorda, quæ uocatur musculus, quæ propriè editur. ut à Cap. 4. Galeno colligitur in libro de cibis boni & mali succi, & maximè nutrit talis caro, ut scilicet, dicamus carnem musculorum seu musculosam, id est, séparatam à neruis, & ligamentis, in medio tamen etiam habet ali- Cap. 1. quid horum, sed non effatu dignum. Et dicebat in tertio de Alimentis, tales carnes sumuntur ex hœdis, & uitulis, & ouibus, & animalibus etiá feris, quæ tamẽ plantis uescuntur. Variãtur aũt ut idem dicebat in eo- Cap. 19. dẽ libro penes ętates, & penes uictus ratio- & 21. nem ipsorum animaliũ & præparationem:

Deinde

deinde addit penes partes ipsorum anima lium:ita ergo erunt sex differentię ipsarum carnium:à natura animalis, ab ætate, à uictu ipsius animalis, à partibus, à præparatione,& à genere carnis. Secundùm genus ést carnis puræ, quæ pauca est admodū in corpore,& dicit quod caro membri humani,& quæ est circa gingiuas, & quæ est in libro occulto dorsi, ille uocatur caro pura, quæ ad considerationē huius propositi parum conducit. Tertium est glandosa,& hęc est testiculorum mammarum, & in mesaræo,& generaliter uocantur lactes etiam. Quartum genus est substātia proprio mollis unius cuiusq; membri, uelut intestinorum, & uentriculi, ex quo genere propriè est illa: quàm Galenus uocat parenchima in iecore pręcipuè,& in pulmone,& etiam in renibus,& splene, decimo Ar. cur. ubi dicit, quod substantiam intestinorum, & uentriculi non uocant, neque carnem, neque parenchima. Omnia igitur ista palàm est alimentum posse dici, & non alimentum iuxta rationem regionis, & consuetudinis etiam. *cap. ult.*

N LECTIO

LECTIO LVI. SVPER EODEM TEXTV ET LXIII.

Com. DIxit igitur Hippocrates in precedenti Textu, quod carnes, & plurima alia pro regione, & consuetudine alunt. Regio & consuetudo quoquomodo affinia sunt, quoquo modo differunt, quia in eadem regione diuersis temporibus necesse est alias, & alias consuetudines induci. Primum quidem fructibus quibusq; uesci homines cœperunt: paulò pòst glandibus, ac eiusdem generis alimentis. unde etiam illud glandem ructante marito: post ad lac, & carnes: & tum greges habere boũ curarunt, tum ouium atq; caprarum. Quadringentis aut quingentis annis ante Hippocratem panis inuentus est: Sed apud cultiores Græcos, & Troianorum tempore iã in usu erat. Sed in Thessalia, & Arcadia, ac montibus adhuc leguminibus uescebant, & segete cruda, ut idem testatur, nõ solùm in Epidemijs, sed in libro de ueteri medicina: cùm in Italia pollenta ex farina, & farre uescerentur, additis pauculis carnibus. Et hæc quidem uerissima sunt, atq; ab omnibus

bus tradita & excepta authoribus. Ægyptij loto,alijq; magis, ut qui lotophagi ob id appellati sunt. Milium & hordeum Sarmatis,ut auena Germanis,pannicum Aquitanis,Nasturtium,sed pro obsonio cum sale (cuius etiam meminit Xenophon) Persis in usu fuit. Indi ferarũ carnibus crudis, arundinum germinibus,folijsq; uiuebant. Hunni sole tostas carnes,alij nucib. cuiusq; generis alebantur. Quidam etiam frigore, ut nunc salpar,uel fumo, ut aleces, nõ tam ut comederent durabant, quàm ut seruata comedere possent. Qui totam eam regionem, quæ ad Austrum posita est colunt, hi camelorum carne,lacteq; uitam ducũt, aut palmulis. Olim hæc magis in usu,nunc panis,sed sordidioris, quàm apud nos copia est,apud omnes gentes. Scythæ,Sarmatæque equina carne, farina cum lacte, uel equorum sanguine mista. Olim referunt gigantes uesci solitos simijs: unus cuiq; suus Deus unũ alimentum. Romanæ mulieres uino abstinebant,nunc tota Asia penè atq; Africa,& Europæ pars Maumetho præcipiente abstinẽt. Ichthiophagi piscibus tantum uiuebant. Nunc totus orbis fermè oriza utitur, sanè utili,uili & commodo ci-

bo: uelut & butyro, ac melle. Puls Romanis olim, quasi propria cum apud Græcos polenta cum succo maluæ, & Asphodeli in usu esset. Maza quoque in precio fuit apud illos.

Velle suum cuiq; est: nec uoto uiuitur uno.

Taceo & prætereo nefandas & spurcas, ac fœdas dapes: hoc unum difficile uisum est, ut aliàs dixi cur non antiqui omnia cocta ederent, quippe suauiora longè futura, cũ nec ignotus esset ignis, & tanta lignorum copia? Aliud etiam ridiculum cur nucibus agerent, uix enim persuaderi potest, quòd qui seruati sunt sermone, non communicauerint, quanquam neq; de hoc certum habeam authorem. Constat in quam multis deceptos esse, uelut cum olim crederẽt homines hanc solam partem habitari, uerùm uideri potuit olim, nunc cum dentur Antœci, & Antiscij, & Antipodes manifestum est secundùm naturam ubiq; posse simul interire humanũ genus, Diuini uerò peste atq; sterilitate (nam terræmotum, bellũ, serpentes esse causam interitus humani generis, uix quisquam dicere audeat) & reparatos fuisse homines.

Hoc unum explicandum est, quod dicit de ali-

de alimento pro consuetudine cibus, consuetus propter familiaritatem melius concoquitur, teste Galeno. Est enim primũ suauior, & ideò uentriculus illum melius amplectitur, & se constringit, & non subuertit ipsum: ergo semper cibus cõsuetus melius nutrit, quàm insuetus. Hic ergo cadit difficultas, utpote de fungis, aut malis insanis, utrum magis noceant insueto, an consueto? & dico quod quantum ad mutationem plus nocent insueto, quia non coquuntur & peruertunt uentriculum: sed quo ad stabile detrimentum plus nocent consueto, quia natura amplectitur familiariter pro cibo amico, & ita augetur intẽperies plurimũ, & remouetur homo à dispositione humana, & ideò oportet distinguere trifariam alimentũ bonum, iuuat & in pręsenti, & in futuro. Malum autem uel est remotum à natura humana, & abominandũ (ut dixi) de his, & de carnibus semiputridis, de fructibus corruptis, de leguminibus cariosis, de piscibus olidis, & lutosis: ualde ac quasi nigris de herbis agrestibus, maximè ex apij genere, & nascentibus in sterquilinijs, & olidis, & rebus salitis antiquis, quibusdam generibus ranarum carnibus: quarun

dam uiperarum, quas dicunt esse sine ueno no :dico quod omnia talia plus nocent cõsuetis, quam insuetis duabus rationibus. Prima quod recipiuntur amicè à consuetis, & ita inficiunt omnia membra principalia, & ita fit paruus rumor, ut dici solet, & magna iactura: in insuetis autem contrà, solus enim uenticulus læditur, & fit turba multa, nausea, fluctuatio, uomitus, anxietas, sitis, dolor, uertigo, abominatio, cibi os inficitur nihilominus, quia recipitur ut hostis parũ tandem sequitur detrimentum, aut nullum in mẽbris principalibus. Alia causa est imbecillitas corporis, per quam consuetum debilitatum ex usu, & corruptum minus resistit, & magis patitur. Si quis tamen assumeret maximam quantitatem, & non euomeret, & esset impeditus in negotijs, neq; posset auxiliari, his stãtibus plus læderetur, & posset mori, quàm consuetis uti. Tertium alimenti genus est, quod est simpliciter malum, sed non ualdè malum, ut caro caprina, & suis ueteris, & bubula, & fructus horæi, & herbæ domesticæ, & cibi ex farina, & legumina, & pisces non squamosi, recentes tamen, & ex bonis aquis, & castaneæ, & cucurbitæ coctæ, in his consue

ti non

ti non læduntur, aut longè minus, quàm insueti, & hoc quia excipiuntur amicè ab utrisque, sed à consuetis concoquuntur propter familiaritatem: & detrimentum illud euanescit ob perfectionem coctionis: & ideò in isto casu plus læditur, & manifestè ille, qui est insuetus, quam consuetus. Ideò uerò obseruandum laborantibus contraria bifariam conuenire uno modo, qui notissimus est, quoniam tollendo iuuant, & non lædunt. Et quòd tollēdo minus imprimunt, quoniam substantia membri minùs patitur à contrario, ut in manu frigida igni admota, nam & minùs non solum patitur, sed etiam minùs sentit calorem.

TEXTVS LXIII.

Hæc quidem ad augmētum, & ad esse, hæc uerò ad esse solum, ut in senibus: hæc autem adhęc, & ad robur.

ID est, Alimentum aliquando est ad alendum augēdum, corpus & robur, scilicet, in pueris: Aliquando ad alendum solū ut in senibus: Quandoq;

ad alendũ,& augendum robur, nó corpus, ut in ętate iuuentutis. Quomodo aũt sit ad alendum solùm dubium non est:neq; quomodo ad augendum corpus, & robur: dubium est, quomodo ad augendum robur, & non molẽ,& dicit quod in conualescentibus & athletis. Est etiá dubium de re ipsa scilicet; an consistentes in ætate sint robustiores iuuenibus? Et dubium nó est, quòd ob consuetudinẽ non sint ualidiores, quoniam faciliùs omnia tractãt, & maiore dexteritate,& minùs lassantur:sed an sint uerè robustiores ratione corporis ipsius? Respondeo robur quadrifariá augeri, substantia mẽbri aucta: quia in maiore mole plus est uirium. Secundò ex instrumenti siccitate, ut tertio de symptom. causis. Tertio ex exercitatione consolidatis mẽbris, ac condẽsatis redditis siccioribus, & agilioribus, & influxu caloris ad eã partem. Quarto ex incremento caloris naturalis. Dico ergo, quòd in ætate consistentię membra magis cósolidantur multiplicata carne,& pingue dine,& etiã sicciora redduntur,& ideò homines fiunt robustiores. Hæc est expositio F. ut diuidat ratione ætatum in duo tantũ, & tertium quod additur sit præter naturã.

Cap. 3. in fine.

2. De Tuenda Sani.

Alia

Alia uidetur literæ magis conformis, quoniam Hippocrates alium ſenſum refert: & eſt quod alimentum ad alendum ſolùm: quibuſdam ad incrementum etiam corporis. Quibuſdam etiam pręter hæc ad incrementum roboris.

LECTIO LVII. SVPER EODEM TEX. LXIII. ET LXIV.

QVONIAM quòd de naturis, & ætatibus, & conſuetudine, & regionibus dictum eſt, etiam de ſexu, de tempore anni, & conſtitutione, deq; arte ac cæteris ſimilibus intelligi poteſt: ideò cùm alimentum (omiſſa modò ratione aëris, in qua contrarium ſemper quæritur, ut in æſtateillioſo fabro ferrario, iuueni frigidus) oporteat, ut ſit ſimile ſubſtantia (de temperato dubium non eſt, quin alimentũ temperatum exigat) quæritur de intemperiebus inæqualibus, an ſimilia, an diſsimilia exigant. Accurrunt omnes ad contraria, ut fiat temperamentum, diſtinguentes modo, quod ſi conſeruare uolumus ſimilibus, ſi mutare contrarijs utendum ſit. Si uerò ſimilibus utendum ubi exceſſus fue- *Com.*

rit magnus, & in actiuis qualitatibus, contrarijs moderatè, ne ultrò progrediatur: in pasſiuis, aut ubi exceſſus non eſt, magnus in actiuis prorſus ſimilibus. In contrarijs etiam pededentim progrediendum ad æqualia contraria, ne ſcilicet temperatura magna mutatione euertatur. Hic certè non animaduertũt tria eſſe dubia. Primũ, quòd ſi contrarijs utendum eſt in qualitate illa, nõ poſſunt eſſe ſimilia in ſubſtantia, & maximè ſi qualitates ſint paſsiuę ſexto de Tuenda ſanitate, igitur non erunt alimenta prorſus ſub hac ratione. Secundũ quod ſenes indigent ſemper humidis, quinto de Tuenda ſanitate, igitur contrarijs non ſimilibus. Et hæc etiam eſt quæſtio neceſſaria rationi uitæ. Tertium quod ſi mutare uolumus, contrarijs utendum eſt, non igitur ſemper in paſsiuis ſimilibus: nam ſi hęc diſtinctio de paſsiuis, & actiuis uera eſſe debet generaliter, non poterit illa generaliter etiã eſſe uera de cõſeruatione, & cuſtodia, aut mutatione in melius. Neq; enim mutabitur à ſimilibus: neq; ſi cõſeruandum ſit temperamentũ à cõtrarijs poterit cõſeruari. Ad primũ dico eſſe ſemper utendũ ſimilib. in ſubſtãtia, cõtrarijs tñ in qualitate,

Cap.2. (margin, beside "ximè ſi qualitates")
Cap.8. (margin, beside "nes indigent")

& ſub-

& subſtãtię ſimilitudo eſt multiplex, una q̃dẽ in genere, ut ſubſtãtia animaliũ eſt ſimilior ſubſtãtiæ humanæ, quã plantarũ. Subſtantia uerò piſciũ eſt ꝓpior humanæ ſubſtantiæ, quã chamarũ, & oſtrearum, & caro auiũ carne piſcium, & caro quadrupedium carne auiũ, & ſi quis dicat, quod Galenus præfert carnem perdicis omni quadrupedi? Dico quod ipſe exiſtimat, quod carnes auium ſint magis elaboratæ, ſunt ergo tria, quæ ſunt quaſi ſimilia, & tamen non ſunt idem ſimilitudo in ſubſtantia, ſimilitudo in temperamento, ſimilitudo in elaboratione: Et ſimilitudo ſubſtantiæ intelligitur ratione ordinis, ut dictum eſt, & naturę, ut caro carni magis, quàm oſsi, & in temperamento proprio, quod eſt ex miſtione elementorum, ſed temperamẽtum ſimile, aut contrarium in qualitate eſt, ut tale ſit poteſtate ad generandum bilem, uel pituitam, poſtquam eſt deſtitutum à propria anima: illud uerò, quod eſt elaboratum, eſt ut deductum ſit ad perfectionem in eo genere à calore naturali, uelut caro auis eſt ſimilior carni humanæ, quia eſt magis rara, & magis elaborata propter calorem uehementem auium. Cùm ergo uolumus reducere corpus ad aliam temperiem, faciemus id

per

per similia in substantia, & elaborata, uelut per carnes auium, aut quadrupedium, quorum mistio & substantia, & operationes, & perfectio conueniant homini, sed sint calidiora, & ficciora, &c. Caro enim equi est similior in uita carni humanæ, quàm caro suis aut bouis, tamen mortua, est dissimilior. Mixta enim quantò magis recedunt in ordine uiuentium, tantò qualitates illorum differunt à qualitatibus primorum elementorum, & hoc propter diuersitatem modi recipiendi, & etiam multitudinem caloris cœlestis, & illius diuersitatem, & quamuis ille calor esset similis, in gradu tamen adhuc multùm differret ratione substantiæ acquisitæ in hora, qua uiuebat, & ratione differentiæ caloris cœlestis, quia alius est calor Solis, alius Saturni, & maximè iuxta densitatem, & raritatem, & ideò benè dicebat Philosophus octauo Physicorum, quod rarũ, & densum sunt, quasi principia omnium, quia coniungitur cum calido, & frigido cum graui, & leui cum molli, & duro, & cum mistione. Et etiam ratione eius actionis, quæ priùs fuit dum uiueret, utpote attenuationis, resolutionis, mistionis æqualis, uel inæqualis ad minima mu-

Tex. 55.

tuæ

tuæ actionis, & talium. Ad secundum senes indigent calidis, & humidis, quia temperatura iam redacta est ad frigidum, & siccum, & ideò habet duos scopos ratione huius, & etiam tertium, & quartum ratione coniunctorum, & propter hoc Galenus adeò inuoluit hanc rem, ut nunquam potuerit se explicare, aliàs dixi de melle, quod maximè conuenit senibus, cũ tamen sit ualdè siccum, & ideò dico, quod siccum intelligitur bifariàm: unum quod caret humido pingui, ut olera, & radices, & ista nullo modo conueniunt seni, aliud quod abundat humido pingui, sed potestate humido, & hoc non minùs alienum est, à natura senis, quam primùm ut adipes, caro suilla: pręparant enim ipsum ad hydropem, & copiam flatus. Reliqua duo genera sunt, quæ uel abundant humido pingui, sicco, sicut caro auium, & illa est optima seni, aut habent parũ de humido sicco pingui, ut mel, & saccharum, & ista etiam conueniunt, & ut iuncta aliæ non, sola per se. Et ob id pisces, & carnes ouillas debent senes edere cum melle, aut saccharo: nam per se non tantùm exhibent alimenti, quantùm sufficit. Licet autem spectare in cibis, quæ

sunt

sunt humida humido pingui, bono omnes differentias in tribus, quæ præponuntur à Galeno, ut optima pisces petrosi, & sunt frigidi, & humidi, & in carnibus suillis, nam in his humidum pingue est magis elaboratum: & in carnibus perdicum. Nam harum humidum est etiam magis elaboratum: quia in transitu à frigido, & humido ad calidum, & siccum transitus fit per calidum, & humidum, quia res priùs incalescit, quã siccetur, ut etiam ligna iuxta ignẽ. Primum ergo alimentum est frigidum, & humidum: secundum calidum, & humidũ: tertium calidum & siccum. Et omnia sunt similia eodem ordine naturę humanę, non simpliciter temperamenti ratione: imò secùs, sed elaborati humidi, & refractorum elementorum, & quia senex est imbecillis, indiget cibis facilis alimenti, & ideò senes habent quatuor scopos ad alimentum spectantes. Primus ut alantur siccis, tum quia similia similibus minùs distant, tum quia corpus eorum postulat duritiem: secundus ut humectentur, quia solida exsiccantur, & refrigerantur, & ideò oportet, ut cibi abundent humido pingui. Tertius ut sint facilis alimenti, quia sunt imbecilles.

Quar-

Quartus ut adſit ſubſtantiæ ſimilitudo. Senes ergo debent conſeruari per ſimilia in ſubſtantia, & per habentia humidum ſiccum, & elaboratum ad facilem coctionem, & abundantia humido pingui, & hæc eſt conſeruatio per ſimilia iuxta rationem ætatis ad tertium, dico quod conſeruantur corpora per ſimilia in ſubſtantia, & in qualitatibus paſsiuis, intelligendo quantitatem pro qualitate, & quantitate, ut ſit hæc ſimilitudo ſemper. Iuxta uerò mutationē temperaturæ in ſicco, & humido fiet per contraria in quantitate, & etiam in qualitate iuxta temperaturæ modum, ſed non ſic in actiuis. Oportet enim ſemper eſſe contrarias qualitates. Concludendo dico, quod pro conſeruando debemus uti moderatè contrarijs in actiuis, in paſsiuis autem ſimilibus, in quantitate, & qualitate, & ita hæc non repugnant ut liquet. Et cùm uita humana potiſsimùm conſiſtat in hoc, adeò neglectim hæc tractata ſunt à præcedentibus, ut erroris cauſam ſolùm ſubminiſtrauerint.

TEXTVS LXIV.

Diſpoſitio athletica nō natura:

ha-

habitus salubris, melior in omnib.

Com. CV'M declarasset, quòd alimentum in quibusdam est ad augmentũ corporis, & uirium, & in quibusdam solũ uirium, ut in athletis, in quibusdam neutro modo, docet quod in his, in quibus est incrementum uirium, solũ est malum. Et ratio est, quoniam necesse est, ut membra durescant plus iusto, & calor multiplicetur, & ideò uenæ, & arteriæ supra modum impleantur, & ita fiunt obnoxij morti repentinę, uel per suffocationem, aut abrupto uase aliquo. Et ideò dicit, quòd dispositio athletica non natura est, id est, non potest esse secundùm naturam. Appellat autem dispositionem non habitum athleticum, quia nõ est res firma, ut habetur prima Aphorismorum. Dicebat Galenus habitus Athleticus, non debet dici simpliciter bonus, sed athleticus bonus: sicut simia non pulchra, sed pulchra simia. Nullibi autem planè exagitat athletas tam elegãter, quàm in suasoria ad bonas artes: præcipuè autem quod Reip. corpore sint inutiles, & consilio nullo, nec sanitate bona, nec artibus

bus idonei: uita quoq; misera, & ærumnosa: ac breuis: tum corpus fœdum, & uitiatum: sub senecta: non opes, non authoritas apud ciues: ut omninò abiecta sit eorum conditio, & infœlix.

LECT. LIIX. SVPER EODEM TEXTV LXIV. ET LXV.

DIximus in præcedenti lectione de statu athletico: circa quod dubitatur, an robur partis auctum supra naturam, ut in his posſit esse utile? inde uidebitur de habitu mutato. Dico ergo quod incrementũ uirium membri est multiplex, aliud quidem naturale, sicut in his, qui uelociter currunt, aliud uerò est aduentitium, & hoc aduentitium est, aliud in toto, ut in athletis, aliud in parte, uelut in militibus, in manibus, & brachijs: in oratoribus in uoce, & lateribus. Rursus quòd est non naturale, id est, artificiosum aliud est cum restitutione amiſſarũ uirium. Puta ex morbo uulnere aliud est pro additione eius quod est supra naturã, uelut in funambulis, & in lusoribus armorũ, & in his, qui exercent pesuliariter aliquod membrũ. Ex

his tribus regulis generalibus fiunt octo membra, ut cuiq; liquet, illud etiam ultimę diuisionis membrum primum, scilicet, de imbecillitate præter naturam contracta emendanda, potest diuidi iuxta naturam causarum, quia uel ab intemperie, uel à cópositione, uel à continui diuisione: à compositione semper curádą est, si fieri potest, maximè à situ: quoniá curatio facilior est: etiam generaliter, quantò læsio est maior, tantò magis indicat de necessitate restitutionis, & minùs indicat propter periculú, & indicat maiorem difficultatem, & diuturnitas temporis est similis magnitudini dispositionis, & non adeò indicat de necessitate, & ideò magnitudo dispositionis magis indicat, de restitutione, quàm diuturnitas, quia æqualiter ratione impedimenti, & periculi, & magis ratione necessitatis. Sunt ergo duo, quæ indicant magnitudo, & paruitas, & diuturnitas, ac recens affectus, & per magnitudinem intelligimus duo: magnitudinem ipsam affectus. & nobilitaté actionis. Tria uerò sunt, quæ indicantur, periculum, uel securitas iactura magna, aut parua difficultas, aut facilitas: ab his igitur sumuntur indicationes de facien-

faciendo, uel non faciendo, & etiam cũ quibus, & quomodo: hæc igitur pertinent ad restitutioné, & morbi, qui sunt in intemperie magis indicant de curatione, quàm qui sunt in cópositione propter facilitaté curationis, & etiam quia intemperies plerũq; auget seipsam, aut salté auget affectũ, uelut eadem intemperies frigida in uentriculo, indies magis auget cruditates: obstructio auté non auget obstructioné, quia nõ est ex principijs actiuis. Nihil autem est magis, quod indicet de sui restitutione, quàm diuisio continui, recens, & hoc quia habet tres conditiones magnas, & consentientes, scilicet, quia est prorsus cótra naturam, & indicat magnitudinem affectus, & quoniam adducit symptomata praua secum plusquã intemperies, demùm, quia est facilis sanationis, & ideò in uulneribus, & in sputo sanguinis debemus occurrere statim, sicut docebat Galenus in quinto Methodi. Quapropter ubi in celeritate præsidium est ac spes, in his etiam à maximis auxilijs, ordine tamen seruato inchoandum esse nemo dubitat. Quod uerò ad incrementum roboris præter naturam in toto, uel in parte distinguendũ est de facultatibus. Nam de fa- *Cap. 13. & 14.*

cultate motrice gratia Reip. dico quod expedit: at uerò propter seipsos nequaq̃, quoniam q sunt iusto robustiores, quantò præstant corpore, tantò animi uiribus sunt inferiores, & imprudentiores, & sugillantur à Poëtis. Vnde Achilles ponitur pro ferox, & iracundus: aliâs stultus, contra Vlysses, sapiens, & hoc est, quia immoderatum robur, aut est cum corpore ualdè magno, & ita eiusmodi homines sunt immoderati circa actiones, & affectus, ut etiam principium, & si robur est supra corporis magnitudinem, tunc tales sunt calidiore, & sicciore corpore, & ob id etiam asperiores, & minùs prudentes. In facultatibus autem naturalibus ille excessus non potest dici, si sit iuxta proportionem, quia natura nõ potest transgredi ultimam metam propriæ perfectionis. Ergo non meretur appellari excessus. Si autem sit in comparatione ad alias facultates, est potiùs cum iactura, quàm cum utilitate, quia gratia exempli attractrix ualida, si non habeat con coctricem, ac retentricem æqualem, & expultricem est causa erroris in operatione principali: id est, nutritione. Sed in animalibus facultatibus melius est, ut excessus

sit

fit æqualis, & tantò minor, quibusdam tamen conducit propter naturam personæ, uelut nomenclatori memoria Geometræ uis imaginandi: parùm enim indiget memoria Geometra. Generaliter autem illud, quod est naturale ex incrementis, est melius ac firmius, quã illud, quod est præter naturam, & quam illud, quod est artificiosum, & comparatũ industria, sed ratione finis, aliquãdo melius est comparatum industria: quia ille indiget ea facultate, ut Orator memoria, quę si sit naturalis in Geometra parùm, aut nihil confert.

TEXTVS LV.

Magnum quantitas bona, coniectura ad uirtutem adaptata.

QVum dixisset habitũ salubrem esse optimum, & ideò meliorẽ athletico inter omnes uult docere causam: quia tametsi sit athleticus aliqua parte, melior tamen periculum est, ne nimis, aut parùm dando ille offendatur. Et hoc est, quoniam quantitates rerum, tam alimentorũ, quàm medicamentorum, solùm coniectu-

ra assequi possunt. Et hoc est, quod dixit tertio Artis curãdi, quantitas certa rei: nec
Cap.3. ante finem. dici, nec calamo scribi potest. Est enim quantitas principium uniuscuiusq;, ut est unum & materiæ coniunctum, de quo non habetur scientia, igitur opinio, uel coniectura tantùm. Alia expositio est nostra, & est, quod cùm dixisset habitum salubrem esse meliorem omnibus, quoniam magnũ est inuenire habitum hunc salubrem, qui cõsistit in moderatione quantitatis alimenti ad uirtutem comparati. Quasi dicat, hoc est difficilius, ac rarius habitu athletico: tametsi athletæ in maiori precio haberentur, quàm uir optimi habitus, & salubris. Et iuxta hoc uidendum est, quod antè proposueramus, scilicet an operationes habitus à natura mutati (non dico restituti ad statum naturalẽ, cùm de hoc dubium non sit) posint esse meliores operationibus eiusdem naturalibus? Et dico primum, quod in uitio compositionis utpote claudicatione potest esse melior, ut colligitur ab Hippocrate in quarto de Articulis. Et
Tex.2.3. & 4. ita in magnitudine, numero, & figura: & membris in diuisis. Et licet nolim tot mutare, dubiũ tamen non est, quin id ad quod

per-

pertinet ad continuum, non sit compositio: secundò in exuberantia: utpote in caliditate nimia, & hoc dicebat Galenus sexto de tuenda Sanitate, de temperatura calida, & humida, quæ in iuuentute multis mòrbis est obnoxia in senectute, euadit quasi temperata, & sana. Sed nos hîc nō agimus de hoc, uerùm de mutatione temperiei cū habitu, uelut impinguatione, & similibus. Et dico quod medicina non iuuat, nisi remouendo, quòd prohibet. Et ideò auxilio ætatis licet mutare in melius: quia iam ætas mutat in melius, & ars prohibet impedimentum: atque hoc modo in infantibus pueris, & adolescentibus iuuat medicina operationes: in aljs solùm minuit detrimenta: aut tollit, quod præter naturam patitur.

LECTIO LIX. SVPER TEX. LXVI.

Lac, & sanguis alimenti redundantia.

QVoniam declarauerat anteà, quod lac est alimentum, uult declarare, quid sit ipsum lac, & dicit quod lac perindè est redundantia sanguinis, & F. Com. Tex. 62.

dat duas expositiones, quarum neutra est
4. De usu par. cap. 12. & 7. uera. Prima est, quòd lac generatur in mamillis, & sanguis generatur in iecore. Vt habetur à Galeno propter membra, quæ
Eiusdem cap. 22. generant ipsum, ut nutriantur ex eo. Deinde quod superest, in uno est ad nutritionem fœtus, in altero est ad nutritioné corporis totius. Et hæc fuit sententia in addu-
Cap. 13. ctis locis superiùs non solùm, sed etiam in tertio de facultatibus naturalibus. Omne membrum sibi concoquit, reliquum distribuit ad corporis nutrimentum, & ita sanguis, qui superfluus est à iecore, est alimentum totius corporis, & lac quod superfluit à mamillis, est alimentum fœtus, & similiter semen, quod concoquitur in uasis testiculorum, est postmodum materia generationis embryonis, & eodem modo chylus, qui generatur in uentriculo, & superest ad nutritionem eius est ad nutritioné mesaræi, & iecoris, & uidetur pulchra expositio, sed tamen pace ipsius F. non est uera: neq; iuxta sensum ipsius Hippocratis, quia non est ab eodem: neq; enim sanguis resecatur à iecore, ut sit alimentũ corpori eodẽ modo, quo lac infãtis. Hoc enim est per accidẽs, illud per se. Sanguis enim nutrit corpus

pus ſemper, lac autem nō ſemper: ſed poſſunt nutriri infantes lacte animalium, ut referunt fabulę de lupa, cerua & capra: & hoc eſt certum. Referūt etiam (ſed credo quod ſit periculoſiſsimum) quod ex pulte. Vtcūque ſit hic non eſt uerus ſenſus: neq; nutriunt ut redundant, ſed ut ſunt alimentum concoctum: aliter iecur non nutriretur ex ſanguine: neque mamillæ ex lacte. Benè tamen illud animduerſum eſt, quod lac non eſt excrementū, ſed redundantia τροφῆς πλεονασμός. Vnde notandum, quod in omni eo, quod fit in corpore noſtro tria ſunt, quę reſecantur: redundantia: excrementum utile & inutile. Redundantia eſt, quæ non aſſequitur perfectionem ratione primi finis: uelut pars in ſanguine, quę ſuper eſt nutritioni iecoris. Cùm enim iecur generet ſanguinem ut nutriat ſe ipſum, quicquid effugerit, dicitur redundantia ipſius ſanguinis. Quæ aliquando eſt perfectior, quàm ſit ipſa res, quę gignitur. Quod manifeſtius apparet etiam in chylo. Pars enim chyli, quæ delegatur ad iecūr eſt melior, & utilior, & ſubtilior, quàm illa, quæ nutrit ipſum uentriculum. Secunda pars propriè uocatur excrementum, & imperfecta, non ſolùm ra

tione finis, sed ratione formæ, & non potest transmutare in utile, & est in chylo duplex: aquea, ex qua fit urina, & terrea ex qua fit sedimentum urinæ. In sanguine genito, in iecore bilis flaua, ratione spumę, & partis tenuioris, & nigra ratione terreæ: & utraque miscetur sanguini, sicut duæ illæ uentriculi ipsi chylo. Et in ultimis chyli coctionibus in intestinis fæx est, ex hoc genere. Tertia pars est, quæ est imperfecta, & ratione finis, & ratione formæ: tamen potest transmutari ex successione alterius coctionis ad bonum: & eiusmodi sunt succus fæcum: aut succi, qui cum sunt in intestinis, coquuntur, & trahuntur a mesaræi uenis, & permutantur in sanguinem, etiam in iecore. Et quod sit uerum, quia frustra peruenirent uenę mesaræi, non solùm ad intestina crassa, scilicet, colon & cœcũ, & tenuia, ut est inuolutũ, seu ileon, sed etiam ad intestinum rectum, quia fæces illæ, seu succi potiùs ex mora in intestinis, & calore consormi ipsius iecoris transmutati sunt in materiam utilem, licet ab initio imperfecti, & in sanguine idem accidit, & est excrementitiũ spumæ, & fæcis sanguinis, quod transit ad uesicam felis, & ad lienem, & permutatur

in suc-

in ſuccedenti coctione ad rem utilem corpori, fæx quidem ad nutriendum lienem, & ad confirmandam uim ipſius uentriculi. Non dicam de excitanda fame: quia incertum eſt mihi, an illa fames ſit naturalis, & ego non ſoleo miſcere res dubias certis, in quo unico lapſu ſolet damnari princeps: ſed illud contigit ei, quia Dialecticam non habuit exquiſitiſsimam: quod etiam refertur ab Auerroë: uel quia non potuerit caſtigare ſuum opus: uel ſaltem recognoſcere. Dico ergo quòd etiam in ueſica uelis præbet utilitatem illud excrementum, non ſolùm in eijciendis fęcibus, quia tunc eſt iam forſitan mutatum in purum excrementum, ſed uerisimile eſt, quod etiam aliqua ex parte alat ipſam ueſicam: quia cum ſit membrum naturale, non poteſt trahere, niſi alimentum, uel quod ſit coniunctum cum alimento, quamuis medici hoc negent, & nō medici, ſed potius anatomici: qui dicunt adeſſe in uertice uenas, per quas manifeſtè nutritur. Sed ubi ratio generalis eſt, dummodo non contradicat ſenſui, non ualet argumentum cōtra eam ex ſenſu deductum. Quòd in pluribus experimentis, & exemplis aliàs oſtenſum eſt, imo iſtud eſt, quod

est causa erroris medicorum: unde postmodum perueniunt in quædam manifestè falsa: & quæ repugnant ipsis sensibus, propter quos reliquerũt rationem ueram. Certum etiam est, quod bilis illa calefacit, iecur, & ita iuuat multum ad conseruationem concoctionis, & caloris innati. Alia etiam est utilitas, quia attenuat sanguinem delegatum ad uesicam ipsam felis loco arteriarũ, quæ delegantur ad lienem in auxilium cõcoctionis nigræ bilis, & fieri potest, quod tota bilis trahatur ad uesicã, & tamen pars tenuior eius, & magis dulcis transeat: per uenas ad nutritionem eius: reliqua resecetur una, & eadem operatione, tãquam excrementum: & ita erit attractio una, & eadem, & ratione nutritionis, sed in actione ipsa fiet separatio.

Cap. 19. Secunda interpretatio F. est sumpta ab Aristotele. Primò de Generatione Animalium, dicente, quod menses sunt excremẽtum ipsius sanguinis: & ideò, quod loquatur hic de sanguine menstruo, qui est redũdantia ipsius sanguinis, sicut lac est etiam redundantia, sed in grauidis, aut quæ iam pepererũt una materia, scilicet, sanguis, unum excrementũ, scilicet, ipsius sanguinis

seu

ſeu redundantia, unus modus reijciendi ex corpore: ſed diuerſa tamen ratio, quia unus reijcitur, ſub forma ſanguinis ꝓpria, & eſt ruber: alius permutatus ad albedinẽ: unus eſt ad nutriendum fœtum, dum eſt in corpore, alius ad nutriendum fœtum poſtquam ortus eſt. unus præterea ſemper adeſt, ſcilicet, ſanguis menſtruus, cùm poteſt generare alius ſolum, cùm iam genuit, ſcilicet, lac, neq; enim lac ſolet generari, antequã mulier concœperit. Sed iſta expoſitio præter id quod nõ eſt ad mentẽ Hippocratis, cũ hic loquatur de alimẽto: ſanguis aũt ille menſtruus, qui exit non eſt alimentũ: neq; redundantia, ſed uerum excrementũ. Alimentum enim fœtus, dum eſt in utero, eſt ſanguis, ex quo reſecantur mẽſes ſtatis temporibus: & ipſi menſes nõ nutriunt fœtum pro ut bene animaduertit Hieronymus Acorumbonus in ſuo libro de lacte: Et oſtenditur hoc, quoniam in partu effunditur, quantum eſt retentum in illis, nouem menſibus, & aliquãdo plus, igitur ſanguis, qui eſt conſuetus exire non nutrit fœtum: aliter, uel ſanguis melior expelleretur, aut fœtus nutriretur deteriore. Mulier ergo gignit ſanguinis quatuor ſpecies: ſanguinẽ perfe-

perfectum, Alimenti redundantiam, Menstruum & menstrui excremẽtum, quod expellit. Et ideò fluere multos menses uirginibus est, signum imbecillitatis in concipiendo. Bene concipiunt, quæ parum, aut nihil purgãtur, & tñ boni sunt habitus. Nam purum habent sanguinem. Ideò quæ non concipiunt, si boni sint habitus, ægrotant ob sanguinis multitudinem, tametsi bene purgentur. Quædam tunc alleuiãtur ex Venere frequenti, ut meretrices. Ideoq; hę rarò concipiunt, sed hæc expositio non probatur ab ipso F. & ideò supersedeo ab ea.

Possent & aliæ expositiones excogitari: sed ad quid imitari fabulã improbi Tabellionis, qui & obligationem uni, & solutionem alteri, ostendit ut frustrà litigarent. Dico ergo, quòd sententia Hippocratis est, quod sanguis, qui est in uenis, est redundãtia eius, quo alitur corpus sicut lac est redundãtia eius, quo aliter fœtus, dum est in utero. Pro quo notandum est, quod ut habetur à Galeno, & ab omnib. authorib. medicinę, qui de his tractarũt. Sanguis qui delegatur ad fœtũ tẽpore, quo est in utero, in tres partes diuiditur: una quæ transmutatur in ipsum fœtũ, & ex qua fœtus ipse genera-

neratur,& crescit: alia quæ melior est post illam,sed crassior,& frigidior delegatur ad mammas,ex qua generatur lac: tertia retinetur usq; ad partum,& hoc est excrementum purum:quod tamẽ fouet fœtum calore suo:& effunditur totum in partu, nõ eodem tẽpore,sed in masculo in triginta diebus, in fœmina,in quadraginta duo,ut habetur ab Hipp.in libro de Natura pueri, ex quo patet, quòd lac prægnãtium , noxium est his qui lactantur,quoniam opima pars, & opima iã selegitur à natura in fœtus alimentum:non solùm ob finem pręcipuum, qui est conseruatio speciei, sed qui uterus ipso longè potentior est mammis,atq; calidior.Et etiam qũa ad illum prius defertur sãguis,qui in lac uerti debet, inde redit ad mammas.Ergo optima pars necessariò ibi relinqtur, etiã si infans,& uterus debilissimi essent.Tum uerò si mulier utero gerens puerum lactet,utriq; magnum detrimentũ accedet. Imò tribus simul infanti, qui alitur:quoniam quasi caseo, & sine pinguitudine alitur:fœtui, quia pars alimenti ei subtrahitur,ob uehementiam exuggendi : ualidior enim est infans , qui est extra , & qui suggit lac, quàm fœtus , qui est in utero,& ideò

21.3.7. 1.cap.2. pag.2.

Part.5.

ideò fœtus defraudat infantem opima pa
te,quam trahit,infans fœtum ob multitud
nem,& robur: uterq; autem matrem, qui
nimis trahunt.Lactatio igitur grauidæ no-
xia est omnibus simul. Veruntamen à ma-
tre minus est malum: natura ita compara
te,ut quod frequenter accidit, aut frequen
ter accidere necesse esset, non ualdè noxiū
foret.Est enim lac illud, tametsi caseosum,
& opima parte destitutum, familiare tamē
ob naturam. Sed ut ad rem redeam, lac ge-
neratur in mammis hoc modo, ut Hippo-
crates docet in libro de natura pueri.

Lac aūt ob huiusmodi necessitatem fit.
Quum uteri tumidi pro puero sunt, uentrē
mulieris cōprimunt: eius aūt pleni ubi cō-
pressio contigerit,pinguissimum de cibis,
ac potibus foras prosilit,in omentū ac car-
nem. Quemadmodū si quis corium illinat
multo oleo, & imbibere permittat, & ubi
imbibit,corium ipsum prēmat, oleum uti-
que exilierit foras ex corio compresso: sic
etiam si uenter pinguedinem in se habeat à
cibis,ac potibus,comprimaturq; ab uteris,
pinguitudo prosilit in omentū, ac carnem.
Et si raræ carnis mulier fuerit, citiùs perci-
pit eius persultationem; si non posterius.

Quia

Quin & pecora prægnantia, si non ægrotét ab eodem potu, ac cibo pinguiora propterea fiunt. Similiter autem & mulier. Et à pinguedine calefacta, ac alba existente, quod edulcatum est à caliditate, quæ ab uteris accessit, expressum uenit in mãmas, & in uteros quoq; parũ uenit, per easdem uenas. Tendũt enim & in mãmas, & in uteros uenulæ hæ, & cõsimiles aliæ. Et ubi peruenerit in uteros de lacte, puer ipso paululũ fruitur: mammæ uerò pro lacte, impletę attollũtur. Et ubi peperit mulier principio motus facto, lac in mammas ipsas procedit, si lactauerit. Sic enim res habet: Dum mammæ lactant, ac exuguntur, uenulæ in mãmas ampliores fiunt: ampliores aũt factæ, à uentre pinguedinẽ trahentes, in mãmas distribuunt.] Differt ergo nostra expositio à prima. F. quoniam in illa fit comparatio redundãtiæ ad iecur, ex quo fit sanguis, & lactis ad mammas: sed hoc non est proprium: quia sub ea contineretur, & chylus, & semen, & etiam comparatio ex respectu diuersorum, scilicet iecoris, & mammarũ: at in nostra expositione lac, & sanguis sunt redundantię eiusdem, lac quidem infantis, dum est in utero. Quod enim non potest

nutrire fœtũ, transit in lac: & quod non pc
test nutrire hominem iam adultũ relinqu
tur in uenis, & est sanguis. Pro quo notai
dum est, quòd sanguis in uenis perpetu
transmutatur bifariá: primũ in alimentur
corporis, & solidorum membrorũ: & ide
hectici habẽt uenas plenas sanguine, qui
sanguis non transumitur in alimentũ men
brorum, propter imbecillitatem eorum. S
cundò transmutatur in sanguinem arteria
lem, dum ingreditur sinistrum uẽtriculun
cordis: & ex eo transmutatur in spiritum
Quod uerò reliquum est paulatim per su-
dores, & per urinas, & in quibusdam expel
litur per hæmorrhoidas, & per nares, atq;
ita renouatur.

Hic solũ restat dubitatio, quomodo mã-
mæ nutriantur in tempore, in quo puer nõ
lactatur, neq; ipsæ plenæ sunt lacte: nam si
lac est proprium alimentũ earũ, quomodo
nutriuntur sanguine: & si sanguis est nutri-
mentum earum, quomodo nutriuntur la-
cte? & cur trahunt sanguinem ut dealben-
tur? Et ideò respondeo, quod solutio colli-
gitur ex dictis Hippocratis: quoniam sem-
per nutriuntur ex illa pingui sanguinis par
te dealbata: aliter non possent conseruari

in suo

in suo colore, & substantia, sed tempore gestationis uteri propter plenitudinem incalescit locus uteri: & propter cõsensum mãmæ incalescunt: & tunc plurimum trahũt. Et ideò tempore gestationis uteri, mãmæ fiunt crassiores. Et ponitur inter signa præcipua prægnantium. Et tunc generant lac multum, & magis album, quàm antea. Illud tamen lac non potest esse perfectũ propter causam dictam de fætu, qui trahit opimam partem: & ideò mulieres prudentes, lac primum concretum tempore gestationis uteri eijciunt: nec exhibẽt infanti, quia est corruptum: tum ratione dicta: caret enim butyrosa parte: tum ob longam moram.

LECTIO LX. SVPER TEXT. LXVII & LXIIX.

Circuitus ad multa consoni ad conceptum, & huius alimentum.

Hic textus sequenti est connexus, & dubium non est, quin duas sententias cõtineat, quarum una pertinet ad cõceptus generationem, & ipsius incre- Com. C C A A A R L

C. cõceptio
A. alimentum.
R. redundantia.
L. lac.

mentum: altera uerò ad eandem causam, pro ut generat lac, & alimentum ipsius fœtus, & ad infantem coordinat: ergo ut in figura à latere uides duas series: unã descendentem in qua continetur conceptus, id est, eius generatio: inde alimentum, id est, eius incrementum: demum redundantia, ob quam fit lac, ut in præcedẽti textu. Post ascendit ex lacte, seu redundantia in alimẽtum ipsius fœtus, & ad infantem, ut declarabimus in sequenti commento. Et quoniam illud de conceptu non potest intelligi secundùm expositionem Fracantiani in secunda parte: neque audet ipsum uerbum declarare, ideò tota expositio redditur uitiosa. Quotiescunque enim in expositione aliqua uerbum unum, uelut superfluum relinquitur, aut aliquid deest, necesse est expositionem illam, non esse ad mentem authoris, aut corruptum esse textum, sed non est corruptus, cùm enim dicat βρέφος, id est, infans, ut & uertit Cornarius ipse, rursus conceptum uertit. Duo igitur hi textus duas continent sententias: & rursus duobus modis exponi possunt: quorum unum Fracantiani, ut falsum relinquam, & Fracantiani iterum expositio circa uerbum circuitum

tum duplex eſt, quod ad cauſam attinet: & utraq; uera eſt: & ideò non diſiunctim, ſed coniunctim accipiendæ ſunt. Cùm enim duæ expoſitiones circa cauſas diuerſas ambæ ueræ ſunt, non ſunt diſiungendæ, imò neceſſariò coniungendæ. Et ſi quis diſiungat eas, committit errorem, uelut ſi quis dicat cauſa generationis hominis, eſt homo: & explicet de maſculo ſolùm, & poſt ſubiungat: uel de fœmina intelligendum eſſe, committit errorem: ſed debet dicere coniunctim: & explicando quomodo maſculus, & fœmina cócurrant ad generationem hominis, quia uel coniunctio nó debet apponi, ibi, inter ea, quę ſimul non poſſunt eſſe uera, ut Callias occidit Theramenem, lata ſentétia. Debemus dicere die uel noctu: quia dies & nox non poſſunt eſſe ſimul. At ſi dicamus Theramenē occidit Callias conſilio & oratione: benè dicemus: cóſilio uel oratione, malè: aut ſaltem imperfectè cum neceſſe fuerit utrumq; adeſſe, & conſilium quo quæſierit cauſas accuſandi, & complicibus ſuaſerit, ut illum occiderent: & orationem qua multitudinem tyrannorum ad ſuffragia aduerſùs illum ferenda impulerit. Et ita ſi dicamus, ſol uel homo generat

hominem, malè dictum erit: quia significabimus, quod Sol solus sine homine aliquãdo generat hominem: uel solus homo absque sole aliquãdo generet hominem: quorum utrumque falsum est, neque enim alter eorum solus id facere potest, neq; modo unus, modo alter, sed cum generãt sem

Tex. 26. per ambo iuncti generant hominem, & ideò benè dixit Philosophus secundo Physicorum Sol & homo generant hominem. His ergo intellectis uniuersalibus, facilè est declarare sententiam huius textus conformem sequẽti: & est qđ circuitus ad multa cõsoni, id est: plurima ex his, q̃ fiũt in homine, certis circuitibus fiunt: utpote: ad generationem, & ad alimentum: & iste circuitus potest intelligi trifariam, uel ratione

cap. 11. ipsius corporis: & declaratur à Galeno secundo de Differentijs febrium: ubi dicit, quod causa circuitus febrium est generatio humoris in membro in tanto tempopore: utpote, quia bilis tantum aggregatur in duobus diebus, & pituita in uno die, & melancholia in tribus, ut posit efficere febrẽ: quia in corpore humano plus generatur de pituita, quàm de bile flaua: & de bile flaua, quàm de bile nigra (quamuis non

aliam,

aliam aſsignauerimus cauſam) & ſimiliter de cauſa circuitus in tumoribus, & inflammationibus. Et ſi plus generari contingat, diceret generari aliam febrem tertianá, aut quartanam, & ita duplicem, ita dicemus de conceptu in utero, quod fit in certo circuitu: & ſuppeditatur alimentũ ſub alio circuitu, & redundantia ſanguinis matris. Alia cauſa eſt ex numero ipſo dierũ ſumpta ex lib. de Septimeſtri partu, & quia numerus eſt quantitas, & quantitas non eſt principium agendi, ſed qualitas in ſubſtantia, ut caliditas, frigiditas, grauitas, aſperitas, durities: ideò cauſam huius cauſæ ibidem in cõmentarijs declarauimus. Tertia cauſa eſt ex aſtris quarto de Generatione Animaliũ expreſsè, ubi dicit, cauſa generationis iſtorum inferiorũ, & corruptionis ſunt circuitus aſtrorum, & maximè Solis, & Lunę, & reliqua, quæ ibi declarãtur. Quæ ſententia etiam ab illo ponitur ſecundo de Generatione, & corruptione (Acceſſus & receſſus Solis, & Lunæ, & reliquarũ ſtellarũ erranciũ in circulo obliquo, id eſt, zodiaco) eſt cauſa generationis, & corruptionis in iſtis inferiorib. Vbi docet, q̃ tẽpora generationis, & corruptionis ſunt ęqualia ſecũdũ

Cap. 10.

A Tex. 56. ad 59. Maximè 58.

naturá, sed corruptionis fit persæpè, breuius propter alterius generationẽ, uel casum cùm ille posſit adiuuare corruptionem, & accelerare: generationem autem non ita.

TEXTVS LX.

Rursus aũt sursum repit ad lac, & ad alimentum, & ad infantem:

Com. SEntentia est, quòd postquã alimentum peruenerit ad certam metá, tunc incipit redundare, ut diximus superius ex sentẽtia Hippocratis, & post paulatim ut declarabat Hippocrates in li-
Com.66. bro de Natura pueri crescẽte fœtu, & ideò indigente maiore alimento, alimento au-
Pag.12. tem decrescente, dicit Hippocrates cogitur infans iam absolutus calcitrare, & frangere membranas, quibus circundatur, & ita quærere exitum tum propter famem, quia destituitur alimento, tum propter incommoda fractarum membranarũ, & ideò tum circumuoluitur, & quęrit exitum capite iam prono: in quo situ si diu permaneret suffocaretur à redundantia excrementorũ, & ideò hic circuitus est ad generationem

lactis

lactis primùm: inde ad alimentum, id est, perfectionem temporis eius, ut desinat ali fœtus: demùm ad conceptum, scilicet perficiendum, quia unum & idem tempus est, ut dixi, & defectus alimenti, & perfectionis fœtus, & exitus eius, quod si ista in unum non coinciderint fœtus, non perfectè se habebit secundùm naturam, sed causę erunt impeditæ, & ideò uexabitur multis incommodis: & forsan ægrotabit: & aliquando etiã moritur. Sed quia de cæteris circuitibus dicemus inferiùs suo loco, ideò nunc sufficiat de lactis circuitu dixisse Philosophus septimo de Historia Animalium, inquit: [intra septem dies conceptus fit: accedit autem purgatio ad triginta usque dies, præcipuè in fœmina ad quadraginta, si mas.] De quo in Contradictionibus postmodum subijcit. [Post eos dies non item secundùm naturam sanguis inferiùs agitur, sed in ubera transit, & lac efficitur: cuius nota inter initia exiguo quodam, & araneę propemodum specie apparet in mammis.] Postmodum in quarto de generatione animalium: [Hominibus uerò, quoniam plura sunt tempora (nam cæteris animalibus lactis concoctio tempore

Com. 76. & sequentib. cap. 3. 12. lib. 44.

Cap. 8.

partus ad unguem conuenit, ut neq; deficiat, cùm opus est, neq; adsit, cùm non est opus, (scilicet ante partum) primo adesse necesse est, quamobrem lac mulierū, cùm ante septimum mensem inutile sit, utile iam septimo redditur mense, causa etiam necessitatis propria concoctio lactis temporibus ultimis habetur?] Principiò enim decisio huiuscemodi excrementi absumitur in fœtus generationem: omnibus autem alimento est, quod dulcissimū, & maximè cōcoctum. Pòst subijcit. Lac uerò res est concocta prorsùs, nec lactantibus fiunt purgationes secundùm naturam, neq; lactantes concipiunt: & si conceperint, lac extinguitur: quoniam eadē lactis, & menstruorum natura est. Liquet igitur circuitum lactis esse triplicem: initij generationis post trigesimam diem, aut quadragesimam, cū mammæ intumescere incipiunt: perfectionis cùm iam utile inceperit esse infanti: & est septimo mense: quia tum uitalis puer nasci potest primùm: ut in libro de septimestri partu. Et secundum uulgus, & sensum cùm iam mammæ ualdè tumēt, & plurimum lac effluit, & satis album & hoc contingit sexto mense: illud tamen lac

In prin.

non

non est perfectum ad alendum, ut uidetur ex Aristotele. Vtrum uerò infans alius ad motus uberibus possit ali tunc? & ante? Dico quòd sic: quia est materia ad alendũ: sed ualdè malè aleretur: quia tunc nihil adest partis butyrosæ: & ideò infans, qui aleretur, maximum detrimentum pateretur: & etiam, quia est corruptum, ita ut neque sufficienter, neque benè: quod tamen alantur, ostendit experimentum in mulieribus, quæ uel nescientes, uel etiã propter paupertatem scientes, alunt priores infantes: & aliquando alienos usq; ad partum. Vt mihi contigit dum essem infans: qui nutritus fui à fine primi mensis usq; ad quartum, à muliere grauida. Vnde contraxi imbecillitatem innatam, & morbos exitiales in infantia: & iniuriam à parentibus passus sum, qui licet hoc nescirent, tamen maluerunt me procul ab urbe alendum dare, ob uanam quandam uerecundiam, quàm securitati meæ, & utilitati illa neglecta cósulere, adeò ut si pro meritis reddere par pari deberem, Plotinum imitari cóueniret, qui tametsi nulla iniuria affectus sit à parentibus, quippe qui usque ad septimum annum lactatus sit, neque tamen patriam,
neq;

neque parentes unquam prodere (magna illorum ignominia ultus quamcunque iniuriam) uoluit. Redeundo ad rem lac prægnantium, quæ antequam conciperent, lactabant, non est adeò malum, quia continet aliquid butyrosi, & ideò minus malum infanti, qui lactatur, sed magis fœtui.

LECTIO LXI. SVPER TEX. LXIX. ET LXX.

Viuificantur non animalia: uiuificantur animalia, uiuificantur partes animalium.

Com. INter omnia, quæ ad hanc partem usque enarrata sunt, nunquam tam longè à proposito discessit: quod est alimētum, & eius cōsideratio, quā nunc: nam uita ad alimentum, & maximè ut inducitur, non uidetur pertinere: nisi esset, quod intendit docere alimentum non conuenire animali, ut animal, sed ut uiuit. Et ideò alimentum animalibus conuenire, & partibus animalium, non ut sunt animalia, sed ea ratione, quatenus conuenit etiam non animalibus. Adeò ut alimentum non con-

conueniat animalibus, ut animalia sunt, neque non animalibus, ut sunt non animalia, sic enim non conueniret utrisq;: sed utrisq; conuenit, non propria ratione, sicut sensus non conuenit animali, ut rationale, nec ut rationis expers, sed alia ratione. Et hoc est, quia non aliter animal, & planta, sed eodem modo uiuunt. F. autem exponit *per uiuificentur*) deduci ad uitam, & per non animalia, intelligit semen, in quo est uita potestate. Nam ex semine fit animal. Exponit *per uitam partium*) quòd partes uitam adipiscuntur primò principales, inde aliæ, & inter primas iecur dicit, inde cor, & cerebrum, quia animal uiuit primò uita plantæ. Nec uult ut per non animalia intelligamus plantas, quoniam dicit, non est hic sermo de plantis, nec earum uita, sed animalium. At pari ratione est sermo hic non de animalium, sed hominum alimento. Igitur neque de animalibus esset intelligendum. Deinde dicit frustrà quæsitum, an animal sit, quod in utero continetur, & inutile medico: ipse tamen suo modo cùm sit impertinens eam diffinit. Et dicit, quòd antequam sensum recipiat, & cerebrum generetur, non est animal: cùm autem

tem cerebrum genitum est, iam mouetur, & sentit, quo tempore (ut dixi) inferiùs declarabitur. Credamus sic esse: nam utilioribus est insistendum. Hippocrates (inquit) uolens docere, quod alimentum non solùm est animalium præter homines, sed etiam non animalium, & intendit plantas manifestè: de lapidibus non dixit, quia non erat adeò perspicuum. Et ratio est clara: alimentum est eorum, quorum est uita: sed uita est etiam non animaliũ, quia plantarum. Agunt enim opera uitæ, non solùm quòd alantur, hoc enim esset petere principium, sed quoniam frondes emittunt, & flores ac fructus, & semina, & pòst cùm nihil horum efficiunt, moriuntur: & quod moritur, anteà uiuebat: igitur plantæ uiuunt. Et pòst subijcit secundam rationem: quicquid conuenit generi, & plusquam generi, conuenit illi ratione communi: sed alimentum conuenit homini, ut etiam non est animal: quia alimentum conuenit etiam non animalibus: igitur alimentum conuenit homini: ut à natura, non ab anima, & propterea subijcit.

TEX.

TEXTVS LXX.

Naturæ omnium indoctæ.

VErbum ἀδίδακτοι: id eſt, non edoctę ab alio potiùs, quàm indociles, quo etiam modo uertit, & meliùs Cornarius (nullo doctore (inquit) uſæ.) Sed F. ut in ſuum ſenſum traheret indociles uertit, id eſt, quas quales ſint, id eſt, quid unicuique conueniat docere non poteſt. Et ideò eſt, ac ſi quis dicat, qualis ſit natura uniuſcuiuſq; nemo tradere poteſt, & ſatis conuenit cum ſequentibus: ſed tantò minús copulatur rectè cum antecedentibus. Nam in præcedente docuit, quod natura, quæ nos uiuificat, non eſt anima, quæ docilis eſt, & cognoſcit, ſed natura, quæ non cognoſcit, & non edocta eſt. Et hæc eſt ſecunda expoſitio F. quæ conuenit etiā uerbis, & nō mutat literę ſenſum, ut ſua tertia. Nam prima pręter id, quod non conueniat literę, ut neq; tertia expoſitio, nec ſequētibus uerbis indigna eſt Hippocratis authoritate, ut nolit poſſe doceri cauſam, quare natura, aut motū, quo animalib. & alijs quę nō ſunt animalia, uitā det. Dico ergo qđ cū Com.

Hip-

Hippocrates de alimento multa tradiderit anteà, & in præcedenti admonuerit nos, quòd uis, quæ alimentum trahit, est communis, non solùm animalibus, sed etiam nō animalibus, id est, carentibus sensu, & motu, hic docet, & infert unum: ergo natura, quæ est causa uitæ, attractionis, alimenti, & concoctionis, & retinendi, quod bonum est, & secernendi inutile, tum generationis, nutritionis incrementi est res, quæ sensu, & doctrina caret: quomodo ergo ista facit, ut quasi admirantis sit. Et illud docet per ea uerba, quæ subiungit in sequenti textu, quòd cùm ipsa agat hæc expers cognitionis tamen secernit utile ab inutili, & ideò hæc quæstio, quod ad conclusionem attinet, medica est, quod ad causæ inquisitionem Physica, & Philosophica igitur hæc est prima propositio medica. Illæ enim sunt primæ propositiones medicæ, quarum cognitio medico est cognitu necessaria, causa illius tamen ab ipso reddi non potest, cuiusmodi hæc est. Ergo Philosophus in libro de animaliū incessu hæc habet: [Natura nil frustrà machinatum, quemadmodum suprà demonstrauimus, sed semper in his, quæ fieri posśint, semper

Col. 12.

per

per ad id respicit, quod potius sit, & melius.] Hoc, sed nõ adeò perfectæ, sæpiùs in libris de Animalium partibus repetit: & si quis diligenter consideret, uidebit non nisi uelut à prudentissimo opifice cuncta parata ad finem, & materia, & magnitudine, & partibus, & situ, locoq; (locum dico simpliciter, ut caput hominis altum positũ ad alias partes cõparatione: nam & in cancris supra pectus est, quod capitis instar est, nõ tamen in sublimi) congruant. Sed & id clarissimè secundo de Generatione Animalium: perindè enim (inquit) natura ac prudens paterfamiliâs nihil omittere solet, ex quo facere aliquid commodi possit. Secundo autem Physicorum ex professo incipit: [Dicendum quidem est, naturam ex ijs esse causis, quæ alicuius gratia faciunt] & quoniam duplex erat opinio, una illorum, qui mente censuerant id fieri, altera Empedoclis, qui dicebat multa esse cõstituta casu, uerùm conseruata solùm, quæ finem assequi potuerunt. Quæ opinio etiã fuit Lucretij, de qua aliâs sermonem habuimus. Refellit illud Philosophos, dicẽs, si domus à natura fieret, non secùs quã ab arte fieri solet, fieret. Ergo in natura principium pru-

Cap.4. col.11.

Cap.8. & est à Textu 75. ad 86.

dentiæ, atq; sapientiæ constituit. Illud autem ostendit, & hirundinum, & aranearum, & formicarum exemplo, tum etiam plantarum in emittendis frondibus, supra
Tex.84. gratia tegendi fructus, & radices infra causa trahendi uberius alimentúm. Declarat inde, quòd natura est quoddam principiũ, quod agit, ut ars ad finem assequendum. Et quòd licet non deliberet, tamen ex ratione agit. Nam ars etiam ipsa non deliberat, sed contingit, quod habens artem deliberet, nõ quia artem habeat, sed quatenus homo est. Et ideò uult, quòd natura est, ut ars, & scientia, quæ absque deliberatione in utranque partem agunt, quod agere necessarium est: atque ideo est principium, quod originem ducit à mente (ut dici solet) non errante. Non deliberat enim ars, neq; diuinum: quia deliberatio est de dubijs: & dubium est ob ignorantiam. At di-
10. probl. 44. ces Natura quandoque omnia prauè facit, & plura malè, quàm benè, ubi reddit rationem, cur domesticorum omnis generis aliquid ferrum inuenitur, non domesticum
Com.18. col. 2. & in fine. cuiusq; feri? At ideò dicimus materiæ causa id contingere formæ atq; principij nunquam. Auerroës autem clariùs in duodeci

mo pri

mo primæ Philoſophiæ hoc dicit ex Themiſtio, [Natura licet non intelligat aliquid de his, quę facit, id tamen agit iuxta aliquã intentionem Et hoc docet nos, quod dirigitur ab aliqua nobiliore cauſa, ut anima, quæ eſt in terra, de qua Plato dicit, quod fit ex Dijs ſecundis, & Ariſtoteles ex ſole, & orbe aliquo] & pòſt inquit ex propria ſentẽtia: [Omnes proportiones, & formę ſunt in potentia in Prima materia, & in actu in primo motore: Et aſsimilatur aliquo modo eſſe eius, quod fit in anima artificis, & in diſputationibus contra Algazelem, & quoniam Philoſophi uiderunt ordinem e- *Diſput.xj.*
tiam hìc in natura, & operationibus ſequi *dub.6.Sol.*
ordinem intellectus, ſimilẽ ordini artificiali, cognouerunt, quòd intellectus, qui influit has potentias naturales, quarum operationes ſimiles ſunt operationibus intellectus: ex his duobus determinarũt, quòd hoc ens, quod eſt intellectus abſolutus eſt illud, quod influit alijs entibus ordinẽ, & proportionem repertam in operationibus eorũ.] Et rurſùs in eodẽ libro: [Credimus *Diſput.ix.*
quod omne, quod eſt in Mũdo, eſt ſcientia, *ſolutione*
licet deficiãt uires ingenij noſtri in multis *ultimi du=*
ex eis. Nam ſcientia artificialis intelligitur *bij.*

Q 2 per

per scientiam rerum naturalium. Etsi mundi constructio ab ultima sapientia pendet, necesse est, ut hoc quod fecit, adeò sapiens sit, ut eo indigeat cœlum, & terra.] Sed dices Auerroës in ijsdem Disputationibus, 3. in sol. dub. 1. ubi ponit quatuor differentias in actionem diuinam, & naturæ dicit, quod actio Dei est cum cognitione, naturæ autem sine cognitione. Dico ergo ad hoc, quòd naturæ opus est, quatenus in materia, & quatenus in forma. Sicut rotæ horologij mouentur ratione communi ponderis: sed ut directi à mente fabri, ita mouentur, ut in xxiiij. horis peragant circuitum, & moueant indicem, & ostendant horas, & malleolum, & horas pulsando doceant. Atque ita terra, & calor Solis sunt causæ communes, temperatę uerò ad proportionem, & magnitudinem, & qualitates generant parietariam, uel Veneris umbilicū: & planta generat flores, & folia, & reliqua. Ergo dices natura docta est? Respondeo, quod mens Hippocratis est, quod illud, quod habet naturam, sit indoctum: uelut planta, lapis, Elementum. Et hoc sufficit, ad comprobandum intentū suum. Quoniam quæ docta sunt, id est, quæ cognoscunt alia imper-

perfectam habent eam cognitionem, ut homo: & talia deliberatione agunt: alia perfectiorem, & illa sunt duorum generum: alia agunt sine mutatione, ut Deus: alia cum mutatione, & contraria, ut natura. Docet ergo causam eorum, quæ in sequentibus uerbis scripsit.

Iam uerò ostendamus illud, quomodo natura ipsa pareat menti, & habenti cognitionem per experimentum in nobis. Et dico, quòd quatuor sunt in nobis facultates manifestæ, uitalis, naturalis, & motrix, ac sensuum. Et facultas quidem motrix per se primò obedit imperio uoluntatis, adeò clarè, ut probatione non indigeat. Et tam celeriter (quod mirum est) uolens, mouet digitos pedis summos, quàm ceruicem, tametsi ceruix propinqua sit, multò magis digitis pedum. Facultates etiam sensuum interiorum intelligendi, memorandi, ratiocinãdi, imaginandi per se primo, & statim obediunt imperio uoluntatis. At facultates cæteræ obediunt uoluntati, sed non primo: necesse enim illi est, ut primo uim imaginandi moueat: atq; ex illa cessant actiones sensuum, maximè uisus, & auditus. Sed & olfactus, & gustus, & etiã ta-

ctus, quod aliàs in Physicis edocuimus: adeò ut sensus non in operando, sed in cessando ab opere subijciatur ui imaginandi: atq; hic unus est modus. Alius uerò est magis euidens, & frequens, uelut erectionis membri, expulsionis seminis, somni, mingendi, egerēdi, sed minùs. Risus autem, & uomitus in pluribus adeò manifesti, ut cōtinere se non posint. Ita & oscitandi, & singultiendi, & tussiendi, atque rigoris, & horroris. Tum uerò & aliorū eiusmodi, ut edendi, ac bibēdi. Tertius autem modus est facultatis uitalis, timoris, irę, palpitationis, cordis, uerecundiæ, lætitiæ, tristitię: hę enim sunt in tertio genere. Occultius obsequium ad uim imaginandi est naturalis facultatis: primū quidem in generatione, ut de Iacob, & Laban, & ouibus uarij coloris, aut candidis. Et de illa, quæ genuit Æthiopem, ob imaginem Aethiopis depictā. De facultatibus etiam cōcoctrice, ac similibus, idem est manifestum. Vnde Philosophi, & eremitæ ob suauitatem contemplationis, quamuis multa alia agerent uitæ inimica: præcipuè ieiunando, uigilando, laborando, cibos duros, & praui succi sumendo, diu uixerunt, & centesimū annum plu-

plures superauêre. Quòd ex uoluptate, quam capiebant ex mente, tum imaginando spiritus dilatantur, temperantur, refocillantur, & calor naturalis uiuidus euadit. Ergo manifestum est, quòd omnia corporea, & incorporea, & tota natura obedit uoluntati. Et eodem modo, ergo naturæ licet propriè indoctæ sint, tamen parent menti, omnia gubernanti. Et illa primùm mouet animam cœli, iuxta Platonem, & anima mouet cœlum: & cœlum per lucem, & lumen astrorum, & animam Mundi, & præparationem, quæ est in matêria regit corpus ad finem debitum: perindè ac nauta nauim. Aptat enim natura primũ funes, ubi oportet, & postmodum regit nauim, & homines, qui sunt in illa medio rudẽtum, quamuis rudentes nihil cognoscant. Et homines, qui intelligunt, & equi, qui cognoscunt, reguntur à funibus, qui nil cognoscunt. Et hoc modo se habet natura. Est enim instar funium: & mens, quæ dirigit ut nauta.

LECT. LXII. SVPER TEXTV LXXI. ET LXXII.

Sanguis alienus utilis, sanguis

proprius utilis, ſanguis alienus nocuus, ſanguis proprius nocuus. Humores proprij nocui; humores alieni nocui: humores alieni utiles, humores proprij utiles:

Com.

QVi hunc librum ſeu alium huius authoris exponere aggreditur, palmamque referre uelit, quatuor præceptorum meminiſſe oportet, quorum primum, ac ſecundum ad quemcunque librũ traducere poſſumus, ſcilicet, ut ſententia expoſitionis uerbis authoris congruat. Abſurdum enim eſt, nouam cõfingere doctrinam, ac quaſi aſſuere, tametſi uera ſint, quæ traduntur, & utilia, neque enim eſt locus. Secundum, ut ea ſententia, & prioribus, & ſequentibus pulchrè connexa ſit. Nam quis ſenſus conueniat abruptis ſententijs? & libro, ac compagini confarcinatæ? Tertium quod claris ſcriptoribus ſolum commune eſt, ut quæ traduntur, utilia ſint arti, non parùm, ſeu contemplationi. Quartum, quod Hippocrati peculiare eſt, ut nihil uulgare ſit, aut partibus, aut

De Sec. ad Equi in ca. 1. 2. De diff. Sp. cap. 7.

aut pluribus cognitum, ne dicam ullis, quamuis esset ad consequendum finem uti le. Nam alienas sententias suis inserere libris uanas, & inutiles, stultum est ob delectum, flagitiosum ob furtum. Vtiles uerò & graues iniquum, ut fraudare uelis gloria proprium inuentorem. Cùm ergo dixisset naturam à nemine edoctam, assequi finem suum docet, hoc octo exemplis perfectis, enumerans singula membra, uel ut clarior redderetur sententia: uel ut doceret regulam hanc, ne in una quidem festuca aberrare: uel ut ostenderet, quónam pacto natura hæc operatur, ut una, eademq; regula cunctis satisfaceret modis: uel ut insinuaret nobis, quo pacto hęc adinuenerit, scilicet, uia diuidendi: uel demum ob hęc omnia simul iũcta, omnes causas has insimul collectas. Vno autem membro diuisionis tam luculenter perfectè intellecto, dubium non est, quin reliqua manifesta euadant. Igitur hic sensus est cum tam sanguis, quàm humores, seu proprij, seu alieni utiles, aut inutiles esse posśint. Natura tamẽ uno, eodemque modo se tuetur, solùm id spectans, ut quod utile est, trahat: reijciat inutile: ut in hac expositione solũ illud indiscussum ma-

neat, quid per proprium, aut alienũ intelligat: nã si per propriũ utile dicamus frustrà alia diuisio adijcitur utilis, atq; inutilis: si proprium & alienum, id est, nostrum, aut alterius exponas in sanguine, & humorib. difficillimum erit ostẽdere, quomodo sanguis, aut humores unius alteri utiles, aut damnosi esse possint. Si ergo per alienum propri : temperamento contrariũ, propriũ aũt simile nihil errabit. Quoniam non ob temperamentũ, sed ob substantiæ familiaritatem uult congruere alimẽtum. Et ideò à natura asci sci, aut reijci: nõ ob qualitates ipsas. Similitudo ergo est causa attractionis, retentionis, bonæ coctionis, nutritionis, r boris, & sanitatis: contraria natura refugit, ut uidemus in tactu anguis. Hoc autẽ quomodo intelligat, exẽplo supposito docet: ex quo ad animalium sanguinem, & humores trãsire licet. Ostẽdit autem hoc propter illos, qui existimãt lac maternum solum, & maximè conuenire. Nam quandoq; proprium alieno minus salutare est. Quod etiam & medici præcipiunt, & fœmellæ norunt, iubentes ut infans acri succo plenus nutrici detur alẽdus, quæ filiam pepererit. Propterea inquit:

TEX-

TEXTVS LXXII.

Consonans dissonãs, dissonans consonãs: lac alienum bonum, lac proprium nocuum: lac alienũ nocuum, lac proprium iuuans:

Postquam docuit id in prima ætate, id est, de fœtibus, namque docuimus esse tres generales primam generationis, in utero, de qua est præcedentis exẽplum: Fœtus enim iuxta illũ in primo de humana natura, non solum ex sanguine, sed alijs tribus humoribus conformatur, hic transit ad secundam ætatem incrementi, in qua lac est præcipuum alimentum, reliqua enim, ut sunt oua, carnes, & panis, ac uinum sunt communia tertiæ, & ita relinquuntur illi lac solum, quod pro secunda in exemplo assumitur: & est quòd lac proprium deterius est. Primum si mater sit prægnans, nam solùm partem casei continet butyrosa tota in fœtum exhausta. Secũdo si sit ualdè calidus, aut frigidus, fœtus aut acrium humorũ, & mater simili intem-

Com. Tex. & com. 63. Tex. à 9. ad 13. & 27.

intemperie laboret. Tertiò si mater sit ęgra, aut cacochyma, aut eliphantiasi, aut lue Indica laboret. Quartò si utatur prauo regimine, ex dolore animi, tristitia, labore corporis, sicut rusticæ, quæ tota die in agro ligonizant, quæ non dormiunt, utuntur prauis cibis. Ideò qui filios dant ruri lactādos, uidentur illos paruipēdere, & odisse: tum etiam quod mores illarum sequuntur. Et ideò si sint ebriæ mulieres, nil potest esse deterius. Demum si non lac, quātum oportet gignant? Nam tabescunt fœtus si aliud non sumant, si sumāt, corrumpitur maximè usq; ad primum annum. Præter has quinq; causas, sunt duæ aliæ, quæ hūc possunt reduci, non tamen uidentur sub eis contineri, quoniam sunt speciales, mala temperies, aut morbus in mamillis, & usus frequens Veneris per quem lac ipsum primum turbatur, inde etiam corrumpitur. Iam uerò ex his tria alia membra diuisionis propositæ, in textu per se nota sūt, sed specialiter sunt examinanda, quoniam illa si uoluisset solum generaliter interpretari, non adeò minutim distinxisset.

Primùm ergo dicamus, quòd lac proprię matris præter reliquarum mulierum est utilisi-

tilissimum:& ex mulieribus utilius, quam animalium cæterorum.Non tamen inter il la licet caro suis sit utilior suillum, lac melius est.Nam aquosum, & crudum decimo de simplicibus Medicamentis,& in secundo libro Princeps. Reliquorũ animalium æquè cùm sit tenuius,quã asinæ, uelut etiã camelarũ,quòd careant propemodũ parte caseosa:dicit ibidẽ Princeps, & tamen Scythæ faciunt caseũ equinũ,ut refert Hippocrates in lib. de Aëre,Aquis,& locis,quem appellant Hippacen. Verisimile aũt est lac equinũ ob id esse tenue, quod omninò careat butyro, postquam multũ casei continet, non tamen quantũ ouillũ, ut etiam in nostris regionibus. Et ob id in usu non sit in hecticis,quoniam infirmissimũ sit. Et ideò humanũ, quod est laudatissimũ consumptis,& tamen propinquũ natura asinino non prorsus butyro. Carere uerisimile est. Camelinũ autem hydropicis utile est, quòd subtilissimum sit. Sed neq; à Græcis, aut Latinis lac commendat in ascite: ab Arabibus aũt cùm magna sit copia camelini, ob id ad ascitem nemo equinũ prætulit,cũ tamen uerisimile sit illud esse laudabile ob tenuitatem,& quia iecori auxiliatur,nutrit bene,

Car Prop. Tract. 2. cap. 44.

Pag.125

bene, purgat, sitimque extinguit. Vaccinum ergo cum butyro plus cæteris omnibus abundet, & sit crassissimum, ouillum autem butyri minus habeat, casei plus, sed minus utile uisceribus, præterquam renibus, conuenit inter omnes, quod loco humani in alendis infantibus palma caprillo, aut uaccino debeatur. Sed caprillum infame M. Varro reddidit. Neq; Columella uidetur cillarum multũ probare ualetudinem, ut tutius sit uaccinum.

Lib. 2. cap. 3. lib. 7. ca. 6. & 7.

Hinc facilè est intelligere, quòd pueri debent ali propriæ matris lacte, cùm fuerit temperatura utriusque proxima æqualitati, aut cùm fuerint etiam contrariæ naturæ & non fuerit mater morbosa. Sed si mater fuerit morbosa, & lac fuerit malè temperatum, & non cõtrarium naturæ infantis, tũc melius est alienũ: & maximè mulieris iuuenis boni habitus, atque recta ratione uiuentis. Et similiter cum infans est morbosus, nam maternum, aut est sanum, aut simile naturæ infantis, & in utroque casu noxiũ est. Signum autem sumi debet ex habitu infantis ex sanitate illius, & quòd libenter lac sugat. Si enim fastidit lac, hoc est, malũ signum: & si tabescit, aut uenter inflatur,

aut

aut si color sit malus, aut si operationes sunt languidæ.

Consonans dissonans: Dissonans, consonans.) Docet per hæc uerba, quod ualdè intemperatis, quæ uidentur esse mala, sunt bona, quæ autem similia sunt, & bona esse uidētur mala sunt. Et in hoc sensu dixit Galenus in libro de Cibis boni, & mali succi: corpora densa humidiore cibo indigent, & tenuiore, & copiosiore, rara ficciore, crassiore, pauciore. Quanquā de hac tertia conditione dubium sit, ne illa litera cōtrario modo legenda sit. Cùm enim ex his, quæ magis perspirant plus resoluatur: plus etiam alimenti debebitur. Inde subijcit & pariter, quibus sanguis frigidus est, & siccus, his alimētum calidum, & humidum: Pituitosis siccius, & calidius, biliosis frigidius. & humidius. Ergo spectanda tria iubet in alimēto exhibendo, quòd ad causas attinet temperamentū totius corporis: temperamentum partium: habitus, qui facilè aut difficulter difflectur. Scopi autem dicit duo sunt, ut bene concoquatur, & ut concoctus cum distribuitur partib. ad quas pergit cōueniat, quod dictu faciliùs est longè, quam factu. Quæ uerò dissonāt cum dissonare uideantur, Cap. 11.

tur,

tur, sunt quæ mala sunt, & corpori bene disposito exhibētur: aut cùm excessus est manifestus, uelut cum piper febrienti damus: aut cùm cibos prorsus prauos, & difficilis coctionis. Propter hæc subijcit tertium exemplum.

LECTIO LXIII. SVPER TEXTV LXXIIII.

Cibus iunioribus parum maceratur:

Com. HOc in textu, & duobus sequētibus, Hippocrates duo simul facit, explet tertium ordinem alimentorum, quæ dātur iam crescentibus. Nam lāc habet rationem sorbitionis, non cibi: sanguis autem & humores, ex quibus alitur fœtus, neque sorbitionis, neq; cibi, & transit ex natura cibi propria ad eam, quæ arte acquiritur. Atque utinam Galeni liber de præparatione ciborum inueniretur. Aliàs dictum est de præparationibus specialiter: quia uerò nunc locus id postulat, de illo generaliter agendum erit. ἀκροσαπὴς uertit Cornarius leuiter putrefactus, alieno certè à ueritate

ticate sensu, quasi ex ἄκρ☉ summis, seu initijs & à σήπω quod est putrefacio. Sed hîc accipitur pro quodam sensu communi, qui non potest explicari, nisi duobus uerbis, aut si uno, ualdè remoto. Vt si quis dicat euictus, ideò oportet circumscribere. Nam sensus est, quod oportet quod sit subactus. Hoc & enim nomen etiam commune est ambobus sensibus, sed ut breuiter dicam subigitur res quęuis bifariam artificiò, & sine artificio, dum maturescit in planta, dum mespila, & sorba maturescunt inter paleas, dum caro fit friabilis mora. Alia uerò artificio ut dixi. Propriè hoc autem triplex est ab igne, ab aqua, & ab utroque. Scripsit opusculum de comparatione aquæ, & ignis Plutarchus, in quo fateor expectabam aliquid insigne magis: sed nihil inueni, & certè difficile est, quanquam præclaro ingenio, & iudicio excellenti, & forma dicendi insigni, quibus præditus fuit certè Plutarchus, aliquid tamen egregium in rebus naturalibus conscribere sine peritia peripateticæ disciplinæ. Nam cæteri Philosophi (cum uenia dictum sit) nihil attulerunt ea in parte. Ergo his tribus, atque de his præcipuè modis intelligit Hippocrates

ſubigũtur cibi. Quomodo autem primum dicam de igne, quem conſtat ſubigere duo genera ciborum, quæcunque nimis humida ſunt, uelut lac, carnes ouillas, uitulinas etiam, & cuniculorum, & piſces cuiuſcũq; fermè generis, & oſtrea: atque id quadrifariam prunis in ueru, in crate, & in patina: ſic etiam ſubiguntur tortæ: atq; hic modus duplex eſt. Namq; in extremo liquida ſunt ut lac, & tortæ, & oua moderatè concreſcunt, & conſiſtunt, quæ uerò dura ſunt ob lentorem fiunt friabilia, & ideò molliora, uelut carnes aſſatę. Aliud genus quod igne maceratur eſt eorum, quæ concreta ſunt frigore, uelut caſtaneæ, & oſſa molliora, q̃ poſtmodum cocta etiam magis mollia redduntur, & genus omne fermè radicum, rapæ, poma, pleraque, & pyra, & cotonea. Ab aqua autem ſubiguntur ſolùm, quæ ſicca immoderatè ſunt, hoc norũt miſeri epibatæ, & ad triremes damnati. Ab aqua uerò, & igne quæcunque, & humido indigent, & calore, uel quia ſubſtantiam habeant nimis tenuem, uelut olera. Nam illa ſui ratione ſolo igne indigerent, ſed quia exugerentur, ideò neceſſe eſt aquam adijcere. Dicemus ergo quod ea, quæ macerantur à ca-

à calore,& humido in triplici ſunt differentia, quædam, quia aliter non poſſunt molleſcere, uelut legumina,& carnes ſiccæ boum, caprarum,& ſimiliū,& cerebra, & ſanguis. Alia uerò, quia ut dixi exugerentur, aut corrumperentur ab igne, ut omnia, quę nimis tenui ſubſtantia conſtāt olera,& fructus horæi, alia ut ſaporem bonum,& præparationem percipiant, ut quæ coquuntur in lacte, uelut oua, aut in uino, aut in oleo, uel pinguedine. Alia in melle, ut fructus, qui ſeruantur ut cucurbitæ, & pepones,& mala Medica, ſed frequentiſsimus uſus eſt olei, & adipis in his, quæ pinguedine carent, ut ſunt piſces, iecur, cerebrum,& offæ ex farina.

Nunc autem uidendum eſt de ui præparationis. Dico ergo, quod ignis calefacit, & exſiccat, & ſua natura tenuis eſt, licet ratione materiæ, in qua eſt, poſsit eſſe craſſus. Primo de ſimplicibus medicamentis; Cap.22.
non omnis ignis eſt tenuis, neq; omne tenue ignis eſt, quia aër tenuis eſt, ſed uerius omnis ignis tenuis eſt, non tamen omne ignitum. Dicebat ergo Galenus in libro de Cap.18.
Theriaca ad Piſonem. Multa reperiuntur uelut panis, & pecudum, piſciumque car-

nes,quæ quamdiu cruda ſunt,ne appetuntur quidem : at ubi cocta fuerint, etiam in nutrimentum cedunt. Et ſimiliter ex medicamentis,quæ donec priſcam naturę ſuę rigiditatem ſeruant acerrima,&noſtris corporibus inimica eſſe docet experientia, quæ ignis uirtute temperata curandis morbis,idonea redduntur,inter quæ ſal theriacus. Integri enim ſerpentes cum ſale exuſti efficiunt medicamẽtum, quo ſi quis utatur, primum quidem dentes ab omni putredine ſeruat affricatis illis, nec eos erodi permittit,labantesq́ue confirmat,& defluxionem, ſi qua eſt aſtringit. Aſſumptus uerò per os, ſudorem copioſum mouet, & corporis putredinem purgat: quin etiam pediculos ea cauſa procreat. Quod uerò ignis attrahat, & illud perinde clarum eſt, ſicut quod & conſtringat ſiccando, & humidum aquoſum abſumẽdo : omnia enim hæc manifeſta ſunt.Vnde etiam,quæ liquida ſunt concreſcere poſsint in quo genere ſunt ouum torta,& lac.Hæc enim manifeſta ſunt, ſicut & illud, quod abſumpto humido aqueo, quod coctioni impedimento eſt,omnia faciliùs concoquat in uentriculo.Vnde perſpicuũ eſt, quæ molleſcunt bifariam,

fariam, pleraq; etiã trifariàm celerius concoqui uelut castaneas, & rapas, & radices, plerasq; bulbosas, uelut cępas, & quia molliora sint primum, & quia humido aqueo priuata, quod coctioni semper impedimentum affert, & quod est humidi pinguis, atq; utilis iam colliquatum, & attenuatum, facilius melius, & copiosius nutriant: quæ uerò durescũt, ut oua, & lac, iecur, cerebrum, & sanguis: hæc enim quinq; ex animalib. duriora, fiunt bifariam solum, scilicet, remoto impedimento humidi aquei, & attenuato pingui. Nã u* duriora difficiliùs concoquuntur. Facilius ergo nutriunt paulò oua dura, quàm cruda uerùm longè melius exhibent alimentum, & multo densius, ac copiosius. Spectanda sunt igitur quatuor, atque in his, quæ liquantur igne solo, & facilius nutrire consentaneum est, & copiosius, & melius, quia humidum illud pingue sincerius est. Vtrum uerò densius? Dicimus quod sic, modo nõ sit exustum, sed tunc omnia forsan peribunt commoda, neq; facilius, neq; melius, neq; densius, neq; copiosius alet. Melius dico nũc atq; intelligo, id est, purius. Nã sub alio sensu in dubitatione dicemus. Quæ uerò coguntur à calore, &

copiosius,& melius,& dẽsius,exhibent alimentum, non tamen multò facilius alunt, quædam uerò difficilius, etiam, uelut oua dura,crudis:atq; id trifariam contingit. Primum si superfluè excoquatur. Secundum si ignei temperamenti uentriculus fuerit: nã ignea uis quædam in omnibus his relinquitur,quæ solo igne excoquuntur, atq; ideò in igneo uentriculo,aut iecore, & pręcipuè in febricitantib.omnia assata deteriora sunt elixia:& etiã crudis,quæ cruda mandi consueuerũt;longè autem deteriora:idque duplici ratione,si præter id,quod assata sint etiam dura effecta ob id fuerint. Pessimũ est autem hoc in ouis, & iecore, quoniam hæc ualde durescunt, & in cibis ex farina,uelut crustæ, & tortarũ diploides. Sed & panis siccus,qui multis nobilibus in precio est,quamuis albus ac leuis malus est,& inferior mediocri. Quinq; igitur in his,quę assantur spectanda sunt: tum uerò in singulis ex duobus generibus singula hæc. Nam quæ humida sunt ualdè, pręcipuè si frigida fuerint,minus incalescunt,minusque exsiccantur,ut in eis uim ullã fermè depræhendas. Verùm quod dubium relinquitur,atque difficillimum est hac in contemplatione,

ne,de quo sæpè dubitaui,scilicet, quomodo ex igne,cuius calor uiolẽtus est,pingue illud humidũ, non solùm reddatur ad concoctionem meliùs,puriùs, ac(uti dictũ est) multis modis aptius.Nam de hoc dubium non est,neq; quod fiat,neq; cur causis adeò manifestis,sed quomodo uerè melius. Náque apertè,& suauissimũ redditur, & odoratissimũ,adeò ut appetitũ in non exurientibus etiam excitet manifestè, & non solũ in sanis,sed & in ægris illis,quorũ nó omnino facultas appetendi concidit.Dicere aũt quod non immutata sint, sed solùm ablato impedimẽto humidi crudi hæc contingãt, magna quæstio est:cùm interuallum,& differentia,neq; obscura sit, neque leuis, nec mediocris dũtaxat,sed magna, & euidens. Quomodo autem à causa præter naturam, qualis est ignis, possit induci præparatio, atq; habitus quidam naturalis, illud difficillimum est:ac uerè ob raritatem etiam ad mirabile.Etenim si succurreret exemplum, uel unum aliud in talibus, quod forsan de pane dici posset, iam facilius esset eius causam inuenire. At ut uideo quæstio eadem manet,& ex quæstione in quæstionem eandem potius reuoluimur,quàm ut una alte-

rius causam doceat,& lumen illi afferat:Dicemus ergo quod eatenus bonum est edulium,quatenus perartificium optimum fit: quoniam potestate tale est, & ad hoc à natura comparatum, ut fiat secundùm naturam,& est mirabile. Nihilominus propter multiplicem compositionem istud contingere potest, & quanquam sit dissimile, tamen uidemus id accidere manifestè in canibus,& felibus, qui arte fiũt meliores,pulchriores, & moribus præstantiores, forsan quod non solũ inutile aufertur, sed etiam quod utile est melius redditur:non simpliciter,sed in cõparatione ad sensum, & hoc factũ est ad utilitatem hominis. Videmus id in colorib.expressè,qui fiũt splendidiores,& uiuaciores, licet magis remoueant͂, à natura propria, & est magna cõsideratio: quomodo idem saltem genere possit fieri à natura & ab arte.Forsan accidit,quoniam istæ sunt species rerũ, & non res,odor, sapar,color,calor,asperitas:&istud uidemus manifestè in sonis, qui omnes fermè fiunt ad artificiũ,& tamen sunt suauissimi. Dico ergo ex plurib.causis,quod suaue est sapore,iucundum gustu, euadere optimũ igne, non tñ si sit natura insuaue aut iniucundũ,

nisi

nisi tunc mistione, & hoc docet experimentum. Resolutione humidi crudi, attenuatione concreti, ut penetret in sensum, astrictione ac densitate: nam ignis astringit. & densat iam separata, ut mox dicam; & calore ipso, quo efficit ut penetret: unde pleraq; ad alia cũ refrigerantur, gentiam amittunt, ut assata, & frixa pręcipuè. Nam uidemus unguentarios dum uolũt sua pigmenta ostendere, illa fricando calefacere. Est ęnim motus dissolutio, & ut penetrent. Ob calorem etiam temperatum omnia iucundiora euadunt. Quoniam quilibet sensus tepore quodam gaudet, id est, instrumentum, maximè gustus, tactus, & olfactus. Ignis præterea (ut dixi) astringit, ut in libro de optima secta ad Trasibulum. Dicit enim quod ignis astringit superficiem rerum, sicut etiam frigus, sed diuersa tamen ratione, & dubium non est, quin calor moderatus, non dilatet, sed exiccando contrahit, sicut etiam in loris. Attigit autem operationes ignis in primo de Alimentis, ubi docet, quod panes illi optimi sunt, qui moderatum ignem sortiuntur longo tempore: Nam (inquit) si paruus fuerit, etiã quod sit longũ tempus, remanebit incoctus: sin

Cap.23.

Cap.2.

autem ignis fuerit: iusto ualidior, duplex dicit erit malum. Exterius enim erit torridus, & exustus, & interiùs crudus. Coctura etiam liquidorum emendat uitia, uelut in
Cap. 23. melle tertio de uictu in acutis: si prauũ fuerit, sed si bonum potiùs uitiatur, idem in consilio de puero laborante comitiali morbo, & quod miscet ea, quę sunt diuersa substantia, & in homogeneis separat.

LECTIO LXIV. SVPER EODEM TEX. ET LXXIV. ET LXXV.

Com. HIs intellectis, supposito quod maceratio in aqua emollit, & quod ignis educit, & miscet: sequitur quod in elixatione duo considerare oportebit, & humorem, quo elixamus, & rem, quæ elixatur. Si ergo humor fuerit suauis, res quæ elixatur, non solùm mollior, sed etiam suauior reddetur: & ita facilioris coctionis, & melioris alimenti, & plus nutriet, & erit tenuioris substantiæ, & densioris. Si autem sit aqua sola, fiet mollior, & solùm suauior in eo, quod faciliùs nutriet, nó tamen plus nutriet, neq; densius erit alimentum. Oportebit & considerare proportionem eius,

eius, in quo coquitur ad id, quod coquitur, uelut si coqueremus sorba in lacte fierent mala, & similiter pisces, & tamen utrunq; est bonum per se. Contrà cancri cocti in aqua salsa, sunt boni, & tamen condimentum per se non est bonum, neq; res, quæ coquitur. Idem dico de oliuis, cum aqua saponis. Redduntur enim bonę, cùm oliuæ sint amaræ ualdè, & aqua saponis tetra, & horribilis. & hoc contingit propter proportionem. Si uerò succus, in quo coquitur fuerit insipidus, prorsus ut aqua, & res, quæ coquitur bona, quod coquitur fiet deterioris alimenti, & parùm suauis, & propterea solent addere salem aquæ, licet non necessariò. Nam incocta carne aquæ fit ius suaue. At si quod incoquitur, fuerit malum, tunc reddetur melius, utporè si sit salsum, acre, amarum etiam, sed amarum ab insipido non multùm iuuatur, & si fuerit amarũ ualdè, remanet horribile: per talem tamen coctionem redduntur faciliora ad concoquendum, & molliora, & ut breuiter concludã coctio cum igne, & aqua reddit rem, quæ coquitur faciliorem, ad concoquendum: alimentum tamen est minus, & crassius, impurius, rarius.

TEX.

TEXTVS LXXIV.

Senibus uerò summè immutatus.

Com. DE senum regimine satis in secundo libro de Tuenda sanitate à nobis dictum est, immutatur autem multifariàm: sed ut senibus tantùm côueniunt bifariàm: nam temperamenti immutatio, & præparatio, & bonus odor, ac sapor tum superfluorum ut corticum, & similium detractio ad omnes pertinet: at quod sit molle, & secundùm substantiam, & potestate istud ad senes pertinet. Carent enim dentibus, aut inæquales habent, aut minùs ad mandendum robustos, aut stupidos, quæ quatur mala, ita solent aduenire senibus, præcipuè in ultimo senio, ut plures pluribus, paucissimi nullis uexent. Septem igitur cùm sint consideranda in cibo, tria ad senes pertinent solos: ut omnia sint eis necessaria ex reliquis quatuor tantũ, quæ peculiaria sunt senibus, est parua quantitas hanc omisit, quasi perspicuam, & cuiq; notam. Secunda ut sint cõminuti ad minima, uelut cõtusa, aut derasa tyrocnesti: demùm cocta sit ut mollissima sint. Conuenit autẽ maxi-

maximè coctum in iure, aut oleo, aut adipe, aut melle, uel saccharo, aut lacte, aut si fieri non potest, ut aliquo horum modorũ cum his, quæ humida sint, & calida, uel in ueru impletis, scilicet corporibus maximè allio, uel in patina, cum diploide, ut dictũ est ex farina, & sapa: intùs autem pinguibus referta. Quæ autem humida sunt per se, & ualdè frigida, tamen ut rapę, cucumeres, pyra, cotonea in clibano, sed superaspersa nuce myristica: hoc enim est aroma senibus proprium, uelut & gingiber, & crocus, & piper longum, sed (ut dixi) nux myristica, & crocus præcedunt. Reliqua uerò non ut senibus, sed ut laborantibus, aut ob saporem adijciuntur. Quod autem calida, & humida esse debeant ad præparationem pertinet, ut contrarium contrario, uelut etiam quod boni saporis, atque odoris, ut melius cõcoquantur, sunt etenim hæ duæ aliæ conditiones generales. Præparationem autem, uelut quartam conditionem adiecimus, ut diximus, ab aqua sola madefacta, uel in aliquo alio liquore iucundiore ab igne solo super prunas in ueru, in craticula, in uertibulo, in clibano, & si qui alij modi sint præter hos quinq; ab igne, & humido

mido elixata iuruléta in patina cocta cum lacte, melle, sapa, atq; huiusmodi. Quæ uerò sub cineribus coquuntur, manifestum est, ad ignem pertinere.

TEXTV LXXV.

His qui in uigore ætatis impermutatus..

Com. NEq; enim impermutatum dicit, ut crudas carnes, & caules edāt, sed quod ad tria illa propria senibus, scilicet molitiē, & ideò exquisitissimam coctionem, ac ut diuisa sint minutim edulia, aut contrita, aut, ut dixi, tyrocnesti comminuta, & in parua quantitate. Verùm ex his tribus, cùm propriè de secundo intelligat, solùm præcipit hoc mandato, ut qui in ætate consistunt, ij utantur cibis non consuetis, coqui prorsus crudis, atque recētibus cęteris, quàm modicè coctis, quod optimum est. Et recentium, quidem omnium, dico carnium piscium, fructuum, olerum, casei, etiam lactis atq; ouorum, & panis commune emolumentum est, ut sint ab omni putredinis nota immunia. Dum enim

nim uiuunt, naturalis calor illa tuetur, dũ periêre, ſeu animalia occiſa, ſeu oua, & lac exempta à proprijs locis, ubi à ſuo innato calore fouebãtur: ſeu olera, uel fructus decerpta à planta (moriuntur enim & ipſa, cuius indicium eſt pulchritudinis, & coloris languor) & panis ipſe ſiccesſit extincta ignea ui: omnia ergo hac ratione deteriora fiunt. Quæ uerò ex his ſuperfluo humido abundãt, nec facilè putreſcũt, collecta meliora redduntur. Vt pleriq; fructus è nucum & glandium genere, caſtaneæ nuces, auellanæ, & amygdalę: in medio aũt, quaſi ſunt horęorũ, & nucũ uuæ, & ficus. Hę igitur ſuſpenſæ in aura, fiunt meliores, quãdiu nullum putredinis ſignũ contrahunt. Pineę autem diuerſam ſortiuntur rationẽ, in cortice enim ſuo contentę, fiunt meliores, ſiccãtur enim ſolũ: detractæ fiunt, deteriores etiã à prima die: quoniã incipiunt ſtatim putreſcere. Piſtacia cõtrà cortice cõtenta, magis putreſcũt, quã ſiccentur, à cortice enim liberata ſiccantur parũ, ſed putreſcũt ob cariẽ: amygdalę ſolũ à cortice detractæ, minimè putreſcũt, & neq; plurimũ ſiccãtur: pſertim ſi in cumulis magnis, & locis frigidis ſeruẽtur. Frigidũ enim, & putredini reſiſtit, & ſic-

ſiccat alienum humidum,& proprium con-
4. Methe. Cap.2. ſeruat,quod etiam Ariſtoteles docuit.Cæterorum etiam non una ratio, nec æqualis iactura more, ut quod diuerſis temporibus. Nam piſces, quoniã humidi ſunt ualdè,& minimè calidi paucis horis corrumpuntur. Maximè teneri delicatiores ex aquis dulcibus:& celeriùs ex nitidis,& currentibus:ut contra ſtagnantium,ſed ut tardior corruptio ita deterior.Aſtaci etiã dum uiuunt, putreſcunt, ut anteà incipiant putreſcere,quàm deſinant uiuere. Eadem de cruſtaceis omnibus, & etiam teſtaceis,aut conchis,& chamis. Lac ſimiliter facillimè, & intra unum diem corrumpitur.Poſt carnes, & maximè humidè ut ouium, & magis agnorum,quod non exerceantur,& humidum aqueum ſit: nam porculi diutiùs durant, quod humidum eorũ ſit pinguius. Æſtate quoque, & conſtitutione calida, & regione,&humidis omnibus temporibus, & locis cuncta putreſcunt faciliùs:adeò,ut ſi omnia ſimul iungantur,uel ipſa hora corrumpãtur. Signum initij accurſus(ne quid propria utilitate deſtituatur) muſcarum. Et cùm putreſcit iam agmen: ſuper putrida agmina, & maximè magnarum, quæ e-

tiam

tiam uermes in illam gerunt. Cùm uerò apparent muſcæ magnæ, coquere oportet ſtatim. Aſſata autem diutiùs durant (nam pauonem per menſem affirmet Beatus Augustinus non putreſcere ſe expertum) & per annum. Poſt cocta in patina: & frixa: inde uirulenta celeriùs. Elixa autem an crùda dubito: parùm enim differunt. Carnes autem ſyluestrium animalium tardiùs corrumpuntur, & oua: quoniam illa exercentur, & frigore, & ſolibus eorum carnes denſatæ ſunt: (oua ut non anteà putreſcerent, quàm pullos producerent, dum fouentur) facta ſunt difficilis corruptionis. Caſeus ut mollior eſt, eò celeriùs corrumpitur: & multis modis: acceſsit, muceſcit, putreſcit, lapideſcit. Sed putredinis indiciũ tumor ob feruorem, & rimæ, ac inæqualitas ob tumorem. Panis autem licet non tam diu ut aſſata ſeruetur incorruptus, diutiùs tamen, quàm elixa ex animalibus, & piſcibus crudis, aut elixis. Olera una die flaueſcunt, ideò cum humido pingui omni fermè careant, optima ſunt ſtatim à planta ſumpta, uelut & fructus horæi, ceraſa præcipuè dulcia, quibus nullus alius non diutiùs ſeruatur.

21. De ciuitate Dei, Cap. 4.

Maceratorum autem coctione à crudis discrimen est, in utilitate præcipuum, suauitas odoris, atq; saporis legitimi. Quò fit, & ut melius concoquantur, & ut melius præbeant alimentum, & natura, & gratia. Inde etiam commodum ipsum: tertium consuetudo: & ut Celsus dicebat, cauendum est, ne in secunda ualetudine aduersæ auxilia consumantur. Adest præterea mandendi supplementum: quod præter attritionem, & mollitiem, quam affert, etiam quid peculiare habet concoctioni simile, de quo aliàs diximus. Quę ergo edi solent alia cum cruda, & cocta, alia cũ cruda, alia cũ cocta solùm, edãtur uelut castaneæ, cotonea, & pyra utroq; modo: cruda ut uuæ, & ficus, & cerasa: cocta uerò, ut carnes, quærendum est in singulis si cruda, uel cocta edantur à robustioribus quid præstent. Neq; uerò dubium esse debet, quin coctio ualidior non sit in ætate consistentibus, quàm in pueris, non solùm in rebus durioribus, & siccis, ut Galenus ait, sed etiam mollioribus, & humidioribus. Nam si dura non debent pręparari, molliora autem meliùs coquuntur duris, etiam à iuuenibus, necesse est, ut coctio nihil addat, quod

3. de Symtoma. Causis. cap. 3. iuxta med.

quod absurdum est, aut quod uerius est, ut & in duris, & in mollibus, superet pueros. Est enim mens Hippocratis hîc, quod iuuenes æqualiter, quæ cocta, & cruda edi solent, cruda edant: quòd æquè benè illa coquant, ut pueri cocta aliter iniquum, & fallax esset præceptum. Cocta igitur etiam meliùs, sed hoc meliori non indiget ob superuenturam ætatem, ne cõsuetudine languescat natura. Quare consulit, quod optimũ est, ut idem tenor seruetur in crescentibus consistentibus, ac senibus: quoad fieri potest, hoc præcepto. Cruda igitur, quæ edi cruda solent, meliora sunt, & facilè concoquũtur, & meliùs exhibent alimentũ: cocta autem in suauiora deteriùs nutriunt, & nutrimentũ languidius exhibet, licet faciliùs concoquantur. Quæ autem cocta edi solent, cruda si edantur, difficiliùs concoquũtur, & minùs alunt, & deteriùs. Cocta omnib. modis præstant. Quę autem cruda, & cocta edi consueuerũt à ualidis corporibus, & ætatibus, quasi eorum, quæ solùm cruda edi solent, rationem subeunt apud eos, qui imbecilli sunt uentriculo eorum, quæ solùm cocta edũtur. Quęcunq; autem dura substãtia sunt, & eiusdem rationis, ut

ossa, iecur, quantò minùs subiguntur ab igne, eò seriùs putrescunt: mollium autem non est eadem ratio: nam oua celeriter coquuntur, & tardè putrescunt: contrà pyra, & cotonea facilè putrescunt, & tardè coquuntur. Quæ uerò de ætatibus dicta sunt, etiã ad temperaturas tempora anni regiones, consuetudinesq́;, & similia transferri possunt. Sed nihil similius ætati, habitu corporis, qui temperaturam ipsam etiam complectitur.

LECTIO LXV. SVPER TEX. LXXVI. LXXVII. LXXVIII. AC LXXIX.

Ad formationem dies triginta quinque, ad motum septuaginta, ad perfectionem ducenti, & decẽ.

Com. SI quæ dicta sunt à nobis aliàs, hîc repetere uellemus nimis longa tractatio futura sit. Proponit pro icone quatuor modos integræ perfectionis fœtus, è quibus primus cum ultimo satis concors est. Diuidit enim in tria corporis figuram, operationem, quę ad animum pertinet,

tinet, & perfectionem, quæ ad utrunque. Ex duplaq́; ac tripla proportione tanquam simplicissimis perfecit eas. Inquit ergo, quod ad formationem requiruntur xxxv. dies, quia ut habitum est in libro de natura pueri, masculus in xxx. diebus formatur, fœmina in xlij. & quoniam alij, ut Aristoteles ponunt xl. loco xlij. ut quasi duo illi dies sint superstitiosi: ideò dixit xxxv. accepto medio inter xxx. & xl. Sed quod adijcit ad motum conduplicari tempus, seruit omnibus opinionibus, præterquàm Secundæ, in qua forsitan etiam error est. Rationem horũ tradere difficillimùm est: sumere autem oportet eam, uel ex natura rei, uel ex astrorum circuitu, aut numero ipso. Et de numero quidem triginta dies, sunt mensis: xl. autem numerus naturæ humanæ conueniens, ut in libris de septimestri, & octimestri partu. Verùm quia ista nec suscipiunt eandem rationem: nec numerus est ex principijs actiuis, meliùs est, ut ad astrorum motum talia traducamus. Et maximè Solis motum, qui origo est omnium. Cùm igitur Sol in ccclxv. diebus peragat totum circulum, & tertia pars se respiciat: & quæ ab ea profluunt

Pag. 5.

7. De natura Animal. cap. 3.

integris lineis ob similitudinem: tertię partis pars tertia est xl. gradus, quarta xxx. ideo in totidē generatur masculus: ut in xl. fœmina. xl. exigit enim robustiorem. Fœmina ergo ut infirmior, spacio xl. dierum, quod etiam longius tempus continet, eget, masculus xxx. tantùm. Scripsit de his secundo Epidemiorum: [labores in circuitibus. Quicquid in septuaginta mouetur triplicato perficitur. Post menses dextra, & sinistra hiant. Humiditas per prodeuntia requirit diętam siccissimam. Quod citiùs motum est, ac discretum, rursùs augescit etiam tardiùs, & ad longius tempus. Labores circa quinquagesimū tertium diem, & circa centesimū sextum. Labores tertio, quinto, septimo, nono mense, & secundo, & quarto. Quæ noscere oportet usq; ad septimū mensem, aut mensiū fluxu numerandi sunt nouem menses, aut à conceptione: & à septuaginta ad ducentos, ac septuaginta dies. Græci menses fiunt, & si quid ampliùs ultra hoc est: & aut masculis, aut etiam fœmellis, hæc fiunt, aut cótraria.

Par. 3. iuxta finem.

Triplicatus autem dierū numerus exigitur ad perfectionem, quoniam utrunq; perficitur: & ratio sic constat ex monade: nam

nam ad formam corporis exiguntur dies xxxv. igitur ad operationem, quæ est perfectior tantundem supra formam: dies autem xxxv. additi ad xxxv. efficiunt lxx.] Et ideò ad motũ exiguntur dies lxx. Sed perfectio exigit duplum initij ab ipso initio: initiũ autem continet dies lxx. igitur perfectio continet dies cxl. sed cxl. ultra lxx. efficiũt ccx. Igitur perfectio fœtus fit in diebus ccx. Sed quoniam numerus quadragenariarũ est imperfectus, ideò natura plerunque retardat fœtum ad cclxxx. dies, ut sint menses nouem, aut decem: & septem quadragenariæ numerorum. Ideò benedixit Frequentianus, quod hîc loquitur de mente aliorũ, non propria. Dubitabit autem quispiã, quid si oriatur nono mense, quando formabitur? in xlv. diebus postularet ratio: & in xc. moueretur, & ita in triplicato perficeretur. Iuxta ergo hãc rationem masculus mouebitur in lx. diebus, & orietur in dimidio anni, ut in libro de septimestri partu. Fœmina uerò formatur in xlij. mouetur in lxxxiiij. & absoluetur in cclij. diebus: & pertingit ad nonum mensem: sed uidemus, quod etiam masculi ad id tempus perueniũt. Et ista est forsan causa Tex. 1.

S 4 cur

cur masculi plures euadunt septimestres, quàm fœminæ. Nam earum formatio est longior. Sed non tenet conuersa ratio ab absolutione ad formationem, & motum.

TEXTVS LXXVII.

Alij dicunt ad formam quadragintaquinque: ad motum septuaginta sex, ad exitum ducenti, & decem.

Concordant hi in primo exitu septimestrium, quoniam est res manifesta, sed non in formatione. Sumunt enim sextam partem totius temporis gestationis uteri, ut dixi, id est, mensiū nouem; & sunt xlv. & in hoc tempore, uolunt formari fœtum. Ad motum neutrā sequuntur rationem, nec dierum ccx. natiuitatis, nec xlv. formationis. Et est absurdum falsis opinionibus enarrandis insistendo perdere charissimā rem, scilicet tēpus. Et forsan, quòd ea ætate, & in regione Hippocratis oriebantur plures septimestres, nostro æuo in Italia ualdè pauci, nisi ex causa aliqua

uiolenta, de qua non est sermo hic. Id de lxxvj. debet legi lxxix. ut ʃ legatur ϑ quoniam cum productũ ccx. in xlv. est fermè sexquialterum ad vj. MCCXLJ. quod est quadratum lxxix. ut productum ccx. in xxxv. ad quadratum iiij. MDcccc. quadratum lxx. uel alia causa non laboro: ubi non est ratio uera, existimetur uera.

TEXTVS LXXIIX.

Alij ad formam quinquaginta, ad primum saltum cētum, ad perfectionem trecenti.

HI putant infantes, non nisi decimestres nasci, quod ab Hippocrate reprobatum est sæpè, sed præcipuè in libro de Septimestri partu: non enim in ccc. diebus absolutis decem mensibus, & quatuor etiam diebus, sed in cclxxxix. scilicet diebus, & dimidia fœtum compleri, ac nasci perhibent, quòd hic numerus septem quadragenarias compleat integrè, & nouem mensibus cum dimidio ad unguem ęqualis sit: ut ratio luminarium etiam con-

ſtet: ſiquidem luna ad oppoſitum locum cum Sole peruenit, ut ſi ab initio coniũcta illi fuit, dum genitus eſt, dum naſcitur, fuit in oppoſito: uiciſsim ſi in generatione in oppoſito, in coniunctionem deueniet hora natiuitatis: & ſi fuit quadra dextra in procreatione dum naſcitur, erit in quadra ſiniſtra: & ſi in ſiniſtra, perueniet uiciſsim ad dextram: & ſi in trigono dextro perueniet ad ſiniſtrum ſextilem, ac uiciſsim: & ſi in ſiniſtro trigono ad dextram ſextilem: & commutata uiciſsitudine, ſi in ſextili ſiniſtro perueniet, dum naſcitur ad trigonum dextrum: & ſi in dextro ſextili ad trigonum ſiniſtrum. Præterea Sol ipſe ex medio motu peruenit ac ſuperauit, quadratum ſuum dextrum, ut ex initio Arietis ad decimam partem ſagittarij, quod conuenit, & ex decima parte capricorni ad xx. partem libræ: ſed ex xx. parte libræ perueniet ad initium Leonis: & tum ſuperauit quadratum dextrum, & tendit ad ſextilem. Nunquam autem peruenit ad quadratum ſuum dextrum: quia illud omninò diſsidet natura, & in ambabus qualitatibus. Hic autem recenſere noluit propriam opinionem, uel quia nondum inuenerat, uel ne illam

illam, quæ uera est in dubium reuocaret, ut dicam in sequenti textu.

TEXTVS LXXIX.

Alij ad discretionē quadraginta, ad transitum octuaginta, ad elapsum ducenti, quadraginta.

Ex minus absurdis ad magis absurdas opiniones transit. Cùm enim non unus esset nascendi modus in homine, uelut in cæteris animalibus, sed ut dicit Aristoteles [pueri uitales nascunt̃, septimo, octauo, & nono, plurimum autem ait decimo, sed & nōnulli undecimum atti gēre] & uellent quidam in diuersis unam rationem inuenire, proposuerūt plures opiniones, singulasq; falsas, sed unam alia absurdiorem, è quib. hæc est absurdissima. Nam cùm imparibus quadragenarijs, ac mensibus infans nascatur septimestris, & nouimestris, aut impari quadragenaria, ut decimestris, licet nō mense, liquet eos, qui nascūtur ccxl. diebus nasci sexta quadragenaria, licet dici possint nati nono mense. Com. 7. De Hist. Animal. Cap. 4.

Rema-

Remanet ergo dubitatio de ortu infantis, quomodo dici posſit naſci rectè in decimo menſe, in medio illius ſi multi ſunt termini pariendi? Reſpondeo, quòd Hippocrates proponit duo tẽpora pariendi. Perfectum in cclxxx. diebus, & primum quod etiam eſt perfectum in ſuo genere, & eſt à clxxxij. diebus, & horis xv. uſq; ad cc. dies ut declaraui ſuo loco, quia eſt quintæ quadragenariæ dies ultimus ducẽteſimus. Eędem autem rationes ſeptimani ualidiſsimi ſunt cxc. die, aut circa, quia luna peruenit ad oppoſitum locum, in quo erat, uelut ex coniunctione in oppoſitionem, ex oppoſitione in coniunctioné, ex dextra in ſiniſtrã quadram, & ex ſiniſtra in dextrã: Ex trigono in ſextilem, & ex ſextili in trigonũ commutata ratione, & dextri, & ſiniſtri.

In Comment. de ſeptem partu.

Dubium modò relinquitur an conſtituto circuitu certo ortus infantis debeamus ſumere motum, & formationem iuxta eandem normam? Adeò ut ſumatur tertia pars pro motu, & ſexta pars, pro formatione. Et ita in eo, qui naſciturus eſt cclxxx. die, terminus motus erit xciij. dierũ, & formationis xlvij. Hoc autem excedit metam. Et ſi dicas quod debet ſumi circuitus à prima perfe-

perfectione, quæ fit gratia exempli in dimidio anni, erit tépus motus dies xcj. & hoc satis bene se habet, sed formatio fiet in xxx etiam in fœmina. Et hoc est contra ea, quæ de hoc Hippocrates sensit, & affirmat in illa. De hoc igitur adijciam ad uerbũ, quod scripserit Princeps, dicens, [Et unicuique conuersioni, aut duabus conuersionib. est tempus super quod statur, seu in quo fit cóuersio, & non est illud de illis, quæ non diuersificantur, & hoc quidem diuersificatur in masculis, & mulieribus Embrionum, & in mulieribus est maior tarditas. Et facientes experimenta, & probationes in hoc nó iudicát, quod inter ea ambo in ueritate nó est diuersitas. Quoniam unusquisq; eorũ, non iudicat, nisi per rem, quæ occurrit ei secundũ experientiam eius, & non est impossibile, quòd illud quod expertũ est in fine, uel in tempore ultimo sit cadens secundũ illud, quod ei diuersificatur: in toto enim illo est, quod est secundum plurimum proculdubio: & plurimum est in his, quæ generantur ut plurimum. Et spaciũ quidem spumæ est vj. dierum, aut vij. & in his diebus format informatiua in Embrione nó suggendo nutrimentum ex matrice, & post illud

21. tertij Tracta. 1. cap. 2.

lud fuggit, & inceptio linearũ rubrarum, & punctorũ eſt, poſt tres alios dies, & ſunt nouem dies ex principio. Et quandoq; fit anteceſsio die uno, aut poſtponitur die uno: Deinde poſt vj. dies alios, & ſunt xv. à conceptione, penetrat ſanguineitas in toto, & fit ſanguis coaggulatus, & quandoq; antecedit die uno, aut duobus, & duodecim diebus poſt illud, fit humiditas, caro, & iam diſcernuntur fruſta carnis, & diſcernuntur membra tria manifeſtè: & ſeparantur quædam eorũ à contactu quorundã, & extenditur humiditas nuchæ: & quandoq; poſtponit, aut antecedit duob. diebus, aut tribus. Deinde poſt nouem dies ſeparatur caput ab humeris, & extremitates à coſtis, & uentre: ut diſcernat ſenſus, in quibuſdã eorum, & latent in quibuſdam eorum, ita ut ſentiatur illud poſt iiij. dies, qui cõpient xl. dies, & poſtponit rarò uſq; ad xlv. dies: & minùs in hoc eſt uſq; ad xxxv. dies, & dicitur in doctrinis primis, quód quãdo poſt xl. dies ſcinditur ab abortu pãniculus ſubtilis, in quo fœtus continetur, & ponatur ille fœtus expoliatus à panniculo dicto, in aqua frigida apparet res parua diſcretarũ extremitatum, & maſculus eſt uelocior in
illo

illo toto, quã fœmina. Videt enim quòd sit minus spacium formationis masculorum xxx. dies, & minus parturitionis est medietas anni, & quod dicem⁹ de proximo. Terminatio autem dispositionis masculi, & fœminæ in distinctione temporũ, est res, quã quædam pars medicorum iudicat temerariè sine ratione. Dicunt enim quod primũ, quod embrio respirans inuexit, est respiratio: & primum quod operatur uirtus formatiua est, locus in quo aggregatur caliditas innata, seu naturalis. Deinde operatur exitus & meatus: deinde post illud incipit nutritiua operari, & apud quosdam embrio iam respirat ex ore: imò respirat cũ eò maiori respiratione, cum completur in matrice, sed non est super illud significatio, & apud quosdã cũ superuenit formationi embrionis duplũ tẽporis eius, in quo formatur mouetur: & cũ superuenit motui duplũ eius, in quo mouetur: ita ut sit à prima inceptione conceptionis, usq; ad motum eius triplum temporis tunc nascitur.]

LECTIO LXVI. SVPER TEXTV XXC.

Non est & est: fiunt autem in ijs plura

plura & pauciora: & totum, & secundùm partem: nõ multo autem plura, uel pauciora: pauciora uerò tot, & quæcunque alia his similia.

Com. PRima uerba F. ne attingit quidem, in quibus tamen continetur, tota uix sententiæ: scilicet, quòd non est ordo hic necessarius in omnibus: & est quandoq; necessarius. ratione formæ. Et principiũ est in materia diuersum, ex se autem certum. Sed dices statim, quomodo an primus, an secundus modus est uerus, & ita tertius, & quartus, & eodem modo dubitabit si semper in discretione sint quadraginta ad transitum octuaginta, & ad elapsum ducenti, & quadraginta, quomodo aliæ opiniones possunt esse ueræ? Ergo uult, quòd cum statuantur quatuor principia aucta per quinque dies xxxv. ut in prima xl. ut in quarta xlv. ut in secunda l. ut in tertia, ut reliqua consequantur. Propterea dixit, non est initium hoc necessarium, sed neq; consecutio. Primum ratione formæ;

mæ, quia ex motu astrorum fœtus formatio diuersa habet tempora, sed dato principio necessaria esset consecutio, sed non est ratione materiæ. Et cùm dixit plura, & pauciora secũdùm totum intelligit seruato ordine inter partes, & tunc stat ratio formæ: & secundùm partem, id est, ratione partiũ inuicem comparatarum diuersitas accidit.

Non multo autem plura, uel pauciora) Intendit quòd talis tamen excessus, & hæc diuersitas, non est libera, sed angustis terminis continetur. ut si absoluatur in xl. diebus, deberet moueri in lxxx. mouebitur quandoque in lxxviij. quandoq; in xc. uel circa.

Pauciora uerò tot) Docet quòd pauciora sunt tot, id est, magis determinata. Nã non potest puer nasci in sex mensibus, potest tamen in decem. Et non potest multò minus oriri in quinque, potest autem magis ad xj. peruenire. Et ita declarat, quòd ratio similitudinis in uarietate est eadem, sed non in quantitate, quoniã natura faciliùs fert excessum, quam defectum. Vnde & in uictus ratione. [Propterea in tenuibus diætis magis delinquunt ægrotantes, quàm in paulò plenioribus.] Neque enim intendit paulò crassiorem, id est, minus crassum, quam 1. Aph. 5.

T sit

sit ille tenuis. Neq; enim esset diæta Hippocrate digna, sed crassior longè cũ illa ad tenuitatem declinet, modo nõ sit in excessu.

F. in Commento multa adijcit, quorum primum est: quod ponit duas causas formationis fœtus. Vnam quæ constituit materiã & illa pendet à temperamẽto, & est uirtus corporea: alteram quæ figurã præbet, & est diuina, ut in primo de facultatibus naturalibus. Et utrunq; subdiuidit in uitiũ facultatis, & materię. Sed hîc emergit dubitatio an facultas possit uitiari? si enim diuina est, non potest esse imbecillis. Item, quia si est in anima erit ut illa. Anima autẽ est impassibilis, ergo non potest uitiari facultas? Responsio est multiplex primum iuxta Peripateticos anima est in materia: est enim forma corporis: & ideò potest uitiari, non quo ad substantiam, sed meritò instrumenti. secundùm Academicos autẽ neutro modo, sed solum ratione operationis, aut facultatis, ut est in materia. Exemplum iris in pariete apud Peripateticos uitiatur, pro ut lumen est in urceo, uel in aëre, & ab eo pendet, non per se. Apud Academicos ut in urceo, uel aëre non ut per se, neque ut ab eis pendet. Ita quòd Peripatetici arbitrantur,

Cap. 6.

trantur, quòd anima non esset, si corpus nõ esset. Academici autẽ quòd anima esset etiamsi corpus non esset. Et facultas est in anima, antequã in corpore. Peripatetici autem quod simul non ante: neq; integrè, atque ut principium. Secundum Galenum autem (ut dixi) uult facultatem, quæ constituit substantiam esse naturam: quæ autem formam dat diuinam. Ideò prima potest uitiari, & ut in materia, & per se cum pendeat ex temperamento corporis: alia nonnisi, ut est in materia, cùm sit causa diuina. Tertia differentia est iuxta nostram opinionem, facultas nõ uitiatur unquam, quia est in anima, & in animatis nõ est alia facultas, quam quæ est in anima. Ideò uitiantur, solùm functiones, sicut radius solis in nebula. Functio autem uitiatur, quia fit per corpus, ut per instrumentum. Et ideò materia non recipit facultatẽ, nec substantia, in qua est. Propterea dicemus, quòd in nostra opinione uitiũ facultatis distinguitur à uitio functionis, uitium enim functionis est, cùm materia recipit facultatem, sed non potest exire ad opus suum.

Secundò cõparat formationem exitui: & dicit si cotylidones sint ualidi, & fœtus

languidus tardè exit fœtus: si autem cotylidones languidi, & fœtus robustus, celeriter, quoniam opus fœtus est exire cotylidonum retinere. Vterus autem fauet utrique. Nam dum fœtus est imperfectus, retinet: quoniam à calore illo delectatur: & etiam quia aggrauatur multitudine sanguinis, exhauritur. Contra aduentãte partu lancinatis membranis, trahitur ac dolet, & ideò conatur eijcere, sed multò magis postquam superuenit compressio illa tinesmoni similis. Et ideò rectè dicit, quod mulieri est multiplex tempus pariendi: cæteris animalibus non ita: & est Aristotelis sed non reddit rationem tamẽ huius: cùm cætera animalia etiam possint habere fœtum languidiorem, ac robustiorem & cotylidones. Et similiter ut mulieres, & tamen pariunt languidos eadem die, qua etiam robustos. Ideò dico, quod cætera animalia habent diuersa pariendi tempora, quò ad numerum dierum, sed non mensium, ut homo. Canes enim pariunt sexagesimo die (inquit Aristoteles) lxj. lxij. & 5. De Hist. Animal. Cap. 14. rarò lxxiij. ante lx. minimè: ecce quod tertius mensis earum gestationi dicatus est, non tamen dies certa præfinita. Quibus etiam

etiam aſsignat quintum menſem non certum diem. ita nulli animali certum pariendi tempus, quod ad dies attinet præfixum eſt: ſed in homine, neque quoad menſes. Et ita intelligi debet dictum illud Philoſophi, nam ſe explicat, dicens: quòd homini, & ſeptimo, & nono & decimo menſe parere contingit. Cùm ergo in cæteris animalibus iam apertus ſit uterus omnes eadem die prodeunt catuli, quoniam contineri nequeunt alimẽto defluente: & etiam ob nixum uteri. Quia uerò tempus geſtationis uteri breue eſt pleriſque, ut canibus, felibus, cuniculis, leporibus: non poteſt eſſe diſcrimen menſium in termino partus. In magnis autem animalibus, quæq; pluribus menſibus ferunt Elephanto, camelo, equo, aſino, & boue. Etenim de equo fatetur quarto de Generatione Animalium, quod nonnunquam decimo, nõnunquam duodecimo menſe parit. De Elephanto quod biennio fert, ideo numerum mẽſium non determinat, ſed annorum ſolùm: in menſibus uariare poteſt. Atq; ibidem cauſas docet termini quidem & finis ex aſtrorum circuitu: uarietatis autem propter materiam, quæ indefinita eſt, & impedit prin- Cap. 10.

cipij actionem. Ita camelus fert, ut equus, sed certiùs trásit ad duodecimum mēsem. Causam auté ueram uarietatis maioris in homine cum gerat solum noué menses ex ordine aliàs diximus: scilicet quòd homo non species uerè sit, sed genus: recipiatque omnes differētias, licet occultius: ut etiam animal sanguinem, & exangue, & planta, & lapis, & huiusmodi. Cohibetur tamē naturæ legib. arctius, ut non possit in xx. diebus ꝑcreari ut gallina: neq; in lx. ut canis: sed tamen magnam uarietatem suscipit.

Inde dicit quòd Hippocrates prætermisit differentiam formationis fœtus masculini, & fœminini in utero, cùm mas formetur in xxx. diebus: fœmina autem in xl. Dicit autem quòd Peripatetici dixerunt ex abortuum testimonio marem in xl. diebus formari, fœminam in quatuor mensibus: Et hoc plurimum differt ab opinione Hippocratis. Nam in fœmina discrimē formationis in xl. diebus à xlij. ut refert Hippocrates posset silentio obliterari: quia Frac. forsan non curauit exactum numerum, sed hoc quod refert de Peripateticis scriptum est his uerbis: [Mas qui xl. die exierit, si in quod uis aliud mittatur, diffunditur atque

aboletur,

aboletur, sed si in aquam frigidam cogitur: consistitque uelut in membranula, qua rupta, fœtus ipse apparet magnitudine formicæ maiusculæ: & membra iam inde discreta, tum cætera omnia, tum genitalia constant, & oculi, quemadmodum in cæteris animalibus prægrandes. Sed fœmina, quæ intra tertium mensem eruperit, indistincta est, quæ autem quartum adepta est mensem, finditur, & reliquam distinctionis effigiem breui tempore accipit.] Dicendũ ergo quòd Hippocrates ueriora refert, cũ dicat genituram in sex diebus fuisse oui interiori similem, & iam pulsantem, & strepitum edidisse, dum in terram cecidisset, & nos uiderimus fœtum ex abortu trimestri exacto, habentẽ omnia membra, ut infans, nisi quòd esset totus ruber, & magnitudine palmi maioris, sed exilis: similem quippe his statuis paruis, quæ uenduntur in foro pro pueris. Quomodo ergo potest esse similis formicæ maiori: cum semen uiri solum sit maius decem formicis? Et ideò credendum est, esse errorem in litera, cùm etiam alibi sentẽtiæ Hippocratis ipse subscribat. Igitur meritò excusandus uidetur F. qui cũ maximo uiro aberrat.

Subdit, quòd mas mouetur in xl. diebus; ideò multo paucioribus, quàm in textu. Breuissimus enim terminus est lxx. dierũ, ut habitum est supra, quomodo ergo potest moueri in xl. diebus? Quomodo etiam potest moueri tum si maior non est formica maiore: nam & si moueatur incertum erit? Respondeo, quòd (ut dixi) illud de formica nõ rectè se habet. Sed cùm sit magnitudine passerculi mouetur, quia animal iã est, & sensum habet, & ubi sensus ibi motus: & licet non sentiatur foris, de quo motu intelligit Hippocrates cũ manu superposita uẽter subsistit. Aristoteles autem de motu occulto, quẽ sentit sola mater in seipsa, ideò sunt concordes. Propter continuitatem enim sentitur, qui uis motus minimæ partis. Cùm ergo in xl. diebus formetur, membra iam sunt & instrumẽta, ideoq; sensus, unde etiam motus.

Demum obijcit idẽ de perfectione, quæ hic ponitur ccx. dierũ ad minus, cùm uitalis infans nascitur: sed ut depræhensum est in lib. de Septimestri partu dicit, in clxxxij. diebus & parte diei, potest nasci infans uitalis: ergo non primum in ccx. Respondet quod Hippocrates loquitur hic de his,

quæ

de his, quæ ut plurimum eueniunt non raris casibus. Aliam etiam dat responsionem (nam prior est satis bona) quod commentarium hoc fuit memoriæ causa nõ exactum, sed oportet propria pro singulis loca consulere.

LECT. LXVII. SVPER TEXT. XXCI.

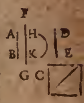
Osium alimentum ex confractione, naso bis quinq; maxillæ, & clauiculę, & costis duplicia: cubito triplicia: Tibiæ, & brachio quadruplicia: fœmori quincuplicia: & si qd in his magis, uel minus potest.

Luxatio fit in ossibus, & repositione statim curatur, aut quã breui. Fractura autem dicitur non solùm cùm os ruptũ est, sed cùm ẽ loco motũ, cui per articulũ non sit coniunctũ. Vt si per suturã, uelut ossa capite inuicem: uel aliter, uelut nasi, cartilagines faciei. Tum uerò tẽpore quodam ut conglutinẽtur, & restaurentur indigent. Restaurantur autem alimento ob Com.

quod tractatio hæc, non minùs prioribus pertinet ad hunc librum. Sed ubi os adhæret potest etiam seiungi citra fracturam partium, licet totum iure fractum dici posſit. Fractura rurſus uera duplex eſt: alia cũ partes aliqua oſsium depereunt, alia cũ nullæ. Sunt & aliæ differentiæ plures, de quib. in Arte Medendi parua dictum eſt, ſed hi ſuffi ciũt, & de illis igitur agamus. Proponit ergo quinq; genera diuerſa tẽpore ad reſtaurationẽ, oſſa ſeu cartilagines, naſi ut conſolidẽtur, ſeu loco, mota ſeu fracta bis quinq; dies expoſcunt, antequam ex alimento reſtituantur: maxillę & coſtis, & clauiculę du plicia, id eſt, dies uiginti: Cubito triplicia, id eſt, triginta: tibiæ & brachio quadruplicia, id eſt, quadraginta, fœmori quincuplicia, id eſt, quinquaginta. Circa hæc notãdæ ſunt duæ regulæ: una quòd membrũ, quantò eſt mollius, tantò celerius conſolidatur: quoniam uelut caro neruo neruus cartilagine, ita cartilago oſſe. Hoc autem tribus cauſis. Primum, quia ſanguis cùm ſit mollis admodum, copiam maiorem humidi alimenti ſubminiſtrat: & ita celeriùs reſtauratur. Secundum eſt, quòd in molle alimen tum celeriùs agit, quàm in craſſum, & ma-

gis

gis operatur. Tertia quòd terminus ad quem deducitur utpote caro est minus remota à natura sui alimenti, quam cartilago, & cartilago osse. Et minùs spacium celerius petransitur. Et ideò minor cùm sit differentia in duritie, & corpore sanguis à carne, quam medullæ ab osse celerius sanguis in carnem, quam medulla in hos transit. Est enim medulla nutrimentum osſis. Tertiò de Naturalibus facultatibus. Secunda est, quòd membrum seu carnea sit pars, seu ossea, seu quæ uis alia, quantò tenuius, tantò celerius consolidatur: & quantò crassius, eò tardius. Hoc autem triplici ex causa prima per se, & primo, secunda per se non primo, tertia neutro modo. Vt cùm membrum magnum sit in tempore, dum consolidari debet, uel mouendo, uel collidendo, uel lapsu proprio ob grauitatem funem, quo iam consolidari cœptum est, abrumpit & dissoluit. Minùs etiam commodè, strictè uinciri potest, atque ita elabitur tùm facilè, tum sæpè. Causa non primò sed per se tamen est, quòd suppositis duabus figuris: altera quadrata, altera circulari paris ambitus, circularis serius, quia plus spacij continet impletur. Cap.ult.

Si

Si enim ambitus sit xxij. dimetiens erit vij. superficies xxxviij ꭗ Sed si quadrata erit maior longitudo multiplicanda, seu latitudo v ꭗ quare superficies erit xxx. cũ quarta: at xxxviij ꭗ superant xxx cũ quarta, per viij cum quarta: igitur cùm viij cum quarta sit maius quarta parte xxx cum quarta: uulnus seu ulcus a b sanabitur quarta parte tardius ulcere c. adeò quòd si c. sanabitur in xl diebus a b sanabitur post l. diem, ut in lij. uel liij. diebus. Alia causa est, quòd linea b a lõgior est latere c. Et ita tardiùs fiet transitus, & consolidatio etiam secundùm longitudinem. Est autem a b ut dictum est vij. latus c. tantum v ꭗ & ita proportio ut xiiij ad xj. Et si dicas quod diagonalis c. est latus quadrati lx ꭗ id est, duplæ superficiei c. dico quòd diagonalis c. est pauló longior a b: cùm a b sit vij ꭗ .c. & xj. partes ex xiiij. differentia, par ij ex vij. uerùm non fit consolidatio per eam lineam, nisi non per se. Alia causa non primò licet per se est: quoniam natura redditur anceps in consolidatione. Est enim cõsolidatio circuli a b quasi quadrati circulum ambientis, tantũ enim est fermè consolidare f g latus quadrati ambientis a b, quantum h k partem circuli interceptam

terceptam eiusdem f g. Differentia autem inter has est magna & manifesta. Sed ueniamus ad aliam causam non primam, & dicamus, quod absit dupla d e cùm fuerint ambæ figuræ similes, aut circulares, aut quadratæ, aut oblongæ, erũt superficies in proportione quadrupla. Et si longitudo sit tripla erit superficies nonupla. Cùm ergo superficies restauretur, & alimento indigeat, non lineæ, multò tardior erit consolidatio a b quam d e, & quam existimabitur. Hæc autem nota sunt facilè Geometris. Sed de causa per se scilicet maiore longitudine, latitudine, ut dubium non est, quod maius exigit tempus, quam si membrum sit minus. Hactenus generaliter, nunc singula persequamur.

Animaduertendum igitur secundò est, quod triplex est consolidatio osium: uera quæ fit per osis generationem, mendosa quæ per callum: & media quæ appellatur ferruminatio, licet nec propriè dici posit, sed est nomen proprium primo modo, uerùm, quoniam ille accepit, aliud nomen scilicet cõsolidationis seu restaurationis: ideò hoc succesit sequenti. Galenus ergo censet in libro Artis medicæ, quod ossa solùm, Cap. 91.

& rarò

&c rarò in pueris restaurantur. An uerò callus per se fiat cùm ossa uel immuta fuerint, uel separata, non exiguo spatio? Et tunc licet materia ossea sit, quid tamen, neq; formam, neq; tempus idoneum nactū est, ideò non coalescit in eam duritiem. Vnde calli omnes sunt fragiles, recẽtes ob mollitiem: antiqui, quia nō possunt bene nutriri, cum careant medulla in medio. Callus enim cauitate caret. Ossa autem ferruminata sunt, quæ in formam serrę fracta, & compaginata inuicem coagulantur materia ossea, & cauitas seruatur, & nutrimentum, & ideò, ab initio ob os commistum, & post ob alimentum fiunt duriora, quandoque osse eodem ante fracturam.

Circa tempora de fractura nasi dicebat
Tex. 45. hoc secundo de Articulis, sed adijcit quod frangatur ad inferiora: ad summum enim in decem diebus restauratur: omnesque sa-
Tex. 31. nantur. Maxillæ in diebus xx. Ibidem. Sed de costis in tertio eadem, quæ hîc refert.
Tex. 57. De clauicula autem non definiuit tempus:
Tex. 65. sed in primo de Articulis dixit, quod breui coalescit, & subiungit quod ad sanatio-
Tex. 71. nem pauci dies sunt necessarij. De cubito, quòd in triginta diebus consolidetur, dixit

dixit in primo de Fracturis. De Brachio quoque quod in xl. Secundo eiusdem, & quòd in totidem tibia in eodem. De Fœmore autem in tertio eiusdem dicit, ut hic scilicet, quod in quinquaginta diebus consolidatur. Habes igitur (ut dixi) historiam perfectam: ut solũ deficiat clauicula, quanquam per breue tempus illud spatium intelligat, quod & alij exponũt: præter id ponitur unum, quod tardißimè coalescit, scilicet, calx confractum. Dicit enim Hippocrates in secundo de fracturis, quod in lx diebus. Nec ullum igitur aliud os tardius reliqua in his terminis continentur: uelut manus, & pes, sub mala costis, & clauicula, id est, in xx diebus, ut ibidem habetur. Hęc igitur quò ad textum. Tex. 41. Tex. 6. Tex. 58. Tex. 68. Tex. 33. Tex. 12.

Et si quid in his) Intelligit res naturales, & non naturales, & præter naturam: In puero primùm celeriùs hæc omnia sanguineo, carnoso, robusto, in tempore Veris, moderato in cibo & potu, bene dormiente, in cõstitutione calida, & humida se exercente: contra in laborante febre, tabefacto, decrepita ætate, & in Autumno, cum cacochymia, uigili modico, & sicco cibo, & tenui uĩctũ. Et si fractura magna sit, hoc enim plu

nimam

rimam refert. Et si iungatur musculorum ruptura, si multæ partes ofsis perierint. Oportet igitur habere rationem omnium. Et maximè cõsiderare curationem: nam si fuerit obliquè deligatus, aut non strictè, aut nimis strictè, aut æger nimium se uoluerit, longè tardiùs perficietur curatio. Et si phlegmon antea superueniat magnum impedimentum affert. In initio ergo mittendus sanguis, purgandus, uictus tenuis, & tamen ex his, quæ lentum efficiunt alimentum, dandus est uelut far. Est enim ualdè utile, sed in pauca quantitate. Et in eo perseuerandum, donec dolor, & corporis repletio manserit: quo sufficienter euacuato, & doloribus cessantibus, & alijs malis symptomatibus, dabis pedes uitulinos, & suillos cum farre: post transibis ad carnes uituli, & apri, & castrati. Vinum autem nihil boni afferre potest, nisi ob consuetudinem, uel appetendi facultatem, ac concóquendi excitandam. Post etiam augenda est quantitas eiusdem, scilicet cibi. Et scias, quòd restauratio ofsium fractorum quantò tardiùs absoluitur, tantò est melior.

LECT.

LECT. LXIIX. SVPER TEXT. XXCII. ET XXCIII.

Sanguis humidus, & sanguis solidus: sanguis humidus bonus, sanguis solidus malus; Ad aliquid omnia mala & bona.

Qui sit sanguis humidus, satis liquet, sed quẽ appellet sanguinem, difficile est intelligere: quoniam uni plura sunt contraria, uelut densatus, & concretus, cũ est extra uenas: & uocatur trumbus. Et qui est crassus secundùm substantiam: uel qui iam transiuit in humidum, ex quo membra nutriũtur, hoc non potest intelligi, quia tale persæpè bonum est; imò plerunq; & naturà per se bonum est. Hic autem dicit, quòd est malus ille sanguis. De sanguine autem fæculento, aut fibroso, aut denso est diuersa ratio: cùm talis posit esse in uenis: densus quidem substantia bonus est, imò optimus, ut uisum est: non ergo malus. fibrosus etiam bonus est. Nam cùm sanguis concrescat, quia fibrosus, qui non concrescit extra uenas malus est: igitur sanguis *Com.*

fibrosus non est malus naturâ. Fœculentus autem est etiam bonus, & utilis, ut liquet secundo de Facultatibus naturalibus, & e-
Cap. 8. tiam non potest dici solidus, igitur de nullo istorum intelligit. Intelligit ergo per sanguinem solidum illum, qui iam diu effluxit à uenis. Et intelligit quòd sanguis humidus est bonus. Primum, quia est secundùm naturam, & quoniam uenit à uenis. Nam extra concrescit ut etiam in corde, & pulmone in animalibus, quæ iugulantur: tertiò quia est calidus, concretus autem est frigidus. Naturâ ergo semper sanguis humidus, seu liquidus est bonus, concretus malus. Sed quoniam sanguis cum sensu depræhenditur, quòd sit humidus, seu solidus, necessariò est extra uenas: ideò differendum est de sanguine concreto, & humido extra uenas. Nam concretus est undequaq; malus, humidus autem non. Tria enim considerantur in sanguine, qui exit, quod est ut exit, & ut exijt. Quod est sanguis humidus, est bonus naturalis fluens calidus, spiritu plenus boni caloris: solidus semper malus non fluens, frigidus mali coloris, præter naturam. Impediens igitur sanguis solidus semper malus, humidus bonus. Vt autem

exit sanguis humidus significat malum per se, quoniam exit, & concretus etiam seu solidus. Hoc enim est præter naturam exire è corpore. Non enim retinetur à natura cuius est thesaurus. Vt autem exijt sanguis fluidus est bonus, si secundùm naturam exierit, aut pręter naturam à principio non errante. Si autem à principio cogente naturam, & aberrante, est malus: ut in uulnére, & in sectione uenæ à medico aberrante in ruptura uenæ: ubi natura cogitur, & uim patitur, atque iniuriam. Et ideo bonus est etiam, quod exeat. Nam quòd sit malus, est per accidens (ut dici solet) seu fortuitò. Cùm enim sit fluidus, paret naturæ: natura autem (ut dixi) dirigitur à mente, quæ non errat: neq; deliberat inter cõtraria, aut de illis. Sed solidus cum exit malus est: in exitu enim sequuntur, aut sanguinis profluuia, aut syncopes, & sudores frigidi. Et non alleuiatur ęger, quoniam plus afficitur patiens in exitu, quam iuuetur ex exitu. Et hæc est natura sanguinis concreti. Et si exeat in fluxu sanguinis narium, significat deiectionem uirium, aut profluuium sanguinis non cessaturum. Sed caue, quia sanguis, qui exit leuiter è naribus, non dicitur

exire solidus: est enim refrigeratus extrà corpus in narium cauitate, & fluxit è corpore liquidus, & ob frigus aëris concreuit, & de hoc nō est sermo: sed de eo, qui iam concreuit intùs & exit solidus. Nam omnis sanguis (ut dixi) qui exit, ubi exierit fit solidus: etsi non fiat est malum signum. Sed intelligitur de sanguine, qui exit concretus è corpore. Nam si exit protinus è uena solidus, non exit, nisi in fine, ut in suibus dum iugulantur: & tūc significat uenas esse adeò sanguine uacuas, ut sanguis, qui relictus est sponte concrescat, & hoc est signum mortis: & tunc si quis suem relinquat: breui tamē per se morietur. Idem accidit reiectantibus sanguinem ex pulmone per tussim, aut ex iecore per uomitum, & per inferna: & etiam per hæmorrhoidas. Sed si exeat non protinùs ex uena, sed uelut ex uesica, utero, uentriculo adhûc est malus. Sed ex uētriculo deterior, inde ex uesica, inde utero, quia cum exeat solidus ob refrigerationem loci: & refrigeratio loci fit eo deterior, quo locus est natura calidior, ideò deterior est ex uesica, quam utero, quia uesica est calidior utero: & à uentriculo, quâm à uesica eadem ratione, & à cerebro, quam à uentriculo,

triculo, & à iecore, quàm à cerebro, & à pulmone quàm iecore, & à corde, quàm pulmone. A' corde enim exiens sanguis cócretus necessario mortem præsentem significat. Sanguis ergo solidus exit, à loco qui nō est intra corpus, ut à naribus ore uteri collo & nil significat. Aut à loco, qui non est uena, ut à uentriculo, uesica, utero, intestinis, & habent cauitatem magnam, & ille est deterior. Vel à uenis loci, non ualde calidi, ut à renibus, & liene, quia ibi sunt cauitates paruę, & est deterior priore, & quasi medius inter illum, qui exit ex uenis ipsis, præsertim magnis, & magis etiā arterijs: quemadmodum ex cerebro, pulmone, corde, & hic est pessimus. Nec ex hoc sequitur, quòd si sanguis ex uentriculo concretus, exiens, sit deterior, quàm ex uesica, quòd sanguis concretus retentus in uentriculo, sit deterior: quàm retentus in uesica: cùm Galenus sexto de locis fateatur illum inducere lethalia symptomata, nec quenquam euasisse præter unum. Et hoc accidit ob angustiam loci. Quòd etiam euenit in retento in cerebro: & pulmonibus, ob guttur quod est angustum. Vel si locus sit remotus à uia: Alia causa est frigiditas uesicæ, quæ magis Cap. 4.

læditur, quàm pulmo, uel cerebrum causæ ratione, licet ut signum accidat contrarium (ut dixi) Sed si obijcias exiens malũ significat si retineatur peius. Dico quòd debet exire dum fluit, si uires sunt ualidæ. Si non debet à calore ualido uerti in pus, & tunc exire, & hic est secundus modus.

Ad aliquid omnia mala, & bona) Id est, sanguis solidus in aliquo casu potest dici bonus, si exeat ut liberat ægrum à maiore noxa. Sanguis humidus quandoq; malus, uel cùm à causa uiòlenta exierit: uel copiosior, quàm debeat. Sed hæc uicissitudo in hoc non est ex æquo: quia rarò humidus, & malus, & longè rarius solidus est bonus; licet quandoq; accidat utrunq; ob materiam, & causas diuersas.

TEXTVS LXXXIII.

Via sursùm, deorsum una.

Com. Hunc locum non assecutus est. F. Non omnia possumus omnes: intelligit contrarium eius, quod dicitur. Nam cùm uia à Thebis ad Athenas eadem sit, quæ ab Athenis ad Thebas ut dici solet, & à naribus ad cerebrum,

rebrum, & à cerebro ad nares: ab ore ad ad anum, ab ano ad os: & ita de omnibus alijs, tamen dicit motus est diuersus, ac magis contrarius, quàm si ad latus declinaret. Et ideò dixit sanguis qualiscunque fuerit supra malum: infra autem nigra deiecta bonum est. Non est maior pugna, & nil magis contrarium, quàm quod ex eodem est: seu cum in diuersa tendit seu in rectis, seu obliquis. Et ideò uoluit nos monere, quod cum contraria sint in eodem genere, & iuxta idem, & uia sursum, & deorsum sit una, quòd quæ sursum, ac deorsum feruntur, illa maximè contraria sunt. Et ideò maximè formidanda, ut in ileo uomitus fœcum. Et si flatus recurrant ad uentriculum: facilè tamen est ea, quæ sursùm repunt, ad inferna deducere, eo quod uia est una, licet motus sit contrarius. Eo autem quo sermo est generalior plura dici possent: & tūc pauciora sunt dicenda. Non enim est hoc declarare authoris mentem, ut solùm id generale explicetur, sed capitulum in capitulum protrudere, & omnia confundere: cùm non habeamus ducem, nisi ad illud generale.

4. Aphor. 25.

SECT. LXIX. SVPER TEXT. XXCIV, XXCV. ET XXCVI.

Facultas alimenti melior, quàm moles. Moles alimenti melior, quàm facultas.

Com. CVm alimentũ (ut suprà declarauimus) sit quod mutatũ est, aut mutari debet in id, quod nutritur expers sensilis alienę qualitatis. Hic loquitur de futuro alimento, uelut leguminibus, fructibus, oleribus atq; proprio, id est, temperato, aut temperaméto proximo, qualia sunt panis, & oua gallinarum, & maximè uitelli, & caro. Nam licet caro sit calidior, cùm tamen aliquorum animalium sit frigidior, ut cuniculi testudinis necesse est, ut aliqua sit temperata. Et ideò cadit difficultas de uino, & piscibus. Sed de uino dico, quòd cùm quædam sint calida ut flaua, prannium, phalernum: alia frigida, alba erunt media temperata, parùm uinosa & rubra, aut media inter flaua, & alba. Frigida uina ubi nascerentur Galenus non prodidit. In Germania iuxta Rheni ripam, & in Italia

Italia in locis aquosis. Sed de piscib. quomodo posśint esse temperati, cùm sint frigidiores humana natura? Et ideò dico, quod pisces sunt frigidi saltem generali ex natura: tamē quia adeò celeriter petrosi ac mollis carnis concoquantur, & mare est proximum temperamento: & pisces eius ideò concocti deducuntur ad temperamentum, maximè in febricitantibus, in febre consumptis, in iuuenibus, in biliosis temperaturis. Dicit ergo quod eiusmodi cibi, uelut etiam caseus butirosus (ut sint sex propriè: panis, uinum, caro piscis, & lac, & oua, & non sunt alia generaliter) sunt utiliores sub parua quantitate, & citiùs restaurant corpus deficiens cibis alijs, qui parum nutriunt, & in multa quantitate assumuntur: ut inter olera boragine, quæ proximior est temperamento, quam lactuca, & si uis lactucam præferre non contendo: & uua ac ficubus, quæ inter fructus sunt, & ipsa proxima temperamento: & inter grana oriza, & inter legumina phaselus seu Faselus, & dolichi seu phaseoli, & faba uulgaris nostra, quæ est Aegyptia. Aut enim temperamento proxima, aut talia uidentur ob substantiæ crasśitiē, & inter surcu-

los aſparagi. Ex his igitur dicit Hippocrates non adeò bene nutritur à multo, ſicut à priorib. à pauco. Tum quia difficiliùs conficiuntur: & ideò tardius, & deterius: ergo nó adeò bene reſtauratur corpus: tum quia nutrimentum eſt excrementitium, & ideo non tam bene temperatũ. In imbecillibus ergo & etiã benè ſanis tales cibi ſunt meliores, quàm copia parum nutrientium. Viuunt enim homines longiori tẽpore ſi ſint denſæ ſubſtantiæ, & minùs ægrotant, & à morbo celeriùs reſtaurantur.

Moles alimẽti melior eſt, quã facultas) Tribus in caſibus hoc accidit: ob conſuetudinem, ob magnitudinem uentriculi, ob habitum pichrocolum. Ob magnitudinem uentriculi, ſi parum comedant, non conſtringitur uentriculus ſuper cibum, ſed remanet ſpatium inane, & fiunt flatus, & non concoquitur cibus, & ideò melius ſe habent cum plurimo cibo, licet non adeò bono: ob cóſuetudinem autem, quoniam conſuetudo licet plùs non poſsit quam naturã in principio operationis, in modo tamen operãdi plus poteſt. Velut conſuetudo non poteſt facere ut homo melius canat philomena: tamẽ poteſt facere ut hominis uox ſit propior

uoci

uoci philomene, quàm humanę. Et consuetudo non potest facere, ut uentriculus hominis concoquat ferrum, ut struthiocamelus, tamē potest facere ut cōcoquat ꝓpiora ferro, quā cibo humano, ut ossa & cornua. Et nō potest facere ut alatur serpentib. ut ciconia, sed tamen ut posit concoquere serpentes: adeò ut natura hominis sit propior naturę ciconię, quā humanę. Causa aūt cur cōsuetudo tantū posit, maximè in uentriculo, & ratione coquēdi prima est familiaritas. Vt enim homines gaudent familiaribus, ut non posint esse sine illis, ita etiam uentriculus. Vbi continuerit cibū sibi familiarē amplectitur, constringit, & ita melius cōcoquitur. Secūda est, quod ex motu illo cor, & iecur transmittūt calorem naturalē uberiorem: unde coctio meliùs perficitur. Ideò qui sine fame comedunt, nunquā bene concoquunt. Tertia est peculiaris etiam magis uentriculo, quàm duæ prçcedentes. Et est ꝙ uentriculus trāsmutatus est in naturam illius cibi, & ideò concoquit illum, quia iā simile simili celerius per se asimilatur, quam disimili. Quarta quoniā natura iam cōsueuit ex eo cibo generare aliquem humorē gratū alicui mēbro, utpote pitui-

tam

tam pro inteſtinis, inteſtina iam aſſueta trahunt, & adiuuant ad coctionem rei, quam deſiderant. Ob habitum quoque pichrocolorum, aut febrem conuenit, ut cibus ſit medicinalis: utpote lactuca pro refrigerando & humectando. Cibus medicinalis nō poteſt eſſe paucus ſi debet nutrire: qa iam pars medicinalis ſuperflua eſt, ideo oportet ut ſit plurimus. Inde ſubdit:

TEXTVS XXCV.

Et in humidis, & in ſiccis.

Com. TRia ſunt genera alimenti, potus, ſorbitio, & cibus. Cibus dicitur eſſe ſiccus actu, ut potus humidus, ſorbitio media. Sic enim intelligebant ueteres Hippocrates in libro de ueteri medi-
Pag. 3. cina. Et ideò dixit Philoſophus ſecundo de anima, quod fames eſt appetitus cali-
Tex. 28. di, & ſicci potus frigidi, & humidi, cū ergo ſorbitio liquida ſit ſpecie eſt magis humida, quam ſicca: re autem cùm magis extinguant famem, quàm ſitim, eſt magis ſicca, quàm humida. Dicit ergo quod tam in

potibus,

potibus, quàm cibis plus refert qualitas, quàm moles. Et aliquando plùs moles, quàm qualitas. Hinc magni nodi dissolutio in medicina apparet. Nam cùm Hippocrates longo processu in prima Aphorismorum de uictu tenui agat, existimarunt plerique, quod de uictu loqueretur tenui etiam in quantitate, cùm tamen de senibus loquitur, incipit de quantitate loqui. Facultas enim mole in ægris præsertim plus potest. Nam de quantitate loquitur ibi, & quibus semel, aut bis, & quibus plura ne an pauciora dare oportet considerandum. Condonãdum etiam aliquid est: nam cùm sint duæ res, facultas & mores, non solùm non erat uerisimile, sed neque rationi conueniens, ut de ambobus simul determinaret: etenim confusa fuisset doctrina. Si tamen quis secùs contendat, neque litigabo, neque hîc locus esset litigandi. Vnum tamen uelim te scire, non esse quantitatem cibi in ægris adeò mutandam, ut qualitatem ad cibos, qui mediocriter nutriunt, & facilè & humidi sunt, ac etiam moderatè frigidi è quorum numero est ptisana. Non enim tantam mutationẽ facere decet, præsertim cùm paucus cibus in eodẽ temporis

à 4. usque ad 11.

13.

17.

ris spatio nutriat: & bonum prę ſtet, aut malum nutrimentum, solidum, aut quod statim diffluat. Nam calidũ, aut frigidum ad medicamenta potiùs, quàm ad cibum pertinent. Inde sequitur.

TEXTVS XXCVI.

Detrahit & apponit. Huic quidem detrahit, huic uerò apponit idem.

Com. IDem cibus extenuat unum, & alium impinguat: ueluti cibaria leuia, & tenuis alimenti in corpore calidiore, & raræ cutis, & uentriculo calido extenuant ipsum, & nonnunquam etiam in eodem corrumpũtur: Vt docebat Galenus in
Cap. 62. libro Artis Medicæ. At in corpore frigido, & humido: alunt plurimum, & bene ut oua auium, carnes, & quæ aromatibus cõdiuntur. Contraria ratione caro suilla, anatũ, & caseus, & panis sine fermẽto, & castaneę in calido, siccoq; uentriculo, & homine robusto, & q quotidie exercetur, bene alũt, & robustum faciunt, addunt q; uires, & bonum habitum

habitum creant: at in corpore densæ cutis, sene imbecille, pituitoso detrahũt, & uires & carnem, sanguinemq́; minuunt. Memi- Tex. 63.
nisse enim oportet eorum, quæ superiùs dixit: Alimentum quandoq; ad incremẽtum, & adesse: hæc uerò adesse solum, ut in senibus, hæc autẽ ad hæc, & ad robur. Sunt autem corpora quandoq; extenuanda, quandoq; implenda, quod est frequentius. Meminit Galenus de Nicomacho Smirnæo in Cap. 9.
libro de morborum differentijs, quem refert ab Aesculapio curatum. Et apponimus contraria ratione in tabidis conualescentibus, & his, qui diu in triremibus fuerunt, uel fame enecti. Detractio igitur uni conuenit, alteri appositio. Sed cibus uni detrahit, alteri apponit. Rursus hoc fit facultate, aut male, & iam sunt octo modi ex tribus diuisionibus. Sed moles diuiditur in quantitatem, & numerum, & utrunq; ut cõsurgant xxiiij. modi. At facultas in id, ꝙ plurimũ nutrit, & parum: & facile, & difficulter, & tenue, & crassum, & bonũ, & malum. Et sunt modi xcvj. ex alimentorum differentia: sed si singulos modos duxeris per contraria, fient innumeri. Cùm ergo considerauerimus alimentorũ species, & etiam multi-

plicauerimus

plicauerimus per differentias ficci, & humi di, habebimus poteſtatem illorũ, & finem. Ob tantam igitur multitudinem oportet rem ad pauca capita redigere. Primùm ratione finis ſi uolumus augere corpus, aut minuere. Nam de uiribus, non eſt dubitandum. Inde ratione agẽtis: calor enim, quantò maior, eò magis de alimento indicat, & numero mediocri, ſeu conſueto. Vires contra, quantò minores, eò magis indicant de cibo augendo etiã in numero. Et multitudo cibi ad mediocritatem referenda caloris: nam ſi plus ſuffocat: ſi minus abſumitur corpus, dicebat Hippocrates. Quintò ut conſideremus an facultate potiùs, quàm mole opus ſit: uelut dictum eſt de pichrocolis, quibus quantitas potiùs, quàm facultas utilis eſt: contrà hecticis licet in utriſq; calida, & ſicca intẽperies dominetur. Sextò ut conſideremus morbum, qui negat de cibo dando, & ſimiliter cauſam eius, ut uires de dando: Symptomata autem, ut comparantur diuerſa ratione indicãt: criſis enim, & coctionis negant: imbecillitatis uirium indicant. Septimò ut de forma cibus ſanis; ſorbitio mediocriter ægris, potus grauiter laborantibus.

1. aphor.

LECT.

LECT. LXX. SVPER TEXT. XXCVII.

Venarum constrictiones: & respiratio spiritus secundùm ætatem: & consonantia & dissonantia: & ægritudinis & sanitatis signa: & sanitatis magis, quàm ęgritudinis, & morbi magis, quam sanitatis. Alimentum etenim & spiritus.

Ambitiosa quibusdam uideri posset hæc libri compositio, in qua non solum de causis, & effectibus alimenti Hippocrates tractat, sed etiam ad signa pertransit. Inquit enim quod spiritus cùm sit alimentum, ut suprà uisum est, & de spiritu hîc tractare potest: quoniã de Alimento tractat. Species enim sub genere cõtinetur. Et duas species spiritus attingit uenarum (scilicet pulsatilium, quas arterias uocãt) cõstrictiones supple, & dilatationes. Quod est dicere pulsus, qui in carpis habetur, & cæteris locis. Tangit ergo duo pręcipua in utroq; comparationem ad se, & ad com. Text. 53.

naturalem causam, quæ est ætas. Et sub æta te intelligimus regionẽ, tempus anni, cõsti tutionem, rationẽ uictus, & habitũ acquisitum, artem & exercitationẽ, sexum, temperaturã. In masculo enim et regione calida, et sicca, & æstate, & fabro, & homine bilioso solicito, utente multo uino, constitutione itidẽ calida, & sicca, qualis proximè ad Cometarũ uisionem recentem, uiro macilento, pulsus ac respirationes erunt altiores, maiores, celeriores, frequentiores. Itidẽ & respirationes, & pulsus si sint iusto bis maiores: tũ significabunt intemperiẽ acquisitã, & au ctam in corde per se, aut per cõsensum. Et si magis excesserit etiã febrem, aut aliquid simile. Et si multò magis magnã febrẽ, & causam illius uehementẽ. Et si accedat & recedat symptoma, & si adhuc magis inualescat morbũ grauissimum, & si magis mortẽ etiã proximam. Quia uerò de pulsibus Galenus abundè egit in illis xvij libris: Hippocrates

In progno. aũt, & nos illum explanando differentijs respirationis, & nõnihil etiam Galenus in libris, de Difficultate spirandi egit: ideo hîc solũ superest, ut doceamus cõparationem spiritus, & pulsus: ex qua habebimus dignotionẽ utriusq;. Compositum enim & relati-

uum,

uum,& cōparatiuum,& ſimilia, nō poſſunt perfectè intelligi, abſq; intellectu partiū,& eorum quæ cōparantur. Sed enim differētia pulſus, & reſpirationis primæ ut una eſt: quoniā pulſus fit ſolū à facultate cordis uitali, quæ eſt in illo, & arterijs, utq; ei cōmunicantur reliqua: reſpiratio aūt ab animali & uitali. Et licet Galenus concedat hoc ratione ſignificati: negat tamē ratione cauſæ: & uult, quòd ſit motus uoluntarius. Et poſt dicit mirabilia, quęnec ſuis, nec alienis principijs conſentiunt, neq; experimētis. Nam dubiū non eſt, quod ea uis, quæ mouet hora ſomni profundi pectus, & thoracē, & dum homo eſt extra ſenſum, & prope mortē eſt uis uitalis cōmunicata cerebro, & inde nec uis, per quā, ſicut per obiecta exteriora cognoſcit ea, quæ ſenſibus ſubijciūtur, & de quibus deliberat: ita mouetur à ſuperiore illa ui abſq; eo, ꝗ deliberet & mouet pectus, quantū ſatis eſt his tēporibus, modò poſsit. Et ſi nō ex alio perſuaderis (ob ſectas, ac Galeni nomen) ſaltē illud te moueat, quòd ex lōga cōſuetudine pectus didicit moueri, ex habitu perpetuo, & habitus ille habet principiū à uoluntate, ſed tamē mouet etiam citra uolūtatem. Et hoc eſt manifeſtum, quia

ſicut conuulſio eſt motus non uoluntarius, ſed corruptus, ita etiam adeſt ſuus motus naturalis. Et forſan poſſumus abſoluere doctrinam hanc omiſſa iſtiuſmodi diſputatione, transeundo ad principium motus, quod maxima parte fit dubio procul à nèruis (naturalis enim, qui in attonitis ſeruatur, eſt ualde paruus, & exiguus) & ſuper neruos, ergo & uim cerebri ſignificabit reſpiratio, tanquā ſuper facultatem, & inſtrumentū: at uero ſuper cauſam, ſupra calorem cordis, & pulmonis. Sed & hic etiam impedimētum obijcitur, quo indiſcuſſo uia adhuc occluſa manet: Eſtq; id, quòd ſi calor cordis mouet reſpirationē, reddēdo illam ampliorem, uelociorem, & crebriorem, & idem in pulſu: non uidetur quòd reſpiratio tota pendeat à cerebro, & etiā non uidetur differentia pulſus à reſpiratione? Et dico quòd reſpiratio pendet à corde, ut à fine, non efficiente, ſed à cerebro: pulſus aūt à corde, & ut efficiēte, & forma, & fine, ſicut dicit philoſophus ſecundo de Anima. Nec abſurdum eſt etiam
Tex. com. 36 conſtituta unica anima, licet ipſa ſit omniū cauſa ſecundùm formā, finem, & efficiens, ut tamen ad corporeum principium comparatur, ut non ſit primum principiū corpore-

um,

um,causa in triplici genere. Quod apparet de fine: nam nerui optici sunt facti propter oculũ,ut finem,non propter cor,sed tamen ob uisionẽ.Et si neges saltem non primo.Ergo simili modo ac differentia pulsus, & respirationis quòd ad medicũ spectat est(hoc supposito principio, quòd respiratio est uoluntaria iuxta hũc sensum ut moueatur,uel ut à principio deliberante, uel ut uoluntas mouetur à principio,nõ deliberante,ut docetur secundo Physicorũ)ex Galeno primo de difficultate respirationis,quòd aucta caliditate, primũ in utroq; magnitudo, inde etiã celeritas,& frequentia, si magis augeatur,intenduntur. Caliditate rursus imminuta præter naturã contraria ratione rarior,& inde tardior:si multũ,minor fit,& pulsus,& respiratio. Nam neq; uiribus stantibus minui multùm à naturali statu, alterũ istorum potest. Atq; hæc in omnibus causis, inquit Galenus seu augentibus,seu minuẽtibus caliditatẽ dictã sunto, modò facultas maneat illæsa. Velut ex ira,exercitatione, cibo, potu. Sed si calor cũ uiribus decedat,& inspirationes,& distentiones,pulsus fiunt celeres, atq; frequentes:nõ tamen magnæ,imò paruæ. Meliùs aũt est,non solùm in pulsibus,&

7.com.86.
A cap.7 ad 10.

respirationibus, hæc seorsum considerare, sed Galeni exẽplo magis etiã distinguendo ab inspiratione expirationẽ, à distentione contractionẽ, ut sit contractio exspirationi, distentio similis inspirationi. Non minus enim fermè hæ inter se differũt, quàm respiratio ab ipso pulsu, quod ad causas utrarũq; attinet. Tria igitur sunt perpetuò in his obseruãda, similitudo & differẽtia inter pulsus & respirationes: inter contractionẽ & distentionẽ: inter causam solam, quę mouet uires, & facultatẽ, tanquam finẽ, & quæ efficit motum, scilicet, quę facultatem mutat. Ergo ętas, sexus, regio significant penes incrementũ caliditatis: sed ætas etiã manifestè minuit, aut auget uires. Eadẽ de balneis, somno, qualitatibus animi Venereis. Et in morbis quoq; nõ ipsi solùm, sed etiã causæ, & symptomata sunt attendẽda. Et morbi quidẽ ac reliqua ex his, licet minuãt uires, tamen intelligẽda sunt in textu, scilicet ut magis, aut minùs uires lædant. Nã parua læsio, ut in leui tertiana, & in ephemera, & parua habitus corporis mutatio, ut in quotidiana, pro nulla deiectione, aut mutatione habentur. Contingit ergo differentia, uelut in magnitudine, celeritate, & frequẽtia tã contractionis,

quàm

quàm expirationis, cùm corpus, aut humoribus, aut cibis, & potibus plenum fuerit supra inſpirationẽ, atq; extẽſionem in pulſu. Quod cùm cõtigerit citra cibũ ac potũ pulchrũ, præbet experimentũ, atq; utile cõſeruandę ualetudini, de humorũ multitudine. Hoc autem & in febribus. Nam in quotidiana expirationes, & contractiones pulſus multum uariabũt à diſtentionibus, & inſpirationibus. Et hoc eſt quod dixit Hippocrates. [Et ſanitatis & ægritudinis ſigna.] Sed iam ad propoſitum principale reuertamur; ſcilicet, in quib. differant pulſus, ac reſpirationes (nã ut optimè dicit. Frac. hoc loco clarè patet pulſum agnouiſſe Hippocratẽ, atq; perfectè) primùm quidẽ quòd ſi inſtrumentũ reſpirationis dolore quauis cauſa laboret: non dilatabitur, quantũ oportet, ideò tãtundem fiet celerior reſpiratio, & crebrior: eodem ut & naturali caliditati, & ſi qua prę ter naturam ſuperaddita ſit, ſatisfiat. Secundum quòd ſi delirium adſit, reſpiratio fit rarior: utpote natura oblita muneris ſui, ut etiam in ambulantibus. Nam dum intenti alijs cogitant, remittunt de uelocitate ambulationis. Sed augetur tantò plus magnitudo, quantò frequẽtia facta eſt minor. Inter- *Ibidem. cap. 12.*

dum tamẽ cum magnitudo aucta non suffi-cit ad raritatem cõpensandam, eueniunt alta suspiria, in quibus multum aeris præter solitũ dilatato pectore, & celerius quàm pro consuetudine trahitur. Sed si natura nõ intenta obliuiscitur naturalis frequentiæ, cur meminit insolitę magnitudinis? Hoc sanè mirum est, sed credamus Galeno ita uolenti, postquam aliam causam nõ habemus uerisimiliorem eius, quod certè euenit.

Inde tertiũ ex his contingit. nam cùm pulsus quidẽ ad magnitudinẽ deueniat, in primo casu fiẽt rariores & tardiores respirationibus data ratione: in secunda frequẽtiores etiã, & celeriores respirationibus, iuxta ꝑportionẽ. Nã respiratio in me tripla est pulsationi, cùm sim naturę sanguineę ætatis annorũ lxxiij, exactorũ. Vidi & in puero boni habitus annorũ circiter xiij. qui etiam triplã seruauit hanc proportionẽ: & in quatuor respirationibus xij. pulsus eleuatus est. Et cũ ascendisset scalã, æqua ratione, cuncta facta sunt maiora, celeriora, crebriora. Vidi & in bilioso & melãcholico, & alio pituitoso sanguineo, & in omnib. fuit par proportio. Si tñ pectus angustum fuerit, & arterię magnę erit minor: si latũ, & arteriæ angustæ maior.

Et

Et sanitatis magis, quàm morbi) Id est, quia corpora ægra etiam sanitate participant: & sana licet morbosa non sunt, tamẽ ægra: quoniam ęgra appellat, in quibus morbus uincit: sana, in quibus sanitas. Cũ ergo tria sint causa, quæ ęst finis, instrumentum, & uires. Quòd ad causam, quæ est finis, partes sunt respiratio, & pulsus, licet in pulsu sit euidẽtior differentia, quia est causa etiam efficiens: sed in uiribus est uariatio uitalis, & Animalis In instrumẽto uerò etiam manifesta: & planè in pectoris affectibus. Sed & inter inspirationem, & expirationem, contractionem, ac dilatationem.

LECT. LXXI. SVPER TEXTV XXCIIX.

Humidum alimentum faciliùs trãsmutatur, quàm siccum, Siccum alimentum faciliùs humido transmutatur.

Oqui ipsum de alimento potestate seu, quod futurum est alimentum cum F. sentio. Humidũ alimentum, idest, quod est humidius temperamento, difficile transmutatur:

locorum, ne toties illum, illiusq; libros adducere cogar dictum putetis. Definit ergo primum quod notius est, scilicet humidum atque siccum actu dicens? Humidum id esse quod alieno termino continetur, siccum uerò quod proprio. Adeò uerò extendi actum hunc, ut etiam naturam actus mutet. Nam terram dicit humidam esse, & cinerē aquæ mistum: cùm tamen non solùm potestate, sed actu etiā vtrunq; horū siccum sit. Et humidum quidem, quod terminum sumit ab
cap. 2 seu tex. com. 9 alio, ut in secundo de Generatione & interitu ait, sic etiā pulueri tenuissimo cōpetere uidebitur, si aliter intelligeremus siccū esse, quàm q̄ ꝓprijs finib. circūscribitur humidū q̄ nō pōt. nā pulueris quælibet pars primam suā habet figurā, quāuis uix sensu perceptibilē, & etiā si ad reliquas partes conferatur, formā quādā retinet. Cōcretus enim ad formam Cylindri aut pyramidis, inde subducto uase formam eam retinet: aqua autem & oleum non sic. Quædam autē (ut necesse est in huiusmodi) naturam mediam habent, ut mel, & oleum frigore concretum. Aqua uerò in puluere à natura uniuersi formam retinet rotunditatis, non nisi à ui sicca, quæ in illa uasis gerit uicē adipscitur, & retinet.

Hydrar-

Hydrargyrium autem, & si rotundum fiat, non forsan prorsus humidum dici debet. Sed nó est locus hic disputationi, tum quia non de singulis sermonem instituimus, tum quia (ut dixi) ad hominis naturam comparationem facere decet. Est ergo siccũ actu, quod propriam sine alio auxilio retinet figuram: humidum quod non potest retinere, nisi cum auxilio aliquo. Vnde glacies quamuis potestate sit humida, áctu sicca est: contrà acetum siccum potestate, licet actu humidum. Siccus etiam ferrum igni liquatum, & alumen, & chalybs potestate licet actu humida sint. Quod autem humida, & sicca qualitas actiuæ non sint, sed solùm passiuæ, quamuis utroque modo appellentur, cùm aliàs disputatum sit in Contradicentium primo libro: nunc autem eatenus statuẽdum est, ut humidum ac siccum propriè patiantur ut substãtiam definiunt. Calor enim & frigus non mutant substantiæ naturam, nisi tempore, & ut humectant, aut siccant (sed neque liquabilium, aut non liquabilium formæ sunt) sed agentia tantum, & neque etiam semper. nam adamantem non liquant. Humidum uerò & siccum mutant substantiam, & diuersam illam esse ostendunt,

ris spatio nutriat: & bonum præstet, aut malum nutrimentum, solidum, aut quod statim diffluat. Nam calidũ, aut frigidum ad medicamenta potiùs, quàm ad cibum pertinent. Inde sequitur.

TEXTVS XXCVI.

Detrahit & apponit. Huic quidem detrahit, huic uerò apponit idem.

Com. IDem cibus extenuat unum, & alium impinguat: ueluti cibaria leuia, & tenuis alimenti in corpore calidiore, & raræ cutis, & uentriculo calido extenuant ipsum, & nonnunquam etiam in eodem corrumpũtur: Vt docebat Galenus in
Cap. 62. libro Artis Medicæ. At in corpore frigido, & humido: alunt plurimum, & bene, ut oua auium, carnes, & quæ aromatibus cõdiuntur. Contraria ratione caro suilla, anatũ, & caseus, & panis sine fermẽto, & castaneę in calido, siccoq; uentriculo, & homine robusto, & q quotidie exercetur, bene alũt, & robustum faciunt, adduntq; uires, & bonum habitum

habitum creant: at in corpore densæ cutis, sene imbecille, pituitoso detrahũt, & uires & carnem, sanguinemq; minuunt. Meminisse enim oportet eorum, quæ superiùs dixit: Alimentum quandoq; ad incremẽtum, & adesse: hæc uerò adesse solum, ut in senibus, hæc autẽ ad hæc, & ad robur. Sunt autem corpora quandoq; extenuanda, quandoq; implenda, quod est frequentius. Meminit Galenus de Nicomacho Smirnæo in libro de morborum differentijs, quem refert ab Aesculapio curatum. Et apponimus contraria ratione in tabidis conualescentibus, & his, qui diu in triremibus fuerunt, uel fame enecti. Detractio igitur uni conuenit, alteri appositio. Sed cibus uni detrahit, alteri apponit. Rursus hoc fit facultate, aut male, & iam sunt octo modi ex tribus diuisionibus. Sed moles diuiditur in quantitatem, & numerum, & utrunq; ut cõsurgant xxiiij. modi. At facultas in id, quod plurimũ nutrit, & parum: & facile, & difficulter, & tenue, & crassum, & bonũ, & malum. Et sunt modi xcvj. ex alimentorum differentia: sed si singulos modos duxeris per contraria, fient innumeri. Cùm ergo considerauerimus alimentorũ species, & etiam multiplicauerimus

Tex. 63.

Cap. 9.

plicauerimus per differentias ficci, & humi di, habebimus poteſtatem illorũ, & finem. Ob tantam igitur multitudinem oportet rem ad pauca capita redigere. Primùm ratione finis ſi uolumus augere corpus, aut minuere. Nam de uiribus, non eſt dubitandum. Inde ratione agẽtis: calor enim, quantò maior, eò magis de alimento indicat, & numero mediocri, ſeu conſueto. Vires contra, quantò minores, eò magis indicant de cibo augendo etiã in numero. Et multitudo cibi ad mediocritatem referenda caloris: nam ſi plus ſuffocat: ſi minus abſumitur

1. aphor. corpus, dicebat Hippocrates. Quintò ut conſideremus an facultate potiùs, quàm mole opus ſit: uelut dictum eſt de pichrocolis, quibus quantitas potiùs, quàm facultas utilis eſt: contrà hecticis licet in utriſq; calida, & ſicca intẽperies dominetur. Sextò ut conſideremus morbum, qui negat de cibo dando, & ſimiliter cauſam eius, ut uires de dando: Symptomata autem, ut comparantur diuerſa ratione indicãt: criſis enim, & coctionis negant: imbecillitatis uirium indicant. Septimò ut de forma cibus ſanis; ſorbitio mediocriter ægris, potus grauiter laborantibus.

LECT. LXX. SVPER TEXT. XXCVII.

Venarum constrictiones: & respiratio spiritus secundùm ætatem: & consonantia & dissonantia: & ægritudinis & sanitatis signa: & sanitatis magis, quàm ęgritudinis, & morbi magis, quàm sanitatis. Alimentum etenim & spiritus.

Ambitiosa quibusdam uideri posset hæc libri compositio, in qua non solum de causis, & effectibus alimenti Hippocrates tractat, sed etiam ad signa pertransit. Inquit enim quod spiritus cùm sit alimentum, ut suprà uisum est, & de spiritu hîc tractare potest: quoniã de Alimento tractat. Species enim sub genere continetur. Et duas species spiritus attingit uenarum (scilicet pulsatilium, quas arterias uocãt) cõstrictiones supple, & dilatationes. Quod est dicere pulsus, qui in carpis habetur, & cæteris locis. Tangit ergo duo pręcipua in utroq; comparationem ad se, & ad com. Text.53.

X natu-

naturalem causam, quæ est ætas. Et sub ætate intelligimus regioné, tempus anni, cóstitutionem, rationé uictus, & habitú acquisitum, artem & exercitationé, sexum, temperaturá. In masculo enim et regione calida, et sicca, & æstate, & fabro, & homine bilioso solicito, utente multo uino, constitutione itidé calida, & sicca, qualis proximè ad Cometarú uisionem recentem, uiro macilento pulsus ac respirationes erunt altiores, maiores, celeriores, frequentiores. Itidé & respirationes, & pulsus si sint iusto bis maiores: tú significabunt intemperié acquisitá, & auctam in corde per se, aut per cósensum. Et si magis excesserit etiá febrem, aut aliquid simile. Et si multò magis magná febré, & causam illius uehementé. Et si accedat & recedat symptoma, & si adhuc magis inualescat morbú grauissimum, & si magis morté etiá proximam. Quia uerò de pulsibus Galenus abundè egit in illis xvij libris: Hippocrates aút, & nos illum explanando differentijs respirationis, & nónihil etiam Galenus in libris, de Difficultate spirandi egit: ideo hîc solú superest, ut doceamus cóparationem spiritus, & pulsus: ex qua habebimus dignotioné utriusq;. Compositum enim & relati-

In progno.

uum,

uum,& cóparatiuum,& similia, nó possunt perfectè intelligi, absq; intellectu partiũ,& eorum quæ cóparantur. Sed enim differétia pulsus, & respirationis primæ ut una est: quoniã pulsus fit solũ à facultate cordis uitali, quæ est in illo,& arterijs, utq; ei cómunicantur reliqua: respiratio aũt ab animali & uitali. Et licet Galenus concedat hoc ratione significati: negat tamẽ ratione causæ: & uult, quòd sit motus uoluntarius. Et post dicit mirabilia, quę nec suis, nec alienis principijs consentiunt, neq; experimẽtis. Nam dubiũ non est, quod ea uis, quæ mouet hora somni profundi pectus, & thoracẽ, & dum homo est extra sensum, & prope morté est uis uitalis cómunicata cerebro, & inde nec uis, per quã, sicut per obiecta exteriora cognoscit ea, quæ sensibus subijciũtur, & de quibus deliberat: ita mouetur à superiore illa ui absq; eo, q, deliberet & mouet pectus; quantũ satis est his téporibus, modò posit. Et si nó ex alio persuaderis (ob sectas, ac Galeni nomen) saltẽ illud té moueat, quòd ex lóga cósuetudine pectus didicit moueri, ex habitu perpetuo, & habitus ille habet principiũ â uoluntate, sed tamé mouet etiam citra uolũtatem. Et hoc est manifestum, quia

ſicut conuulſio eſt motus non uoluntarius, ſed corruptus, ita etiam adeſt ſuus motus naturalis. Et forſan poſſumus abſoluere doctrinam hanc omiſſa iſtiuſmodi diſputatione, tranſeundo ad principium motus, quod maxima parte fit dubio procul à neruis (naturalis enim, qui in attonitis ſeruatur, eſt ualde paruus, & exiguus) & ſuper neruos, ergo & uim cerebri ſignificabit reſpiratio, tanquã ſuper facultatem, & inſtrumentũ: at uero ſuper cauſam, ſupra calorem cordis, & pulmonis. Sed & hic etiam impedimẽtum obijcitur, quo indiſcuſſo uia adhuc occluſa manet: Eſtq; id, quòd ſi calor cordis mouet reſpirationẽ, reddẽdo illam ampliorem, uelociorem, & crebriorem, & idem in pulſu: non uidetur quòd reſpiratio tota pendeat à cerebro, & etiã non uidetur differentia pulſus à reſpiratione? Et dico quòd reſpiratio pendet à corde, ut à fine, non efficiente, ſed à cerebro: pulſus aũt à corde, & ut efficiẽte, & forma, & fine, ſicut dicit philoſophus ſecundo de Anima. Nec abſurdum eſt etiam

Tex. com. 36

conſtituta unica anima, licet ipſa ſit omniũ cauſa ſecundùm formã, finem, & efficiens, ut tamen ad corporeum principium comparatur, ut non ſit primum principiũ corporeum,

um,causa in triplici genere. Quod apparet de fine: nam nerui optici sunt facti propter oculũ,ut finem,non propter cor,sed tamen ob uisionẽ.Et si neges saltem non primo.Ergo simili modo ac differentia pulsus, & respirationis quòd ad medicũ spectat est(hoc supposito principio, quòd respiratio est uoluntaria iuxta hũc sensum ut moueatur,uel ut à principio deliberante, uel ut uoluntas mouetur à principio,nõ deliberante,ut docetur secundo Physicorũ)ex Galeno primo 7.com.86.
de difficultate respirationis,quòd aucta ca- A cap.7
liditate, primũ in utroq; magnitudo, inde ad 10.
etiã celeritas,& frequentia, si magis augeatur,intenduntur.Caliditate rursus imminuta præter naturã contraria ratione rarior,& inde tardior:si multũ,minor fit,& pulsus,& respiratio. Nam neq; uiribus stantibus minui multùm à naturali statu, alterũ istorum potest. Atq; hæc in omnibus causis, inquit Galenus seu augentibus,seu minuẽtibus caliditatẽ dicta sunto, modò facultas maneat illæsa. Velut ex ira,exercitatione, cibo, potu.Sed si calor cũ uiribus decedat,& inspirationes,& distentiones,pulsus fiunt celeres, atq; frequentes:nõ tamen magnæ,imò paruæ.Meliùs aũt est,non solùm in pulsibus,&

respirationibus, hæc seorsum considerare, sed Galeni exẽplo magis etiã distinguendo ab inspiratione expirationẽ, à distentione contractionẽ, ut sit contractio exspirationi, distentio similis inspirationi. Non minus enim fermè hæ inter se differũt, quàm respiratio ab ipso pulsu, quod ad causas utrarũq; attinet. Tria igitur sunt perpetuò in his obseruãda, similitudo & differẽtia inter pulsus & respirationes: inter contractionẽ & distentionẽ: inter causam solam, quę mouet uires, & facultatẽ, tanquam finẽ, & quæ efficit motum, scilicet, quę facultatem mutat. Ergo ętas, sexus, regio significant penes incrementũ caliditatis: sed ætas etiã manifestè minuit, aut auget uires. Eadẽ de balneis, somno, qualitatibus animi Venereis. Et in morbis quoq; nõ ipsi solùm, sed etiã causæ, & symptomata sunt attendẽda. Et morbi quidẽ ac reliqua ex his, licet minuãt uires, tamen intelligẽda sunt in textu, scilicet ut magis, aut minùs uires lædant. Nã parua læsio, ut in leui tertiana, & in ephémera, & parua habitus corporis mutatio, ut in quotidiana, pro nulla deiectione, aut mutatione habentur. Contingit ergo differentia, uelut in magnitudine, celeritate, & frequẽtia tã contractionis,
quàm

quàm expirationis, cùm corpus, aut humoribus, aut cibis, & potibus plenum fuerit supra inspirationé, atq; extésionem in pulsu. Quod cùm côtigerit citra cibũ ac potũ pulchrũ, præbet experimentũ, atq; utile côseruandę ualetudini, de humorũ multitudine. Hoc autem & in febribus. Nam in quotidiana expirationes, & contractiones pulsus multum uariabũt à distentionibus, & inspirationibus. Et hoc est quod dixit Hippocrates. [Et sanitatis & ægritudinis signa.] Sed iam ad propositum principale reuertamur; scilicet, in quib. differant pulsus, ac respirationes (nã ut optimè dicit. Frac. hoc loco clarè patet pulsum agnouisse Hippocraté, atq; perfectè) primùm quidé quòd si instrumentũ respirationis dolore quauis causa laboret: non dilatabitur, quantũ oportet, ideò tãtundem fiet celerior respiratio, & crebrior: eodem ut & naturali caliditati, & si qua prę ter naturam superaddita sit, satisfiat. Secundum quòd si delirium adsit, respiratio fit rarior: utpote natura oblita muneris sui, ut etiam in ambulantibus. Nam dum intenti alijs cogitant, remittunt de uelocitate ambulationis. Sed augetur tantò plus magnitudo, quantò frequétia facta est minor. Inter- *Ibidem. cap. 12.*

dum tamē cum magnitudo aucta non suffi-cit ad raritatem cōpensandam, eueniunt alta suspiria, in quibus multum aeris præter solitũ dilatato pectore, & celerius quàm pro consuetudine trahitur, Sed si natura nō intenta obliuiscitur naturalis frequentiæ, cur meminit insolitę magnitudinis? Hoc sanè mirum est, sed credamus Galeno ita uolenti, postquam aliam causam nō habemus uerisimiliorem eius, quod certè euenit.

Inde tertiũ ex his contingit. nam cùm pulsus quidē ad magnitudinē deueniat, in primo casu fiēt rariores & tardiores respirationibus data ratione: in secunda frequētiores etiá, & celeriores respirationibus, iuxta ꝓportionē, Ná respiratio in me tripla est pulsationi, cùm sim naturę sanguineę ætatis annorũ lxxiij. exactorũ. Vidi & in puero boni habitus annorũ circiter xiij. qui etiam triplã seruauit hanc proportionē: & in quatúor respirationibus xij. pulsus eleuatus est. Et cũ ascendisset scalã, æqua ratione, cuncta facta sunt maiora, celeriora, crebriora. Vidi & in bilioso & melãcholico, & alio pituitoso sanguineo, & in omnib. fuit par proportio. Si tñ pectus angustum fuerit, & arterię magnę erit minor: si latũ, & arteriæ angustæ maior.

Et sanitatis magis, quàm morbi) Id est, quia corpora ægra etiam sanitate participant: & sana licet morbosa non sunt, tamē ægra: quoniam ęgra appellat, in quibus morbus uincit: sana, in quibus sanitas. Cū ergo tria sint causa, quæ ęst finis, instrumentum, & uires. Quòd ad causam, quæ est finis, partes sunt respiratio, & pulsus, licet in pulsu sit euidētior differentia, quia est causa etiam efficiens: sed in uiribus est uariatio uitalis, & Animalis In instrumēto uerò etiam manifesta: & planè in pectoris affectibus. Sed & inter inspirationem, & expirationem, contractionem, ac dilatationem.

LECT. LXXI. SVPER TEXTV XXCIIX.

Humidum alimentum faciliùs trāsmutatur, quàm siccum, Siccum alimentum faciliùs humido transmutatur.

LOqui ipsum de alimento potestate seu, quod futurum est alimentum cum F. sentio. Humidū alimentum, idest, quod est humidius temperamento, difficile transmutatur:

quia tarde aſsimilatur, ut ſiccum in ſicco. An uerò per humidum, & ſiccum intelligat actu tale, an poteſtate. F. dicit actu, ideſt, liquidum: ac ſic falſum eſſet, quod ab Hippocrate dicitur: in talibus poteſtate cùm hæc uera ſint nemo eſt, qui ambigat ſic debere intelligi. Verum quid ſit humidum, ac ſiccũ cum à pluribus diſputatum ſit, omninò adhuc incertum eſt: quoniam neq; philoſophi ſupponunt, quæ ſupponere debent, neque Medici integrè ratiocinantur. Vnde quid de Anima, mẽte, cœlo, materia prima, & incorporeis loquantur: credendum ſit, quorum natura noſtris ſenſib. abdita eſt intelligere potes, cùm in hoc ipſo, quod ſenſibus eſt obuium, atq; tanquam primum, ac ſimplicisſimum plurima dubia ſint: certi nil plus, quã quod cuique opifici notum eſt. Nam eſſe humidum, & ſiccum bifariàm, poteſtate ác actu id dubium non eſt: ſed iam quale ſit in ipſo primo ingreſſu ceſpitant. Quod etſi notiſsimũ adhuc eſſet, plurimas relinquit difficultates, & quæſtiones non definitas. Demùm etiam illis adhûc cognitis, non licet eadem medico dicere, de illis, atq; ſentire, quæ Philoſophi cẽſent: cùm hæc hi ad totã naturã compatent, Medici verò ad hominis ſolum.

ſolũ. Propterea ut tantá rẽ, & obſcurũ chaos aggrediamur, ordinẽ quemdam inſtituere oportet. Primùm definientes omnia ſecundũ Philoſophos: quoniá uniuerſalis doctrina propriam præcedit, & illi eſt neceſſaria. Secũdùm ut Principia ipſa à ſenſibus diſcamus, & inde illis Philoſophi uerba accomodemus. Tertiũ ut uideamus in quibus differa medici, ac Philoſophli cõſideratio. Quartũ ut Principia pro medicis rurſum accipiamus ex ſenſu, illisq; dicta medicorũ adaptemus. Demùm ut omnia dubia, quæ in hac materia oriri ſolent, aut ſaltẽ pręcipua doceamus. Eſt aũt hoc principiũ nõ ſolũ medicis doctrinę, de Alimento (quã prę manibus habemus) ſed generationis, nutritionis incrementi curationũ, & medicinarũ notitiæ neceſſariũ. Et cũ dico neceſſariũ, ualdè etiam utile intelligo. Sic & philoſophis de omni corporea mole, aut mutatione, quæ fit, aut per qualitatẽ, aut ſubſtantiá, aut dẽſitatẽ, ac raritatẽ loquẽtibus: cùm etiam nonnihil ad localem motum appellatũ conducat. Diſputat autem Philoſophorum Princeps de his, pcipuè in duob. locis Metheororũ, ſcilicet quarto & ſecũdo de partib. Animaliũ: cap. r ut qcquid hic retulerimus, ex altero horum cap. 3

locorum,

locorum, ne toties illum, illiusq; libros adducere cogar dictum putetis. Definit ergo primum quod notius est, scilicet humidum atque siccum actu dicens? Humidum id esse quod alieno termino continetur, siccum uerò quod proprio. Adeò uerò extendi actum hunc, ut etiam naturam actus mutet. Nam terram dicit humidam esse, & cinerē aquæ mistum: cùm tamen non solùm potestate, sed actu etiā vtrunq; horū siccum sit. Et humidum quidem, quod terminum sumit ab
cap. 2 alio, ut in secundo de Generatione & inte-
seu tex. ritu ait, sic etiā pulueri tenuissimo cōpetere
com. 9 uidebitur, si aliter intelligeremus siccū esse, quàm q̄ proprijs finib. circūscribitur humidū q̄ nō pōt. nā pulueris quęlibet pars primam suā habet figurā, quāuis uix sensu perceptibilē, & etiā si ad reliquas partes conferatur, formā quādā retinet. Cōcretus enim ad formam Cylindri aut pyramidis, inde subducto uase formam eam retinet: aqua autem & oleum non sic. Quædam autē (ut necesse est in huiusmodi) naturam mediam habent, ut mel, & oleum frigore concretum. Aqua uerò in puluere à natura uniuersi formam retinet rotunditatis, non nisi à ui sicca, quæ in illa uasis gerit uicē adipscitur, & retinet.
Hydrar-

Hydrargyrium autem, & si rotundum fiat, non forsan prorsus humidum dici debet. Sed nō est locus hic disputationi, tum quia non de singulis sermonem instituimus, tum quia (ut dixi) ad hominis naturam comparationem facere decet. Est ergo siccũ actu, quod propriam sine alio auxilio retinet figuram: humidum quod non potest retinere, nisi cum auxilio aliquo. Vnde glacies quamuis potestate sit humida, actu sicca est: contra acetum siccum potestate, licet actu humidum. Siccus etiam ferrum igni liquatum, & alumen, & chalybs potestate licet actu humida sint. Quod autem humida, & sicca qualitas actiuæ non sint, sed solùm passiuæ, quamuis utroque modo appellentur, cùm aliàs disputatum sit in Contradicentium primo libro: nunc autem eatenus statuẽdum est, ut humidum ac siccum propriè patiantur ut substãtiam definiunt. Calor enim & frigus non mutant substantiæ naturam, nisi tempore, & ut humectant, aut siccant (sed neque liquabilium, aut non liquabilium formæ sunt) sed agentia tantum, & neque etiam semper. nam adamantem non liquant. Humidum uerò & siccum mutant substantiam, & diuersam illam esse ostendunt,

ſtendũt, & per ſe, & abſq; tempore atq; hęc ſufficiunt ad intelligendũ, quomodo humidũ, & ſiccũ dicātur ſolùm paſsiua, quia ſubſtantia patitur, quatenus humida eſt, aut ſicca in eo, quòd mutatur. calidũ aũt & frigidũ per caloré mutant, aut frigus, & ſubſtantia per illas qualitates in alias agit. Cęterùm & humida qualitas per ſe, & ſicca agit, ſed parùm ita calor, & frigus patitur, ut ille agunt. Neq; em̃ patitur, quia nõ eſt adeò adhęrés ſubſtãtię, ut manere poſsit illa mutata: ſed corrũpitur nõ mutatur. At ſi hęc non planè percipis, quę ſanè lõga declaratione egerét, eatenus ſaltem intelligas, ut Galenus docet
cap.3 ſexto de Tuēda ſanitate, cùm dixit calidũ, & frigidũ qualitates eſſe, quaſi aduentitias: ſiccũ & humidũ penè ipſám ſubſtantiã ſanè illi cõiunctiſsimas. Differt aũt philoſophi contẽplatio à medici contẽplatione, ut ait
cap.5 Galenus tertio de Simplicibus medicamẽtis, quòd philoſophus cõſiderat hęc ipſá in cõparatione ad uniuerſam rerũ naturã: medicus uerò ad hominẽ ſolùm. Potentia ergo tale dicitur in cõparatione ad animata penes philoſophũ ut plantá, & animal (apud medicũ) ad hominẽ, ſed nũqd etiá ad inanimata dici poſsit potẽtia tale dubiũ eſt. Acetum

tũ enim humectat oui corticẽ,& mollẽ reddit:aqua aũt siccat. Ita in phialã angustioris oris ouum intruditur,nec inde post extrahi potest. Humidũ etiã pōt dici hydrargyriũ, quod aurũ emollit: omne aũt quod aliquid emollit,& lentũ,tamẽ manet ut cortex oui, & aurũ humidius dici potest. Sed hæc dicta sint.Vtrũ ergo potẽtia dicendũ sit,quo inanimatũ humidius dicitur? Forsan quòd sic: nã actus ad eadẽ etiã refertur. At uerò cũ si actus aduenerit potẽtia cessat,si potẽtia act9, neq; enim eiusdẽ esse possunt tertio Physicorũ.est enim actus motus eius,quod potẽtia est.potẽtia aũt quies:nihil aũt potest moueri simul atq; quiescere.nõ igitur eiusdem,& ad idem actus est,& potẽtia sicci,atq; humidi,pręsertim cum persepè contingat actum potentię esse cõtrarium.At eorundem semper est actus, & potentia tam sicci,quàm humidi,cum igitur eorundem sint, nõ erũt ad eadẽ.Igitur actus quidẽ erit eius, quod est, potentia autẽ ad aliud. Velut aqua humida est,quia ipsa fluit, potentia aut comparata ad salem: ipsum enim liquefacit. An uerò potẽtia ex actu profluat, dubiũ est, cũ acetũ humidũ actu sit:corpora aũt nostra siccet.An ideo,ꝙ hęc in uiuẽtib.euariẽt,in motuis aũt

Tex. com. 7. & 8.

&

& uita carẽtib. nõ? Sed coria decocto rhois, & gallæ condẽsantur? melius est ergo, ut dicamus primam actionem, & potentiam actui similem esse: subsequentem autem quæ fit auxilio caloris, aut frigoris proprij, aut alieni, persepè dissimilem, maximè in uiuentibus, ac præcipuè animalibus. Videtur autem omnis eiusmodi potentia dici comparatione ad habentem actum: nam ad quod potentiam dicitur habere actus est. Veluti ignis actu calidus est, potestate actui simili lignum calefacit: calor in ligno iam calefacto talis actu est. Et acetum siccat uentriculum potestate aceti, in ipso autem uentriculo siccitas ipsa actu est. An uerò tale potentia fiat istud aliud tertium est quæsitum, aut si mauis quartum. Ferculum ex endiuia feruens actu est, potestate inquam duplici: una qua uentriculum calefacit, alia quà refrigerat, sed primum quidem statim, ut quod ab actu proficiscatur: alterum multò serius, ut quod à potestate frigido: horum tamen utrunque actu est. Quartum est, de quo diu litigarunt philosophi, ut rursus, caro gallinæ endiuia pastæ refrigeret humanum corpus, quod illa uescitur assiduè. nec de hoc dubium est, cùm etiam elephas in homine

curetur

curetur esu gallinarum depastarum & uiperarũ carnibus. Sed hoc etiã melius à generatione cõtrahitur, uerùm potẽtiã tale appellare cõsueuimus, q; efficere aliud tale potest, ut sit actu, non potestate, quanquã & id (ut dixi) cõtingat. Philosophus ergo humidũ, ac siccũ cõsiderat, & ut alimẽtũ actu quidẽ omne humidũ: potestate aũt tale, quale id, cui assimilatur, ut ossi quidem potestate siccũ, sanguini aũt humidũ: talia enim actu, hęc ipsa sunt. Nutrimur aũt omnes humidis ac siccis, & actu ut dictũ est, & potẽtia. Sanguis quidẽ actu humid9, cũ cõcreuit siccus, potestate iuxta diuersarũ partiũ rationem.

LECT. LXXII. SVPER EODEM TEXT. XXCIIX ET XXCIX.

Medicorum autẽ opinio est, quod solida humectari non possint, ut Galenus primo de Tuenda Sanitate: si enim humescere possent solida membra, senium rediret ad iuuentam, neq; naturaliter mors nobis ulla pręscripta esset: quomodo igitur alimentũ humidũ dici potest, cũ nullũ tale sit, q; humidius, quàm sit, reddere possit. Quaobrem dicemus ali- com. cap. 1. & 2.

menta plurima esse, quę humectent trifariã, quarto autem modo nullũ. Primum humidum dico alimẽtum, quod humidũ potiùs, quàm siccum generat alimentũ, uelut caro uituli: declinat enim ad humidũ cõparatione humani temperamenti. Secundo humidum quod humectat & impinguat corpus & partes humidas auget, atq; ita corpus humidius redditur & usq; ad ultima humida naturã suam seruat. Tertio quod humectat mẽbra solida, sed non tamen potest tantum humectare, quãtum exiccãtur à calore naturali. Qui modus si inueniri posset, daretur regressus ad iuuentã. Corpora igitur humectantur ab alimento, sed nõ fiunt tamẽ humidiora: sicut homo, q plus impedit in sumptum domus ex redditibus quidẽ ditatur, nõ tamẽ ditior fit, sed pauperior in dies. Alimẽtum autẽ mutat animalis substantiã ad calidum, & frigidum, & siccum, & humidũ, quia carnẽ plurimùm mutat: & lac etiã, sed sanguinem magis utroq;. Caro autẽ iecoris est proxima lacti & ideò pro infantibus & tabidis multum refert quo cibo asina alatur aut mulier: & ita de nutricib. Itẽ de hydropicis pro iecore. Solida autẽ mẽbra reliqua parum mutãtur. Post iecur est uentriculus.
Cùm

Cùm ergo humidū alimentū poteſtate dat ſeni, (nā actu ſemper eſt melius, ſaltem moderatè, dicebat autem Galenus de hoc tertio *de Symptomatum* cauſis pueri æqualiter concoquunt alimēta humida, ut iuuenes, ſicca autem deterius) & ſiccum puero utrorumq; corpus extenuatur: ſed lōgè plus nocet ſiccum puero, quā humidum ſeni: nam tempore humidum ſiccatur, ſiccum non humectatur, ſed ſiccius redditur: tamen detrimentum ſenis ex humido alimento, maius eſt, quàm ſicci in puero propter uirium imbecillitatem. Vtrum autem ſit eadem ratio ſimilitudinis in omnibus regionis, temporis, ſexus, ætatis, temperamenti, partiū corporis, dubiū eſt. Nam temperamenta, quæ ab æquali diſtant gaudent contrarijs, ętates autem ſimilibus. Vnde Hippocrates dixit prima Aphoriſmorum, quod pueris uictus humidus conuenit: palā autē eſt, quod ipſi ſunt humidiſsimi. Et tamen dicit Galenus, quòd ſenes à ſiccis maximè cauere debent: quomodo ergo ſicca facilè transmutātur in ſenibus, & tamē illis maximè cōtraria ſunt, id eſt, noxia, & mala? Dictū eſt autē aliàs in contradictionibus de hoc, ubi etiā de melle ſatis cōſtat, quòd ſenibus ſicca conueniunt,

cap. 3. iuxta medium.

libro 7. con. 4.

non tamen exficcantia, vt fames, vigilia, triſtitia, Venus, exercitatio, aromata, acetũ, neq; ſicca, quę exiccant, ut pulegium, thymus, caules, ſed quæ humidum habent, pingue, ſiccum, ut mel, ſaccharum, lignum ſanctum, amygdalæ, caro auium ſylueſtrium, gingiber, myriſtica nux, & deſtillatio, hæc apertiùs oſtendit. Sint auté neq; excrementitia, neq; excremẽtoſum ſanguinẽ gignãt, nec craſsi, nec plurimi alimenti, nec praui, nec difficilis coctionis: quapropter mel ſenibus, & ſacchar optima ſunt. Colligendo tandẽ omnia, & ut res ad pauca redigatur triplex eſt ſubſtantia, actu ſecundum philoſophos, humida quæ non habet ex ſe figuram, ut aqua: ſicca, quæ nõ recipit figuram, ut lignum: & media, quæ recipit & habet ut lutum, & cera. Apud medicos humidum dicitur de actu, id eſt, liquidum: ſiccum, quod non per ſe liqueſcit. Nam recocta humida eſt, & poteſtate quod talẽ humorem generare aptum eſt. Quantũ autẽ efficiat, non in humoribus tantùm, ſed in ſolidis alimentũ
cap. 25. Galenus declarat, tertio de Alimentis, & ef
cap. 2 ficacius tertio de Symptomatũ cauſis. Ergo Alimentũ humidũ, & ſiccũ poteſtate trifariam mutat ſubſtantiam, & ita debet eſſe

 ſimile

simile,& bonum cum qualitate,atq; ita debet esse humidũ,ut senium retardet in senibus,& bene restauret pueros : Et ut facilè concoquatur, & ita liquidũ , & coctũ dicebat Hippocrates. Melius uerò est in senibus,ut sit tenue,ut Mel. Nam sic commodè nutrit,& hoc est humidũ. Quia ergo de facili transmutatione agit. & in sequentibus, de consumptione manifestum est,quod iuxta ætates, & labores uictum instituere decet,ut docebimus in opere de Tuẽda sanitate.

libro de ueteri Medicina.

lib.3 & 4.

TEXTVS. XXCIX.

Quod difficulter mutatur , difficulter cõsumitur. Quod facilè apponitur,facilè consumitur.

Ἠ' δυσαλλοίωτος δυσεξανάλωτος ἡ ἐυπρόσθετος εὐεξάναλωτος. Ab Ἀνάλωτος inexpugnabilis,& inuictus, quasi bis composita dictione ac sensu δυσεξανάλωτος, id est,difficulter expugnabilis , & εὐεξανάλωτος, id est,qui facilè & bene uinci potest. Simplicius autem deduci potest ab Ἀναλίω uerbo , quod est dissoluo , resoluo, consumo,ut sit sensus resolubilis , irresolu-

Com.

bilis. Cùm uerò duo assumat difficulter, mutabile in qualitate, quod quidá alterari uocant, & facilè apponi: hoc unũ docet, quod quatuor capita habet, seu continet difficile, in qualitate mutari, atq; apponi, & id difficilimè cõsumit, difficile mutari facilè apponi, idq; mediocriter cõsumit difficilè apponi, & facilè apponi, id rursus mediocriter, id ẽ, mediocri in tẽpore cõsumi, facilè apponi, & mutari, idq; facilè cõsumi. His tãq; claris suppositis, exoriunt tres quęstiones: prima an cùm præponat mutationẽ appositioni, intelligatur idem de ea mutatione, quæ appositionem subsequitur, an non? Secunda an possint aliqua facilè mutari, & difficulter apponi, & cõtrario modo, uel sola ratione distinguantur, non aũt re? Et quoniá de his, quæ sola ratione, non re ipsa distinguuntur, medicus nõ considerat differentiam: ideò omissa ea quęstione causam, atq; modũ inuenire decet, quomodo distinguãtur hęc. Tertia quid plus possit an mutatio, an appositio seu facilis, seu difficilis ad facilitatem, seu difficultatem consumptionis. Atq; in hac omissis modis manifestioribus contingunt uariæ cõiugationes. Fieri enim potest, quod si facilitas mutationis plus pos

sit

sit facilitate appositionis ad consumptionē facilē, ut difficultas mutationis, seu coctionis (ut propiùs accedamus) plus posit difficultate coctionis, & sic erunt duo modi: & duo cōtrarij fermè illis. ut si facilitas coctionis minùs posit facilitate appositionis, ut difficultas coctionis plùs posit, aut minùs difficultate appositionis. Et rursus quatuor alij modi, ut si facilitas coctionis plus posit difficultate appositionis, plus tamen posit facilitas coctionis, facilitate appositionis simile simili comparatum. Vt sint quatuor modi à similitudine totidem à contrario. Erūt igitur octo modi. At coctio etiam differt à mutatione, utpote in qualitate. Omnis enim coctio fit mutatione: non tamen omnis mutatio fit cū coctione. Quoniā poterit fieri mutatio à calore externo corrūpente: aut etiā à mistione. & quia coctio est perfectio, quędā mutatio nō semper ad illā peruenit. Quęrendū est etiā an intelligat de mutatione externa: uelut uitellus ouorū difficilius, ac tardius mutatur à calore aeris, quàm caro: interius autem celerius mutatur, & celerius cōcoquitur, & multò etiā, quā caro maximè bouis. Et ideò oportet, ut intelligat de interiore mutatione tātùm, & ob id etiam,

quia de naturali, ut de sola cõctione intelligat, & hoc est, quod uolumus, ut sit sensus, quod facilè coquitur, & facilè apponitur, idem etiam facilè consumitur: & quoniam illæ regulæ sunt se consequentes, cessat secunda quæstio. Si enim non se consequerẽtur, quòd id, quod facilè apponitur si facilè consumitur, quod etiam difficulter, difficulter: & quod ex uno etiam comparatiuè, aliud sequatur, uno uerbo docuisset. Sicut igitur sequitur, quòd facilè concoquitur, facilè cõsumitur: quòd difficile difficulter: & quod facilè apponitur, facilè consumitur, & quod difficulter: ita etiam se consequuntur si plus potest coctio ad facilitatem consumptionis: appositione aut minus, ita difficultas coctionis plus poterit difficultate appositionis, ad consumptionis difficultatem. Relinquuntur igitur solum prima & tertia dubitatio. Sed oportet ostendere, quod nõ intelligat de mutatione externa, uerũ solũ interna, id est coctione. Nã si ouum faciliùs cõsumitur, quàm caro, igitur etiam faciliùs mutatur interiore mutatione: sed ipsum difficiliꝰ mutatꝰ mutatione externa, ut dictũ ẽ: ergo si posset intelligi de externa mutatione: nõ esset uerũ illud generaliter: ꝙ facilè

muta-

mutatur, facilè consumitur: quia caro faciliùs mutatur & corrumpitur à calore externo, quàm ouum, & tamen difficilius consumitur. Et quanquam posses dicere, quòd istud contingit in carne, quia tardiùs apponitur, quàm ouum non ob id, quod tardiùs mutetur: uel quòd simpliciter uerum sit, nõ comparatiuè, aut quoniam caro plurimùm nutriat. Dico quod hoc ultimum est falsum: ouum enim plus nutrit. Ad reliqua dico, quòd Hippocratis sermo est simplex, & nõ est implicatus tot cautionibus, & sophisticis inuentionibus. Et etiã discrimen in utroque est magnum: ideò nõ potest ob paruam causam uariari. Ouum enim longè celerius consumitur postquam nutrierit carne, & loquor (ut dixi) nunc de uitello oui recenti, & tenero, & de carne bouis pinguis, sed senis. Imò quod euidentius est ouum, quantò recentius, tantò facilius cõcoquitur, & absumitur, & eò tardius: tamen in æstiuo aëre corrumpitur. Igitur manet ratio. Ergo causa est per se. Quare omninò opposita, non potest esse generalis scilicet, quod exterius facilè corrũpitur, facilè absumitur. Et quod difficulter, difficulter. Relinquuntur igitur solum prima & tertia quæstio, in qua illud

primum occurrit, an uoluerit ea, quæ facilè concoquuntur, facilè apponi, ut sit sensus, quę facilè concoquuntur, scilicet, in primis
cap. 11. coctionibus, facilè etiam cōsumuntur. Nam licet ut à Galeno habetur primo de facultatibus naturalibus differant appositio, & transmutatio, ut in leucophlegmatia, & impetigine. Nam in priore non bene apponitur, in secunda apponitur bene, sed non transmutatur. Et ideo corpus in priore intumescit, in secunda colorem mutat: & non potest transmutari bene, si rectè non apponatur: quod autem transmutatur bene, etiam apponitur. quia uitium non est ex parte agentis, ideo, si celeriter transmutatur etiam bene, quia celeriter ad perfectionem referri debet: igitur etiam celeriter apponetur, & transmutabitur ultima appositione. Solùm discrimen est de his, quæ multum nutriunt. Nam illa celeriter possunt transmutari in primis coctionibus, quia facilia concoctu, & uasa sunt ampla: non tamen celeriter apponuntur. Et ideo habentes iecur, & uentriculum robustum, utentes multis carnibus, & ouis, & uino pręsertim crasso, & pauco exercitio, facilè deueniūt in hydropem: aut si mēbra non trahant in febres,

aut

aut abſceſſus prauos, & longos, ac difficiles aut deſtillationes. Nec quin incidant in aliquod eorũ, quæ dicta ſunt omninò effugere poſſunt: niſi habeãt conſuetã exonerationẽ.

LECT. LXXIII. SVPER EOD. TEXT. XXCIX ET TEX. XC. XCI. ET XCII.

Tertia quæſtio fuit, quid plus poſſit an coctio, an appoſitio? dixi cõſequi, niſi ratiõe multitudinis: & experimentũ docet, q cum hi, qui utũtur uuis, & ficubus magis impinguẽtur, quia plus apponitur, quàm qui carnibus, q plus poteſt coctio, & appoſitio, quàm reſolutio ob multitudinem nutrimenti, ſi non exerceantur ualde: ſed ſi exerceantur, cõtra accidit, qui enim utuntur his quæ facilè apponuntur & concoquuntur, contabeſcunt. Hippocrates in ſecũda Aphoriſmorum inquit: Eorum quæ uniuerſim nutriunt, & uelociter, ueloces quoque fiunt excretiones; & adducitur à F. Dicit ergo Hippocrates quod eorum, quæ affatim, & plurimum, ac celeriter nutriũt, ueloces fiunt excretiones. Porrò cùm tria ſint, quæ hoc docere poterant, ſcilicet, q quæ celeriter nutriũt, etiam celeri-

Com.

18

celeriter excernuntur: idipſum, uel hîc ſumi poterat, quod & facit, ſed reprobat eum ſenſum, uel potius ratione ipſa. Natura enim nutritionem intendit corporis: excrementa neceſſario alimento coniuncta ſunt: illa ut inutilia expellere feſtinat, primo de Tuenda Sanitate, cap. 2. Excremétoſa autem ſunt non ſolùm fæces, ſed etiam urinæ ac ſudores, & muci, & ſemen: ſed propriè intelligimus per excrementa alui. Ergo illa properat excernere: Cauſam autem Galenus huius celeritatis facilè poterat explicari. Excrementa enim cum proprium uas grauêt, diſtendant, & cum eo totum corpus etiam, prauam qualitatem atque uapores emittunt: quæ noxia ſunt. Ratione etiam finis ne diutiùs retenta, nó poſsint poſtmodum cum neceſſe fuerit eijci. Accidit ſextum incommodum, ne flatus uiam non inueniens dolorem moueat, quod ſæpè contingit, etiam ſi excrementa liquida ſint. Euenit enim id cum tota, uel illorum copia uno in loco collecta ſit. Accidit autem id maximè in coli inteſtini fornicibus, ac quaſi cameris. Sed & id ut bilis à propria ueſica detruſa exitũ non inueniens, redeat ac regurgitet ad uentriculum, & pariat uomitum oris amarioré, faſti-

fastidium cibi, sitim, capitis dolorem, & quod concoqui deberet ex cibis ac potibus corrumpat. Quæ sex mala propriè ex eiusmodi impedimento accidunt: maius autem est cùm etiam ipsa iterum exuritur, ac bilescit ultra naturam suam, tumq; diarrhœas & dysenterias mouet prauas alias febrem, atque abscessus. Quòd si nó ad uentriculum, sed ad ipsum iecur redeat, efficit morbum regium. Ob tot ergo mala impedientia, natura solicita est, ut statim excrementa collecta extrudantur, modò celeriter nutrimentum ex illis cócoctum inde separatum: demum etiam sit attractū. Nam hæc sunt semper opera naturæ circa coctiones, tam noxij quàm utilis, quarta Aphorismorum. At secundum, quod utilissimum erat abundè ibi, tum sufficienter explicat: scilicet, indicia alimenti, quod iam alere cœperit, scilicet robur additum uniuerso corpori: quod de tertia coctione intelligendum est: & pulsuum magnitudo, & uehementia. Magnitudo enim sola hoc non indicat, sed si cum maiore constantia sit: additque quod id experiri debemus, uel etiam promptum est in his, qui sunt dissoluti propter causas externas, uelut euacuatione, inediam, laborem. Nam com.21.

ex morbo dissoluti, non adeò euidenter ob cibum, neque tam promptè restituuntur. [Quæ enim longo tempore extenuantur
7 corpora lente reficere oportet,] ut ibidem habetur. Sed quomodo uniuersim, quæ nutriunt celeriter excernantur, non ad unguem docuit. Nos autem cùm ibi explicauerimus, satis erit si ex eo loco, quantum huic proposito necessarium est desumpserimus. Dicit enim Galenus uniuersim in pauco tempore: celeriter autem paruo post assumptionem tempore. Id est, uniuersim, quod quicquid habent exhibent breui tempore, id est, postquam mutatum fuerit statim exhibent: celeriter autem quæ quàm breui tempore mutantur. Cùm enim non nutriant, nisi mutata, mutata celeriter, celeriter nutrire poterunt. Et ut ibi dixi satis propè, & aliquid dixit. Verum non adeò ænigmaticè loquutus est Hippocrates: sed sensus est, quæ plurimum celeriter nutriũt, celeriter deijciuntur, quia reliquum est paũ cum ob id, quòd plurimum nutrierunt, & elaboratum, quia celeriter supponitur, quòd nutrierit: igitur breui excernentur. Excrementa enim plurima non possunt excerni celeriter, tum quia multa, tum quia non

non possunt breui esse elaborata. Sed hæc alia sunt à præsenti proposito: potest enim esse, ut quod difficulter consumitur celeriter illius excrementa, uel etiam tardè deijciuntur. Idem de facili consumptione. Sed non solùm uerum est de qualitate, sed etiam quantitate, quòd facilè & breui apposita facile & breui consumãtur ut pauca multis,& minùs solida densis.

TEXTVS XC.

Et quicunque celeri appositione opus habent, humidum medicamentum ad resumendas uires optimum.

DE humido in actu illum loqui manifestum est,ut etiam censet F. nã illud mutatur atque corrumpitur & quam celerrimè. Propterea patresfamiliâs iubent scindi ligna,ut comminuta celeriùs ardeant. In liquidis autem est non solùm comminutio ad minima, sed & humoris adiectio. Cur autem humidum magis ac celerius patiatur causa est continuitas corporis. Ideo pumex,& arena tardiùs incalescunt. Tenuia substantia, Com.

& non

& non rara facilè incaleſcunt, ut aqua ardẽs rara & craſſa: tardè ut lutum ſiccum & arena: facit & ad hoc natura plurimum: uelut ferrum, quód ſerò incaleſcit, quia ualdè frigidum. Proponit ergo tres ordines alimenti: celerrimum, de quo in ſequenti textu: tardiſsimum, de quo in ſuccedente: mediocre, de quo nunc agimus. Propterea humidum nutrimentum maximè conuenit febrienti-
16 bus, ut etiam prima Aphoriſmorum, & hoc quia celeri appoſitione, & facili opus habent. Omne enim, quod celeriter fit facilè fit, nõ tamen conuerſa ratione ſequitur, ut quod facilè fiat, celeriter fiat: cùm uoluntarium fuerit, uel etiam ratione finis. Sed cur ἴκμα dixerit medicamentum pro ἴαμα Ionicè: exponit alimentum, quoniam de eo ſermo ſit non ita dictum, quoniã magnum lapſum corrigat, hoc enim medicamenti fungitur uice. & non quia eo uſi homines: ſed ob opportunitatem dictam tale ſit. uel quoniam tale uelit etiam poteſtate humidum eſſe, ut priſanam. Sed ouum magis reficit, an quia ſoleant his imponi quæ mutant, uelut iuribus medicatis? uel quod uelit, ut intelligamus etiam id in medicamentis, non ſolùm alimentis obſeruandum. Cumque ut in li-

bro

bro de Veteri medicina tria sint genera eorum, quæ assumuntur per os cibus solidus, potio, & sorbitio, intelligendum est per humidum sorbitio & potus. Et tunc ex generali regula, etiam de cibo solido, ut multa aqua, & igne subactus, sit redditus mollior, atq; ideò etiam humidior. Idem uult in secunda Aphorismorum cùm dixit [Facilius est impleri potu, quam cibo.] Pag.3. 11

TEXTVS XCI.

Quicunque uerò celeriori, per olfactum.

SI non es oblitus superiorum, cùm dixit principium alimenti spiritus, nares, os, & reliqua, intelligis esse triplex nutrimentum in nobis: solidorum, per cibum solidum & siccũ: contentorum, per sorbitiones & potus: ac spiritus per aërem, atq; uapores. Dicit ergo quod odor bonus scilicet, nutrit spiritum animalẽ. Et ideò dicebat Princeps in libro de Cura errorum, in sex rebus non naturalibus. Omnis bonus odor per se confert cordi, & cerebro. Idem in Cantica dum docet cõsumptos reficere: præcipit quinq; cibum Com. Text.54. Par.2. cap.5. Par.2. tex.97.& 98.

moderatum, & intelligit etiam de potu & facilem: quietem cum qua est somnus: Iucundam conuersationem, & colloquia gra-
1.cap.5et 9. ta: odores bonos, & Musicam suauem. Et in tractatu de uiribus cordis proponit tria principalia ad confirmandum spiritum, lę-
tex.48.49 & 50. titiam, dulcedinem, & iucundum odorem: sed quia lætitia est extra aleam tractationis, & de dulci superius dictum est, ideo hic duntaxat meminit iucundi odoris. Et meminit propriè syrupi ex pomis macianis, & sunt poma ualdè odorifera: & post illa & certior est syrupus de succo cotoneorum
Fen.11 Tra. 2.cap.3 sed oportet ut in eo uigeat odor. Idem in curatione morborum cordis, & omne quod est odoriferum est cordi utile, & i-
com.11. psum confirmat. Galenus in secunda Aphorismorum testatur, hæc eadem dicens: citissima refectio uirium fit per odores, post per humidum: ubi apparet huiusmodi restaurationem non esse paruam, quæ per odores fit, cùm ad eam, quæ per uinum (ibidem enim tum alibi celerrimam, quæ per uina fit affirmat) comparet: meminitque ibi huius loci: ut nullius libri toties, quam
pag.13 huius fecerit mentionem. Aristotelis etiam uerba in libro de sensu & sensili idem significant,

ficant, licet contrarium uideantur, cùm dixit: quòd odor iuuat salubritatem corporis, id est, confirmando uires, & spiritum nutriendo: non tamen confert in alimẽtum quicquam id est: quia nec humores, nec solida adauget aut nutrit. Diogenes Laërtius refert Democritum cum extremo senio (nam centesimum annum nouem ut dicunt alij duntaxat superauerat) instaret mors, mœsta autem soror esset, quia imminebat dies celebritatis Cereris, in quibus uota persolutura de more cum alijs esset, ipso autem mortuo cum esset in luctu non liceret: iussisse Democritum afferri panes calidos, quos odoraret, àtque ita superuixisse ad tres illos dies; ut soror, quò minus uota persolueret non impediretur. Et hoc rationem habet, & magnam uim etiam in quibusdam alijs causis, calido pani inesse scimus. uerùm mirum est cum Hippocrates Abderitanum faciat Democritum, & illius urbis ciuem, ubi de illo agit Diogenes hunc eundem dicat esse Milesium: cumque sex enumeret eiusdem nominis, nec ex alijs quinque quenquam Abderitanum fuisse memorat. *In Epistolis.*

TEXTVS XCII.

Quibuſcunque uerò opus eſt tardiori appoſitione, ſolido alimento.

Com. AN cuiquam eſſe poſsit opus tarda appoſitione dubitare licet? & quã quam dicere aliquem non negauerim, locum húc defendentem, poſſe ſcilicet in fame canina, uel nimium re-
2. par. pletis, aut iuxta Aphoriſmum [quæ longo tempore extenuantur corpora lentem reficere oportet.] Opus eſſe tardiore appoſitione, non eſt tamen hæc mens Hippocratis, nam ſi repletio ex humoribus ſit craſſis, tale alimentum haud conueniet. Verum hoc uoluit dicere quod ad illud ſequitur, ſcilicet, quod ſicut opus ſit nutritione ſolidorum, quæ per ſicca alimenta fit, aut moram nutritionis ferre queat, huic ipſi conuenire ſolidum alimentum. unde cum quotidie his tribus indigeamus, ut ex dictis ſuperiùs apparet, palàm eſt triplici genere alimenti oportêre nos uti.

LE-

LECT. LXXIV. SVPER TEX. XXCIII ET XCIV.

Musculi solidiores difficiliùs alijs reficiuntur, præter os & neruū.

VErbum δυσσύκτητοι magis ad rem uertit Cornarius, colliquantur, quasi dixerit δυσεκτίτηφοι. F. negat sic posse uerti δυσσύκτητοι: ideo sensus ambos explicare propositum est. Annectemus autem sic sequentem præsenti Musculi solidiores difficilius alijs colliquantur, præter os & neruum. Aegrè transmutabilia denudata. Secundum genus ipsa seipsis fortiora, quàm deceat: quapropter ipsa seipsis difficiliùs colliquantur, id est, cùm sint duo genera membrorum quædam quæ substrata sunt, ut ossa, cartilagines, membranæ: alia quæ nectunt ut ligamenta, nerui, musculi, molliores sunt ossibus, & uinculis cæteris, & faciliùs concoquuntur, uerùm ad reliquas partes collati, sunt duriores, atq; hoc genere. Situ autem quæ carne omninò denudata sunt, ut sunt robustiora cæteris naturà, uelut pedes, manus,

Com.

93

94

nus,inteſtina,uentriculus, cerebrum, ueſica,cartilagines,ut in ſuo de genere ſunt duriora, id eſt, oſſa oſsibus, neruea nerueis, ita concoctu ſunt difficiliora. Et ideò etiam ex huiuſmodi difficilius conſumitur. Et talia conueniunt hecticis & biliosis. Et ob id tùm etiam temperiem caro cochlearum, teſtudinum, ranarum, aſtacorum, ex aqua dulci optima eſt huiuſmodi laborantibus, & etiam temperaturis, ni quid aliud obſtiterit. Eſt autem pro his intelligendum, quod càro habet tria ſignificata generaliter. Primum pro eo quod integit oſſa, tam in exanguibus, quàm ſanguineis. Et ita dicimus carnem piſcium,ranarum, ſerpentum, equorum, boum. Et ita accipit Ariſtoteles. Secũdo modo in ſanguineis ſolum, ſed pro omni eo,quod oſſa integit: unde muſculos appellamus,& neruos carnem. Tertio modo pro eo ſolum,quod integit oſſa,& regenerari poteſt. Et ſic eſt caro muſculorum, ſed muſculus caro non dicitur. neque uentriculus,neque iecur,aut ueſica, ſed parenchymata,ſeu affuſiones quædam uocantur, Huius carnis (ut dictum fuit aliâs) tres ſunt ſpecies communes muſculorũ:rubra & plurima,& quæ omnium maximè nutrit: pura in

in præputio & gingiuis,& glandosa alba & suauis ut lactes, testiculi præcipuè gallorũ. Dicendum est igitur de aliméto singulorũ.

Et primum dico, quod ossa, quæ medulla carent omnium minimè nutriunt, nec sunt esui apta: post sunt cartilagines, quæ non nisi ex animalibus iunioribus, & humidis,ut porculorum, & agnorum diu elixatæ nutrire possunt. Post sunt ossa, quæ sunt loco apophysum spongiosa, & plena succo. Omnia tamen hæc fermè inter alimenta non numerantur. Vincula autem ossium diu elixata, & extrema plus nutriunt membranis, quia crasslora, & humidiora: siquidem omnia, quæ nutriunt ut humida sunt alimentum exhibent. Extrema igitur animalium quadrupedum sunt loco alarum,id est,ossium cum suis integumentis in illis, quia pedes sunt eis ualdè aridi, quamuis quidam pedes perdicum assatos lumine candelæ, inter delitias reponant, satis ineptè.Igitur suum pedes non antiquorũ dabat,& cerebra,in primo ad Glauconé, in Tertianæ cura: sunt enim lenti, & pauci, succi & frigidi,& humidi, & qui non facilè cap.9. consumatur neq; putrescat.In libro de Attenuante uictus ratione exhibet etiam suillos

Cap. 8. pedes domestici suis in eo, qui exercetur tanquam parum excrementitios, & lenti succi, qui non facilè absumatur. Intelligo per excrementium (ut aliàs dixi) non quod parum nutrit (quamuis id ni omnino difflettur, ut caro passerum, & saccharum multum, necessariò relinquat excrementi) sed quod ubi aluerit sanguinem, generat serosum, aut piceum, uel cœnosum: ut uina alba, caro boum salita, & tincarum magnarum elixatarum. His uerò qui non se exercent, nec commodi sunt suum sylvestrium (inquit) pedes. Septimo etiam
Cap. 6. Artis curandi, post alicam prisanam, pi-
pag. 4. scesque saxatiles in cura multiplicis illius siccitatis uentriculi, quæ pro exemplo omnium membrorum ponitur dat pedes suillos, post crura eorundem. Docet autem in prisana coquendos pedes, ut non solùm pedes euadant meliores, sed etiam prisana ipsa hordeacea. In cura etiam uentriculi ab atra bile inflati, exhibet octauo de Compositione Medicamentorum secundùm locos, pedes, & rostra, & uentres: Videtur autem magis intelligere de auibus, quàm quadrupedibus propter rostrum, quanquam rostri nomine etiam suillum apud Lati-

Latinos intelligatur. In libro autem de dis- cap. 4. &
solutione continua dicit, quod pedes pa- 19.
rum nutriunt, & alimentum crassum exhibent, & quod difficilè corrumpitur. manifestum est aũt, quod suilli naturá eius trahent, uelut & uaccini, qui post suillos tertio loco sunt, & de quibus dat exemplum cum medij sint inter illos uitulini. In libro etiam de cibis boni & mali succi, enumerat inter extrema caudam, & oculos præter dicta, & oculos non nisi suillos probat, & eorũ musculos tantùm non substantiam. Caudas aũt ob motum frequentem non improbat: sunt tamen pauci, & crassi alimenti, sed non excrementosi, ut sunt intestina, uentriculus, & uterus, quæ duræ coctionis. Sunt pauci & contumacis alimenti, ut caudę, sed etiam excrementosi, in quo differunt à caudis. In uniuersum ergo per extrema pedes, & alas intelligemus, & crura, & colla auiũ, quæ dicit esse similia intestinis, quò ad naturã, modũq; alimenti tũ oculos, aures, caudas, intestina, uentriculũ, uterũ, uesicam, rostra, quibus uesci permittit maximè suillis, ut in lib. de Attenuáte uictus ratione affirmat, & nos iam hic docuimus, tũ cuté ipsam: sed & cerebrũ, ut sint quatuordecim, quę nõ multũ dif

ferunt, nisi quòd caudæ tã in quadrupedib.
2.De Dieta. quã piscib. etiã teste Hippocrate & pedes, & alę facilioris sunt coctionis: cerebrũ autẽ alimẽti. Per naturã igitur alimenti intelligimus bonũ, aũt malum, tenue & crassum, lentum & friabile, siccum & humidum, calidũ & frigidum, facile dissolubile, & quod difficulter dissoluitur, densum adde, & rarum: quod facilè corrũpitur, quod difficulter excrementosum, non excrementosum, quamuis hoc malo & bono comparetur à Galeno, multum atque paucum. Per modum aũt quod celeriter concoquitur aut tardè, idq; multipliciter iuxta unamquamq; cõcoctionẽ.
Cap. 4. In tertio autẽ de Alimentis pedes pręponit rostro, rostrũ auriculis, & suũ partes partibus aliorũ animaliũ. Cutẽ uerò ob pinguedinẽ, quę subest facilè descendere per aluũ docet. Cęterùm esse pauci alimenti & lenti, & quę difficiliùs subigãtur. Peculiariter aũt de cerebro, quod sit crasfi, lenti alimẽti, dif-
Cap. 8 ficilis coctionis, inimici uẽtriculo, & quod nauseam moueat. Dico etiam exigui, & astringentis nonnihil habentis. Medulla autem osium suauior, melius nutrit, nauseam tamẽ, & ipsa mouet: sed est proxima tẽperamẽto, cui par est medulla spinalis, sed nau-
seam

ſeam nō mouet, plus uerò cerebro ipſo nutrit. Minus cerebro aūt pinguedo. Inteſtina uerò & uentriculus durioris ſint coctionis & frigidioris, ac ſiccioris alimenti. Sanguis aūt melancholicus generaliter, & qui difficulter ſubigatur, Optimus tamē leporinus, inde hœdinus, demū ſuillus. Peſsimus boū, præcipuè antiquorum, & macilentorū. Volucrium aūt partes fermè quadrupediū partibus ſimiles ſunt, preterquàm quod uētriculus. Primū quidē anſeris, inde gallinarum utilis eſt, & boni, & non pauci alimenti: cerebra quoq; cerebris quadrupedū ſunt meliora, & nauſeā nō mouent, neq; ſunt lenta. Et unūquodq; ex his, q̃ ei proportione reſpōdet etiā ex ueterum ſententia iuuat. Carnes autem glandoſæ, & teſtes in quadrupedibus, ſunt inferiores, auium precipuè gallinarū teſtibus: ita ſanguis auium inferior eſt ſanguine quadrupedum illorū triū, quorum ſanguinē laudauimus. Mãmæ uerò & ſimilia, teſtibus, glādoſisq; carnibus, ſunt urina utiles. Senſus igitur eſt, quod cùm muſculorū caro durior ſit huiuſmodi partib. eſt tamē boni alimēti & ſuauis: partes aūt hę minus boni alimēti, & paucioris, difficiliusq; cōcoquunt nō genere, ſed q̃a carnib. ſunt deſtitutę. Sub

Cap. 13

Cap. 18.

Cap. 22

Cap. 6. & 23

tæ. Sub altero autem sensu posterioris textus sententia manet eo modo, quo dicta est.

TEXTVS. XCIV.

Aegrè transmutabilia denudata, secundum genus ipsa seipsis fortiora, quam deceat: quapropter ipsa seipsis difficiliùs colliquantur.

com. IAm totum est declaratum, quòd extrema difficile concoquuntur: & alimentum etiam eorum difficulter dissoluitur. Est enim crassum, lętum, solidum, sed paucum: & minùs bonum comparatione carnium, cuiuscunq; generis, præcipuè musculorum. Nam alimentum harum est plurimum, & optimum, sed in ægris cùm multo faciliùs concoquantur, & etiam quia frigidiores, & non adeò putredini sunt obnoxiè: tum quia suauiores carnibus musculorum præstant glandosæ, & albæ. Sed prior textus intelligi debet, quòd musculi difficiliùs alimento restituuntur, seu extenuati morbo, seu uulnere cóminuti (cùm antea de ossium fractura hoc docueris) cęteris partibus pręterquá ossib.

Tex.81.

ac

ac neruis, atque similibus. Nam cartilagines ofsibus adhærent, aut ubi non adhęrent, de natura eorum sunt, & in illa transeunt, ut cartilago in basi cordis magnorum animalium. Vnde illa, quæ uocatur os cordis cerui, & euidentius in elephanto. Et per neruos ligamenta, quæ non nascuntur à cerebro, & tendones qui ex neruis, & ligamentis componuntur.

LECT. LXXV. SVPER TEXT. XCV. XCVI. ET XCVII.

Pus ex carne. Purulentum ex sanguine, Et ex alia humida substantia.

Locus in carne cum afficitur seu duriore parte, aut tumore suppurante, aut ulcere in priore, quod collectũ est à duobus caloribus, naturali ac præternaturali, aut loco eius nõ naturali, qui ab aere ambiente inducitur, permutatur quanta ui, ac celeritate fieri potest, tanquam de communi præda contendentibus. in posteriore aũt alimentũ primo de differẽtijs Febrium: Et si naturalis calor cap. 6 plurimum præualuerit, fit pus absolutum: si plurimum, qui pręter naturam? sanies mala: si pror-

si prorsus uirus:& putredo,qualis in corporibus mortuorum.Differt quod fit in his, id est,absoluta putredo à uiru, quoniá in hoc calor minuit prauitaté odoris, & fœditaté substantię,& generationem uermium: si autem calor naturalis parũ dominetur, fit non absolutè bonum: si uerò nullus adsit calor, pręter naturam(hoc autem dum tumor est, aut ulcus esse non potest, aut uix scilicet cũ sanatur)transit in membri naturam alimentum. Sunt ergo sex genera maiora finis alimenti,nutritio,pus optimũ,non optimũ,sanies, uirus,putredo mera. Quæ aũt uitiosa sunt,sunt autem quinq;,omnia fiunt aut ob uirium imbecillitaté, aut materiæ prauitaté,aut impedimentũ coctionis. Sunt igitur puris duo prima genera, quod fit ex alimẽto remoto,id est,sanguine in tumoribus: & ex propinquiore in ulceribus, & rursus qđ ex carne,osse, cartilagine,mẽbrana, neruo, ligamẽto,parẽchymate. Notę sunt odor nõ fœtid9 in bono purè substãtia ęqualis,& leuis color subalbidus,nõ alb9 ut nix: tale.n. pus malũ est,& putridũ.Differt à crudo humore,colore,quia cãdidius est:substãtia nõ adeò cohęret:odore magis fœtet, maximè sanies,cuius etiã intentũ est à crudo humore, discri-

re, discrimẽ dignoscere: uelut & à crudo humore putrefacto: quod & in aqua descẽdit, & super carbones iniectum fœtet, ut pus ac sanies. Sed pus ut distinguitur à crudo humore, aliàs diximus: nũc quod præ manib. habem9 doceamus, scilicet, ut pus à mẽbro solido distinguat, à pure ex sanguine. Tria enim sunt puris genera, q ex mẽbro solido decidit mistũ ex substãtia ppria, & sanguine, ut in tumorib. suppuratus: q, ex sanguine extra uenas delato, ut sexta Aphorismorũ, & quod ex alimẽto, & humidis mutatis mẽbri: ut in ulceribus. Et hoc etiã duplex ut liquet cũ substantia putrescit. In urinis autẽ, qui subsidet humor crudus, neq; malè olẽs est, neq; lentus: atq; in hoc differt ab eo, qui in sputis: quoniam is cũ muco admiscetur. Qui uerò in urinis subsidet puri colore, ac crassitie assimilatur, dicebat Galenus primo de Alimentis. [Cap.1.] Ex his autem, quæ dicta sunt, in quarto Artis Curãdi deuenimus in [Cap.5.] cognitionem puris ex mẽbro, & à sanguine: cùm enim membri partes duræ sint, nunquam adeò putrescere poterunt, ut fœtorem magnũ nõ retineãt, præcipuè ex cartilaginibus, mẽbranis, ligamẽtis, partibusq; neruosis, assimilatis, ut uẽtriculo, itestinis, uesica, sed

ſed etiam carne:pus uerò ex horũ alimentō minus tenax erit: quòd autem ex ſanguine adhuc minus, & quãtò uetuſtius erit eõ friá bilius,& deterius olebit recẽs cõtra. Fit ergo pus à quadã putredine ut ibi dicit:putredo à calido, & humido : & ob id emplaſtrá ad ſuppurationem ducunt. Sunt enim actu talia, quòd ſi etiam poteſtate ſint eiuſmodi optimè, & celerrimè ducẽt.Siccata uerò nõ facilè ſuppurant:quid igitur quãdo neq; putreſcunt,neq; ſuppurantur? Dico corrũpuntur tamen,& macorẽ,ut in lignis ſuſcipiunt malã mercem. Sed ſi à calore externo putredo fit,putredo aũt mala,cur augẽdꝰ calor,& humidũ cũ emplaſtris? Ideò dicimꝰ eũ calorem potiùs conformem eſſe naturali,quàm putredo. Indicio quòd manus catuli laua, & ſimilia ueram coctionem adiuuant. Galenus autem ſecunda Aphoriſmorum cenſet pus eſſe tanquam cinerem poſt lignorum exuſtionẽ, & ab eo facto ceſſare febrẽ, ac dolorem,quod dictum ſatis uerum eſt:& pro nunc admittendum de pure ſanguineo.Sed eſt(ut dixi)ſanies:& ſanies ex ſolidis,quę cineris,aut nõ habet rationẽ;aut cũ reliquo humore neceſſario ſociata,uelut uenenũ quoddã inficit. Pus aũt ex ſubſtantia

membri

mẽbri fieri prorsus nõ potest:sed ꝗ fit sanies,aut putredo,aut uirus. Virus cùm exustum est:putredo cùm pessimè olet,& crassior fuerit: sanies cũ tenuis malè olensq́;, sed non ut putredo. Quod uerò dixit ex alia humida substantia:intelligit ut dixi alimentum membri,quòd est sanguis sæpiùs mutatus non sanguis.

TEXTVS XCVI.

Pus ulceris alimentum.

HOc declarat quod iã dixit, id est, quoniam ex ulceris alimento suppurato fit pus:ideò tum ulcus non alitur, sed siccatur: siccatum uerò denuò à succedenti alimento restauratur: & si cauũ sit, repletur: atque demum obducitur cutis,& consolidatur:quòd uerò de carne dicitur,de cute, osse,neruo intelligẽdum est. Cùm ergo pus bonum fuerit,dupliciter salus, & consolidatio melior speranda est:& quòd facultatem membri significet dominari materiæ,& alimento: & quod dum retinetur non corrumpit, neq; dolores mouet in ulcere ipso.Namq; si sanies praua sit, Com.

perſæpè non conſolidationem, ſed mortẽ ſignificant ægrotantis. Præſertim profunda, & capitis. Facit tamen & ſiccitas ad conſolidationem, non per ſe, ſed quoniam ab humido conſolidatio minimè impeditur. Eatenusq; medicanda eſt. Natura enim eſt, quæ conſolidat, medicus impedimẽta tollit. Impedimenta ſunt ſi humor prauus à toto deferatur, ſeu mẽbro, cuius quod ulcus patitur membrum pars ſit: uelut caput, oculi: ſeu in ipſo loco ſit pars corrupta, ut contuſa, uel iam ſuppurata, aut mala intemperies. Medicus ergo ne ulceris alimentum in pus uertatur prouidere debet, totũ purgando, aut ſanguinem mittendo, & iecur, & membrũ cuius pariens membrũ ſit pars ipſum corrigendo, & bonã uictus rationẽ inſtituendo. Si ſit Elephantiaſis, aut Gallicus morbus ligni Indi, Sarzæ, Pariliæ, Cynæ radice decoctis, argento quod uocant uiuum, & huiuſmodi. Et Catapotijs è cœruleo lapide. Sed ſi locus ipſe contuſus ſit ad ſupparationem deuenire oportet. Hoc enim ipſo locus abſq; moleſtia poſtmodum euacuabitur. Si partes putrefactæ & maximè oſsium, quæ ſuppurari nequeãt, abſcindendæ, uel urendæ, uel utrunq;. Si intẽperies:

ries: errare non possumus medicaméta applicando naturæ ægri, & partis, & ætatis habita ratione correspondentia: ita alimentum ulceris in pus non uertetur.

TEXTVS XCVII.

Pus alimentum, uenæ & arteriæ.

Com. VT uisum est primo de Differentijs febrium, quod in apostematibus, & ulcerib. est pus,
Cap. 6. idem putat esse Galenus sedimẽtum in urinis bonum, aut malum. Et sanè, res est magna, si ante statum, uel in initio eius, uel etiam ipso procedente materia euicta est, & denuò per crisim, ut uincatur, necessarium est. Nam dubium non est, quòd in crisi bona coctiones in urinis præcedere debent. Oportet ergo pugnam hanc fieri inter naturam, & reliquias morbi, iam per coctionem euicti. Altera maior est dubitatio, quàm utinam docuisset Galenus de hypostasi in sanis, quæ non est à materia putrida euicta, quomodo poterit esse similis ei, quæ fit cõcocto morbo cum à duabus materijs prorsus dissimilibus, etiam mutato agente non uideatur

similis

ſimilis effectus poſſet produci. Quod aũt hic dicit præcedenti coniungitur: Nam uelut pus eſt alimentum ulceris, quod partis coctionem ſubterfugit, ita ſedimentum in urina eſt alimentum, quod ad mẽbra defertur per uenas, & arterias: nec potuit in illis ſuperari ut à membris traheretur, atq; in illa mutaretur. Certũ eſt aliâs me dixiſſe ſedimentum eſſe excrementitium quiddá in uentriculo genitum, quod ut nõ euictum, nec in iecore, neq; in uenis, aut arterijs expellitur ꝑ urinas. Ex hoc loco patet, quòd Hippocrates uult urinam & ſedimentum excerni, non ſolùm à uenis, ſed etiá ab arterijs. Videtur ergo mihi quòd dum ægrotat homo, maximè in febre: materia quæ haud dubiè, & in uenis, & in arterijs ſi in cinerẽ, quaſi redacta ſit uenenoſum, inficiet urinã, & propriè ſedimentũ, ut corpulentius, atq; tenacius & mortem ſignificabit. Si uerò non inficit, & hypoſtaſis bona eſt, duorum indicium eſt, & quod materia illa aliena à natura non eſt, quę non inficiat uriná prorſus, & quod neq; per feruorem illum, quo cõcocta eſt, neq; per annexam ſibi partem impedit naturam, quò minus fungatur perfectè munere ſuo cõcoquendi alimentum

çorpori:atq; ita quasi per accidens, ut dicũ; salutem promittit.

LECT. LXXVI. SVPER TEXT. XCIIX. ET XCIX.

Medulla alimentum ofsis, quapropter callum contrahunt.

Com. AN medulla sit ofsium alimentum cum duodecimo contradicẽtium uisum sit, reliquum est ut exponamus textum. Di
45 cit enim indicio esse huic, qđ ubi fracta fuerint, si partes iungantur, callũ contrahunt:& non ex ossa substantia, cùm dura sit,& præterea oporteret tanto eã minui, quantò callus augeretur, quod non euenit in calli generatione. Neq; ex carne propinqua, quia illam pariter minui necesse foret, quod non contingit: præterea ante fractũram nulla ratio est, cur idem accidere non debuerit. Ergo uel ex alimento carnis,& tunc illud non esset idoneũ, quia ex sanguine tenui, rubro & quod breui mora non potest concrescere in tantam duritiem, nec ex aliméto ofsium quotidie adueniente ob paucitatẽ: nec multitudo tanta pos-

ta posset generari, quia alimenti portiones proportione sibi respondere debent: Ergo ex iam seruato conficitur callus. Et cùm costæ in xx diebus. Callum contrahant, quæ nectunt spinam sterno, magna ui oportet, ut materia illa in decem fermè diebus coaceruetur. Quare necesse est, ut ex partibus proximis, iam collecta: talis non potest esse, nisi medulla. Indicio etiam est, quoniam partes osium callo circumuicinæ extenuantur, proprio destitutæ alimento, & exsiccãtur: ideò ibi faciliùs os rursum, quàm callus ipse abrũpitur. Ergo medulla osis est alimentũ. Atq; id dephenditur argumento deductæ ex calli generatione, atq; illius modo. Nã si callus ex medulla generatur: ergo cùm os sit callo duritiæ simile ex eadem necessario os ipsum nutrietur.

TEXTVS XCIX.

Facultas omnia auget, & nutrit, & generare facit.

CVm declarasset munera alimenti ratione materiæ, & facultatis, ut trahit, retinet, concoquit, expellit: & hoc gratia Com.

principalium actionum, & ex fine intentarum per se primò: ut in primo de Naturali-
Cap.5. bus facultatibus habetur, & sunt generatio, nutritio, & incrementum: docet quòd preter alimentum, quod est materia necesse est, ut adsit agens, & quod illud agens est una facultas, non solùm unum in substantia, sicut calor. Hoc enim declarauit in lib.
Pag.1. de Carnibus, dũ dixit: [& uidetur mihi sanè id, quod calidum uocamus immortale esse: & cuncta intelligere, & uidere, & audire, & scire omnia tum præsentia, tum futura.] At per calorem intelligit Hippocrates mistum ex hoc, & substantia calida, tum cũ
14. dixit prima Aphorismorum. Qui crescunt,
Par.5. plurimum habent calidi innati: Et in sexto
Tex.5. Epidemiorum: Hominis anima semper producitur usq; ad mortem: & si calor excanduerit depascitur. Ergo ut dixi facultas una est, sed uariatur opus, penes ordinem in propinquitatem ad finem. Intẽdit enim hominem deducere usque ad perfectioné, sed materia offertur nimis humida. Efformat igitur eam secundùm substantiam perficiendo illam, & secundùm materiam duriorem reddendo, & secundum figuram delineando. Dum autem incalescit corpus
illud

illud attrahit augendo, quia & id anima desiderat, & partes apponũtur, fitq́; nutritio, ac generatio simul: pòst absoluta perfectione desinit generari, sed dum nutritur, augetur, cùm autem fuerit, quantũ expedit, solùm nutritur, & tunc anima illa uacat operationibus, quæ sunt secundùm sensum, & motum. Et ideò exercitatio ut est actus uoluntatis, & cum meditatione, & sensus, & doctrina impediunt, non solũ incrementum corporis, sed uitiant nutritionem. Et hæc opera fiunt à facultate. Cur autem cùm illæ operationes sint cum cognitione animę, fiant nobis non cognoscentibus, cùm anima cognoscat, seu homo ceteras operationes sensus, & motus. Et dico, quod id accidit, quia in homine operationes hæ licet sint animæ, sunt tamen naturales, id est, ut anima illa est cõmunis coniuncta uegetatrici. Nam ut est à principio communi, quod est per se in corpore appellatur natura: natura autem non cognoscit. Sed sensus est in uita, & coniunctio animæ cum corpore per uitam est per rem, quę cognoscit. Ideò animalia cognoscunt operationes suas. Et licet uita eorũ interiret, & anima maneret secundũ Hippocratem, sicut

cut cùm lumen solis impeditur, & deperit: lux autem manet in nobis, tamen est aliquid uita dignius, quoniam mens corpori per uitam communicatur. Et ideò anima ipsa, quæ percipit, à morte superest. Conueniunt operationes illę omnes, quòd habẽt originem à iecore, & agũt per simile attrahendo, retinendo, concoquendo, & dissimile non attrahendo, nec retinẽdo, sed expellendo. Attrahit autem corpus dissimile, uel ui caloris præter naturã, ut in febribus: ideò tũ fiunt facilè abscessus: aut quia membra sunt imbuti ui aliena, ut in medicamento purgante, & cũ renes trahunt sanguinẽ ob cantharidas, uel necessitate fugæ uacui, ut in attractione spiritus: aut quia ab alio loco per uim impellitur, atq; intruditur. In omnibus ergo his necessarium est alimentum.

LECTIO LXXVII. SVPER TEX. C.

Ὑγρασίη alimenti uehiculum.

Com. IN hoc ultimo Textu tractat de Alimenti uehiculo, tanquam specie causæ, sine qua nõ. Non

Cap. 5. fit enim transitus alimenti sine uehiculo: dicebat quarto de

de usu Partium: non poterat chymus transuehi ex uentriculo in uenas, neq; ex uenis cauæ partis in gibbæ uenas, nisi admistum eis fuisset seorsum, humidum ac tenue, & hoc est commodum eius. Et de hoc memini me scripsisse contradictionem. Sed ut ad rem redeam, dubitari solet: ubi nam gignatur, nam nō ex solo potu fit, sed etiā ex cibis, ut docet F. Dicebat Galenus tamen, quod in plerisq; quantū potauerunt, tantū aut paulò minùs mingere soleant, plus nō dicit. At cùm ipsa urina non solùm sanguis transit ad renes, non modò teste Galeno, sed experimento ipso cùm salsa sit amara horridi odoris, & colore flaua. An igitur in uenis talis sit, dubium non est de colore, & ratio ipsa suadet, quoniam flos (ut ita dicam) flauę bilis, uti qui tenuissimus sit, miscetur illi, unde etiam si ea abluantur loca, digestionem efficit, maximè pueri impolluti. Addebat idem, sed priore libro, non ubiq; hoc humidum esse, adeò necessarium. Nam ultra iecur, & uenæ latiores, & sanguis tenuior ob cordis, & iecoris caliditatem, ut minimè opus sit hoc tam tenui, & aquoso humore. Verū aliquid semper, uel uisu, haud sensile admistum inest natura in magnis

12. lib. 9.

Gal. 5. de usu Par. ca. 6. in fine.

Cap. 6.

magnis rebus, aut omninò certæ rationi innitenti, aut necessariæ, ut de corde, & cerebro: quorum utrunq; singulare creauit: quoniam secùs facere non poterat, aut geminis præsidijs tanquam cruribus. Quid igitur si desit omninò hoc humidum in uenis, tabescet corpus nouo genere tabis sine febre, aut omninò aliquod membrum, quod uix tanquam sine causa manifesta accidit, ueluti dolore, uulnereúe? Videtur autem ita prouidisse natura, ut hoc humidũ,
Cap.1. quod teste Galeno 1. de locis Affectis, non nisi ad renes pertinet, ut separetur, tumq; fit urina, anteà uelut serũ lacti, ita sanguini
Cap.12. mistum primo de Tuenda sanitate nõ deficit: cùm sanguis crassior fuerit. In quibusdam tamen deficit, ut in elephantiacis, uel etiam si non deficiat, non tamen alimentũ transit. Aut si etiam transit, non nutriuntur, quia sanguis prauus est. Vnde tribus ex causis illi fiunt macilenti, & contabescunt. Vbi uerò non secernitur, sed maior copia cum sanguine transit: hi facilè omnes in scabiẽ, aut pruritus, qui reuertuntur (etiã sanati sępiùs) transeunt: quod serosum alimentum cũ fit ad cutem trãsmittatur. Et si nõ transmittatur, in leucophlegmatiam, aut ascitẽ deci-

decidunt, aut per urinam propellitur. Aut putrescit, & febres accendit: aut ascendens ad cerebrum oculorum facit morbos, aut ad intestina descendens diarrhæas. Quò circa morbi isti se consequuntur, atq; circũ uoluuntur, & in se inuicem mutantur: febris maximè intermittens, scabies, lippitudo, diarrhæa. At uerò inter ætates senũ sanguis serosior est puerorũ, pituitosior iuuenũ, purior ab utroq;, sed biliosior. Et fœminarum, quàm masculorum. Et pituitosorũ, ac melancholicorum, quàm calidioris temperamẽti. Et eorũ, qui multùm comedunt ac bibũt, præsertim uina leuia, aut nigra, uel aquam: quàm qui flaua, & potẽtia. Et segnium, quàm exercitatorũ: præcipuè autẽ in his, qui assueti multæ exercitationi, ut uenationi, & ludo pilæ inde quieuerunt. Et illorum, qui uigilant prętermodũ. Et in partibus inferiores ab umbilico, quã superiores, quod etiam refert Galenus, cũ partes illæ frigidiores sint, sanguisq; crassior. Sed quoniam humidum hoc tam necessarium afsiduè putruisset, præcipuè loco calido, & admistum sanguini, secumq; in putredinem quoscunq; humores traxisset: natura tantis periculis multis modis suc-

ſuccurrit. Primũ ut bili miſceretur, ex quo ſalſum fit: & non putredini obnoxium. Et enim aliena ſeruare poſſunt, nedum ſemet ipſa, quæ ſalſa ſunt. Deinde per perpetuum motum, qui ab eo originem ducit, uelut in mari. Euacuatur etiam quotidie pars deterior, atque putredini proximior, adijcitur pura. Præterea iuuantur ſudoribus, ſcabie, exercitatione: nec exigua portio cum alimento tranſit ad membra: inde difflatur per cutim: uel occultè, maximè æſtatis tempore, aut per ſudorem alia ratione. Porrò tale humidum, quamdiu manet in corpore, ſanguini permiſcetur: hoc enim uult Hippocrates hîc: & etiam, quia ſic alimentum uehit, & ſanguinem liquidiorem efficit: & neq; tam facilè in minima diuiſum putreſcere poteſt. Et dum extrahitur ſanguis, non ſeparatur iuxta moram maiorem, aut minorem: ſed cùm ſanguis refrigeratur: ideò cùm in corpore nunquam refrigeretur, neque etiam ſeparatur. Si autem refrigeretur, ſeparatur, nec tunc à renibus trahitur, & ob id in eam incidunt meiendi difficultatem, quæ omni eſt auxilio deſtituta, & moriuntur. Sed cùm ſanguini mixtum ſit, & ſanguis poteſtate, ut

aliàs

aliàs demonstratum est, alius sit biliosus, alius merus, alius pituitosus, aut melancholicus: dixit Galenus in sexto Epidemiorum totidẽ esse ichorum genera, quot sunt humorum. Vnde etiam diuersę febres generantur. Nam si diuersæ febres, præsertim intermittẽtes, generantur, & illæ fiunt ichoribus putrescentibus, palã est totidem esse genera ichorum, quot etiam humorũ. par. 2. Com. 39.

Cęterùm dignoscere qualitatem horum ichorum præstat. Idq; tribus maximè coniecturis, urina, sudore, & casibus. Nam si in sanguine multus ichor appareat, homo autem boni habitus, & coloris, & sanus humida temperies superabundat: cum calore mediocri: si sæpè corripitur febribus, rara est substantia iecoris, & ipsum calidum est, & humidum. Si autem homo mali habitus, maliq; coloris, nõ tamen macilentus paratus est ad hydropẽ. Si mali habitus, maliq; coloris, & macilentus ad hydropem, & regium morbũ. Si uerò ichor paucus extiterit, aut nullus? homo boni habitus, & benè coloratus, hoc est optimum. Erit enim sanus ac robustus: si paucus & homo macilentus, boni tamen coloris est intemperies iecoris sicca: sed tamen homo ualet.

Si co-

Si coloris plumbei,& mali habitus melañcholicam temperiem declarat in iecore. Si macilẽtus,& arquatus,calidã,& ſiccam intemperiem, flatũ multum, & obnoxiũ hydropi ſiccę. Color ichoris cũ à ſanguine detrahitur iam cõgelato ſimilis eſt colori urinę illius,ſi nõ fuerit morbus in renibus,aut ueſica,cũ fuerit diſsimilis; ſignificat morbum in altero eorũ. Color ichoris cũ ſanguine iam cõgelato plerunq; uiridis uidetur. Vnde manifeſtum eſt, uiridẽ colorem oriri ex rubro, nigro, & paleari,ſiue colore corticis mali medici. Cùm uerò parũ unus differat ab altero?ſcilicet,ut ſit ſimilis ſãgui ni detracto,& paleæ colore,hoc accidit,qa ſanguis niger nõ eſt: ideoq; melior multò.

At generatio quidem ichorum ex potu, & aqua:tum etiam ex horęis fructibus, uelut peponibus, & moris, prunis, ac huiuſmodi, tum etiam oleribus perſpicua eſt: at ex cibis ſolidis,ut in quibuſdam,& meipſo carne,ouis,caſeo,pane,fructibus,& nucum genere,melle,atq; huiuſmodi,non adeò euidentem habet rationẽ cùm non à calore hęc reſolutio fieri poſsit, ut in diſtillationibus ſolet: nam hi ſenes melancholici.

Cap. 8. Vnde Galenus quinto de Tuenda ſanitate ſenes

ſenes plurimũ excrementi ſeroſi colligunt. Quare neceſſe eſt ſi cibus in illud trãſire debeat coctionem fruſtrari, ſed permiſceri partes, non ſeparari in coctione neceſſarium eſt. Id ergo in ſenibus fiet. Exemplum autem exterius nullum habeo melius, quam in lactis coctione: illud enim fit dulcius ſi denſetur, & aquei etiam pars euaporet, ut in quarto Simpliciũ medicamentorũ habetur: at ſi ſerũ à reliquo ſeparetur, neq; unà, neq; alia pars, adeò ut lac illud dulcis euadit, & modo etiam plus, modò minùs ſeroſæ ſubſtantię colligitur. Scilicet frigore, exprimento à cõcreto iam lacte, quicquid ineſt ſeroſi. Veriſimile igitur eſt idem contingere in his humidis, & ut quadrupliciter fiant, ſed de quarto modo hic non eſt conſideratio, cum morboſus ſit, ſcilicet à colliquatione, quæ à uehementi calore fit. Reliqui tres erunt, ut fiat ob imbecillitatem caloris, non cõcoquentis, & tunc uelut in tortis crudis, nõ ſolùm humidum illud abundat, ſed eſt ſpiſſum turbidum atq; cõfuſum. Hícq; modus peſsimus eſt, & breuis uitæ, quæ ſuperſit cauſa, & ſignum quo circa in decrepitis illum accidere neceſſe eſt, ſi non omninò parcè, & cũ delectu uiuant. Secun- Cap. 17.

dus cùm aër in humidũ transit, uelut in humidis parietibus, quod accidisse aliàs commemorauimus ad miraculum usq;, qui modus ab humida, & frigida intemperie aduenit, & mitior est primo ex his tribus. Nam si nõ immoderatus sit ad multos annos, & senectã usque perdurat, ut in nobis, & alijs, qui cum recta ratione uixerunt. Nec tam curandus est, quàm ut non augeatur immodicè cauendum. Tertius etiã mitior est cùm à cocto alimẽto ob frigus, uelut dixi de lacte cõcreto quicquid inest aqueũ exprimitur. Hic etiam modus minus noxius est, & forsan ad salubritatem corporis, & uitę longitũdinem conducit. Atq; hi omnes simplices. Nam cõpositi, qui quatuor sunt, ex his fiunt manifesti: quos omninò necesse est esse prauos, nisi si quis tertij cum secundo mistionem exemerit: quæ certè minus mala est, si non immodica sit. Sunt etiã iuxta partes corporis differentiæ. Nam quæcunque magis abundant humido, aqueo, ut pulmo, & cerebrũ (de renibus modo nõ dicã, cùm id sit per se manifestũ) ad eas minùs syncerum à uehiculo alimentũ defertur. In iecore etiã semper adest excrementitiũ illud, cũ ibidem generet. Sed & in uentriculi prima,
&

&interioris tunicę nutritione. Ibi enim nō adesse non potest: & ut huic, uel illi copiosius, ita magis morbis subijciuntur. Maximè autē in cerebro, quod ob sui frigiditatē illud generare potest, cōsumere nō. Id quādiu sola quantitate peccauerit, duntaxat facit grauedines, & raucedines, & distillationes innoxias. Cùm autem corrumpitur, & semiputruerit, quod ex quacunq; causa accidere potest, ut uel solo Austri flatu, mutatione uelaminis, aut galeri, aut cidaris tiaræ, ut uel pilei, uel diadematis, uel citare, aut uitta, uel sola, aut plaga, uel petaso, aut cyna, aut omninò aliquo huiusmodi quodcunq; id fuerit, uel sole, uel pluuia, uel concitatione motu, uel borea per antiparistasim, uel acriū quorumcunq; esu, ophtalmię præcipuè, & dentiū dolores excitari solēt, & graues ꝓ multitudine, & prauitate huius serosi humidi, & iam acquisita membri patientis, aut cerebri, aut utrorumq; imbecillitate. Cor autem ut à plerisq; alijs etiā malis omninò immune est ab hoc humido, neque eñ illo ad aliquod officiū indiget: atq; id tota uita, aut maiore parte si homo non grauiter, & longo morbo teneatur. Nam etiam in quibusdam, qui postmodū tabescūt

inest: unde & cordis palpitationes, & atrophia, uelut de simia illa Galeni quinto de locis. Hactenus ad explanationem huius libri nobis ad utilitatem communem cõtendentibus: neq; Galenum, ut dicũt damnando, sed iuuando. Verum mira quorundam importunitas, & calamitas tẽporis, qui ex Grammatica ad medicinam pergũt nullis disciplinis instructi damnant, quod nõ intelligunt: maledicunt de bene meritis: ultima primis miscẽt: medicinam magna pernicie hominum exercent: iudicium ferunt cum omninò & arte, & iudicio careãt, quibus ambobus indigerẽt, si ferre id deberẽt. Nec ullus adhuc princeps inuenit, qui tantis malis manum apponat: uel saltem hoc leui præcepto, ne quis artem hanc uel profiteri, uel exercere, uel etiam in ea scribere quicquam audeat, qui Mathematicas nõ didicerit. Non quòd Philosophia, & Dialectica etiam opus non sit medicinam discere uolẽti, imò magis, sed quòd in his fucus garrulitate fiat. Mathematicæ nõ illum admittunt, medicumq; efficiunt peritum, & sanctum, collegiaq; admonere pœna graui.

Cap. 2.

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM AC VOCVM SECVNDVM seriem & numerum Lectio- num digestus.

Calidi

Facul-

F

G

Lassis

 uen-

Motus

Quæ

Textuum

FINIS.

BASILEAE,
PER SEBASTIANUM HENRICPETRI ANNO SALVTIS NOSTRÆ INSTAVRATÆ, CIƆ. IƆ. XXCII. MENSE MARTIO.

